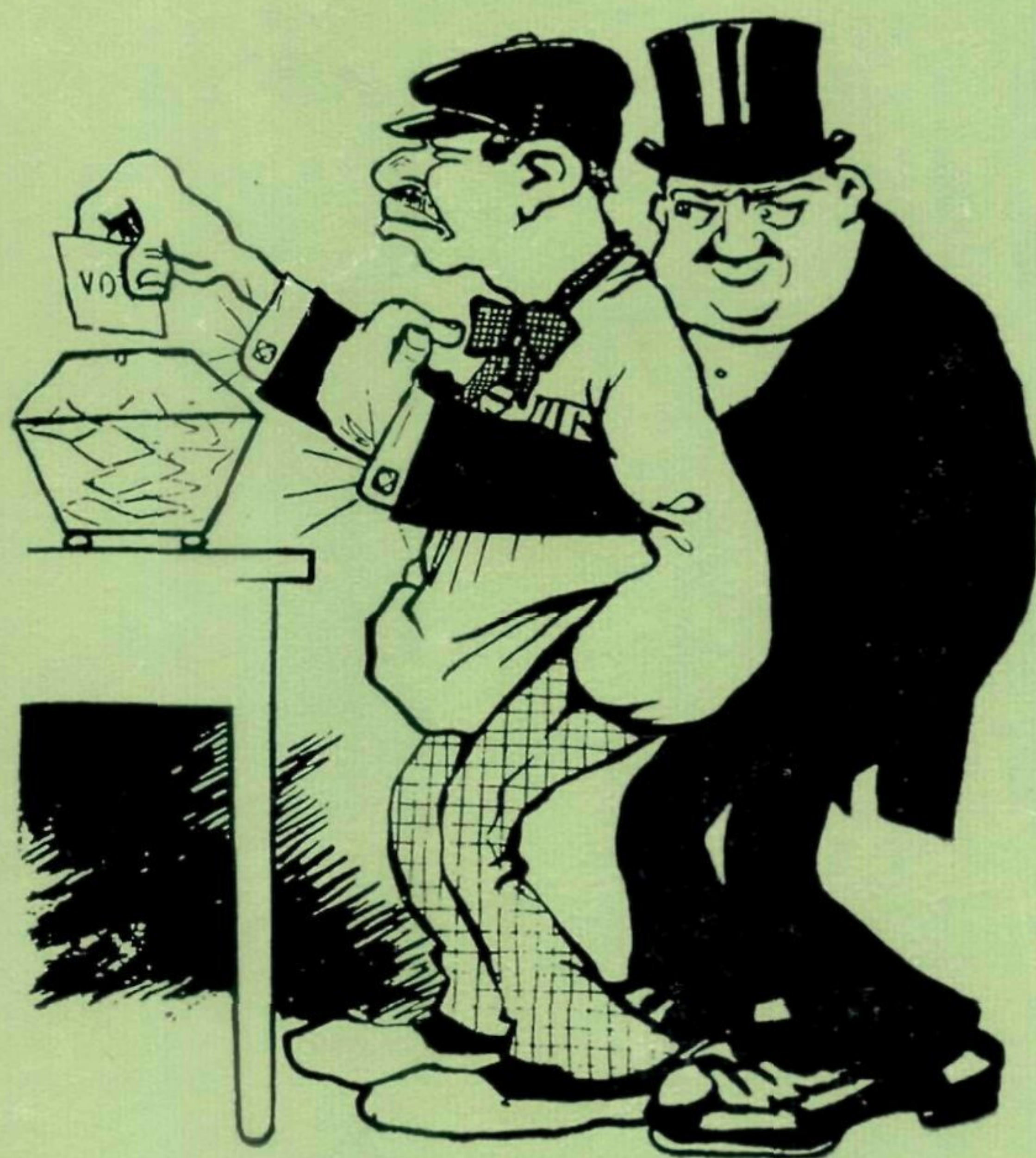

Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923

Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899

Albert Balcells
Joan B. Culla
Conxita Mir

ESTUDIS ELECTORALS / 4

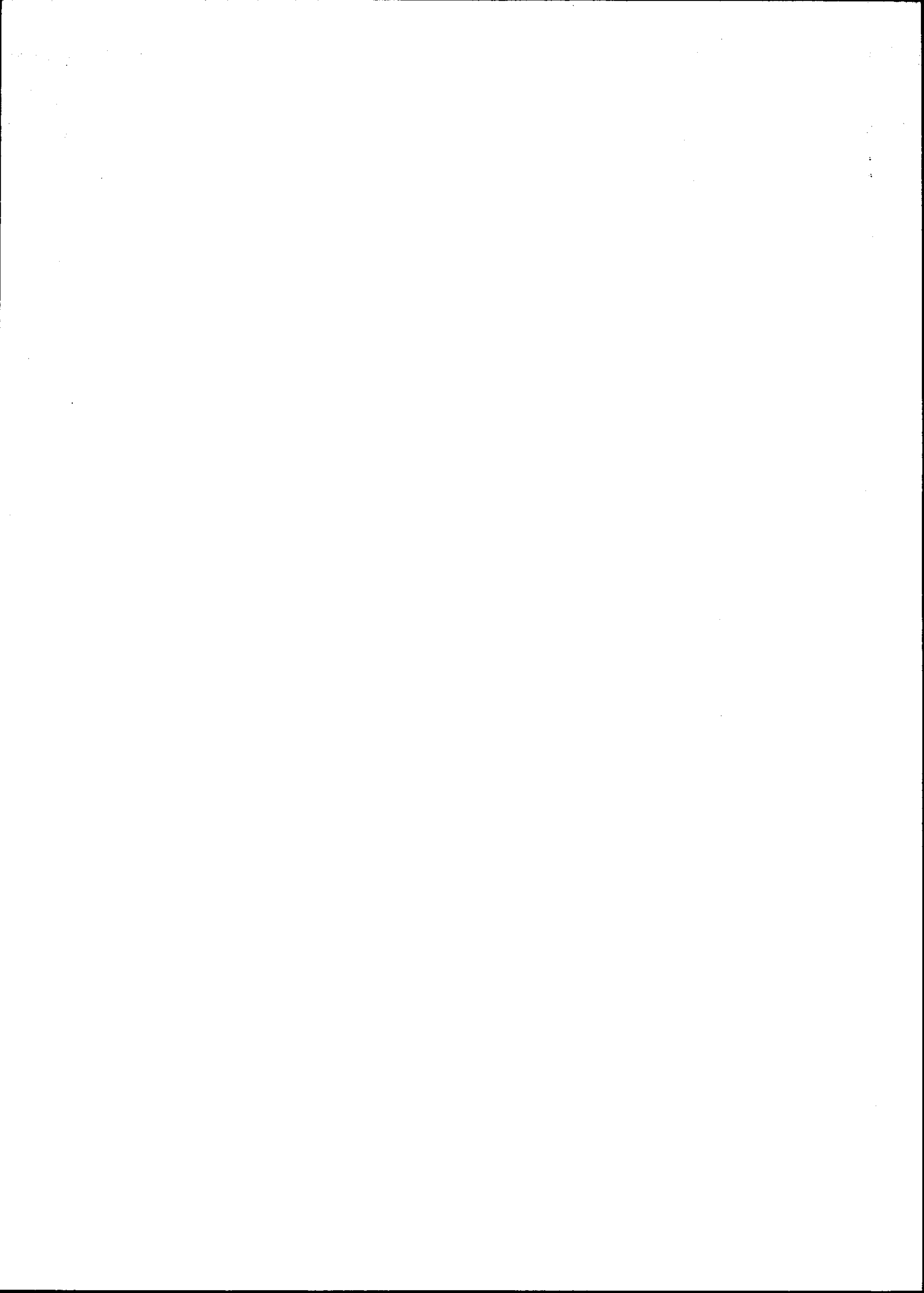

ESTUDIS ELECTORALS / 4

**Les eleccions generals
a Catalunya
de 1901 a 1923**

Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899

Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923

Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899

Albert Balcells
Joan B. Culla
Conxita Mir

ESTUDIS ELECTORALS / 4

Publicacions de la **Fundació Jaume Bofill**

Barcelona, 1982

© by ALBERT BALCELLS, JOAN B. CULLA I CONXITA MIR

Propietat d'aquesta edició (incloent-hi el disseny de la coberta):

Publicacions de la FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Composició mecànica: Joan Cabot - Granollers

Imprès per I. G. Sta. Eulàlia, Sant Joan Bosco, s/n. Sta. Eulàlia de Ronçana

Disseny de la coberta: Marina Vilageliu

I. S. B. N. : 84 - 85.557 - 09 - 3

Dipòsit Legal: B. - 28.859 - 1982

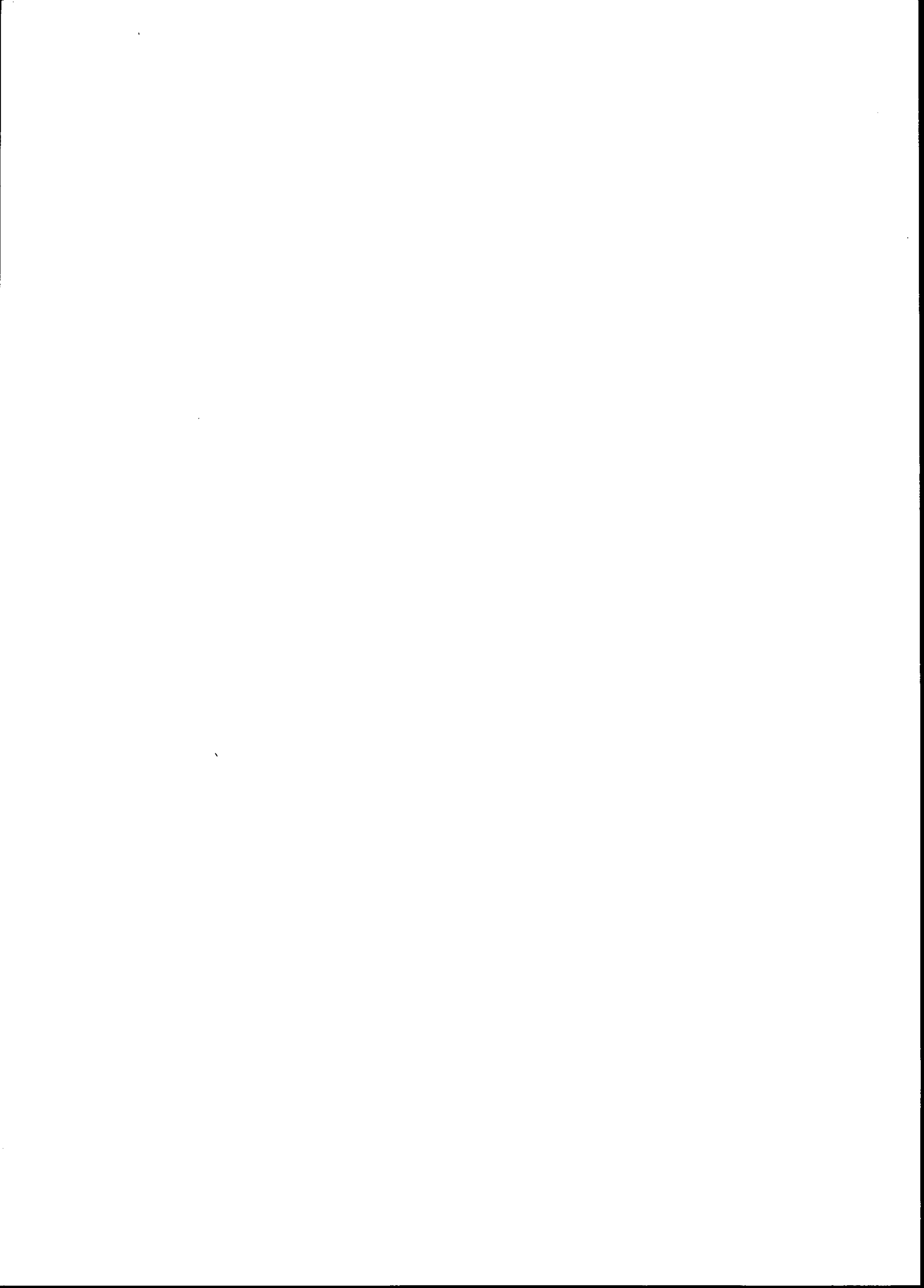
Prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol mitjà,
sense autorització per escrit de l'editor

Í N D E X

PRESENTACIÓ	7
1. Introducció	11
2. Les eleccions de 1901	29
3. Les eleccions de 1903	57
4. Les eleccions de 1905	87
5. Les eleccions de 1907	117
6. Les eleccions de 1910	155
7. Les eleccions de 1914	189
8. Les eleccions de 1916	213
9. Les eleccions de 1918	239
10. Les eleccions de 1919	269
11. Les eleccions de 1920	305
12. Les eleccions de 1923	335
13. Evolució global de la correlació de forces polítiques a Catalunya entre 1901 i 1923	373
14. La trajectòria global de l'electorat de la ciutat de Barcelona entre 1901 i 1923	383
15. Evolució del comportament electoral als districtes municipals de la ciutat de Barcelona	393
16. Els districtes de la demarcació provincial de Barcelona entre 1901 i 1923	405
17. Els districtes de la demarcació provincial de Girona entre 1901 i 1923	419
18. Els districtes de la demarcació provincial de Lleida entre 1901 i 1923	433
19. Els districtes de la demarcació provincial de Tarragona entre 1901 i 1923	447
<i>Apèndix 1.</i> Resultats electorals a la ciutat de Barcelona entre 1901 i 1923	461
<i>Apèndix 2.</i> Resultats electorals als districtes de Catalunya a les eleccions legislatives de 1901 a 1923	485
<i>Apèndix 3.</i> Els diputats a Corts elegits a Catalunya entre 1868 i 1899: un primer recull dels resultats electorals	611
Index de noms	667

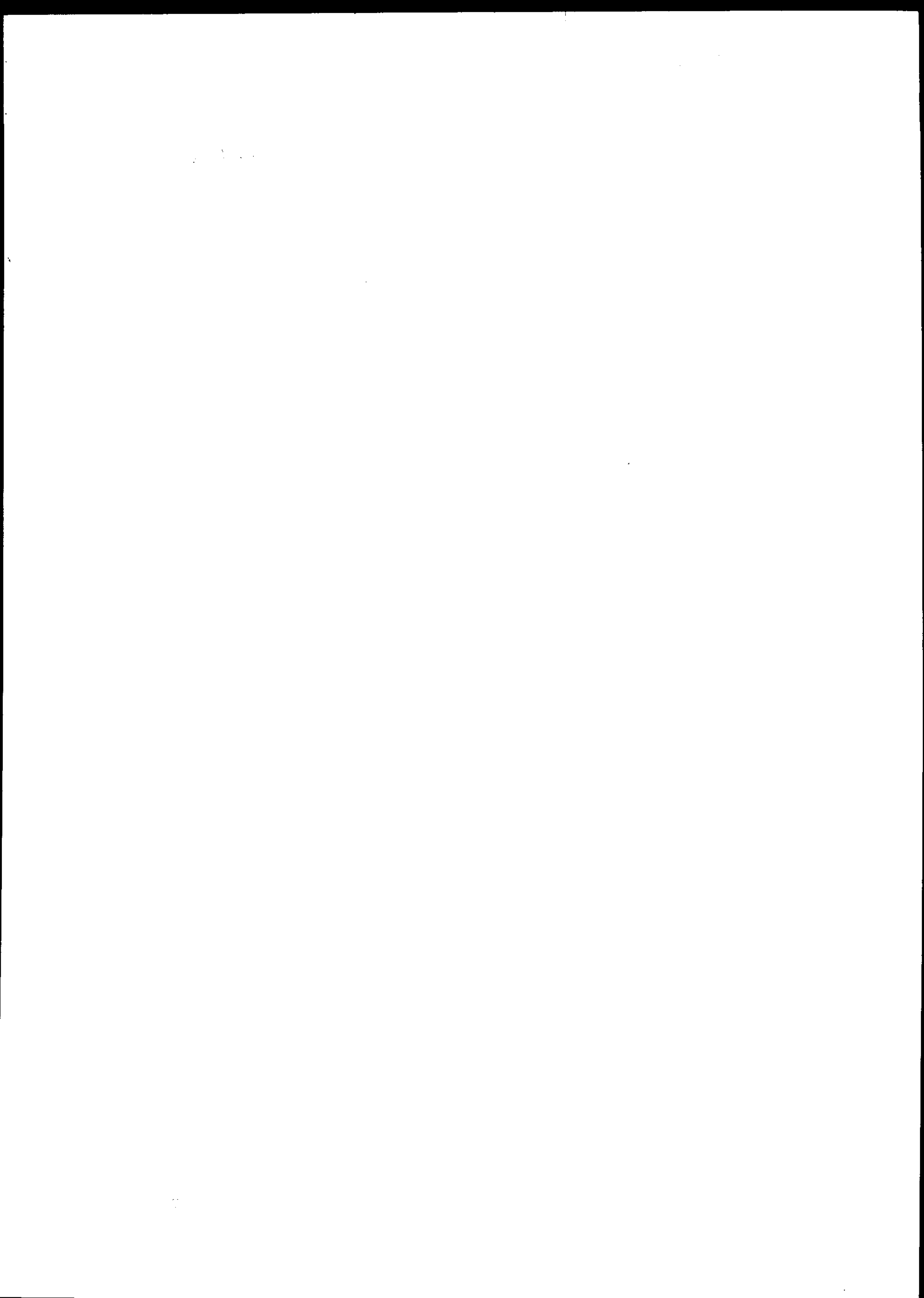

Presentació

Quaranta anys de buit en l'anàlisi sociològica dels processos electorals espanyols anteriors al règim franquista i la urgència d'analitzar els primers que ha produït la nova situació democràtica a Catalunya han pogut retardar però no pas descoratjar els intents de fer la història electoral catalana, com a mínim des del moment en què el catalanisme polític inicia el trencament del sistema de partits creat per l'oligarquia de Madrid. Aquest volum n.º 4 d'«Estudis Electorals», dedicat a l'estudi de les onze eleccions pel Congrés de Diputats espanyol, celebrades a les circumscripcions catalanes entre 1901 i 1923, n'és la millor prova i la primera d'una sèrie que pretén completar, des de la perspectiva de la sociologia electoral, la història de la democràcia catalana.

L'aparició, l'any 1969, del treball peoner de Martínez Cuadrado sobre eleccions i partits polítics a Espanya durant el període entre 1868 i 1931 suposà una primera base historiogràfica de caire molt general que calia anar completant i, fins i tot, corregint pel que respecta a l'àmbit de les circumscripcions catalanes, car és obvi que el distanciament inevitable de tot estudi general i la manca d'informacions específiques i precises sobre les forces polítiques, llurs interrelacions i els esdeveniments històrics més significatius dins el context de la societat catalana, no permetien un coneixement acurat i una interpretació correcta del que van ésser a Catalunya les conteses electorals de la Restauració i la II República. És cert que alguns treballs excel·lents d'investigadors catalans han anat omplint determinats buits de la recerca que calia, però mancava un estudi com el present dels professors Balcells, Culla i Mir que abastés un període de llarga durada electoral i que intentés una explicació global històrica, sense la qual difícilment la ciència política, a casa nostra, podria interpretar, ni tan sols de manera aproximada, el procés de formació de la tradició de-

mocràtica sobre la qual hom construeix avui —bé que amb evident fragilitat— la nova democràcia catalana.

Justament, l'esmentada fragilitat —junt a altres qüestions no menys interessants— esdevé comprensible mercès al treball que presentem, car, al costat de la important aportació de dades i d'informacions històrico-polítiques que conté, ens dóna una visió molt realista de la gran ficció dels fenòmens electorals durant les dues primeres dècades del nostre segle. Malgrat la introducció de les forces del catalanisme en el joc polític de la Restauració —tant conservador com republicà—, els hàbits oligàrquics estesos per tota Espanya, la coneguda institució del caciquisme i la insuficient conscienciació política de l'electorat, van reduir substancialment l'abast democràtic de la pràctica electoral anterior a la II República a tot arreu de l'Estat, Catalunya inclosa. Mèrit del treball que el lector podrà llegir a continuació ha estat fer palesa aquesta reducció de la democràcia formalment establerta i destacar de forma tàcita el trencament —tanmateix també relatiu— que l'experiència republicana va significar a Catalunya en aquest camp.

Aquesta obra constitueix, doncs, un marc imprescindible i inapreciable per a entendre un període cabdal de la nostra història política contemporània com a poble i permet, i promou alhora, altres estudis sectorials i complementaris, amb els quals sigui possible interpretar —amb ulls i projectes d'ara però amb una visió clara i no arbitrària de l'ahir— les bases històriques d'una institució democràtica tan fonamental com és la contesa electoral.

ROSA VIRÓS

Equip de Sociologia Electoral (UAB)

1. Introducció

L'objectiu d'aquest treball ha estat estudiar les onze eleccions per formar el Congrés de Diputats celebrades entre 1901 i 1923 a la circumscripció de Barcelona i als trenta-cinc districtes electorals restants en què estava dividida durant aquest període Catalunya. L'estudi acaba amb les eleccions legislatives d'abril de 1923, les darreres abans del pronunciament del general Primo de Rivera, amb el qual s'inicià un període de vuit anys sense eleccions fins al canvi total que la Segona República suposaria en el sistema electoral, en la correlació de forces i en les mentalitats.

El nostre estudi pren com inici la ruptura irreversible a Barcelona del domini dels dos partits dinàstics alternants a les legislatives de 1901 degut a l'embranchada d'una nova organització, la Lliga Regionalista de Catalunya, i al redreçament i expansió sostinguda del republicanisme, que pocs anys després prendria majoritàriament un caire inequívocament catalanista a les comarques catalanes i fins i tot en un ample sector de la base i dels quadres republicans de Barcelona, si bé rivalitzant amb el radicalisme dirigit per Lerroux. L'emancipació de molts districtes uninominals respecte als partits centralistes es produiria en el transcurs dels anys següents i sobretot a partir de les eleccions de 1907 com a resultat de la gran coalició de la Solidaritat Catalana i la mobilització política sense precedents que comportà. Si per a la major part de Catalunya l'entrada en un nou període en les relacions polítiques es produí no el 1901 sinó el 1907, la influència del canvi operat a Barcelona a la primera data fou perceptible a bastants llocs abans de l'ofensiva general de 1907, per això hem adoptat com a punt inicial les eleccions del 9 de maig de 1901, encara que a molts districtes el comportament electoral no variaria fins a comicis posteriors.

La possibilitat de començar el treball per les eleccions a diputats de febrer de 1891, les primeres celebrades per sufragi universal masculí, després d'un perllongat retorn al sufragi restringit a partir de 1877, fou una possibilitat rebutjada perquè el restabliment del sufragi universal no suposà un canvi real en el comportament polític, encara que el desenvol-

lupament del nacionalisme català fora de les conteses electorals i la victòria de la primera Unió Republicana el 1893 a Barcelona i altres set districtes aconseguint deu actes —més del 23 % del escons per Catalunya— representen precedents dels canvis de 1901 que cal no oblidar.

Tot i considerar el decenni anterior a aquestes darreres eleccions com un període polític diferent, s'ha afegit en forma d'apèndix una primera relació dels resultats de les eleccions generals celebrades entre 1869 i 1899, recollits per un dels autors de la resta del treball, Conxita Mir, a Madrid a l'Arxiu del Congrés de Diputats. Aquesta valuosa aportació fou realitzada un cop enllestida pràcticament l'obra i amb una base documental única que no permetia obtenir la riquesa de dades recollides en les múltiples fonts utilitzades pel període de 1901 i 1923. Per això, tot i que aquest treball enriqueix considerablement l'obra ha estat integrat exclusivament com apèndix.

Si bé s'ha tingut en compte la importància dels resultats d'altres tipus de consultes electorals, com les municipals i les provincials, per a explicar els plantejaments i l'estratègia dels partits en les eleccions a diputats a Corts, ens hem limitat a aquestes darreres perquè ens interessava treballar sobre una sèrie homogènia basada en la mateixa divisió en districtes i dotada del mateix tipus de transcendència política, ja que sols són comparables entre si els resultats de la mateixa classe d'eleccions.

És evident que el nostre treball ha d'ésser completat en el futur amb una sèrie d'estudis sobre els comicis per formar ajuntaments i diputacions provincials, no sols per entendre millor els canvis operats en l'estratègia dels partits sinó també perquè ajuntaments i diputacions jugaven el seu paper tant en la preparació de les eleccions com en el recompte dels vots, sempre sota la pressió, la direcció i l'arbitratge dels governadors civils, representants del ministre de governació, suprem agent electoral en l'Espanya del període. Per altra banda, l'estudi dels resultats de les eleccions locals ens permetrà començar a conèixer el personal polític del país i reconstruir la carrera dels diputats i senadors cosa que ens manca actualment, ja que no es feia una ressenya biogràfica mínima dels membres dels cossos legisladors que ens permetria estudiar els models de *cur-sus honorum* i altres dades que facilitarien una aproximació a la sociologia dels parlamentaris espanyols de la Restauració i del regnat d'Alfons XIII. A les campanyes electorals gairebé mai no es troben a la premsa esquemes autobiogràfics dels candidats. S'han recollit les dades que s'han pogut trobar sense abordar un estudi sistemàtic que tindria molt interès i exigiria molt més treball.

Caldria completar també l'estudi de les eleccions a diputats amb un altre estudi sobre les dels senadors de la fracció d'aquesta cambra que no era vitalícia ni de representació corporativa, sinó nomenada per elecció indirecta que realitzaren els compromissaris escollits pels majors contribuents, pels ajuntaments i per les diputacions provincials. Cal advertir, però, que la lluita efectiva era encara menor en aquest cas que en les eleccions de diputats, i també, cal constatar la inferior transcendència de les senatorials pel fet que el Senat anà perdent importància efectiva.

S'ha dedicat un llarg capítol a cada una de les eleccions a diputats a Corts per Catalunya celebrades durant els dos decennis llargs que comprèn aquesta obra i s'ha dedicat després una segona part per a sintetitzar l'evolució global a Catalunya de la correlació de forces a nivell parlamentari, l'evolució del comportament electoral a la ciutat de Barcelona primer globalment i després per districtes municipals, i donar finalment els grans trets de l'estructura històrica del comportament electoral als districtes electorals restants, agrupant-los per demarcacions provincials. Tot i l'artificialitat de les quatre províncies, no es pot oblidar el paper que governadors i diputacions provincials jugaren en les consultes electorals, ni tampoc ignorar que el marc de la província era l'utilitzat pels partits espanyols a Catalunya. Finalment tenen gran importància en el nostre treball els apèndixs, tant l'esmentat abans com els que recullen els resultats i les dades electorals detallades i completes de tots els districtes municipals de Barcelona i dels districtes de les comarques, durant les onze legislatives estudiades.

Els resultats dels escrutinis han estat trets de la documentació de l'Arxiu del Congrés de Diputats a Madrid, dels butlletins oficials de cada una de les quatre províncies de Catalunya i de la premsa diària de les ciutats de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, consultada juntament amb les fonts oficials en els arxius municipals i provincials d'aquestes quatre poblacions¹. També s'ha emprat a la capital barcelonina l'Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona (1903-1920). La recollida de les

1. Per a Barcelona s'han seguit la preparació, les incidències i els comentaris de les eleccions a «La Veu de Catalunya» (1901-1923), òrgan regionalista; «El Diario de Barcelona» (1901-1923), òrgan conservador dinàstic; «El Correo Catalán» (1901-1923), tradicionalista i jaumí; «El Diluvio» (1901-1923), republicà independent; «La Publicidad» (1901-1923), republicà unionista primer, després solidari, més tard reformista, i per últim d'Acció Catalana en la seva fase en llengua catalana el 1923; «El Poble Català» (1907-1919), portaveu primer del Centre Nacionalista Republicà, després de la Unió Federal Nacionalista Republicana; «El Progreso» (1907-1923), òrgan dels republicans antisolidaris i del Partit Republicà Radical; «La Rebeldía» (1910), de la mateixa filiació; «La Lucha» (1919), òrgan del Partit Republicà Català.

Per a Girona s'han consultat «El Autonomista» (1901-1923), de filiació republicana federal; «Diario de Gerona» (1901-1923), publicació de la dreta catòlica que evolucionà cap al regionalisme; «El Correo de la tarde» (1903), diari conservador; «La Lucha» (1903), publicació liberal canalejista; «El Norte» (1910-1923), portaveu del tradicionalisme i concretament, a partir de 1919, de l'escissió mellista.

Per a Lleida s'han consultat el «Diario de Lérida» (1901 a 1920), portaveu integrista; «El Ideal» (1901-1919), òrgan republicà; «El País» (1901 a 1916, 1919, 1923), periòdic liberal independent; «El Pallaresa» (1901, 1907 a 1918), publicació liberal-demòcrata; «El Correo de Lérida» (1916-1918), tradicionalista jaumí.

Per a Tarragona s'han consultat el «Diario de Tarragona» (1901-1923), òrgan liberal-dinàstic; «La Justicia» (1901-1903), portaveu republicà federal; «La Cruz» (1903-1907-1920), portaveu catòlic. També s'ha consultat el periòdic republicà possibilista de Reus «Las Circunstancias» (1903). Aquesta ha estat la premsa disponible i representativa dels diversos corrents polítics a cada ciutat.

dades no ha estat fàcil i aquesta obra dóna la primera relació completa, sempre naturalment dins dels límits de les fonts avui consultables i parcialment assequibles dels arxius oberts als investigadors. Els butlletins provincials de Girona i Tarragona són els que ofereixen una informació més completa i elaborada excepte per l'any 1918. Els de Barcelona i Lleida són més deficients, donen de vegades els resultats per seccions en el transcurs de quinze dies i exigeixen realitzar sumes que no sempre són exhaustives, degut a les deficiències d'aquestes publicacions oficials. Les actes de les Juntes Provincials del Cens per a les eleccions a diputats es troben als arxius provincials de Girona i Tarragona, però no s'han trobat ni a Barcelona i a Lleida.

L'Arxiu del Congrés a Madrid conté únicament la relació dels guanyadors, els vots aconseguits per aquests i el cens, però no registra els noms dels candidats derrotats ni els sufragis que obtingueren.

No sempre les dades coincideixen a les diverses fonts. El criteri de prioritat adoptat quant a la fiabilitat atorga el primer lloc a l'acta de les juntes provincials quan s'han trobat, el segon lloc a les dades de l'Arxiu del Congrés i el tercer als butlletins oficials de les províncies respectives, que com s'acaba d'indicar no són mai complets en les dades referents a Lleida, i respecte a les de Barcelona només són del tot satisfactòries per als comicis de 1918. Per això s'ha hagut de recórrer a les ressenyes de les sessions de les respectives juntes del cens que dóna la premsa.

Respecte a les incidències dels comicis, a més de la premsa diària s'han seguit les reclamacions que es debaten i es resolen a la sessió d'aprovació d'actes del Congrés. La revisió estava primer confiada a una comissió del propi Parlament però a partir de la llei de 1907 el Congrés es limità a aprovar les sentències pronunciades pel Tribunal Suprem. Molt poques vegades el Diari de Corts ofereix debats on puguin estudiar-se les condicions en què se celebraven les eleccions i els procediments d'adulteració, ja que les decisions solen ser lacòniques i quan hi ha debat sol tenir un caire general polític sense donar gaire informació concreta i localitzada. De tota manera seria interessant un estudi exhaustiu de les dades resultants de les impugnacions en àrees regionals o en l'àrea estatal.

La dificultat fonamental per aproximar-nos a les motivacions del vot i a la seva base sociològica radica en no haver trobat als nombrosos arxius consultats a Catalunya cap cens electoral per al període 1901-1923 com els que poden utilitzar-se per al període 1931-1936, que donen a més del nom de cada elector, edat, domicili, professió, sexe —el sufragi femení intervingué per primera vegada a les eleccions de 1933— i si sap llegir o escriure.

L'únic cens professional del període estudiat ací és el de 1907 i no dóna dades per seccions sinó per districtes. Com que els districtes eren de forma inevitable i deliberada una barreja de barris sociològicament molt heterogenis, resulta impossible d'arribar a un estudi per seccions, sigui total o per mostreig, estudi que, si bé obliga a la realització de molts treballs monogràfics per extreure conclusions generalitzables, és l'únic

que permet aproximar-se a una sociologia electoral històrica la qual resulta possible pel període republicà, com aviat demostraran els estudis en curs sobre la ciutat de Barcelona i sobre la de Girona, on la utilització de les actes de les taules permet fins i tot saber qui vota i qui s'absté a cada secció². Caldria, a més, tenir un mapa dels centres i nuclis dels diversos partits o bé llistes d'afiliats amb domicilis per a explicar el comportament polític divers de districtes municipals amb composició social similar. Per altra banda, tampoc no hem arribat a plantejar-nos les relacions entre estructura de la propietat i comportament electoral com ho ha fet Maria Rosa Virós per a la província de Girona durant el període republicà en una tesi doctoral modèlica, basant-se en el primer cens agrari espanyol realitzat després de la guerra civil, i també en les dades de la contribució rústica i pecuària de 1934 i de la contribució d'indústria, comerç i professions de 1935³.

La pobresa comparativa de les fonts disponibles durant el període 1901-1923, les deformacions del sufragi que fan menys fiables i vàlides les dades existents per a la sociologia electoral, l'aparició d'un comportament electoral modern a partir només de 1931, són fets que expliquen que la historiografia sobre la temàtica electoral sigui més abundant per al període de la Segona República que per als períodes anteriors.

En aquest sentit aquest llibre ve a omplir una llacuna i pot servir de base per a futurs estudis monogràfics, que examinin el comportament electoral per municipis, tal com han fet pel període republicà Maria Rosa Virós per a la província de Girona i Conxita Mir per a la de Lleida⁴.

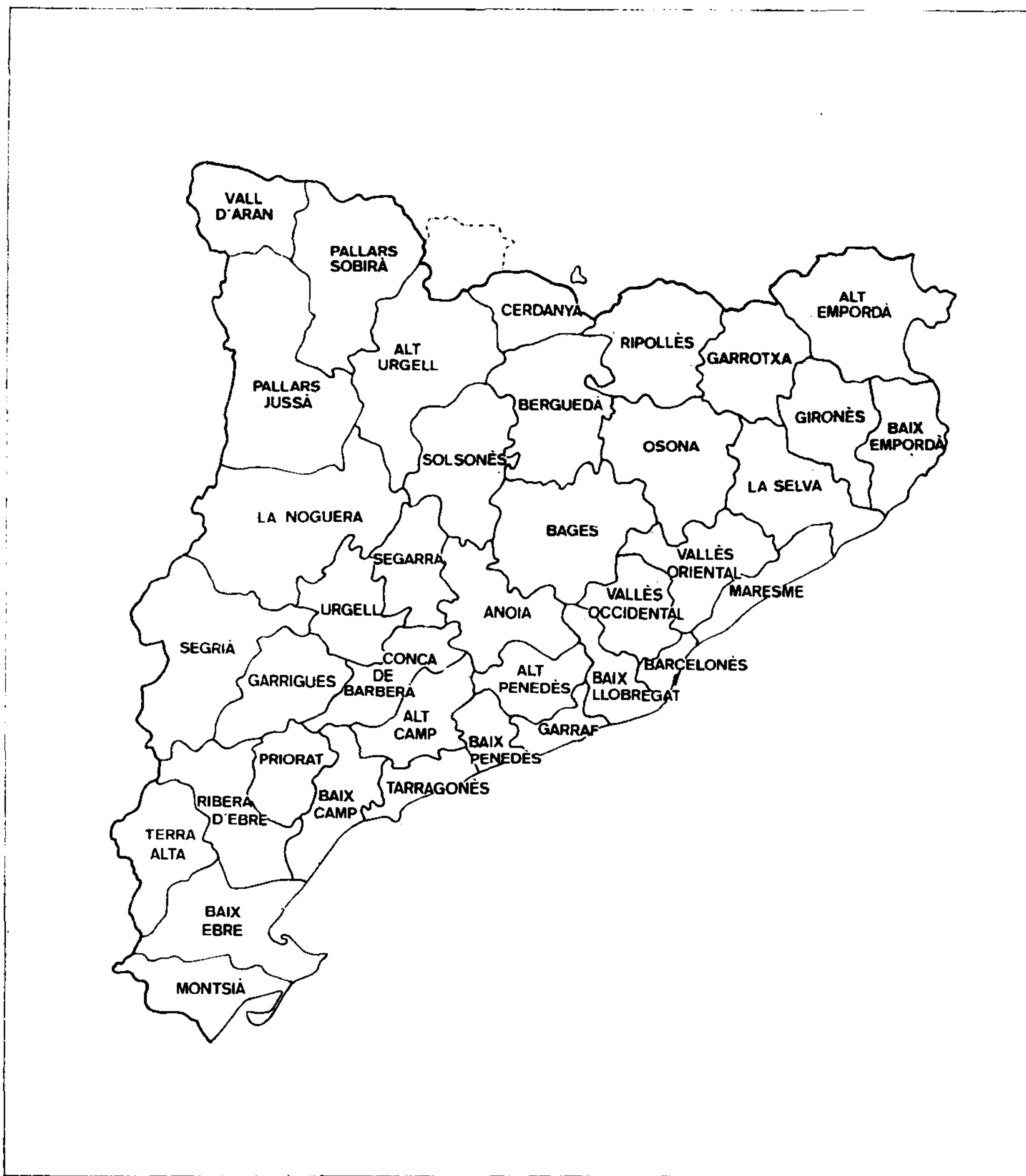
2. Per exemple Pere Cornellà Roca està estudiant de forma molt completa les motivacions sociològiques del vot a la ciutat de Girona com a tesi doctoral que presentarà al Departament d'Història de la Universitat Autònoma de Barcelona; Cristina Boix amb una mostra significativa i estratificada està estudiant unes 20.000 trajectòries electorals a la ciutat de Barcelona, que inclouen les eleccions municipals de 1934 i les del Front d'Esquerres i de compromissaris de 1936, segons la comunicació de Mercè Vilanova *Una mirada als escrutinis catalans durant la Segona República (1931-1936)*, presentada al Col·loqui Internacional sobre la guerra civil d'Espanya d'abril de 1979, a la Universitat de Barcelona.

3. Maria Rosa Virós ha publicat una síntesi de la tesi que presentà l'any 1974 a la Facultat de Dret de Barcelona: *El comportamiento electoral de los municipios de Girona durante la II República. Una aproximación a su base económica y social*, «Perspectiva Social» n.º 10 (ICESB, Barcelona, 1977) pàgs. 41-68.

Mercè Vilanova ha publicat també una sèrie d'estudis interessants sobre les eleccions a la província de Girona durant la Segona República. El primer, aparegut al volum segon de la miscel·lània d'homenatge a Joan Reglà (pàgs. 491-503), tracta el tema de l'abstencionisme ideològic al poble de l'Escala (Alt Empordà); altres dos articles de Mercè Vilanova classifiquen els municipis i les comarques de la província de Girona pels resultats electorals i ponderen la influència de l'estructura de la propietat en el comportament electoral: *Un estudio de geografía electoral: la provincia de Girona en noviembre de 1932*, «Revista de Geografía», gener-desembre de 1974; *Propietat de la terra, participació i orientació del vot a la província de Girona durant la Segona República. Un estudi de correlacions geogràfiques, econòmiques, fiscals, demogràfiques i polítiques*, comunicació presentada al Primer Col·loqui d'Història Agrària, Barcelona, octubre de 1978, 15 pàgs.

4. Conxita Mir: *L'elecció del Parlament de Catalunya l'any 1932 a la cir-*

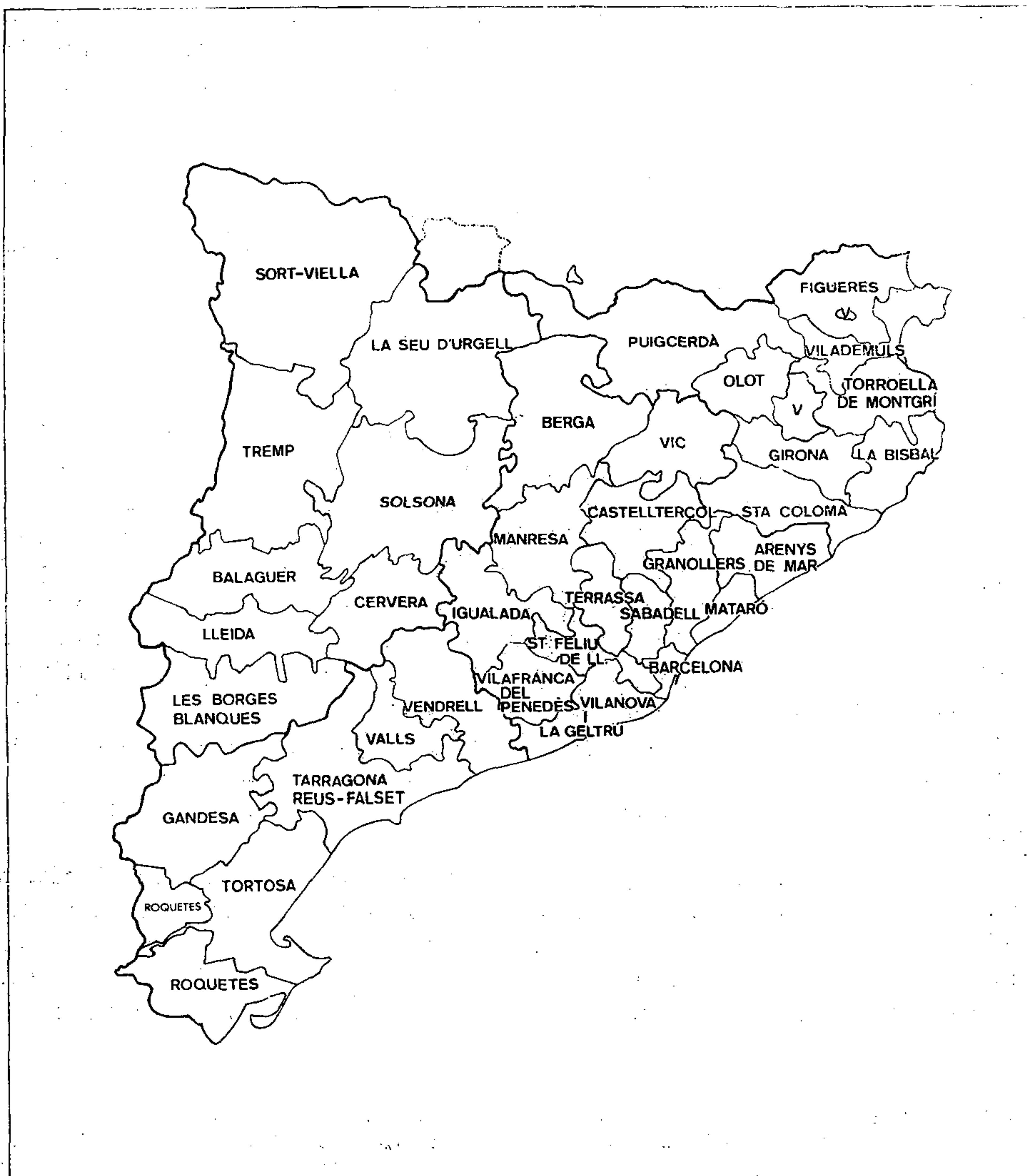

DIVISIÓ COMARCAL DE CATALUNYA (1932)

Existia tanmateix una primera base historiogràfica amb la qual endin-sar-se en la temàtica electoral del primer quart del nostre segle. A part de l'obra de caire molt general de Miguel Martínez Cuadrado, **Elecciones y partidos políticos en España (1868-1931)**, apareguda el 1969, cal citar l'estudi de Borja de Riquer sobre les eleccions de 1907 a la ciutat de Bar-

cumscipció de Lleida, «*Perspectiva Social*» n.º 10 (ICESB, 1977) pàgs. 93-113, resum de la tesi de llicenciatura presentada per l'autora al Departament d'Història de la Universitat Autònoma el setembre de 1977.

DISTRICTES ELECTORALS DE CATALUNYA (1901-1923)

Mapa elaborat pels autors

celona, el llibre d'Isidre Molas sobre la Lliga Catalana i el seu primer període de Lliga Regionalista, l'obra de Santiago Albertí sobre els partits republicans entre 1874 i 1923, l'article de Pere Cornellà sobre Girona i la Solidaritat Catalana, i el capítol que dedica Maria Rosa Virós dins la seva tesi a l'estructura històrica del comportament electoral a la província de Girona entre 1868 i 1923⁵.

5. Borja de Riquer: *Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona*, «Recerques» n.º 2 (Ariel, Barcelona, 1972) pàgs. 93-140. Isidre Molas: *Lliga Ca-*

Aquests estudis donen dades molt útils juntament amb interpretacions interessants, però no pretenen arribar a una visió dels resultats a tot Catalunya de totes les eleccions legislatives entre 1901 i 1923. Una tesi de llicenciatura presentada quan el nostre llibre era ja fet, la de James Ronald Kelly sobre les eleccions municipals i parlamentàries als districtes de la ciutat de Barcelona de 1910 a 1923, és útil per la recopilació elaborada de dades, però no abasta tot Catalunya ni tot el període de 1901-1923, ni ha recorregut a les fonts hemerogràfiques com ací s'ha fet de manera sistemàtica⁶. Aquesta tesi té tanmateix el mèrit de constituir la primera incursió en els resultats de les eleccions municipals.

L'estabilitat política del règim muntat per Cànovas a partir de 1876, donà a l'estat espanyol totes les aparences d'un sistema parlamentari constitucional basat en dos partits alternatius —conservador i liberal— a l'estil britànic. Cànovas, Sagasta i els seus continuadors es proposaren l'alternança pacífica dels dos partits oficials dinàstics en el poder —la qual cosa no s'havia aconseguit encara a Espanya—, però sense que això comportés la participació de la massa ciutadana com a àrbitre electoral. Les eleccions no decidien el partit que havia de governar sinó que el partit en el govern fabricava des del poder una ampla majoria parlamentària adulant el sufragi. Qui rebia el poder de la Corona guanyava indefectiblement les eleccions i el seu successor havia de dissoldre unes Corts on era en minoria, per a crear-se en unes noves eleccions la corresponent majoria.

Aquest sistema funcionà gràcies a la passivitat i apatia dels districtes rurals i a l'escepticisme desenganyat dels districtes urbans, on, a partir del canvi de segle, la ficció electoral donà pas a una competició real amb un resultat en general hostil als dos partits dinàstics. Perquè en aquest bipartidisme sense autèntica diferenciació ideològica i social, la polititza-

talana. Un estudi d'estasiologia. 2 vols. (Edicions 62, Barcelona, 1972), especialment vol. I, pàgs. 11-141. Santiago Albertí: *El republicanisme català de la Restauració borbònica, 1875-1923* (Barcelona, 1973), 511 pàgs. Pere Cornellà: *Girona i la Solidaritat Catalana. Treballs d'Història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. (Diputació Provincial de Girona, 1976) pàgs. 215-273. El 1980 la Fundació March publicà a Madrid el treball de Conxita Mir *Elecciones legislativas en Lérida durante la Restauración y la II República. Geografía del voto*, 51 pàgs. Per a un balanç sobre sociologia electoral a Espanya vegeu l'article de Josep M. Vallès: *Sobre la sociologia electoral a Espanya: un balanç provisional*. «Estudis electorals» n.º 1. Sobre les eleccions legislatives del 1977 (I Colloqui de Sociologia Electoral, Barcelona 21-22 d'abril de 1978). Barcelona, 1978, pàgs. 15-34. Vegeu també la ponència de Borja de Riquer *La sociologia electoral de la Monarquia y de la Segunda República Española*, presentada al simposi sobre desenvolupament regional, nacionalismes i regionalismes a Espanya, Bad Homburg 26-28 de juny de 1980 (50 fulls).

6. James Ronald Kelly: *Les eleccions municipals i parlamentàries als districtes de Barcelona, 1910-1923*. Tesi de llicenciatura presentada l'estiu de 1980 a la Facultat d'Història de la Universitat de Barcelona (173 fulls).

ció no conduí a una integració en el sistema polític sinó a un enfortiment de les oposicions al sistema.

Els partits dinàstics no arribaren a ésser ni partits de quadres, eren simplement piràmides d'oligarques de la cort i cacics locals sobre la base de xarxes de clienteleles personals. Resultava inviable intentar convertir les clienteleles submises en partits moderns d'afiliats. El problema es complicaria a partir de 1914, quan les diverses famílies polítiques que integraven els dos partits dinàstics tendiren a independitzar-se, acabdillades pel seu cap respectiu. Un règim representatiu creat teòricament per legitimar el govern per mitjà de la participació, portadora d'integració. Tots els esforços desplegats per la intervenció dels governs en les eleccions i també pels poderosos locals, que des d'ajuntaments i diputacions provincials esperaven aquesta intervenció, s'encaminaren vers la meta de reduir al mínim la competitivitat. El seu ideal era que al costat d'uns pocs districtes on la lluita fos efectiva, a la majoria la consulta electoral fos nul·la mitjançant la presentació d'un sol candidat o restés reduïda a un ritual sense contingut, per la presència davant el candidat ministerial d'una oposició sense campanya electoral, sense voluntat de vèncer i amb actes fictícies confeccionades per les autoritats⁷.

En el moment de les eleccions el sistema d'oligarquia i caciquisme —segons la definició de Joaquín Costa— es concretava en la pràctica de l'encasellat i la tupinada. L'encasellat era el procés pel qual el ministre de governació —o el sotsecretari del ministeri— col·locava a les caselles corresponents a cada un dels districtes els noms dels candidats ministerials, de l'oposició alternant i de la contrària al règim, que el govern estava disposat a apadrinar o simplement a tolerar. Es tractava d'una complexa negociació que començava dins del mateix partit governant per tal de satisfer les demandes dels caps dels diferents grups donant prioritat al grup del president del govern, continuava amb el partit dinàstic en l'oposició i finalitzava fins i tot amb algunes forces anti-dinàstiques, als líders de les quals se'ls respectava en els seus districtes. Cal entendre per tupinada a escala local el repertori de maniobres per adulterar el sufragi abans o després d'arribar a l'urna, i no simplement la col·locació de vots falsos i el recompte fraudulent. En els pobles apartats —i Catalunya tenia encara l'any 1920 entre dos-cents i tres-cents pobles sense comunicacions normals— la falsificació de les actes lliurades en blanc al govern civil era el procediment més simple. Per això els percentatges de participació no són fiables i els municipis dels districtes no emancipats no presenten unes pautes mínimament homogènies i constants de comportament electoral. En els pobles una mica més grans la destitució abans de les eleccions d'ajuntaments en mans de

7. Vegeu el número 127 —octubre de 1973— de la «Revista de Occidente» dedicat al caciquisme i el tractament més aprofundit de la problemàtica en el llibre de Javier Tusell: *Oligarquía y caciquismo en Andalucía (1890-1923)*, Planeta, Barcelona 1976, 589 pàgs.

l'oposició, basant-se en deficiències i irregularitats de l'administració municipal, era un tràmit enutjós freqüentment evitat gràcies a la dimissió del nombre suficient de batlles i regidors per assegurar una majoria de vots dins el districte al candidat encasellat. Això fou cada vegada més inviable a Catalunya però seguiria passant a molts llocs d'Espanya.

Venia després la utilització de les cèdules dels electors difunts no donats de baixa del cens a fi de permetre a petits funcionaris o a mercenaris votar diverses vegades la mateixa candidatura a diverses seccions. El 1899 el doctor Robert destituiria com a alcalde de Barcelona 190 alcaldes de barri sospitosos de fraus electorals, al mateix temps que l'actualització del cens electoral d'acord amb el darrer padró revelava que hi havia uns vint-i-set mil noms d'electors inexistents i uns quaranta mil que no estaven inscrits.

No sols els cacics locals mobilitzaren les seves clienteleles de protegits i d'intimidats sinó que existia en alguns sectors de parcers, masovers i obrers agrícoles l'hàbit d'oferir el seu vot com una prestació més al propietari de la terra que cultivaven, tal com explica Claudi Ametlla que feien els parcers del sogre de Francesc Macià. El caciquisme confiava en l'abstenció però si la competició era inevitable, podia produir-se la compra de vots especialment a les masies allunyades. Algunes vegades l'oposició regionalista i republicana va recórrer també a la compra de vots. Si, malgrat tot, les coses es posaven malament per a les forces governamentals, podien arribar-se a produir coaccions i trencament d'urnes.

La presència de delegats governatius, aparentment enviats per a garantir l'ordre i la puresa del sufragi, solia interpretar-se com un indicatiu de què l'encasellat no era respectat i calia una intervenció descarada a favor del candidat ministerial. Això també tendí a desaparèixer a Catalunya a començament de segle però, encara a les eleccions de 1923, l'ajuntament republicà de Figueres hagué de denunciar l'actuació dels agents governatius contra el candidat republicà, que fou derrotat en un districte tant sòlidament federal com aquell pel candidat liberal albista, el marquès d'Olèrdola.

A les ciutats les eleccions solien ser «sinceres» —com es deia aleshores—, però el govern confiava amb el control del món rural circumdant per a ofegar el vot espontani i sovint advers del nucli urbà del districte electoral.

El governador civil de la província solia actuar com agent electoral principal del partit en el poder en el cas freqüent que no existís una mínima organització local del partit governamental. El governador no sols s'encarregava de facilitar la victòria del candidat encasellat, sinó que informava el govern sobre la viabilitat de l'operació a la vegada que actuava, de vegades, com a àrbitre moderador de les pretensions desmesurades dels propis addictes locals del partit en el govern. L'encasellat no era una simple imposició sinó en els districtes on no hi havia la més mínima consciència política. A la major part dels llocs, sobretot a Catalunya, l'encasellat era una conxorxa entre el govern en situació de

força i els notables locals, actuant el governador civil com a intermediari. D'aquí l'interès de les comunicacions entre el ministeri i els governadors en la preparació de les eleccions, part de les quals es conserva a l'Arxiu Històric Nacional a Madrid.

L'encasellat fou difícil a Catalunya com ens ho mostra la sèrie de telegrams i converses telefòniques transcrits sobre la preparació de l'elecció parcial l'abril de 1880 a un districte difícil per al règim, el d'Olot, textos reproduïts al número 127 de la «Revista de Occidente» i trets del fons de Governació 2252. Si per un costat el municipi d'Olot és amenaçat amb perdre una subvenció de la Diputació de Girona, per l'altre costat el primer candidat del ministre és rebutjat i només un tercer resulta acceptat per una reunió de diputats i senadors (addictes) de la província, amb sorpresa i indignació del ministre davant les limitacions que es posen a la seva iniciativa omnímoda.

Els monàrquics dinàstics van anar perdent terreny a Catalunya durant el primer quart de segle, van ésser eliminats primer a Barcelona i després a molts altres districtes pels regionalistes i pels republicans que també eren majoritàriament autonomistes fora de Barcelona; però en el conjunt del territori espanyol no fou així, resultant impossible un canvi constitucional per via legal i gradual. Les victòries electorals dels autonomistes de dreta i d'esquerra a Catalunya eren esterilitzades en unes Corts dominades pels partits dinàstics, contraris a tot canvi important del sistema.

El total d'escons parlamentaris corresponents a Catalunya aconseguits per la suma de les oposicions al règim i al sistema fluctuà entorn del 43 % —a les eleccions de 1903— i del 68 % —a les de l'any 1923—, deixant de banda les excepcionals eleccions de 1907. En canvi, al Congrés de Diputats, el conjunt dels diversos partits de les oposicions al sistema fluctuà entre un 13,5 % de l'any 1910, un 21 % de 1918 i un 11 % l'any 1923. Aquest desfassament comportà una manca de confiança en la capacitat d'evolució del règim en els nuclis més polititzats i conduí a un descens de la participació electoral real, a la vegada que es produïa a Catalunya una radicalització nacionalista i una radicalització del moviment obrer sota el signe de l'anarcosindicalisme, durant el sexenni que precedí al cop militar del general Primo de Rivera.

El sistema d'escrutini uninominal en districtes petits afavoria el caire localista i personalista de les conteses electorals alhora que restava probabilitats efectives a qualsevol tercera força en discòrdia encara que representés un important sector d'opinió⁸. Els republicans eren

8 . La província de Barcelona comprenia tretze districtes uninominals, i les altres tres províncies catalanes tenien vuit escons parlamentaris cada una. Mentre els de Girona i Lleida corresponien tots a districtes uninominals, en canvi tres dels de Tarragona corresponien a la circumscripció de Tarragona - Reus - Falset, la única plurinominal després de la de la ciutat de Barcelona, que tenia set escons, cinc per a les majories i dos per a les minories. A començament de segle la ciutat de Barcelona amb més del 27% de la població de Catalunya, només tenia el 15% del total dels escons de Catalunya al Congrés. El grau de subrepresentació

conscients d'això i demanaren inútilment la introducció del sistema proporcional i l'escrutini per llista en circumscripcions provincials. No obstant això, seria un error atribuir l'esclerosi i l'adulteració a un sistema electoral, que era al cap i a la fi similar al sistema que tenien França i Gran Bretanya, considerades a l'època com a models de democràcia. Les arrels del problema eren més fondes.

En haver d'adaptar-se a l'estructura política imperant, de la qual el sistema electoral era una de les manifestacions, regionalistes i republicans no sols hagueren d'emprar de vegades alguns dels recursos que desvirtuaven el sufragi⁹, sinó que les seves organitzacions tenien l'empremta de les estructures en què s'havien de desenvolupar tot i les pretensions de canviar-les. Com va dir Maurice Duverger al seu famós llibre sobre els partits polítics, l'escrutini a llista en el quadre d'una circumscripció, obliga els comitès de les seccions locals de cada partit a establir una articulació forta a l'interior de cada circumscripció per a entendre's sobre la composició de les llistes; en canvi l'escrutini uninominal en el quadre d'una circumscripció petita, fomenta la independència de cada entitat local del partit i afebleix l'articulació.

Aquesta articulació feble sol comportar l'acumulació de poder en la direcció oligàrquica. Si en els partits dinàstics aquesta era rígidament piramidal, tendia al cabdillatge i el poder venia indefectiblement del cap superior si bé no interferia l'esfera dels cacics locals, en el cas de la Lliga Regionalista, com ha demostrat Isidre Molas, l'afiliació indirecta de

barcelonina aniria en augment durant els vint-i-tres anys posteriors, a mesura que la població de la capital creixia molt més ràpidament que la de la resta del país. La Segona República concediria a Barcelona divuit escons a les Corts de 1931, quinze a la seva província, set a la de Girona, sis a la de Lleida i set a la de Tarragona.

9. A Catalunya, de les 10 anul·lacions d'actes impugnades per pràctiques fraudulentament entre 1901 i 1923, primer per la comissió d'actes del Congrés i després pel Tribunal Suprem, sis afectaren candidats triomfants de la Lliga Regionalista i es degueren a denúncies de perdedors dinàstics; tres corresponien a candidats conservadors, un dels quals seria desbancat a continuació pel seu rival republicà nacionalista, un altre seria vençut pel rival liberal impugnador i el tercer veuria castigat el districte amb pèrdua de representació per una legisladura; finalment una de les deu actes considerades nul·les pel Tribunal Suprem corresponia a un republicà, que tornà a vèncer en repetir-se l'elecció. Aquestes dades indiquen que el Tribunal Suprem, tot i actuar amb imparcialitat i eficàcia superiors a l'antiga comissió parlamentària d'actes fou més sever globalment amb els adversaris dels dos partits alternants que amb aquests, i també revelen que els partits renovadors van recórrer en determinats llocs i situacions als mateixos procediments dels dinàstics per derrotar-los. Josep Maria de Sagarra explica a les seves memòries els intents fracassats en què participà com agent electoral de la Lliga Regionalista al districte de Solsona el 1914 per aconseguir l'acta per a Valls i Taberner, utilitzant alguns dels procediments corruptes tradicionals (*Obres Completes. Prosa*, Ed. Selecta, 1967, pàgs. 1.209-1.214). A les eleccions de 1910 en el districte del Vendrell i, segons l'informe de l'audiència provincial, resultava que si el candidat ministerial Jaume Alegret pagava el vot a duro, el candidat nacionalista republicà Jaume Carner, el pagava a tres pessetes, al·legant tots dos compensacions per desplaçaments a electors que havien de fer quatre o cinc hores de camí per anar a votar.

les entitats locals diverses permetia de combinar hàbilment una autonomia orgànica molt gran dels nuclis locals amb la seva manca de capacitat d'influir en l'orientació política general i en l'elecció dels seus dirigents màxims que eren designats per rigorosa cooptació, si bé formaven una direcció col·legial que resultà més sòlida i unida que el lideratge individual dels partits dinàstics ¹⁰. Però entre els republicans federals i catalanistes, el localisme estimulat per sistema electoral no podia ésser compensat per una direcció centralitzada barcelonina omnímoda. La manca d'influència del Partit Radical fora de Barcelona es devia en part al seu anticatalanisme, però la feblesa de la Unió Federal Nacionalista Republicana i del seu successor parcial, el Partit Republicà Català, fou deguda, entre altres factors, a la manca d'articulació interna, estimulada pel sistema electoral, per bé que la independència dels nuclis republicans comarcals els permetria subsistir amb cert èxit, malgrat la fallida dels successius estats majors barcelonins ¹¹.

Un sistema electoral que permetia una victòria total per molt poca diferència de vots imposava pactes tàcits o explícits a cada districte per tal d'evitar una competició trinària que podia beneficiar a qui treia només una minoria de vots, però una minoria superior a les altres.

L'anquilosi i la simplificació de les competicions binàries era la regla mentre la presentació de tres o més candidats era una excepció generalment temporal durant una etapa de transició entre una determinada correlació de forces i una altra posterior a un districte. L'estratègia electoral dels partits contraris al sistema era sempre extraordinàriament complexa i diversa i només la Solidaritat Catalana l'any 1907 i la coalició republicana de 1914 —totes dues amb importants dissidències i rebel·lies—representaren pels partits que les pactaren una política d'aliances uniformes i generals a escala de tot Catalunya. El caràcter personalista de les conteses electorals fomentava la diversitat extrema de les aliances implícites i explícites a cada un dels districtes.

En principi, els dinàstics no variaren gaire quant a l'ample avantatge de què gaudia el partit en el govern en la confecció de les candidatures, si bé es va reforçar en algunes contrades la tendència abans iniciada de repartir-se els districtes ambdues forces dinàstiques constituint feus personals. En formar pinya davant l'ofensiva regionalista i republi-

10. Isidre Molas: *Lliga Catalana*, I, pàg. 179.

11. Claudi Ametlla descrivia així la manca d'articulació interna i la manca d'un debat per assolir un programa comú definit en la UFNR després de 1910: «Així la fe anà minvant i la disciplina es relaxà quan encara les peces no estaven prou soldades, ni havia aparegut la mística que guanya les batalles. Els primers d'anar per les seves van ésser alguns grups forans, que no rebien gaire força moral de la irradiació barcelonina. Aviat els republicans del Penedès trobaren que Josep Zulueta els bastava, i Nougués no patí gaire per viure independent amb els vells federals tarragonins mentre els de la Bisbal descobrien Salvador Albert, una mena de messiès local, entre republicà i àcrata, molt a llur mesura, i els de Sabadell tornaven a l'adoració exclusiva de Pi i Margall i el seu programa del 22 de juny de 1894». *Memòries polítiques*, 1890-1917. Pòrtic (Barcelona, 1963) pàgs. 286-287.

cana, els monàrquics deixaren de banda a molts llocs la competició convencional entre ells.

En els districtes on els republicans tenien una força notòria i els regionalistes tendien a substituir els dinàstics en la representació de les classes propietàries i conservadores, els monàrquics podien deixar de presentar candidat propi per tal de no dividir el vot dretà, si trobaven compensació en un altre districte de la província, on els regionalistes cedissin la representació de les dretes als dinàstics davant l'empenta republicana.

En els districtes on la Lliga no havia arribat a tenir prou influència, i on els republicans catalanistes presentaven per lluitar contra els dinàstics un candidat de significació moderada, els regionalistes podien donar-li suport. On els republicans eren febles i els monàrquics influents, els electors republicans podien passar de l'abstenció al suport als regionalistes, però també es donà excepcionalment en algun lloc el cas contrari, per anòmal que pugui semblar. La possibilitat que republicans autonomistes i els tradicionalistes arribessin a una entesa era més difícil, i dins la Solidaritat Catalana la seva convivència fou tan problemàtica com excepcional. Mai existí tampoc, llevat de la Solidaritat Catalana, una coalició general entre regionalistes i tradicionalistes. On les esquerres eren relativament fortes i tendien a coaligar-se i els tradicionalistes eren febles, el pacte entre regionalistes i jaumins sota el predomini total dels primers era viable —com a Barcelona entre 1918 i 1923—. No obstant això, els mellistes foren hostils a aquesta satehlització i el seu major dramatisme els portà a oposar-se a la Lliga en els districtes on les forces de dinàstics, regionalistes, tradicionalistes i republicans estaven equilibrades i contrapesades, com a Girona, on l'entesa entre regionalistes i tradicionalistes resultava difícil encara que acabaria per imposar-se sota el discret predomini dels primers.

Aquestes pautes eren generalment inestables i revisables segons les circumstàncies generals del país i les particulars del districte. Els regionalistes desbancaren els tradicionalistes a Olot, després d'haver-los cedit el lloc, precisament el mateix any —1918— que integraven un jaumí a la seva llista a Barcelona. Els casos de ruptura de relacions anteriors eren freqüents. Fins a quin punt les candidatures sense rival eren pactades entre els partits és quelcom que no sabem, però resulta significatiu per exemple, que a escala de Catalunya l'any 1923, moment de relacions tenses de la Lliga amb el govern i de competició dinàstico-regionalista a un nombre notable de districtes, el nombre d'actes cobertes per l'article 29 fos de tres regionalistes i tres dinàstics —tres liberals i un conservador com corresponia al torn del moment—, deixant de banda el cas de Francesc Macià la força del qual desanimava tota competència malgrat la seva hostilitat al règim.

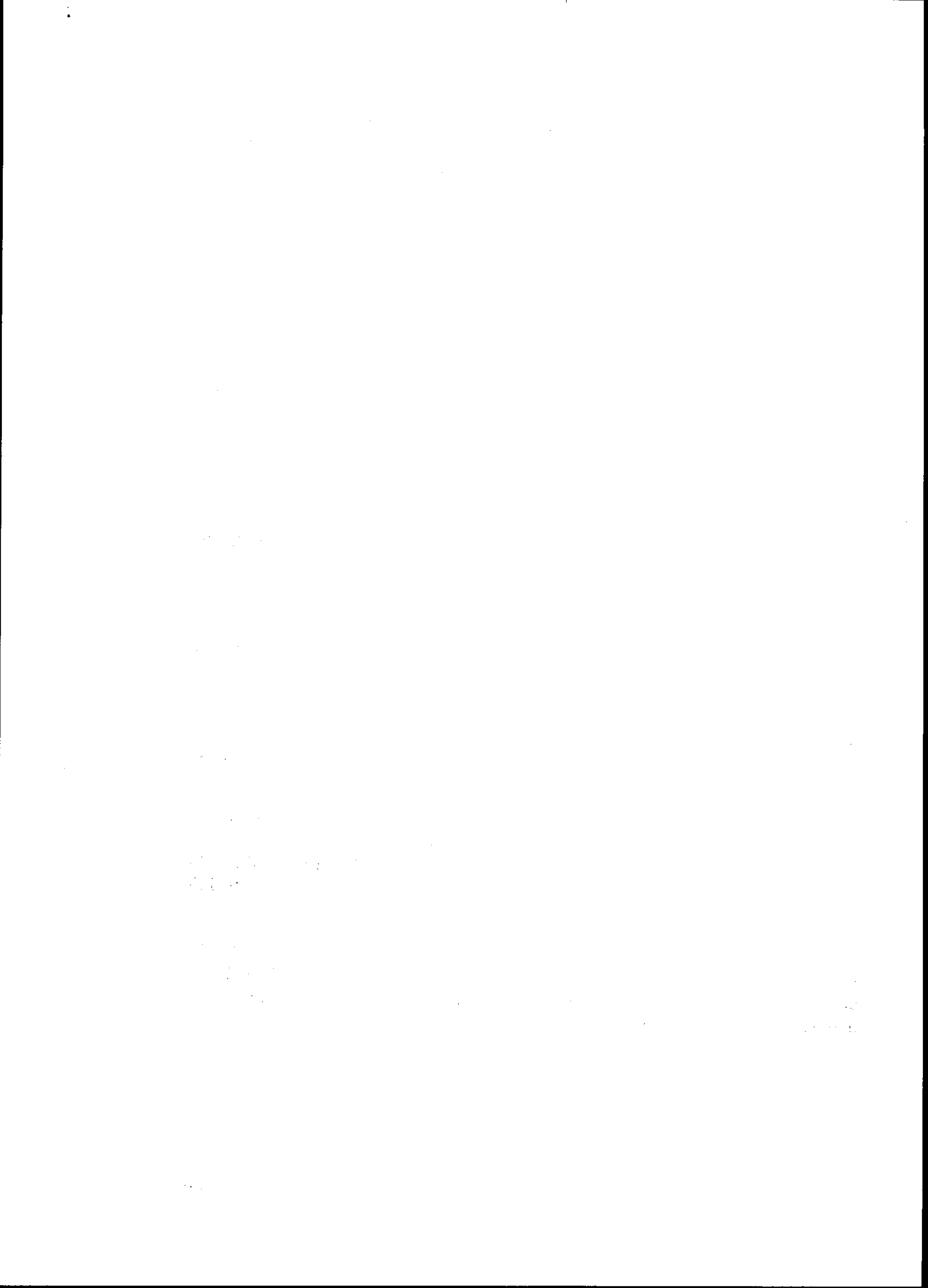
Cal assenyalar que la vinculació del districte a un diputat indefectiblement reelegit no fou un fenomen privatiu dels monàrquics dinàstics. Els casos de diputats republicans i regionalistes inamovibles dels seus districtes foren freqüents després de les eleccions de la Solidaritat Catalana, com els de diputats monàrquics amb districte en propietat. I el

canvi de filiació política del diputat que controlava un districte no solia afectar el seu predomini local, la qual cosa indica el caràcter personalista i clientelista de les estructures polítiques. Això també significa probablement que a l'electorat de comarques, on el debat ideològic era més elemental que a Barcelona i les condicions socials eren més rígides i opressives, no li preocupava excessivament la definició exacta del seu diputat dins dels límits d'un espai polític força ample. També és cert que els desplaçaments ideològics dels diputats inamovibles obeïen de vegades no sols a les vicissituds de la vida política a Madrid i a Barcelona, sinó també al to més moderat que havia d'assolir un diputat inicialment contestatari per a establir llaços sòlids amb forces vives locals inicialment reticents. El pas del nacionalisme republicà al reformisme d'alguns diputats, promocionats amb la Solidaritat Catalana, obeí a aquesta necessitat.

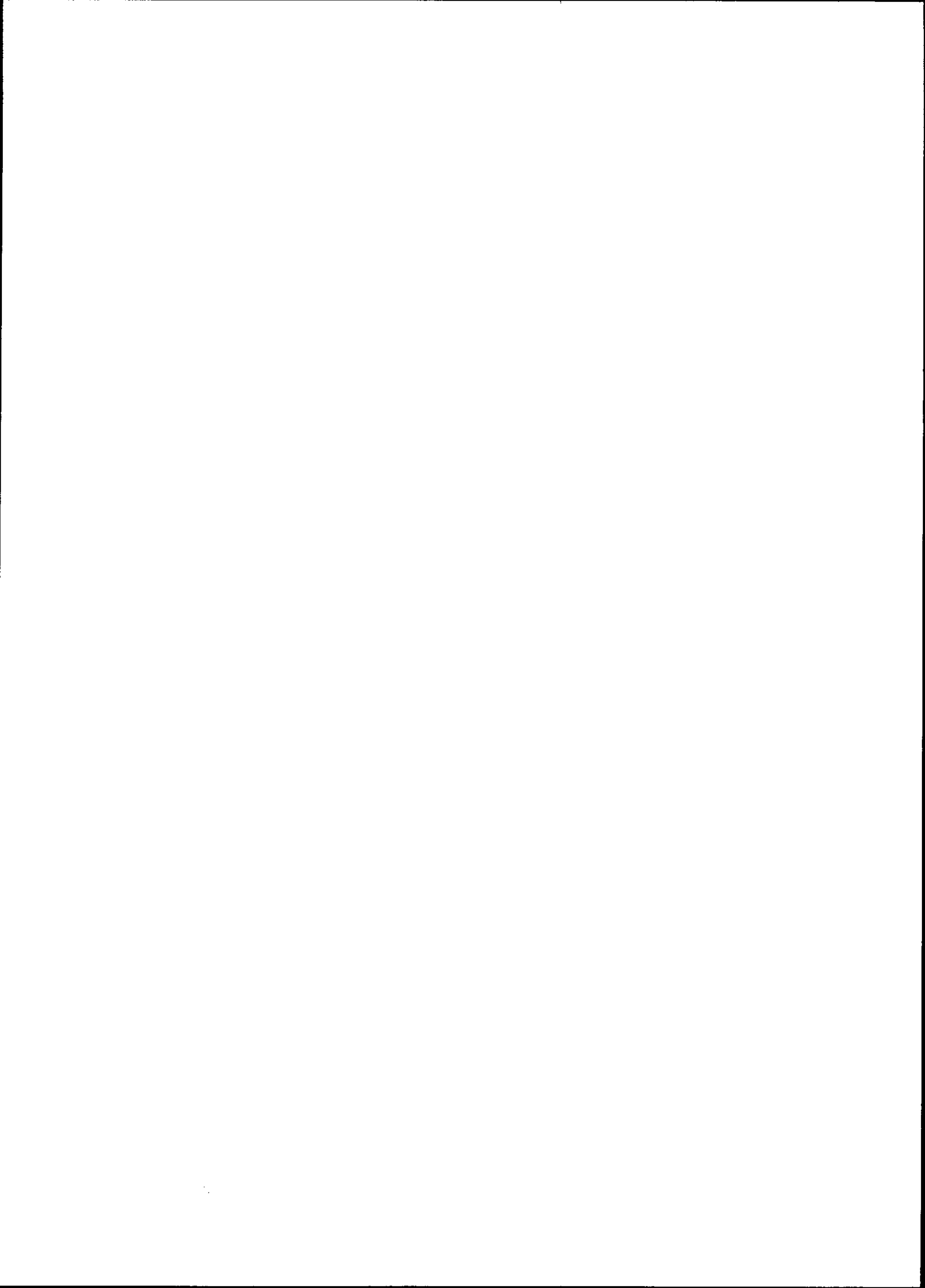
Com s'ha dit anteriorment, no aborda aquesta obra ni l'estudi del personal polític ni els models vigents de carrera política. El *cursus honorum* més usual dins la classe política governant seguia els esglaons de regidor municipal, diputat provincial, governador civil i diputat a Corts, per a passar després bé al Senat, bé a una direcció general, i d'aquesta, amb més dificultats, a una sots-secretaria de ministeri, avantsala del càrrec de ministre, que convertia a qui l'havia posseït en un dels caps del partit. Naturalment tota la segona part de la carrera política restava tancada a regionalistes, republicans i tradicionalistes, i només els primers s'introduïren per poc temps en les esferes del govern central. Haver estat regidor de Barcelona era aval suficient per a ésser candidat a diputat a Corts en qualsevol dels districtes catalans i, de vegades, eren els propis nuclis polítics dels districtes que buscaven entre els polítics de Barcelona el seu candidat. La voluntat autonòmica dels regionalistes i de la major part dels republicans catalans va donar al càrrec de diputat provincial un relleu especial, sobretot amb la constitució de la Mancomunitat l'any 1914, però l'Assemblea de la Mancomunitat no esdevindria un parlament de Catalunya com molts desitjaven.

Sense perspectiva històrica els estudis de sociologia electoral no reflecteixen la dinàmica de la societat. El període republicà és molt important i revelador però resulta massa breu per a ésser l'únic punt de referència. Per això aquesta obra fou acollida amb interès des dels seus inicis per l'Equip de Sociologia Electoral i ha estat inclosa en la seva col·lecció d'Estudis Electorals, donant un exemple de col·laboració interdisciplinària. Aquest treball ha comptat primer amb l'ajuda econòmica de la Comissió Assessora d'Investigació Científica i Tècnica de la Presidència del Govern i després amb el suport de la Fundació Jaume Bofill, que ha assumit a més l'edició del llibre.

2. Les eleccions del 19 de Maig de 1901

Poc abans de traspassar la frontera del nou segle, el sistema polític de la Restauració monàrquica entrarà en una greu crisi que el farà trontollar. Després dels comicis del 1899, la situació del bipartidisme governamental restarà força compromesa car, com argumenta Fernández Almagro, «el turno de los partidos se hará crecientemente difícil. Junto a los liberales y conservadores, aparecerán, para entorpecerlo, unos terceros en discordia: obreros socialistas, mesócratas de la Unión Nacional, burgueses catalanes..., intelectuales ateneísticos, etc... tan desdeñosos del equipo liberal como hostiles al conservador...»¹. Les conseqüències econòmiques, polítiques i socials de la crisi del 98 seran cada cop més difícils de palliar i els intents regeneracionistes, que Silvela intenta practicar des del govern per a mantenir en peu al sistema polític ideat per Cánovas del Castillo, resulten, al capdavall, un fracàs; quan el Ministre d'Hisenda Villaverde assajà de liquidar el deute públic en base a una major pressió fiscal, solament s'aconseguí un accentuat descrèdit per part de la burgesia industrial i mercantil que, a Catalunya, adoptà una postura especialment bèl·ligerant. El «tancament de caixes», o vaga de contribuents, impulsada pels regeneracionistes catalans com a protesta contra aquestes mesures econòmiques, a més d'assolir un ample ressó entre els industrials i comerciants de Barcelona, tingué conseqüències que, directa o indirectament, afectaren el govern i l'hegemonia política i electoral dels dinàstics a Catalunya: el Dr. Robert va dimitir del càrrec d'alcalde de Barcelona per a evitar dur a terme l'embargament de les persones que es negaven a pagar la nova contribució decretada per l'Estat; posteriorment, Polavieja i Duran i Bas seguien el seu exemple, pel que feia a llurs carteres ministerials, puix que també contestaren amb la dimissió la política financera de Villaverde, mancada de la contrapartida de la descentralització administrativa promesa pel govern conservador de Silvela.

La resposta catalana a la política fiscal del govern va passar a ésser

1. Citat per Jesús Pabón: *Cambó*. Barcelona, Alpha, 1952, vol. I, pàg. 174.

considerada un assumpte d'ordre públic; la declaració de l'estat de guerra a Barcelona en fou la rèplica fonamental. Més tard, la política militar de Linares² provocava a Madrid les dimissions de Dato i de Gasset —ministres de Governació i de Foment, respectivament—, deixant oberta la crisi definitiva. El 21 d'octubre de 1900 Silvela es va veure obligat a abandonar el govern i, malgrat que s'intentà des de dintre del mateix sistema monàrquic buscar solució al problema mitjançant un govern de concentració —proposat per Azcárraga i Villaverde— que renovés la vella política d'alternança bipartidista, Sagasta fou cridat a formar un govern netament liberal quan els dos partits monàrquics es negaren a deixar d'ésser els més fidels guardians del torn pacífic i inalterable. Les eleccions —subsegüents, al llarg de tota la Restauració, a un canvi de torn— foren convocades el 19 de maig del 1901.

Fora de Catalunya, la correlació de forces polítiques disposades a participar en aquesta nova convocatòria a les urnes sofrirà molt poques variacions, així com tampoc no canviaran massa els procediments governamentals de prefabricació de la majoria parlamentària necessària al partit del govern; al contrari, el panorama polític a Catalunya comença a tenir un caire diferent al de la resta de l'Estat. En primer lloc, el nacionalisme català de les darreres dècades del segle XIX donarà origen a una organització política que, amb l'objectiu d'enfrontar-se al centralisme, contrari a concedir qualsevol tipus d'autonomia política i administrativa, optarà per organitzar-se i per acarar-se —emprant la legalitat político-electoral establerta— amb el règim.

A aquest nou catalanisme polític s'hi aproparan els regeneracionistes dinàstics desenganyats de la política desenvolupada pel conservador Silvela. D'altra part, el republicanisme va deixant de banda tant les antigues discrepàncies que mantenen separats i afeblits els diferents grups, com els gastats principis de llurs vells líders i, almenys amb vista a les eleccions, procura formar un front compacte capaç d'adaptar-se a les noves circumstàncies polítiques i d'aprofitar-les. Arran de l'apropament establert des del 1900 entre Fusión Republicana i els progressistes, s'engegà una coalició electoral; «Unión Republicana»³, que, tot i no esdevenir encara una organització estable —com haurien desitjat els homes de Fusión—, s'encaminava a concentrar els vots dispersos del republicanisme espanyol. L'entesa entre aquestes dues formacions, a Catalunya es va fer extensiva als federals que, després de moltes indecisions, es declaren integrants de la coalició pactada.

Els catalanistes comencen dos mesos abans de la votació a posar en

2. Segons G. Maura i M. Fernández Almagro, *¿Por qué cayó Alfonso XIII?*, Madrid, Ambos Mundos, 1948, pàg. 34, Linares, com a nou Ministre de la Guerra, intentà concentrar plens poders i nomenar el personal del seu ministeri sense comunicar-ho al Congrés. L'elecció de Weyler com a Capità General de Castella, provocà les dimissions de Dato i Gasset i accelerà la crisi total i la dimissió de Silvela.

3. Vegeu S. Albertí: *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí, editor, 1979 pàgs. 134-137. per tal de seguir la formació d'aquesta nova «Unión Republicana».

funcionament els mecanismes que hauran de fer possible llur entrada en la vida política. La conjunció del Centre Nacional Català amb la Unió Regionalista fou el camí que menà al naixement d'un nou partit, la Lliga Regionalista, expressió per excel·lència de la burgesia industrial i mercantil que, sota la bandera del catalanisme, es preparà per a lluitar contra un Estat poc predisposat a afavorir els seus interessos econòmics⁴.

El canvi esdevingut en la correlació de forces polítiques catalanes anunciava que els preparatius pre-electoralis d'aquest any anirien acompanyats d'una forta polèmica que feia preveure, per a les forces monàrquiques, unes perspectives d'èxit molt menys planeres que les gaudides fins aleshores.

Mentre regionalistes i republicans posaven cura a clarificar llurs postures i els motius de les seves actuacions de cara als comicis de maig, els dinàstics servaren en tot moment un mutisme gairebé absolut. Dóna la impressió que el nombre de sufragis emesos a favor seu no els preocupava prioritàriament, puix sembla clar que esperaven obtenir els escons pels mitjans de costum —mobilització de rodes de falsos electors, fabricació d'actes i totes les altres tupinades—, sobradament denunciats pels seus oponents al llarg de la campanya preparatòria de la votació. Tot i ésser al govern, el partit liberal no tenia prou consistència organitzativa per a plantejar una batalla electoral neta; d'altra banda, els gamacistes s'havien apropiat al partit conservador de Silvela i els canalejistes continuaven fora dels rengles liberals.

Amb anterioritat a l'inici del que podem considerar pròpiament com campanya electoral, una gran profusió d'escrits —publicats per «La Veu de Catalunya»— deliberadament justificatius de la conducta intervencionista seguida pels regionalistes, prepara acuradament llur immediat debut polític⁵. A mesura que s'acosta la votació, l'interès de la Lliga Regionalista —partit que oficialment no veurà la llum pública fins després de l'escrutini— concentra les seves energies en mobilitzar a un electorat indiferent davant de qüestions estrictament ideològiques, però amb possibilitats d'ésser sensibilitzat si la lluita es planteja guiada per un programa concret i realista, que alhora assegurí l'estructuració organitzativa de les forces que han impulsat la recent vaga de contribuents. L'instrument emprat per a cridar a files els futurs electors no es fonamentava en arguments polítics de caire molt catalanista; l'objectiu principal manifestat era aconseguir un concert econòmic amb el govern i una Diputació Catalana única, i la burgesia, objectivament abocada vers una descentralització que deslligués l'economia catalana de la greu crisi provocada per la incompetència i desgavell dels gabinets tornistes, era la clientela més disposada a fer seu aquest programa. L'accés als òrgans del poder és

4. Sobre la creació de la Lliga Regionalista, vegeu Borja de Riquer, *Lliga Regionalista*, Barcelona, Edicions 62, 1977 pàgs. 191 i següents.

5. Aquesta tanda d'articles s'inicia amb «*Interès i deure*» d'en Prat de la Riba —25 de març del 1901— seguit d'altres com «*Camí a seguir*» d'en Cambó, «*Per què anem a les eleccions*», novament d'en Prat, «*De necessitat*» d'en Lluís Duran i Ventosa, etc... Vegeu també Borja de Riquer, op. cit., pàg. 192-193.

considerat l'únic camí vàlid per tal d'arrencar concessions a l'Estat Central. Les solucions revolucionàries o insurreccionals no solament són rebutjades pels regionalistes, sinó que molesten en gran manera les classes socials sobre les quals aquests se sustenten⁶.

En cap moment no es plantegen els regionalistes l'oportunitat o inoportunitat de la Monarquia com a forma de Govern, ni la utilització de la campanya electoral com a plataforma testimonial, donat que tenen serioses esperances de guanyar la votació a Barcelona. L'accidentalisme, a més de permetre'ls iniciar un moviment expansiu de la seva organització arreu de Catalunya, hauria de fixar les bases per assolir, amb el temps, una desitjable representació en el govern del país.

Esborrar la desillusió que patia el potencial electorat republicà —desencís reconegut pels propis partits en pregonar «...que no vuelvan a echarnos en cara esa apatía que ha sido la causa primordial de nuestras derrotas...»⁷— i animar els seus simpatitzants a fer efectiu el seu vot, foren els mòbils que orientaren la tasca desenvolupada per la coalició republicana.

Per als republicans, la participació dels regionalistes era fruit de «la inconseqüència»⁸ i del desig d'assolir una presència purament testimonial; l'enemic primordial continua essent la Monarquia, acusada persistentment d'utilitzar tot l'aparell que té a l'abast per a prolongar una continuada comèdia electoral. Davant d'aquest contrincant, descarten de llurs previsions el sortir victoriosos de l'elecció i, conscients de les escasses possibilitats que tenen, resten sense especificar un programa polític a curt termini, programa que, per altra banda, no posseeixen⁹. Al mateix temps, és molt difícil endevinar cap contingut de caire ideològic concret a través de les propagandes republicanes, llevat de l'antimonarquisme i l'anticlericalisme que secularment els caracteritzaven i d'allusions estratègiques generals mal definides, com la necessitat de «la acción revolucionaria fuera y dentro del Parlamento» amb vistes a assolir «la transformación social» mitjançant l'actuació de les «masas populares», o bé «la substitución de la Monarquía por una República democrática, radical y reformadora»¹⁰.

Malgrat les diferències que separaven les forces de l'oposició, aconseguir que les eleccions fossin netes i alliberar Barcelona de «les desgrà-

6. La crida als futurs assistents al míting electoral a celebrar el 2 de maig al teatre del Nuevo Retiro, era la següent: «Ciudadans de Barcelona. Avui no hi ha cap més medi legal d'intervenir en el govern del país que les eleccions... ¡A les urnes o no tindrem dret de queixar-nos!». «La Veu de Catalunya» 29-IV-1901.

7. «El Diluvio» 18-V-1901.

8. Ibid., 15-V-1901.

9. Així ho reconeix Lerroux en el seu manifest electoral «Al Pueblo»: «...No tengo programa porque no caben mis aspiraciones en ninguno de los conocidos». Una reproducció d'aquest manifest —sens dubte el més important de la campanya— es pot trobar a Joaquim Romero Maura, *La Rosa de Fuego*, Barcelona, Grijalbo, 1975 pàg. 120.

10. Ibidem.

cies ocasionades pel caciquisme», esdevingueren aspiracions compartides per tota l'oposició antidinàstica; la revisió de les llistes del cens i la vigilància de la votació —especialment del recompte dels vots— menaren a l'acord de presentar conjuntament un nombre considerable d'interventors que impedís les acostumades irregularitats. No és estrany, doncs, que per als republicans l'elecció es preparés més com «una lucha de interventores que de votos»¹¹.

Del 7 al 14 de maig, en plena campanya electoral, Barcelona restà un cop més amb les garanties constitucionals suspeses; el motiu en fou la repressió contra una vaga de tramviàries que esdevingué, alhora, una vaga general de caràcter revolucionari. La manca de llibertat d'expressió i àdhuc d'acció, determinà tant l'exigua campanya electoral desenvolupada per les diverses forces polítiques, com el procés d'elaboració de la candidatura republicana, difícil ja de preparar a causa de la fragilitat de l'entesa pactada entre els components de la coalició. Al contrari, a monàrquics i regionalistes els fou relativament fàcil la confecció de les seves respectives llistes de candidats.

En vigílias de las eleccions de diputats á Corts

Els cacichs barcelonins, fraternalment aliats, passen revista á las forsas ab las quals se proposan guanyar la pròxima batalla.

"La Campana de Gràcia", 11-V-1901

Els dinàstics acordaren optar als cinc escons de les majories amb una llista conjunta de representants; en distribuir els llocs en correspongueren tres als liberals —Pere G. Maristany, Ferran Fabra i Puig i Josep Balcells i Cortada—, i dos als conservadors —Josep M.ª Cornet i Mas i Joan Puig i Saladrigas¹²—. Les publicacions afectes a aquests partits notifiquen la candidatura amb molta anterioritat a la celebració dels comicis, però n'obliden ràpidament la seva existència, a jutjar per la manca de comentaris al llarg de tot el període electoral.

Els regionalistes confeccionen amb molta cura la seva pròpia llista d'aspirants, car, en definitiva, cercar cinc homes amb el prestigi necessari per arrabassar als monàrquics les cinc actes de les majories era l'ob-

11. «El Diluvio», 12-V-1901.

12. Segons Borja de Riquer: op. cit., pàg. 196, tots industrials importants i gent del món econòmic català que no podien ésser considerats com el «cacic típic».

jectiu que canalitzà, des d'un començament, les relacions dels dos grups fusionats en la novella Lliga Regionalista. El 15 de maig, restablerta la normalitat constitucional a Barcelona, «La Veu de Catalunya» donava a conèixer la candidatura anomenada dels quatre presidents, un nom menys en relació als llocs destinats a les majories, ja que el Marquès de Camps —President de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre— va preferir tornar a optar per Olot, districte del qual ja n'era representant a Corts¹³. La presentació dels escollits va subratllar obertament el prestigi social de què gaudien tots els candidats, prevalent això a qualsevol acreditació de trajectòria política. Bartomeu Robert era catedràtic de la Facultat de Medicina, ex-alcalde i ex-president de la Societat Econòmica d'Amics del País; Albert Rusiñol, fabricant tèxtil i ex-president del Foment del Treball Nacional; Lluís Domènech i Montaner —l'únic amb un passat catalanista plenament garantit— era catedràtic de l'Escola d'Arquitectura i ex-president de l'Ateneu Barcelonès; i Sebastià Torres i Planas, comerciant i president de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial, l'entitat que havia orientat el tancament de caixes.

El lloc que restava vacant es va intentar cobrir amb un altre personatge d'una reputació semblant a la dels components, però després de la negativa del republicà Joan Sol i Ortega¹⁴ hom desistí —faltaven quatre dies per a la votació— de fer noves gestions.

La llista de la coalició republicana hagué de superar alguns obstacles abans de restar definitivament perfilada: a finals d'abril fou publicada una relació de candidats integrada per dos federals —Francesc Pi i Margall, i Josep M.ª Vallès i Ribot—, Nicolàs Salmeron com a representant de Fusión Republicana, Alejandro Lerroux com a progressista, i J. Sol i Ortega com a republicà independent¹⁵. Aquesta composició, que volia abastar tot el ventall de grups aliats, es trencà molt aviat; en primer lloc, J. Sol i Ortega —personalitat que com hem vist també era cobejada pels regionalistes— se separà del grup, declarant que hom l'havia inclòs sense el seu beneplàcit¹⁶.

Coincidint amb el trencament entre Sol i Ortega i la coalició, fou proclamat l'estat de guerra i els federals, al·legant manca de llibertat, anunciaren llur retraïment; davant d'aquesta decisió, el Comitè sorgit per a preparar l'elecció es va veure obligat a deixar llibertat d'acció. Sense coalició, el republicanisme com a força electoral restà totalment col·lapsat, tot i que fusionistes i progressistes mantenien llur desig de participar, presentant una llista integrada per Lerroux, Salmerón i Tiberio Avila —en substitució d'en Sol i Ortega—. Quan, tres dies abans dels comicis, foren restablertes les garanties suspeses, la coalició republicana es

13. Vegeu Borja de Riquer, op. cit., pàg. 197.

14. Ibidem, J. Sol i Ortega confiava en la reelecció per les minories i estava convençut que les majories serien pels monàrquics, per tant no és estrany que rebutgi incorporar-se a una llista que en la seva opinió estava condemnada a perdre.

15. «El Diluvio» 30-IV-1901.

16. Vegeu Romero Maura, op. cit., pàg. 119.

reconstruí; els federals, molt a contracor donat que creuen que l'elecció s'ha d'anullar perquè no s'ha pogut desenvolupar la convencional campanya que precedeix tota votació, es reincorporen al pacte i, per tant, a la candidatura inicial.

Juntament a les tres candidatures esmentades en trobem d'altres que només aspiren als llocs de minoria: Enric Vilalta i Josep Puig d'Asprer apareixen com representants del «Partido Democrático Nacional» de Romero Robledo¹⁷. La «Unión Nacional» —el regeneracionisme español— únicament comptava amb el candidat Romà Regordosa¹⁸.

La premsa local donà notícies de l'existència d'altres candidats, presentats a títol individual i amb una filiació difícil d'acreditar, com Ròmul Quintana, presentat com a catalanista-autonomista, i Basilio Martín Rodríguez, presentat com a «obrer socialista»¹⁹.

Joan Sol i Ortega optà per anar en solitari, confiant en la seva pròpia força entre el sector de l'electorat que li era fidel especialment format per petits comerciants.

Bo serà veure, tot seguit, les principals característiques de la correlació de forces dels districtes uninominals catalans, on les eleccions eren una funció purament administrativa, organitzada per les forces vives locals, i amb una oposició al sistema imperant ben poc operativa.

A Barcelona província es veu reproduïda, en part, la coalició monàrquica de la capital, en no fer-se nosa liberals i conservadors als districtes que prèviament —segons tots els indicis— havien decidit adjudicar-se; tanmateix, s'enregistrà un notori desequilibri en la distribució de candidatures a favor del partit de torn, car, dels tretze districtes, Sabadell és per als gamacistes, Arenys, Castellterçol i Vic per als conservadors i la resta per als ministerials.

A la resta de Catalunya, és molt complex esbrinar quins pactes van precedir el repartiment de les candidatures entre els diferents aspirants, perquè l'elecció es manté arreu com una confrontació personalista, mancada de l'enfrontament polític-ideològic que hauria de caracteritzar qualsevol lluita electoral. Als districtes de les províncies de Girona i Tarragona, a més d'ésser difícil endevinar la possibilitat d'un acord liberal-conservador, ens trobem que els liberals concorren adscrits a alguna de les diverses tendències en què està fraccionada l'organització —canalejistes, puigcerveristes, moretistes...—, donant-se casos d'escons disputats per dos oponents del mateix partit, com és ara els de la Bisbal, Tarragona, Gadesa i El Vendrell.

Llevat d'aquesta circumstància, el partit liberal restà sense candidats propis a Figueres, Olot, Puigcerdà i la Seu d'Urgell, deixant aquests dos

17. M. Artola. *Partidos y programas políticos. 1808-1936*. Madrid, Aguilar, 1974, vol. I, pàg. 339, ens informa de la sortida de Romero Robledo del partit conservador l'any 1885 i de la seva posterior trajectòria política.

18. «El Diluvio» 18-V-1901.

19. «La Vanguardia» 18-V-1901, fins i tot especifica el lloc on es podrien recollir les paperetes de votació d'aquest candidat.

darrers districtes per als conservadors, que a més, i amb l'etiqueta de «polaviejistas», s'acaren amb un candidat oficial a Solsona i Sort. Quant als romeristes, a Torroella són considerats com adictes, mentre que a Vendrell assumeixen el paper d'oposició a l'encasellat del govern.

El pacte Unió Republicana-Federals es manté sense cap tipus de dificultats als districtes de Barcelona —Arenys, Granollers, Manresa, Sabadell, Sant Feliu i Vilanova—, Tarragona —Circumscripció i Valls—, i Lleida —Balaguer i Les Borges—; a Girona, tot i que formalment els candidats de Figueres, La Bisbal i Torroella són considerats representants de la coalició republicana, la realitat és que l'entesa electoral no fou rebuda amb bona disposició per totes les forces locals que, sense arribar a manifestar llurs diferències en el període pre-electoral, desencadenen els vells enfrontaments a partir del coneixement dels resultats finals. Aquest és el cas dels federals, que, després d'un escrutini poc favorable, acusen als fusionistes de traïdors «amantes del caciquismo y partidarios del cubilete»²⁰.

Tampoc els regionalistes no posseeixen una estratègia homogènia. D'altra part, només presenten candidatures pròpies a Olot i Manresa, perquè llur influència fora de Barcelona és encara molt escassa. Mentre als districtes tarragonins s'hi troben totalment absents, allí on tenen possibilitats d'una futura implantació segueixen la tàctica de recolzar candidats presentats com a independents —Berga, Granollers, Mataró, La Seu, Tremp—, o conservadors polaviejistes —Solsona, Sort—, sempre amb un caire més pragmàtic que polític.

A la província de Barcelona, les perspectives de lluita tripartita entre monàrquics, regionalistes i republicans es limitaven a Granollers i Manresa, districtes que, conjuntament amb els d'Arenys, Berga i Vilanova —aquest darrer, amb la presència testimonial del socialista Antonio García Quejido²¹—, manifesten la màxima competitivitat dins de la paràlisi general de l'activitat política electoral dels districtes catalans. Als altres indrets, o bé l'acta és solament reclamada per dinàstics —Castellterçol, Terrassa, Igualada, Vic—, o la seva oposició —Mataró, Vilafranca, St. Feliu i Sabadell— no ultrapassa el paper de simple espectadora.

El conservador Antonio Sala Cava ocupà a darrera hora el buit deixat pel que podríem anomenar propietari vitalici de l'acta de Castellterçol, Ramon de Rocafort, correligionari seu mort poc abans de l'elecció. Segons «La Veu de Catalunya», el substitut —candidat únic— fou proclamat a corre-cuita pels alcaldes dels pobles més importants²². Josep M.ª Planas i Casals —capitost dels conservadors barcelonins— també fou reemplaçat, un dia abans de la votació, per un altre personatge del partit, Josep Elias Molins, que disputà l'escó corresponent a Arenys de Mar als republicans,

20. «El Autonomista» 26-V-1901.

21. Un altre candidat socialista que sense ésser proclamat assolirà uns quants vots testimonials serà Pablo Iglesias a Mataró. Vegeu la fitxa corresponent a aquest districte.

22. «El Diluvio» 10-V-1901 i «La Veu de Catalunya» 11-V-1901.

representats pel director de «La Publicidad», Eusebi Corominas. Però el districte amb més controvèrsia a l'hora de proclamar candidats fou, sense cap mena de dubte, el de Vic, ja que la pretensió d'en Ramon d'Abadal d'ésser reelegit fou avortada pel governador, el qual, com a mesura per a provocar la seva retirada, destituí l'alcalde de la ciutat de Vic, partidari de la candidatura catalanista. La premsa afecta als regionalistes no deixà de denunciar l'arbitrarietat i malastrugança d'aquest fet, alhora que publicava una carta d'A. Rusiñol, acompanyada d'una llarga llista de signaturs, felicitant el batlle «desobedient»²³; el cas és que el conservador Fernando M. Huelin restà com a candidat solitari per aquest districte.

Perseveren immutables en llurs baluards tradicionalment guanyats sense cap mena d'obstrucció, Timoteo Bustillo, propietari gamacista de l'escolé de Sabadell²⁴, que aquest any comptarà amb l'oposició del republicà Francesc Pi i Arsuaga; Alfons Sala i Argemí que, com a únic aspirant, ostentarà per cinquena vegada la representació a Corts de Terrassa; i Ramon Godó Lallana novament amb l'acta d'Igualada assegurada pel fet de no tenir contrincant.

Els únics escons gironins motiu de rivalitat entre diversos contrincants foren els de La Bisbal i Torroella; el sis restants, amb només un candidat, podien considerar-se adjudicats abans de la celebració dels comicis. Els liberals canalejistes José Herrero Sánchez i Luis Canalejas Méndez s'enduran les actes de Girona²⁵ i Vilademuls respectivament, mentre que Ramiro A. Padierna de Villapadierna —desconegut pels seus futurs electors com els altres dos correligionaris— romandrà a Sta. Coloma com a representant de la tendència puigcerverista²⁶.

El conservador Ferran Puig Mauri, el regionalista Carles de Camps i Olzinelles²⁷ i el republicà Francesc Pi i Margall mantindran, com a únics interessats en l'elecció, les actes de Puigcerdà, Olot i Figueres.

La premsa local no vacilla a reconèixer obertament que la lluita per a la representació a Corts serà una realitat innegable a La Bisbal i en menor grau a Torroella; amb tot, tant el «Diario de Gerona», —independent de dreta— com el setmanari republicà «El Autonomista» no es cansen de denunciar una apatia generalitzada, com a tret més característic de tots els districtes. A La Bisbal s'esdevindrà un enfrontament entre tres can-

23. «La Veu de Catalunya» 23-IV-1901.

24. Sobre el retraïment acordat pel Partit Gamacista a Barcelona, vegeu el «Diario de Barcelona» 10-V-1901.

25. Segons el «Diario de Gerona» 15-V-1901, l'independent Cipriano Bernal de Puga decidí retirar-se perquè «la corrupció de costums, la immoralitat i el caciquisme imperant» al districte de Girona fan impensables unes eleccions netes.

26. «El Diario de Gerona» 18-V-1901, informa de la retirada d'Antonio Comyn —Diputat per Sta. Coloma el 1891, 1893, 1898 i 1899— en ocupar un lloc al Senat.

27. Cal recordar que el marquès de Camps rebutjà integrar-se a la candidatura dels «quatre presidents» perquè considerava assegurada la reelecció per Olot.

didats: el federal J.M. Vallès i Ribot s'haurà d'acabar amb el governamental —de la tendència moretista— Josep M.ª de Garay i al puigcerverista, Jaume Roura i Prats. A Torroella la pugna electoral serà entre el romerista Marquès de Robert —reincorporat a la vida pública després d'uns anys de «descans»²⁸— i el republicà fusionista Josep M.ª Serraclara.

Els districtes lleidatans de Solsona i Sort són escenari d'un enfrontament exclusiu entre liberals —Mariano Jorro Barber i Emili Riu i Periquet respectivament— i conservadors —Isidre Valls Pallerola i Joan Torras Vilanova— que, amb l'etiqueta de «polaviejistas», reben el suport explícit dels regionalistes²⁹. Llevat d'aquesta peculiaritat, el panorama pre-electoral és molt semblant a l'enregistrat a tot Catalunya.

La Seu d'Urgell és l'únic districte que restà lliure de representant oficial, ja que el conservador Ramón Martínez Campos —fill del General Martínez Campos— tenia consolidat un escó que des de 1891 guanyava ininterrompudament; aquest any l'ha de disputar, no obstant, amb el President de la Cambra de Comerç i Foment de Barcelona Pere La Rosa que, com a independent, era també ajudat pels regionalistes.

Sense capficar-s'hi massa, els liberals tenien garantida l'acta de Lleida amb Miquel Agelet i Besa, cap dels liberals lleidatans i important cacic, que temut —sinó respectat— per l'oposició, es presenta a la capital sense cap adversari. A Cervera, uns dies abans de la votació, s'hi designà el ministerial Luis de Armiñán per tal d'ocupar l'antic lloc de Vicente Alonso Martínez —liberal representant del districte des de 1891—, nomenat ara senador vitalici; Armiñán va arribar a Cervera la vigília dels comicis i la premsa del partit valorà molt positivament el fet que «no haya querido llevarse el acta sin antes conocer a sus electores»³⁰. En contraposició, a Tremp els perillava l'elecció a causa de la presència de Domènec Sert i Badia —gran propietari i, amb anterioritat, diputat per Manresa³¹— que, malgrat lluir la filiació d'independent, fóra millor considerar-lo regionalista, perquè la campanya desenvolupada per «La Veu de Catalunya» li era totalment favorable. El bon acolliment de què va ésser objecte la tasca propagandística efectuada per Domènec Sert sembla ser que provocà la retirada, a darrera hora, del candidat oficial José Moragas.

Les Borges i Balaguer foren, conjuntament amb Tremp, els tres indrets que mostraren a Lleida alguns indicis de votació disputada; el primer veuria una lluita triangular entre fusionistes, republicans³² i

28. Aquesta és la informació de «La Lucha» 21-V-1901, publicació portaveu dels liberals canalejistes.

29. Especialment, Joan Torras Vilanova, ajudat obertament per «La Veu de Catalunya» 25-IV i 9-V del 1901 i considerat com a regionalista per «Lo Campanar de Lleida» 5-V-1901, publicació afecta als homes de la Lliga.

30. «El Ideal» 27-V-1901.

31. Segons la Gran Enciclopèdia Catalana (vol. 13, pàg. 533), Domènec Sert i Badia fou —sense especificar la data— president del Foment del Treball Nacional, i era cunyat de Josep Bertran i Musitu.

32. «El Ideal», 29-IV-1901, manifest signat per federals, fusionistes i progressistes proclamant els dos candidats.

carlins —aquests darrers representats només ací i a la circumscripció tarragonina—; Balaguer seria l'altre districte lleidatà amb candidat republicà —Ignacio Hidalgo Saavedra— el qual, després de la retirada d'un representant de la Unión Nacional —Josep Sol i Torrens— i d'un conservador —Genaro Vicanco³³—, s'acararia només amb el director d'«El Heraldo de Aragón», el fusionista Antonio Motos.

El Comitè Provincial del partit liberal de Tarragona proclamà candidats per a cadascuna de les actes en joc. El «Diario de Tarragona», —òrgan del partit—, va arremetre sense palliatius contra els aspirants que, anomenant-se també liberals, s'enfrontaven a un representant del govern; els casos de Gandesa i la circumscripció tarragonina són els més significatius.

Roquetes i Tortosa, amb només un dinàstic com a candidat proclamat, tenen l'acta adjudicada abans de la votació; a Gandesa, Valls i El Vendrell, la lluita resta plantejada entre dos contrincants i a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset concorren tres candidats per als tres escons en litigi. El canalejista Enric Bosc i Herrera³⁴ i el romerista José M.ª Alvarez Fuster esdevenen competidors per als liberals dinàstics —Juan de Urquia y Redecilla i Joan Matheu i Sabater —a Gandesa i El Vendrell, respectivament; l'advocat republicà Josep M.ª Mir i Miró és el rival del sagastí —hisendat de Picamoixons i ex-diputat a Corts³⁵— José Orga Sans, ambdós pretendents a l'acta de Valls. Tret d'aquest districte, els republicans només són presents a la circumscripció, on els federals Francesc Pi i Margall³⁶ i Julià Nougués i Subirà opten per les majories. Certament, són els tres escons que pertocquen a Tarragona-Reus-Falset els que desperten un interès de lluita més elevat, ja que plantegen la batalla en el mateix terreny electoral carlins —Josep de Suelves i Montagut—, conservadors silvelistes —Ramon Morenes i G. Aleron—, liberals ministerials —Francesc Rabassa Satorras, ex-president de la Diputació—, i liberals de l'oposició —Joan Cañellas Tomas, diputat de l'anterior legislatura amb considerable prestigi entre les forces vives del districte³⁷—, a més dels esmentats republicans.

La irritació de la premsa addicta al govern contra els liberals no específicament ministerials fou d'una gran intensitat, però ni en el cas de Tarragona, ni en cap altre lloc de Catalunya, ens ha estat possible d'esbrinar si les diverses tendències liberals comptaven amb el vist i plau dels dirigents de Madrid o responien —cosa que se'ns figura més encertada— a interessos personals que intentaven justificar-se utilitzant les diferèn-

33. Ibid., 13-V-1901, reproduint una nota de «El Liberal» de Barcelona.

34. Fill de l'ex-ministre de Foment A. Bosch i Fustegueres.

35. «Diario de Tarragona» 9-V-1901.

36. F. Pi i Margall també va ésser proclamat candidat per Barcelona i per Figueres.

37. Segons «La Publicidad» 16-V-1901, en els mítings electorals, aquest candidat es declarava descentralitzador i demòcrata, i elogiava efusivament Francesc Pi i Margall.

cies internes del partit. La màxima activitat política es concentrà a la circumscripció tarragonina, tot i que la campanya desenvolupada es fonamentà en la celebració d'uns quants mítings buits de contingut i emparats en la utilització d'un verbalisme efectista i tòpic. Tant als liberals com als republicans, el ben amanit recurs als atacs personals els serví com a substitutiu d'un inexistent programa polític. Mentre els liberals governamentals tarragonins conviden llurs correligionaris canalejistes a «abandonar los procedimientos caciquiles para convencer al electorado»³⁸, els republicans consideren que votar als liberals és donar el vot a la política de Sagasta «hombre funesto que perdió las colonias», que el vot als conservadors suposa decantar-se per Cánovas —«aquél que dijo que mientras quedase un español y una peseta continuaría la guerra de Cuba, porque sus hijos no iban a morir a las Antillas y el dinero no salía de sus arcas»—, i suport als carlins, és un vot «al indigno Carlos, asesino de millones de españoles»³⁹.

No cal dir que aquesta característica que acabem de descriure no és privativa de Tarragona, puix que es repeteix, amb més o menys intensitat, arreu de Catalunya. D'igual manera, el desinterès propagandístic fou la nota dominant de la campanya electoral i no ha de sorprendre que «El Pallaresa» —portaveu dels liberals lleidatans— escrivís amb un cert ressentiment que «...precisamente, donde hay atropellos hay lucha, movilización, una sombra siquiera de actividad y vida...»⁴⁰ comentari que a més d'admetre la despreocupació de l'electorat, deixa implícit un reconeixement de les irregularitats que acostumen acompanyar tota votació. Certament, la passivitat i la indiferència acompanyaren els preparatius de la votació, però no seria del tot correcte pretendre uniformar les causes d'aquesta apatia generalitzada, ja que la dissemblança, per exemple, entre la situació de Barcelona i la dels districtes rurals és gairebé inqüestionable. Que Barcelona i Tarragona siguin circumscripcions amb més d'un escó a cobrir ja pressuposa d'entrada una major mobilitat que a la resta dels districtes catalans. La unipersonalitat de la representació parlamentària possibilita l'acció d'elements que amb una etiqueta política, en molts casos de conveniència, volen assolir o mantenir el prestigi que dóna el fet d'ésser diputat a Corts. Alguns candidats són nadius del districte on es presenten i (o) hi tenen un cert poder econòmic que els val el respecte o temor de tothom; influència que moltes vegades els dispensa de desenvolupar una campanya políticament conseqüent; d'altres són presentats pels partits des de Barcelona o Madrid, essent molt apreciat per la premsa de l'època el fet que un candidat proclamat es digni honorar el districte amb la seva presència, encara que sigui un dia abans del dia assenyalat per a emetre els vots. La postura més comuna consistia a difondre un manifest —prometent amb freqüència una carretera que després no es faria— acompanyat d'algun banquet amb les

38. «Diario de Tarragona» 11-V-1901.

39. «La Justicia» 16-V-1901.

40. «El Pallaresa» 29-IV-1901.

personalitats més influents de cada indret, en el benentès que la responsabilitat del que havien de contenir les urnes era qüestió reservada més aviat als alcaldes i forces vives locals que no pas a l'electorat. D'altra banda, tota candidatura amb pretensions d'assolir l'acta havia de rebre el corresponent «nihil obstat» de les persones que manipulaven els fils polítics del districte; si no era així, sols li restava la possibilitat de presentar-se testimonialment o la llunyana esperança d'ésser votada i, el que és més difícil, que els seus vots fossin comptabilitzats. Si ens aturem a valorar un cas particular, el pretès suport de l'alcalde de Vic al candidat regionalista —que com ja hem vist li valgué la seva destitució— podem interpretar-ho com un desig de garantir la netedat de les eleccions, però també com l'afany d'emprar els ressorts que eren al seu abast per a fer-lo sortir guanyador, cosa que, de moment, impossibilitaven altres forces més poderoses. Tanmateix, més endavant podrem comprovar com, en certes ocasions, ni republicans ni regionalistes se sotrauran fàcilment d'aquestes pràctiques tan habituals en els partits dinàstics.

En contrast amb aquesta realitat, tots els candidats manifesten la seva pretensió de deslliurar el districte del caciquisme exercit pels seus oponents, sense especificar mai en què consisteix i què s'entén per caciquisme. No hi ha cap crítica entre contrincants que deixi d'emprar arguments d'aquest caire.

La campanya, quan n'hi ha, és realitzada pels candidats proclamats que, recolzats per la premsa addicta de les respectives capitals de província, acostumen a viatjar a les principals poblacions dels districtes, acompanyats en llurs itineraris propagandístics d'alguna figura prestigiosa del partit, excepcionalment desplaçada des de Barcelona; tàctica que s'esdevingué quasi exclusiva de republicans i regionalistes ja que, en bona lògica, eren els més interessats en mobilitzar un nombrós electorat per tal d'arrabassar el monopoli de la representació parlamentària als diputats dinàstics. En el cas dels viatges portats a terme pels regionalistes, no és infreqüent trobar-los acompanyats per comitatives d'alcaldes, propietaris i capellans.

A Barcelona, republicans i regionalistes foren igualment els únics preocupats en desenrotllar una tasca informativa que procurés impulsar una afluença massiva a les urnes, amb la intenció compartida d'allunyar de la ciutat —mitjançant unes eleccions netes— les pràctiques caciquistes que utilitzaven els partits centralistes. Com ja hem dit, tant els uns com els altres van veure limitades les possibilitats propagandístiques dels seus particulars propòsits amb la suspensió de les garanties constitucionals. El capità general de Catalunya signà un decret prohibint «cualquier noticia que hiciese referencia directa o indirectamente, a los sucesos de Barcelona o bien hablase de carlismo y catalanismo»⁴¹; no impedia de fer campanya però vetava manifestar cap postura davant la situació política i social que vivia la ciutat, la qual cosa volia dir privació de

41. «El Diluvio» 18-V-1901.

fer qualsevol crítica a l'Estat i a la seva actuació a Catalunya. Evidentment, la campanya que es fes restava condemnada a la inoperància. Als homes de la Lliga no els suposà, no obstant, cap destorb d'importància la prohibició implícita d'afudir qüestions referides al «catalanismo», car el seu tarannà només «regionalista» era paral·lel a la denominació del nou grup que, per tal de no disgustar els elements de la Unió Regionalista, evitava emprar consignes polítiques de caire nacionalista i catalanista. Les energies de la Lliga es concentraren a encoratjar la participació i a plantejar la propera lluita com una batalla economicista contra el govern centralista que es negava a qualsevol concert favorable a Catalunya; en conseqüència, si d'una banda era objecte de les dures crítiques d'algun sector nacionalista, per altra banda guanyava l'anuença de la burgesia catalana, poc preocupada en qüestions de caire ideològic si sofrien algun risc els seus dividends ⁴².

Per als regionalistes, la presència republicana inspira molt poc temor i «La Veu de Catalunya» només en fa referència per a anunciar que es retiren dels comicis; l'únic enemic —personificació del cacic— és la candidatura monàrquica i eliminar-la de la vida política barcelonina es converteix en el màxim objectiu.

El 2 de maig s'havia de celebrar un míting al teatre del Nuevo Retiro, però els disturbis provocats per alguns esvalotadors —sembla ser que a les ordres dels monàrquics— provocaren la seva suspensió; no obstant això, els regionalistes van saber treure profit de l'incident, puix que les arengues contra el caciquisme —el concepte més emprat en llur vocabulari mitinesc— adoptaren una virulència molt més acusada: «els paràsits sols es fan sobre els cossos malalts o morts. Els éssers vius i sans els rebutgen, com el nostre poble rebutja i odia el caciquisme, paràsit característic dels Estats decadents» ⁴³. El míting es convocà de nou el dia 7, celebrant-se sense incidents i amb l'acompanyament d'un tancament general del comerç des de les dues de la tarda, demostrant-se que l'opinió pública —fins i tot dels republicans, tan contraris al que en deien «catalanisme de doublée» ⁴⁴— era favorable a no deixar en la impunitat l'actuació dels cacics urbans.

La irregularitat constitucional patida per Barcelona abans dels comicis afectà en gran mesura la propaganda republicana. Són només els tres dies anteriors a la votació quan, restablerta la normalitat, el republicanisme recuperà certa vitalitat, però conservant invariable el seu escepticisme davant un possible triomf: «...trabajen, multiplíquense los republicanos y catalanistas, traigan a las urnas 20 votos o 20.000. ¿Impedirán que aparezca triunfante el día del escrutinio la candidatura monàrquica?» ⁴⁵.

42. Vegeu a Borja de Riquer, op. cit., pàg. 199, les crítiques de «La Renai-xença» i el desig de diferenciar el «regionalisme» de la candidatura dels quatre presidents, del «catalanisme».

43. «La Veu de Catalunya» 11-V-1901. Editorial «Desinfecció».

44. Qualificatiu donat per la premsa republicana als candidats regionalistes.

45. «El Diluvio» 18-V-1901.

En línies generals, els objectius d'atac dels republicans no es diferencien massa dels dels regionalistes; com aquests, els republicans consideren que els enemics principals són els monàrquics. Les probabilitats d'èxit dels, segons ells, «reaccionaris i retrògades» regionalistes són menyspreades. Un altre punt en comú amb les consignes de la Lliga el trobem en el fet que les crides per a fer efectiu el dret al sufragi —«... hay que ir a votar, hay que sacudir nuestra legendaria pereza que tanto ha servido a los enemigos del pueblo»⁴⁶— són constants i signifiquen la part més important de la seva campanya. I, com ja hem repetit amb anterioritat, tampoc els republicans no tenen un programa per a defensar. El manifest «Al pueblo» difós a darrera hora per Lerroux és, en paraules de Romero Maura, «un revoltijo muy suyo, donde las ideas precisas se codean con nociones vagas, donde añejos temas republicanos vienen sazonados con proposiciones favorables a la intervención estatal en los asuntos sociales; programa revolucionario que prometía demorar la revolución»⁴⁷.

Tot el pes de la campanya republicana recaigué damunt la personalitat d'A. Lerroux; tant el seu prestigi com el dels altres companys de llista foren esgrimits amb preeminència i per damunt de la solvència política dels partits coalitzats. La premsa republicana tractà d'alliçonar l'electorat per evitar que la votació s'adrecés a un personatge i no al partit representat per aquest; però, en la pràctica, la feblesa del republicanisme i la manca d'homes amb renom obligà l'explotació màxima de figures com Lerroux o Pi i Maragall, candidat alhora per La Bisbal, Tarragona i Barcelona.

Els aspirants als llocs de les minories es limiten a celebrar alguna conferència o a fer públic algun manifest explicatiu de llurs pretensions. Podem esmentar el document redactat per la Unión Nacional que, d'acord amb la seva tònica regeneracionista, enumera una llarga llista d'objectius entre els quals hi trobem el desig d'aconseguir l'extirpació dels efectes del caciquisme i la descentralització regional econòmica i administrativa⁴⁸.

I, el republicà J. Sol i Ortega es dirigeix als votants reiterant la seva independència «poco menos que absoluta y limitada por mis perennes compromisos de republicano, liberal y demócrata español y por las que estimo sagradas obligaciones de catalán castizo»⁴⁹; barreja de fidelitats que, malgrat tot, no li restà l'estima de republicans i regionalistes que continuen perseverant en la informació —com si d'un candidat propi es tractés— de tots els actes desenvolupats per aquest polític al llarg de la campanya.

La dissemblança entre Barcelona i els districtes rurals, pel que fa a la celebració de la votació, és notòria; mentre fora de la ciutat el tret més general fou la tranquil·litat, i en molts llocs la despreocupació respecte al que podria sortir de les urnes, una animació desacostumada caracteritzà la jornada del 19 de maig a Barcelona. La premsa addicta als can-

46. Ibid., 19-V-1901.

47. Romero Maura, op. cit., pàg. 119-120.

48. «El Diluvio» 10-V-1901.

49. «La Veu de Catalunya» 18-V-1901.

ELECTORS MINISTERIALS

—Sí, senyors, sí: la gent d'ordre som nosaltres.

"La Esquella de la Torratxa", 24-V-1901

—Un' altra vegada que hi hagi eleccions, hi vaig aixís.

"La Esquella de la Torratxa", 24-V-1901

didats monàrquics valora molt positivament la manca d'irregularitats enregistrada, però els republicans no demostren cap confiança que el recompte de vots es realitzi legalment, ja que, per a ells, la jornada només pot ésser considerada gloriosa «si se está libre de negros pesimismo»⁵⁰. Els esdeveniments futurs els donaren la raó: l'endemà de l'elecció el governador civil notificà que havien guanyat els set escons cinc candidats monàrquics i dos regionalistes⁵¹, contradient el recompte efectuat, a base dels certificats dels interventors, per «La Veu de Catalunya», que donava com a triomfadors els quatre presidents, un liberal i dos republicans⁵².

50. «El Diluvio» 20-V-1901.

51. Vegeu Borja de Riquer, op. cit. pàg. 201-202 i Romero Maura op. cit., pàg. 121-122. Ambdós autors expliquen les diverses publicacions de resultats fins arribar al dia de l'escrutini General per la Junta Provincial del Cens.

52. «La Veu de Catalunya» 20-V-1901.

La reacció de l'oposició dinàstica fou immediata: els mítings de protesta contra la tupinada governamental, les denúncies de la «mentida oficial» i la preparació de l'escrutini, a celebrar el dia 23 per la Junta Provincial del Cens, passaren a ésser activitats molt més importants que les realitzades durant la campanya electoral. En contraposició a la frenètica mobilització de republicans i regionalistes, la premsa afecta als monàrquics es limità a donar consells d'aquesta mena: «Aquí lo que hay que hacer ahora es dejarse de ruidos, perfeccionen con paciencia el instrumento que tan bien funcionó el domingo pasado, y no duden que, con este procedimiento, tienen asegurada la victoria en unas próximas elecciones»⁵³.

Tot i que, abans d'iniciar-se la reunió de la Junta d'Escrutini a l'Ajuntament de Barcelona, els monàrquics ja havien acordat respectar els resultats electorals reals, la tibantor entre els assistents i l'exaltació en la discussió —que d'altra part, durà des de les 10 del matí fins passada la mitjanit⁵⁴— foren inevitables, perquè en realitat no s'estava lluitant només per un lloc al Congrés sinó que hom pretenia sobretot fer prevaldre la decisió popular sobre la força del govern, primer pas per arraconar decididament el domini caciquil de la ciutat.

Finalment, foren proclamats diputats electes per majories els quatre candidats regionalistes i el liberal P. G. Maristany, A. Lerroux i F. Pi i Margall ocuparen les dues places de minories.

Aclarida la polèmica proclamació de guanyadors, les valoracions portades a terme per la premsa dels partits afavorits per la votació adoptà un caire remarcablement optimista. «La Veu de Catalunya» considera que la victòria del poble català sobre el caciquisme ha estat possible única i exclusivament gràcies a l'esforç regionalista, però els republicans, recuperats de la sorpresa que els produí l'inesperat nombre de vots assolits, no estan disposats a restar en un segon pla: interpreten el desbancament del caciquisme a Barcelona com una victòria pròpia, ja que si els regionalistes tenien els vots suficients per treure les majories —cosa que no posen en dubte—, consideren que aquests estaven mancats dels homes necessaris per a defensar-los davant les coaccions governamentals i, evidentment, si això ha estat possible és gràcies a la vigilància observada per les forces republicanes.

Els resultats dels comicis suposen per a regionalistes i republicans un replantejament de llur futura actuació; els primers s'encaminen a refermar la seva estructuració, mitjançant la Lliga Regionalista; els republicans, després de reconèixer que han anat a la lluita fragmentats, sense preparació i sense interès, no poden deixar de pensar en quins haurien estat els resultats si s'haguessin presentat ben preparats i assumeixen la necessitat d'organitzar-se, «de sumarse en apretado haz, de expulsar a to-

53. «Diario de Barcelona» 23-V-1901.

54. Romero Maura op. cit. pàg. 124, explica amb tot detall el paper jugat per Lerroux («si triunfamos, saldré por la puerta; si quieren atropellar mi derecho saldré por el balcón...») el dia de l'escrutini final.

dos cuantos prediquen pesimismo, propaguen desalientos, etc...»⁵⁵, davant la nova situació política sorgida d'aquests comicis car, si bé els monàrquics han quedat fora de combat, valoren que els regionalistes no seran menys perillosos que els primers.

La davallada monàrquica a Barcelona s'ha de considerar un autèntic èxit pel catalanisme, ja que la candidatura dels quatre presidents aconseguí trencar el tradicional torn monàrquic a la ciutat; però això no ha d'impedir el valorar, en tota la seva significació, el veritable caire de l'elecció, que el triomf no deixa d'ésser migrat si tenim en compte que va comparèixer a les urnes un 20 % del cens electoral i només un 6 % dels electors va emetre llurs sufragis a favor de la candidatura regionalista, mentre que les llistes republicanes i monàrquica no assoleixen en cap cas ni el 5 % del cens.

21 de Maig de 1901

—Veus aquí lo que el poble barceloní va ficar a las urnas.

—Y aquí teniu lo que 'ls prestidigitadors monàrquics volfan ferne sortir... si no se 'ls hagués descubert la trampa.

"La Campana de Gràcia", 25-V-1901

Les irregularitats que van acompanyar l'escrutini —moltes seccions no van presentar les seves actes de votació— ens obliguen a prendre els resultats d'aquesta elecció a Barcelona tan sols com a punt preliminar per

55. «La Publicidad» 24-V-190.

a la descripció d'una tipologia político-electoral dels districtes de la capital, que s'anirà configurant al llarg d'aquest treball.

En la seva primera intervenció, el catalanisme es manifestà fort als districtes III (Audiència i Llotja) i IV (Concepció) —lloc on guanyarà de nou les properes eleccions municipals del mes de novembre⁵⁶—, i palesà una notòria influència als districtes II (Institut, Born)— VI (Universitat) i VIII (Gràcia i Sant Gervasi).

Els vots republicans majoritàriament es localitzaren al districte I (Barceloneta i Poble Nou), al IX (Sant Andreu) i al X (Sant Martí), indrets on les candidatures republicanes guanyaren tant les legislatives com les municipals d'aquest any.

Els llocs que concentraren el màxim nombre d'irregularitats i el mínim d'actes de votació presentades a la junta d'escrutini —districtes V i VII— es decantaren a favor dels monàrquics. Als barris de les Dressanes i l'Hospital, els resultats de les municipals de novembre confirmaren el triomf dels candidats dinàstics, circumstància que no s'acompleix a Sants, Hostafrancs i les Corts, ja que a partir d'aquests comicis donaren els vots als republicans⁵⁷. Altrament, els monàrquics assoleixen llur millor posició als districtes X i IX, on s'ha evidenciat un migrat arrelament catalanista.

Quant al republicà J. Sol i Ortega, les votacions més importants les obtingué on guanyaren els regionalistes —districtes III i II—, principalment a la zona de l'Audiència i la Llotja (III) en la qual és votat per un 5 % dels electors, xifra considerable perquè demostrava l'existència d'un nucli fidel d'adictes. Tanmateix, la relació proporcional entre les votacions captades per la candidatura catalanista, i les corresponents a Sol i Ortega permet pressuposar un possible «panachage» entre els «quatre presidents» i aquest republicà, combinació que es fa evident a molts llocs i que, com ja hem dit anteriorment, no incomodava gaire a la futura Lliga Regionalista⁵⁸.

En general en els llocs on la victòria catalanista és més sòlida la participació és també més elevada, però tret dels districtes II, III i I, cap dels altres no superà la cota del 20 %. El màxim valor participatiu es localitzà al districte II i els mínims als VIII i VI⁵⁹.

Fora de Barcelona, la situació s'esdevingué molt menys favorable a republicans i regionalistes, ja que les forces monàrquiques continuaven arreu molt ben instal·lades. Als districtes barcelonins, les previsions de la majoria dels dinàstics es veuen acomplides, puix que guanyaren totes les actes tant si es presentaven en solitari com enfrontats amb una oposició

56. Vegeu I. Molas, *Lliga Catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1972, vol. I, pàgs. 50-51.

57. Vegeu quadre general de resultats.

58. Ibidem. Alhora, sembla que els propis regionalistes esperaven una bona votació per a Sol i Ortega i, segons A. Hurtado (vegeu I. Molas op. cit., pàg. 48), confiaven que ocuparia el lloc buit de la seva candidatura.

59. Valors mínims que s'han de considerar amb totes les reserves que es desprenen de la imprecisió dels resultats. Vegeu quadre general.

més o menys forta: Arenys, Castellterçol i Vic foren per als conservadors; l'escó de Sabadell l'ocupà el candidat gamacista i la resta de les actes —tret de la de Manresa que restà vacant en ésser anul·lada l'elecció— foren per als liberals.

No cal dir que l'elecció va ser controvertida en aquells indrets on la bel·ligerància de republicans i regionalistes era una realitat; és per això que Granollers i Berga foren les actes més difícils per als liberals. Amb tot, la impugnació de la votació d'ambdós districtes per part de l'oposició dinàstica no impedí la respectiva proclamació dels ministerials Frederic Travé i Lluís G. Pons i Enric⁶⁰.

Fou al districte de Manresa on els monàrquics restaven com a simples comparses, perquè ací la lluita es dirimia entre el regionalista Leonci Soler i March i el republicà Emili Junoy. Amb una diferència de 25 sufragis a favor del regionalista i amb nombroses irregularitats denunciades pels republicans, ni la Junta d'Escrutini ni la Comissió d'Actes es consideraren capacitades per endevinar quina havia estat la veritable voluntat de l'electorat. El Congrés de diputats tingué la darrera paraula i optà per l'anul·lació de l'elecció.

Una anàlisi global de la participació palesa que els percentatges més elevats i els més baixos, coincideixen amb els llocs on monàrquics, governamentals o no, concorren a la lluita sense contrincants: Castellterçol i Vic, amb la sola presència dels conservadors, obtenen les cotes màximes, 76 i 65 % respectivament; igualment, Terrassa i Vilafranca amb un liberal com a únic candidat, assoleixen els mínims respectius de 36 % i 44 %. Entre aquests extrems, la participació mitjana resta en un 57 %.

Els resultats de Girona tampoc no ofereixen cap tipus de sorpresa, ja que de les vuit actes en joc, sis eren cobejades per un únic aspirant que tenia assegurat l'escó sense necessitat de cap votació. El guanyador, amb lluita o sense, fou liberal a Girona, La Bisbal, Sta. Coloma i Vilademuls, conservador a Puigcerdà, regionalista a Olot, romerista a Torroella i federal a Figueres.

Els únics símptomes de competitivitat s'observaren a Torroella i a La Bisbal. La reaparició política del romerista Marquès de Robert li valgué guanyar l'acta del districte de Torroella amb un 67 % dels vots enfront del 32 % recollit pel republicà J. M.ª Serraclara; no obstant això fou a La Bisbal on la lluita esdevingué més controvertida, perquè les votacions obtingudes pels tres candidats presentats resultaren força igualades. El republicà J. M.ª Vallès i Ribot, que comptà amb un 35 % dels vots, formulà serioses protestes —que no foren preses en consideració per la comissió d'Actes— contra la proclamació del puigcerverista Jaume Roure, que, segons sembla, per procediments no massa ortodoxos n'arribà a obtenir un 39 %, mentre que el candidat oficial només comptà amb un 26 %.

60. Mentre les impugnacions de Berga foren acceptades per la Junta Provincial, traslladant-les a la Comissió d'Actes del Congrés, les de Granollers foren considerades, per la mateixa Junta, com improcedents.

Amb uns extrems participatius del 72 % a Puigcerdà i del 24 % a Figueres, la mitjana provincial arribà a un 51'48 %.

De les vuit actes lleidatanes, cinc foren per als ministerials —Lleida, Balaguer, Les Borges i Sort—, dues per als conservadors —La Seu i Solsona— i la de Tremp per a l'anomenat independent Domènec Sert⁶¹. Tot i que els resultats demostren la persistència de la fidelitat a l'alternança governamental, també s'anuncia una propera i paulatina penetració de diputats estranys als dos partits de torn. Com acabem d'assenyalar, l'acta de Tremp ha estat guanyada per un independent que, sense un clar arrenclerament polític, s'ha de considerar —pel suport rebut— d'inclinació catalanista; Pere La Rosa —de la mateixa manera que l'anterior— ha estat ben a prop d'arrabassar, després d'una renyida votació plena d'irregularitats, l'escó de La Seu al guanyador de sempre, Martínez Campos. Mentre els regionalistes intenten introduir-se a les zones de la muntanya, allunyades i mal comunicades amb Lleida, els republicans — presents tant sols a Les Borges i Balaguer— no han pogut assolir més d'un 30 % dels vots —Ignacio Hidalgo 28 % i Manuel Pereña 20 %—, enfront dels candidats del Govern —Antonio Motos i Cipriano Garijo respectivament—, que guanyaren l'escó d'aquests dos districtes.

Tret d'aquests indrets, els monàrquics no han de superar cap altre entrebanc perquè, o bé eren els únics competidors, o l'oposició que tenien va ésser convenientment neutralitzada abans d'efectuar la votació.

Els districtes de la plana —Lleida, Balaguer i Les Borges— mostren els nivells més elevats d'abstenció, mentre que els de la muntanya —Tremp, La Seu i Sort— obtenen els més alts percentatges participatius. Amb un 80 % de màxima a Tremp i un 49,28 % de mínima a Lleida, la participació mitjana resta situada en un 66 %

Els ministerials als districtes de la província de Tarragona s'endugueren els escons corresponents a tots els districtes, exceptuant només el de les minories de la circumscripció tarragonina, guanyat pel carlí Josep de Suelves, marquès de Tamarit. Les actes de Gandesa i Valls foren pels dinàstics les més difícils de captar, en tant que triomfaren molt còmodament a Roquetes i Tortosa. Juan de Urquia —encasellat del govern a Gandesa— va mesurar la seva força amb el canalejista Enric Bosch Herrera; els resultats mostraren que ambdós tenien clientela —si més no la influència suficient— per a aconseguir una votació renyida (53 % contra 47 % dels vots). Respecte a Valls, la diferència de sufragis entre el liberal José Orga i el republicà Josep Mir i Miró és només d'un 4 % a favor del primer.

Mentre els liberals —de tendències oposades— guanyen les majories de la circumscripció sense cap mena d'entrebancs, l'acta de les minories provocà una forta polèmica entre el republicà Julià Nougués i el carlí Josep de Suelves, guanyador per una diferència de 139 vots; posteriorment, Nougués s'esforçà —sense èxit— en demostrar les irregularitats comeses pel seu contrincant, per tal d'obtenir l'anul·lació de l'elecció.

61. Aspirant en solitari a l'acta després de la retirada a darrera hora de José Moragas, liberal ministerial.

Amb una participació mitjana d'un 59 %, Roquetes arribà a la cota de concurrència més alta —70'60 %, i El Vendrell a la més baixa, 47'02 %.

Portat a terme l'escrutini general a tots els districtes, les 44 actes catalanes en discussió restaren distribuïdes així:

Liberals	...	...	...	...	...	25
Conservadors	...	...	...	...	...	6
Gamacistes	...	...	...	...	...	1
Romeristes...	...	...	...	...	...	1
Carlins	...	...	...	...	...	1
Independents	...	...	...	...	...	1
Regionalistes	...	...	...	...	...	6
Republicans	...	...	...	...	...	3

L'eufòria de republicans i regionalistes en valorar els resultats com un cop mortal descarregat contra el caciquisme de les forces governamentals, esdevé clarament injustificada davant el repartiment global de les actes, car la persistència del torn monàrquic als indrets que resten fora de la capital del Principat s'ha evidenciat com una realitat indiscutible. D'antuvi, ni l'activitat política desenvolupada a Barcelona per a trencar el bipartidisme centralista alternant, ni els fruits assolits el 1901 com a resposta positiva a la tasca desenrotllada, no han traspasat els límits de la ciutat ja que, per a la majoria dels districtes comarcals, Madrid continua essent l'únic centre polític i els partits de govern els únics que poden gaudir del suport de les forces vives locals.

Globalment, els monàrquics obtenen el triple d'actes que l'oposició antidinàstica —33 contra 11—; alhora, els 6 escons dels regionalistes i els 3 dels republicans, corresponen quasi en exclusiva a Barcelona, mentre que el del carlí pertoca a la circumscripció tarragonina i només l'acta d'independent de Tremp resta com a representant antigovernamental dels 34 districtes rurals catalans. Ara, no obstant la dissimilitud entre les zones urbanes i rurals, si a nivell estatal els liberals obtenen una ampla majoria —233 escons enfront dels 159 de les oposicions⁶²—, a Catalunya, els resultats han advertit als dinàstics —tot i continuar en primera posició— que l'enfrontament obert contra el règim polític imperant és quelcom difícil d'aturar.

L'estrena electoral del catalanisme polític deixa oberta la porta al naixement definitiu del partit regionalista: la Lliga. Quant als republicans, les tres actes aconseguides —convertides en dues en renunciar Pi i Margall a la de Barcelona i optar per la de Figueres— suposen un avenç molt exigü, però el sol fet d'haver obtingut les minories a Barcelona, els anima a prosseguir la tasca de reestructuració iniciada amb la coalició electoral que han practicat en aquests comicis. A la llum dels esdeveniments, creuen

62. Vegeu, M. Martínez Cuadrado, *Elecciones y partidos políticos 1868-1931*. Madrid, Taurus, 1969, vol. II, pàg. 673.

que les futures possibilitats del republicanisme no són minses; en conseqüència, es comencen a preparar contra els regionalistes car, descartats els monàrquics, els identifiquen ràpidament com l'enemic principal a batre. L'ofensiva verbal començà immediatament de coneguts els resultats oficials: a més de tractar-los de «clericals», «reaccionaris», «ex-polaviejistas», etc... se'ls considerarà «intrigantes separatistas»⁶³ cosa que, en lloc d'una acusació, més aviat vol ésser una recriminació —o potser un avís oportunista— al govern de Madrid sobre les nefastes conseqüències que tindrà el presumible ajut donat als regionalistes —«por la manía de derrotar a los republicanos»⁶⁴— a l'hora d'escrutar els vots de la capital.

Un impaciente

—¿Surto?
—¡No, home! No es fins el día 10.

"La Campana de Gràcia", 2-X-1901

63. «La Publicidad», 25-V-1901.

64. Ibid., 23-V-1901.

Com a resum conclusiu podem dir que, encara que els resultats arreu de Catalunya no suposin una ruptura amb la tradició electoral de finals de segle —concretada en la invariable fidelitat catalana a la majoria governamental de torn—, pot assenyalar-se que 1901 representa l'inici d'una nova època política al Principat, amb el naixement de la Lliga Regionalista com a força impulsora del catalanisme burgès i amb l'obertura d'un procés revisionista en el si del republicanisme, caracteritzat per la irrupció paulatina de nous líders —Lerroux és el millor exemple— en substitució dels desgastats caps històrics que van viure el fracàs de la primera República. Aquests nous factors començaren a donar vida electoral als districtes catalans fins al punt d'arribar a provocar el desplaçament de les forces dinàstiques i de canviar radicalment la mecànica d'atribució d'actes. Ja des d'aquest any es comença a entreveure una relació entre índex de participació i grau de presència de l'oposició antidinàstica. Aquesta relació s'inicià com a inversa: la baixa participació denotava generalment l'existència de mecanismes de control democràtic sobre l'escrutini; les xifres oficials es disparen quan estan en mans poc netes. Més endavant, la intervenció dels resultats s'anirà normalitzant arreu —amb excepcions mantingudes durant tot el primer quart de segle— i la variable participativa començarà a entrar en relació més o menys directa amb l'interès mostrat per l'electorat.

D'igual manera, proliferen de mica en mica les impugnacions d'actes en els indrets on l'oposició no ha pogut —o no li han deixat— exercir un control exhaustiu. Aquest any, ultra les actes de Barcelona, també foren protestades les de Granollers i Tarragona —que no passaren de la Junta d'Escrutini—, les de La Bisbal i La Seu —discutides i aprovades per la Comissió d'Actes—, i les de Manresa i Berga que, conjuntament amb les de Barcelona, foren debatudes pel Congrés de Diputats. D'aquestes tres darreres, solament les denúncies que figuraven a la de Manresa —per alteració d'algunes actes d'escrutini municipal— provocaren l'anul·lació de l'elecció ⁶⁵.

Pel que fa al caire de la discussió sostinguda en la Comissió d'Actes a l'hora de valorar les denúncies que figuraven als expedients de Barcelona i La Seu, cal assenyalar que la minoria conservadora i romerista —partidària de l'anul·lació de la votació a la capital i defensora de Martínez Campos a La Seu— intentà encaminar la polèmica vers la discussió de la problemàtica que representava «el separatismo catalanista frente a la unidad nacional» ⁶⁶, controvèrsia que s'evità perquè Silvela i Maura no van creure convenient seguir el joc plantejat de fer qüestió política d'un simple dictamen d'actes; amb tot, resulta clar que la identificació entre regionalisme i separatisme ⁶⁷ s'esdevingué un fet gairebé irreversible des de la primera intervenció política d'un sector del catalanisme.

65. L'elecció fou anul·lada el 28 de gener del 1902 i malgrat que no s'especificà si el districte era castigat sense representació parlamentària, tampoc no es parlà de celebrar una nova votació.

66. Vegeu «Diario de Sesiones del Congreso» 12 i 13-VII-1901.

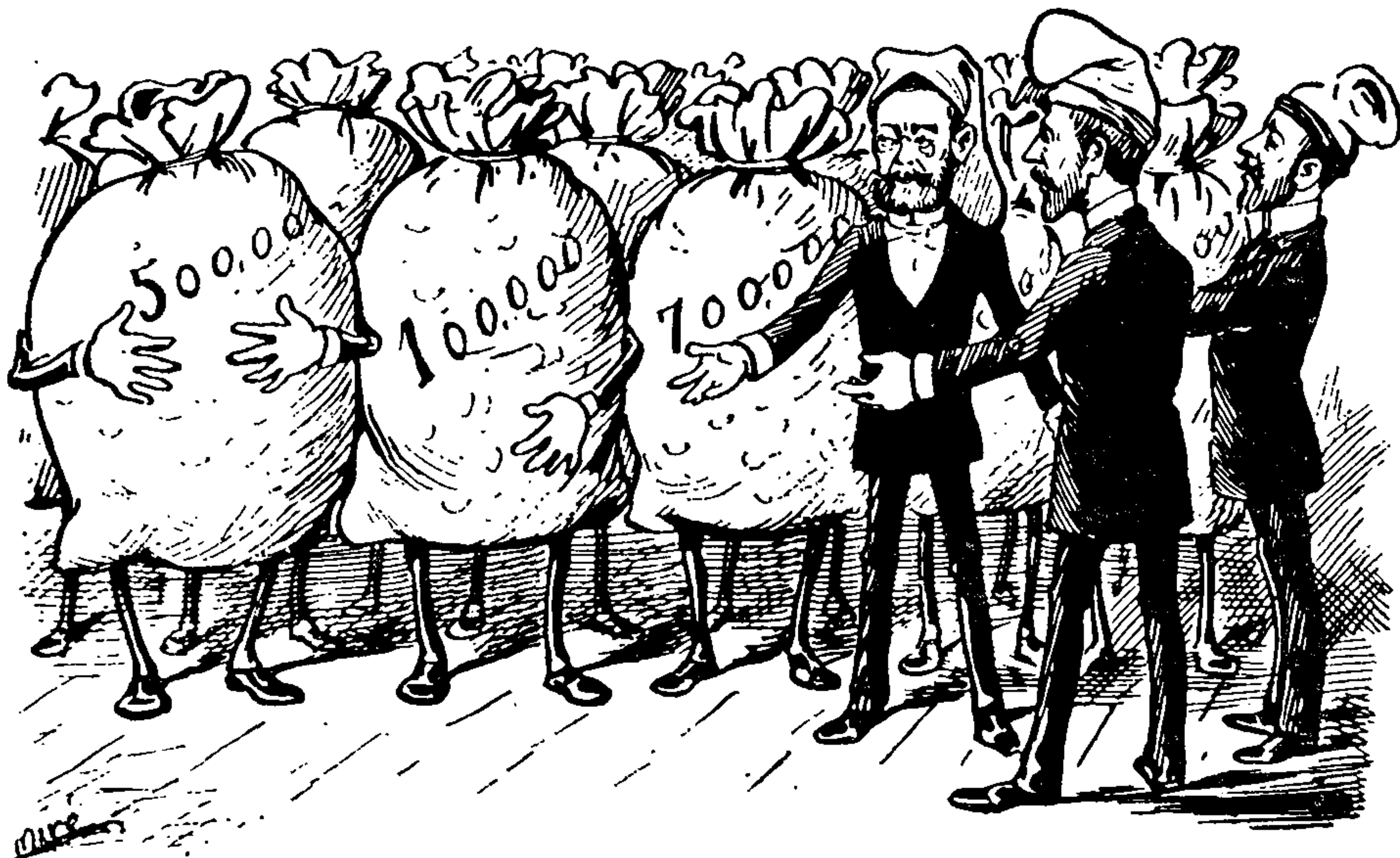

Abans de finalitzar aquesta legislatura, es modificaren sensiblement els resultats a favor dels ministerials com a conseqüència de les eleccions complementàries celebrades a Figueres i Sta. Coloma.

La mort de Francesc Pi i Margall, cap dels federals, el novembre d'aquest mateix any, provocà la vacant del districte empordanès, que s'intentà cobrir el 2 de febrer del 1902 pel ministerial Rafael Coderch i Serra, en lluita amb un correligionari de l'anterior diputat, el federal Josep M.ª Vallès i Ribot. Amb un increment espectacular de la participació —es passà d'un 25 % del 1901 a un 53 %—, i amb una votació molt igualada —51 % contra 48 % dels vots— el federal restà un cop més sense escó i el districte, republicà fins aleshores, anà a mans dels dinàstics.

El motiu de l'elecció complementària per Sta. Coloma rau en el nomenament del diputat puigcerverista Ramiro Alonso Padierna de Villapadierna com a sots-secretari del Ministeri de Gràcia i Justícia. Prèvia renúncia a l'escó parlamentari i verificats els tràmits reglamentaris, el 21 de desembre del 1902 —data fixada per a les parcials— tornà a córrer el mateix personatge, com a únic aspirant a l'acta del districte. Aquesta forma de salvar el règim d'incompatibilitat fou practicada amb tota generositat i, com veurem al llarg del treball, les diligències de renúncia-reelecció, són força freqüents.

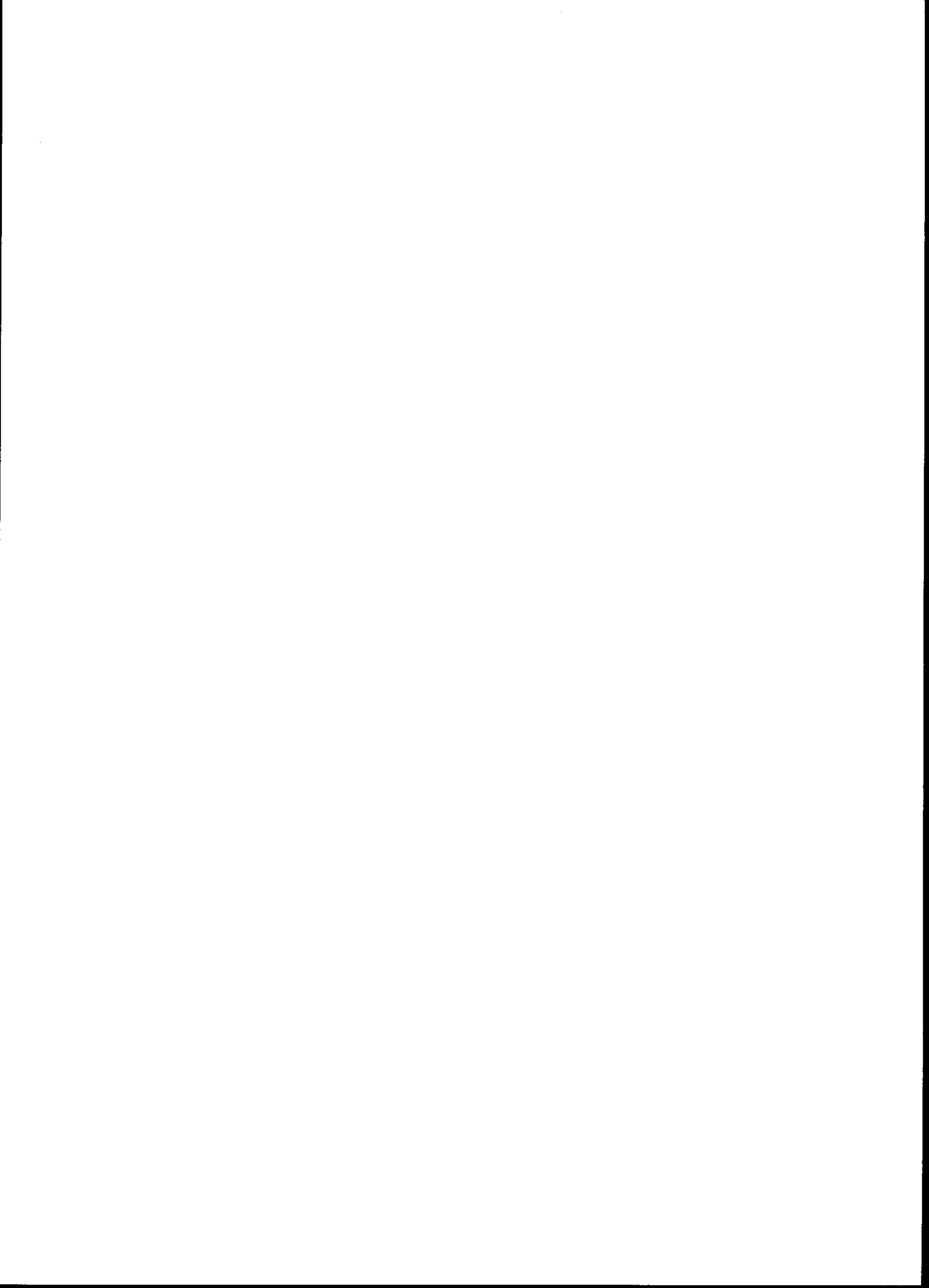
ESPERANT LA GRRRAN BATALLA

L' Estat major carca catalanista passant revista a las sevas forsas electorals.

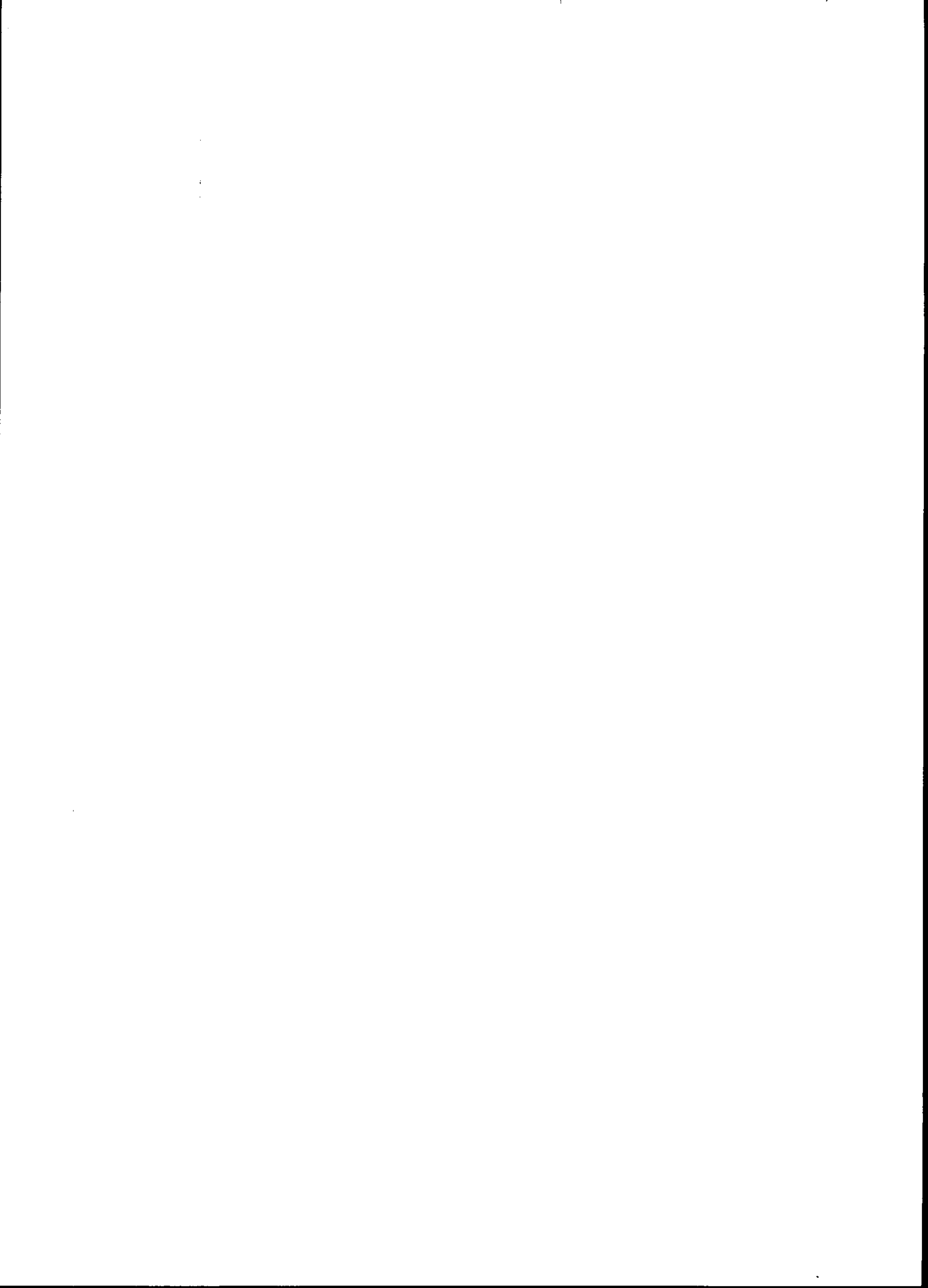
"La Esquilla de la Torratxa", 25-X-1901

67. Ibid., 20-VI-1901. En la discussió es diu: «el Sr. Duque de Seo de Urgel representaba allí algo que pudiéramos llamar la unidad de la Patria, porque le combatía un candidato de los llamados catalanistas... que dirigió una proclama en catalán en la cual rehusa citar el nombre de España».

3. Les eleccions del 26 d'Abril de 1903

Cap a la fi del 1902, tot just un any i mig després de la formació de Corts amb majoria liberal, el president del govern, Sagasta, presentà la dimissió al rei (Alfons XIII havia jurat la Constitució el 17 de maig d'aquell any) posant fi, amb aquest acte, no solament al seu mandat, sinó també a una llarga carrera política. Amb la seva defunció, pel gener del 1903, el partit liberal restà dividit en diversos «clans» enfrontats en una lluita per la direcció de la malmesa agrupació, fortament afeblida tant per les lluites internes com per la separació de la tendència encapçalada per Canalejas que, com a màxim exponent de l'anticlericalisme moderat que els liberals intentaren assumir en el desig d'adoptar una pràctica política més esquerrana, havia abandonat els rengles del partit i n'havia creat un altre, que anomenà «Partido Democrático»¹. Això no obstant, la curta durada de la legislatura liberal —que transcorregué sense que hom endevinés cap arranament de la crisi global que seguia patint el país— va anar acompanyada d'una notable efervescència política i social; l'any 1902 va viure la reestructuració del partit conservador i la seva preparació per a intentar salvar de nou el sistema polític de la Restauració a partir de la «revolució des del poder»². En sentit contrari, els republicans també es preparen per agrupar tots els efectius partidaris de la República en un nou partit, amb l'esperança que, enfortits per la unió i havent substituït els vells líders per d'altres de joves, emprenedors i deslligats de l'experiència del 1873, podran lluitar amb possibilitats d'èxit contra la monarquia borbònica. Igualment, els representants del catalanisme polític posen cura a estructurar la Lliga Regionalista, acabada de crear, com un grup perfectament organitzat i, ço que és més difícil

1. M. Martínez Cuadrado, op. cit. Vol. II, pàg. 693.

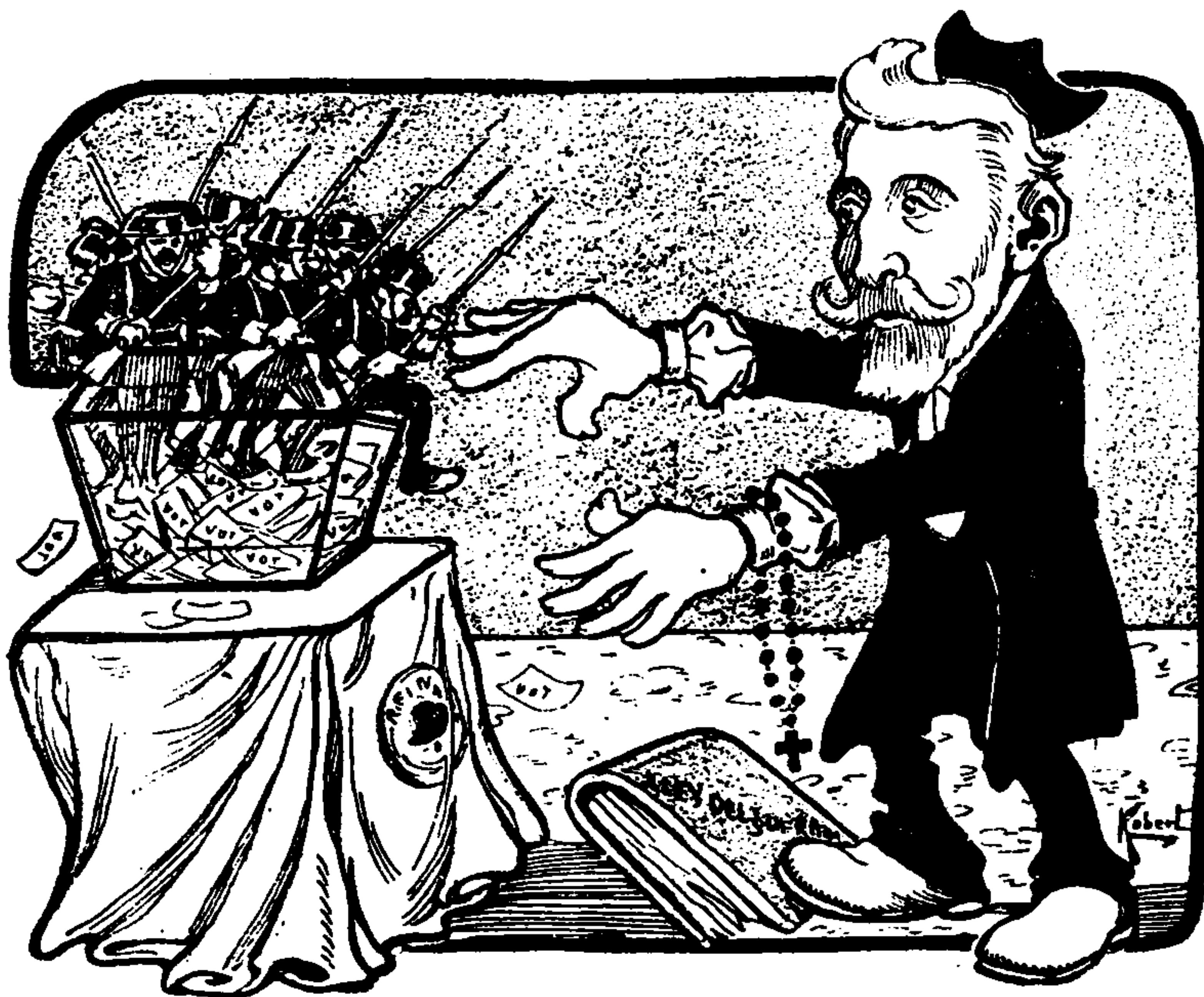
2. Vegeu G. Maura y M. Fernández Almagro, op. cit., capítol «Segundo intento de Silvela», pàgs. 40-53.

d'aconseguir, amb una línia d'actuació clarament determinada i vàlida per encarar-se a l'Estat centralista.

Des d'un punt de vista social, és també durant aquest any de govern liberal quan el moviment obrer català, dirigit pels anarquistes, intenta posar en pràctica la teoria de la vaga general revolucionària. Enllaçant amb la vaga reivindicativa iniciada pels obrers metal·lúrgics el desembre del 1901, Barcelona restà paralizada del 17 al 23 de febrer. Després d'aquesta setmana de total inactivitat, no s'aconseguí ni estendre el moviment a la resta de l'Estat, ni s'assolí encaminar-lo contra el poder polític. Però el fet que 80.000 treballadors s'haguessin solidaritzat amb la lluita dels metal·lúrgics, adoptant una postura activa de classe, obligava les forces polítiques del moment —especialment les que tenien la pretensió de capitalitzar el vot obrer— a replantejar seriosament llur futura estratègia político-electoral³.

Acomplida la substitució dels liberals pels conservadors, Silvela, com a nou cap del govern i amb el decret de dissolució de les Corts a la mà, es preparà per a intentar de bell nou la regeneració de l'Estat. Si abans, i en aquest mateix sentit, s'havia apropiat als polaviejistes, ara s'encami-

En Maura y la seva circular electoral

La forsa fent l'ull viu y guardant l'urna
y a sota de la taula un delegat:
¿pot donarse una proba més palpable
de que tot anirà ab legalitat?

"La Campana de Gràcia", 28-II-1903

3. Vegeu el desenvolupament general de la vaga de febrer del 1902 a Romero Maura, op. cit., pàg. 207 i següents.

nà vers la unió amb un altre polític interessat en propulsar des del govern un canvi capaç de posar fi a la crisi oberta des del 1898: Antoni Maura era l'home que compartia els seus afanys regeneradors. Realitzades les pertinents discussions, Maura, acompanyat dels gamacistes, ingressà a les files del partit conservador i passà a ocupar, dintre del gabinet Silvela, la cartera de Governació.

Per damunt de qualsevol assumpte de govern, la prioritat d'acció del nou consell de ministres s'encaminà a portar a terme la reforma de l'administració local, per considerar-la «secuela funesta de todas las corrup-telas políticas, e infección de la sangre, causa de nuestra inferioridad en el ejercicio del Gobierno del pueblo por el pueblo, única base sólida de la constitución fundamental del país»⁴. Indubtablement, el nou ministre de governació desitjava aconseguir uns escrutinis mancats de coaccions caciquils, car si volia donar la imatge d'un regenerador convençut i, sobretot, evitar reaccions contràries a la Monarquia que, indirectament, afavorissin els republicans⁵, calia formar la nova majoria parlamentària prenent per base unes eleccions que fossin el més netes possible, i que contrarrestessin el desprestigi en què havia caigut la imatge de les Corts com a expressió de la voluntat popular. És potser per això que la dissolució de les Corts no es decretà immediatament de constituït el govern conservador, retardant-se fins el 26 d'abril del 1903 la celebració dels nous comicis. Durant aquest llarg interval, ministerials i forces de l'oposició es preparen per tal de concórrer a unes eleccions que s'auguraven «radicalmente, brutalmente sinceras»⁶.

Els liberals, momentàniament units sota la direcció de Montero Ríos, respectaven l'antic sistema d'alternança governamental, i no aspiraven a cap altre paper polític que el de tornar a ésser la principal força d'oposició parlamentària.

La reestructuració soferta pel republicanisme el menà a abandonar, de manera progressiva, la dispersió en què es movia a favor d'una estructura orgànica de caràcter estable. El procés per arribar a la formació d'un partit republicà es conformaria principalment a Catalunya, car, per una banda, Lerroux s'havia instal·lat a la capital del Principat després del seu triomf relatiu el 1901 i, des d'allí, estimulava la força cada vegada més important del republicanisme barceloní; però, d'altra part, la tasca d'en Lerroux es va veure afavorida pel fracàs de sindicalistes i anarquistes en atacar el règim amb la vaga general revolucionària. La feblesa en què caigué l'organització sindical després de la vaga de febrer del 1902 i el conservadorisme social de la nova Lliga Regionalista feien possible de mobilitzar les classes populars cap a opcions republicanes.

4. G. Maura y M. Fernández Almagro, op. cit., pàg. 44.

5. És en aquest sentit que Romero Maura diu «...era posible que convinieran entonces más a los republicanos unas elecciones sucias, y era seguro que lo mejor para la monarquía eran unas elecciones lo más limpias posibles de las que sin embargo saliera una mayoría conservadora viable», op. cit., pàg. 285.

6. G. Maura y M. Fernández Almagro, op. cit., pàg. 50.

La «Fraternidad Republicana» de Barcelona⁷ i la «Federación Revolucionaria» implantada arreu de l'Estat⁸ foren un primer pas per a aconseguir aglutinar els republicans de totes les tendències a l'entorn d'un ideal comú, com podia ésser el de forçar l'adveniment de la República. Amb organitzacions d'aquest caire i sense estipular cap tipus de programa a seguir, hom aconseguí unes cordials relacions dintre del dispers món republicà i hom manifestà un interès compartit de lluita; en conseqüència, el camí a recórrer per a superar la simple coalició conjuntural davant les properes eleccions estava sobradament adobat i feia possible el naixement d'un nou partit. Els preparatius per tal que «Unió Republicana» fos quelcom més que un pacte començaren a prosperar, i cada grup dels coalitzats organitzà assemblees per a qüestionar la conveniència de fusionar-se en un únic organisme polític. D'entrada, federals i progressistes es negaren a perdre llur independència orgànica; no obstant això, el 25 de març del 1903 se celebrà a Madrid una assemblea nacional que donà vida al nou partit d'Unió Republicana. A més de Fusión Republicana, restaven integrats en aquest diversos nuclis de republicans independents⁹, intel·lectuals afectes a Joaquín Costa i «Unión Nacional»¹⁰, i àdhuc molts afiliats de base federals i progressistes, disconformes amb la postura adoptada per les directives de llurs respectius partits¹¹. Salmerón n'ocupà el liderat i es declarà disposat a lluitar, emprant tots els mitjans al seu abast, contra la Monarquia¹². «La República se impone»¹³ va ésser l'únic punt programàtic que guià el desenvolupament dels preparatius pre-electoral, els quals restaren supeditats, a Catalunya, al caire particular que prengueren els esdeveniments després dels comicis de maig del 1901. A Barcelona, que no a la resta dels districtes rurals, republicans i regionalistes rivalitzaven —després de la desfeta dels partits monàrquics— per a esdevenir la força hegemònica de la vida política catalana; ambdós grups havien de cercar una ampla base social que els proporcionés el suport necessari per assolir aquesta aspiració. I, si els republicans s'hi havien preparat, els regionalistes no estalviaren esforços per tal d'afermar llur triomf proppassat gràcies a la prestigiosa candidatura dels quatre presidents.

La Lliga Regionalista, una vegada constituïda, havia de concretar les línies de la seva futura actuació política. Això no era cap tasca fàcil, puix

7. Vegeu S. Alberti, op. cit., pàg. 173-174.

8. Vegeu J. Romero Maura, op. cit., pàgs. 275-276. Aquest autor no coincideix amb Alberti en valorar el paper de Lerroux de cara a la formació d'Unió Republicana, però ambdós ens informen del caràcter d'aquestes organitzacions suprapartidistes.

9. Un dels més importants fou el dirigit per Blasco Ibáñez a València.

10. Grup polític que aplegava a regeneracionistes com Joaquín Costa, Basilio Paraíso, Santiago Alba, etc.

11. S. Alberti, op. cit., pàgs. 189-191, especifica el nombre de comissions, societats, etc., adherides al partit.

12. J. Romero Maura, op. cit., pàg. 279.

13. Consigna de J. Costa, segons «El Diluvio» 14-IV-1903.

que les circumstàncies que van fer possible el seu naixement comportaven, alhora, una sèrie de dificultats de complicada solució. En primer lloc, calia aconseguir una uniformitat de criteris sobre el caràcter real del nou grup: partit polític que defensava els interessos d'una classe o moviment social necessàriament interclassista¹⁴. Altrament, quan s'arribés a un acord sobre aquest punt, esdevindria peremptori cercar un programa que no es limités a defensar simplement el concert econòmic.

Una oficina electoral carca-regionalista

—Passin: el senyor vicari 'ls donará instruccions y 'ls explicarà la manera de tocar las trampas.

"La Campana de Gràcia", 28-II-1903

Les controvèrsies mantingudes a l'entorn d'aquestes qüestions no sempre afavoriren la unitat del grup que, desgastat per les crisis internes que se li plantejaven, presentava un front feble davant del seu rival polític: el republicanisme. Mentre aquest intentava encarrilar el sufragi obrer, la Lliga pactava aliances electorals amb catòlics i carlins a fi d'assegurar-se el vot dels «elements d'ordre», oposats a qualsevol canvi que posés en perill l'estructura social, prèvia a tot programa i innegociable. D'a-

14. Borja de Riquer, op. cit., dedica tot el capítol VII a explicar amb detall «Els perills de l'ambigüitat política» de la Lliga.

cord amb aquesta política, els regionalistes es presenten com a conciliadors aclassistes, evitant de reconèixer públicament llur indiscutible paper de defensors dels interessos de la burgesia catalana.

A les eleccions municipals de novembre del 1901, i malgrat la denunciada entesa¹⁵ entre liberals i republicans per tal d'evitar un nou triomf catalanista, la Lliga Regionalista assolí una segona victòria. Però l'equilibri favorable als regionalistes es decantà en sentit contrari en celebrar-se, el març del 1903, les eleccions a diputats provincials. L'aliança amb el Comitè de Defensa Social¹⁶ no fou cap reforç suficient per a neutralitzar l'avenç experimentat per Unió Republicana, que, coalitzada amb els federals, guanyava els districtes provincials II i III, únics que aquest any celebraren votació¹⁷.

Tant la seva política electoral, abocada clarament cap a la dreta, com el pacte parlamentari establert amb la Unión Nacional l'octubre del 1903¹⁸, li valgué a la Lliga Regionalista la bel·ligerància del sector més liberal del partit, contrari a seguir tolerant un capteniment considerat excessivament conservador. La crisi, que menava a l'escissió d'aquests elements disconformes amb la política seguida, s'esperava que esclataria d'un moment a l'altre i, amb aquestes tensions internes, arribaven les eleccions legislatives, convocades pel 26 d'abril d'aquest any.

Amb la vaguetat política i programàtica que era pròpia de qualsevol força política del moment, els regionalistes plantegen l'elecció com un enfrontament entre «esperit jove» —que vol dir autonomisme— contra «esperit vell»¹⁹, sinònim del centralisme representat pels republicans, i no exclusivament —com havien proclamat fins ara— pels monàrquics. Tanmateix, s'oposen rotundament a què la lluita es consideri un plet entre Monarquia i República car, conseqüents amb llur accidentalisme en qüestions de règim i amb llurs afanys regeneracionistes, pensen que cal salvar primer a Catalunya i a Espanya²⁰ i després ja es podran discutir tots els problemes que restin per resoldre. A Barcelona, amb un entusiasme molt inferior al demostrat en les eleccions de 1901, es disposen a mesurar les seves forces tant amb els republicans com amb els carlins; aquests darrers, després de trencar el pacte inicial que els lligava als regionalistes, decideixen passar a l'oposició, discutint a la Lliga no sols el vot dels catòlics, sinó també la legítima defensa de la doctrina regionalista²¹.

Una setmana abans dels comicis, el comitè provincial del partit conservador, valorant la seva escassa implantació a Barcelona, renuncia a

15. Ibidem, pàg. 219.

16. Organització política que, sota la presidència d'Alexandre Pons i Serra, reunia els elements clericals i reaccionaris de Barcelona.

17. Els resultats d'aquest comicis a I. Molas. op. cit., vol. I pàg. 54.

18. Aquesta entesa és coneguda com el «Pacte de Lleida».

19. «La Veu de Catalunya», 22-IV-1903.

20. Ibid., 19-IV-1903.

21. «El Correo Catalán», 12-IV-1903 demana el dret d'ésser «El portaestandarte del regionalismo cristiano...».

presentar una candidatura «sense possibilitats d'èxit», perquè això suposaria «confundir más al electorado y facilitar el triunfo de personas opuestas a sus ideas»²².

Amb el retraïment dels partits dinàstics i la inhibició governamental corresponent, restaren republicans, regionalistes i carlins com a únics aspirants als cinc escons reservats a les majories.

Escollir els homes que havien de representar millor els objectius que cadascuna de les formacions esmentades pretenia defensar, no fou per a ningú una empresa senzilla, perquè les pròpies divergències internes partides per cada partit dificultaven arribar a un ràpid acord.

Els carlins preparen, amb l'excusa que s'han vist forçats a trencar amb els regionalistes a causa del triomf de les idees «radicals» dins d'aquest partit, una llista representativa dels interessos catòlics que en la seva opinió, la Lliga ha deixat abandonats²³. És clar que, tenint en compte el conservadorisme servat pels regionalistes, el pretext argüït per «El Correo Catalán» —màxim promotor de la candidatura carlista— esdevé dubtós. Per contra, cal pensar més aviat en una «actitud defensiva»²⁴ enfront del perill d'ésser assimilats per la Lliga, ja que els pactes electorals establerts, la pèrdua de molts militants a favor del regionalisme i l'ensopiment en què es trobava el carlisme a Catalunya així ho pronosticaven. La reacció consistí, doncs, en l'afirmació de la seva independència política mitjançant una candidatura d'oposició a la dels regionalistes²⁵; el 13 d'abril apareix per primera vegada la llista encapçalada pel «Maestro del Regionalismo»²⁶, Juan B. Vázquez de Mella, i completada per l'hisendat José de España, Bartomeu Feliu Pérez —ex-president de l'associació de catòlics de la ciutat i catedràtic de la Universitat—, i pels advocats i grans propietaris —dirigents, ahora, del carlisme a Catalunya— Manuel M.ª Sivatte Llopert i Marià Fortuny i Portell.

Pel que fa als regionalistes, la qüestió de mantenir o no la tàcita aliança amb els elements més dretans distanciava cada cop més les dues ales que coexistien dintre de la Lliga. Aquesta separació de tendències s'agreujava davant la manca d'una direcció estable, capaç de cercar una fórmula conciliadora d'ambdós grups, intel·ligència que Albert Rusiñol, president de la Lliga després de la mort del doctor Robert, era incapaç d'assumir donat la seva postura marcadament conservadora, que el menava a pactar amb totes les forces de dreta més o menys properes al seu ideari polític. Al mateix temps, els mancava llur màxim dirigent i ideòleg,

22. «La Vanguardia», 18-IV-1903.

23. «El Correo Catalán», 12-IV-1903, assegura que sense la presència dels elements «liberals», haurien donat suport als regionalistes.

24. Borja de Riquer, op. cit., pàg. 258. Segons aquest autor «El Correo Catalán» fomentà la formació d'una candidatura carlina abans de rebre l'aprovació de la Junta directiva del carlisme català.

25. Ibidem., també parla de la possibilitat d'una «maniobra de Planas i Casals —cap dels conservadors barcelonins— per tal de crear una alternativa d'extrema dreta a la Lliga».

26. «El Correo Catalán», 21-IV-1903.

Enric Prat de la Riba, absent del país per motius de salut²⁷. Semblava, doncs, gairebé impossible arribar a una entesa al gust de tothom, però el 23 de març —un mes abans de la votació— es confeccionà la llista definitiva de candidats, en la qual es trobaven representades tant l'ala conservadora com la liberal: Albert Rusiñol —president del partit—, Lluís Domènech i Montaner —ex-president de l'Ateneu— i Lluís Ferrer Vidal —president del Foment del Treball Nacional—, eren els homes del sector més dretà, mentre que els advocats i propietaris, Jaume Carner i Ildefons Sunyol completaven la candidatura com a portaveus de la tendència més liberal. Tots dos procedien del possibilisme republicà. De moment, s'havia superat la crisi interna i la Lliga seguia presentant-se unida a lluitar per la pau, l'ordre i la prosperitat de Catalunya.

Si no va ésser possible la reconversió de federals i progressistes en una única Unión Republicana, no hi hagué cap impediment per a establir un pacte electoral entre aquests tres partits²⁸. Acordada la coalició, hom nomenà un comitè electoral per tal que confeccionés la candidatura; però, tan bon punt aquest comitè inicià la seva tasca, començaren a aparèixer els obstacles. Després de les corresponents negociacions, el partit progressista²⁹ renuncià a designar candidat propi, els federals proposaren Josep M.ª Vallès i Ribot i Unión Republicana designà Nicolás Salmerón, Alejandro Lerroux i Emili Junoy; el cinquè lloc —d'acord amb la proposta de Lerroux— es reservà per a un obrer «legítim, auténtico, sin trampa ni cartón...»³⁰. Conjuntament, federals i progressistes —encarregats de triarlo— designaren un obrer boter de Sant Martí de Provençals: Jaume Anglès. Coneguts aquests cinc noms, un grup de republicans, recolzats per «El Diluvio», rebutjaren acceptar-ne la proclamació, argumentant manca de democràcia en el procediment emprat per a designar els candidats. A l'acció del comitè hi oposaren una avant-votació democràtica en cada partit i la presència de dos candidats obrers per a evitar la preeminència d'Unión Republicana per damunt de federals i progressistes³¹. La revocació de la candidatura republicana no fou assumida per la coalició i els dissidents —comandats pel naturalista i catedràtic Odón de Buen³²—

27. El 7 d'abril de 1902 Enric Prat de la Riba fou detingut a conseqüència d'un article aparegut a «La Veu de Catalunya». A la presó se li va desenvolupar al malaltia de Basedow, i va haver d'internar-se en un sanatori francès.

28. Les úniques dificultats sorgiren en el si del partit federal. Segons J. Romero Maura, op. cit., «el federalismo oficial de Cataluña se declaró «equidistante» de republicanos y catalanistas y autorizó a los diversos comités para que se aliaran con quien les pareciera mejor...» pàg. 288.

29. Evidentment, Lerroux havia estat republicà progressista, però ara formava part d'Unión Republicana i no del Partit Progressista que es negà a integrar-se en la nova U.R. «La Publicidad», 8-IV-1903, considera a Salmerón, Lerroux i Junoy candidats de Fusión Republicana.

30. «El Diluvio», 4-IV-1903.

31. Ibidem.

32. Segons J. Romero Maura, op. cit., pàg. 290 la dissidència obeïa a l'acció «de algunos de los principales prohombres del partido, juramentados contra la hegemonía de Lerroux».

en nom d'una Federació Municipal d'Associacions Republicanes, respectaren la presentació de N. Salmeron i A. Lerroux, però proposaren per als altres tres llocs Odón de Buen, Joan Sol i Ortega³³ i el cooperativista Joan Salas i Anton³⁴.

Fins a darrera hora aquests elements es consideren els veritables representants del «Partido Republicano Unico», però l'escrit d'en Lerroux, desautoritzant la utilització del seu nom «para producir perturbaciones»³⁵, juntament amb la intensa campanya contra els dissidents, van decantar «El Diluvio» a declarar-se gairebé neutral en la contesa, aclarint que si publicava la candidatura de la Federació era perquè constituïa un anunci pagat³⁶. D'altra banda, i en honor a la «unidad republicana»³⁷, Odón de Buen anuncià a darrera hora la seva retirada. Amb tot, s'arribà a la votació amb dues candidatures republicanes contraposades.

Als districtes catalans, la correlació de forces no té les mateixes característiques que a Barcelona; la lluita exclusiva entre republicans i catalanistes no és freqüent, perquè els monàrquics continuen movent al seu gust els fils de la política local i rarament deixen sense aspirant algun dels escons en discussió.

Mentre les forces dinàstiques no han experimentat cap retrocés, els republicans mantenen candidats propis allí on ja havien intentat guanyar el 1901 —només desapareixen d'Arenys—, i únicament deixen sense oponent aquelles actes que gairebé es poden considerar patrimonials d'un dinàstic, ja sigui conservador —Vic, Castellterçol, Puigcerdà, El Vendrell, Solsona, La Seu— o bé liberal —Gandesa, Roquetes, Igualada, Cervera, Tremp, Sort—. Malgrat que el pacte entre Unión Republicana i federals també s'acompleix, cal assenyalar que l'entesa presenta característiques distintes segons l'indret considerat; a St. Feliu la candidatura de coalició no fou possible perquè no hi va haver acord al moment de nomenar candidats; «El Autonomista» de Girona no reconeix en cap moment —tot i que donà suport indistintament a federals i unionistes— l'existència d'un pacte previ entre ambdues forces; els federals de Tarragona notifiquen la seva disponibilitat envers una aliança amb els altres partits republicans, sempre que es deixin al marge els possibilistes de Reus³⁸; a Lleida, tots els republicans van estar d'acord en dissoldre els seus antics organismes i en constituir una junta provisional —afecta a Unión Republicana³⁹— que els representés i s'ocupés d'organitzar l'elecció.

Els regionalistes no aconseguiren incrementar el nombre d'aspirants tan notòriament com els republicans, i els candidats presentats per la

33. Ibid., 13-IV-1903. Lectura al míting del Tívoli —organitzat pels republicans dissidents— d'una carta d'en Sol i Ortega aplaudint la idea d'Unió dels republicans.

34. Ibid., 21-IV-1903.

35. «La Publicidad», 22-IV-1903.

36. «El Diluvio», 25-IV-1903.

37. «La Publicidad», 25-IV-1903.

38. «Justicia», 5-III-1903.

39. «La Publicidad», 8-IV-1903.

Lliga —o amb el seu suport— superen ben poc els de l'anterior legislatura. A més, els districtes tarragonins es mantenen tancats a qualsevol incursió catalanista. La Lliga continua amb candidat propi a Granollers, Manresa, Mataró, Vic i Olot; i es presenta per primera vegada als districtes de Vilanova, Girona, Sta. Coloma, Vilademuls i Balaguer. L'única dificultat seriosa se'ls presenta a Mataró, on concorre un altre catalanista, Salvador Maristany —acarat amb l'home designat per la Lliga, Salvador de la Trinitat Rius.

De manera semblant al que han fet a Barcelona, els carlins també proven d'augmentar el nombre de representants, però només es consoliden les candidatures de Girona, Tarragona i Gandesa.

Particularitzant l'anàlisi de la correlació de forces als diversos districtes de Catalunya, tenim que als de la província de Barcelona els monàrquics només abandonen, l'acta de Mataró a causa a la retirada a darrera hora del conservador Bortolomé Bosch Puig ⁴⁰; els altres escons en joc són repartits entre liberals i conservadors d'acord amb les possibilitats de cada partit, respectant-se el torn governamental solament allí on no hi estava instal·lat un candidat amb prou d'influència per a no tenir en compte qui gaudia del poder en aquells moments ⁴¹: els liberals continuen sense contrincant ministerial i amb els mateixos candidats a Berga, Igualada, St. Feliu i Terrassa. Els conservadors també es mantenen a Castellterçol, Sabadell, Vic i, per dret de torn, es presenten per Granollers, Manresa, Vilafranca i Vilanova. A Arenys de Mar s'enfronten dos ministerials, car Josep Elias de Molins —protegit d'en Planas i Casals— perd el suport del partit, que hi encasella el silvelista Joaquim Sagnier.

De bell nou, Antonio Sala Caba «persona rica y amable que tiene a la inmensa mayoría de gentes del distrito a sus órdenes» ⁴² fou nomenat únic aspirant a l'acta de Castellterçol en una reunió d'alcaldes i propietaris que, segons «La Vanguardia», actuaven «sin imposiciones de caciques ni de nadie» ⁴³. Tampoc Ramon Godó, d'Igualada, no sofreix el més mínim entrebanc, mentre que Fernando Huelin sap allunyar de Vic el regionalista Ramon d'Abadal que, com el 1901, opta de nou per retirar-se a darrera hora.

Fora d'aquestes actes, gairebé adjudicades abans de la votació, els escons de la resta dels districtes tenien més d'un pretendent, essent alhora pràcticament inexistent la participació de candidats testimonials. La lluita s'endevinava controvertida —degut a la presència de més de dos oponents— a Granollers, Manresa, Mataró i Vilanova, districtes que, ja en

40. «El Diluvio», 25-IV-1903.

41. Ibid., 12-IV-1903, segons aquest diari, la representació monàrquica del districte de Vilafranca fou negociada pels capítosts dels dos partits dinàstics: Carles M.ª de Moy (conservador) ocupà el lloc de Joan M.ª Forges (liberal de l'anterior legislatura) després que aquest darrer renunciés a la proclamació a petició d'en Planas i Casals, aconsellat, segons «El Diluvio», d'en Comas i Masferrer.

42. «La Vanguardia», 14-IV-1903.

43. Ibidem., com es pot veure, el concepte de caciquisme esdevé útil a tothom.

l'anterior legislatura, s'havien destacat com els més actius i que ara són cobejats per monàrquics, regionalistes i republicans. A Mataró, malgrat la retirada del candidat oficial, la lluita continua essent tripartida degut a la divisió sostinguda pels elements catalanistes, que concorren a les urnes representats pel regionalista Salvador de la Trinitat Rius i Torres, i per Salvador Maristany i Sensat el qual, sense el suport de la Lliga⁴⁴, és considerat com a representant de la Unió Catalanista per uns, independent per uns altres i fins i tot com addicte al règim per «La Veu de Catalunya»⁴⁵; Antonio Franquesa Sivilla, com a federal, planteja batalla a ambdós.

També a St. Feliu es podria parlar d'un enfrontament triangular entre el canalejista Josep Roig i Bergadà —diputat electe el 1901— i dos republicans: l'unionista Josep Lletget —substitut d'Odón de Buen— i el federal Eugenio Demetrio Danyans; però, en realitat, la lluita s'entaulava entre els dos primers, restant el federal amb el suport, no massa entusiasmada, d'«El Diluvio». Aquest mateix diari acusa Emili Junoy —representant el 1901 de Manresa— d'haver provocat, amb la renúncia a acceptar la seva proclamació pel mateix districte, la desunió dels republicans, contraris, molts d'ells, a sostenir la candidatura del director de «La Publicidad», Eusebi Corominas⁴⁶; el regionalista Leonci Soler i March repeteix candidatura per Manresa i juntament amb el conservador Luis Vila Miralles, s'oposen a E. Corominas, presentat com a republicà unionista.

Per últim, s'ha de ressenyar la participació activa d'uns nuclis socialistes a Mataró i a Vilanova que, igual que en l'anterior legislatura, continuen demanant el vot per a Pablo Iglesias⁴⁷ i per a Antonio García Quejido, respectivament.

La situació dels districtes gironins es caracteritzà per les perspectives d'una lluita força renyida arreu, per tal com aquest any, solament a Puigcerdà —amb el conservador de sempre, Ferran Puig Mauri— es dona una situació d'únic aspirant; gran avenç, tenint en compte que el 1901, d'un total de 8 districtes, 5 foren de candidat únic.

Conservadors i liberals mostren un gran interès a disputar-se les actes de tots els districtes gironins; els republicans amplien llur radi d'acció en optar, a més de les tradicionals actes de Figueres i La Bisbal, a les de Girona, Torroella i Vilademuls; de la mateixa manera, la Lliga Regionalista roman a Olot, però també intenta situar-se a Girona i Sta.

44. «La Veu de Catalunya», 23-IV-1903, explica que abans de decidir-se a donar suport a Salvador de la Trinitat Rius, van demanar una declaració de principis als dos pretendents i Salvador Maristany demostrà una ambigüitat, en declarar-se «prudentment descentralitzador», que l'excloïa de les llistes de la Lliga.

45. Segons «La Vanguardia» és independent; per a «La Publicidad», de la Unió Catalanista, i per a «El Correo Catalán», regionalista.

46. Per a «La Publicidad», 5-IV-1903 la transferència d'Emili Junoy a favor d'Eusebi Corominas era necessària per a evitar que aquest restés sense districte propi.

47. «El Diluvio», 25-IV-1903. L'Agrupación Socialista Mataronense demana el vot als treballadors perquè s'havia demostrat que la República no podia destruir la burgesia i l'emancipació de l'obrer només es podia assolir amb el socialisme.

Coloma. Fins i tot, els carlins s'animen a presentar un candidat propi en el districte de la capital.

On es produí un capgirament absolut de la correlació de forces fou a Girona, Sta. Coloma i Vilademuls; els dos primers districtes són pretesos per quatre candidats i el darrer per tres. L'any 1901, es considerava cadascun propietat particular d'un dinàstic. Al districte de la capital desapareix la candidatura canalejista i el conservador oficial, Bonaventura Sabater i Burcet, s'ha d'enfrontar al republicà Joaquín Costa, al carlí Tomàs d'A. Boada, i al catalanista Joan Casas i Anxer. Ramiro Alonso Padierna de Vilapadierna continua presentant-se pel seu baluard de Santa Coloma; però aquest cop no té gens planera la votació, car els governamentals l'hi oposen Gustavo Ruiz de Grijalba, els republicans Francesc Rosselló i els catalanistes Joaquim Cases Carbó. Quelcom semblant s'esdevé a Vilademuls, on la candidatura del liberal Luis Canalejas, és discutida pel conservador Tomàs Roger Larrosa⁴⁸ recolzat per l'òrgan dels regionalistes, «Diario de Gerona», després de la retirada del seu aspirant, Frederic Rahola, i pel candidat republicà —fill d'Olot⁴⁹—, Joan Deu.

Especialment apàtica es preveu l'elecció a les terres de Lleida, en les quals la tònica general és l'enfrontament entre dinàstics, destorbats només per alguns republicans que no traspassen els límits dels districtes de Lleida. Les Borges i Balaguer. És aquest darrer districte l'únic amb un enfrontament entre tres contrincants: contra l'influent cacic conservador Marià Clua —ric hisendat local— lluiten el cap dels republicans de Balaguer Pere Lasala Borderas i el «catòlic catalanista» Josep M.ª Valls Vicents⁵⁰.

Al districte de la capital els republicans acaren llur cabdill, Manuel Pereña, contra el conservador marquès de Barzanallana; el president de «Joventut Republicana»⁵¹ Manuel Soldevila és, a Les Borges, el contrincant del futur governador de Lleida, el conservador Manuel Vivanco Menchaca⁵².

Els districtes situats a la muntanya lleidatana resten totalment a mans dels monàrquics i, si el 1901 els regionalistes havien intentat penetrar-hi a partir del suport donat a algun independent, aquest any, la inexistència de candidats d'aquest signe impossibilità la seva actuació⁵³, donada la manca d'organitzacions lligaires per aquelles contrades.

48. «Diario de Gerona», 24-IV-1903. Fill del país amb forts interessos a Roses.

49. «El Diluvio», 24-IV-1903.

50. Signatari d'una circular del Comitè de Defensa Social de Barcelona, recomanant la candidatura catòlico-regionalista, presentada a les provincials del 8 de març de 1903. I. Molas, op. cit., vol. I pàg. 54.

51. Organització que en aquests moments era només una associació de caire cultural, creada per alguns estudiants amb inquietuds polítiques de tendència republicana; posteriorment, esdevindria la principal entitat política de la «província» i durant la II República seria la secció d'ERC.

52. Amb motiu del seu nomenament va cessar del càrrec de diputat, però no tenim notícies respecte a la celebració de nous comicis per a cobrir la vacant.

53. J. Torres i Vilanova, polaviejista-regionalista, retirà la seva candidatura del districte de Sort, el qual ja havia intentat representar el 1901. «Lo Campanar de Lleida», 5-IV-1903.

Dionisio Alonso Martínez pretén recuperar el domini que el clan familiar havia exercit abans del 1901 a Cervera; com a maurista —filiació distinta a la dels seus antecessors—, disputa l'acte al fusionista Josep Balcells. El fins ara irremplaçable Duc de la Seu és substituït per un correigionari, Ricardo de Guillerna y de las Heras, que, com a encasellat del govern, es desplaça des de Madrid per a disputar l'acta de La Seu d'Urgell a Joan Garriga i Massó, afiliat al «Partido Democrático» de Canalejas⁵⁴. El liberal independent Emili Riu i Periquet persisteix a Sort, mentre el silvelista Isidre Valls i Pallerola repeteix candidatura —aquest any en solitari— a Solsona, únic districte sense cap temptativa opositora.

Les característiques de la lluita electoral als districtes tarragonins són com a Lleida, molt similars, a les del 1901, puix que ací foren també les forces dinàstiques les úniques que contraposaren llurs candidatures; si els regionalistes no aconseguen presentar cap candidat, els republicans només mantenen els seus a Valls, Tortosa i a la circumscripció tarragonina, lloc que, com sempre, concentrà la màxima activitat.

Al Vendrell s'hi presentaren dos conservadors, el maurista Jaume Alegret i Vidal i el ministerial Xavier Tort i Martorell retirat a darrera hora⁵⁵; ambdós tingueren un altre contrincant gairebé testimonial: l'independent Pedro Inglada Sagalà. Si ací amb prou feines es pot parlar d'enfrontament, a Tortosa es plantejà una forta batalla entre dos conservadors, un liberal i un republicà: el governamental Primitivo Ayuso Colina —President de la Cambra Agrària— s'acarà amb el també conservador Teodoro González Cabanne —director de «El País» de Madrid—; ambdós lluitaren contra el republicà Ricardo Fuente Asenció i contra el diputat elegit el 1901, el liberal Santiago Gascón Cervantes.

Com a resultat del pacte establert entre Unión Republicana i Federals, Ramon Mayner i Julià Nougués optaren conjuntament per les majories de la circumscripció, llocs igualment pretesos per conservadors i liberals, presentats així mateix per partida doble, tot i que no formaven cap candidatura de coalició. Ramon Morenes y Garcia Alesson era el governamental encasellat i Anselm Guasch Robusté el conservador no ministerial; Joan Cañellas Tomàs —sis vegades diputat⁵⁶— prosseguia com a liberal independent, mentre que Lluís Fontana i Esteve era presentat com a liberal dinàstic. Sense variació, el carlí Josep de Suelves és novament proclamat i, aquest any, es veu acompanyat en les seves tasques propagandístiques per Ricard Vidal, candidat carlí de Gandesa.

La duplicitat de candidatures de la mateixa filiació reflecteix la descomposició que es comença a entreveure en les dues principals formacions dinàstiques, denotant, d'igual manera, que la lluita pels escons es con-

54. «La Vanguardia», 2-IV-1903.

55. «La Publicidad», 6-V-1903 i «Diario de Barcelona», 5-V-1903.

56. «El Diluvio», 29-IV-1903, afirma que ha estat diputat 7 vegades consecutives. Segons l'apèndix final guanyà l'acta d'El Vendrell el 1881 i 1886, i una de la circumscripció de Tarragona el 1893, 96, 98 i 99.

vertia més aviat en una competència entre persones que volien grimpar, dins de l'escalafó polític que un combat d'idees o programes polítics.

Els preparatius de la votació van palesar arreu el canvi que s'havia produït durant l'interval transcorregut entre la proppassada elecció i aquesta; la recuperació dels republicans comporta substituir l'anterior passivitat per una campanya activa i optimista; al contrari, la crisi interna patida per la Lliga es trasllueix en un excés de conformisme, que no aconsegueix d'encobrir la pèrdua de vitalitat dels regionalistes. Amb tot, ni els uns ni els altres deixen de propagar insistentment els seus objectius, tant a Barcelona com a tot Catalunya, doncs, malgrat que l'elecció en molts llocs no superarà encara la condició de simple acte formal, tocava a la fi el temps en què els aspirants a l'acta dels districtes rurals podien prescindir de conèixer els electors als quals cercaven de representar en Corts. En aquest sentit, si els monàrquics van renunciar a prendre part en «la guerra civil electorat»⁵⁷ que s'entaularia a Barcelona, el seu capteniment fou molt diferent fora de la ciutat, ja que allí on tenien quelcom a perdre van desconfiar notòriament de la infalibilitat de llurs agents electorals i no van deixar de recórrer, com a mínim, les poblacions més importants del districte que pretenien guanyar. No cal dir que regionalistes i republicans van actuar, com era d'habitud en aquestes forces, de la mateixa manera.

A Barcelona, carlins i regionalistes s'afanyen a presentar-se com els veritables salvadors de Catalunya i ambdós es consideren únics defensors de l'ideal autonomista; els carlins, oferint un «regionalisme cristià», demanen el vot dels catòlics no per a la seva candidatura, sinó exclusivament per a Vázquez de Mella, perquè «ha sido el primero que ha pregonado en el Parlamento Español la pureza de la doctrina regionalista combatiendo, como jamás lo haya hecho nadie, la burocracia y el despotismo de los poderes centralizadores»⁵⁸. Aquest personalisme desmesurat s'accentua encara més quan tres dies abans de la votació, el número u de la llista carlina arriba a Barcelona per tal d'assistir al gran acte propagandístic que pretenia ésser el míting celebrat al teatre Tívoli.

Disposats a demostrar que «en la capital del Principado catalán se levanta firme y constante la bandera de la España católica, que es la de la Patria y de la Monarquía legítima»⁵⁹, arriben al dia de l'elecció convençuts que la seva presència menarà a la desfeta total els «renegats del catolicisme»⁶⁰, els regionalistes. Per a aquests, l'oposició carlina és motiu de preocupació i, juntament amb l'acusació constant que, amb llur actuació, els tradicionalistes estan fent una «obra suïcida» car «ajuden els governants en la seva tasca anticatalana i antisocial perquè cada vot donat als carlins és un vot a favor de Lerroux i de Salmerón»⁶¹, no deixen

57. Segons el «Diario de Barcelona», 21-IV-1903.

58. «El Correo Catalán», 13-IV-1903.

59. Ibid., 3-IV-1903.

60. Ibid., 17-IV-1903.

61. «La Veu de Catalunya», 16-IV-1903.

de cridar cap als seus rengles aquells efectius que no estiguin conformes en buscar el desordre, interferint-se entre les dues grans forces en «lluita a mort»: catalanistes i republicans ⁶².

La màxima preocupació lligaire era aconseguir la concurrència massiva a les urnes. Per tant, no es cansen de repetir que «el dret de votar es converteix en una obligació» ⁶³, de la qual fan dependre el futur de Catalunya. Fou també els dies precedents als comicis quan els regionalistes desplegarren la màxima activitat propagandística; el teatre Tívoli va estar reservat el dia 24 per al gran míting de la Lliga. Alhora, «La Veu de Catalunya» publicava un seguit d'eslògans que no sols sintetitzaven algun dels postulats programàtics del partit, sinó que s'encaminaven, amb un to efectista, a captar el vot d'un hipotètic electorat mogut per interessos autòmico-sentimentals. Així, l'accidentalisme polític restava recollit en dir «Abans que monarquia i república, Catalunya»; la contrarrèplica als carlins, per tal de sostreure'ls el vot catòlic, s'expressava en «Salvem primer a Catalunya i a Espanya; després vindrà la qüestió religiosa». El seu precari autonomisme restava reflectit en «l'autonomia és la civilització», «Catalunya pels catalans», o bé «Voteu als que parlen com vosaltres». Amb un caire més impressionable: «Per manar, cada húa a sa terra»; «El catalanisme no vol quintes» ⁶⁴. Tanmateix, com que saben que el veritable perill prové dels republicans, no dubten a identificar-lo amb «el triomf del desordre permanent», la qual cosa vol dir que, per contrast, els regionalistes es constitueixen en defensors decidits de l'ordre social establert. Però, perseverant potser en llur idiosincràsia conciliadora i superadora de qualsevol enfrontament que pugui reflectir un arrenclerament classista, de moment prefereixen, com ja hem dit, oposar a «l'esperit jove i renovador» de la Lliga, «l'esperit vell i caduc» del republicanisme.

Si als republicans els preocupà en algun moment la recuperació carlina, fou molt superior la satisfacció ocasionada per una presència que obria perspectives de divisió del vot conservador en perjudici dels catalanistes, considerats l'únic impediment per al triomf de la candidatura republicana a Barcelona. Tots els seus plantejaments propagandístics van anar encaminats a denunciar el caciquisme —ara personificat per la Lliga—, i a demanar el vot per la República —solució de tots els mals—, la proclamació de la qual volien supeditar —a curt termini— als resultats del dia 26.

La campanya desenvolupada, més que explicació dels objectius a aconseguir, va ésser un seguit d'actes per afermar el naixement del partit republicà. El 12 d'abril —complint les ordres de Salmerón— se celebrà un míting a totes les capitals de província per tal d'efectuar un recompte d'afiliats que mesurés les forces reals del republicanisme. La consigna fou seguida arreu, encara que l'existència a Barcelona d'un grup de dissidents va menar a la celebració de dos actes paral·lels: la Federació d'Associacions

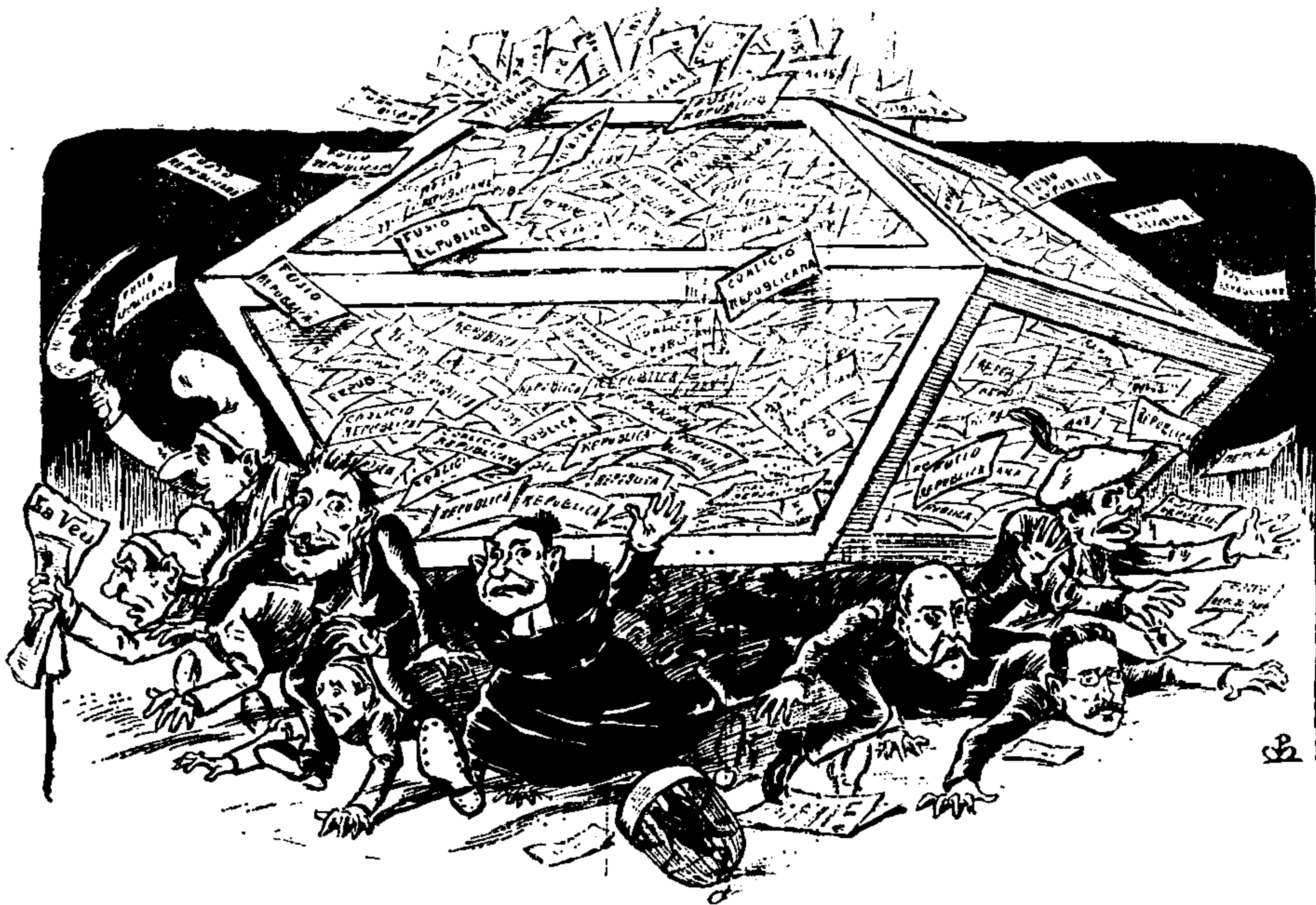
62. Ibidem.

63. Ibid., 20-IV-1903.

64. Ibid., 24-IV-1903.

La gran reventada

Els cacichs, la teocràcia,
els corchs de la llibertat,

¡tot se n'ha anat de bigotis!
¡tot ha quedat aplastat!

"La Campana de Gràcia", 14-III-1903

Republicanes es reuní al Tívoli i la Coalició Republicana a la plaça de toros. En ambdós llocs hom certificà una fidelitat incondicional a Salmerón i un desig de lluitar per la unió de tots els republicans en pro del canvi de règim. Mentre Odón de Buen assegurava que l'acte desenrotllat per la Federació no era de desunió ni de competència i convidava els pocs assistents a encaminar-se, en senyal de solidaritat republicana, cap a l'altre de la plaça de toros, allí Lerroux demanava —en resposta a un missatge de Salmerón— al nombrós públic concentrat l'aprovació —mitjançant un vot de confiança— de la creació d'Unió Republicana com a partit únic que calia organitzar arreu de Catalunya. Efectuada la votació, es donà per acabat l'acte perquè els oradors que havien de parlar renunciaren a fer-ho «para dejar a los presentes bajo la impresión del mensaje del ilustre jefe Salmerón»⁶⁵. Del mateix caire fou l'altre gran acte electoral convocat una setmana després, i si es va reunir una gran gernació a la plaça de toros nova (Las Arenas), fou únicament per a donar la sanció popular a la candidatura republicana de coalició, sanció que es considerà atorgada «cuando resonó una estruendosa salva de aplausos que fue como un plebiscito favorable, pues no hubo una sola protesta entre aquella enorme

65. «La Publicidad» i «El Diluvio», 13-IV-1903.

multitud»⁶⁶. L'acceptació dels candidats presentats significava, alhora, la negació contundent a qualsevol acord amb la dissidència d'alguns casinos republicans de la ciutat⁶⁷. Sembla que així ho va entendre «El Diluvio» que malgrat sostenir fins a darrera hora la polèmica iniciada, la vigília dels comicis, a més de declarar-se neutral en el plet republicà, aconsellà anar a votar per tal de guanyar els set llocs en discussió. En conseqüència, l'esmentat diari s'absté de recomanar una llista en concret, però recomana amb molta cura substituir —si es donava el cas— els noms esborrats d'una candidatura republicana per candidats de l'altra, i mai per catalanistes o carlins⁶⁸.

AL FREIR SERÀ EL REIR

En Lerroux. — ¡Alsa noy, quina flama! ¡Com ens hi escalfarem!
 En Salmerón. — Mentres no sigui foch d'encenalls com altra vegada.

"Cu-Cut", 30-IV-1903

66. «La Publicidad», 20-IV-1903.

67. Segons «La Publicidad» 22-IV-1903, només hi ha 5 casinos dissidents que són: Centro Republicano Autonomista, Casino Republicano Democrático, Agrupación Republicana de Gracia y San Gervasio, Casino Republicano del distrito X, Casino Republicano de la derecha del Ensanche.

68. «El Diluvio», 25-IV-1903.

La fase àlgida de la campanya s'assolí a partir del 14 d'abril, amb l'arribada de Salmerón a Catalunya, ja que aquest no sols es dedicà a fer propaganda a Barcelona —lloc per on es presentava— sinó que visità la major part dels districtes on hi havia una candidatura republicana en joc. La lluita continuava essent marcadament personalista i el prestigi del cabdill republicà constituïa potser el major incentiu al vot.

L'ànima de tot el procés preparatori de l'elecció fou, un cop més, Alejandro Lerroux, que decidit a captar el vot obrer s'adreçava en totes les seves allocucions «al pueblo republicano» que, d'altra part, sabia aglutinar a l'entorn de la seva figura mitjançant la pràctica d'aplecs —les famoses «meriendas democráticas» són d'aquesta època⁶⁹— cada vegada més massius. Així i tot, l'oportunisme obrerista d'en Lerroux no li permet d'exagerar les promeses de futures reformes socials en cas de proclamar-se la República, ni l'únic obrer integrat dins la candidatura republicana és capaç de tergiversar el seu veritable paper i reconeix que, tot i ésser «un obrero de manos callosas», no ostenta la representació dels obrers perquè aquests no l'han designat⁷⁰.

La jornada electoral transcorregué amb una forta dosi d'incertitud; a Barcelona, malgrat que la premsa partidista denuncià un nombre important d'irregularitats, la votació es desenvolupà amb normalitat i, sobretot, amb una considerable aflluència a les urnes, revelada en una participació de 45'60% que doblava amb escreix l'índex del 1901 (20'12%).

Prop de la tercera part dels sufragis —30'61 % del cens— s'encaminà vers la candidatura republicana que, amb sorpresa de propis i estranys, s'alçava —amb un increment de 30.000 vots respecte a les legislatives del 1901— com a triomfadora absoluta; al contrari, el possible augment de vots que haurien pogut captar els regionalistes va ésser contrarrestat per la presència d'una altra llista «regionalista» —la carlina— que obtenia una votació màxima de 5.000 vots. Davant d'això, la Lliga no va mantenir ni la situació assolida en les municipals de novembre del 1901, puix que la seva votació es veia reduïda en 1.000 sufragis respecte a aquests comicis⁷¹. Amb tot, mentre als republicans els corresponien els 5 llocs de majoria, Albert Rusiñol i Lluís Domènech i Montaner eren proclamats diputats per les minories amb 11.673 i 11.373 vots, respectivament.

En particularitzar l'anàlisi dels resultats per districtes municipals, podem comprovar que l'increment participatiu afavoreix generalment la Unió Republicana, que només resta per sota de la Lliga al districte III (sector antic de la ciutat), reducte catalanista que, per altra banda, enregistra la més alta cota participativa, essent l'únic que supera el 50 %.

A part d'aquesta excepció, sembla que la candidatura republicana aconseguí mobilitzar a favor seu una bona part de l'electorat abstencionista i indiferent davant la convocatòria de totes les eleccions passades. Això

69. Segons S. Alberti, op. cit., pàg. 183, la primera «merienda democrática» es celebrà el 19 de febrer del 1903.

70. «El Diluvio», 25-IV-1903.

71. Vegeu-ne els resultats a I. Molas, op. cit., vol. I, pàg. 50.

—Arquitecto de ma vida,
aném de *capa caida*.

—Sí, simpátich Rusiñol;
hem fet un hermós bunyol.
"La Esquella de la Torratxa", 1-V-1903

explicaria, més aviat que un pretès desplaçament de l'orientació del votant habitual, el seu substanciós augment d'implantació.

Els republicans es confirmaren com a força predominant als districtes I, IX i X, on llurs percentatges de vots sobre votants superen el 80%; també gaudiren d'una bona posició al V, VII i VIII, els dos primers declarats decididament republicans, malgrat haver-hi obtingut les forces monàrquiques una bona votació en les anteriors legislatives ⁷².

Justament amb el III, els districtes II, IV i VI esdevingueren les demarcacions relativament més favorables a regionalistes i carlins ja que existeix en aquests indrets una clara correlació entre les votacions captades per ambdues forces; no obstant això, és a Sarrià on l'equilibri entre republicans, regionalistes i carlins resulta més estable; aquests darrers hi aconseguixen la seva cota màxima de vots —28'16% enfront d'un 36'12% i un 34'28% de republicans i lligaires. Tanmateix els pocs sufragis adjudicats a la candidatura dissident republicana troben en aquests indrets el

72. Vegeu quadre de resultats de l'elecció del 1901; cal recordar que aquests dos districtes havien estat els pitjor escrutats.

millor testimoni, per tal com hi obtenen votacions superiors a l'1% del cens, corresponent al districte III la xifra màxima: un 2'13%. No s'ha d'oblidar que un dels components d'aquesta pseudocandidatura era el republicà Joan Sol i Ortega, candidat que el 1901 també havia arribat a una votació considerable, resultat de la persistència d'una reduïda però addicta base electoral.

Els extrems participatius s'enregistren al districte III —50,89%— prototipus de zona burgesa i catalanista, i al V —36,22%— districte de caràcter marcadament obrer que esdevindrà, a partir d'aquesta legislatura, un baluard clarament republicà.

Per a l'anàlisi causal d'un escrutini tan diferent dels efectuats anteriorment, s'ha de recórrer a una sèrie de factors fonamentals: en primer lloc, i amb preferència a qualsevol altre, el fet innegable que Unió Republicana pretenia comprometre's en una acció de masses d'ample abast. El fracàs de l'intent de vaga revolucionària del 1902 desmuntà l'incipient moviment obrer i dibuixà una situació en la qual, capitalitzant-la, s'hi entrelligaren alguns dirigents republicans. L'emotiu i esquemàtic llenguatge d'Alejandro Lerroux era capaç de mobilitzar l'obrer com fins ara ningú havia aconseguit; el seu verbalisme, no exempt de fortes dosis d'imaginació, sabia conjuminar la càrrega demagògica amb un caràcter populista que el feia intel·ligible per a tothom. D'ací que, com ja hem avançat, Unió Republicana pogués recaptar els seus vots entre les capes populars, poc amigues, fins aleshores, d'apropar-se a les urnes.

D'altra banda, la inestabilitat organitzativa en què es movia la Lliga Regionalista li feia perdre vots per la dreta i per l'esquerra, i la incapacitava per a desenvolupar una campanya electoral clara i unitària. Les valoracions que realitza, coneguts els resultats, albiren, no obstant, previsions optimistes a curt termini, car sembla que confien plenament que «les suggestionades multituds»⁷³ canviaran aviat d'opinió quan, cansades de viure en el «desordre permanent» giraran la vista cap a la Lliga, únic partit que és «garantia d'ordre»⁷⁴; de moment, els regionalistes han de superar les contradiccions internes que els debiliten i que, com molt bé entreveuen els republicans, els menen a no ésser «una esperanza, ni constituir fuerza organizada con sentido positivo de la realidad, ni traer consigo afirmaciones concretas de posible y provechosa solución»⁷⁵.

Finalment, tampoc no es pot oblidar la conjunturalment benintencionada neutralitat governamental en l'organització dels comicis, en el sentit de no constituir cap destorb, ni durant els treballs pre-electoral, ni a l'hora del recompte dels vots, circumstància que, almenys a Barcelona, sembla que s'acomplí.

La millora dels antidinàstics no fou, com el 1901, patrimoni quasi exclusiu de Barcelona, perquè liberals i conservadors sofriren un retrocés important als districtes de la província. Si a l'anterior elecció els havien correspost totes les actes, aquest any, els governamentals només

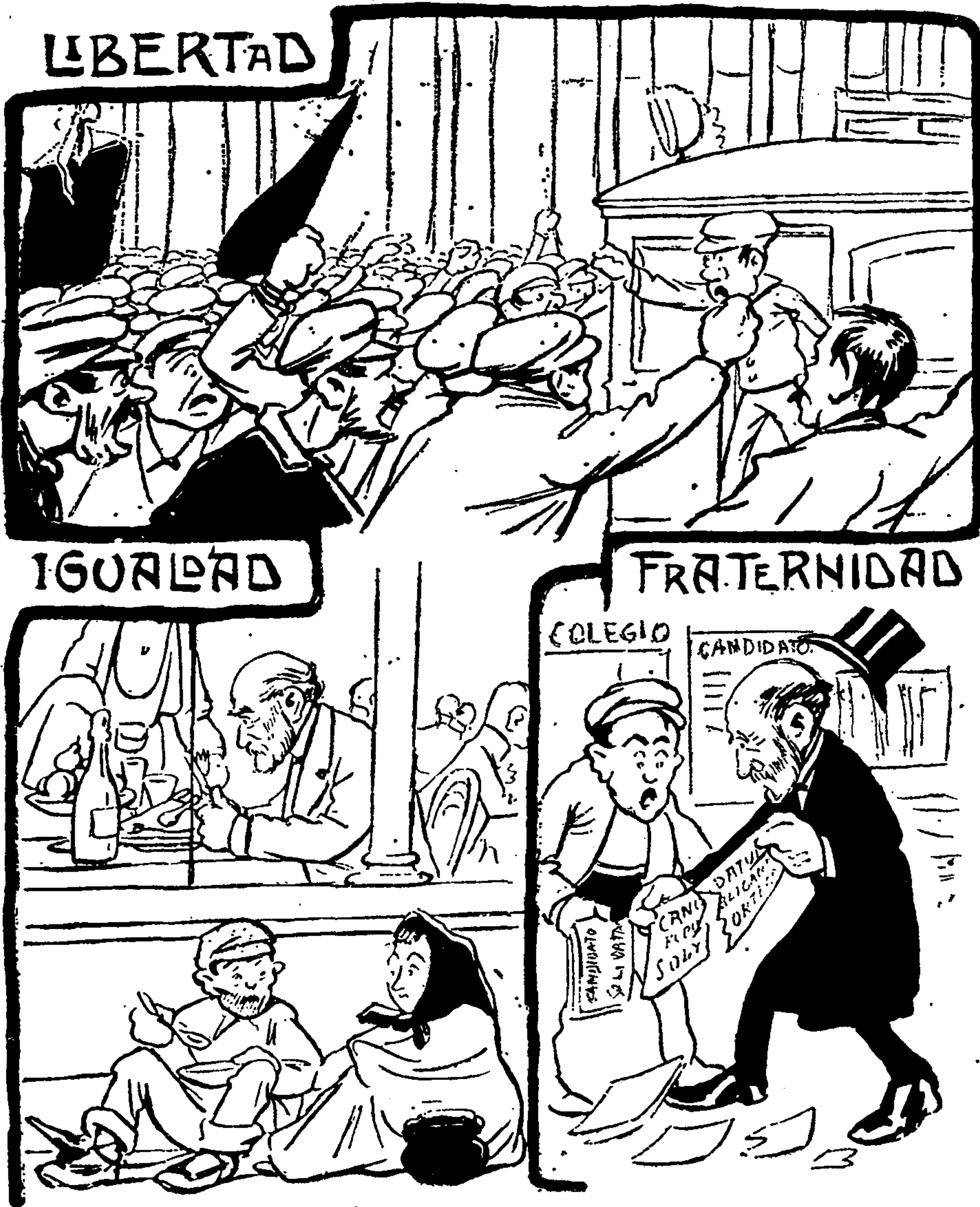
73. «La Veu de Catalunya», 27-IV-1903.

74. Ibidem.

75. «El Diluvio», 28-IV-1903.

UNA COSA ES PREDICAR...

LIBERTAD

¿Diu que en Salmeron arriba?
Donchs els carrers embussats,
y ja no circulan cotxes...
y ¡Viva la Libertaaaad!

IGUALDAD

En Salmeron és a dintre
atipant-se de bons talls
y en cambi l'obrer... ja ho veuen,
y que ¡Viva la Igualdaaad!

FRATERNIDAD

¿Candidaturas solistas?
Donchs es tenen d'estripar
que aqui soch jo qui governa
¡Viva la Fraternidaaad!

"Cu-Cut!", 7-V-1903

n'assoleixen quatre —Arenys, Castellterçol, Granollers, i Vic—, els liberals dues —Igualada i Terrassa— i, de les forces de l'oposició, els republicans triomfaren a Sabadell, St. Feliu, Vilafranca i Vilanova, mentre que els regionalistes aconseguïen les actes de Manresa i Mataró. Quant a la de Berga, després d'una votació renyidíssima —l'acta arribà a la Comissió del Congrés amb 14 protestes— fou declarat guanyador el neo-catòlic, presentat com a independent, Antonio Rosal Sala amb menys d'un centenar de vots de diferència respecte al seu contrincant, el canalejista Lluís Pons i Enrich.

Dels escons dinàstics, només el de Terrassa fou guanyat a partir d'una votació discutida; el liberal Alfons Sala i Argemí, sobirà de l'acta des de feia 10 anys, va estar a punt de deixar-la a mans del republicà Josep Roca i Roca⁷⁶. Sembla que fou decisiu a l'hora de decantar els resultats a favor d'A. Sala l'ajut dels regionalistes, els quals justifiquen llur capteniment argumentant que el guanyador no va parlar durant la campanya ni de política ni de programa de partit: «senzillament es parlà dels interessos del districte i de la santa causa del treball»⁷⁷.

Tampoc el republicà Eusebi Corominas, malgrat els persistents desplaçaments efectuats a Manresa, no pogué desbancar el regionalista Leonci Soler i March, proclamat a desgrat dels republicans que cercaren l'anul·lació de la votació a partir de la possible incompatibilitat de l'elegit amb la seva condició de cap del Sometent del partit judicial corresponent al districte electoral representat.

Idèntica impotència demostrà el federal Antoni Franquesa a Mataró, davant la victòria del catalanista Salvador de la Trinitat Rius i Torres.

En compensació, no hi hagué cap possibilitat per la Lliga davant l'impuls republicà a Vilanova, on el federal Pau Barbé guanya enfront de Josep Milà i Pi —conservador— i Narcís Pla i Daniel —regionalista—. Els altres republicans que s'endugueren la representació parlamentària també lliuraren renyides batalles en llurs respectius districtes, ja que cadascun d'ells havia de fer retrocedir a un monàrquic d'un reducte mantingut durant molt de temps: Francesc Pi i Arsuaga conqueria l'acta de Sabadell contra l'antic gamacista —ara conservador— Timoteo Bustillo; Josep Lletget —ajudat per un «intelligent propagandista obrer»⁷⁸— s'imposava al canalejista de St. Feliu, Josep Roig i Bergadà; «el gran agricultor» Josep Zulueta i Gomis s'instal·lava a Vilafranca gràcies a «la acertada conjunción de rabassaires y propietarios», ja que no endebades havia repetit insistentment que «el ideal de todos los que trabajan la tierra es llegar a ser propietarios y bajo el régimen actual precisamente son los propietarios los más perjudicados, pues quedan reducidos a meros administradores de sus fincas en beneficio del Estado»⁷⁹.

76. El director de «La Campana de Gràcia» Josep Roca i Roca, presenta 21 protestes contra Alfons Sala. «El Diluvio», 1-V-1903.

77. «La Veu de Catalunya», 22-IV-1903.

78. «La Publicidad», 7-IV-1903.

79. «El Diluvio», 21-IV-1903 i 27-IV-1903.

L'increment de la competitivitat ha influït positivament en els índexs participatius dels diversos districtes barcelonins, que han experimentat, sense excepció, un augment considerable. Sense trobar cap nivell per sota del 50%, Castellterçol —74'38 %— i Berga —71'63 %— serveixen de nou les cotes màximes; St. Feliu, amb un 53'56 %, es situa a l'extrem inferior; la mitjana «provincial» esdevé 6 punts superiors —63 %— a l'enregistra-da el 1901. Com a única excepció podem assenyalar el cas de Terrassa que, amb participació de l'ordre del 36 % el 1901, se n'ha apuntat aquest any un 70'25 %, percentatge insòlit que només pot ésser atribuït a la cura demostrada pels «salistes» per tal d'evitar el triomf del republicà Josep Roca i Roca.

Pel que fa a les actes gironines, el seu repartiment no ofereix massa variació en relació a la passada legislatura, ja que els dinàstics continuen essent els grans triomfadors mentre la Lliga es manté a Olot i els republicans a Figueres i La Bisbal, únic districte, aquest darrer, arrencat als monàrquics.

El respecte als candidats oficials ha provocat un replegament dels liberals —el canalejisme ha estat el veritable perdedor dels comicis— que només conserven l'escó de Vilademuls, en tant que els conservadors guanyen a Girona, Puigcerdà, Sta. Coloma i Torroella. Per altra part, Luis Canalejas ha hagut de conquerir a pols l'acta del seu districte —Vilademuls—, ja que, a més de la presència republicana, el conservador Tomàs Roger rebé —com ja hem indicat— el suport dels regionalistes, sempre disposats a ésser una trava per al canalejisme gironí⁸⁰.

La Lliga també donà suport als autonomistes Joan Casas i Aixèr —candidat per Girona— i Joaquim Cases i Carbó —pretendent a l'acte de Santa Coloma— però ambdós candidats, tot i comptar amb la campanya favorable del diari republicà «El Autonomista»⁸¹, no aconseguiren reeixir enfront dels ministerials Bonaventura Sabater i Gustavo Ruiz de Grijalba, guanyadors respectius dels districtes esmentats.

Pel que fa al lleuger recobriment republicà, val a dir que Josep M.ª Bofill i Roig —substitut d'en Pi i Margall— resta com a representant federal de Figueres, mentre Josep M.ª Vallès i Ribot aconseguix —després d'una igualada, votació, 51 % contra 49 % dels vots— superar el seu contrincant, el director del «Heraldo de Gerona», Jaume Roure i Prats, puigcerverista guanyador de l'anterior legislatura. Quant a Joaquín Costa —candidat per Girona— i Luis Morote —per Torroella— arribaren a un resultat —28 % i 34 % dels vots respectivament —gens menyspreable.

Analitzant comparativament la participació detectada el 1901 i el 1903, resulta altament sospitós l'interès que de cop i volta ha demostrat l'electorat gironí per anar a votar. Certament, els índexs participatius d'aquest any han augmentat a tot Catalunya, però concretament la mitjana provincial —68 %— s'ha incrementat a Girona en un 17 %, mentre Figueres, malgrat continuar com el districte amb la cota participativa més

80. Ajudat tant per «La Veu de Catalunya» com pel «Diario de Gerona».

81. «El Autnomista» 22-III-1903.

baixa, ha passat d'un 25 % a un 60 %; d'altra banda Torroella, amb un 76 %, assoleix la xifra més elevada. És difícil estar d'acord amb l'òrgan dels conservadors gironins «El Correo de la Tarde» quan, abans dels comicis, felicitava els alcaldes per la tranquil·litat que podien disfrutar aquest any en no haver de planificar cap tipus de tupinada; probablement, algunes de les irregularitats van minvar, però no podem deixar d'establir un paral·lisme entre puja de la competitivitat —desapareixen els districtes de candidat únic— i l'inflament de les actes de votació per tal d'assegurar el triomf de l'aspirant més ben protegit pels agents electorals locals.

La distribució dels escons lleidatans també ha sofert canvis importants favorables, en la majoria de casos, al partit del govern: els conservadors substitueixen els liberals a Balaguer i Les Borges i es mantenen a Solsona i la Seu; els liberals subsisteixen a Tremp i Sort en tant que perden l'acta de Lleida a favor d'Unió Republicana i la de Cervera en pro d'un independent, malgrat que algunes vegades és intitulat «fusionista» Josep Balcells i Cortada ⁸².

La millora republicana només afavoreix el cap del partit Manuel Peña i Puente que, després d'una votació força igualada, aconsegueix l'acta de la capital; però ni a Les Borges ni a Balaguer l'elecció compensà l'esforç desenvolupat per a desbancar al caciquisme local. Especialment, en aquest darrer districte, enfront del 62'43 % dels vots atribuïts al conservador Marià Clua, el republicà Pere Lasala arribava al 25'61 % i el catalanista Josep Me Valls i Vicens —únic candidat amb aquesta filiació— tot just n'atenyia un 12 %.

A la resta dels districtes lleidatans, la contesa lliurada exclusivament entre dinàstics resultà especialment discutida a Cervera —on Josep Balcells evità la reinstauració dels Alonso Martínez ⁸³—, a La Seu, de nou en mans dels conservadors, ja que Ricardo Guillerna de las Heras reemplaça amb eficiència el seu correigionari Martínez Campos, i a Tremp, on Gregori Jover Piñán guanyava com a liberal.

Des del punt de vista participatiu, només s'enregistrà un lleuger increment, ja que la mitjana provincial —67 %— fou un punt superior a la de l'anterior elecció, corresponent, un altre cop, l'índex màxim —79'12 %— i mínim —41'26 %— a Tremp i a Lleida respectivament.

Llevat de la circumscripció tarragonina, les actes dels cinc districtes rurals de la província de Tarragona foren íntegrament per als dinàstics: s'acomplí el torn a Tortosa, Valls i El Vendrell, mentre que el liberal Vicente López Puigcerver continuava com a diputat per Roquetes i el canalejista Enric Bosch i Herrero guanyava a Gandesa.

Els republicans de Tortosa i Valls, malgrat situar-se en segona posició suposaren un obstacle difícil de salvar per part dels ministerials, donat

82. «La Publicidad» 22-IV-1903 intentant concretar-ne la filiació el considera «fusionista con carácter de independiente».

83. El germà del candidat Vicente Alonso Martínez, era el representant, com a liberal, del districte de Cervera abans de 1901.

que Ricardo Asenció aconseguia, al primer d'aquells districtes, un 23'56 % dels vots enfront d'un 31'84 % del triomfador Primitivo Ayuso Codina, ajudat pels delegats del govern⁸⁴; la diferència entre el conservador de Valls Salvador Canals i Vilaró i el republicà J. Andreu Homs Moncosí fou de menys de dos-cents vots a favor del governamental.

Fou a la circumscripció on els republicans Julià Nougués i Ramon Manyer arribaren a obtenir la votació suficient per a guanyar els dos llocs de majoria; la seva victòria reduí els ministerials a l'escó de les minories —assolit per Ramon Morenes y García Alesson— i impossibilità la reelecció del carlí Josep de Suelves.

Per aquestes contrades, la participació també va créixer considerablement. La mitjana provincial —66 %— sobrepassà la del 1901 en set punts i els valors extrems se situaren entre un 58 % de Tortosa i un 81 % de Roquetes.

Segons la filiació política dels guanyadors, la distribució de les 44 actes catalanes va ésser la següent:

Conservadors	...	...	...	...	...	...	...	16
Liberals	...	...	...	...	...	...	...	8
Independents	...	...	...	...	...	...	...	1
Regionalistes	...	...	...	...	...	...	...	5
Republicans	...	...	...	...	...	...	...	14

Que els monàrquics no es troben desarrelats de Catalunya és quelcom innegable a la vista dels resultats, però la tendència a reemplaçar la confirmació del torn dinàstic pel suport a les forces de l'oposició —que ja s'havia començat a dibuixar el 1901— es fa patent als districtes catalans si els considerem de manera global. Tot i que encara predomina una majoria d'escons conservadors i liberals enfront dels obtinguts per republicans i regionalistes —25 contra 19⁸⁵— ja existeix una clara desproporció en relació a la correlació de forces imperant al Congrés de Diputats després d'aquests comicis, perquè, malgrat la puresa electoral tan airejada pel ministre de la Governació, els conservadors atenyeren 230 escons de majoria i les oposicions restaren amb només 173, dels quals 93 corresponien als liberals⁸⁶. A Catalunya s'està evidenciant, des d'aquests moments, un comportament político-electoral que prova d'allunyar-se progressivament de l'observat a la resta de l'Estat. Aquest any ha estat la revifalla republicana —ja que la Lliga ha retrocedit en relació al 1901— que ha fet possible un clar avenç cap a la ruptura amb els esquemes parlamentaris vigents. L'entrebanc sofert pels regionalistes no passa d'ésser conjuntural i producte del procés de reestructuració que viu el partit, amb els seus principals líders compromesos en reforçar una imatge conservadora, fins i tot intransigent, i amb l'ala més liberal decantada cap a

84. Així consta a totes les protestes que acompanyaren l'acta de votació.

85. L'independent de Cervera, Josep Balcells i Cortada, està sumat amb els monàrquics ja que moltes de les publicacions de l'època el consideren fusionista.

86. M. Martínez Cuadrado, op. cit., vol II, pàgs. 699.

posicions contràries a acceptar pactes amb formacions tan dretanes com els carlins, la Defensa Social o els dinàstics regeneracionistes. La crisi no serà resolta —ni es produirà la recuperació electoral— fins que el grup dissident no es separi del partit i la burgesia catalana no es vegi plenament identificada amb la línia política d'una Lliga ja sota el liderat indiscutible de Cambó.

Les intencions de Silvela i Maura respecte a la netedat electoral no deixaven d'ésser sinceres, si hom té en compte el context de falsificació generalitzada en què s'havien desenvolupat els anteriors comicis, i encara que els cacics rurals van seguir operant gairebé amb la mateixa impunitat que havien gaudit fins ara —ací radicava la principal garantia d'obtenir la majoria parlamentària per a governar—, allà on participaven forces de l'oposició, aquestes van tenir majors oportunitats de fiscalitzar els actes de votació i escrutini, i, en conseqüència, d'aconseguir alguns escons més dels que fins llavors els eren reservats. Una prova de la realitat d'això la tenim en la caiguda del govern Silvela, el juny del 1903, ja que ni el rei ni el seu propi partit estaven satisfets amb «l'excessiva» permissibilitat que havia fet possible el triomf republicà a les principals capitals de província.

Però, el fet que el govern actués, en certa manera, de catalitzador en l'augment de la representació parlamentària de l'oposició catalana no restarà, en un futur, un factor imprescindible, ja que, com veurem més endavant, les forces antidinàstiques del Principat arribaran a gaudir dels mitjans necessaris per a dirigir des de Barcelona tota la mecànica electoral que possibilitarà el manteniment i l'increment de llur posterior i irreversible hegemonia damunt els partits centralistes.

A nivell de tot Catalunya la màxima participació —81'03 %— es donà a Roquetes —únic índex per damunt del 80 %— i la mínima —41'6 %— a Lleida, també únic indret —llevat de Barcelona (45'60)— per sota d'un 50%. Pel que fa a les mitjanes provincials han oscil·lat, en relació amb el 1901, d'una puja màxima de 17 punts a Girona a una mínima d'un punt a Lleida. Podem continuar establint relacions aproximatives entre grau de concurrència electoral i grau de disputa dels escons perquè, si bé es van mantenir molts dels vicis endèmics que caracteritzaven el sistema d'atribució de les actes dels districtes rurals, cal ressaltar que la població va poder trobar motius per a mobilitzar-se envers les urnes tant per la resurrecció republicana com per l'interès que hom demostrà en no deixar districtes de candidat únic.

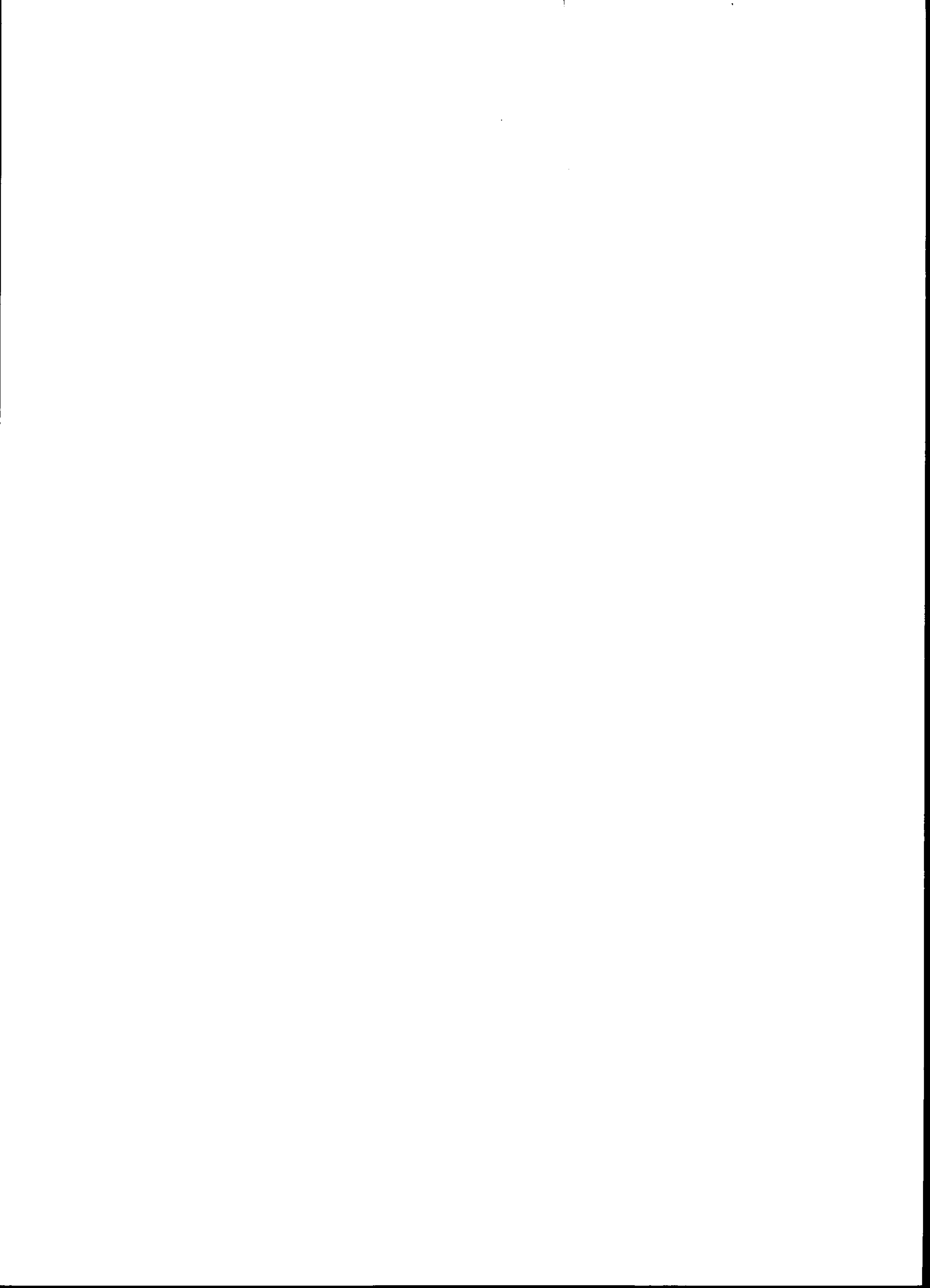
Malgrat que foren discutits a la Comissió d'Actes els expedients de Berga, Granollers, Manresa, Mataró, Terrassa, Vic, Torroella, Tortosa i Roquetes, en cap cas no va ésser necessària la intervenció del Congrés de Diputats per a aprovar les proclamacions fetes per les Juntes d'escrutini.

La vacant produïda per J. M.ª Vallés i Ribot en renunciar, el juliol del 1904, a l'acta de Barcelona a favor de la de La Bisbal, restà sense cobrir durant tota la legislatura; no obstant això, en morir el diputat per Castellterçol, Antonio Sala i Caba, es convocaren eleccions complementàries que, celebrades el 6 de novembre del 1904, foren guanyades de nou per

un ministerial, el maurista Alexandre M.ª Pons i Serra. La votació no fou fàcil ja que un altre monàrquic, Genís Codina i Sert, també aspirava a representar el districte. El guanyador —acusat pels republicans d'haver abandonat les files de la Lliga⁸⁷— s'endugué el 76 % dels vots i, malgrat que les irregularitats comeses per a triomfar foren sorollosament denunciades pels republicans, la comissió d'actes optà per no prendre-les en consideració.

87. L'acusació fou llançada per Emili Junoy durant la discussió de l'expedient a la Comissió d'Actes.

4. Les eleccions del 10 de Setembre de 1905

El bienni 1903-1905 va veure la formació de cinc governs conservadors diferents; el gabinet Villaverde, subsegüent a les eleccions legislatives del 1903, només durà el temps precís per a apariar uns comicis municipals encaminats a aturar la recuperació del republicanisme espanyol. Després, el Rei retornà la confiança a Maura, que esdevenia així el rector de la política governamental i concentrava en la seva persona la doble autoritat de president del Consell de ministres i de líder indiscutible del partit conservador.

La regeneració de l'Estat monàrquic, començant per la reforma de l'administració local, era un dels punts centrals del programa de Maura, el qual, amb l'ajut d'un partit més unit que mai, pretenia estructurar un govern conservador fort i estable. Al capdavant, les seves aspiracions no s'acompliren, ja que tot just aconseguiria tirar endavant un mandat d'un any de durada. Però la seva actuació durant aquest període de temps influí en gran manera en el desenvolupament futur de la vida política catalana. L'èxit assolit amb el viatge del rei a Barcelona l'abril del 1904, tot i ésser valorat com un triomf personal de Maura en posar en contacte el monarca amb la població que li era més adversa, no li valgué la consolidació del seu govern, ja que les discrepàncies amb la Corona amb motiu de l'adjudicació del càrrec de la «jefatura» de l'Estat Major Central¹, provocaren la seva substitució per Azcárraga que, després d'un mes de govern, fou reemplaçat per Villaverde; aquest mantingué tancades les Corts del febrer al juny del 1905. Quan es reuniren de nou, l'únic acte ostensible que van realitzar consistí a formular un vot de censura que posà el punt i final a la legislatura conservadora. Amb aquest fet, Maura resultava implícitament proclamat com insubstituïble al capdavant de qualsevol govern conservador, però la inestabilitat del règim i la manca

1. Vegeu G. Maura y M. Fernández Almagro, op. cit., pàg. 76-77.

d'una solució eficaç a la crisi congènita del sistema feien recomanable el canvi del torn, cercat conscientment per la majoria conservadora, en negar la confiança a un representant —Villaverde— del seu propi partit.

Montero Ríos s'encarregà de formar nou govern quan la qüestió del liderat del partit liberal encara no havia trobat una resolució definitiva. Després de la mort de Sagasta, ni Montero Ríos ni Moret no havien aconseguit la majoria necessària per a ocupar la direcció del fusionisme: monteristes, recolzats pels partidaris de Canalejas, i moretistes, que comptaven amb el suport de Romanones, eren dues tendències que no amagaven llur enfrontament. Aquests darrers acceptaven, de moment, que els primers ocupessin la Presidència del Consell, però no deixaven de veure en Moret un successor més o menys immediat².

Els liberals, debilitats com estaven a causa de la seva divisió, s'havien de preocupar molt més d'assolir una majoria prou forta per a mantenir-se en el poder, que no de gastar energies en procurar reformar l'Estat que els tocava dirigir; en conseqüència, els ideals regeneracionistes restaren arraconats fins a una millor ocasió. La diferència entre dinàstics era cada cop més imprecisa en el terreny polític-ideològic; ni tan sols es podia parlar d'una major transigència liberal vers l'oposició extra-tornista. Les eleccions legislatives foren convocades per al 10 de setembre del 1905 i les perspectives de netedat eren molt menys esperançadores que les de la passada legislatura. El 1903 semblava que s'havia arribat al sostre de neutralitat electoral que la Monarquia es podia permetre; per altra part, la manca d'unitat tampoc no possibilitava que García Prieto —nou ministre de Governació— es limités a ésser l'àrbitre de l'escrutini, i l'obligava a intervenir en les fosques maniobres que garantien la majoria parlamentària abans de celebrar-se l'elecció. Amb tot, el precedent de 1903 no podia ésser oblidat fàcilment i, vetllant per llur pròpia reputació, els liberals es mostraren predisposats a presentar encasellats només allà on no hi hagués una ferma implantació organitzativa: «para los menesteres del encasillado se aprovecharon tan sólo las circunscripciones o distritos mostrencos, abúlicos, serviles o venales»³. Quins districtes catalans restaren inclosos dins d'aquesta categoria? Abans de cercar una resposta, cal tenir un breu coneixement del camí seguit per la política catalana durant l'interval d'una elecció legislativa a l'altra.

A Barcelona, regionalistes i republicans es consoliden com les dues forces contrincants per excel·lència, relegant els partits dinàstics cap als districtes rurals més allunyats de la ciutat, uniques contrades que romanen sota un control, gairebé absolut, dels monàrquics.

El 1903 havia estat l'any de gràcia del republicanisme barceloní, perquè la seva ratificació com a força política predominant esdevingué una realitat esclatant després dels comicis municipals de novembre d'aquest any, ja que el triomf dels 18 candidats republicans havia posat a les seves mans la direcció de la vida política local⁴. No obstant això, aquesta correlació de

2. Ibid., capítol VI, *Intento de Moret*, pàgs. 81 i ss.

3. Ibidem.

4. Vegeu els resultats a I. Molas, op. cit., vol I, pàgs. 58.

forces que encara no havia tingut temps d'afermar-se es veuria influenciada pel desenvolupament global de la política estatal.

La pràctica política de Maura faria esclatar la mala maror que batejava dins de l'organització regionalista fins el punt de provocar el deslligament dels dos bàndols que, des d'un començament, s'havien covat en el si de la Lliga. El refús governamental davant les aspiracions regionalistes forçava el partit català a adoptar una línia d'acció concreta per tal de donar satisfacció als interessos que movien els efectius burgesos a decantar-se, progressivament, vers la Lliga. Aquesta confiança que la burgesia els atorgava plantejava als prohoms del regionalisme la conveniència o no de pactar una entesa amb un govern centralista i monàrquic per tal d'assolir concessions —especialment econòmiques— a curt termini. Evidentment, la divisió de postures era inevitable dins d'una organització en la qual conviuen diferents concepcions ideològiques: els elements més dretans i menys catalanistes pensaven que calia intentar-ho; els altres, propers a una opció republicana i contraris a relegar a un segon pla una política marcadament catalanista, s'oposaven a pactar amb les forces monàrquiques. La visita del Rei a Barcelona obligà a definir-se públicament a cadascuna de les dues postures.

Després d'una polèmica discussió, la Lliga acordà no participar en els actes de recepció reial, però l'ala més conservadora del partit no estava disposada a deixar perdre l'oportunitat de cercar un acord amb un govern no del tot contrari a una futura descentralització administrativa. La voluntat d'aquest bàndol regionalista passà per damunt de l'acord del partit, i Cambó, com a portaveu del grup, exposà al Monarca, mitjançant la lectura d'un discurs, les pretensions més generals de la Lliga⁵. A partir d'aquest acte el trencament era inevitable. La separació definitiva dels elements més liberals tingué lloc arran de la discussió que provocà la intenció de l'ala dretana de crear una Comissió d'Acció Política com a òrgan executiu de la Lliga. Aquest directori només fou possible quan el grup comandat per Carner, Sunyol, etc., deixà d'ésser una oposició interna per a convertir-se en una nova formació que, esgrimint una ideologia republicana i catalanista, es disposava a explorar l'espai social existent entre la burgesia que donava suport a la Lliga i el proletariat industrial que s'alineava a l'entorn del republicanisme comandat per Lerroux. El 12 de novembre del 1904 donaven vida al setmanari «El Poble Català». De moment romandrien sense estructura orgànica pròpia, acarats virulentament amb la Lliga, que no podia tolerar que li fos discutit el camp, fins ara conreat en exclusiva, del catalanisme polític. És per això que, malgrat l'estratègia eclèctica i pragmàtica adoptada pels regionalistes, la Lliga encara intenta jugar a fons la carta de presentar-se com un bloc nacional interclassista i, sota la bandera del seu accidentalisme polític, vol evitar una identificació absoluta entre dreta reaccionària no desafecta a la Monarquia i Lliga, o més ben dit, entre Lliga i alternativa político-electoral d'una classe determinada:

5. Vegeu Borja de Riquer, op. cit., capítol VIII, *L'escissió lògica*, pàgs. 277 i ss.

la burgesia industrial i mercantil catalana. Més endavant veurem com tots els seus reclams electorals van encaminats en aquesta direcció.

Tanmateix, el republicanisme català també ha de cercar, durant aquest interval, una major conformació, difícil d'aconseguir tant per la pròpia heterogeneïtat dels components d'Unió Republicana, com pel particularisme que encara conserven els grups federals i progressistes, oposats a integrar-se i, fins i tot, a cooperar en la formació d'un únic partit republicà⁶.

El procés seguit pels grups republicans barcelonins es mou en una major complexitat —però també amb molta més vitalitat que a la resta de l'Estat— degut a la presència de l'acció de nombroses organitzacions suprapartidistes: *Fraternidad Republicana*, *Casa de Pueblo*, clubs, associacions, etc., que, animades per Lerroux desdibuixen l'ambient específic de cada formació en benefici d'un moviment unitari. Però l'interès de Lerroux per arribar a la fusió de totes les associacions barcelonines en un fort partit local no era fàcil de satisfer; d'una banda, calia superar la concepció d'un partit preparat només per a participar en lluites electorals i anar cap a una organització de masses capaç de mobilitzar persistentment la classe obrera, però també era necessari atreure's o neutralitzar els contraris a perdre llur pròpia estructura partidista.

Ja immediatament després del triomf electoral d'abril del 1903, en el si d'Unió Republicana s'havia produït, a València, el trencament entre blasquistes i sorianistes⁷. Aquests darrers, que restaren fora del partit, van veure posteriorment incrementat el seu grup per la dissidència encapçalada per Nakens. Ambdós grups adoptaren l'apel·latiu de «radicals» i es declararen partidaris d'una postura més intransigent per tal d'accelerar el canvi de règim, com a remei immediat a tots els mals del país. L'escissió, fomentada pel diari «*El Diluvio*», no suposà una pèrdua d'incidència per a la Unió que, recolzada plenament per Lerroux, restà a Barcelona cada cop més compacta; d'altra part, l'apropament de progressistes i federals ajudà la reestructuració del partit. Respecte als primers, el grup dirigit per Josep A. Mir i Miró s'incorporà a la Unió després de l'assemblea celebrada a Madrid el juliol del 1905; en aquest mateix sentit, els progressistes seguidors del Doctor Esquerdo⁸ es van mostrar disposats a cooperar amb Lerroux tot i mantenir llur independència orgànica.

La postura des federals és molt més difícil d'escatir. Mentre uns s'havien incorporat a la Unió i d'altres s'aproparen als catalanistes, els fidels a l'ideari federal restaven dividits en dos grups d'obediència a dos Comitès Regionals: els afectes al Consell Nacional, lligats a Benot —president d'aquest organisme—, i els qui, contraris a aquest Consell, podien considerar-se com a components d'un altre partit «específicament català, sense

6. Romero Maura, op. cit., pàgs. 302, explica les divergències existents entre Unió Republicana i federals i progressistes, entre les legislatives del 1903 i les del 1905.

7. S. Albertí, op. cit., pàgs. 119. En relació amb aquest tema, vegeu A. Cucó, *Sobre la ideologia blasquista*. València,, Eliseu Climent, 1979.

8. J. Romero Maura, op. cit., pàgs. 340-341.

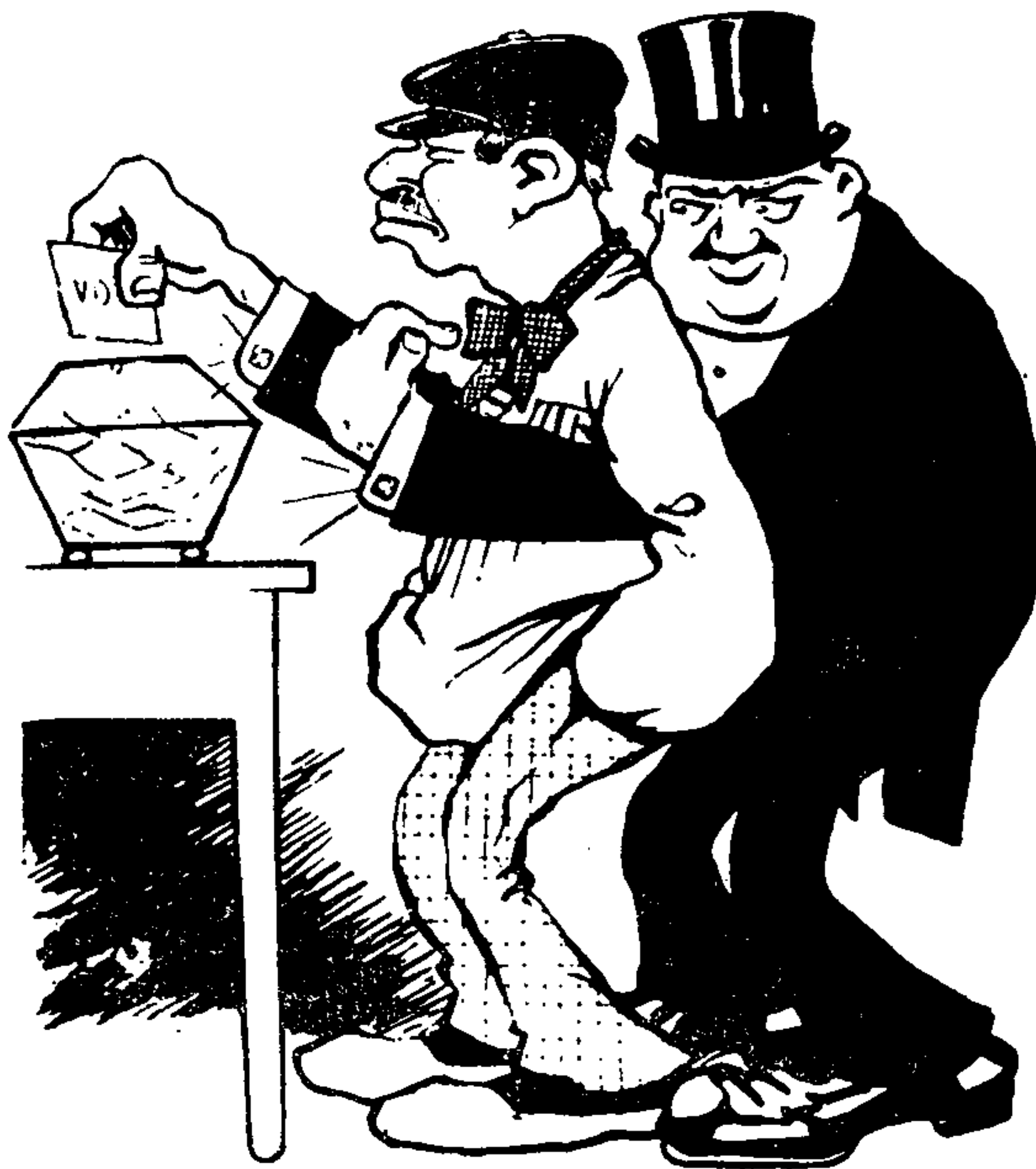

cap vinculació jeràrquica» amb Madrid⁹. Ambdós comitès regionals segueixen una postura pròpia davant la convocatòria de comicis que, alhora, es veuria interferida per la particular actuació de diversos grupúsculs marginals.

Regionalistes i republicans van poder sondejar abans de les legislatives de setembre com seguia la seva implantació, mitjançant les eleccions a diputats provincials de març del 1905. La Lliga es presentava a Barcelona sense la seva ala més esquerrana i els republicans sense formar una coalició estable ni amb els federals ni amb els progressistes i, alhora, amb l'oposició d'un grup de dissidents. La llista d'Unió Republicana, recolzada no obstant per alguns grups federals i progressistes, es va situar per davant de la candidatura regionalista amb uns 1.000 vots d'avantatge¹⁰. Amb aquest precedent, com a prova que la situació dibuixada el 1903 continuava vigent, començaren els preparatius per tal d'acudir als comicis de setembre.

Els partits monàrquics ja comptaven amb poca incidència en la vida política barcelonina, circumstància agreujada des que, a començament de l'any, es dissolgué el *Círculo Conservador* de la ciutat¹¹; altrament, els car-

ENSAIG GENERAL

"La Esquella de la Torratxa", 1-IX-1905

9. S. Albertí, op. cit., pàgs. 215.

10. Vegeu els resultats a I. Molas, op. cit., vol I, pàg. 64.

11. Ibid., pàg. 63.

lins també es retragueren i es limitaren a demanar un imprecís suport per als homes que es declararessin defensors «dels interessos de l'ordre social»¹². En definitiva, Lliga i Unió Republicana monopolitzaren pràcticament el ventall d'opcions electorals de Barcelona.

La Lliga es preparà per assolir «el renaixement integral de la nostra terra»¹³. Tot i que l'intent inicial de formar un bloc superador de la lluita de classes havia començat a fer crisi amb l'escissió del 1904, la direcció regionalista intentà encara explotar-ho, i jugà a l'ambigüitat per a fer-se amb el suport tant de la dreta com d'una esquerra moderada —potser republicana— desproveïda d'una alternativa orgànica. En aquest sentit s'ha d'entendre la rèplica d'en Rusiñol a l'interpellant que en un míting l'acusà de dretà: responent que no sabia molt bé d'on era, va afegir que això no tenia importància ja que la cosa que sí que estava clara és que «defensava a Catalunya»¹⁴.

Els regionalistes eren conscients que representaven l'única alternativa capaç de rebre el vot de les forces conservadores i dretanes de Catalunya. Aquestes es trobaven disposades a donar-los suport, ja sigui explícitament, com les societats econòmiques, o implícitament, com feien carlins, catòlics i elements monàrquics. «Ordre contra desordre» i «Defensa dels interessos materials catalans a Madrid» passen a ésser dos punts fonamentals del seu programa electoral. Amb la promesa que retornarien a Barcelona la tranquil·litat que li havia robat la demagògia, causa primera —deien— dels atemptats que patia la ciutat, els regionalistes foren considerats pels carlins «hermanos en Cristo y leales vasallos de nuestro rey»¹⁵ i, alhora, es feren mereixedors que el «Diario de Barcelona» demanés als seus addicts que «prescindan de lo accidental, voten a los católicos y atiendan a lo esencial que es el orden y la defensa de la producción nacional»¹⁶.

Per contra, consolidar la Unió Republicana i plantejar la contesa com una lluita a mort entre República i Monarquia, foren les bases que guiaren, en essència, l'estratègia electoral republicana.

Cadascun dels contrincants preparà una llista de cinc noms. Els regionalistes incorporaren a la candidatura, que definiren com «nacional»¹⁷ Ignasi Girona, President de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, càrrec que li val l'ésser presentat per en Prat de la Riba com un «aristòcrata» que tot i ésser enginyer agrònom no deixava de representar «la pagesia

12. «El Correo Catalán», 3-IX-1905.

13. «La Veu de Catalunya», 10-IX-1905.

14. Ibid, 7-IX-1905. Míting electoral celebrat al teatre Nuevo Retiro el 6-IX-1905.

15. Ibid., 2-IX-1905. Opinió dels carlins reproduïda per l'òrgan de la Lliga amb motiu de comentar l'entesa pactada amb aquests a Manresa, Granollers i Castellterçol.

16. «Diario de Barcelona», 3-IX-1905. Article «La apatia» de Teodor Baró.

17. «La Veu de Catalunya», 10-IX-1905. Qualificatiu que vol evitar la possibilitat que la candidatura sigui, en algun moment, de coalició. Diu textualment «candidatura no de coalició, sinó candidatura nacional».

catalana»¹⁸. Tanmateix, segons el prohoms de la Lliga, en Girona pertany a una classe social que tots els pobles necessiten perquè «els seus homes són independents econòmicament, no estan absorbits per la dura necessitat de guanyar-se el pa cada dia, són homes de vida material assegurada, afavorits amb l'educació d'un ambient social refinat i les facilitats d'una instrucció variada, els quals poden emplear en servei al seu país les energies que no han de menester per a ells i la seva família...»¹⁹. Sens dubte, els altres quatre candidats també formaven part d'aquesta *aristocràcia política*, però el propi Prat s'afanya a presentar Frederic Rahola —economista i vice-president del Foment del Treball Nacional— com a representant de «l'obrador, del taller, del bassar grandios i de la humil botigueta». Els altres tres escollits encarnaven uns interessos molt més abstractes i efectistes; així, l'advocat i membre de la Comissió d'Acció Política del partit, Francesc Cambó, significava «la voluntat conscient de Catalunya en acció, en lluita per assolir el terme desitjat de la plena reconquesta dels seus drets de poble»; l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch pressuposava «afirmació neta i actual de la personalitat catalana, el treball sagrat del desvetllament de la consciència col·lectiva» i el president de la Societat Econòmica d'Amics del País, l'historiador Josep Pella i Forgas, era considerat representant del «renaixement moral de Catalunya»²⁰. Deixant de banda la retòrica que acompanyà la presentació de la candidatura realitzada per Enric Prat de la Riba, no es deixa de fer patent la diferència que hi ha entre els representants directes dels interessos econòmics de la burgesia (Girona i Rahola) i els candidats trets de l'élite política (Cambó, Puig i Cadafalch, Pella), com un altre gest simptomàtic de l'afany conciliador demostrat per la Lliga amb vista a cercar el recolzament de l'oligarquia sense perdre l'únic suport ideològic —el del seu particular catalanisme— que podia donar vida a les seves pretensions d'ample moviment interclassista.

L'elaboració de la candidatura republicana tingué una major complexitat com a conseqüència de la manca d'entesa, tal com ja hem assenyalat, entre les diverses agrupacions existents. També aquest any fou Lerroux l'encarregat d'organitzar l'elecció i, a tal fi, constituí una junta municipal d'Unió Republicana com a organisme responsable del nomenament dels homes que formaven la candidatura de Barcelona, així com de l'estructuració de tot el procés pre-electoral en general.

«Ni abstención ni alianzas; puede ser que perdamos actas, pero ganaremos cohesión»²¹ fou la idea central de Lerroux durant tota l'etapa preparatòria de la votació car, anticipant-se a un possible fraccionament d'Unió Republicana, intentava evitar el retraïment i la divisió interna. Mentre aconsellava els correligionaris dels districtes sense candidat propi que votessin unànimement una candidatura d'acumulació de vots a favor

18. Ibid., 2-IX-1905.

19. Ibidem.

20. Ibidem.

21. «La Publicidad», 21-IX-1905.

del «jefe» Salmerón a fi que ningú no pogués fer «mercaderia del voto republicano»²², imposava a la junta municipal de Barcelona la norma de no escollir cap candidat aliè a la Unió, restricció que no afectava als federals perquè, en opinió de Lerroux calia tenir-los en compte malgrat que «podemos negar y negaremos que en Barcelona exista un partido federal, quedan solamente republicanos federales, almas autonomistas de Cataluña que están cerca y lejos de nosotros...»²³.

Seguint aquestes instruccions, els 75 membres de la junta municipal van escollir els candidats a partir d'una llista —prèviament seleccionada per una comissió integrada per set membres— de possibles representants. La condició establerta per assolir la proclamació era aconseguir les dues terceres parts de vots, circumstància que sols s'acomplí en els casos de Nicolás Salmerón, Alejandro Lerroux —constants des del 1901— i Emili Junoy. Ni el catedràtic de la Universitat de Barcelona, Rafael Rodríguez Méndez, ni l'«ex-zorrillista con una significación vagamente federal»²⁴, resident a la localitat francesa de Seta, Pere Pi i Sunyer, obtingueren la xifra assenyalada, essent necessari repetir la votació²⁵. Aquest fet representà un motiu més que suficient per a què «El Diluvio» desencadenés una dura campanya contra la gestió de la junta, acusant-la de «compadrazgo» i exigint-li no sols la designació d'un representant obrer, sinó la d'homes entesos en matèria econòmica i social, tal com havien fet els seus contrincants regionalistes²⁶. Evidentment, quan es ratificaren com a candidats els cinc noms esmentats, la ruptura dels republicans dissidents esdevingué immediata. El desacord menà a l'aparició d'una altra candidatura que, confeccionada per la «Unió Radical Revolucionària», es declarava seguidora de Nakens i considerava com a correligionaris els radicals de València, Saragossa, Alacant i Madrid²⁷.

Els republicans «radicals» es complaïen a reemplaçar la denominació de candidats per la de «ciutadans» en referir-se als homes elegits per a representar-los —José Nakens, Pablo Isart Bula²⁸ i Francisco Piñol— potser com a indici d'un neo-jacobinisme, amb un radicalisme verbal dirigit contra els considerats «autòcrates de la Unió Republicana», i d'abast netament petit burgès, encaminat a temptejar un espai polític al qual no arribava plenament la Lliga i semblava aparentment abandonat pel demagògic obrerisme lerrouxista. En el fons, es repeteix la situació esdevinguda el 1903 quan «El Diluvio» també recolzà una altra dissidència del mateix caire, al capdavant de la qual s'hi trobava Odón de Buen, republicà que aquest

22. Ibidem. Votació que és plantejada també com un plebiscit a favor del liderat de Salmerón.

23. Ibid., 12-VIII-1905.

24. Romero Maura, op. cit., pàg. 341.

25. La votació se celebra el 23-VIII-1905. «La Publicidad», 2-VIII-1905.

26. «El Diluvio», 6-VIII-1905.

27. Fins i tot es parlava de l'existència d'una Junta Nacional Republicana Radical.

28. Segons S. Alberti, op. cit., pàg. 293, P. Isart procedia del Partit Progressista.

any manté de nou, juntament amb Tiberio Avila, una independència orgànica.

Igual que en les eleccions provincials de març, la coalició entre progressistes, federals i unionistes no era formal, però, mentre els primers donaren llur suport a la llista d'Unió mitjançant un manifest —on el cap del grup, José M.ª Esquerdo, justificava la cooperació com a estratègia conjuntural, car no havien oblidat que sense «la acción revolucionaria no se podía esperar el triunfo de la República»²⁹—, la postura de les diverses fraccions federals no fou pas coincident. L'existència dels dos Comitès locals del partit federal generà instruccions electorals amb matisos diferents. Els addictes al Consell Nacional espanyol seguiren les orientacions del president, Eduardo Benot, que deixà llibertat de vot i aconsellà afavorir les candidatures republicanes allí on es presentessin; no obstant això, van acordar el retraïment a Barcelona perquè el candidat Pere Pi i Sunyer era considerat «un devoto de "La Publicidad" y no un elemento del partido, aunque así se le llame para que los federales no puedan quejarse»³⁰. Pel que fa al Consell Regional Federalista de Catalunya, desafecte a la disciplina del Consell Nacional, es limità a publicar una nota signada per Joan M.ª Bofill i Joaquim Salvatella³¹, considerant un deure polític acudir a la lluita presentant on sigui possible candidats propis i recolzant els dels partits afins, responent, amb justa reciprocitat, a l'actitud general que aquests partits adoptessin a Catalunya. En cap moment no clarifiquen si Pere Pi i Sunyer era un correligionari pel qual calgués lluitar³².

També s'alçaren veus federals partidàries d'enfortir «el núcleo autonomista», perquè pensaven que «lo esencial era fortalecer la autonomía de las regiones», circumstància que els portava a donar suport als homes de la Lliga, definits com «patriotes catalans»³³.

Per altra part, no foren pocs els grupúsculs que es mostraren partidaris de practicar un retraïment votant candidatures com: «Viva la República Federal, Viva la Autonomía Municipal y Regional, Viva el servicio militar voluntario, Viva la contribución progresiva, Viva la separación de la Iglesia del Estado», o bé aquest altre ideari, també amb cinc conceptes equiparables als candidats d'una candidatura que optés per majories:

29. «La Publicidad», 9-IX-1905 i «El Diluvio», 7-IX-1905.

30. Manifest d'E. Benot a «El Diluvio», 31-VIII-1905 i instruccions del Comitè local del Partit Republicà Democràtic Federal a «El Diluvio», 29-VIII-1905.

31. Nota del Consell Regional Federalista de Catalunya, a «La Publicidad», 30-VIII-1905. J.M. Bofill constava com a President del grup i J. Salvatella com a secretari.

32. Ibidem., malgrat tot, sembla que li donaren suport.

33. Cal assenyalar que l'agrupació «Catalunya Federal», fracció més propeera a defensar aquesta postura, publicà un manifest signat per M. Laporta i Josep Duran on es mostraven en desacord amb la participació i també amb la candidatura d'Unió Republicana. «El Diluvio», 30-VIII-1905. Aquest mateix diari, el 1-IX-1905, ens assabenta, mitjançant les seves crítiques, dels arguments esmentats al text i de la postura dels que es decanten per donar el vot als regionalistes.

«República, Moralidad Administrativa, Ejército Voluntario, España para los españoles, Matrimonio testimonial»³⁴.

Amb tot, aquest complicat panorama del federalisme barceloní no podia distreure massa el vot republicà de la candidatura d'Unió, donat que, en conjunt, la força numèrica del fraccionat republicanisme federal era molt minsa. La Unió Republicana tampoc no patiria cap entrebanc del cantó dels republicans nacionalistes separats de la Lliga, perquè de moment, aquests se situaren completament al marge de la lluita.

El desenvolupament de l'elecció als districtes unipersonals catalans, tampoc no observà aquest any les mateixes característiques que a Barcelona; la correlació de forces i les enteses entre els diversos partits tingueren un caire particular i, en molts casos, clarament diferenciat de la política seguida a la capital del Principat.

D'antuvi, la primera desigualtat que cal remarcar és l'encara nombrosa presència de monàrquics, disposats a conservar les actes de la majoria dels districtes. Malgrat això, s'ha de destacar el lleuger retrocés que experimentaren a la demarcació provincial de Barcelona on, per primera vegada, deixaren sense candidat propi els districtes de Sabadell, Vilanova, Mataró i Vilafranca; al contrari, romanien plenament assentats a la resta de Catalunya. A Girona, només respectaren l'acta d'Olot per a l'oposició no dinàstica, reservada als regionalistes, únics aspirants a la representació del districte. A Tarragona i Lleida no deixaren de concórrer a la lluita en cap dels llocs on estava plantejada; fou en aquestes dues demarcacions en què amb notòria precisió es va traslluir la divisió soferta a nivell estatal pel partit liberal. El cas de Tarragona resultà el més significatiu, ja que el «Diario de Tarragona», fins ara òrgan del partit, es declarà morretista i s'enfrontà obertament als liberals demòcrates o monteristes —Gandesa, Tortosa i la circumscripció tarragonina enregistraven el xoc més acusat— que, com a governamentals, eren presents arreu. Tot i que a Lleida també es constatà clarament la participació d'addictes als dos grups, és difícil endevinar un antagonisme obert entre ells, doncs, quan havien d'evitar el triomf d'un antimonàrquic, no sols formaven un front comú, sinó que fins i tot hi acollien els conservadors: la «coalició monàrquica» pactada enfront del candidat republicà al districte de la capital lleidatana en resultà l'exemple més palès.

Poques variacions cal assenyalar respecte a la participació dels regionalistes, car el procés d'implantació de la Lliga fora de Barcelona prosperava molt lentament: mentre a les contrades tarragonines no aconseguien introduir-s'hi, a les lleidatanes eren presents a La Seu i continuaven donant suport a candidats independents —Sort— en detriment dels monàrquics. Més ben situats estaven a Girona i Barcelona pel fet que, a més de tenir-hi un nombre d'adeptes significatiu, comptaven amb l'ajut explícit dels carlins: Olot, Torroella, Granollers, Manresa, Mataró, Vilanova i Vic foren les actes que pretenien. Solament en aquest darrer

34. «El Diluvio», 29-VIII-1905 i 6-IX-1905.

districte deixà de funcionar l'esmentat pacte amb els carlins, els quals —segons llur pròpia explicació— respongueren a la campanya en contra que la Lliga els havia adreçat amb anterioritat decantant-se a favor de la representació maurista ³⁵.

Per als republicans prosseguia —a diferència de Barcelona— l'entesa pactada el 1903 entre federals i unionistes: continuaren presentant-se a Granollers, Mataró, St. Feliu, Sabadell, Vilafranca i Vilanova, sortiren de Manresa i, en compensació optaren per primera vegada a l'acta d'Igualada; es mantingueren també a Girona, Figueres, La Bisbal, Vilademuls i desistiren de lluitar per Sta. Coloma i Torroella —escons que havien disputat en l'anterior elecció. A Tarragona només renunciaren a lluitar per Gandesa, mentre que a Lleida perseveraren a la capital, Les Borges i Balaguer. Una fracció federal oposada a la coalició intentà, malgrat la desautorització del seu propi partit, guanyar l'escó corresponent a Tremp.

L'anàlisi particular de les candidatures en joc en districtes rurals ens permet d'observar la persistència de molts candidats que guarden una vinculació personalista a uns llocs determinats. Aquesta circumstància, juntament amb la disminució de contrincants disposats a lluitar fa preveure una votació ben poc competitiva.

La junta provincial del partit liberal de Barcelona nomenà candidats per Arenys, Berga, Igualada, Granollers, Manresa, St. Feliu, Terrassa i Vilafranca; alhora, els governadors respectaren els encasellats conservadors de Vic i Castellterçol. Alexandre M.ª Pons —com a únic proclamat d'aquest darrer districte— es disposava, amb el suport dels carlins i del Comité de Defensa Social ³⁶, a esdevenir el substitut inqüestionable del desaparegut Antoni Sala i Cava ³⁷. Josep Zulueta i Gomis, candidat republicà per Vilafranca, també tenia assegurat l'escó abans de la votació, car el liberal Josep M.ª Forgas es retirà —davant la influència personal del seu contrincant— una setmana abans dels comicis. Cap altre escó barceloní no fou tan fàcil de guanyar, tot i que la confrontació davant les urnes es produïa a Berga, St. Feliu, Terrassa, Arenys, Sabadell i Vilanova amb una correlació de forces idèntica a la del 1903 i, gairebé, amb la participació dels mateixos aspirants. Arenys fou l'únic cas que mostrà una certa polèmica ja que, inversemblantment, el suport del govern el rebé —segons denuncià aïrat el liberal Bartomeu Bosch— el conservador, Joaquim Sagnier, addicte a Maura, diputat de l'anterior legislatura ³⁸. De bell nou, la insistència dels regionalistes per arribar a obtenir l'escó de Vic, pronosticava una votació molt moguda perquè, a més de mantenir-hi el seu home, Albert Rusiñol, fins al dia de celebrar els comicis —els anys anteriors es

35. «El Correo Catalán» no sols acusà el regionalista Rusiñol de múltiples irregularitats, sinó que es declarà partidari del maurista Fernando Huelin, diputat per Vic des del 1901. Vegeu els dies 11 i 16-IX-1905.

36. «El Diluvio», 3-IX-1905.

37. Alexandre M.ª Pons ja guanyà les eleccions complementàries celebrades per a cobrir la vacant produïda per la mort d'Antoni Sala.

38. «El Diluvio», 26-VIII-1905 i 2-IX-1905.

retiraven a darrera hora—, s'havien d'acarar amb el maurista Fernando Huelin que, com ja hem assenyalat, comptava amb el suport dels carlins ³⁹. Per contra, la pretensió del republicà Ildefons L. García del Corral de desplaçar Ramon Godó del seu baluart d'Igualada, no fou mai valorada com un perill real per a la continuació de l'hegemonia dels liberals sobre aquesta acta. Granollers esdevingué, com succeïa en les passades batalles electorals, l'únic lloc amb una lluita tripartita a sostenir entre el liberal Frederic Travé, el regionalista Bonaventura Plaja i el republicà, Joan Lladó.

Als districtes gironins, els liberals, restaren limitats als seus reductes de Vilademuls —Luis Canalejas—, Sta. Coloma —Ramon A. Padierna de Vilapadierna— i La Bisbal, on Francesc Roure Brauguet es convertí en el substitut del seu pare Jaume Roure i Prats, constant rival del federal Josep M.ª Vallès i Ribot. Els conservadors, tot i ésser l'oposició dinàstica, també van romandre —amb els mateixos homes de sempre— als districtes que consideraven de llur propietat: Ferran Puig Mauri es presentà per Puigcerdà sense contrincant; Robert Robert i Suris per Torroella i Gustavo Ruiz de Grijalba per Sta. Coloma. Mentre el capteniment observat en aquest darrer districte des del 1901 feia preveure el compliment del torn monàrquic, la presència a Torroella de la «Candidatura Autonomista de Moralització» del regionalista Joan Ventosa i Calvell —amb el suport dels carlins i dels republicans del periòdic «El Autonomista»—, pronosticava al comte de Serra —guanyador impertèrrit de l'acta— una renyida batalla ⁴⁰. De la mateixa manera que els dinàstics, el regionalista Francesc Albó restava tot sol a Olot i el federal Joaquim Salvatella es presentava per Figueres sense oposició. Els republicans repetiren la candidatura de Pere Pi i Sunyer a Vilademuls —proclamat també per Barcelona— però concentraren tots els seus esforços a guanyar l'escó del districte de la capital gironina per al director de «La Publicitat», Eusebi Corominas ⁴¹ enfrontat el carlí Manuel Bonmatí i al villaverdista —guanyador de l'anterior elecció— Bonaventura Sabater i Burcet.

Democràtes i seguidors de Moret es reparteixen els districtes de Lleida, amb l'única excepció de l'escó de Balaguer, on el guanyador el 1903, el conservador Marià Clua, s'hi tornava a presentar en solitari; sens dubte, el seu poder per a intervenir en el desenvolupament de la votació va fer desistir els republicans de lluitar per quelcom que ja donaven per perdut, malgrat que Balaguer havia estat un dels tres districtes lleidatans que mostraven una certa implantació d'aquestes forces.

Tampoc Dionisio Alonso Martínez no va tenir escrúpols en substituir la filiació de maurista —etiqueta que lluí el 1903— per la de liberal i reem-

39. «El Correo Catalán», 16-IX-1905.

40. «La Veu de Catalunya», 10-IX-1905. «El Autonomista», 12-VIII-1905. Segons aquest diari gironí, Ventosa és l'home ideal per anar contra Robert perquè és només autonomista i no és ni «negre ni roig».

41. Proclamat, de comú acord, per la Junta Municipal d'Unió Republicana i pel President del Comitè Republicà Federal. «El Autonomista», 19-VIII-1905.

prendre —amb la retirada de l'anterior guanyador, Josep Balcells i Cortada⁴²— la tradició familiar a Cervera, perquè ningú no li va discutir el seu «dret» successori.

Llevat d'aquests dos casos, l'elecció es preveia més disputada arreu, ja que fins el cacic de Sort, Emili Riu, hagué de provar la seva força davant les urnes enfrontat-se amb l'industrial barceloní Joaquim Arumí, independent ajudat per la Lliga⁴³. Santiago Mataix, considerat un apèndix d'en Riu a Tremp, optava a la representació d'aquest escó en lluita polèmica, però no difícil, amb el federal Rossend Castells i Ballespí, que no comptava amb el suport del cap provincial del seu partit, Josep Llarí⁴⁴.

Els demòcrates monteristes —o ageletistes en els medis polítics comarcals— concorrien a Lleida, Les Borges, Solsona i La Seu. Els dos primers indrets enregistraren, com ja era d'habitud, la presència d'aspirants republicans unionistes; la capital concentrà la màxima activitat política, perquè Josep Sol i Torrents —industrial lleidatà amb forta reputació— rebé el recolzament d'una «coalició monàrquica»⁴⁵ disposada a evitar el triomf d'un altre personatge amb no menys prestigi local que el primer, l'advocat republicà Manuel Pereña i Puente⁴⁶. Els governamentals completaren llur desplegament situant arreu prohoms del partit prou influents per assegurar-se l'acta: Luis de Armiñán Pérez, advocat i periodista d'«El Heraldo», governador civil de La Coruña, fou destinat a Les Borges; el fill del cap del partit, Josep Agelet i Garrell, passà a Solsona; a La Seu, l'advocat Joan Garriga i Massó —ajudat per la Lliga el 1903— tingué com a oponent el regionalista Carles de Fortuny i de Miralles, acabalat hisendat de Barcelona, proclamat dos dies abans dels comicis per a cobrir la retirada del conservador Guillermo de las Heras.

Si els ministerials intentaren assegurar-se els escons lleidatans, a Tarragona es produí una situació semblant, puix els liberals encara s'hi trobaven més ben implantats. L'enfrontament directe entre monteristes i moretistes es lliurà obertament a Tarragona circumscripció, Gandesa, Roquetes i Tortosa; mentre a Valls i al Vendrell, foren els mauristes els contrincants dels liberals-democràtes. Alhora, tret de Gandesa —on es

42. Segons el «Diario de Barcelona», 12-IX-1905, l'independent J. Balcells es retirà per motius de salut i ningú no es va preocupar de cercar un substitut. Davant d'això, D. Alonso valorà l'acta com segura i no es dignà visitar els seus futurs electors segons denuncia aquest diari barceloní.

43. J. Arumí ocupà el lloc del «ministerial» Alfons de Chopitea, treballador del ferrocarril elèctric del Noguera Ribagorçana que abandonà el districte en haver de viatjar per l'estranger. Aquesta elecció marcà l'origen del plet entre liberals riuistes —recolzats per «El País»— i liberals ageletistes, comandats per Miquel Agelet i Besa i amb «El Pallaresa» com a òrgan informatiu.

44. És difícil esbrinar si J. Llarí donà suport al liberal obligat pel fet d'estar emparentat amb E. Riu, o bé per clara oposició política amb el federal Castells, acusat d'estar potenciat per conservadors i regionalistes.

45. «Diario de Barcelona», 18-IX-1905, no es cansa de queixar-se de la mala organització d'aquesta coalició monàrquica.

46. Director de «El Ideal» òrgan dels republicans, en tant que J. Sol i Torrents era copropietari del portaveu dels liberals: «El Pallaresa».

repetia l'exclusivitat de candidatures entre els liberals Juan de Urquia i Enric Bosch Herrero— i de la Circumscripció, els monàrquics s'hagueren d'enfrontar als republicans que, amb candidats propis, convertien l'elecció en una lluita tripartita arreu. Tot i que és possible equiparar nombre de candidats amb lluita electoral renyida, en la majoria dels llocs hi havia un contrincant que gaudia d'una situació prepotent —en alguns casos forjada a còpia d'anys— que feia valdre durant el recompte de vots. Així, el general de brigada Vicente López Puigcerver repetia candidatura per tercera vegada consecutiva a Roquetes enfront del republicà José Hilario Ayuso; el maurista Salvador Canals i Vilaró continuava a Valls acarant amb el catedràtic republicà Mario Méndez Bajarano i el liberal José Wezolowski; l'hisendat, també maurista, Jaume Alegret i Vidal com «a ministerial a la catalana»⁴⁷ —segons pròpies paraules— es mantenia al Vendrell en lluita amb el republicà Emiliano Iglesias i amb l'encasellat oficial, el tinent Coronel de l'Estat Major Lluís Fontana Esteve, que havia abandonat el desig demostrat el 1903 de guanyar un lloc de la circumscripció, a favor del seu districte d'origen; i Santiago Gascón —ara etiquetat com moretista— no renuncià a optar per Tortosa, tot i que Manuel Kindelán de la Torre n'era el governamental oficial i els republicans persistien amb Ricardo Fuente Asensio.

A la circumscripció tarragonina, tant la correlació de les forces com els homes que les representaren foren *exactament* els mateixos que el 1903: els republicans coaligacionistes tornaren a ésser Ramon Manyer i Julià Nougués; Joan Cañellas deixà d'anomenar-se liberal independent, apareixent com monterista davant del moretista Anselm Guasch Robusté —conservador no ministerial de l'anterior legislatura—; els mauristes prosseguiren amb Ramon de Morenes G. Alesson; i els carlins amb Josep de Suelves i Montagut.

La campanya electoral de republicans i regionalistes es caracteritzà per una notòria minva de les activitats propagandístiques a Barcelona i per un desplaçament de l'interès vers els districtes rurals, als quals se'ls havia de deslliurar del caciquisme —objectiu primordial— impulsant, alhora, «la moralitat i el progrés»⁴⁸. Pel que fa als monàrquics continuen demostrant una total despreocupació davant dels comicis i tan sols «La Vanguardia» s'entreté a publicar un seguit de valoracions sobre el significat —sota el seu particular punt de vista— de l'elecció. Els genèrics consells llançats per l'esmentada publicació eren d'aquesta mena: «...todo individuo que desee arrastrar una masa no debe olvidar el buen efecto producido por las frases como el honrado obrero, el sobrio campesino, que si bien son de todos conocidas, siempre producen buen efecto... no se debe dudar en prodigar toda clase de promesas por grandes que estas sean, pues por regla general el lector no se cuida de averiguar si tienen efecto... al contrincante debe de mostrársele inculcando por repetición que tiene una historia política más o menos miserable, pero

47. «La Publicidad», 29-VIII-1905.

48. «La Veu de Catalunya», 10-IX-1910.

nunca debe buscar probarlo...»⁴⁹, irònics suggeriments que, no obstant, caricaturitzaven —aquesta era la intenció del diari— el caràcter primari de la campanya que portaven a terme les forces polítiques de l'època.

Amb les consignes «fora el cunerisme i el caciquisme» i «votar per Catalunya», la Lliga demanava el sufragi per a la candidatura plena, ja que el temor de la possibilitat que es trenqués la disciplina de partit la portà a concentrar el seu màxim esforç en justificar la necessitat de no esborrar cap nom de la llista regionalista, car —segons «La Veu de Catalunya»— tots els seus homes eren garantia d'ésser «representació integral dels grans interessos morals i econòmics de la terra catalana»⁵⁰; consells que no semblen mancats d'una significació estratègica, puix que la pràctica —habitual— que algun grup minoritari distribuís llistes impreses amb quatre can-

"A DIOS ROGANDO Y...."

"La Esquella de la Torratxa", 1-IX-1905

49. «La Vanguardia», 2-IX-1905. *Psicología de las multitudes electorales*, article signat per J. Pla i Janini.

50. «La Veu de Catalunya», 10-IX-1910.

didats de la Lliga barrejant-n'hi un altre de propi, podria despistar un bon nombre d'electors poc meticulosos.

Conscients de l'empobriment que patia llur tasca propagandística, els lligaires animaren a fer campanya de porta en porta com a recurs més eficaç per a guanyar partidaris, mentre els desplaçaments de les principals personalitats regionalistes als districtes eren constants; fins i tot, Josep Bertran i Musitu fixà la seva residència a Vilanova per a poder dirigir la propaganda més de prop⁵¹.

L'únic acte de masses celebrat a Barcelona va consistir en el gairebé preceptiu míting de presentació de la candidatura. Poc abans dels comicis, el 6 de setembre, la Lliga reuní els simpatitzants al teatre Nuevo Retiro. En la campanya quotidiana posà cura a evitar un desplaçament de vots vers els republicans, considerats «agitadors sense consciència que prometen utopies», així com a aconseguir un ample suport tant dels industrials com dels obrers amb arguments efectistes del tipus «escoles catalanes i no amb l'escut d'Espanya», o bé «millores en l'ensenyament, que evitin anar a estudiar a l'estranger...»⁵².

El panorama no resultava molt diferent per part dels republicans, ja que aquests concentraren la seva activitat a la capital tan sols durant la setmana anterior a la votació, quan Salmerón es desplaçà a Catalunya a celebrar alguns mítings, pocs si tenim en compte l'activitat desplegada el 1903⁵³. L'arribada de Salmerón a Barcelona va coincidir amb l'explosió d'una bomba a les Rambles, provocant una viva polèmica entorn a la paternitat del fet; els regionalistes n'acusaren els republicans i aquests condemnaren l'acte terrorista. A partir d'aquest moment, sense abandonar el contingut obrerista de llurs arguments —«La República implantará cuantas reformas hayan sido ya planteadas en otros países en favor de la clase obrera», «...somos garantía de que la República será social...»⁵⁴— els discursos republicans esdevenen més estridents: «...iremos hasta el fin», «triunfaremos por los medios legales, pero si necesitamos conseguirlo por otros medios de acción, por ellos lo conseguiremos»⁵⁵. Aprofitant les manifestacions de protesta contra els fets de les Rambles, els republicans «radicals» acusen la Unió Republicana d'impedir la celebració de mítings a favor del partit republicà «honrat» i demanen, insistentment, «llibertat d'expressió» contra el boicot públic de la seva campanya⁵⁶. Amb tot, la presència d'«esvalotadors» lerrouxistes no es pogué aturar i el darrer acte protestatari —que alhora fou el principal míting electoral dels dissidents— se celebrà dos dies abans dels comicis, sota la pre-

51. Ibid., 19-IX-1910.

52. Ibid., Editorial «Per qui votaràs? Encara dubtes?».

53. A Barcelona va celebrar-hi un sol acte que va tenir lloc el dia 5 de setembre al teatre Condal. Estava presidit per Ardid i hi van intervenir Salmerón, Junoy, Giner de los Ríos, Bastardas. «La Publicidad» i «El Diluvio», 6-IX-1905.

54. «La Publicidad», 22-VIII-1905, Paraules d'en Junoy.

55. Ibid., 6-IX-1905. Paraules de Giner de los Ríos al míting del Teatre Condal.

56. «El Diluvio», 7 i 8-IX-1905.

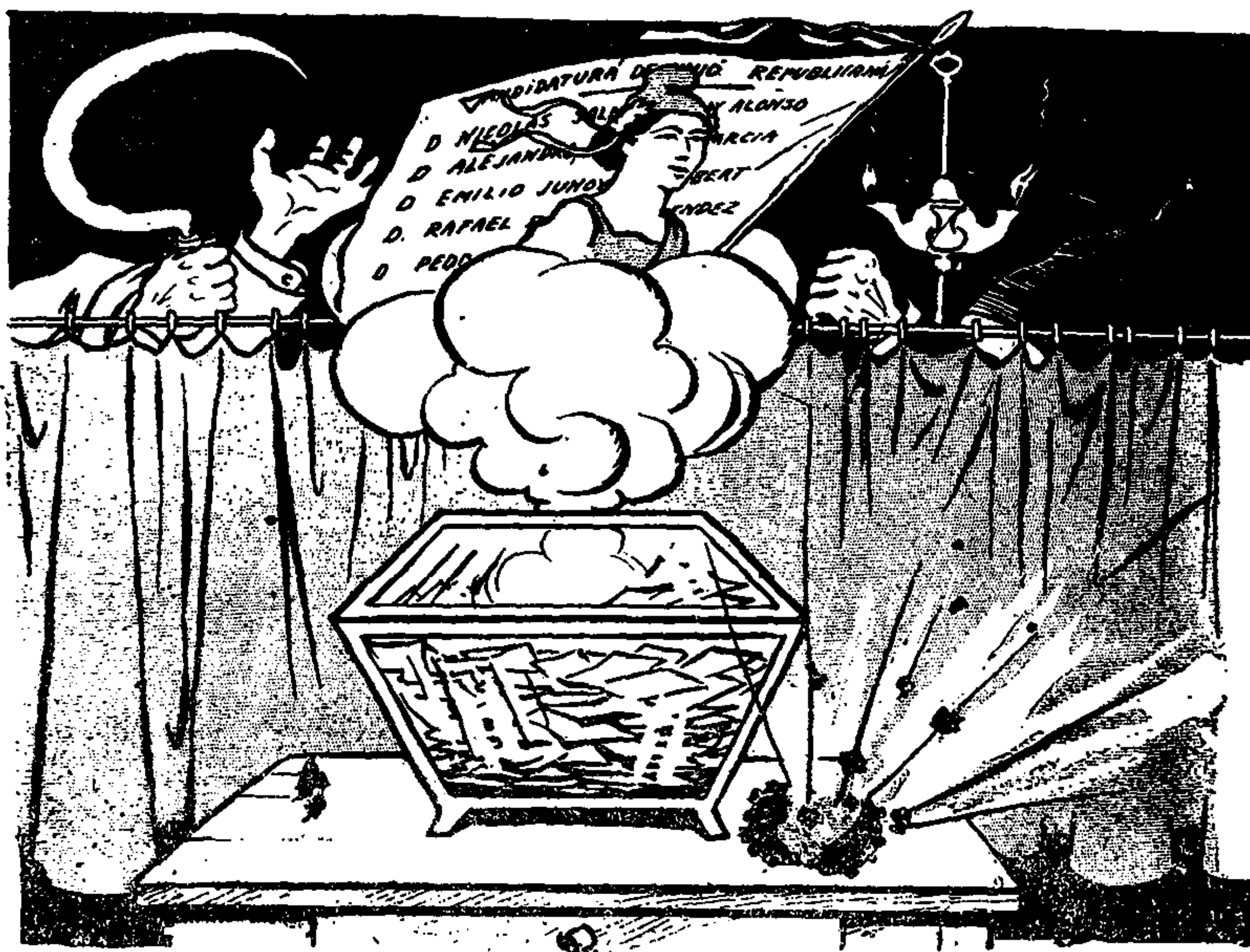
sidència de Bula i amb crits de ¡Visca la Revolució! com a resposta als visques adreçats a Lerroux i Salmerón⁵⁷.

Amb un clima d'apatia per a uns i d'extremisme exagerat per a d'altres, s'arribà al 10 de setembre, caracteritzat per la celebració de la votació amb normalitat i exemplaritat segons una part de la premsa, i amb desinterès i indiferència segons diaris que no deixaren de recalcar el desànim generalitzat que acompanyà la jornada electoral com a tret més peculiar.

L'afluència a les urnes donà un elevat índex d'abstenció a Barcelona —71'07 %— superior gairebé en un 20 % al de l'anterior elecció, però això no impedí el triomf dels republicans, mentre als regionalistes els corresponien les minories, que foren guanyades per Ignasi Girona i Frederic Rahola, els dos representants de les corporacions econòmiques en la llista regionalista.

Tot i repetir l'èxit del 1903, els republicans evitaren comentaris de caire triomfalista i llur taleia es concretà en dissimular la reducció dels sufragis —10.000 menys que el 1903— aconseguits a Barcelona. Llurs òrgans de-

ELS ENEMIGHS DE LA LLIBERTAT

A pesar dels pesars, han triuñfant la justícia y la raó.

*"La Esquella de la Torratxa", 15-IX-1905
(Entre els símbols de la Lliga Regionalista (dreta) i els monàrquics conservadors i la bomba terrorista (esquerra), la victòria republicana, segons el punt de vista de "L'Esquella".)*

57. Ibid., 28-VIII-1905 i 3-IX-1907.

manaren una profunda meditació sobre el perquè d'aquesta pèrdua, sense pretendre cercar una explicació convincent ni tampoc una justificació; solament des d'«El Diluvio» s'alçaren veus fiscalitzadores que atribuïen el fet a «la falta de consciència nacional del republicanismo y a la ineptitud demostrada para crearla»⁵⁸, i que demanaven la conjunció de tots els elements autonomistes amants de la llibertat, la democràcia i la República; petició que, en certa manera, responia a un sentiment nacionalista i republicà que no trigaria gaire en fer-se fort a Catalunya⁵⁹.

Per contra, l'important retrocés republicà fou sobrevalorat per «La Veu de Catalunya», que considerà els resultats com a senyal evident del triomf de «l'ideal autonomista»⁶⁰, i refutà, amb aquest mateix argument, les crítiques que atribuïen el seu avenç —2.500 vots— a la presència de candidats portaveus de les societats econòmiques del país. Més que aquest assumpte, però, preocupava a la Lliga trobar una explicació a la tupinada esdevinguda al districte V en pro del seu home Josep Pella, irregularitat que alterava els resultats de tal manera que l'afudit candidat podia resultar elegit en lloc de Frederic Rahola. L'explicació «racional» —i també oficial— de la Lliga, tot i reconeixent la martingala, suposava que «algú», per raons desconegudes, havia inflat la votació amb la intenció que Pella pogués passar davant de Rahola. Aquesta versió, tanmateix, en cap moment no deixa entreveure l'existència d'una lluita entre els components de la llista regionalista. J. Pella va ésser el primer que impugnà la votació i va denunciar la falsificació, però l'incident finalitzà amb la seva expulsió del partit. Ni les seves explicacions van convèncer la Lliga, ni «La Veu» va aconseguir capgirar la realitat amb els raonaments esgrimits, perquè les irregularitats foren quelcom concret i tangible i aquest any no hi havia monàrquics o carlins a qui poder inculpar⁶¹.

Per altra part, els regionalistes intentaren cercar una explicació adient al fenomen abstencionista; en aquest sentit, coincidiren amb «La Vanguardia» en valorar la continència electoral com resultat de celebrar els comicis en temporada d'estiueig. Aquest diari acusà moltes persones de les classes benestants de facilitar el triomf d'elements radicals «por negarse a dejar de visitar las playas del Norte y los balnearios de moda»⁶².

58. «El Diluvio», 13-IX-1905 considerà que els resultats havien demostrat el caràcter econòmic del catalanisme predominant sobre la pura idea nacional. Defensava, però, que els elegits ho havien estat gràcies als vots més conscients del catalanisme.

59. Amadeu Hurtado demanà, des de les pàgines d'«El Diluvio», la preparació d'una conjunció entre «Catalunya Federal», «Unió Catalanista», «El Poble Català», elements avançats de la Lliga, el «Comitè Local Republicà Federalista» amb el «Centre Català Federal». L'objectiu seria d'entrar en acció quan la Lliga es sumés a la dinastia i Unió Republicana no oferís cap alternativa, evitant, d'aquesta manera, que Barcelona passés a mans de la monarquia. (Vegeu dies 11 i 12-IX-1905).

60. «La Veu de Catalunya», 11-IX-1905 i 20-IX-1905, editorials «La nostra victòria», «L'onada creix».

61. Ibid., 14-IX-1905.

62. «La Vanguardia», 17-IX-1903. Article de Teodoro Baró, «Después de las elecciones».

Cal, no obstant, assenyalar que la premsa republicana ignorà la possible abstenció «estacional»; reacció lògica, car no deixa d'ésser forassenyada una interpretació d'aquest caire, quan era sabut per tothom que en aquella època eren minoritàries les persones que comptaven amb un període de vacances i, a més a més, es podien permetre el luxe de disfrutar-les fora de Barcelona.

Si considerem aquest descens participatiu en relació amb els resultats assolits en cadascun dels districtes municipals barcelonins, veurem que la reducció del nombre de sufragis emesos no influeix molt en la correlació de forces ja dibuixada en cada districte: per ordre de votació els republicans guanyaren al X, I, VII, IX, VIII, V, VI i II, mentre que la Lliga restava incommovible al III i incorporava el IV al seu haver, després d'una votació disputada. Potser davant d'aquesta situació, cal pensar més aviat en un retorn de les cotes participatives als seus nivells originals, després del breu entusiasme que l'any 1903 havia desvetllat la Unió Republicana.

Així, encara que l'abstenció superà arreu el 50%, s'allunyava dels percentatges assolits el 1901 perquè en participació havia guanyat 9 punts en comparació amb aquell any; alhora, la posició dels districtes quant a concurrència electoral restava anàloga, perquè els índexs oscil·laren entre un 21,76% de mínima al districte V —repetint la tònica del 1903— i un 32'83 % de màxima al I, ambdós districtes clarament favorables a la llista republicana. No obstant això, va ésser aquesta candidatura la més perjudicada a l'hora del recompte dels vots; certament, «el poble de bruseta curta i boina esquifida» —així la Lliga definia el principal contingent de «l'exèrcit salmeronià»⁶³— restà fidel a la Unió, però, al mateix temps, una altra part d'aquest poble és possible que «vibrés a l'una —com diu «La Veu de Catalunya»— amb els honrats menestrals i amb la gent lletrada d'aquests barris populars»⁶⁴. En aquest sentit, si la baixa participació afectà especialment els republicans, aquests mantingueren votacions superiors al 70 % de sufragis al Poble Nou, Sant Martí de Provençals, Sants, Sant Andreu, etc... —districtes VII, IV, VIII— i fins i tot al 80 % —districtes X i I—, mentre que els regionalistes els restaren influència als sectors burgesos de l'Eixample —districte IV i VI— i a la zona més popular del districte V. Amb tot, solament al districte III la Lliga assolí una votació amplament majoritària —66'36 %— ensems que sobrepujava molt poc el 50 % al districte IV. Sens dubte, la Lliga va rebre el vot de les «classes neutres» i conservadores, mobilitzades pels arguments de lluita contra l'anarquisme i l'agitació social.

Potser la Lliga tampoc no va perdre el suport de tot l'electorat afí al sector esquerrà, recentment separat del partit, però els resultats demostren que els regionalistes encara no tenien afermat el predomini damunt la dreta ja que llur persuasiva política no acabava de convèncer ni els monàrquics, ni els carlins, ni tot el ventall social de concepcions con-

63. «La Veu de Catalunya», 11-IX-1905.

64. Ibidem.

ANY. IV.
Nº 202
9. NOVRE
1905

En Lerroix. — Allá va mi carro
«¡Quien sabe do val

de correr ya corren...
pro van desbocats.

servadores. Conegut el seu fracàs, els carlins no dubten a considerar la relativa victòria catalanista «més aparent que real», i a atribuir l'avenç del partit al vot de les classes conservadores⁶⁵. Per la seva part, «La Vanguardia» reconeix que s'ha donat un impuls, però demana continuar en aquesta direcció fins aconseguir que «las candidaturas no representen una sola fuerza de opinión, sino todas las fuerzas posibles que contribuyen a formar el estado de opinión...»⁶⁶, la qual cosa indica disposició a cooperar sempre que la Lliga no monopolitzi el front de dretes que li ha de permetre triomfar sobre els republicans. El que restava clar és que els regionalistes havien d'optar per una postura definida i, segons tots els auguris, decididament dretana; en qualsevol cas, era inviable continuar amb la imprecisió i la vaguetat ideològica mantingudes fins aleshores.

Quant als republicans de la Unió Radical Revolucionària, llur desfeta fou total, perquè enlloc aconseguiren arribar ni al 1% dels vots; potser aquest any els mancava la presència d'un dissident de la categoria d'en Sol i Ortega per a assolir els vots d'algun grup de lleials.

La distribució de les actes dels districtes unipersonals de la demarcació provincial barcelonina fou la següent: Berga, Granollers, Igualada, St. Feliu i Terrassa restaren per als liberals; Arenys i Castellterçol foren un cop més per als conservadors. Els republicans només van romandre a Sabadell i Vilafranca i perderen St. Feliu i Vilanova a favor de liberals i regionalistes respectivament; aquests darrers conservaren la representació de Manresa i Mataró, aconseguint de bell nou, la de Vic i Vilanova.

Els monàrquics s'endugueren més de la meitat dels escons barcelonins, després d'unes votacions —en la majoria dels casos— renyides i polèmiques. Josep Roig i Bergadà i Ramon Godó i Lallana —candidats liberals de St. Feliu i Igualada— triomfaren gràcies als vots dels pobles petits, car els municipis més grans i la capital de cada districte respectiu, es mostraren partidaris de llurs contrincants republicans⁶⁷; d'altra banda, la proclamació del governamental de Granollers, Frederic Travé, fou momentàniament revocada per la Junta d'Escrutini davant les pressions exercides conjuntament per regionalistes i republicans, que exigiren que es lliurés l'acta al lligaire Bonaventura M.^aPlaja⁶⁸.

Tampoc no els resultà massa planera la victòria als regionalistes a Vic i a Vilanova; ambdós districtes van ésser escenari de nombroses irregularitats. Especialment el primer, que va necessitar repetir la votació a Roda —s'havia trencat l'urna⁶⁹— per a clarificar si era Rusiñol qui

65. «El Correo Catalán», 11-IX-1905.

66. «La Vanguardia», 17-IX-1905, article de Teodoro Baró, «Después de las elecciones».

67. Vegeu «La Publicidad», 13-IX-1905 pel cas d'Igualada i «El Correo Catalán», 11-IX-1905, pel cas de St. Feliu.

68. Posteriorment el Congrés —tal com després explicarem— revocà la decisió de la Junta Provincial.

69. Donat que els carlins es posaren al cantó del monàrquic, «El Correo Catalán», 11-IX-1905, atribueix el trencament de l'urna de Roda als catalanistes, com artífici per evitar el triomf de F. Huelin; també denuncien pressions mena-

guanyava al maurista Huelin, o bé a l'inrevés. Per una diferència de 37 vots, la victòria va ésser per al President de la Lliga. A Vilanova, mentre Pau Barbé era derrotat amb un mateix percentatge de sufragis que l'aconseguit en l'anterior legislatura, Josep Bertran i Musitu guanyava duplicant la seva votació, circumstància que potser s'ha d'atribuir a la mobilització dels ressorts governamentals en no presentar-se candidatura ministerial ⁷⁰.

Una vegada més, allí on guanyaven els republicans —Sabadell i Vilafranca—, la participació es mostrà molt més reduïda que enlloc —46'73 % i 34'55 %—; característica que ens porta a pensar, novament, en un major control sobre l'escrutini, si més no, en un símptoma de major netedat electoral. Així i tot, la vitalitat republicana demostrada el 1903 ha minvat paral·lelament amb la participació, ja que tornen a ésser freqüents els percentatges inferiors al 50 %, situant-se la gran majoria dels índexs entre aquesta xifra i un 60 %: Berga, amb la cota màxima d'un 79'70 %, constitueix una excepció i Vilafranca enregistra la mínima amb un 34'55 %, mentre la mitjana provincial —56 %— resulta disminuïda en 7 punts respecte al 1903. La cota del districte de Vilafranca fou seguida de prop per la de Terrassa on —sense cap oposició formal— Alfons Sala i Argemí assolí el 95 % dels vots, mentre la participació tornava a ésser de l'ordre del 39 %, 30 punts inferior al 1903 —quan el republicà Josep Roca i Roca actuà de veritable contrincant ⁷¹— i 3 punts superior al 1901, quan es votà en les mateixes condicions que aquest any.

Per acabar amb aquesta visió global dels resultats a la demarcació provincial de Barcelona, cal esmentar que mentre els socialistes de Sitges ⁷² s'abstenen d'anar a les urnes per no comptar amb candidat propi, els de Mataró continuen atorgant entorn d'un centenar de vots a un correligionari —López de Montenegro—, encara que només sigui a títol testimonial.

La relació de forces dels districtes gironins continuava afavorint els partits dinàstics: La Bisbal, Sta. Coloma i Vilademuls restaren per als liberals, i Puigcerdà i Torroella per als conservadors. Les forces electorals republicanes es mantenien a Figueres, guanyaven al districte de la capital provincial i perdien a La Bisbal; les regionalistes perseveraven a adjudicar-se l'acta d'Olot.

A Girona, la votació mostrà un marcat equilibri entre els tres contrincants: Bonaventura Sabater, diputat villaverdista de l'anterior legislatura,

des pels regionalistes contra els obrers de les fàbriques de Manlleu, partidaris del maurista —segons aquest diari— així com el fet de rebre el suport dels republicans.

70. Cal no oblidar que «La Publicidad», 22-VIII-1905, ens assabenta de l'acord de la Junta del Comitè Fusionista de renunciar a presentar candidat i ajudar en Bertrán i Musitu, sempre que els catalanistes de St. Feliu ajudessin el governamental Roig i Bergadà. Sembla que els pactes es compliren al peu de la lletra.

71. J. Roca i Roca captava el 1903 un 46,14% dels vots, mentre que aquest any optava per no acceptar la seva proclamació. «La Publicidad», 4-IX-1905.

72. Ibid., 12-IX-1905.

fou desplaçat a darrera posició amb prop d'un 28 % dels vots, en tant que Eusebi Corominas —amb un possible suport dels liberals⁷³— guanyava al carlí Manuel Bonmartí per 38 vots d'avantatge.

Els republicans no van poder conservar l'acta de La Bisbal que, després d'una anivellada votació, va passar, un cop més, a mans de la família Roure; Francesc Roure i Brauguet arrabassà a Josep M.ª Vallès i Ribot la representació parlamentària. Després de l'escrutini, i com ja era costum, els federals atribuïren la desfeta a la traïció exclusiva dels republicans unionistes aquest any localitzada a Palafrugell i Palamós, on «han votado a Salmerón unos, y se han retraido los más...»⁷⁴. Joaquim Salvatella guanyà sense cap dificultat a Figueres, mentre a la resta dels districtes repetien el triomf les mateixes forces i els mateixos candidats que el 1903.

El descens que sofrí la participació fou encara superior a l'assenyalat per Barcelona; la mitjana provincial —57'50%— es reduí més de 10 punts, situant-se a Torroella de Montgrí el valor màxim —61'44 % i a Figueres el mínim —33'20 %—⁷⁵, retornant amb aquesta xifra a la situació establerta el 1901 per Francesc Pi i Margall, que també guanyà l'acta amb facilitat.

Els districtes lleidatans van romandre fidels a les forces governamentals, puix les vuit places a cobrir foren per als dinàstics: els monteristes guanyaren a Lleida, Les Borges, Cervera, Solsona i La Seu; el moretistes a Tremp i Sort; i els conservadors a Balaguer.

L'elecció al districte de Lleida va estar farcida de tupinades i de municipis que no arribaren a celebrar la votació, sense que això significués deixar de fer un fictici recompte d'uns vots inexistents. Malgrat el triomf gairebé absolut del republicà Manuel Pereña a la capital del districte, per «¡Milagros de sistema!» —així ho reconeix una publicació tan conservadora com el «Diario de Lérida»⁷⁶— l'escó correspongué al liberal Josep Sol i Torrents.

La no presència republicana va canviar el caràcter de l'elecció a Balaguer on l'apatia reemplaçà l'activitat que anteriorment es desenvolupava; però, si Marià Clua conservà l'acta, la bel.ligerància d'un considerable grup de republicans —el 10 % dels electors— es manifestà atorgant testimonialment llurs vots —seguint la consigna d'en Lerroux— al cap d'Unió Republicana Salmerón. En conseqüència, la candidatura d'acumulació salmeroniana assolí per aquestes contrades el màxim ressò. A Les Borges Blanques els republicans no deixaren d'ésser una oposició perillosa però controlable; respecte a la candidatura del

73. Aquesta és l'opinió de l'òrgan dels regionalistes «Diario de Gerona», 13-IX-1905. Alhora, «La Lucha» diari dels canalejistes, recomanà no votar el conservador Sabater per tal d'evitar la divisió dels principis liberals. Vegeu 10-IX-1905.

74. «El Autonomista», 12-IX-1905.

75. L'any 1903, amb un canalejista com a contrincant del federal guanyador, la participació fou de 59'91 %.

76. «Diario de Lérida», 12-IX-1905.

federal Rossend Castells a Tremp, no cal dir que tenia ben poques possibilitats davant el riuista-moretista Santiago Mataix, que guanyà amb un 74 % dels vots.

Els regionalistes tampoc no aconseguiren desbancar el liberal de La Seu, J. Garriga i Massó, que, malgrat ésser acusat per «La Veu de Catalunya» d'assolir «una victòria poc gloriosa»⁷⁷, duplicava el nombre de vots del seu contrincant lligaire, Carles de Fortuny; igualment, el suport donat a Sort a l'independent Joaquim Arumí va significar molt poca cosa davant de l'infalible Emili Riu i Periquet.

L'elecció transcorregué a Cervera «como si no se hubiera celebrado»⁷⁸, mentre que la situació de Solsona no fou massa diferent, a desgrat de la presència d'un contrincant enfront de la poderosa família Agelet: Josep Agelet i Garrell aconseguia un 72,39 % dels vots, amb la participació més elevada —superior al 80 %— de tota la província.

Una anàlisi de l'evolució de la participació no ens permet determinar —així succeïa a Barcelona i Girona— un desplaçament uniforme i descendent a tots els indrets; alguns índexs restaren molt per sota de la cota assolida el 1903 i d'altres seguiren creixent, progressivament, arribant àdhuc a superar el 80%. És difícil de cercar una explicació a un fet que l'hem d'atribuir al capteniment específic de cada districte; el punt que sí que hem pogut observar és que hi ha un cert equilibri entre poca variació de la participació i consolidació d'alguns personatges en la propietat patrimonial dels escons: Sort n'esdevé el cas més característic.

Si, com ja hem assenyalat, Solsona arribà a l'índex màxim del 81,13 %, Balaguer amb un 47'10 % atenyé la cota mínima, en tant que la mitjana provincial era d'un 60'51 %, un 7 % inferior a la del 1903.

Poques novetats ens oferiren els resultats de Tarragona, car la resposta donada per les urnes va ésser idèntica a la manifestada en els anteriors comicis: les majories de la circumscripció correspongueren a la coalició republicana, l'escó de minories a un dels candidats governamentals, i les cinc actes uninominals restaren distribuïdes, com sempre, entre els liberals —Gandesa, Roquetes i Tortosa— i els mauristes —Valls i El Vendrell—. Però, llevat de les actes de la capital, cap altra no va ésser aprovada per la Comissió de les Corts sense discutir-se algun vot particular denunciant les irregularitats comeses arreu i demanant l'anul·lació de la votació. Sembla que les més òbvies s'esdevingueren a Valls i al Vendrell, llocs dels quals la premsa republicana va publicar una relació detalladíssima de les pessetes pagades i dels vots comprats a cada municipi pels conservadors elegits diputats⁷⁹; per altra part, tant l'oposició republicana com els governamentals hi obtingueren una votació gens menyspreable i demostraren tenir el reforç necessari per a inflar la participació fins arribar a uns índexs superiors al 70 %, com xifres extremes i úniques d'aquesta província.

77. «La Veu de Catalunya», 12-IX-1905.

78. «Diario de Barcelona», 12-IX-1905.

79. «La Publicidad», 12-IX-1905.

Malgrat la lluita triangular sostinguda a Roquetes i Tortosa, Vicente López Puigcerver no tingué cap dificultat en sortir reelegit pel primer districte, mentre el moretista, instal·lat fins ara a Tortosa, Santiago Gascón, era derrotat pel monterista —encasellat i desconegut pels electors— Manuel Kindelán y de la Torre.

Però fou a Gandesa —únic lloc amb lluita bipolaritzada— on l'elecció resultà més disputada, per tal com els dos liberals contrincants es discutien i s'alternaven l'escó des del 1901; seguint l'ordre preestablert, aquest any corresponia al «capitán Verdades»⁸⁰ Juan de Urquía, que sortí guanyador per 30 vots de diferència sobre Enric Bosch.

La Circumscripció, fora d'assolir la cota participativa més baixa —56'53 %—, no ofereix cap altra novetat.

Amb un 63'43 % de mitjana provincial —la més elevada de tot Catalunya—, només un 4% per sota la del 1903, El Vendrell obté l'índex més alt amb un 73'73 %. Considerant globalment l'evolució de la participació, observem que Tarragona s'apropava més a la situació lleidatana que no a la detectada a Barcelona i Girona, car el decreixement participatiu no fou generalitzat; no obstant això els límits inferior i superior restaren molt més propers que no a Lleida.

El repartiment general dels 44 escons en discussió va correspondre a la següent distribució:

Liberals	...	...	...	...	...	...	...	...	19
Conservadors	...	...	...	...	...	...	...	...	7
Regionalistes	...	...	...	...	...	...	...	...	7
Republicans	...	...	...	...	...	...	...	...	11

L'adjudicació dels escons mostra que el compliment del torn a Catalunya es manté en peu, encara que la penetració de les forces d'oposició antidinàstica sigui cada cop més evident, i més palpable que a la resta de l'Estat⁸¹. És sota aquest criteri que es pot afirmar que Catalunya ja ha consolidat el camí iniciat el 1901, i continuat el 1903, cap a la construcció d'unes estructures político-electoral autòctones que, de mica en mica, es van allunyant del control dels òrgans de poder de l'Estat i també de les jerarquies dels partits centralistes i espanyolistes.

La Lliga Regionalista, en qualitat d'alternativa política dels estrats burgesos més poderosos, va sortir reforçada d'aquestes eleccions —afegí 2 escons als aconseguits el 1903—, circumstància que no s'havia vist destorbada per la dissidència pre-republicana, la qual lluny de minvar-li vots i escons afavorí i esperonà la seva vocació conservadora.

Unió Republicana, indiscutiblement dirigida per Lerroux al Principat, va perdre tres escons dels adjudicats en l'anterior elecció —Vilanova a

80. Així és com l'anomenava la premsa de l'època, potser recordant la seva situació de militar retirat.

81. Els governamentals guanyaren 229 escons, i les oposicions 172, dels quals només 30 correspongueren als republicans. Vegeu els resultats a M. Martínez Cuadrado, op. cit., vol. II, pàg. 716.

El gran triomf dels perdigots!

En efecte, han tret vuyt diputats; pero d'aquests vuyt n'hi ha dos que no son seus, tres que de tan bruts potser no passin y tres que si poden dir que l'acta es seva, es perque'ls seus quartos els costa.

"La Campana de Gràcia", 23-IX-1905

(Pels republicans de "La Campana de Gràcia", la perdiu era "La Veu de Catalunya")

mans dels regionalistes i Lleida i La Bisbal en pro dels monàrquics—, però va mantenir l'hegemonia com a principal força d'oposició gràcies a la implantació que servà a Barcelona i als districtes amb una activitat política més rica. No obstant això, s'endevina difícil de contrarrestar l'endèmic desconcert organitzatiu que patien els republicans, mentre que la Lliga, gràcies al seu bagatge ideològic tan enormement simplificat, anava adoptant una versalitat en consonància amb la conjuntura política del moment; això li permetia, i li permetria en un futur, aprofitar amb eficàcia tot tipus d'oportunitats d'expansió

Les eleccions municipals de novembre d'aquest mateix any tornen a demostrar que si la recuperació de la Lliga —1.000 vots d'increment— era lenta però sostinguda, l'afebliment republicà —4.000 vots de pèrdua— no es podia aturar. Els resultats d'aquestes eleccions⁸² —com més endavant veurem— seran factor indirecte de la formació de Solidaritat Catalana, moviment en el qual la Lliga serà el partit impulsor i hegemònic, mentre el republicanisme restarà dividit radicalment entre catalanisme solidari i lerrouxisme anticatalanista i antisolidari.

L'interès de l'electorat català, traduït aparentment en els índexs de participació, continua mostrant-se de forma totalment heterogènia —Solsona sobrepassà el 80 % de participació, mentre Figueres amb prou feines ultrapassava el 30 % i Barcelona ni tan sols arribava a aquesta darrera xifra—, malgrat el descens generalitzat de concurrència a les urnes en relació amb l'elecció del 1903. Però, interpretant els valors participatius amb tota la cautela que mereixen, torna a marcar-se una línia separatòria entre la Catalunya rural i la urbana: mentre aquella segueix vinculada a dipu-

82. Vegeu-los a I. Molas, op. cit., vol. I, pàg. 69.

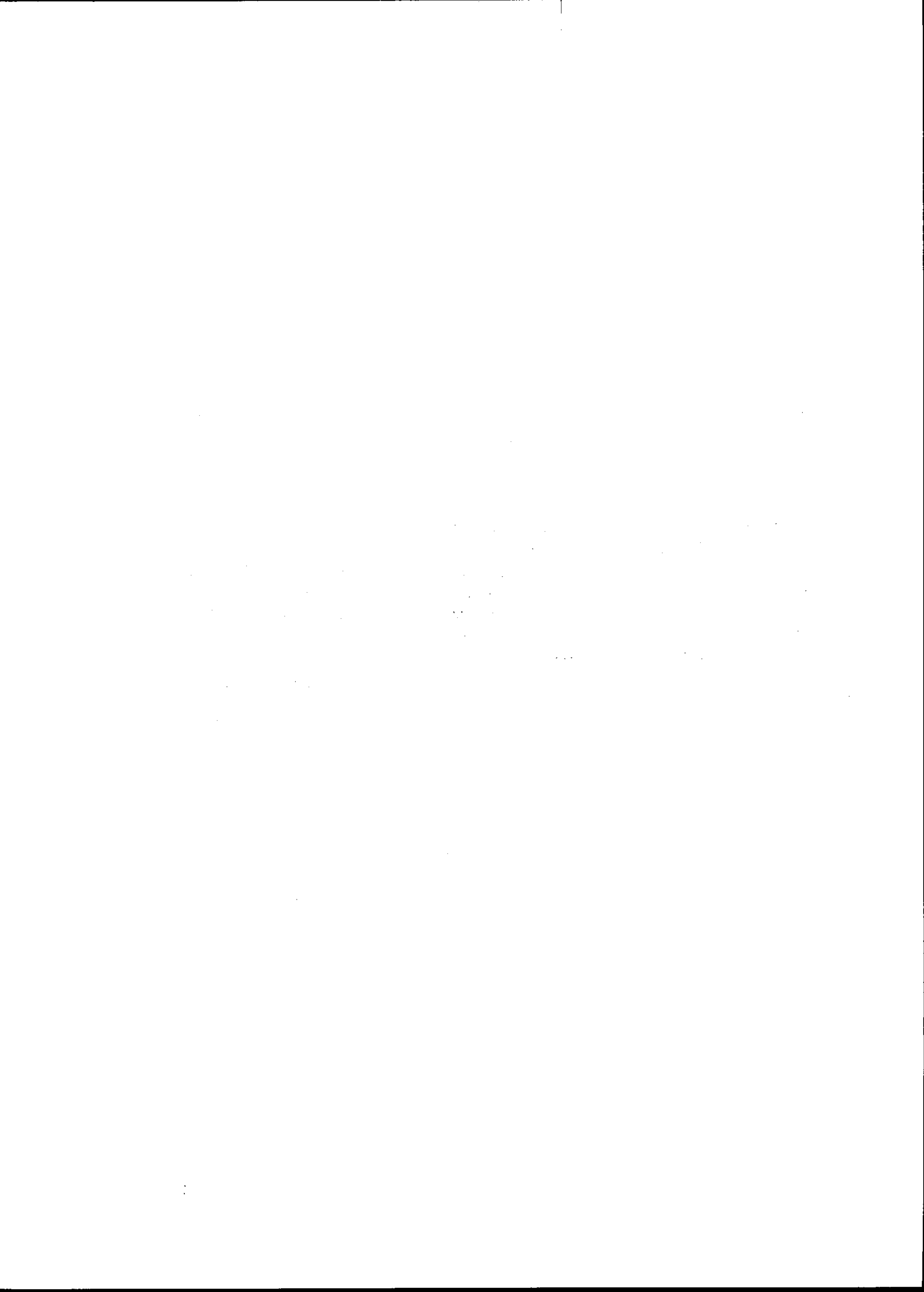
tats que ostenten el seu escó de manera gairebé personal i a cacics que controlen qualsevol intent d'oposició política, i mentre els índexs de participació segueixen inflats per damunt del creïble, a les ciutats i poblacions majors s'orienten cada cop millor els mecanismes d'intervenció de les forces antigovernamentals, tant en l'elecció com en el propi escrutini.

Els «vicis» electorals, copiosament practicats, provocaren la discussió a la Comissió d'actes dels expedients de Berga, Vic, Gandesà, Valls, Tortosa i El Vendrell; també fou necessària la fiscalització del Congrés per a resoldre els corresponents a Granollers, Manresa, Figueres, La Bisbal i Lleida. Les proves que demostraven la falsificació de l'elecció a set pobles de Lleida, i la compra de vots a Manresa, foren estimades insuficients per la Cambra que optà per respectar la proclamació de la Junta provincial; els casos d'incompatibilitat de La Bisbal i Figueres, en no comptar l'elegit amb l'edat reglamentària —més de 25 anys—, també es resolgueren a favor dels guanyadors. Per contra, l'anul·lació de la votació d'una secció del districte de Granollers no fou acceptada i, argumentant que una Junta local no tenia facultats per actuar en aquest sentit, es retornà la victòria al liberal Travé, en contra del regionalista Plaja.

Abans de finalitzar la legislatura s'efectuaren eleccions complementàries a Roquetes, Les Borges i Vilademuls. Els dos primers casos responen a la renúncia dels diputats per a poder optar a un càrrec oficial: Vicente López Puigcerver, de Roquetes, fou nomenat General de Brigada, i Luis de Armiñán, de Les Borges, sots-secretari del Ministeri de la Governació. Les parcials d'ambdós districtes resultaren una pura mascarada, car els mateixos homes que havien renunciat a l'acta per pur formulisme legalista, la tornaven a guanyar sense cap tipus d'oposició, amb gairebé el 100% dels vots.

Diferent va ésser el caràcter de les parcials de Vilademuls, on l'acceptació d'una senaduria vitalícia per part de Luis Canalejas deixava lliure un baluard fins ara exclusiu dels liberals; això provocà una votació molt més renyida que la de les generals de setembre, car es contraposava la pretensió de Salvador Raventós de prosseguir la tradició liberal amb l'intent de desplaçar els dinàstics, representats pel federal Nicolás Estévanez i pel regionalista Manuel de Bofarull. Amb 147 vots de diferència respecte al republicà i amb una participació incrementada en 10 punts, l'acta tornava a ésser per als liberals, puix no endebades es desplaçà el propi Canalejas a fer campanya a favor del seu correligionari Raventós⁸³.

83. «Diario de Gerona», 30-XII-1905.

5. Les eleccions del 21 d'Abril de 1907

Les crisis freqüents que acompanyen la legislatura iniciada el 1905 tenen llur origen més directe en els esdeveniments ocorreguts a Barcelona després de les eleccions municipals de novembre d'aquest mateix any. Els resultats, favorables a la Lliga Regionalista, i la posterior commemoració del triomf —motiu de l'acudit aparegut al «Cu-Cut!» col·locant un militar en una situació equívoca en relació amb el «banquet de la victòria»—, despertaren una forta irritació en una part de l'exèrcit, el qual, prenent peu en l'esmentada caricatura, respongué amb violència als qui considerava els seus detractors. L'escomesa dels oficials contra la redacció i la impremta de les publicacions catalanistes «Cu-cut» i «La Veu de Catalunya» —no solament no fou reprimida pel Capità General de Catalunya, sinó que mereixé el seu beneplàcit i el de l'oficialitat d'altres regions militars de l'Estat, demostració evident del desig intervencionista i de la fòbia anticatalanista que s'anava forjant a les casernes.

Això provocà, ultra la suspensió de les garanties constitucionals, la dimissió del cap de govern, Montero Ríos. A les acaballes del 1905, Segismundo Moret ocupà la presidència del Consell de Ministres iniciant tot seguit una política repressiva i militarista que desembocà en l'anomenada «lleï de Jurisdiccions», que hom pot considerar un intent d'institucionalitzar l'estat d'excepció, en primar prerrogatives de la Jurisdicció militar sobre la civil.

Per a evitar l'aprovació del projecte de lleï —o, si més no, modificar-lo— i per aconseguir el restabliment de les garanties suspeses, sorgí a Catalunya un moviment solidari, inicialment contestatari, que integrava en el mateix front de lluita carlins, regionalistes, catalanistes, republicans (federals, unionistes, nacionalistes) i elements independents; només els lerrouxistes —tot i continuar dintre d'Unió Republicana— i les forces dinàstiques es declaren obertament antisolidàries.

La Lliga Regionalista, grup rector del front comú, en una valoració pragmàtica i eficaç de l'impacte del moviment sobre l'opinió pública, aconseguí la transformació de Solidaritat en una ampla coalició electoral que, amb un important suport popular, esdevenia una arma política útil per a defensar els ideals del reformisme i del catalanisme burgès que guiaven el particular programa regionalista.

La pretesa definició interclassista del moviment possibilitava que Solidaritat Catalana, sense ésser genuïnament representativa de quelcom concret, obtingués —circumstància irrepetible— la mobilització d'un nombre electorat entorn d'una única idea, «Catalunya», i contra un únic enemic comú: la política centralista, contrària a les aspiracions autonomistes¹.

En el seu paper director, la Lliga tingué cura de no donar al moviment un contingut ideològic-militant i parà esment a evitar qualsevol enfrontament entre els diversos components; en conseqüència, la Solidaritat era capaç d'integrar —mitjançant el seu programa o bé per intervencions particulars dels partits i persones que li donaven suport— un espai electoral que cobria els extrems més insòlits: tant l'elector clerical com l'anticlerical, tant el republicà més radicalitzat com el monàrquic més impenitent, podien votar la «Solidaritat» sense massa circumloquis. Ara bé, en el mateix si de Solidaritat Catalana hi convivia estratègies polítiques que suposaven pràctiques oposades en el desenvolupament posterior del catalanisme polític, circumstància que avançava la curta durada d'un moviment nascut accidentalment i vàlid per a un moment històric en el qual la correlació de les forces polítiques catalanes estava en transformació, en una transformació que, en certa manera, fou propiciada per la pròpia existència de la Solidaritat. Però, aleshores, la composició de l'aliança solidària possibilitava que la Lliga l'encaminés pels viaranyes que més li interessaven, perquè, malgrat el nombre i la policromia dels aliats, a tots els mancava la coherència ideològica i el vigor organitzatiu de què gaudien els regionalistes, sense oblidar el potencial econòmic a llur disposició.

Els carlins, l'ala més dretana de l'aliança, hi veieren justament un mitjà de superació de l'isolament polític en el qual es trobaven; Unió Catalanista representava la força d'un grup de catalanistes de la «vella escola»; els agrupaments republicans, sense nexes d'unió entre ells, resultaven poc bèl·ligers per a poder discutir l'hegemonia als lligaires. Amb el trencament d'U.R., la fracció del partit incorporada a Solidaritat només aplegava els fidels salmeronians, mentre que Lerroux s'emportava prop de les dues terceres parts dels republicans unionistes². D'aquesta manera es fomentava el fraccionament del republicanisme espanyol, i l'aparició d'un sentiment marcadament antisolidari i no necessàriament lerrouxista.

Tocant als federals, resulta clar que el Consell Regional Federalista de Catalunya s'incorporà activament al moviment solidari, però és difícil

1. Vegeu Borja de Riquer: *Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona*, «Recerques» n.º 2, pàgs. 93 a 110.

2. S. Albertí; op. cit., pàg. 228.

de determinar quina fou la postura dels addictes al Consell Nacional. Articles de l'aire de «Federalizar a los federales»³, amb acusacions d'antisolidarisme contra Benot —president de l'esmentat Consell— són freqüents a la premsa de l'època. Amb tot, i tenint en compte llurs gairebé congènites discrepàncies internes, és probable que alguns efectius adoptessin una postura particularista, i, potser per això, no fou endebades l'intent de Lerroux de captar alguns dissidents que, per purisme democràtic⁴ o per estratègia personalista, es manifesten contraris a la Solidaritat.

Els republicans nacionalistes, aplegats a l'entorn d'«El Poble Català» —setmanari convertit en diari el primer de maig del 1906, en plena campanya contra la ja aprovada llei de jurisdiccions⁵—, no tenien, en principi, tot i estar integrats com a grup amb entitat pròpia dins de la Solidaritat, una definició orgànica. Des del 1904, homes com Joaquim Lluhi i Rissech, Jaume Carner i Ildefons Sunyol, preparaven la transformació del grup separat de la Lliga Regionalista i enfortit per adhesions de republicans independents, federals, alguns unionistes i també per socis de la Unió Catalanista, en un nou partit «nacionalista, democràtic i republicà»⁶. En aquest sentit es va produir la inauguració del Centre Nacionalista Republicà de Barcelona, el 26 de gener del 1907.

Els conservadors comandats per Maura havien substituït un dia abans els liberals en el govern de Madrid. Juan de la Cierva, Ministre de la Governació, fou l'encarregat de propulsar els mecanismes que fossin capaços de fornir una majoria parlamentària sense necessitat d'escandalitzar als qui reclamaven un sistema electoral més net. Les eleccions per a les noves Corts foren fixades per al mes d'abril del 1907.

Prèviament, Solidaritat Catalana assajà el seu poder mobilitzador con-correguent als comicis per a Diputats provincials convocats el 10 de març; la desfeta antisolidària arreu⁷, demostrà que les aspiracions solidàries havien calat en la voluntat popular i que aquella gaudia de la força electoral suficient per a optar, en la propera votació d'abril, a cadascun dels 44 escons que Catalunya ocupava al Parlament Espanyol. Immediatament començaren els preparatius pre-electoral, encaminats a repetir l'èxit proppassat.

Els partits dinàstics, vells i desgastats, podien a curt o a llarg termini no estar prou capacitats per a deturar un hipotètic esclat revolucionari; calia, doncs, buscar-los un recanvi vàlid i eficaç, i la Lliga Regionalista encaminà el seu programa polític vers la consolidació de la burgesia com

3. «La Publicidad», 26-III-1907.

4. «El Progreso» publicà algunes notes de federals, donant recolzament als antisolidaris amb l'argument d'una pràctica democràtica contrària al «copo» intentat pels solidaris. Vegeu 31-III-1907 i 20-IV-1907.

5. La llei de jurisdiccions fou aprovada el 20 de març de 1906, després de la retirada del Congrés de les minories republicana, regionalista i carlista i amb el plàcet de la minoria conservadora. Vegeu J. Pabón; op. cit., vol. I, pàg. 268.

6. Sobre la constitució del CNR, vegeu S. Alberti; op. cit., pàg. 230-34.

7. Els resultats de les eleccions provincials poden trobar-se a I. Molas, op. cit., vol. I, pàg. 75.

a detentadora del poder. Un mitjà per a començar a fer efectiva aquesta intenció podia ésser «Solidaritat Catalana», moviment que, per altra banda, era acollit favorablement pels conservadors mauristes, els quals l'entenien com «un impulso inicial, una fuente viva de fuerza saludable»⁸ i que, amb les corresponents matisacions, no entrava en oposició amb les idees regeneracionistes del maurisme.

La Lliga evità que les seves intencions tinguessin una transparència comprometedora; tanmateix, la resta dels components de Solidaritat eren massa febles per a oposar-s'hi i, sobretot, per a renunciar, no només a unes futures actes de diputat, sinó a l'ocasió d'assolir una clientela política guanyada en una lluita per «Catalunya» i contra l'enemic número u de tots els aliats: el lerrouxisme que, fins ara, s'enduia el vot de la major part de les classes més populars.

La resolució dels partits dinàstics de no prendre part en l'elecció —malgrat recomanar a darrera hora el vot per a Solidaritat⁹—, simplificà el panorama polític de la ciutat, en reduir la lluita a dues candidatures: la solidària, disposada a anar al «copo» amb set aspirants a les actes, i l'antisolidària, que optà per als cinc llocs de majories.

Nicolás Salmerón i Emili Junoy representen la fracció d'Unió Republicana declarada solidària¹⁰, Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch, són els homes escollits per la Lliga Regionalista; el consell Regional Federalista de Catalunya, després de celebrar la preceptiva avant-votació de tots els correligionaris, presentà a Josep M.ª Vallès i Ribot¹¹; Ildefons Sunyol fou l'única aportació a la llista per part dels republicans nacionalistes¹²; el setè lloc fou ocupat per Francesc Macià, personalitat rellevant proposada per Cambó que, malgrat presentar-se també per Les Borges Blanques, esdevingué una solució de compromís per a salvar la polèmica entaulada entre republicans i regionalistes entorn de la conveniència d'incloure o no un candidat carlí. No obstant això, aquesta solució no satisfeu la Junta provincial carlista de Barcelona, la qual només per disciplina de partit no abandonà Solidaritat; el cap regional, Erasmo de Janer, considerà que això no convenia als interessos de Catalunya, tot i que reconeixia públicament la justícia dels requeriments de separació¹³. Els ressentiments que produí aquest afer divorciaren

8. G. Maura y M. Fernández Almagro, op. cit., pàgs. 117-119.

9. «Diario de Barcelona», 20-IV-1907.

10. «La Publicidad», 9-IV-1908. Resolució de la Junta municipal d'Unió Republicana de considerar N. Salmerón el seu candidat, atorgant-li alhora un ample marge de confiança per a decidir el que calgués respecte als altres candidats republicans.

11. «La Publicidad», 28-III-1907. Convocatòria de l'avant-votació pel 31-IV-1907.

12. Segons «La Publicidad», 13-IV-1907, Sunyol ocupà el lloc destinat a Carner quan aquest renuncià per anar al Vendrell.

13. «El Correo Catalán», 9-IV-1907. El trencament amb Solidaritat fou plantejat per Marià de Fortuny, president de la Junta Provincial de Barcelona, juntament amb els presidents de les Juntes de Lleida, Tarragona i alguns diputats provincials.

els tradicionalistes del moviment cada cop més, empenyent-los a denunciar insistentment que a Catalunya no s'han acabat els partits polítics i que ells, dins de la Solidaritat «només han renunciat al seu amor propi»¹⁴. En l'altre extrem, Prat de la Riba considerava la candidatura solidària com un cordial agermanament entre forces polítiques fins arribar a «la síntesi completa i equilibrada de la vida catalana (...)» i com «l'organisme representatiu de la voluntat sobirana de Catalunya»¹⁵.

Per als lerrouxistes, Solidaritat havia estat la causa directa del trencament d'U.R., de la divisió del partit en dos blocs irreconciliables i de l'allunyament de llurs bases obreres, descoratjades de veure com els homes de la Unió s'havien posat al servei de la classe privilegiada, burgesa, conservadora i enemiga innata de la classe obrera. Alejandro Lerroux encapçalà la llista antisolidària; l'acompanyaven Josep M.ª Serraclara, Joan Sol i Ortega, Nicolas Estévez i Josep A. Mir i Miró¹⁶.

Joan Sol i Ortega, durament criticat per «La Veu de Catalunya», es troba en la necessitat d'explicar a l'opinió pública les raons de la seva inclusió i continuïtat en la llista antisolidària. «El Progreso» fa públic, tres dies abans de la votació, el seu manifest on, després d'un breu preàmbul aclaratori —ell no s'ha presentat, sinó que l'han presentat—, es defineix com «autonomista con reservas», però contrari al catalanisme de Cambó, perquè implica separatisme i, ahora, un retrocés a la situació que Catalunya tenia «antes de la unión con Castilla»¹⁷.

El plet solidaris-lerrouxistes es reproduïx en pocs districtes catalans, perquè la major part dels escons parlamentaris són disputats entre solidaris i monàrquics dinàstics, ja que aquests gaudien d'una implantació i d'una força superiors a les que podien reunir els republicans antisolidaris sense rebre el recolzament explícit d'algunes de les forces polítiques locals. És per això que les denúncies de tèrbols pactes entre lerrouxistes i dinàstics són un argument freqüent emprat pels òrgans de premsa afectes a Solidaritat.

Les instruccions del partit del govern —conscient de la seva inferioritat— fan referència a l'acord de presentar només aquells candidats que, pels seus antecedents i prestigi personal, podien lluitar en condicions de provat avantatge enfront de l'adversari¹⁸. Caldria afegir a aquest requisit —si jutgem pels indrets seleccionats per a presentar-se—, la disponibilitat de forces vives locals per a procurar-los-hi els suports que els assegurassin el triomf. Mentre els conservadors acceptaven de participar on els fos possible, els liberals restaven reclosos en el retraïment en gairebé tots els llocs.

14. Ibid., 20-IV-1907.

15. «La Veu de Catalunya», 18-IV-1907, article de Prat de la Riba titulat «Significat de la candidatura a Catalunya».

16. «El Progreso», 13-IV-1907.

17. Ibid., 18-IV-1907.

18. «Diario de Barcelona», 3-IV-1907.

—Decididament, el género no té salida. Haurém de plegar l'establiment.

(*"La Esquella de la Torratxa"*, 8-III-1907)

Els lerrouxistes també reconeixen —encara que implícitament— les majors possibilitats d'èxit dels solidaris, perquè preveuen la futura desfeta, però creuen que malgrat tot, han d'enviar candidats propis arreu per tal de «fatigar, estorbar e impedir a todo trance el triunfo solidario»¹⁹.

Mentre que cap dels contrincants no negava a Solidaritat la seva superioritat, aquesta concentrava les energies en organitzar les eleccions per a triomfar a tot Catalunya, assolir així la constitució de la Diputació Catalana, i aconseguir que la representació parlamentària dels catalans fos «la manifestació sincera i proporcionalment exacta de la voluntat del nostre poble»²⁰. Per aconseguir tan lloables aspiracions, Solidaritat decideix optar a totes les actes catalanes; a partir del 12 de març —dos dies després de conèixer els resultats de les eleccions provincials—, es fan públiques les instruccions que cal seguir per a dur a terme la designació dels representants: sempre que hi hagués acord entre els elements solidaris dels districtes, serien aquests els encarregats d'escollir l'home adequat per a proclamar-lo candidat; si no hi ha acord previ, la comissió executiva

19. «El Progreso», 30-III-1907.

20. «La Veu de Catalunya», 18-IV-1907.

solidària —nomenada especialment amb aquest objecte— escoltarà les parts en desavinença i conjuntament procediran a la proclamació²¹. Aquesta gradació d'atribucions fou difícil de practicar i, tant per a evitar els enfrontaments particularistes de forces locals, com per a col·locar en uns llocs determinats a uns candidats concrets que, amb llur reputació, asseguressin amplament la victòria, la comissió executiva intervingué, convertint-se, de fet, en la veritable seleccionadora dels homes que havien de fer possible l'experiència d'una política unitària i conjunta a tot Catalunya. Com a organisme harmonitzador, que feia prevaldre la seva paraula per damunt de les diferències partidistes, la comissió portà a bon terme la seva missió integradora, però abans dels comicis, ja s'endevinaven unes oposicions insalvables que a curt termini menarien Solidaritat cap a la seva desintegració. D'antuvi, els districtes barcelonins i gironins gaudeixen tots de candidat solidari i, dels 44 escons a guanyar, Solidaritat només renuncià als de Sort-Viella i Roquetes, ambdós de forta tradició monàrquico-liberal.

Una valoració global de la composició de les candidatures dels districtes barcelonins mostra que la característica més evident —a més de la nodrida presència solidària— radica en la palesa inhibició dels monàrquics. Els liberals mantenen a Berga el prohòm de sempre, Lluís G. Pons i Enric. La família Godó no abandona el feu d'Igualada i aquest any és Joan Godó i Llucià qui pren el relleu del propietari de «La Vanguardia», Ramon Godó i Lallana. Els conservadors, malgrat estar en el govern, només mantenen en peu el «maurista-lerrouxista y aliado de los ácratas»²², Joaquim Sagnier i Vilavecchia, per Arenys.

Regionalistes i carlins són els més beneficiats en el repartiment dels districtes, ja que l'excepcional conjuntura político-electoral catalana els facilita el camí per a situar-se en alguns indrets als quals, d'una altra manera, els hauria estat més difícil d'accedir. La Lliga conserva les seves posicions de Manresa, Mataró i Vilanova —actes guanyades anteriorment i pels mateixos homes que ara tornen a presentar-se—, i alhora intenta incorporar al seu haver els districtes d'Arenys, Castellterçol —propietat des del 1901 dels conservadors—, i Igualada —dominat pels liberals també des de començament de segle. Vic i Berga, tradicionalment dinàstics, són assignats als representants carlins.

Si ens refiem de les notícies que publicà la premsa, observem que la preeminència regionalista i carlina es veu afavorida pel bon acolliment que els monàrquics —principalment els del partit conservador— dispensen als candidats d'aquestes filiacions allí on ells no es presenten: liberals i conservadors de Mataró s'apleguen —segons el «Diario de Barcelona»— al voltant del regionalista Salvador de la Trinitat Rius i Torres²³; el constant diputat maurista de Berga, Antoni Rosal i Sala, retira la seva pretensió perquè conxorxes electorals pactades amb anterioritat l'obligaven,

21. Ibid., 14-III-1907.

22. «El Diluvio», 22-IV-1907.

23. «Diario de Barcelona», 2-IV-1907 i 26-IV-1907.

per lleialtat de conducta, a respectar la promesa de no enfrontar-se mai a un contrincant carlí²⁴.

Enfront d'aquest avenç de l'ala més moderada de Solidaritat, els republicans resten, amb poques variacions, dintre de les posicions guanyades anys enrera. Sabadell i Vilafranca es mantenen com a reductes fidels a Francesc Pi i Arsuaga i Josep Zulueta i Gomis, respectivament; St. Feliu i Terrassa —on des de sempre els republicans foren l'oposició als monàrquics— són els altres dos districtes als quals opten. Versemblantment, el republicà —qualificat d'independent— de Terrassa, Amadeu Hurtado, fou el candidat més aplaudit, ja que la seva presentació allunyà, momentàniament, el cacic Alfons Sala i Argemí de l'escenari polític del districte.

Que la convinença entre solidaris fou difícil i extremadament fràgil, ens ho demostren les obstruccions que sorgiren amb motiu de la proclamació dels candidats de St. Feliu, Vilanova i, particularment de Granollers.

A Sant Feliu foren els republicans els qui obstaculitzaren un ràpid acord, perquè mentre els unionistes escollien en Laureà Miró —acceptat de bon grat pels regionalistes²⁵—, els federals, amb el suport dels tradicionalistes, es decantaven per Ramon Roig i Armengol que, en un acte de «patriotisme» i malgrat considerar-se l'únic candidat legalment anomenat, optà per retirar-se, obeint el generós propòsit de no restar vots a Miró²⁶.

La presentació del federal Josep Rubau Donadeu Corcelles per Vilanova motivà també la desunió dels republicans del districte; aquest candidat, sense declarar-se ni antisolidari ni decididament solidari²⁷ és cobejat pels dos bàndols, ja que als republicans solidaris, tot i reconèixer al regionalista Josep Bertran i Musitu com el candidat «oficial», no els plau la seva proclamació per considerar-lo «massa reaccionari»²⁸.

Però, fou a Granollers on les discrepàncies entre regionalistes i republicans prengueren un caire més impetuós, tant, que ni la comissió executiva va ésser capaç d'establir una transacció que satisfés a tothom; com a resolució final, hom deixà llibertat de vot per tal que l'electorat fes la tria decisòria entre Ignasi Girona —presentat pels regionalistes— i Joan Lladó i Vallés, declarat candidat solidari, però amb el suport dels republicans. Mentre en Girona apareixia com un foraster —portat al districte per a ocupar el lloc destinat a en Cambó²⁹—, en Lladó i Vallés,

24. «El Correo Catalán», 7-IV-1907, assegura que A. Rosal ha rebut, en d'altres eleccions, el suport dels carlins.

25. «El Diluvio», 3-IV-1907, denuncia pactes secrets entre regionalistes i republicans unionistes en contra dels federals a St. Feliu i Vilanova.

26. «El Correo Catalán» i «Diario de Barcelona», 3-IV-1907.

27. «El Diluvio», 19-IV-1907, defensa el candidat federal i afirma que s'ha declarat solidari.

28. «La Veu de Catalunya», 22-IV-1907, descobreix pactes entre lerrouxistes i federals per anar contra J. Bertran i Musitu.

29. Ibid., i «La Publicidad», 24 i 25-III-1907, ens informen de la renúncia d'Ignasi Girona a presentar-se per Cervera, lloc pel qual fou proclamat per la comissió solidària. Resulta difícil esbrinar els motius de la renúncia, quan les

malgrat ésser acusat d'abandonar precipitadament i per oportunisme polític les files del lerrouxisme, devia comptar amb una clientela important entre el republicanisme de Granollers, forjada després d'uns anys de constant peregrinació política per aquestes terres. Potser aquest cas pot resultar útil per a polsar fins a quin punt la implantació personal d'un candidat arriba a prevaldre sobre qualsevol pacte polític.

Quant als lerrouxistes, cal assenyalar que les intencions d'ésser presents a tots els indrets només es tradueixen en opcions concretes de lluita³⁰ als llocs on, amb antelació, s'ha demostrat l'arrelament de nuclis republicans importants: Lerroux és proclamat per Sabadell³¹ i Mataró; Joan Pich i Pon per St. Feliu, i Pere Vilanova per Terrassa.

També als districtes de Girona, els estira-i-arronsa entre els components de Solidaritat Catalana proven l'existència d'esquerdes, que si de moment no impedeixen la política unitària en marxa, en fan difícil la continuïtat a més llarg termini.

Les forces del govern romanen tan sols allí on guanyaven tradicionalment: Puigcerdà, Torroella i Sta. Coloma; els liberals es repleguen totalment i deixen lliure —després d'uns anys de domini exclusivament canalejista— l'acta de Vilademuls; els solidaris van decidits al «copo». Per part dels regionalistes, Eusebi Bertrand i Serra —fabricant nat a la Cerdanya i afincat a Barcelona— plantà cara al cacic impertèrrit de Puigcerdà, Ferran Puig i Mauri; Joan Ventosa i Calvell canvià Torroella —on fou derrotat en l'anterior legislatura— per Sta. Coloma; l'home escollit per a procurar la retirada del sempitern marquès de Robert a Torroella fou el notari del districte, Josep Torras i Sampol. Altrament, els carlins, ultra situar a Pere Llosas i Badia per Olot, aconseguiren proclamar —superada l'oposició d'alguns membres de la Junta de Solidaritat— Manuel de Bofarull i Palau per Vilademuls. Ambdós candidats foren acceptats amb certes reticències per alguns solidaris de llurs respectius districtes, però mentre les condemnes dirigides a P. Llosas es van poder dissimular³², fou del tot impossible disfressar de desavinença intranscendent el desacord sorgit entre federals i regionalistes amb motiu de la proclamació del carlí de Vilademuls. Pere Rahola i Molinas —fill de Roses, advocat i militant de la Lliga Regionalista—, satisfesia com a candidat solidari els republicans, però fou sacrificat pel seu propi partit que, sotmès a la

possibilitats d'èxit eren gairebé totals donada la influència familiar —el seu avi era fill de Tàrraga— i econòmica —propietat del castell del Remei— que gaudia per alguns pobles del districte.

30. Durant la campanya electoral, «El Progreso» pressuposa la presència de propagandistes antisolidaris a bon nombre de districtes: Manresa, Mataró, Vic, Vilanova i la Geltrú, Torroella de Montgrí, etc.

31. També tenim notícia de la presentació del socialista Facundo Pérezagua per Sabadell.

32. «Diario de Barcelona», 6-IV-1907, deixa entendre que l'independent Mateo Vila —contrincant del carlí— rebé el suport d'elements solidaris.

particular política aliancista de les forces locals, donà suport a la candidatura carlina ³³.

Mínimes són les variacions que es produeixen als reductes republicans: a Figueres repeteix candidatura el federal Joaquim Salvatella, i el també federal Juli Marial —regidor de l'ajuntament de Barcelona— substitueix en J. M. Vallès i Ribot a La Bisbal; a Girona hi continua l'unionista Eusebi Corominas. Mentre el director de «La Publicidad» arribà a la votació sense contrincant, els federals hagueren de superar l'oposició plantejada pels lerrouxistes, disposats a polsar els possibles sentiments antisolidaris que la publicació republicana «El Autonomista» ³⁴ deixava endevinar en no fer actes de fe solidària i considerar-se, alhora, com «neutral en la lluita» ³⁵. Només en aquest sentit es pot comprendre l'interès demostrat per l'òrgan lerrouxista, «El Progreso», en presentar el candidat de Figueres, Antoni Jonama Vergoñós com «un consecuente republicano antisolidario, federal de la Unión Republicana» ³⁶, mentre dedicava també una especial atenció propagandística, segur d'un èxit absolut, al lerrouxista de La Bisbal, José Jorge Vinaixa.

Els dinàstics tarragonins —dedicats a no perdre les actes que fins ara els havia estat tan fàcil d'aconseguir— no es descoratgen davant l'entusiasme solidari; els governamentals no abandonen ni un dels districtes i els liberals, tot i trobar-se en l'oposició, se situen a la Circumscripció i a Roquetes, una acta aquesta que resta sense solidari disposat a guanyar-la.

La Lliga, mercès a l'estratègia electoral solidària podrà, per primera vegada, introduir-se per aquests paratges: Pere Muntañola i Carné i Manuel Raventós i Domènech —president de l'Institut agrícola Català de Sant Isidre— són enviats des de Barcelona per a representar, respectivament, els districtes de Tortosa i Valls.

On Solidaritat aconseguí alterar significativament la correlació de forces fou, sens dubte, al Vendrell —el president del CNR, Jaume Carner i Romeu, s'hi presentà després de renunciar a un lloc en la llista de Barcelona en pro del seu districte d'origen ³⁷—, i, especialment a Gandesa, on també pertocà a un republicà nacionalista —Joan Caballé i Goyeneche— defensar els interessos solidaris ³⁸.

Arran de la selecció dels candidats, també a Tarragona esclatà l'en-

33. «El Poble Català», 3-IV-1907, publicà el manifest de P. Rahola on fa pública la seva dimissió del càrrec de vocal i secretari de la Junta Directiva de la Lliga, la seva baixa com a soci del partit i l'existència de pactes «secrets» que han fet impossible la seva proclamació.

34. Dirigit per Darius Rahola i Llorenç es mostra, aquest any, admirador de J. Sol i Ortega i d'Eduardo Benot —president del Consell Nacional del partit federal— especialment quan, amb motiu de la mort d'aquest darrer, la publicació se'n fa un gran ressò. Vegeu «El Autonomista» a partir del 1-VIII-1907.

35. «El Autonomista», 19-IV-1907.

36. «El Progreso», 30-III-1907.

37. «El Diluvio», 13-IV-1907.

38. A Gandesa desapareixen de les candidatures Juan de Urquia i Enric Bosch, liberals que des del 1901 s'alternaven en la representació parlamentària; un republicà nacionalista i un conservador ocupen els llocs.

frontament entre els diversos components del moviment; la Circumscripció esdevingué el centre neuràlgic de la desavinença en cercar el «copo» per mitjà d'una candidatura tripartita integrada per dos republicans —Julià Nogués i Ramon Manyer— i per un carlí, Josep de Suelves i Montagut. El problema sorgia quan, després d'uns quants anys de feroç acarament, els mateixos candidats republicans i carlins —per imposició d'una estratègia electoral unitària— havien de signar la pau amb la més completa harmonia. Evidentment, les aprensions provingueren tant dels republicans com dels carlins, car una part de la Junta Municipal d'UR de Reus comunicà als seus correligionaris que acceptaria mantenir el pacte electoral amb els federals sempre que Nogués es declarés antisolidari³⁹; en aquest mateix sentit, la Junta carlina de Valls informà els seus afins dels acords adoptats per la «directiva del partit de Tarragona», referits a l'abandó de les files solidàries i a la desautorització adreçada al duc de Solferino per imposar-los l'obligació de votar «candidats solidaris»⁴⁰. Finalment, el carlí —declarat des d'un primer moment solidari— i els republicans —adherits a darrera hora a Solidaritat⁴¹— acudiren a l'elecció amb candidatura conjunta, i, com a la resta de Catalunya, la resolució de les discrepàncies internes s'ajornà fins després de la votació.

Els lerrouxistes intentaren aprofitar l'avinentesa de les fissures en la Unió Republicana de Tarragona, i «El Progreso» llançà una candidatura formada per l'unionista Mayner⁴² i pel «jefe» Lerroux, afirmant que una de les Juntes d'U.R. de la Circumscripció la recolzava plenament⁴³. També trobem d'altres lerrouxistes al Vendrell —Santiago Valentí i Camp⁴⁴— i a Tortosa, on torna a provar sort Ricardo Fuente Asensio, aspirant a l'acta des del 1903.

La Junta provincial de Solidaritat de Lleida també adoptà, com a primera resolució, anar al «copo», acatar els acords de les Juntes locals solidàries i comptar, en tot moment, amb el vist i plau dels delegats de la Comissió Gestora enviada des de Barcelona per a discutir l'oportunitat i fortuna dels homes escollits⁴⁵; però l'aspiració de captar totes les actes es frustrà en no trobar un prohom capaç de desplaçar el liberal Emili Riu i Periquet del «seu» districte de Sort⁴⁶.

L'esforç del partit conservador per a procurar que el torn dinàstic s'acomplís plenament, va anar parell a l'aparició de noves figures monàrquiques

39. «El Progreso», 7-IV-1907.

40. «Diario de Tarragona», 18-IV-1907; en realitat fou la Junta de Valls la que es separà de Solidaritat.

41. «La Veu de Catalunya», 10-IV-1907, no considera solidaris els republicans de Tarragona Circumscripció fins uns dies abans de la votació; la raó és la rebea actitud dels dos candidats a l'hora de proclamar-se solidaris sense embuts.

42. «El Diluvio», 10-IV-1907, Mayner desautoritzà qualsevol altra candidatura que no fos amb Nogués.

43. «El Progreso», 7-IV-1907.

44. Possiblement amb algun nucli d'opinió favorable als lerrouxistes, sorgit des del 1905 després de la presentació d'Emiliano Iglesias.

45. «El Pallaresa», 17-IV-1907.

46. «El Poble Català», 5-IV-1907, el considerava exemple de liberal modèlic

en la vida política lleidatana; segurament, per a fer perdurable aquest intent de recuperació, sovint s'afanyaren a cercar alguna relació —que servís de justificant a la seva presència— entre l'aspirant a l'acta i el districte que pretenia representar. Així, Lluís Ferrer i Busquets —director de la Societat del Canal d'Urgell— fou destinat com a pretendent de l'acta de la capital, i el propietari de la Pobla de Segur, Ramon Mauri i Arnalot, reemplaça a darrera hora José de Elosegui, ex-alcalde de Sant Sebastià i perfectament desconegut pels electors⁴⁷; amb tot, la màxima destresa en aquest terreny fou dedicada a trobar el candidat per La Seu, puix s'havia proclamat al marquès de Baztán —germà de Ramón Martínez Campos, duc de La Seu— per a intentar reviure la perllongada dominació caciquil del duc, absent de La Seu després de la victòria electoral del 1901.

La tasca d'implantació desenvolupada per la Lliga Regionalista fou gratificada amb candidats per a dos districtes: a Pere Milà i Camps se'l destinà a Solsona i l'ex-liberal Joan Garriga i Massó optà de nou —després de convertir-se en lligaire— per La Seu d'Urgell. Amb motiu de la renúncia d'Ignasi Girona a la tercera plaça assignada als regionalistes, el carlí Llorenç M.^a d'Alíer era situat a Cervera.

Els solidaris republicans resten localitzats als districtes de Lleida, Balaguer i Tremp; Joan Moles i Ormella, personatge de la Unió Republicana se situa a Lleida, i les acusacions de què és objecte per part de la premsa local van des de «monárquico metido a republicano» fins afirmar que hom l'ha encasellat perquè a Barcelona és «de nefasta memoria» la seva gestió com a regidor de l'ajuntament⁴⁸; el secretari del C.N.R. de Barcelona, Felip Rodés i Baldrich, superada l'oposició inicial de la Junta d'UR de Balaguer, és el destinat a aquest districte; contràriament, el federal Josep Llari i Areny fou rebut amb complaença per UR com a candidat per Tremp, ciutat on vivia i desenvolupava la seva activitat professional. En aquest grup de districtes, caracteritzats per un refermament de la política republicana, s'hi hauria d'incloure el de Les Borges Blanques, disputat aquest any per Francesc Macià, solidari que, per la seva condició de militar contestatari, se'l considerava, al marge i fins i tot per damunt de qualsevol partit⁴⁹, malgrat que la Lliga comptés com a pròpia la seva proclamació.

Cal assenyalar que a cap dels districtes lleidatans apareixen candidatures lerrouxistes; per contra els seguidors de Ramon Soldevila —separats d'UR— són acusats de donar suport als conservadors.

Solidaritat Catalana comença la campanya electoral amb un manifest inaugural on es feia pública la intenció d'anar al «copo» a tot Catalunya i es demanava, alhora, disciplina de vot i renúncia a qualsevol sentiment

perquè abandonà l'escó conjuntament amb els diputats catalans com a mostra d'oposició a la llei de jurisdiccions.

47. «El Pallaresa», 8-IV-1907.

48. «El Ideal», 4-IV-1907.

49. Vegeu-ne la campanya electoral a «La Veu de Catalunya» i especialment el 23-IV-1907.

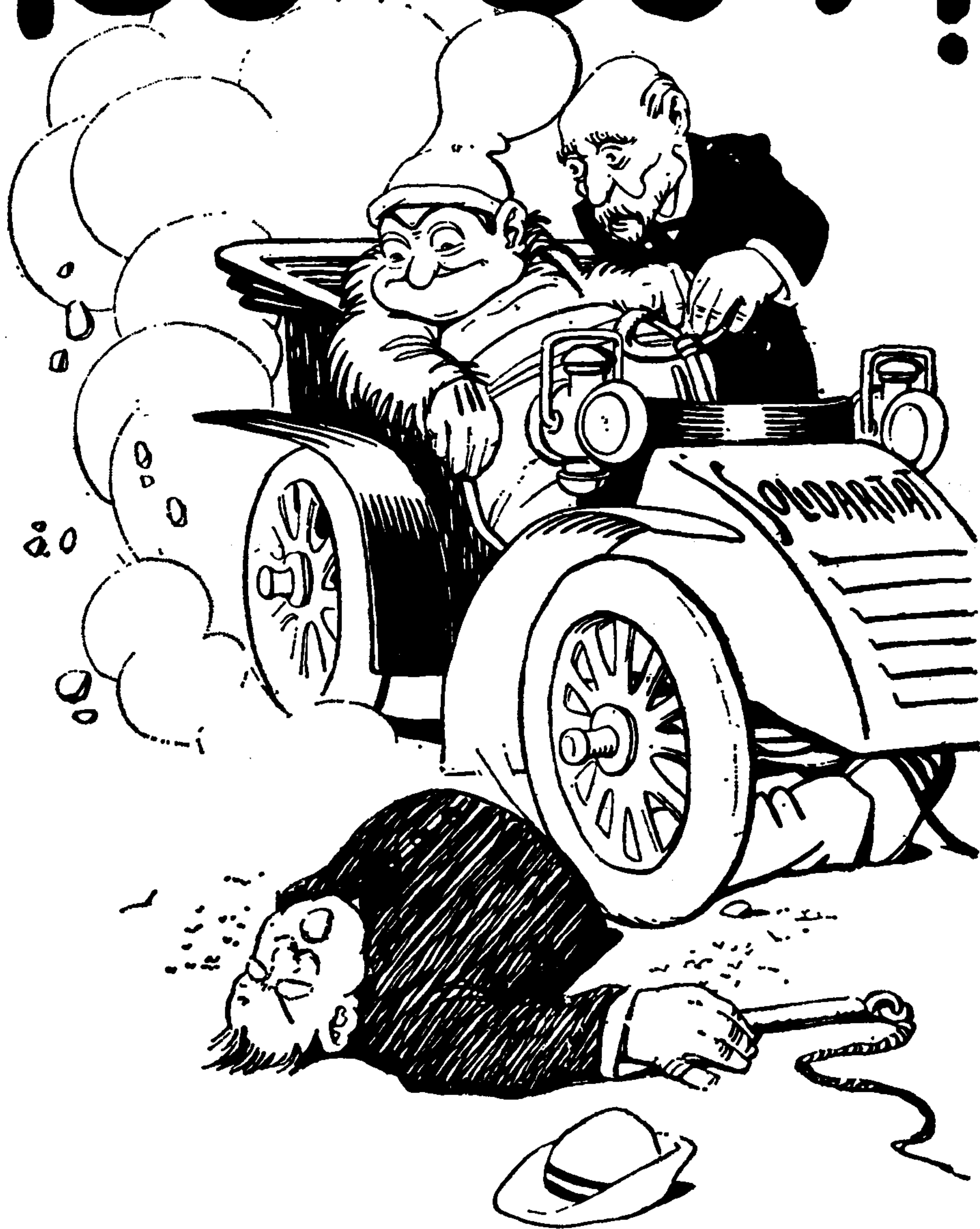
personal perquè calia pensar només «en el bé comú de Catalunya» per assolir l'èxit ambicionat⁵⁰. Aquest desig conciliador de tendències diferents, dirigit a evitar qualsevol enfrontament en el si de Solidaritat, perdurà com un tòpic reiteratiu al llarg de la campanya; però tot i aconseguir-se una tasca unitària, cada una de les forces polítiques solidàries valorava uns aspectes i n'oblidava uns altres, entenent l'elecció sota una òptica particular que responia a uns interessos específics. Els republicans nacionalistes es prepararen per a no defraudar a la «massa catalana, a la massa popular, veritable elector de la Solidaritat»; els republicans unionistes, volien donar el primer pas per a la «regeneració de la nacionalitat espanyola»; els federals feien campanya a favor de Solidaritat, per considerar-la democràtica —«lluita contra el cunerisme»—, antidinàstica i federal —«anhela l'autonomia regional»—, revolucionària —«pretén canviar radicalment l'organització actual de l'Estat espanyol»— i «ni más ni menos burguesa y clerical que los antisolidarios, ya que hay elementos de este tipo en ambos grupos»⁵¹. Els carlins enfocaren llur propaganda valorant la Solidaritat només com una aliança electoral que no podia posar en perill «ni els principis ni l'estabilitat del seu partit»; contràriament, per als regionalistes —factòtums de la campanya— no es podia confondre la Solidaritat amb una simple coalició amb la sola finalitat de guanyar noves posicions polítiques. Per a la Lliga, Solidaritat és «un moviment regenerador», «una obra essencialment patriòtica», «una revolució pacífica i civilitzadora», fins i tot «una primera manifestació de l'imperialisme català», però en cap moment no resta disposada a acceptar que sigui, simplement, una aliança entre partits. Això suposaria precisar i clarificar, davant de l'opinió pública, els objectius concrets pels quals es disposen a lluitar les forces coaligades, cosa que la pròpia heterogeneïtat del moviment —que buscava el vot de classes socials antagòniques— feia impossible. Els regionalistes manifesten que les seves intencions es limiten a substituir «l'Espanya vella del centralisme per l'Escola nova, viva, jove, de l'estat regionalista», tasca que no era ni anti-espanyola, ni anti-dinàstica, ni antimilitar, ni tampoc una revolució tradicional «amb actes de violència i amb trasbalsaments de tota mena». La revolució pacífica que somniaven, menava a la dissolució d'una societat per a construir-ne una altra que fos «transformadora de l'Estat», però sense destruir-lo, ni tampoc capgirar-lo. Tots els manifestos propagandístics de la campanya electoral de la Lliga estan pensats amb vista a no sobrepassar els límits marcats per explicacions de caire reformista i equànim.

El 14 d'abril, una setmana abans de la votació, se celebrà l'acte més important de la campanya: el míting del Tívoli. A més de fer pública la

50. «La Veu de Catalunya», 14-III-1907. El 12 de març, dos dies després de les eleccions provincials, J. Roca i Roca, F. Cambó, M. Junyent, J. M. Vallès i Ribot, el duc de Solferino, J. Carner, D. Martí i Julià i L. Hurtado signaven el manifest inaugural de la campanya electoral.

51. «La Publicidad», 26-III-1907.

icu-cut!

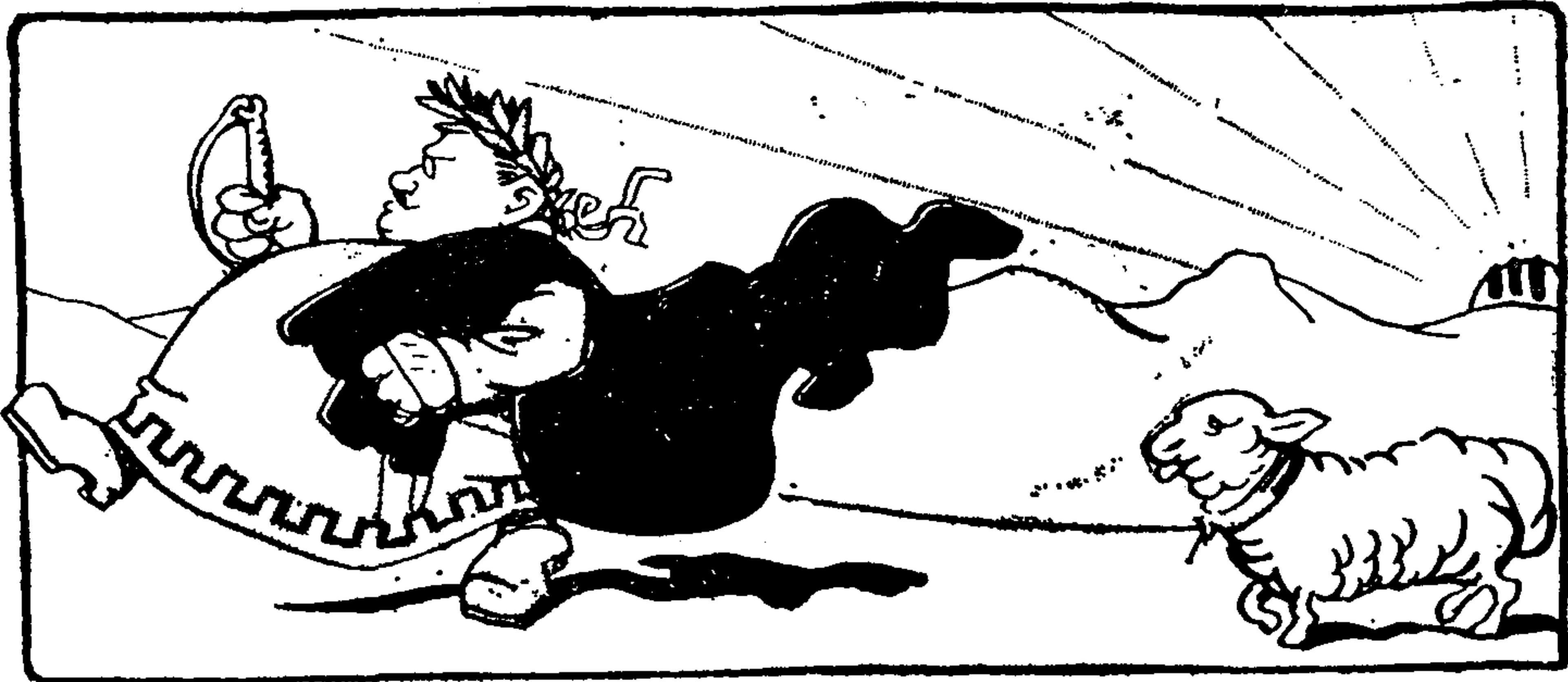

—Me sembla que l'hem ben aixafat.
—No s'hi amoini home, que ja era mort.

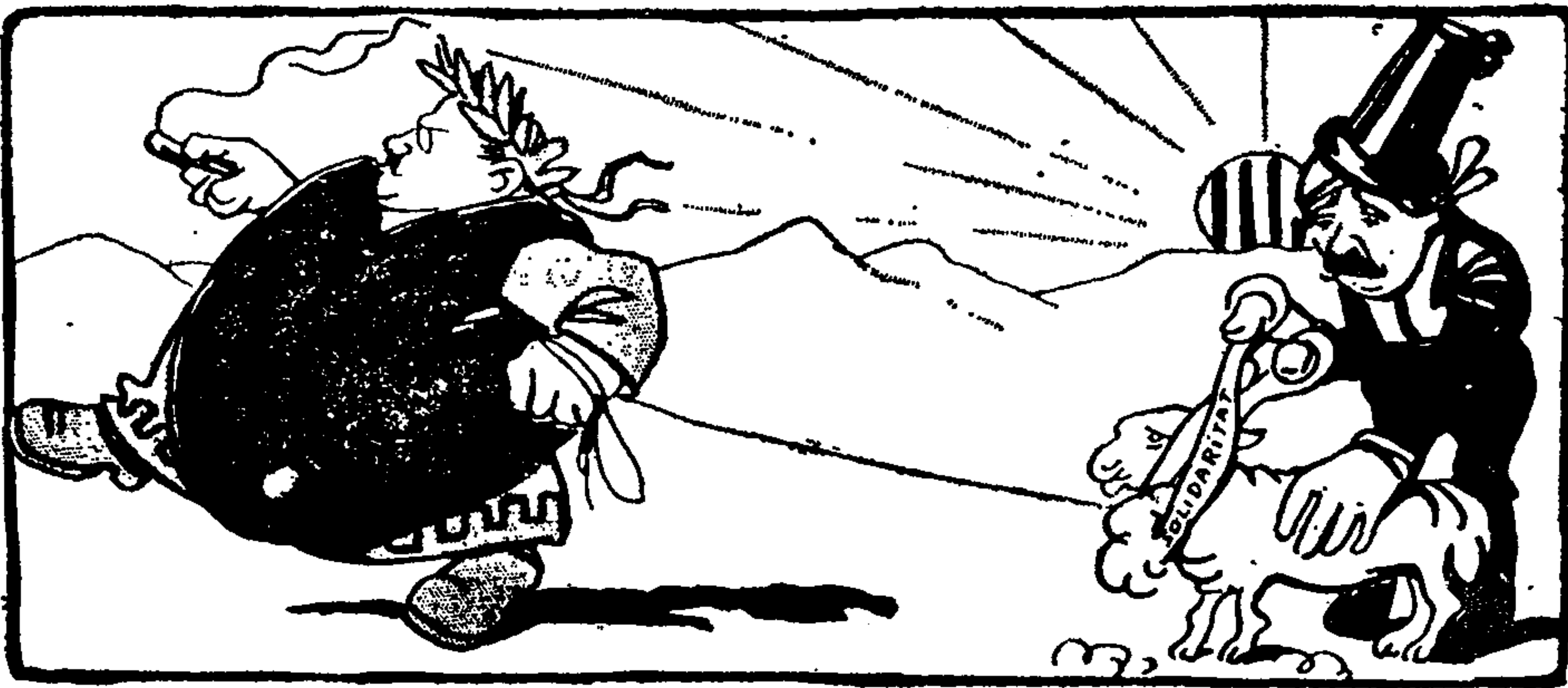
(*"Cu-Cut"*, 15-IV-1907)

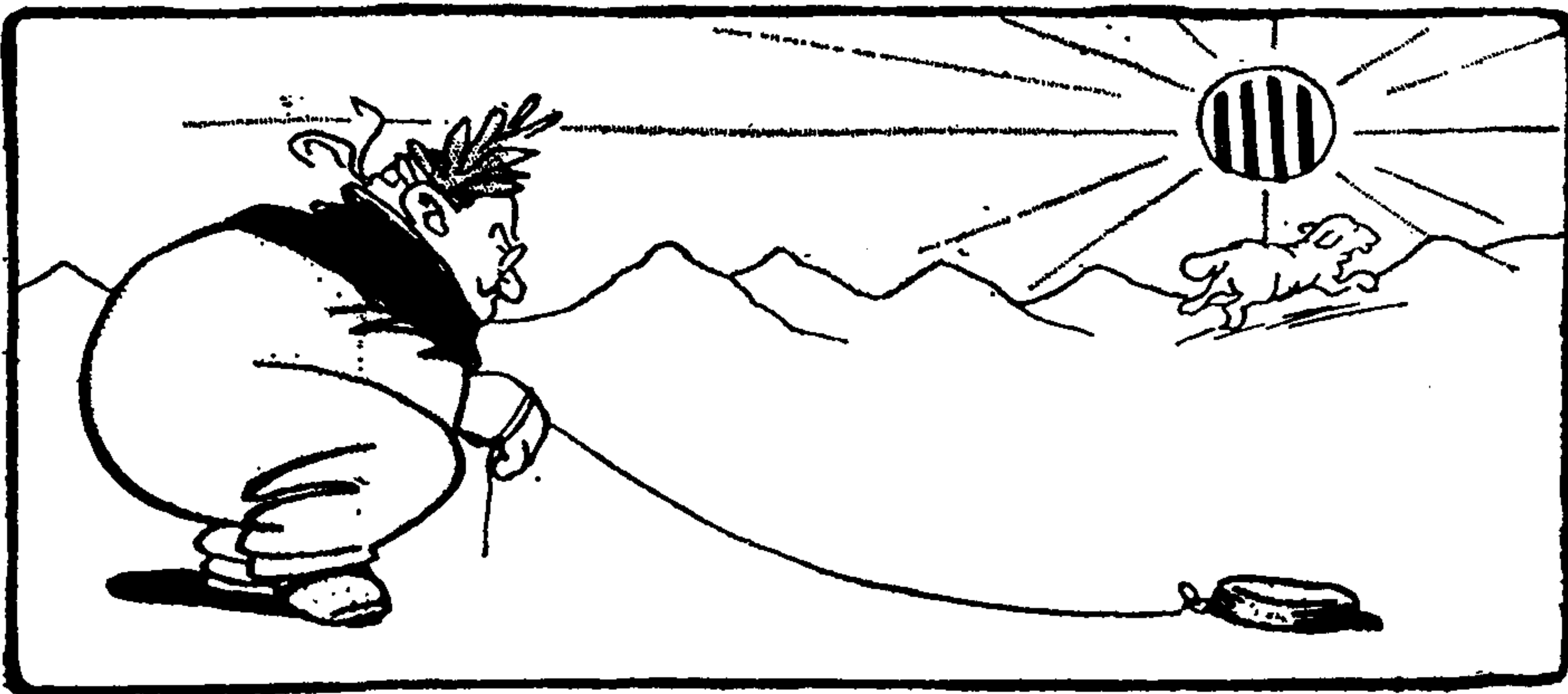
EL BÈ DEN LERROUX

1905

1906

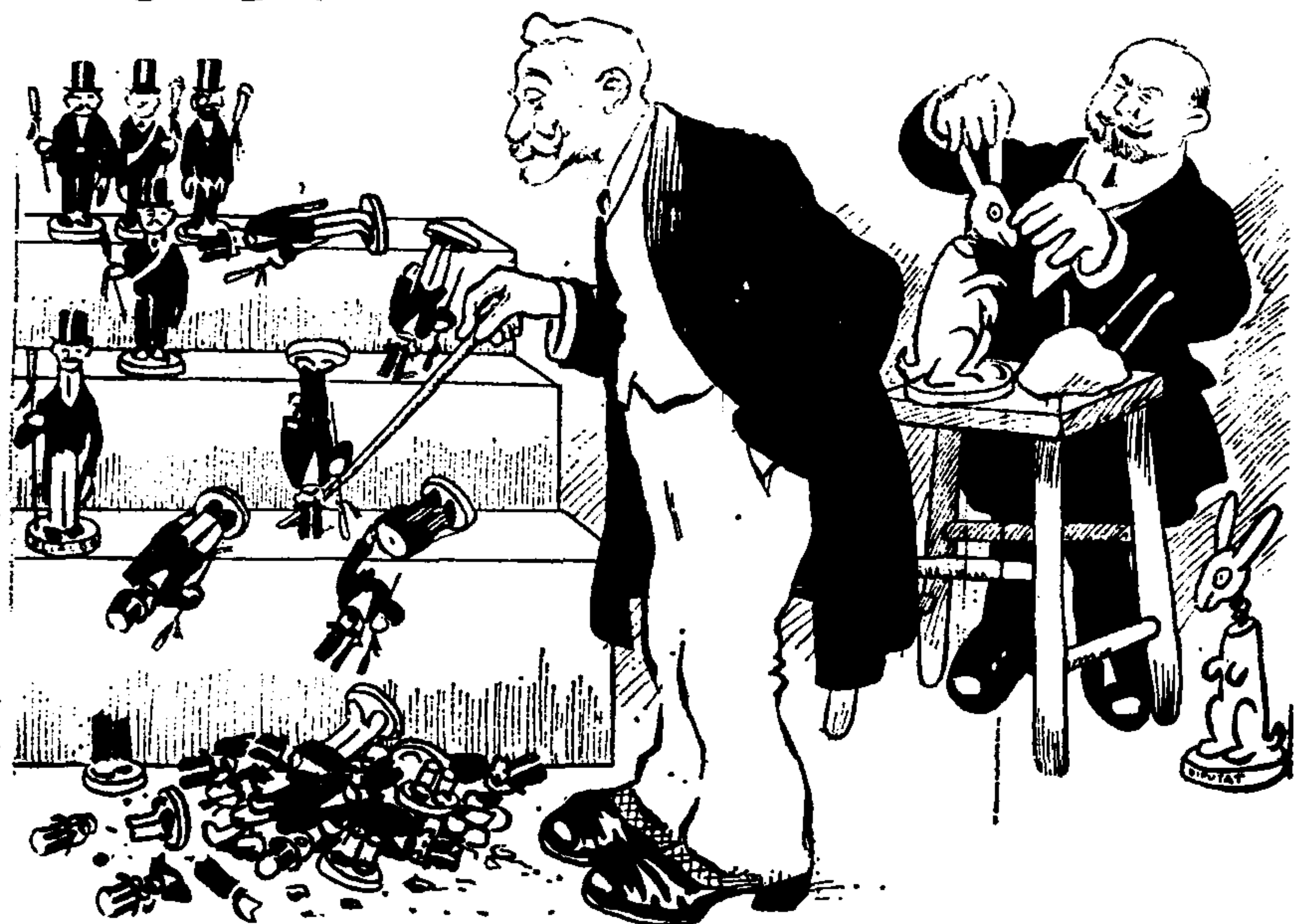

1907

("Cu-Cut!", 27-III-1907)

PREPARATIUS ELECTORALS

Cada hù ho fá á la seva manera

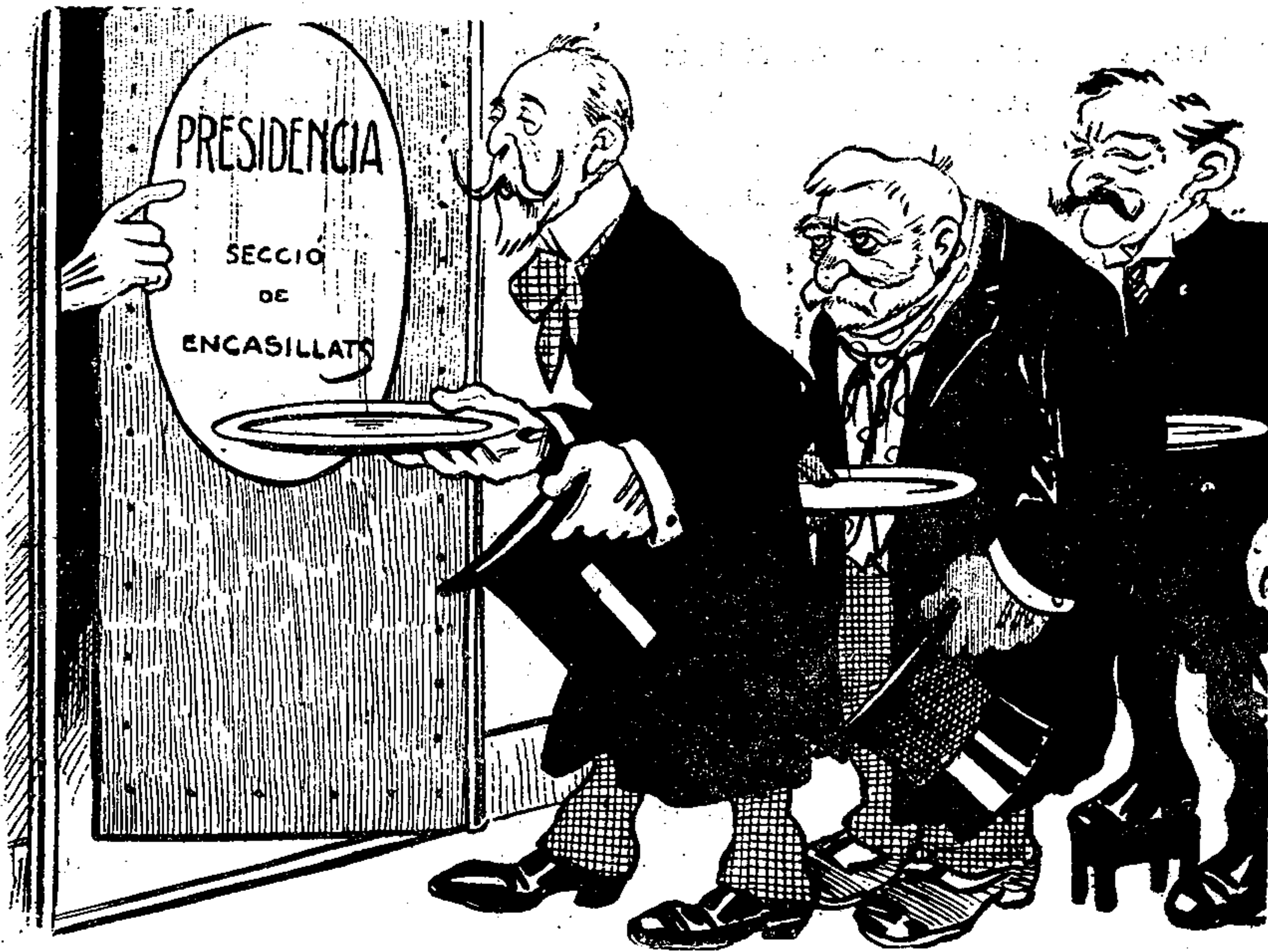

Els mauristas.

Els ferrouxistas.

Els lliberals.

La Solidaritat.

(*"La Campana de Gràcia"*, 30-III-1907)

candidatura i d'intentar «clarificar» algun dels aspectes més controvertits del moviment, en aquest míting es donà a conèixer la plataforma política de Solidaritat. La inconcreció i la imprecisió guiaren els parlamentaris que hi intervingueren; les crítiques adreçades a la participació tradicionalista foren justificades esmentant el seu contrapès sobre «irreflexivos impulsos»; els atacs que suscitava la intenció d'anar al «copo» s'intentaren salvar recordant que no es podia equiparar la candidatura solidària a la d'un partit per tal com era una candidatura social que servia una causa per damunt de les idees polítiques; a més a més, s'argumentà que s'havia de guanyar per a marcar el camí que calia seguir a les altres regions d'Espanya. En la declaració política es demanava, com a únic punt d'interpretació inequívoca, la derogació de la Llei de jurisdiccions, mentre que les peticions autonomistes es limitaren a sol·licitar una certa autonomia per als municipis i les regions que consistiria, bàsicament, en confiar a aquests organismes moltes de les funcions d'ensenyament, beneficència i obres públiques ⁵².

L'atemptat perpetrat contra Salmerón i Cambó per elements lerrouxistes, quan anaven a celebrar un míting al districte de Sants, va ésser motiu més que suficient per a crear un ambient tens i per a infondre un caràcter radical i extremista a la campanya. Si fins aleshores havia estat difícil donar al vague programa solidari una cobertura ideològica prou àmplia, a partir dels trets d'Hostafrancs això deixà d'ésser preocupació important; la lluita restà llavors clarament polaritzada entre bons i dolents, s'enfocava, com diu «El Poble Català», com «un combat entre una política honrada, tolerant i civil contra una altra que ha fet de l'assassinat un procediment de lluita» ⁵³.

Arguments per a vituperar el lerrouxisme —alguns de caire marcadament demagògic— foren emprats per forces de dreta i esquerra, i les conseqüències d'aquestes actuacions es convertiren sempre en beneficis immediats per a Solidaritat. La vigília de les eleccions «La Publicidad» demanava «acción popular contra Lerroux»; «El Diluvio» animava a «alcanzar el triunfo aunque tengamos que laborar entre una nube de explosivos»; «La Veu» creia que els vots eren les «armes solidàries contra els assassins» i les dretes catalanes ja no tenien dubtes, perquè la carta jugada pels solidaris en plantejar l'elecció com una lluita entre «l'ordre i la tranquil·litat contra el desordre i l'anarquia» havia demostrat ésser una realitat evident.

Els lerrouxistes no escatimaven tampoc recursos per a oposar-se a llurs adversaris; els seus arguments també són efectistes i encaminats, la major part, a encoratjar els sentiments d'«anticentralisme barceloní» dels districtes més allunyats de la capital. Segons «El Progreso», Barcelona és Madrid, la Lliga el Ministeri de Governació i la Junta Solidària, encarregada de la tria dels candidats, exerceix un «cacicato» per a encarrilar a qui més li plau, sense consultar l'opinió dels districtes. Tanmateix, el punt central de

52. «La Veu de Catalunya», 15-IV-1907. Ressenya míting d'«el Tívoli».

53. «El Poble Català», 20-IV-1907.

la seva propaganda, són les constants acusacions a S.C. d'immoralitat, de reaccionarisme, de separatisme, de clericalisme, de moviment burgès, de protecció governamental, etc..., així com les freqüents previsions «futuristes» d'una pròxima desintegració de la coalició —només com a tal és considerada— solidària.

Amb un ambient d'efervescència i expectació s'anirà a la votació i tothom demanarà amb vehemència el vot català; «El Diluvio» animà amb crits de «¡Cataluña por España! ¡Viva España Regional!»; «La Veu» actuà, també, en el mateix sentit, «a votar per Barcelona i per Catalunya i per la nova Espanya» «El Progreso» pensà, igualment, que s'ha de votar per Catalunya i per Espanya; «El Poble Català» feia extensiva la seva crida als catalans i a tots els que «sense ser fills de Catalunya, hi treballen i hi viuen»⁵⁴.

Així i tot, guanyar les actes de la ciutat no era la principal preocupació Solidària, ja que les dificultats provenien dels districtes unipersonals, dominats, molts d'ells, per cacics d'obediència governamental. És per això que Solidaritat desplegà allà tots els esforços propagandístics, i hom pot assegurar que ni un sol districte, fins i tot els més allunyats de la capital, restà sense la visita d'oradors de Barcelona. Nogensmenys, «El Poble Català», ple d'optimisme, proposà una caravana d'automòbils, «la caravana de l'autonomia» que recorregués tot Catalunya. Per a subvencionar les despeses que ocasionaven aquests desplaçaments, s'organitzà una subscripció pública —el pes de la qual recaigué sobre «La Veu»—, acompanyada alhora de proclames mentalitzadores assabentant que «sense diners no hi ha eleccions»⁵⁵. Però malgrat la presència de personalitats importants que feien pensar en una campanya nova i intensa, els actes de propaganda desenvolupats als districtes es limitaren a uns quants discursos, acompanyats dels manifestos que, amb belles i nobles paraules, gairebé sempre buides de contingut, adreçaven als electors. La lluita lliurada a Granollers i Terrassa es considerà com la més intensa de tots els districtes barcelonins. Cambó es va veure en la necessitat d'acudir a Granollers per assistir a la proclamació d'Ignasi Girona, però també per palliar —amb paraules poc convincents— l'enuig d'alguns electors descoratjats per no tenir-lo —tal com en principi s'havia previst— com a candidat. Quant a Terrassa, el manifest d'Amadeu Hurtado tingué el màxim ressò en la premsa de Barcelona tot i que l'escrit no va més enllà d'afirmacions d'aquesta faisó: «es dona per acabada a Catalunya i a Espanya la història dels polítics per començar la dels pobles...; els polítics existeixen pel poble no el poble pels polítics...»⁵⁶.

Els solidaris de Girona, a més de la tasca que es desenvolupà pels districtes, publicaren conjuntament un manifest electoral i celebraren, el

54. Ibid., 21-IV-1907.

55. «La Veu de Catalunya», 11-IV-1907. Altres eslògans per aconseguir diners són d'un caire menys pragmàtic: «Lo que doneu per Solidaritat ho doneu per Catalunya», «El sacrifici és petit. Lo que voleu és molt gran».

56. «El Diluvio», 8-IV-1907.

15 d'abril, un gran acte propagandístic presidit pel cabdill republicà Nicolas Salmerón. L'òrgan de la Lliga Regionalista «Diario de Gerona» s'encarregà de desplegar la campanya solidària, puix que la postura adoptada per «El Autonomista» —diari republicà— consistí a aconsellar els seus amics que no votessin als monàrquics «en el desig de no votar als solidaris»⁵⁷. El «Diario de Gerona», a més d'informar dels aspres enfrontaments entre conservadors i regionalistes a Torroella⁵⁸, s'esforçà de treure la por de l'elector indecís a les amenaces oficials, assegurant que el caciquisme era mort a Catalunya i per tant, es podia anar a votar sense preocupacions de cap mena.

Els esforços de Solidaritat a Tarragona s'hagueren de concentrar en vèncer la resistència dels elements catòlics a votar solidaris republicans, ja que aquells, fins a darrera hora, recomanen utilitzar només un dels dos vots a què cada elector tenia dret, perquè no es podia votar un «antidinàstic» que era a més «republicà i anticatòlic», alhora que criticaven molt durament la postura dels carlins de fer ús dels dos vots⁵⁹.

Roquetes —sense solidari— fou la màxima preocupació de l'òrgan liberal «Diario de Tarragona», que demanà insistentment el vot favorable a Germà Adell presentat com fill del districte, coneixedor dels seus problemes i representant d'una viva «protesta» contra un imprecís cunerisme i caciquisme, arguments no molt diferents dels que podia utilitzar qualsevol candidat solidari. Fora d'aquest indret, els liberals declaren llur bona disponibilitat per a respectar la voluntat, segons ells, «conscient o inconscient» de votar la Solidaritat.

També a Lleida, igual que als altres districtes catalans, els principals actes propagandístics van ésser presidits pels capdavanters dels partits vinguts de Barcelona: Cambó marcà l'inici de la campanya amb el gran míting celebrat als Camps Elisis de la capital del Segrià el 25 de març; Salmerón assistí el 7 d'abril a Les Borges a l'acte de protesta contra l'actuació del govern amb el trasllat militar de Francesc Macià i, uns dies després, es desplaçà a Balaguer per a presentar públicament en Felip Rodés, acceptat amb certes reticències per la Unió Republicana del districte; igualment, Josep M.ª Vallès i Ribot s'arribà a Tremp per a recolzar el seu correligionari Josep Llari.

Proclamats els solidaris, les dretes monàrquiques començaren a blasmar el centralisme que, segons elles havia practicat tan desafortunadament «la hermana mayor de Lérida», Barcelona⁶⁰. Centralisme, cunerisme, caciquisme, es converteixen —aquest any més que mai— en conceptes vàlids i

57. «El Autonomista», 20-IV-1907.

58. Segons informació del «Diario de Gerona», el motiu central de la campanya va ésser el «plet de l'arròs», en tractar d'esbrinar les conseqüències econòmiques i sanitàries derivades del conreu d'aquest cereal. Aquest diari ressenya amb tota mena de detalls les lluites entre «arrossaires i no arrossaires», representats indistintament pel marquès de Robert i J. Torres i Sampol.

59. «La Cruz», 18-IV-1907.

60. «El Pallaresa», 1-IV-1907 i 24-III-1907, es mostra partidari del centralisme «madrileny» perquè almenys «deja elegir hijos de nuestra provincia».

—¿Què fa, senyor Alegret?
 —Sembro vots.
 —Ja ho veig, ja; però'm sembla que passaràn els segadors y se n'hi enduràn la cullita.

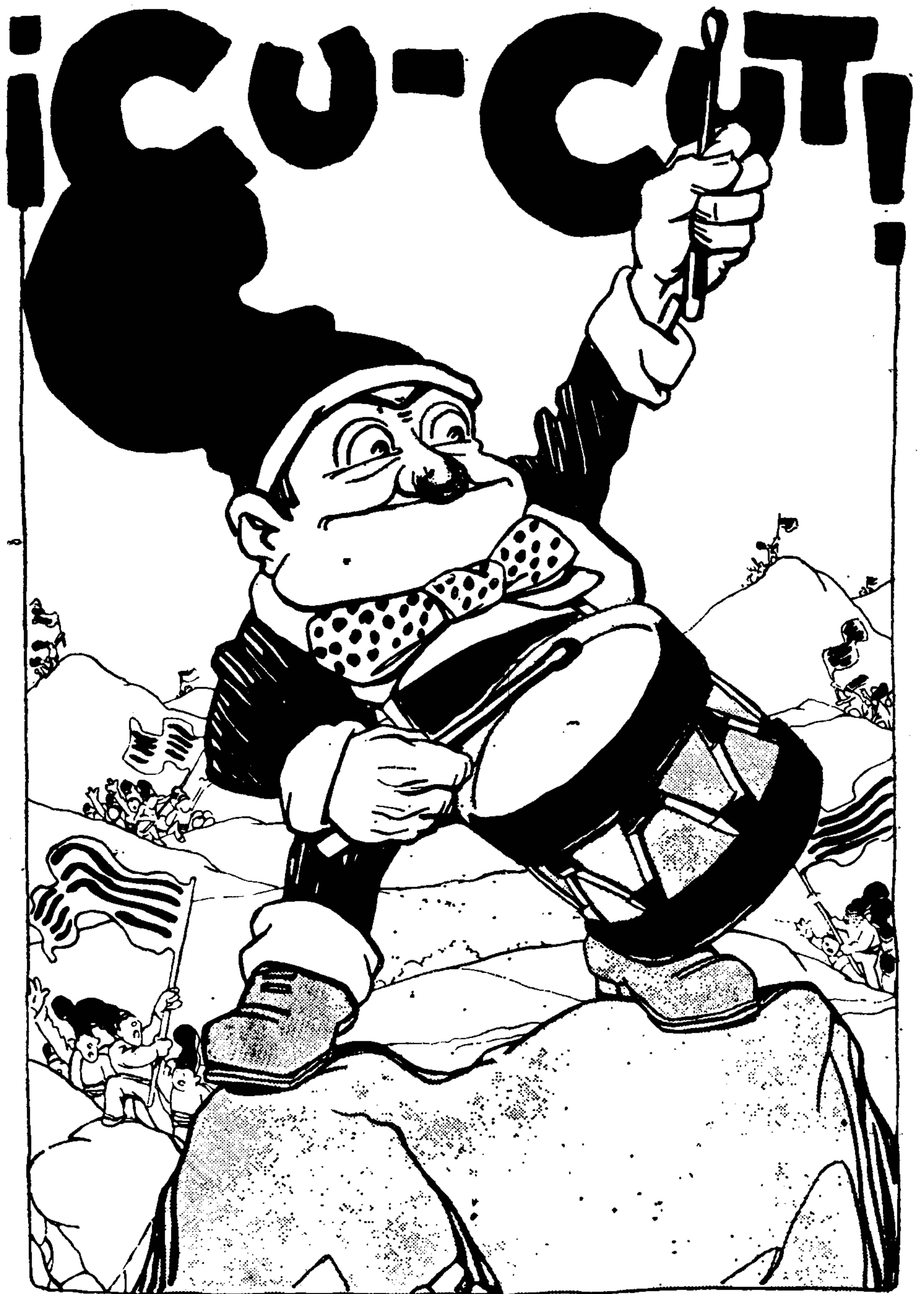
(*"Cu-Cutl"*, 11-IV-1907)

emprats tant per la dreta monàrquica i espanyolista com per Solidaritat Catalana; aconseguir deslliurar a Lleida d'aquests mals que pateix des de fa tant de temps són compromisos contrets amb l'electorat i objectius compartits per solidaris i anti-solidaris fins al moment d'emetre el vot⁶¹.

La concurrència massiva a les urnes, amb una votació ordenada i tranquil·la i una desacostumada animació van ésser els trets característics de la jornada electoral a tot Catalunya.

A Barcelona, la votació fou precedida d'un breu descans propagandístic davant la suspensió, per qüestions de seguretat, de tots els mítings solidaris i antisolidaris que estaven programats per a la vigília dels comicis. L'afany per evitar alteracions de l'ordre públic s'incrementà en tots els collegis electorals, i la manca de greus incidents —resultat de la minuciosa vigilància— procurà al governador civil de la ciutat, Ossorio i Gallardo, les efusives felicitacions de «La Veu de Catalunya» que lloava la rectitud demostrada per a fer complir la llei; al mateix temps, el governador aplaudí, també, l'ordre i la serietat observats pels partits i els seus electors, reproduint un ambient de mútues aliances que deixaven entreveure el caràcter estabilitzador que pretenia tot el procés electoral solidari.

61. Una referència a aquests comicis pot veure's a Romà Sol i M.^a del Carme Torres: *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)*, Barcelona, Edicions 62, 1978, pàgs. 246-256.

L'ALSAMENT DEL DIA 21

Si n'eren tres cacichs
que'ns feyen la trabeta
al més dolent de tots

avuy li toca'l rebre,
ram-rapataplam,
avuy li toca'l rebre.

(*"Cu-Cut!"*, 18-IV-1907)

El dia 25 s'escrutaren els vots. La Junta provincial del Cens proclamà guanyadora dels 7 escons parlamentaris la candidatura solidària. El triomf fou absolut; amb una participació que s'apropava al 60% —un 20% superior a la del 1905 i un 14% més que el 1903— Solidaritat comptava amb un 42% del cens electoral mentre la candidatura lerrouxista només arribava a un 17%. Cal, no obstant, tenir present, per a valorar el veritable sentit dels resultats d'aquestes eleccions, que S.C. constitueix, per si sola, un cas particular dintre de l'evolució político-electoral catalana; la disparitat entre els índexs participatius dels comicis, tant anteriors com posteriors, s'ha d'entendre en el mateix sentit. Per altra part, mai no s'havia plantejat un moviment que assumís una profunda reforma política i administrativa sense comprometre la conservació de les estructures econòmiques. Tothom podia trobar motius que justificuessin un vot conscient. Va ésser, doncs, l'oportunitat conjuntural i la novetat creadora allò que va fer de S.C. un factor mobilitzador, una alternativa que no necessitava massa coherència ideològica per a tirar endavant els seus objectius.

Un cop fet públic el desenllaç de l'elecció, les diverses forces polítiques començaren a jutjar els resultats sota les seves òptiques pròpies; en general, la premsa que va recolzar a Solidaritat valorarà la victòria com un cop descarregat sobre la demagògia lerrouxista, sobre el caciquisme, i sobre el centralisme; així mateix, «El Progreso» reconeixia, molt dignament, haver perdut la batalla, però no la guerra.

A mesura que transcorrien els dies, les valoracions partidistes prenen un caire molt més revelador del veritable significat dels resultats, tant per als solidaris com per als lerrouxistes. Els diaris portaveus de les forces de dreta, «La Vanguardia», «Diario de Barcelona», es mostren expectants davant dels futurs esdeveniments; les seves intencions les havien deixat molt clares abans de recomanar el vot per a S.C. car, si bé és cert que la vigília de l'elecció li donaven llur suport, també advertien que «la monarquia sigue en pie»⁶² i, davant els resultats, es limiten a no fer cap comentari massa comprometedor sobre llurs propòsits.

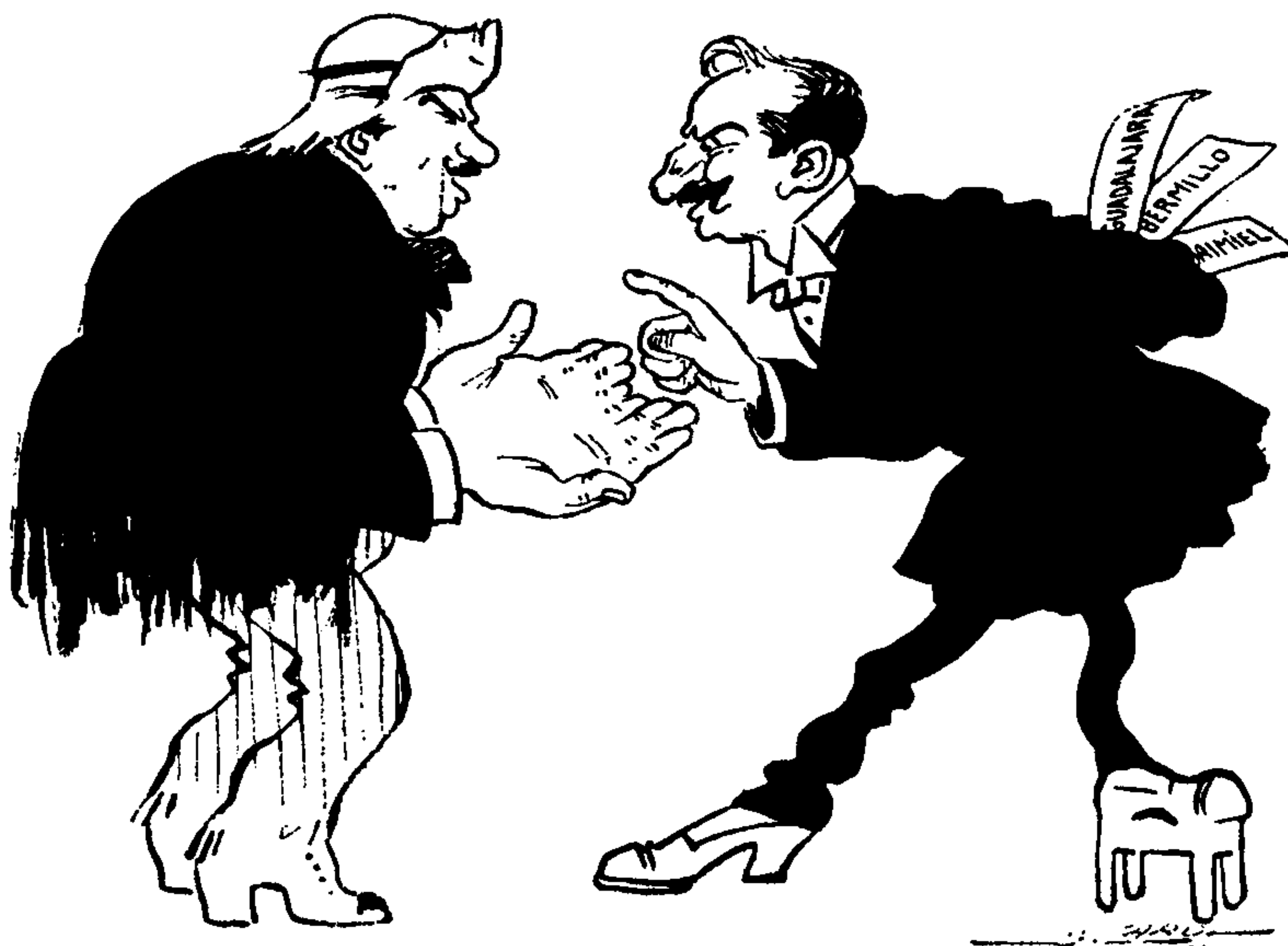
Per als regionalistes, la victòria ha suposat, en primer lloc, la salvació de Barcelona, que representa al mateix temps la salvació d'Espanya, ja que «la nostra ciutat posseeix forces i vigor per assolir tota mena de triomfs, per a estendre'ls arreu de la nacionalitat catalana i per a contagiar-la a tot el país espanyol»⁶³. El paper a jugar des d'ara enfront de l'Estat espanyol és, també, el punt central de la valoració que portaren a terme algunes publicacions republicanes: «El Diluvio» no es cansa de repetir que veu imminent l'adveniment de la «Solidaritat Espanyola»⁶⁴; ensems, els republicans nacionalistes creuen que l'elecció ha suposat un èxit per a «les aspiracions de llibertat del poble català» puix que en derro-

62. «Diario de Barcelona», 20-IV-1907.

63. «La Veu de Catalunya», 22-IV-1907.

64. «El Diluvio», 22-IV-1907, resumeix el triomf solidari en dos crits «¡Viva España! ¡Viva Cataluña!».

¡Un' acta, per caritat!

(*"La Campana de Gràcia"*, 11-V-1907)

tar al caciquisme i al centralisme s'ha impulsat l'autonomia i la República; en conseqüència pensen que correspon a l'esquerra la missió de crear la regió autònoma catalana i afirmen que estan disposats a lluitar per a la consecució d'aquest objectiu. Els lerrouxistes, recuperats de la primera impressió que els causà la desfeta, pensen, evidentment, que ells són els únics guanyadors, ja que l'elecció ha estat una experiència que els ha procurat una «cohesió interna» molt superior a la que gaudien les forces solidàries; així mateix, els resultats els han beneficiat perquè, a partir de la derrota, ha augmentat el seu «amor per Catalunya» en veure-la atrapada per la nefasta Solidaritat.

En relació amb les proppassades eleccions provincials⁶⁵, l'increment participatiu experimentat afavoreix, en tots els districtes de la ciutat, la candidatura solidària, puix que els lerrouxistes no milloren llurs xifres absolutes de vots, tot i que el nombre de votants va ésser molt superior. Només a la zona de la Barceloneta i el Poble Nou —Districte I—, guanyaren els antisolidaris amb la majoria absoluta dels vots —52'07%— amb un percentatge de votants —55'10%— bastant inferior a la mitjana pro-

65. Per a un estudi comparatiu dels resultats de les eleccions legislatives i provincials, vegeu Borja de Riquer: *Les eleccions...* Els índexs corresponents a les legislatives han estat revisats i sofreixen petites variacions.

vincial; èxit parcial no gens atípic, perquè, des del 1901, aquest sector de la ciutat s'havia manifestat —d'acord amb la seva base social altament proletària— d'orientació clarament republicana i sense indicis de confessionalitat catalanista. La resta dels districtes, malgrat el triomf solidari, mantenen una tendència de vot, comparable a la detectada en legislatures anteriors, que ens permet de seguir establint una divisió entre indrets més conservadors, de predomini regionalista —aquest any solidari—, i districtes amb implantació històricament republicana, catalanista o no, i amb un cert equilibri entre els dos grups oponents.

El districte III, des de sempre regionalista, fa honor al conservadorisme que correspon a la zona habitada per la burgesia barcelonina que, fidel a la seva tendència de vot, adjudicarà als solidaris un 85'47% dels vots, qualificant-se alhora com el districte amb l'índex participatiu —67'40%— més elevat de Barcelona. Aquesta circumstància ens permet de suposar que ha estat la component lligaire la que va assolir un major pes específic a les urnes. Altrament, continuen movent-se en la mateixa òrbita de predomini regionalista —i, per tant, d'ampla victòria solidària— districtes d'una base social entre burgesa i petit burgesa, com el VIII, IV, VI i II; tots superen el 60% de participació i, amb percentatges de vots que oscil·len entre un 78,83% —districte VIII— i un 72'71% —districte II—, capten els sufragis favorables a S.C. de gairebé la meitat de l'electorat inscrit. La candidatura lerrouxista no sobrepassà, en cap cas dels esmentats, el 30% dels vots, arribant només a un 27% al districte II, percentatge que respon al pes demogràfic d'unes classes populars assentades en barris d'aquest sector barceloní.

Els districtes X, VII, V i IX, emplaçaments habitualment republicans, resulten les posicions més favorables dels lerrouxistes, ja que les zones industrials i obreres de Sant Martí de Provençals —X— i de Sants —VII— continuen gaudint —malgrat un triomf solidari— d'una sòlida clientela decantada un cop més vers una opció específicament republicana.

És al districte X, on l'equilibri solidaritat-antisolidaritat assoleix uns valors més propers; les dues candidatures s'endugueren respectivament un 54'33% i un 45'66% dels vots. Ara bé, en cap d'aquests indrets, la participació no excedeix el 60% i és al districte V on es localitza el mínim percentatge de votants —50'91%— de Barcelona; de les zones definides com «la Barcelona proletària» el districte IX és el que assoleix la més alta participació —58'53%— i la més nodrida votació —72'23%— solidària.

Una altra vegada, així ho hem vist també en els resultats de la Barceloneta i del Poble Nou, una part de la classe obrera es manifestà vinculada a alternatives antimonàrquiques abans que a corrents autonòmics, que no necessàriament constituïen factors d'avenç social. El fet que el patró català —molt personalitzable i localitzable en el 1907 degut al predomini numèric de la petita i mitjana empresa en el Principat— es decantés per defensar l'autonomia o, com a mínim, la descentralització, convertia el seu tarannà en intrínsecament sospitós, de cara a l'obrer, de no ésser més que un intent per part de la burgesia d'assolir molt més directament el paper de classe

dominant. La demagògia lerrouxista trobava en aquest temor, d'altra banda molt raonable, terreny adobat per a desenvolupar la tasca de captació i enquadrament de bona part del proletariat.

Davant d'aquesta panoràmica general, és difícil de sostreure's a la temptació d'equiparar correlació de forces —en aquest cas solidaris-lerrouxistes— a lluita de classes. A desgrat de l'enganyós obrerisme lerrouxista, és cert que molts obrers van votar conjuntament amb els seus patrons, car ambdós podien trobar en el moviment solidari motius per a donar-li suport; tanmateix, però, continuava enregistrant-se un elevat grau d'absència —probablement, l'única actitud que una bona consciència obrera podia estimar fidel a la seva classe— que assolía un pes específic major als barris de composició social més proletària.

Pel que fa als districtes comarcals, si pressuposem que la votació se celebrà democràticament arreu, l'anàlisi dels resultats ens indica que quan el candidat solidari no tenia contrincant, l'electorat optava en gran mesura pel retraïment, mentre que augmentava l'interès —i també la participació— allí on la presència de diversos aspirants a l'acta els obligava a activar els mecanismes adients per a evitar llur possible derrota; efectivament, la presència solidària no és, per ella mateixa, motiu suficient per a mobilitzar cap a les urnes.

La Lliga Regionalista fou la força més afavorida en el repartiment de les actes dels districtes barcelonins, n'aconseguia 7 en total, mentre els republicans restaven amb 4 i els carlins amb 2. Adhuc el plet de Granollers es resolgué a favor del lligaires, i Ignasi Girona guanyava amb el vot d'un 37'72% dels electors, enfront del republicà Joan Lladó que només arribava a un 13'26%.

Als districtes on sempre havien estat forts —Sabadell, Terrassa, St. Feliu i Vilanova—, els republicans guanyaren⁶⁶, però sense superar enlloc el 50% de participació; contràriament, els regionalistes aconseguien nous emplaçaments com a resultat de l'acció solidària. Eduard Calvet triomfava amb un 48,93% al baluard conservador d'Arenys, Lluís Ferrer i Vidal s'imposava a Castellterçol; igualment, i després d'una renyida elecció, F. Rahola desbancava J. Godó del seu feu d'Igualada.

Quant als carlins, mentre Miquel Junyent guanyava plàcidament a Vic, car ningú li plantejava una seriosa oposició, Marià Bordas s'havia d'afanyar per a desplaçar Lluís G. Pons Enrich del seu reducte berguedà.

La mitjana de participació es manté invariable en relació amb l'anterior elecció —56%— i se situa per davall de la cota assolida a la ciutat, amb uns extrems que van d'un 36'09% de mínima a Sabadell —l'índex més baix de Catalunya— fins a un 75'59% de màxima a Castellterçol.

L'avantatge en la distribució de les actes gironines correspon a l'ala dreta de S.C.; la Lliga i els carlins s'enduien 4 actes, mentre els republicans conservaven els dominis de sempre i els monàrquics restaven representats només pel marquès de Robert, inamovible a Torroella.

66. Han d'enfrontar-se a l'oposició testimonial de lerrouxistes que només tenen un pes molt relatiu a Terrassa, on Pere Vilanova, recull un 5 % del cens electoral.

La inexistència de competitivitat s'aparella amb un escàs interès per la votació, tant si l'acta se l'emporta un republicà o un carlí; així, E. Corominas recollia el 100% dels vots amb un 37% de participació; en el mateix sentit, la ratificació del triomf de l'únic aspirant de Vilademuls, el carlí M. de Bofarull, no va ésser superior al 50%; tampoc els lerrouxistes no van rivalitzar amb els federals de Figueres i La Bisbal, ja que la participació no superà el 40% en cap dels dos indrets. Per contra, amb un dur enfrontament entre solidaris i monàrquics es generaven unes elevades cotes participatives a Puigcerdà, Torroella, Olot i Sta. Coloma. Amb un 70% d'afluència a les urnes, el carlí d'Olot, Pere Llosas, aconseguia superar per un 10% dels vots l'independent Mateo Vila; la diferència de vots encara era més petita a Torroella entre el solidari J. Torras i Sampol —47'48%— i Robert Robert —52'08%—.

La participació mitjana es manté constant —57%—, oscil·lant entre un 37'32% de Girona i un 75'12% d'Olot.

Cap pretendent solidari no té dificultats per guanyar les actes lleidatanes: els carlins n'obtenen 1, els regionalistes 2, els republicans 3. L'independent, però solidari, Francesc Macià s'endú la de Les Borges i el liberal Emili Riu conserva sense oposició la de Sort-Viella.

Tret de Lleida i Cervera, la participació superà el 60% i tan sols a Balaguer i La Seu —amb efectius conservadors ben arrelats—, la victòria fou un xic dificultosa per als solidaris. Amb tot, ni Marià Clua, cacic de Balaguer, ni el marquès de Baztan, germà del duc de La Seu, pogueren mantenir les posicions que fins aleshores asseguraven l'escó al partit conservador. Però, sens dubte, el triomf solidari més espectacular fou el de F. Macià, car després d'una moguda campanya arribà a assolir el vot d'un 60% dels electors, reduint l'oposició monàrquica a una presència purament virtual.

La mitjana de participació —66%— s'incrementà en un 6% i, com ja era habitual, l'índex més reduït el trobem al districte de la capital —amb un 56'17%—, en tant que La Seu d'Urgell copsà la participació més elevada de tot Catalunya, en sobrepassar el 80%.

És als districtes tarragonins on la tasca de S.C. esdevingué més fatigosa perquè, malgrat que s'aconseguia el «copo» a la Circumscripció i es guanyava a Gandesa, El Vendrell i Valls —4 republicans, 1 carlí i 1 regionalista foren els proclamats—, restaven per als liberals les actes de Roquetes i Tortosa. En cap dels indrets no s'hi presentaren candidats en solitari alhora que la participació enregistrada no fou inferior al 60%. Invariablement, les actes de la Circumscripció foren les més discutides, especialment la de les minories, guanyada novament pel carlí marquès de Tamarit, però amb una votació renyidíssima contra el maurista Ramón de Morenes —16'98% i 16'13% respectivament foren els resultats. Ultra això, la lluita tripartita de Tortosa concentrà el grau més elevat de competició, ja que tant el regionalista Pere Muntañola, com el lerrouxista Ricardo Fuente, s'afanyaren —infructuosament— a procurar la desfeta del conservador Adolfo Navarrete, qui, malgrat ésser la primera vegada que ambicionava una acta tarragonina, l'aconseguia amb un 59'57% dels vots.

Amb una participació mitjana força important —68%—, s'enregistrava un 59'08% de mínima a Tortosa i un 75'92% de màxima a Valls.

La premsa local valorarà els comicis com la derrota definitiva del caciquisme, estimació formulada insistentment —es converteix en l'únic argument valoratiu de relleu— que resultava certa si es referia al fet que havia deixat de funcionar l'engranatge governamental manejat des de feia anys per a guanyar les majories. Veritablement, cap candidat no assoleix l'acta tant gratuïtament com acostumava a esdevenir en el passat perquè com a mínim tothom s'havia vist en la necessitat de desenvolupar una tasca propagandística allà on aspirava a sortir elegit. Fins i tot —com ja hem assenyalat— fou necessari l'ajut d'homes desplaçats des de Barcelona quan el candidat presentat no comptava amb prou prestigi personal entre els futurs electors. No obstant això, el rudimentari i fraudulent procediment electoral, falsejat al llarg de molts anys, no podia ésser depurat de sobte; quelcom va canviar —això és irrefutable—, la davallada dinàstica a Catalunya fou una realitat, però eleccions posteriors ens mostraran com els comicis del 1907 foren —com ja hem dit— un cas atípic en el comportament de l'electorat català del primer terç del segle XX.

De les 44 actes discutides, només 4 van ésser guanyades per candidats antisolidaris: les de Sort-Viella i Roquetes, no disputades, i les de Tortosa i Torroella, perdudes en la votació. Després de l'escrutini els escons restaren enquadrats així:

Solidaris:

Carlistes	...	...	...	...	...	6
Regionalistes	...	...	...	...	...	14
Republicans	...	...	...	...	...	17
- CNR	...	...	...	...	...	4
- Unió R.	...	...	...	...	...	7
- Federals	...	...	...	...	...	6
Independents	..	...	...	...	...	3 ⁶⁷

Antisolidaris:

Conservadors	...	...	...	...	...	3
Liberals	...	...	...	...	...	1

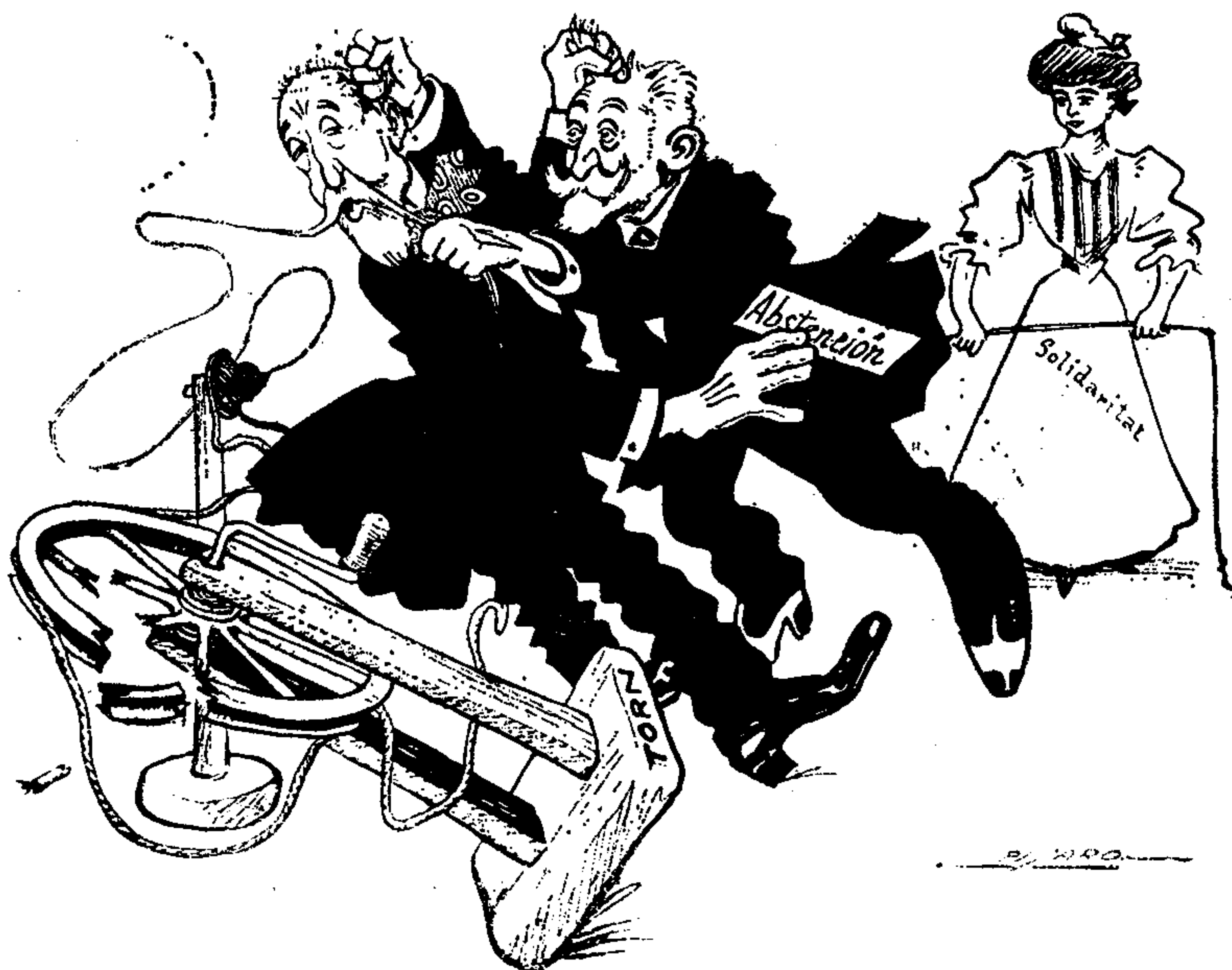
Cap de les votacions efectuades no fou objecte de protestes i reclamacions. Ulteriorment, la minoria solidària es reforçà amb l'adhesió del liberal Emili Riu, de Sort, i la del republicà nacionalista Josep Torres i Sampol, guanyador de l'elecció complementària de Torroella celebrada el 4 d'agost d'aquest mateix any, després de la renúncia a l'acta del conservador marquès de Robert⁶⁸.

67. Les 3 actes guanyades per solidaris independents són en realitat només dues, les d'A. Hurtado i F. Macià, aquest, guanyador, per partida doble, d'una acta de Barcelona i de la de Les Borges Blanques.

68. «Diario de Gerona», 20-IV-1907, no especifica els motius de la renúncia, només constata que aquesta era indefugible.

Pláticas de familia

(*"La Campana de Gràcia"*, 11-V-1907)

Una confrontació dels resultats assolits a Catalunya amb els de la resta de l'Estat ens posa de manifest que l'existència d'una minoria solidària al Congrés —després dels 69 liberals, era l'oposició més nombrosa de la Cambra— no afectava en gaire la correlació de forces del Parlament; aquesta restava inalterable —252 escons per als governamentals conservadors i 152 per a l'oposició⁶⁹— perquè els dinàstics servaven el mateix tipus de domini damunt dels seus feus electorals, dels quals només havien estat apartats, momentàniament, a Catalunya.

Una visió conjunta de l'índex participatiu arreu de Catalunya ens informa que Sabadell assoleix el percentatge més baix —36'09%—, seguit de St. Feliu, Terrassa, Vilafranca, La Bisbal, Girona i Figueres que no arriben al 50%; les cotes més elevades les trobem a Olot, Valls, El Vendrell, Berga, Castellterçol —totes superiors al 75%— i La Seu amb la màxima de 80'36%.

El 6 de juny del 1907, sota la presidència de Dato, foren inaugurades les Corts sorgides d'aquestes eleccions; l'estrena parlamentària de S.C. significà un primer pas encaminat cap al trencament definitiu d'un moviment que estava aguantant un difícil equilibri. Les intencions de lluitar sense treva per l'abolició de la llei de jurisdiccions es van veure capgirades

69. M. Martinez Cuadrado; op. cit. Vol. II pàg. 757.

quan el Govern va presentar el projecte de Llei d'Administració Local, que, com a matèria amb prioritat de discussió, feia ajornar el programa solidari.

A més de no aconseguir estendre a d'altres regions de l'Estat el caràcter exemplificador del triomf electoral català, les diferències ideològiques que des de sempre existiren entre els solidaris s'anaven perfilant cada cop més, fins al punt de palesar-se postures clarament antagòniques entre els dos blocs principals del moviment; la fracció lliguera s'apropava al govern mostrant-se favorable al projecte maurista, mentre que els republicans solidaris expressaven obertament llur oposició. Amb tot, lluitar per la derogació de la Llei de Jurisdiccions seguia mantenint units ambdós bàndols. En senyal de protesta, van retirar-se del Parlament quan les seves reclamacions respecte a l'abolició de l'esmentada llei no foren escoltades; i només s'hi reincorporaren —encara conservant el front comú— després que l'assemblea de diputats provincials i regidors catalans els ratifiqués la confiança assolida en les eleccions legislatives.

Quan el 20 de setembre del 1908 morí N. Salmerón deixant vacant l'escó que ocupava en representació de Barcelona, i en existir també per aquesta ciutat un altre lloc a cobrir, produït per la renúncia de F. Macià, que trià l'acta de Les Borges, el govern considerà oportú convocar eleccions complementàries que restaren fixades per al 13 de desembre d'aquest any.

El desig d'evitar qualsevol avenç lerrouxista forçà un ajornament de les desavinences solidàries, perquè l'interès immediat era guanyar als radicals i demostrar que S. C. restava en peu. Per tal d'assegurar-se la candidatura d'acaparament, la Lliga pressionà la resta dels partits per a provocar dues noves vacants. En conseqüència, una setmana abans de l'elecció, E. Junoy i I. Sunyol renunciaven a l'acta de diputat, amb gran satisfacció per part de «La Veu de Catalunya» que, lluny de reconèixer cap tipus de maniobra, considerava que les dimissions produïdes eren inevitables per motius de salut, tot i que no deixava d'agrair als dimisionaris el gran sacrifici que havien fet per Catalunya.

Entretant, Unió Republicana celebrà l'esperada Assemblea Nacional. El partit ratificà la seva existència i continuà sense definir-se ni solidari ni antisolidari; però la realitat era que Unió Republicana restava trencada i el republicanisme caminava vers una nova fragmentació, semblant a la que patia abans del naixement d'aquest partit. A primers de gener del 1908, amb la pretensió d'estendre's orgànicament, propagant alhora la seva ideologia pertot l'Estat, A. Lerroux pronunciava a Santander el discurs inaugural del futur Partit Radical, la força del qual continuaria concentrant-se específicament a la ciutat de Barcelona. L'oportunitat de les eleccions parcials significava, per als radicals, una via a emprar destinada a aconseguir la immunitat parlamentària i la tornada de l'exili de Lerroux, perseguit per un delictes de premsa. Es va desplegar una important mobilització, que prometia uns comicis força renyits. Si els solidaris pretenien mantenir intactes les posicions guanyades anteriorment, els radicals estaven disposats a recuperar l'espai polític que havien perdut.

La candidatura solidària, preparada per anar al «copo» estava

constituïda per un representant de la Lliga Regionalista, Ramón Albó⁷⁰, el CNR comptava amb Jaume Cruells, els federals amb Francesc Sunyer i Capdevila —afincat en aquests moments a Montevideo—; Francesc Layret fou elegit per Unió Republicana després de les temptatives fallides de presentar Josep Roca i Roca i també el fill del que fou cap del partit, Pablo Salmerón⁷¹.

Els antisolidaris encapçalen la seva llista per majories amb A. Lerroux, seguit pel professor Hermenegildo Giner de los Ríos i per Joan Sol i Ortega, aliat de nou —tot i ésser senador per Guadalajara— amb aquestes forces.

La màxima preocupació demostrada pels solidaris durant la campanya electoral va ésser fer una crida continuada a la participació; segons «El Diluvio», calia anar a votar i no confiar en la victòria per a demostrar al govern que la força solidària no havia minvat ni un àpex. El dia 6 té lloc el gran acte pre-electoral solidari, en un doble míting celebrat al mateix temps als teatres Tívoli i Novedades on es va fer la presentació de la candidatura, remarcant que s'anava al «copo» no per assolir més actes, sinó per a demostrar que el moviment solidari es mantenia inqüestionablement unit. Però, un cert temor a una possible desfeta es trasllueix en les peticions del vot; Lluís Duran i Ventosa, en l'editorial del dia 9 de «La Veu de Catalunya» afirma que l'abstenció és «una complicitat amb els trust dels enemics de Catalunya, un covard abandó de la causa santa de la terra catalana». Igualment, «El Diluvio» creu que una possible pèrdua de les eleccions seria una desgràcia pitjor que la desfeta colonial ja que desapareixeria la darrera esperança de precipitar la Solidaritat Espanyola, «la que formarán todas las regiones para el bien y la grandeza de la nación»⁷². D'altra banda, la consigna més repetida, «Voteu si sou bons catalans»⁷³ va encaminada a mobilitzar els sentiments patriòtics.

Els lerrouxistes també estan convençuts que les eleccions han estat precipitades pel govern per a sondejar l'opinió catalana i, per tant, es veuen en l'obligació de lluitar per l'alliberament i la dignificació de Catalunya, per tal de demostrar que l'opinió general continua essent majoritàriament republicana, però sobretot contrària a la conxorxa pactada entre el maurisme i la S.C. Analitzant el caire adoptat per llur propaganda, observem que Lerroux esdevé la personificació de totes les aspiracions dels antisolidaris: l'havien de votar els qui volien «derrotar a Maura», «los perseguidos y vejados por un régimen odioso», «los que anhelan una Ca-

70. «El Progreso», 5-XII-1908, acusa R. Albó, home escollit per dirigir les seves crítiques, d'ésser de la Defensa social.

71. «La Veu de Catalunya», 23-XI-1908, ens informa de la proclamació per part de la Junta municipal d'U. R. de P. Salmerón i J. Roca i Roca, però al no ésser acceptats per tothom, la comissió solidària es va veure obligada a intervenir, proposant el nomenament de F. Layret.

72. «El Diluvio», 12-XII-1908.

73. «La Veu de Catalunya», 12-XII-1908.

INSTRUCCIONS ELECTORALS A LA CAZA.

—Mucha vigilancia de la urna; no dejarla de vista, sobretodo a la hora de comer.

—¿No sents, Seques?

—Si, home, si; ara entenc perque els interven-tors de la *ideya* no'ns porten dinar; es ab el *con que* de que no'ns distrayem.

* El "Cu-Cut!" deia Caza del Pueblo en lloc de Casa del Pueblo, la institució re-publicano-radical.

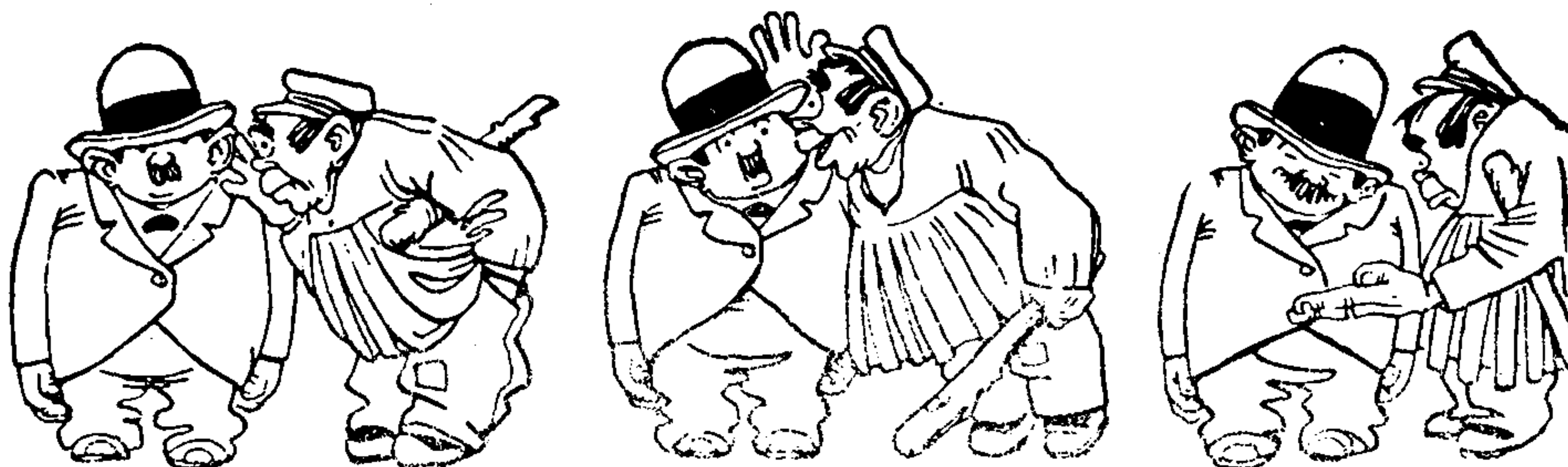
("Cu-Cut!", 10-XII-1908)

talunya grande para la libertad, para España, y para el mundo»⁷⁴; davant d'aquestes consignes de vot és fàcil arribar a la conclusió que ni Giner de los Ríos ni Sol i Ortega no comptaven massa a l'hora de preparar l'estratègia electoral a seguir. El dia 8 se celebrà el seu acte electoral al teatre Tívoli; ultra la petició del vot, acompanyada de les crítiques pertinents a Solidaritat, tots els oradors van adreçar acurats agraïments a la renúncia que Blasco Ibáñez féu de la seva acta —en contestació a la maniobra solidària d'anar al «copo» per tal de fer possible una

74. «El Progreso», 17-XI-1908 fins la vigília de l'elecció en què demana votar íntegra la candidatura perquè «cada nombre borrado es un voto a los solidarios».

UN INCIDENT ELECTORAL

(*"Cu-Cut"*, 17-XII-1908)

doble presentació de Lerroux —Barcelona i València—, assegurant-li ampleament l'escó parlamentari ⁷⁵.

La votació se celebrà amb normalitat però, segons opinió generalitzada, amb un acusat desànim —en relació amb les eleccions generals de l'any anterior— que es plasmà en un decreixement important de la participació —53 %—, esdevenint aquesta un 7 % inferior a la del 1907. Malgrat que la candidatura solidària obté una xifra absoluta de vots —38.175 de mitjana— superior a la dels lerrouxistes —30.185—, foren els anti-solidaris els qui s'endugueren les majories deixant als solidaris el lloc de les minories. El sistema electoral vigent considerava guanyadors als «candidats» que havien reunit un major nombre de vots i no la candidatura més afavorida; en aquest sentit, la votació particular de cada un dels membres de la llista solidària era inferior a la dels lerrouxistes. La maniobra de l'acaparament —els candidats solidaris s'havien destorbat entre si— havia menat al fracàs els homes que volien repetir el triomf del 1907.

La correlació de forces als districtes municipals de la ciutat també sofrí una certa variació: els solidaris aconseguiren més del 50 % dels vots als districtes III, IV, VIII, VI, II, IX i els antisolidaris guanyen de nou a l'I, situant-se en primera posició al X, VII i V. L'avenç lerrouxista es manifestà en un increment quantitatiu dels vots a tots els districtes, però només a l'I i X triomfaren amb votacions superiors al 60 % dels sufragis; tant al VII com al V es manté un notori equilibri entre les dues forces contrincants. Altrament, els solidaris continuen ben instal·lats al districte III —on són votats per un 64 % del cens— i aconseguen en tots els altres indrets copsar el vot de més d'un 30 % de l'electorat. Passada l'eufòria inicial que generà el naixement de S.C., els resultats d'aquests comicis ens assenyalen com els districtes retornen progressivament a la situació dibuixada des del 1901 i, encara que la persistència de Solidaritat manté en un relatiu equilibri la balança, resta clar que s'ha produït un desplaçament de vots —essencialment republi-

75. «El Progreso», 9-XII-1908.

EN UN COLEGI ELECTORAL

—Ep, mestre; vos sou mort.
—No senyor, no; només vaig arribar a com-
bregat i extremunciat.

(*"Cu-Cut!"*, 17-XII-1908)

cans— del camp solidari al lerrouxista. Ara bé, l'elecció fou valorada com un èxit aclaparador tant pels guanyadors com pels perdedors.

Els lerrouxistes tenen el convenciment que han guanyat una doble batalla, perquè han derrotat, a la vegada, el govern i la Solidaritat; segons «El Progreso», la victòria pressuposa la caiguda definitiva de la llei d'administració local —tramada conjunturalment entre Maura i Cambó—; els solidaris només es resignen a reconèixer un retrocés de llurs efectius a Barcelona, però sense cap transcendència important perquè, com bé s'afanyen a constatar, Solidaritat és un moviment català i no exclusivament barceloní. L'opinió d'en Prat de la Riba sintetitza clarament la valoració del fracàs per part dels regionalistes; el líder de la Lliga creu que si la majoria no ha estat suficient per tal d'assegurar el «copo» és degut a «un accident de càlcul molest, desagradable, però res més»⁷⁶. Era, però, d'allusió obligada el reconeixement de l'error d'anar a l'acaparament, confiant que les

76. «La Veu de Catalunya», 15-XII-1908.

circumstàncies fossin les mateixes de 1907. La manca de transcendència quantitativa d'aquests comicis quant a la composició del Parlament, així com les dificultats per a mantenir el moviment relativament unit, potser va fer oblidar als partits integrants del pacte solidari la necessitat d'una prospecció prèvia que explorés la rendibilitat d'intentar guanyar tots els escons.

Posteriorment, el 14 de febrer de 1909, se celebrà una altra elecció complementària per a cobrir la vacant produïda a Sabadell després de la renúncia a l'acta pel part del solidari F. Pi i Arsuaga. Solidaris i radicals esdevenen de nou contrincants en l'elecció; el regionalista Jaume Cruells —fill del districte i vice-president de la Diputació provincial— i el republicà radical J. Puig d'Asprer són els dos candidats presentats.

A conseqüència de la postura adoptada per alguns federals, la campanya adoptà un caire molt controvertit, puix que «El Progreso» publicà la proclamació, per part del Comité Republicà Democràtic Federal de Sabadell, del radical Puig d'Asprer⁷⁷ com única garantia per a veure salvats els ideals de «Democràcia, Federació i República», mentre d'altres federals li negaven qualsevol validesa.

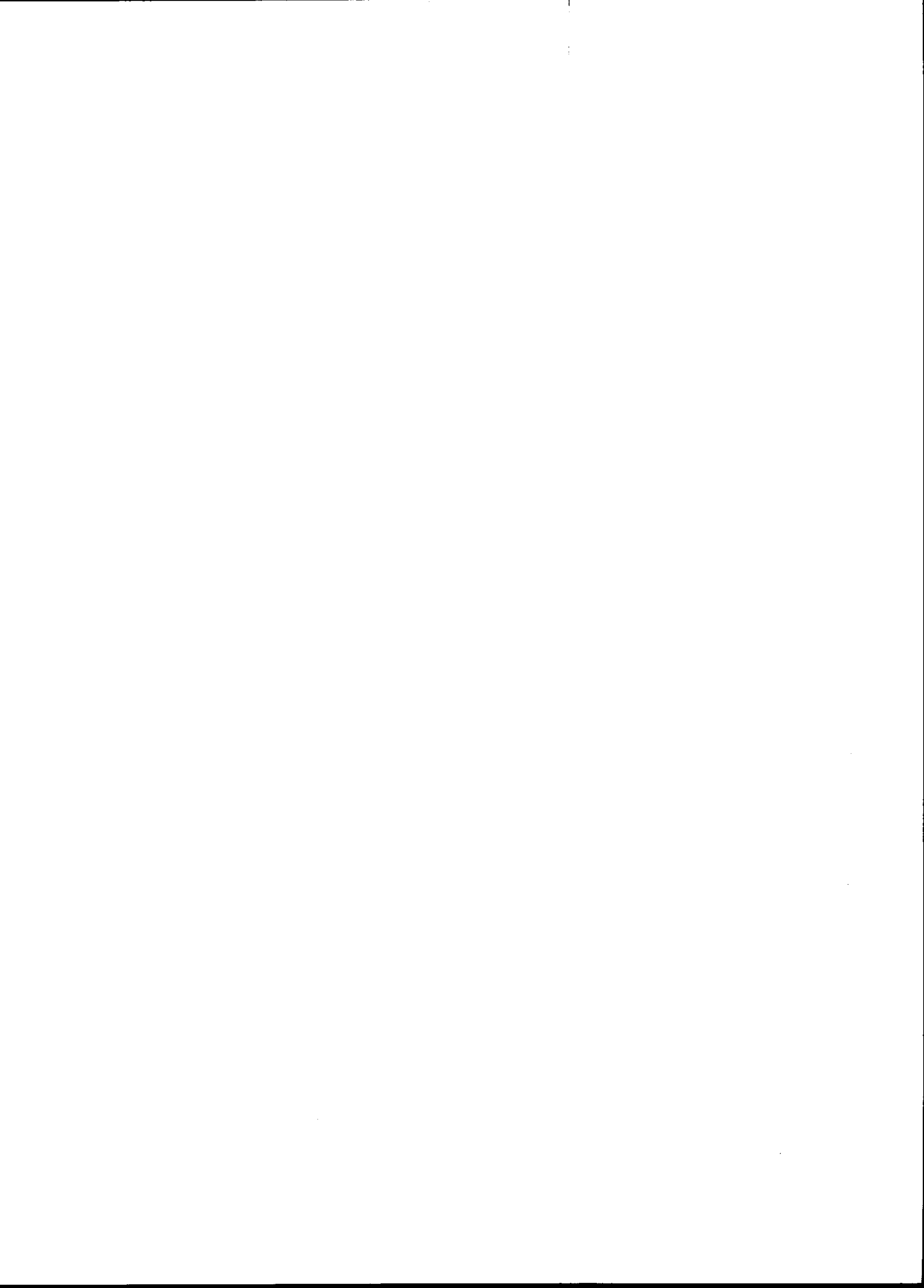
La votació se celebrà sense incidències —tot i que s'esperaven alteracions de l'ordre públic— i amb una participació d'un 54 %; els solidaris s'endugueren els vots d'un 40 % dels electors mentre que els radicals només n'obtenien un 13 %.

Coneguts els resultats, «El Progreso» atribueix la derrota al captament dels federals que «a última hora, como respuesta a las coacciones que se han producido, han votado contra Puig de Asprer»⁷⁸. Pel que fa als solidaris, la victòria assolida, invalida els resultats de Barcelona del 1908 i demostra que és inacceptable pressuposar allunyament en el tàndem «poble-Solidaritat»⁷⁹. Però l'eufòria demostrada era totalment accidental perquè, aviat, la unitat solidària es veuria col·lapsada per la decisió dels republicans nacionalistes de presentar-se per separat a les properes eleccions municipals del mes de maig. La convivència afable de regionalistes i republicans dins d'un moviment integrador, que tenia la pretensió de servir —sota la bandera d'un objectiu comú— a totes les idees i a tots els interessos, s'esvaïa definitivament. La política unitària pretesa pel moviment solidari restava ja com un fet històric i irrepètible.

77. S'ha de constatar que «El Progreso» publicà el 11-XII-1908 —amb motiu de les complementàries de Barcelona— un manifest signat per Jaume Anglés, J. Puig d'Asprer, Cristobal Litrán, Lorenzo Ardid i Pedro Lamarca, entre d'altres, tots declarats seguidors de la normativa de Pi i Maragall de votar els afins quan no hi ha candidat propi. També reivindiquen, alhora, el nom de «Demòcrates Federals» i donen suport als antisolidaris perquè l'autonomia pretesa pels solidaris és del mateix caire que la que podria donar «un règimen imperialista».

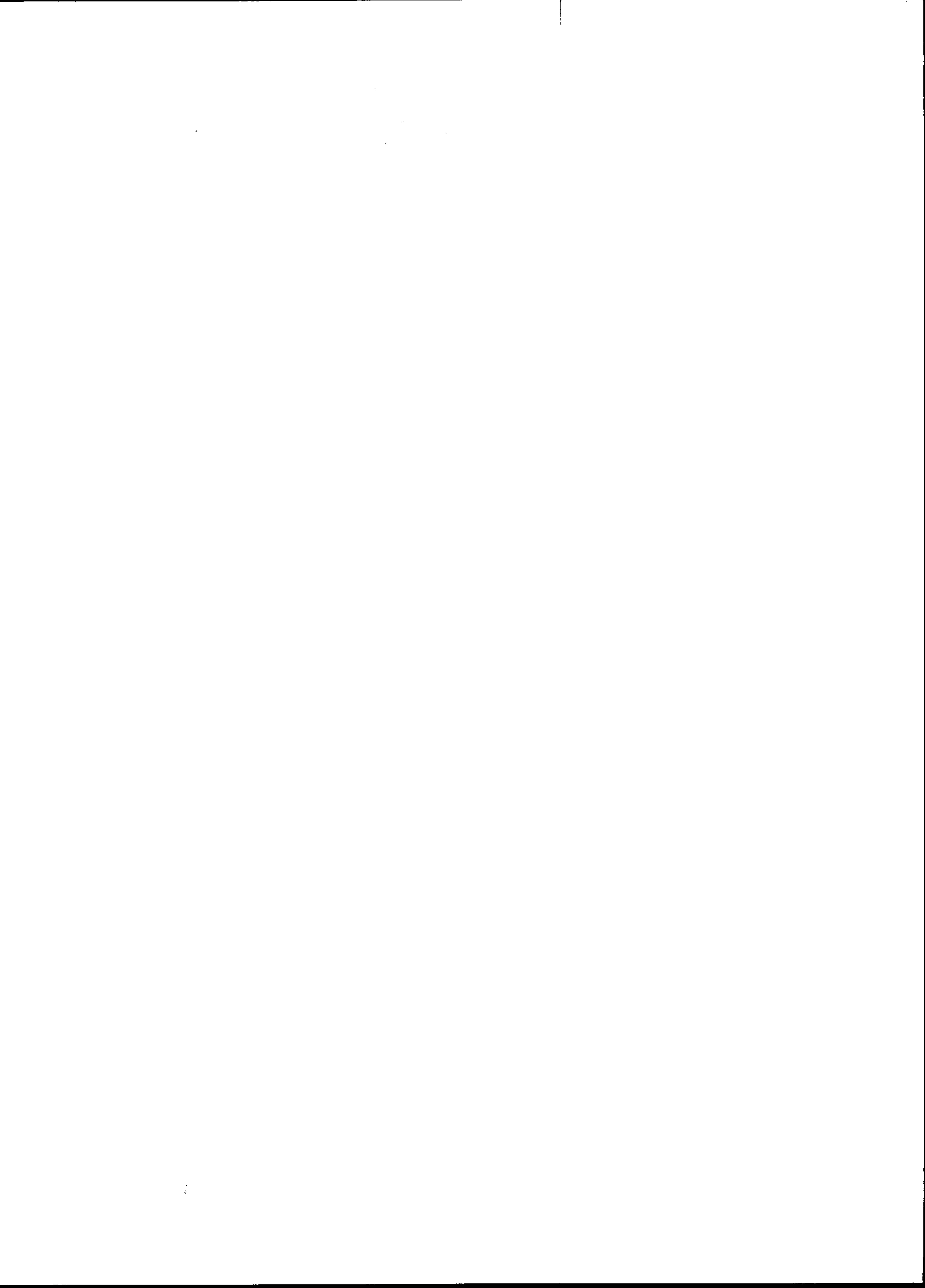
78. «El Progreso», 15-II-1909.

79. «El Diluvio», 15-II-1909.

6. Les eleccions del 8 de Maig de 1910

Instal·lats al govern des del gener del 1907, els conservadors, sota la presidència d'Antoni Maura, hi restaren fins l'octubre del 1909, en una estada que, per la seva durada, merequé l'apellatiu de «gobierno largo» i durant la qual una sèrie de fets de gran transcendència modificaren tant el sistema de partits espanyol com el català.

Després del triomf lerrouxista a Barcelona en les eleccions complementàries del 1908, i malgrat que durant un temps hom pretengué sostenir formalment la Solidaritat Catalana, la inoperància del moviment era, en la pràctica, senyal evident de la seva desaparició. El 2 de maig de 1909 se celebraren les eleccions municipals ajornades des de 1907 —a falta de l'aprovació de la llei d'administració local—. Aquestes eleccions, a Catalunya, s'efectuaren amb la bel·ligerància de quatre candidatures, molt diferenciades ideològicament i estratègica: el PRR, la Lliga Regionalista, l'Esquerra Catalana i la Defensa Social.

L'enquadrament dels republicans solidaris —CNR, UR i federals— en l'Esquerra Catalana no significava rubricar definitivament llur separació oficial de la malmesa S.C., però sí que volia constatar la ferma decisió d'aquells d'acudir als comicis municipals sense cap tipus de pacte electoral i com alternativa antagònica a les forces regionalistes. Els resultats confirmaren l'avantatge dels republicans radicals, situats de nou en primera posició i seguits per l'Esquerra Catalana, la Lliga i Defensa Social; amb un percentatge de participació —58 %— pròxim a l'assolit en les legislatives de 1907, la votació dels radicals s'incrementava —en relació amb el 1908— en uns 3.000 vots, mentre que la dels regionalistes i l'esquerra republicana superaven conjuntament la xifra dels 10.000¹. Però, la desunió dels efectius solidaris va fer possible la consolidació del PRR com a

1. Vegeu els resultats de les eleccions municipals a I. Molas; op. cit., vol. I, pàg. 80-81.

força hegemònica a Barcelona, únic indret català on es trobava fortament implantat. El cop de gràcia que provocaria la desaparició de tota esperança de revifar S.C., es produiria després de la revolta popular, que guiada per un sentit antimilitarista i marcadament anticlerical, esclatà a Barcelona el juliol del 1909. La «Setmana Tràgica» —així és com s'han anomenat posteriorment aquests fets— finalitzà amb una brutal repressió que afectà tant les classes més populars, com la petita i mitjana burgesia, representada pels partits republicans, que tot i haver-se manifestat contraris a la guerra del Marroc —causa immediata de la revolta—, es negaren a posar-se al cap del moviment de protesta quan aquest prengué el camí d'una rebel·lió social incontrolada²

El govern de Madrid procurà que la revolta no traspassés els límits de la ciutat, qualificà el moviment de separatista, i envià reforços militars que, com a resultat d'un dur enfrontament al carrer amb la població insurrecta, aconseguiren ràpidament el control de la situació.

La Lliga, en la seva qualitat de partit més representatiu de la burgesia barcelonina, donà suport a la sagnant repressió subsegüent, mentre que els republicans, solidaris o no, hagueren de patir-ne les conseqüències, concretades en la suspensió de llurs publicacions i centres culturals i, principalment, en una persecució —seguida en la majoria de casos de detenció— dels seus homes. Les implicacions polítiques dels fets de juliol no foren desaprovechades pel partit liberal, que reforçà des de l'oposició la seva unitat organitzativa quan Moret, valent-se de l'avinentsa, capitalitzà el ressentiment generat per la inclement actuació maurista i creà l'anomenat *Bloque de izquierdas* que, juntament amb canalejistes i alguns nuclis republicans³, pretenia convertir-se en un ample front antigovernamental encaminat a forçar la dimissió del cap de govern. El 20 d'octubre, una setmana després de l'afusellament del mestre racionalista Ferrer i Guàrdia —acusat d'ésser el factòtum de la insurrecció—, Maura dimiteix. La protesta desenvolupada, principalment a l'estranger, contra l'esmentada execució va afavorir la campanya antimaurista del *Bloque* i Moret va veure satisfetes les seves intencions de canviar el torn governamental quan el Rei el cridà —com a cap dels liberals— per a prendre el relleu als conservadors mauristes.

Encara que el canvi de torn no va gaudir de la cordialitat acostumada, cap de les dues organitzacions dinàstiques no deixà de representar el paper que tenia assignat en el manteniment de l'edifici monàrquic. Els liberals, com a opció de recanvi, van aconseguir distreure l'opinió pública internacional i també les pressions populars internes, de la campanya antirre-

2. Sobre la Setmana Tràgica hom pot consultar Joan Connelly Ullman, *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas del anticlericalismo en España (1898-1912)*, Esplugues, Ariel, 1972, J. Benet: *Maragall i la Setmana Tràgica*. Barcelona, Edicions 62, 1964.

3. Segons S. Albertí; op. cit., no formen part del *Bloque de Izquierdas*, ni Unió Republicana, malgrat l'adhesió de l'homònima de fora, ni els republicans solidaris. Tampoc no s'hi integren els carlins —per massa dretans— ni la Lliga, inclinada a la bona relació amb Maura; pàg. 275.

pressiva que estaven desenvolupant. Maura apareixia com a responsable de les mesures repressives i la seva substitució es presentava com a remei que deixava incòmode el Règim.

Les divisions internes que seguien minant el partit liberal no acabaven de decidir el Rei a signar el decret de dissolució de Corts, que no fou atorgat fins el 9 de febrer del 1910, quan Canalejas ocupà la presidència del govern en substitució de Moret. Les eleccions legislatives es fixaren per al dia 8 de maig del mateix any. Abans d'endinsar-nos en llur anàlisi cal recordar quina havia estat la resposta de les forces polítiques catalanes davant les eleccions provincials i municipals celebrades durant els quatre mesos que Moret es va mantenir com a cap de govern.

A Barcelona, les provincials d'octubre, que afectaven només el districte primer, suposaren una lluita entre republicans ex-solidaris —els radicals es van retraure—, regionalistes i el Comitè de Defensa Social; el triomf va ésser per als republicans —6.579 vots de màxima— tot i que les xifres absolutes indicaven que si la Lliga i la Defensa social haguessin ajuntat efectius —7.892 vots en total— els resultats haurien estat favorables a la dreta catalana. Els regionalistes captaren la lliçó i, tant en la constitució de la Diputació de Barcelona com en les eleccions municipals del desembre, pactaren un ample front antirepublicà —monàrquics, tradicionalistes, Defensa Social— per tal d'aturar, sobretot, l'avenç dels radicals que, després de triomfar en aquests comicis, s'emparaven de la direcció —que mantindrien durant un llarg període— de l'ajuntament de Barcelona⁴.

Els resultats d'aquestes eleccions de caràcter local deixen clar que ni per qüestions d'aquesta índole era ja viable renovar l'entesa solidària; les diferències entre esquerres i dretes havien esdevingut insalvables i la mort definitiva de S.C., malgrat que la Lliga es negués encara a acceptar-la, deixava capgirat per complet el panorama polític català de cara a les legislatives del mes de maig.

La reestructuració de les forces polítiques catalanes per tal d'acudir de nou a les urnes va seguir un procés paral·lel al de la resta de l'Estat, tot i que els resultats finals mostraren notòries diferències. A l'àmbit estatal, els governamentals —liberals— es trobaven fortament integrats sota el patronatge de Canalejas, mentre que els conservadors, com a partit que ha sortit del govern, assumien la funció de futura oposició oficial⁵. D'altra banda, la debilitada Unió Republicana, el PRR i el PSOE establiren una coalició electoral coneguda com la *conjunción republicano-socialista*, pactada immediatament després del trencament de l'entesa dels republicans amb els liberals en el si del *Bloque de izquierdas*.

4. Vegeu els resultats de les eleccions provincials i municipals a I. Molas: op. cit., vol. I, pàg. 83-87.

5. Tot i que J. Pabón; op. cit., vol. I, pàg. 366 i d'altres, repeteix insistentment que el capteniment observat pels liberals moretistes d'aliar-se amb els republicans, ha significat el trencament formal de la convivència pactada entre els monàrquics

EN CARNER L'ANY 1905

—¡Ben alta, ben dreta i ben sola!

EN CARNER L'ANY 1910

—¡Ben alta, ben dreta i ben... mal acompanyada!

(*"Cu-Cut"*, 28-IV-1910)

A Catalunya, els dinàstics estaven disposats a recuperar l'habitud de repartir-se actes segons el torn de govern i, considerant irrepètible i nefasta una paralització de l'acció governamental —tal com s'havia esdevingut el 1907—, decidiren reincorporar-se activament al joc electoral, presentant-se no solament als districtes rurals, on mercès a l'actuació dels cacics tenien més possibilitats de guanyar, sinó que optaren també, segurs de llur recuperació, als llocs de les majories de la ciutat de Barcelona.

Foren les candidatures d'oposició antimonàrquica les que s'allunyaren del marc general establert arreu de l'Estat. La *conjunció republicano-socialista* resultava impracticable a Catalunya degut a l'antagonisme existent entre els republicans nacionalistes de l'esquerra catalana i els radicals lerrouxistes, de declarada vocació espanyolista; per altra part, el PSOE no era una força d'implantació suficient per a ésser tinguda en consideració per cap dels bàndols republicans. Davant la impossibilitat d'arribar a pactar un front únic, republicà i antimonàrquic, el PRR es presentà deslligat de la conjunció amb els socialistes i l'esquerra catalana s'estructurà en una nova organització: la Unión Federal Nacionalista Republicana (UFNR).

La Lliga Regionalista, esperançada d'arribar a una entesa amb el nou partit republicà, mantingué fins a darrera hora el somni solidari i s'encaiminà a les urnes netament debilitada en relació a la privilegiada situació que disfrutà el 1907.

Els preparatius pre-electorals s'efectuaren tenint en compte que les eleccions s'havien de celebrar d'acord amb la llei electoral aprovada durant la legislatura maurista. La nova Llei del 1907⁶ pressuposava dos canvis fonamentals en la mecànica electoral: d'una banda, s'introduïa l'article 29, que volia dir proclamació de diputats, sense elecció, allí on només hi havia un candidat disposat a lluitar per l'acta; d'altra part, s'instituí el vot obligatori i es dictaven sancions dissuasòries per als possibles abstencionistes. Implícitament, restava acceptat que l'elector abans que un dret, complia una funció en depositar el vot a les urnes.

En l'article 2.^{on} de la Llei es reconeixia que el ciutadà major de 25 anys tenia «el dret i el deure» de votar, però l'accepció «dret» restava difosa amb l'aplicació del nefast article 29, que en la pràctica es convertí en una via infalible del caciquisme professat als districtes rurals, afavorint determinades alternatives polítiques.

A partir d'aquest any, la preparació de la majoria necessària per a governar dependrà, més que mai, de la disposició del govern a consentir la presència d'una minoria forta. L'article 29 de la llei, sota l'aparença d'«economia administrativa», esdevindrà també instrument de pactes més o menys secrets, així com de tot tipus d'abusos i arbitriarietats governa-

6. Per a una anàlisi de la llei electoral del 1907, vegeu F. Carreras; *La legislación electoral de la II República española* (Tesi doctoral inèdita, llegida a la facultat de Dret de la U.A.B. el desembre del 1973); un resum d'aquest treball està publicat a F. Carreras i J. M. Vallés, *Las elecciones*, Barcelona, Blumen, 1977.

mentals. La seva utilització se sostindrà, optativament, en dos pilars: el de la compensació —permetent que l'oposició gaudeixi en alguns llocs dels beneficis d'aquest article, sempre i quan no comprometi el triomf del govern en el recompte final de les actes—, i el de la dissuasió coactiva —multes, amenaces, remoció d'ajuntaments, etc.— quan algú mostri un interès excessiu en guanyar una acta que el partit del poder consideri com irrenunciable.

Quatre foren les candidatures disposades a guanyar les majories de la ciutat de Barcelona: la de coalició monàrquica, la dels regionalistes, la dels republicans de la UFNR i la dels republicans radicals.

Desfeta definitivament S.C., els tradicionalistes pactaren una nova «Solidaritat Catòlica» amb monàrquics conservadors, el comitè de Defensa Social i, fins i tot, el cercle regionalista Sant Jordi⁷ que, com a «derechas sociales», plantejaren la lluita —rebutjant d'entrada assolir objectius de caire eminentment polític— com una defensa de la pau, l'ordre i la fe. Salvar Barcelona de l'amenaça de la revolució és la seva màxima aspiració; per això, abans de confeccionar llur candidatura, els coaligats conviden la Lliga a integrar-se en aquest bloc de dreta amb l'oferiment de dos llocs en la llista comuna⁸. La Lliga imposà la pública acceptació del Programa del Tívoli com a base política d'una hipotètica entesa, condició que provocà la negativa de les dretes —gens sorprenent per als regionalistes— a acceptar «imposiciones de carácter meramente político»⁹. La no entesa entre forces que hom podia considerar aliades naturals —els carlins no deixen d'expressar «el sentimiento que les produce el tener que enfrentarse a aquellos que deberían estar entre nosotros...»¹⁰— no preocupava la Lliga, perquè aquesta dirigia totes les seves energies a recuperar la cohesió del moviment solidari a través d'una aliança amb el republicanisme nacionalista que s'anava estructurant en la novella UFNR. Mentre van durar els preparatius electorals, els «falsos nacionalistes» segons la Lliga, foren el centre de totes les seves crítiques. «La Veu de Catalunya» alternava les denúncies de traïció a la causa catalana amb les exigències d'actualitzar el pacte solidari en compliment del manifest d'abril del 1909, en el qual hom precisava que els solidaris acudien a les eleccions municipals en candidatures separades, perquè eren qüestions de política local les que estaven en joc, però restaven units per a defensar les aspiracions catalanes fora de Catalunya¹¹. Poc abans de la votació, la Lliga feu públic reconeixement de la impossibilitat de reviuere la situació del 1907; el 4 de maig, en un manifest adreçat als ciutadans de Barcelona, admetia que la desunió dels solidaris havia portat al trencament

7. «El Correo Catalán», 2-V-1910.

8. Ibid. i «La Publicidad», 23-IV-1910.

9. «Diario de Barcelona», 27-IV-1910, reproduïx la carta de la coalició de dretes, negant-se a acceptar les condicions proposades pels regionalistes.

10. «El Correo Catalán», 7-V-1910, Paraules de Magí Sandiumenge al míting del Tívoli.

11. «La Veu de Catalunya», 10-IV-1910. Es refereix concretament al Manifest signat el 18-19 d'abril de 1909.

definitiu d'un moviment que «havia començat la tasca de convertir-se en la força directiva d'Espanya»¹².

Els dies precedents a la celebració dels comicis, els regionalistes, conscients que s'apropava una nova desfeta electoral, s'esforçaren a demostrar que es trobaven en la millor situació per a la «defensa de Catalunya», posaven cura —pensant de nou en un vot catalanista i neutre en la qüestió del règim— a deslligar el partit de qualsevol forma de govern. Contràriament, els republicans nacionalistes —que també s'afanyaven a demostrar que ells eren els únics defensors de l'esperit de la Solidaritat, del Programa del Tívoli i, en definitiva, de la causa catalana— pensaven que llurs aspiracions només reeixirien quan Espanya es convertís en una república, i vers aquest objectiu encaminen la seva actuació futura. El 24 d'abril del 1910 s'aprovaren les Bases per a fer efectiva la unificació del CNR, UR i Partit federal en una organització plenament estructurada —la UFNR—, amb el desig confessat de considerar els resultats de les properes eleccions legislatives com un «referèndum» del poble donant o no la seva conformitat al nou nat grup polític¹³, amb la qual cosa es preparaven una retirada digna, si la votació de maig els era desfavorable.

Les crides a la unitat que els adreçaren els regionalistes foren sistemàticament rebutjades pels homes de la UFNR, perquè la seva màxima preocupació se centrava a reafirmar que S.C. no havia esborrat la personalitat republicana que sempre els caracteritzà i que els obligava a anar completament sols a la lluita per a defensar, no sols la causa catalana, sinó la causa republicana, que consideraven abandonada pels lerrouxistes.

Per a la UFNR, hi havia un ordre de prioritats: abans de res calia lluitar contra el republicanisme radical; una vegada derrotat, amb l'espai polític molt més clarificat, dretes i esquerres catalanes es podrien disputar l'hegemonia política de Catalunya sense interferències foranes de cap mena. Segons aquestes premisses, «El Poble Català» criticà molt durament la Lliga pel fet de no complir amb «el deure de formar una dreta catalana» que, en una actuació conjunta amb l'esquerra per al reconeixement de la nacionalitat de Catalunya, aconseguirien abatre les forces lerrouxistes¹⁴. Aquesta «esquerra catalana» —enquadrada en la UFNR— acollia amb satisfacció una possible candidatura de totes les dretes perquè hauria suposat «un pas important per la formació del partit conservador»¹⁵ que, per altra banda, se situaria indubtablement al servei de les aspiracions autonomistes i contra la pràctica d'una política de caire centralista.

Del conjunt d'apreciacions i definicions programàtiques, extreïtes de les publicacions regionalistes i republicanes, es pot deduir l'existència d'una veritable lluita per l'hegemonia sobre el catalanisme entre la intel·lectuals

12. Ibid., 4-V-1910.

13. S. Albertí, op. cit., pàg. 289-293. Bases constitutives de la UFNR.

14. «El Poble Català», 20-IV-1910. "Les forces electorals a Barcelona: els regionalistes", article signat per Pere Coromines.

15. Ibid., 21-IV-1910.

CONTE VELL

- Mira, té, ja tinch el lerrouxisme.
- ¿Ah, sí? Pòrtamel, pòrtamel cap aquí.
- ¡Oh, no puch, perque m'arrossega!

(*"Cu-Cut"*, 28-IV-1910)

litat conservadora, recolzada en la gran burgesia mercantil i industrial, i la intel·lectualitat reformista, sustentada en les classes mitjanes i susceptible de fer-se mereixedora de la confiança d'una part important de les capes populars.

Per a la primera, representada per la Lliga Regionalista, no hi havia aspiracions més concretes que aconseguir una estabilitat econòmica i un control polític de qualsevol moviment de classe que pogués comprometre aquesta estabilitat, encara que per això fos necessari deslligar-se de l'Estat central. Per a la novella —però amb velles idees— UFNR, abatre la monarquia era condició indispensable per a començar a construir una democràcia formal a l'estil de les de l'Europa Occidental. Ambdues forces coincidien en llurs anhels autonomistes i en l'afany d'evitar que prosperés un moviment genuïnament obrer. Potser és des d'aquesta òptica que s'ha de cercar el principal origen de l'animadversió expressada per les dues organitzacions contra el lerrouxisme, el qual, malgrat la seva extracció burgesa, esgrimia un irresponsable obrerisme que ben bé podia ésser el detonant d'un altre esclat insurreccional que fes perillar, molt més que el de 1909, les estructures socio-econòmiques.

La formació d'una gran coalició de dretes no fou possible, però la presència dels republicans radicals mobilitzà els efectius de monàrquics, regionalistes i republicans nacionalistes. El PRR, conscient de la seva

força, menyspreà la intervenció dels candidats dretans, i encaminà la seva escomesa contra la compareixença de la UFNR, car entenia que la futura disputa electoral seria entre «dos partidos jóvenes, potentes, entusiastas que van a discutirse la hegemonía y la influencia en los destinos del pueblo catalán»¹⁶.

Avortats els intents de la Lliga de revifar S.C., fracassada la pretensió de les dretes monàrquiques d'incorporar els regionalistes a les seves files i disposada la UFNR a jugar la carta del republicanisme enfront del partit radical, cadascuna de les agrupacions esmentades confeccionà la seva exclusiva llista de candidats.

Analitzant les quatre candidatures trobem que, des d'un punt de vista sòcio-professional, les diferències entre els distints representants no marquen línies divisòries de relleu; llur nivell professional no baixa per sota d'un status que podem considerar com elitista —i en alguns casos, fins i tot, com altament elitista— ja que l'exercici del dret —l'advocacia continua essent l'ocupació més generalitzada—, arquitectura, medicina i ensenyament universitari són les professions desenrotllades en general pels aspirants a la representació parlamentària. Tan sols s'ha d'assenyalar que mentre els republicans —lerrouxistes i nacionalistes— informen simplement de l'activitat desenvolupada pels seus homes, regionalistes i monàrquics perfilen amb detall la situació exacta dels seus candidats en l'escala social, per tal com assenyalen com una circumstància meritòria i, per tant, mereixedora de figurar en la relació de *qualitats acumulables*, la pertinença a la noblesa, a la classe dels grans propietaris i hisendats, etc...

La coalició monàrquica inclou com a títols nobiliaris el conservador Joaquim de Sentmenat i Patiño, marquès de Sentmenat, hisendat i *Grande de España* i Benet de Pomés i de Pomar, comte de Sta. Maria de Pomés, advocat i dirigent del Comitè de Defensa Social; ambdós comparteixen candidatura amb el catedràtic de la Universitat de Barcelona, Eusebio Díaz González que, amb els advocats i grans propietaris, Magí Santdiu-menge i Navarra —representant del partit conservador—, i el carlí Marià de Fortuny, completen la llista dretana de cinc noms¹⁷.

Els regionalistes demostraren una gran predilecció en seleccionar candidats d'un inqüestionable prestigi polític i sobretot social; «La Veu de Catalunya» posà esment en adjuntar a la presentació de cadascun dels prohoms escollits, un llarg inventari dels càrrecs que havien ocupat, assenyalant especialment, el paper jugat en pro del fet català. En aquest sentit, Ramon d'Abadal és promogut com el primer diputat que el 1899, essent representant de Vic, plantejà a les Corts la problemàtica catalana; el marquès de Camps fou, el 1901, un dels signants del Manifest dels cinc presidents, «base de l'actual moviment polític regionalista»; Narcís Verdager i Callís i Josep Puig i Cadafalch, l'un creador i l'altre impulsor del Centre Escolar Catalanista, són considerats figures altament rellevants

16. «La Rebeldía», 29-IV-1910. "La hegemonía en Catalunya". Article signat per José Ullé.

17. «El Correo Catalán», 6-V-1910. No ha estat possible esbrinar la filiació del candidat Eusebio Díaz González.

del moviment catalanista. Com a rúbrica, Francesc Cambó —que juntament amb Josep Puig i Cadafalch apareixen a la llista de la Lliga des del 1905— és proclamat eufòricament com «un escollit de la terra catalana per a redimir-la i deslliurar-la»¹⁸. Amb tot, la Lliga sabia que l'ascendent personal dels seleccionats no era garantia suficient per tal d'assegurar el triomf i, fidel al seu pragmatisme, concentrà els màxims esforços propagandístics en aconseguir per a Cambó —que jugava la carta de doble presentació— l'acta de la Bisbal. Aquests cabdills del catalanisme, bregats a participar en pugnes polítiques de tota mena, tenien enfront la candidatura de la UFNR, formada quasi totalment per homes inexperts en lluites político-electoral; fora del cap federal, Josep M.ª Vallès i Ribot, els altres candidats optaven per primera vegada a l'escó parlamentari. El «demòcrata» —així el considera «El Poble Català»— Pere Coromines, president del nou partit, encapçala la llista, que és completada pel metge Josep Tarruella, l'advocat Carles M.ª Soldevila, i el llicenciat en Filosofia i Lletres Lluís de Zulueta i Escolano.

Els lerrouxistes, a còpia de participar en confrontacions electorals, poden escollir uns candidats que, a més d'un prestigi personal promocionable, aporten a la lluita una veterania demostrada: Alejandro Lerroux, Joan Sol i Ortega, Hermenegildo Giner de los Ríos— guanyadors de les complementàries de Barcelona del 1908— repeteixen candidatura, que comparteixen ara amb el metge Toribio Sánchez Bertrán de Guevara —resident a Buenos Aires— i amb l'advocat Emiliano Iglesias.

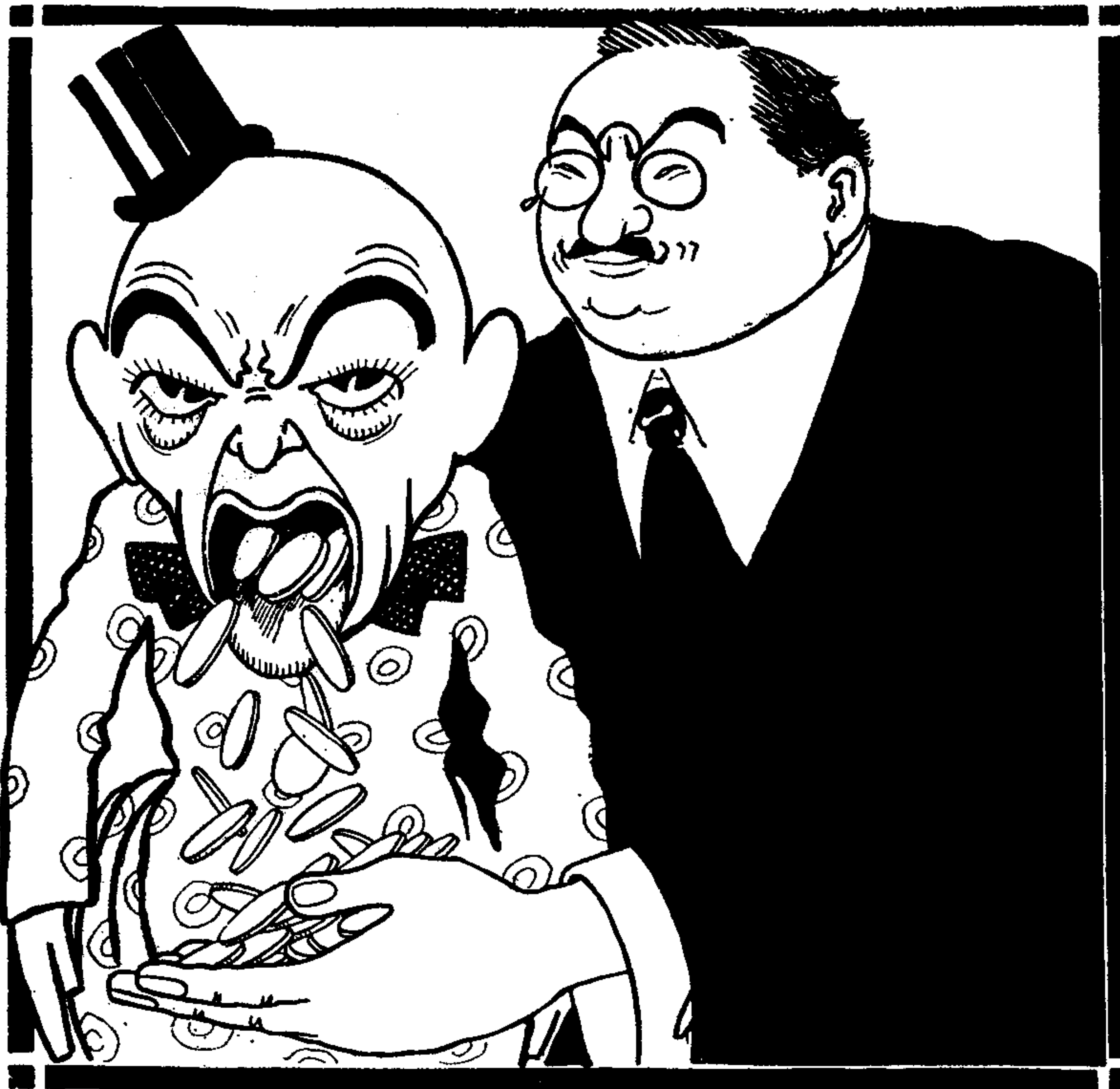
Donada l'estructura particular que el sistema de forces polítiques adoptà als diversos districtes uninominals catalans, la qüestió de les aliances i enteses pre-electoral esdevingué, en la major part dels indrets, molt més complexa que a Barcelona; si els acords entre regionalistes i carlins —Olot i Berga— van ésser factibles per anar contra un ministerial, també ho foren els compromisos entre monàrquics i lerrouxistes —Manresa i Lleida— per a obstaculitzar el triomf regionalista. Dintre del camp republicà, resultaren viables els pactes entre radicals i nacionalistes —La Bisbal i Girona— per a recolzar conjuntament un republicà. La versatilitat i la manca de compromisos ideològics de les diverses forces participants, demostren que l'interès en situar al Parlament determinats personatges polítics preval sobre els idearis dels partits que els promocionen.

Una perceptible mobilització, encaminada a recuperar les posicions perdudes, fou la contrapartida al retraïment practicat pels dinàstics el 1907; els liberals —com a partit del govern— aspiraren a l'acta de 23 districtes, mentre que els conservadors només pretenien les d'Arenys, Torroella, El Vendrell —baluards tradicionals d'aquest partit—, Roquetes i Manresa —focus de relativa implantació¹⁹. Resten sense representant

18. «La Veu de Catalunya», 4-V-1910.

19. Roquetes fou, fins 1907, domini intocable del liberal Vicente López Puigcerver; aquest any esdevingué un dels tres districtes guanyats pels conservadors. Quant a Manresa, des del 1901 és baluard del lligaire, Leonci Soler i March.

LA JOGUINA DE L'ALÇAÇANDRITO

—Toribio... ¡saca las perras!...

(*"La Esquilla de la Torratxa"*, 6-V-1910)

monàrquic tres districtes de Barcelona —St. Feliu, Vilafranca i Vilanova—, tres de Girona —Figueres, La Bisbal i Olot²⁰— i tres de Lleida —Trep, La Seu i Solsona.

El moviment solidari havia fet possibles incursions de regionalistes, republicans i carlins a districtes fins llavors acotats pels partits del torn; davant d'aquests comicis, la major part dels triomfadors se senten capaços de tornar a presentar llur mateixa candidatura, malgrat no comptar ja amb el suport d'un moviment unitari. En efecte, idèntica proporció de republicans de la UFNR —o bé amb el seu suport— es disposen a guanyar, novament, les actes que havien obtingut els republicans solidaris: sis dels districtes barcelonins —Granollers, Mataró, Sabadell, St. Feliu, Vilanova i Terrassa—, tres dels gironins —Figueres, La Bisbal i Girona—, tres dels tarragonins —Gandesa, Tortosa i El Vendrell— i tres dels lleidatans —Balaguer, Trep i Lleida. Igualment, tornaven a pretendre les dues actes per majories de la circumscripció de Tarragona.

20. «La Lucha», 6-V-1910». Retirada a darrera hora del liberal d'Olot, Francesc Tort i Martorell.

La pauta també s'acompleix pel que fa als regionalistes, car la Lliga s'esforçà a conservar el mateix nombre de diputats que havia aconseguit en l'anterior legislatura: repetia candidatura als districtes barcelonins d'Arenys, Castellterçol, Igualada, Granollers, Manresa i Vilanova, i cobrava, de bell nou, les actes de Berga i Sant Feliu. Restarien inamovibles a Puigcerdà i Sta. Coloma, introduint-se per primera vegada al domini republicà de La Bisbal. A Tarragona, la Lliga solament perseverà a presentar candidat a Valls. A Lleida, tenia assegurats, per l'article 29, els escons de La Seu i Solsona.

Quant als carlins, sembla talment que la victòria solidària els inculcà coratge per a intentar superar la xifra de diputats aconseguits el 1907. A més de repetir candidatura per Vic, Olot, Vilademuls, Tarragona, Cervera i Berga, optaren també per Castellterçol, Girona, Roquetes i Lleida.

Els radicals tornaren a assajar de superar llur feblesa fora de la capital barcelonina; com feien habitualment, provaren sort a Granollers, Sabadell, St. Feliu, Vilafranca, Figueres, Tortosa i Tarragona —llocs de ferma implantació republicana—, i evitaren l'aplicació de l'article 29 en alguns casos de candidat únic, com és el d'Olot.

D'antuvi, en alguns dels districtes barcelonins, la lluita restà plantejada amb un emfasi semblant al desenrotllat a la capital, especialment allí on els regionalistes gaudien d'una preponderància que volien mantenir malgrat les greus dificultats que això pressuposava; en aquest sentit, Josep Bertran i Musitu s'hagué d'acarar de nou a Vilanova i la Geltrú amb el federal Josep Rubau Donadeu —ambdós amb un valuós nombre de partidaris.

Leonci Soler i March —diputat per Mataró des del 1903— hagué d'intentar conservar l'acta davant la forta oposició del conservador Lluís Vila i Miralles. Tampoc a Igualada no tenien els regionalistes massa planera la situació, ja que la família Godó semblava no estar gens disposada a permetre la reelecció de Frederic Rahola. Menys favorable per a la Lliga fou la situació a Arenys, on el conservador Joaquim Sagnier vol recuperar, decididament, l'acta que havia perdut el 1907.

No obstant això, fou la retirada de la vida pública d'homes que fins aleshores havien gaudit del vassallatge de les forces locals, el fet que obrí noves possibilitats de lluita a molts dels districtes: Mataró i Sabadell són els dos casos més representatius d'aquest grup. El regionalista S. Trinitat Rius²¹ deixà d'estar *installat* a Mataró, on liberals i republicans —Jaume Estapé i Pages, considerat de la conjunció republicano-socialista²²— es disputen acuradament el lloc a cobrir; la vacant produïda a Sabadell per la no presentació de Francesc Pi i Arsuaga és cobrada pels ministerials i

21. «La Veu de Catalunya», 16-IV-1901, fa públic un manifest de Salvador de la Trinitat Rius demanant un descans als seus electors després de molts anys de lluitar en pro dels interessos del districte. Aquest és el primer cop que Mataró resta sense candidat regionalista.

22. «La Publicidad» i «El Poble Català», 7-IV-1910 només el consideren «candidat republicà», mentre «El Diluvio», 2-IV-1910 i «El Diario de Barcelona» 8-V-1910 el tenen per representant de la conjunció republicano-socialista.

pels republicans, tant radicals com nacionalistes, disposats ambdós a convertir-se en els successors del federal, que s'havia mantingut en peu des del 1903.

Un altre cop, Granollers esdevé el districte barceloní amb més controvèrsia. Els electors poden escollir entre quatre alternatives: Josep Viñamata —representant del govern—, Bonaventura Plaja —home de la Lliga—, Joan Dessy —radical— i Francesc Layret —de la UFNR. Per contra, la rivalitat minva notòriament a Terrassa, ja que la «candidatura humanitària»²³ de Jaume Valls i Creus, empresonat pels fets de juliol del 1909, no suposava un veritable fre davant del reviscolat cacic de sempre, el liberal Alfons Sala.

Els regionalistes i els carlins dels districtes de Girona pacten un ample front de dretes, disposats a continuar jugant la carta solidària davant la recuperació dels liberals de Vilademuls, Sta. Coloma i Puigcerdà; l'entesa entre aquests dos partits cobrà la màxima intensitat a La Bisbal, car s'havia de procurar l'elecció de Francesc Cambó, el qual aprofità l'ensopiment dels federals per a convertir-se en pretendent d'un districte preferentment republicà²⁴; la candidatura «econòmica i anticaciquista» de Salvador Albert i Pey candidat recolzat per una «esquerra catalana» formada pels republicans radicals, federals, unionistes i nacionalistes²⁵, fou la contrinçant d'aquest líder regionalista en una lluita que hom preveia amb fortes dosis de rivalitat. Juntament amb La Bisbal, foren els baluards republicans de Figueres i Girona els llocs que pronosticaven una elecció autènticament renyida. Els republicans de totes les tendències acordaren per a Girona-capital una «Lliga Republicana»²⁶, que designà Eduardo Fernández del Pozo candidat encaminat a evitar l'avenç dels catòlics i gent d'ordre —representats per l'advocat carlí Dalmacio Iglesias—, i també dels liberals, dividits en dues fraccions, representades respectivament per Pau Bosch —ministerial— i Jaume Roure, considerat independent i dissident del partit.

Les bones relacions en què es movien els diversos partits republicans gironins es trencaren a Figueres perquè Joaquim Salvatella —cofundador de la UFNR i diputat federal pel districte des del 1905— era totalment incompatible amb el tarannà del lerrouxisme local que, en no arribar a

23. Segons «El Diluvio», 3-V-1910, aquesta candidatura humanitària i de protesta s'arbitrà a darrera hora, davant la renúncia del republicà de la UFNR —president de la Joventut Nacionalista de Terrassa— Joan Graells i Rovirosa.

24. «La Veu de Catalunya», 3-V-1910, Cambó justifica la seva presència perquè va a lluitar contra un home partidari d'una «política lliurecanvista, perjudicial per a la indústria catalana».

25. «El Autonomista», 24-IV-1910, fa pública la proclamació de Salvador Albert per part del Comitè Comarcal Republicà Federal, pel Comitè de la Unió Republicana, i pel Comitè Comarcal Nacionalista Republicà. Aquest mateix diari publicà el 5 de maig, el manifest del PRR demanant el vot per S. Albert.

«La Publicidad», 13-IV-1910, considera la candidatura republicana com «econòmica» perquè S. Albert és un gran defensor dels interessos de la indústria surera.

26. «El Autonomista», 7-IV-1910.

cap acord, li plantà una oberta oposició per mitjà de l'ex-alcalde de Port-Bou, Josep Torroella ²⁷.

L'únic candidat amb l'acta assegurada abans de la votació era el conservador de Torroella, Juli Fournier— hereu del marquès de Robert— que, després de la retirada de Josep Torres Sampol —indignat amb la UFNR pel poc ajut rebut ²⁸—, només havia de fer front al republicà Rodrigo Soriano, presentat amb el sol desig d'evitar la proclamació del monàrquic per l'article 29 ²⁹.

La major part dels diputats solidaris renovaren llur candidatura als districtes lleidatans, tot i que l'enquadrament polític d'alguns havia variat paral·lelament als canvis enregistrats a tot Catalunya, circumstància força normal donat que als districtes uninominals funcionaven més les fidelitats personals que les polítiques i, en conseqüència, el fet d'haver detestat recentment l'escó parlamentari era justificació més que suficient per a pretendre'l un cop més. L'excepció a la regla la constitueix el diputat carlí de Cervera, Llorenç M.ª Alier, que no optà a la reelecció. Els comicis del 1910 a Lleida es preparen no obstant, com una complicada confrontació entre la UFNR, liberals —separats en dos grups—, carlistes, regionalistes i lerrouxistes, els quals, malgrat no presentar candidats propis, adopten una clara postura partidista que els situa al cantó dels monàrquics en declarar-se enemics dels candidats de la UFNR. Apreciar una convivència entre alguns d'aquests grups valedora per a tots els districtes no és gens factible, encara que una primera visió de la correlació de forces permet de percebre una lluita polaritzada entre la UFNR i l'ageletisme local. Josep Agelet i Garrell —fill del cap dels liberals lleidatans ³⁰ era el contrincant de Joan Moles, republicà de la UFNR que, amb un possible suport regionalista ³¹, pretenia la reelecció al districte de la capital; igualment, el republicà nacionalista Felip Rodés tornà a comparèixer per Balaguer enfront de l'encasellat del govern —molt ben rebut pel liberalisme local— Julio de Saracibar y de la Cámara. Lleida, Balaguer i Les Borges continuen essent els llocs on la lluita té perspectives d'esdevenir més o menys sincera; Francesc Macià —com a nacionalista festejat per la Lliga i per la UFNR ³²— no abandonà l'acta de Les Borges, pretesa també per un membre de la família Agelet —Antoni Agelet i Romeu—, presentat a darrera hora per a evitar una aplicació de l'article 29 amb la que Macià comptava plenament.

El panorama és menys planer a Cervera i Tremp; al primer d'aquests districtes, Salvador Montiu, tot i comptar amb el suport del partit liberal

27. Ibid., 7-IV-1910.

28. «El Correo Catalán» i «La Veu de Catalunya», 6-V-1910.

29. Rodrigo Soriano és també candidat radical pel districte de Vilafranca del Penedès.

30. El cap dels liberals, Miquel Agelet i Besa, és senador vitalici des del 1905.

31. «El País», 5-V-1910, denuncia que els lerrouxistes presten suport als ageletistes i els regionalistes als republicans.

32. «La Veu de Catalunya» i «La Publicidad», 19-IV-1910, el consideren regionalista i, per contra, «El Ideal», portaveu de la UFNR a Lleida, l'estima com a candidat propi.

lleidatà, és desautoritzat pel govern, que li enfronta el canalejista, Josep Matheu i Ferrer³³; tots dos han de lluitar contra l'advocat i gran propietari targarí, el carlí Estanislau Segarra.

Josep Llari i Areny —afiliat ara a la UFNR— hagué de competir a Tremp contra un conglomerat que aplegava regionalistes, conservadors i lerrouxistes a l'entorn de Rossend Castells³⁴, que intentà —com ja havia fet el 1905— guanyar l'acta arborant la bandera del federalisme, malgrat que cap dels organismes polítics que fan seva aquesta ideologia li doni públicament el seu suport.

Però, l'embolic més difícil de desxifrar rau en el capteniment observat pels efectius carlins, car Estanislau Segarra —a més d'optar a l'acta de Cervera— es presenta també per Lleida amb vista a restar vots als liberals, trencada l'entesa inicial que comprometia els dos partits a recolzar-se mútuament en els dos districtes. A partir d'aquest afer, Antonio de Nuix —cap del carlisme lleidatà— se situà en contra del seu propi candidat, mostrant-se favorable al governamental de Cervera per tal d'evitar per tots els mitjans una dispersió de vots que afavorís l'èxit de l'aspirant ageletista³⁵. Un cop més s'evidencia la dificultat de fer enquadraments polítics mínimament seriosos per als candidats dels districtes rurals, inconvenient fonamentat en la mateixa simplicitat, l'esquematisme i el localisme de les seves respectives ideologies, no massa disciplinades a l'hora de reproduir l'estratègia electoral dels seus partits.

Potser la particularitat més remarcable de les candidatures que concorren a l'elecció és que la Lliga —partit amb una base numèrica molt minsa a les terres de Lleida— veu recompensada la tasca desenvolupada als districtes de muntanya, que li permeten d'inaugurar a Catalunya— juntament amb el cacic de Sort, Emili Riu— la pràctica de l'article 29, regulat en la nova llei electoral del 1907; els candidats Pere Milà i Camps a Solsona i Joan Garriga i Massó a La Seu, són els regionalistes afavorits per la nova normativa.

En l'àmbit tarragoní, liberals i conservadors no deixen d'estar-hi consolidats i, tal com és de consuetud, els governamentals compten amb llurs propis candidats distribuïts per tots els districtes; en alguns —Gandesa, Tortosa i Valls— s'ha acomplert la substitució del torn, però en d'altres —Roquetes i Vendrell—, conservadors i ministerials s'enfronten per assolir la representació. És en aquests dos indrets, juntament amb Tortosa, on l'elecció es preveu més discutida, ja que els vots s'hauran de repartir entre les tres candidatures que entren en joc. La lluita tripartita de Roquetes es desenvolupa entre el liberal Manuel Kindelán y de la Torre —diputat per Tortosa l'any 1905—, el con-

33. Segons «La Publicidad», 26-IV-1910, l'encasellat Josep Matheu tenia negocis de vi per la comarca; circumstància molt possible ja que era fill polític de Pere G. Maristany i Oliver, gran industrial dedicat a l'exportació de vins cap a l'Amèrica del Sud. (Vegeu Gran Enciclopèdia Catalana, vol. 9, pàg. 619).

34. «El País», 8-V-1910 i «Diario de Lérida», 15-IV-1910.

35. Arran d'aquesta situació, és desautoritzat pel partit i deixa d'ésser el cap del carlisme a Lleida.

servador José R. Franquet i el carlí —recolzat per Defensa Social— Josep Oriol de Bofarull. Tortosa esdevé un dels llocs més desitjats per les forces republicans, ja que el marquès de Vilanova i la Geltrú —fill del marquès de Marianao³⁶— ha de vèncer el republicà Josep Lletget i Sardà —que té el suport explícit de la UFNR³⁷— i el radical Ricardo Fuente Asensio, aspirant a l'acta en 1905 i 1907. Pel que fa al districte del Vendrell, la participació del ministerial Manuel Mariano Vivo no suposa cap entrebanc a la marxa de l'elecció, concentrada de bell nou en una clara confrontació entre el maurista Jaume Alegret i Vidal, triomfador indiscutible d'altres legislatures, i el capdavanter de la UFNR, Jaume Carner i Romeu, guanyador de les eleccions solidàries del 1907.

Quant als homes de la UFNR, Joan Caballé i Goyeneche, és el segon representant d'aquest partit que també pretén la reelecció al districte de Gandesa.

Respecte als regionalistes solament se senten capacitats per a sostenir la candidatura «anticaciquista»³⁸ de Pere Rahola i Molinas a Valls, únic lloc on es mantenen per haver-se presentat l'any 1907.

Com ja era costum, el gruix de la lluita política es concentrà a la Circumscripció i fou allí on es formularen la major part de les maquinacions que s'acostumaven a practicar en qualsevol elecció: un ministerial, quatre republicans i un carlí, foren els pretendents de les tres actes disputades. Clarificar amb un marge de fiabilitat els mòbils que guiaven les càbales dels republicans fins al moment de l'elecció és una tasca que, per manca de premsa local, no ens ha estat del tot possible. El lerrouxista de Riudoms Lluís Massó i Simó assaja aquest any —infructuosament— de trencar l'aliança pactada des del 1901 entre Unió Republicana i federals, procurant apropar-se a aquests darrers mitjançant una candidatura conjunta amb Nougués³⁹; segons sembla, la proposta no reeixí a causa de les poques simpaties que el republicanisme reusenc —que donava suport a Nougués i era alhora un dels nuclis més poderosos de la Circumscripció— sentia pels lerrouxistes⁴⁰. Després de molts estira-i-arrotonsa, Ramon Mayner, considerat ara com a republicà independent, i Julià Nougués van arribar de nou a la votació amb candidatura de coalició que mereixé el suport implícit de la UFNR⁴¹. D'altra part, és molt possible que el radi-

36. Segons «Diario de Tarragona», el marquès de Marianao era, el 1903, el cap dels liberals dinàstics. Probablement continua gaudint de la direcció del partit a nivell provincial.

37. «La Publicidad», 7-V-1910.

38. Promocionada també per «La Publicidad», 7-V-1910.

39. Segons «El Poble Català», 6-V-1910, Lerroux es desplaçà personalment a Tarragona per a pactar un acord que finalment no va quallar.

40. «La Rebeldía», 29-IV-1910, informa, segons nota del Partit Radical de Reus, que la coalició ha estat proposada pels «republicans conservadors».

41. «El Poble Català», 16-V-1910, reconeix el suport donat per la UFNR a Mayner, però en cap moment no fa el mateix respecte a Nougués. De tota aquesta problemàtica, el que resta clar és que la continuació del tàndem Nougués-Mayner, perillava des del 1907 i els radicals intenten forçar el trencament definitiu, primer —1907— amb una entesa amb Mayner i després —1910— amb un apropament a Nougués.

cal Lluís Massó s'entengués amb el vell republicà del Baix Camp, Joan Solanes i Mestres, considerat com un republicà «rebelde»⁴² i probablement pròxim a les files lerrouxistes.

Deixant de banda les característiques peculiars d'aquests comicis pel que fa a les candidatures presentades, és possible d'observar un tret general a molts dels indrets catalans: si bé és cert que el 1907 suposà l'ensulsiada de capitostos com López Puigcerver, Canalejas, el marquèes de Robert, Alonso Martínez, Rosal Sala, etc..., a partir d'aquesta mateixa data es produirà un reemplaçament d'aquests personatges per d'altres com els Rodés, Albert, Bertran i Musitu, Bertrand i Serra, Ventosa i Calvell, Macià, etc..., que, gràcies al triomf solidari, s'installaren en uns districtes l'acta dels quals se'ls adjudicarà amb la mateixa insistència que ho havien aconseguit els seus predecessors. En efecte, molts d'aquests homes —regionalistes, republicans i nacionalistes— romandran com a representants d'un mateix districte gairebé fins el 1923, la qual cosa demostra que, si bé s'ha abandonat el compliment dels torns governamentals, i s'ha entrat en una nova fase, molt més insertada en la particular estructura política de Catalunya que en la de l'Estat, no ha estat possible, a la immensa majoria dels llocs, superar el caràcter poc democràtic dels comicis de la Restauració Monàrquica.

Un primer cop d'ull a la tasca propagandística desenvolupada, tant a la capital com més enllà de Barcelona, ens permet de copsar la reducció de l'eufòria mitinesca del 1907; certament, molts candidats acudien a fer una visita als electors dels quals n'esperaven el vot, però això no volia dir que en alguns llocs no tornés a ésser possible guanyar l'acta sense massa esforç. El cas de Francesc Macià —candidat per Les Borges— ens pot servir d'exemple, ja que, molest pels «inconvenients» que li suposà el fet de no haver estat proclamat per l'article 29 —la presentació deliberada d'un liberal ho impedeix— va fer públic, per a demostrar el seu enuig, la decisió de prescindir de qualsevol tipus de campanya. Així i tot, amb la seva reputació personal va haver-n'hi prou per a guanyar l'acta del districte per una ampla majoria⁴³. En línies generals, el caràcter de la propaganda electoral als districtes catalans esdevingué de nou, una lluita terminològica, on «cacic» tornava a ésser l'etiqueta més eficaç per a designar un contrincant.

Especialment a Barcelona, dos esdeveniments irreversibles condicionen el desenvolupament de la campanya, car a tots dos fan referència amb major o menor intensitat els plantejaments de les quatre candidatures en litigi: el trencament de S.C. per una banda i els incidents de la Setmana Tràgica per una altra.

42. «La Publicidad», 13-V-1910.

43. Fins i tot, i segons notícies d'Enric Jardí a *Francesc Macià. El camí de la llibertat*, Barcelona, Aymà, 1977 pàg. 49, 800 catalanistes es desplaçaren expressament a Madrid a depositar al Congrés l'acta guanyada. La seva popularitat ja començava a ésser carismàtica, almenys a Les Borges Blanques.

La reacció contra els fets de juliol, és la causa primordial que ha fet possible l'existència d'una coalició monàrquica que lluita arborant la bandera del catolicisme: «Luchar y vencer al grito de ¡Viva Barcelona católica!»⁴⁴. Ara bé, aquest caràcter apolític i de coalició purament «social» que tant insistentment sosté, no pot encobrir del tot les veritables intencions de l'amalgama dretista; la crida llançada pel «Diario de Barcelona» demanant la unió, s'adreçava a totes les dretes i, molt específicament, a la Lliga, indubtablement inclosa dins del grup format per tots els «elements d'ordre per abatre a les esquerres»⁴⁵. La defecció o, més aviat, la indiferència dels regionalistes fou un element condicionat del caràcter difús de la propaganda monàrquica, encara que el propòsit inicial resta en l'ànim dels coaligats, els quals demanen una votació disciplinada, perquè la futura unió de tots els elements de dreta depèn dels resultats de l'elecció —que faran «abrir los ojos a la Lliga»⁴⁶—. Tanmateix, el carlí M. Fortuny, en la seva intervenció al míting magne de la campanya, justificà el pacte dretà argumentant que «la unión era necesaria y urgente, y aunque ella no nos diese el triunfo material de los votos, nos daría la base firme de una futura acción amplísima»⁴⁷. Saben, doncs, que aspirar al triomf és només una fallàcia —«se ha de votar la candidatura católica aunque el éxito material no corone nuestros esfuerzos», o bé, com diu E. Diaz, «He venido no con ansias de triunfo numérico, sino para cumplir un deber de conciencia»⁴⁸—, però la seva intervenció no deixa d'ésser un primer pas per a arremetre contra el domini que, segons ells, radicals i anarquistes imposen a Barcelona. Lluitar contra la demagògia lerrouxista és, al capdavall, el tret més característic de llurs plantejaments, i els retrets contra els regionalistes per no acceptar la unió es basen en l'acusació de deixar, amb la seva actitud, la porta oberta a l'avenç de la revolució social, alhora que es provoca l'ensulsiada del catolicisme a Barcelona. Davant dels greus perills que aguaiten la ciutat, els és difícil de comprendre que els regionalistes facin qüestió d'un programa polític —el de S. C.—, que, per altra banda, les dretes mai no han condemnat, puix que també lluiten en pro de «la personalitat regional» de Catalunya⁴⁹, sempre que resti salvada la unitat de la pàtria espanyola.

A mesura que s'apropa la votació, augmentaven els arguments de caire efectista —«votar para no ser un traidor»⁵⁰— apolítics i fanàticament confessionals: «Depositando el papel que yo, la Patria, le entrego, en las urnas, afirmará que quiere que las cruces que guardan las tumbas de los suyos sean veneradas...»⁵¹. I efectivament la creu era l'únic emblema de la coalició.

44. «Diario de Barcelona», 6-V-1910.

45. Ibid., 22-IV-1910.

46. «El Correo Catalán», 8-V-1910.

47. Ibid., 6-V-1910. Celebrat dos dies abans de la votació al teatre Tívoli.

48. Ibid., altres intervencions dels candidats als míting del Tívoli.

49. Ibid., 5-V-1910. Manifest electoral de la coalició de dretes.

50. «La Vanguardia», 8-V-1910.

51. «Diario de Barcelona», 8-V-1910, *La voz de la Patria*, article signat per Teodoro Baró.

L'omissió intencionada de la problemàtica catòlica per part dels regionalistes respon al desig de fer oblidar l'actitud observada durant la repressió que acompanyà el restabliment de l'ordre a Barcelona, el juliol del 1909; però aquesta actitud només és comprensible si no es perd de vista que el punt cardinal de la campanya desenvolupada per la Lliga va centrar-se en l'intent de recuperar el paper directiu del moviment solidari, evitant, tantost, el seu irremeiable trossejament. Si la Lliga es resignà a deixar a mans de les dretes el vot dels catòlics fou tan sols en funció d'una estratègia conjuntural, que d'antuvi la portava a sacrificar —en no assegurar-se'l— el vot d'una part de l'electorat dretà, en nom d'un possible endegament de la tasca iniciada el 1907; no obstant, el regionalisme s'afanyà a denunciar que ni principis religiosos, ni exclusivament socials podien ésser monopolitzats per cap partit polític, al mateix temps que es mostrava gran defensor de l'ordre religiós i social establert, en perill d'ésser trastornat —en la seva opinió— pel republicanisme lerrouxista.

En aquestes condicions, la tasca propagandística desenvolupada per la Lliga traspua una certa desgana i una manca de força persuasiva que hom pot atribuir a la pacient espera d'una resposta favorable, per part dels nacionalistes, a la crida que els ha estat adreçada per a realitzar una acció mancomunada, ja que els regionalistes són ben conscients que llurs efectius resulten del tot insuficients per a propulsar un nou moviment solidari.

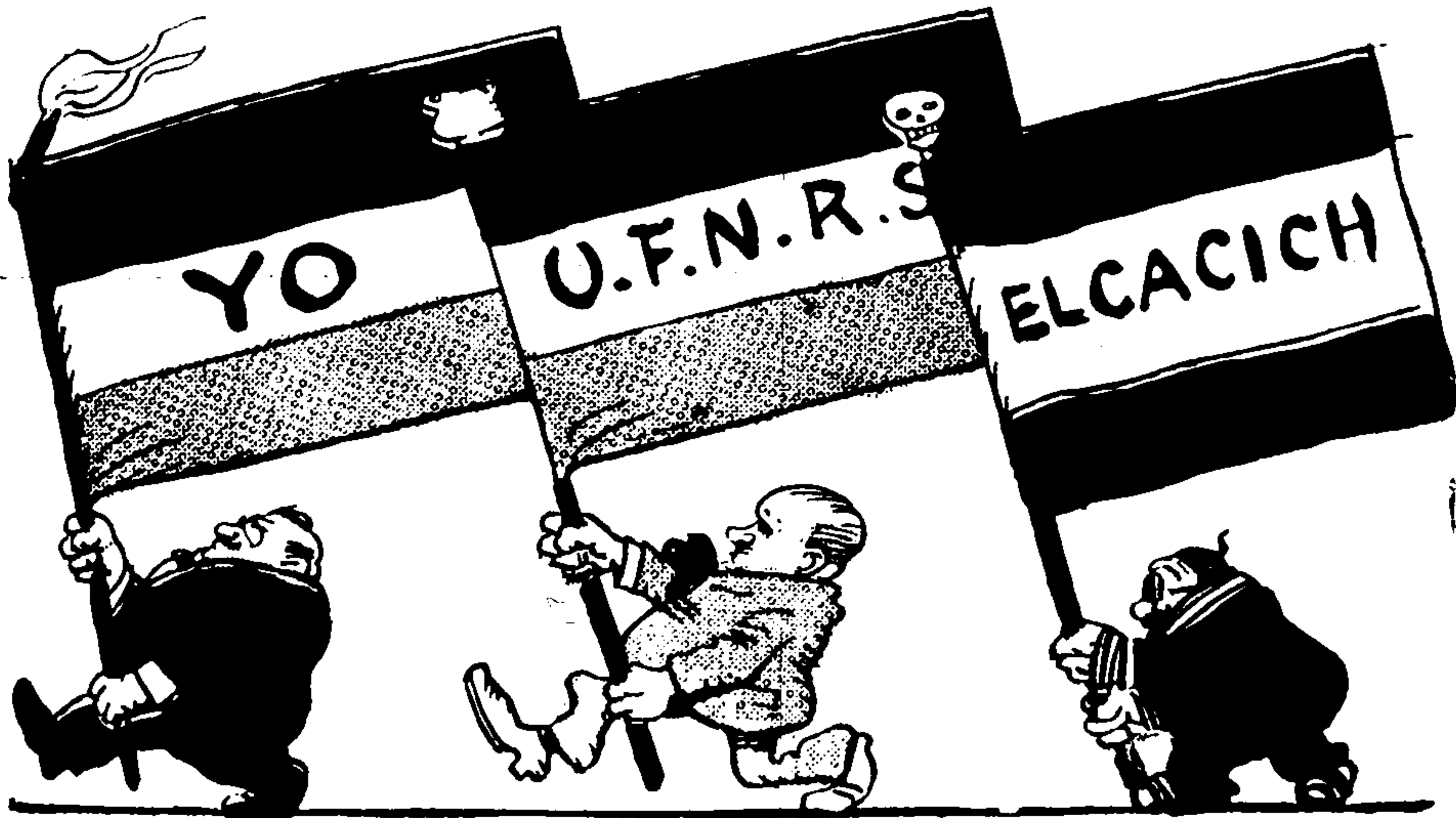
Pocs dies abans de la votació, però, la confiança en una resposta positiva per part dels republicans restà definitivament descartada i, mitjançant la publicació d'un «Manifest als ciutadans de Barcelona»⁵², la Lliga feu públic el seu programa polític, independent de qualsevol altra agrupació política. Els principis programàtics insisteixen en la defensa de la «personalitat catalana» enfront del radicalisme lerrouxista i del centralisme que impedeixen assolir les aspiracions autonòmiques expressades en el programa del Tívoli, vigent en tots els seus punts. Alhora, la Lliga continua jugant la carta de l'accidentalisme polític i ratifica la seva confiança en la possibilitat que per l'evolució, i dins de l'ordre constituït, es pot solucionar la problemàtica catalana; per tant, no pot acceptar que els nacionalistes republicans avantposin «a Catalunya» una qüestió de règim polític. La UFNR esdevindrà l'enemic número u de la causa catalana, vers el qual els lligaires dirigiran tota la seva agressivitat propagandística, oblidant-se de la «coalició de dretes» i gairebé del temible radicalisme lerrouxista.

Esgrimint una bandera de pau, tolerància i ciutadania —«votar per Catalunya i per la pau»⁵³— la Lliga arribà a l'elecció predicant la concòrdia nacional i intentant captar novament un ample espai polític que, almenys sobre el paper, abastava des de les classes obreres, a les quals demana reflexió —«ni amb treballadors malpagats i malalts se monten grans indústries, ni amb amos pobres poden aconseguir els obrers bells

52. «La Veu de Catalunya», 4-V-1910.

53. Ibid., 8-V-1910.

ICU-CUT!

Mirantles per un cantó
totes tres son diferents.

Mirant-les per un cantó
totes tres son diferents.
Però per l'altre costat
se comprèn que es la mateixa.

("Cu-Cut!", 4-V-1910)

journals i independència»⁵⁴—, passant pels catòlics —als qui prega no pensar tant en l'ordre públic—, fins arribar als republicans als quals recorda que, mentre arriba la República, poden seguir lluitant per Catalunya.

Però si la Lliga recorda a les dretes que no tenen la patent de la defensa de la religió, la UFNR fa notar a la Lliga que no és l'única bandera de les reivindicacions autonomistes catalanes, perquè les pretensions que guien la tasca de la UFNR es concreten a afirmar «la personalitat i els drets de Catalunya com a nació viva, creada per la naturalesa i per la història», a sustentar «les reivindicacions i les esperances de la nostra pàtria» i a desitjar «la plena llibertat dels catalans i l'autonomia integral de Catalunya»⁵⁵.

Obtenir la «democràcia per a Catalunya» pressuposa enfrontar-se a «la demagògia roja», que cal destruir de la mateixa manera que la Solidaritat Catalana havia vençut la «demagògia negra»⁵⁶; ni la coalició «ultramontanista», ni la Lliga Regionalista, són enemics a vèncer; puix que la lluita resta plantejada exclusivament entre l'Esquerra Catalana i l'esquerra «cesarista» de Lerroux; per aquest motiu, quan els regionalistes l'ataquen furiosament, la UFNR es limita a demanar a l'opinió pública un arbitratge en una qüestió que planteja de la següent manera: «La Veu no diu res dels lerrouxistes. En canvi, vé plena de verí contra l'esquerra. Jutgeu, catalans!»⁵⁷.

La tolerància mostrada vers les dretes catalanes es converteix en càustica malvolença quan es tracta d'atacar els lerrouxistes, tractats de cacics, anticatalans, reventa-vagues, responsables de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia, confidents, delators de la policia..., en definitiva, d'únics responsables de tots els mals que ha sofert i segueix patint Barcelona⁵⁸.

El gran acte de la UFNR al teatre Novedades —celebrat el 5 de maig— serví, alhora, per a presentar públicament la candidatura escollida i el programa a defensar. Pere Coromines fou l'encarregat d'analitzar fil per randa els punts que, en cas de guanyar les eleccions, estan disposats a vindicar al Parlament espanyol; preferentment, «se han de defender los intereses económicos, posponiéndolos a las pasiones políticas porque mientras aquí vamos distraídos con ideales platónicos, las demás regiones nos pasarían delante en otro orden más práctico y no nos quedaría más remedio que supeditarnos a una irritante tiranía»; en conseqüència, cal arribar a «la unidad sentimental de todos los productores» per anar al Parlament a demanar reformes econòmiques, «el puerto neutral y la apertura de los mercados de Oriente, a fin de no permitir más la emigración»; també diuen estar disposats a batallar per la derogació de la llei d'ordre

54. Ibid., 4-V-1910.

55. «El Poble Català», 4-V-1910.

56. «El Diluvio», 6-V-1910.

57. «El Poble Català», 7-V-1910.

58. «El Diluvio», 6-IV-1910 publica una candidatura abstencionista amb aquests noms: «Lorenzo Ardid —responsable del fusilamiento de Ferrer—, Emiliano Iglesias —Policía de gorro frigio lo mismo que Ardid—, Jiménez Moya —Judas de los sucesos de julio—, José Casas —confidente y delator».

públic, per la reforma del Codi de Justícia Militar i per la derogació de la llei de jurisdiccions. I, mentre la Lliga volia convertir-se, per mitjà de la Solidaritat, en la força directiva d'Espanya, la UFNR es creia en l'obligació de impulsar la reorganització de les forces liberals espanyoles, perquè aquestes, en viure «en un atraso político y moral», impossibilitaren per exemple, el desenvolupament del laïcisme en l'ensenyament i no podien oposar-se a «la imposición del militarismo en la vida civil»⁵⁹. I, en nom d'una «justicia incondicional», els nacionalistes republicans demanen el vot per a la joventut catalana que «gairebé no té història, però compta amb l'empenta i la puresa del que neix...»⁶⁰.

L'animadversió expressada per la UFNR contra els radicals és corresposta per aquests, els quals, emfasitzen al màxim la repulsió que senten per «ese ejército bisoño, acopio de letras y de fuerzas diversas»⁶¹ causa directa —en la seva opinió— de totes les desgràcies que pateix Barcelona. Salvar la ciutat, i aconseguir l'hegemonia en la direcció del poble català, és també la pretensió dels radicals, que estan disposats a ésser la «palanca revolucionaria encargada de hacer saltar todo lo malo, viejo y podrido del actual estado de cosas»⁶².

Els èxits electorals precedents alimenten la confiança lerrouxista en un pròxim triomf, «decisivo, avasallador y aplastante», optimisme que es transforma en apassionament desorbitat quan es demana el vot d'un ample espectre polític i social per a uns candidats que van saber aguantar «el aluvión tremendo de la Solidaridad», que van guanyar batalles «com el jefe idolatrado en la emigración» i que intenten salvar «la República socialista y revolucionaria, hija del pueblo y hecha por el pueblo»⁶³. Inversemblantment, tant el catalanista més nacionalista com el federal més republicà es troben —sempre segons els radicals— representats per la candidatura del PRR, i és per això que la seva demanda de vot és d'una extensió sense límits: els federals l'han de votar perquè representa venerar el nom de Pi i Margall; els liberals perquè significa llibertat; els patriotes perquè van contra Maura; els obrers i proletaris per la seva significació i redempció; els republicans, perquè votant la UFNR «se vota por los que llamaron asesinos al pueblo de la revolución»; els catalans, perquè només el PRR, «que nunca ha traicionado a Cataluña y que ha laborado por su engrandecimiento», pot salvar-la; i com epíleg, tothom els ha de recolzar perquè fer-ho representa «votar por el triunfo del poder civil»⁶⁴.

Amb un programa —sense especificar— que pretén satisfer totes les

59. Les citacions procedeixen d'El Poble Català», 6-V-1910 i «El Diluvio» 6-V-1910.

60. Ibid., 8-V-1910.

61. «La Rebeldía» 29-IV-1910. "La hegemonia en Cataluña" article signat per J. Ulled.

62. Ibid.

63. Ibid., 6-V-1910. Editorial "A luchar y a vencer". Article "A votar", signat per R. Guerra del Río.

64. Ibid., Reproducció de les consignes i arguments emprats per demanar el vot a favor del PRR.

nobles i generoses aspiracions del poble, es disposen a salvar davant les urnes «un episodio más de nuestra marcha ascendente», amb la pretensió, també, d'esdevenir la força redemptora de la nacionalitat espanyola⁶⁵.

La jornada del 8 de maig es desenvolupà en un ambient massa tranquil, insistentment contraposat per la premsa barcelonina a l'eufòria que despertaren els comicis del 1907. Barcelona continuava essent el centre neurològic de la lluita política i hom denuncià la pràctica d'un retraïment que adobà el camí per fer més efectiu el renaixement del caciquisme i de les pràctiques coercitives que comportava; la denúncia d'aquest reviscolament caciquil fou denominador comú de totes les forces polítiques i es convertí, alhora, en el tret més característic dels comentaris post-electorals.

L'anàlisi dels resultats demostra que aquesta retracció tan esbombada com a causa primera de les desfetes dels perdedors, amb prou feines fou perceptible a Barcelona; l'índex participatiu de la ciutat —58%— s'esdevé inferior en menys d'un 2% al de 1907, percentatge que evidencia el manteniment d'un elevat nivell de competitivitat.

Les votacions aconseguides per les quatre candidatures en joc tampoc no sofreixen cap tomb respecte als darrers comicis municipals del 1909; els radicals, amb un miler de vots menys, refermen llur preeminència i s'emporten —amb un 39'85% dels vots— els cinc llocs de majoria; d'altra banda, la UFNR resta en segona posició i amb prop d'un 30% dels vots, Pere Coromines i Lluís de Zulueta, s'emporten les minories.

La desfeta de la Lliga Regionalista —no arribà al 20% dels sufragis emesos—, demostrà com aquesta formació encara no podia pretendre una actuació electoral independent; li calia, per a seguir endavant, practicar coalicions amb forces situades més a la seva dreta, si no podia tornar a fer-ho amb les emplaçades més a l'esquerra. Coneguts els resultats, la Lliga s'alçà —amb un fort ressentiment— contra la UFNR i la seva negativa a ressuscitar la Solidaritat, car s'havia pogut comprovar que l'addició dels vots d'ambdues forces hauria desposseït de les majories els partidaris de Lerroux. Per idèntiques raons, els integrants de la coalició de dretes —que sobrepassaren lleugerament la proporció del 10% dels vots— s'acaraven amb rancúnia als regionalistes, que no havien volgut compartir una mateixa llista de candidats. Cal assenyalar que s'ha enregistrat, en números absoluts, un substancial increment de vots dretans en comparació amb les eleccions municipals del 1909⁶⁶, diferència possiblement atribuïble a l'esforç mobilitzador de les forces monàrquico-clericals; probablement, l'existència d'una candidatura netament dretana —simultàniament amb l'aplicació de la nova llei electoral que instituïa el vot obligatori— impulsà al vot l'electorat que el 1907 restà sense anar a les urnes per manca d'una alternativa totalment conservadora. Ensems, és

65. Ibid., "Frente a la lucha", article signat per Colominas Maseras.

66. I. Molas, op. cit., vol. 5 pàgs. 86-88. Mentre el desembre del 1909 l'aliança de dretes aconseguia una votació màxima de 18.261 vots, en les legislatives del maig del 1910 la votació màxima de la Lliga més la coalició monàrquica és de 25.494 vots.

també possible que aquest creixement participatiu dretà fos neutralitzat per un augment de l'abstenció entre la potencial clientela republicana, a conseqüència, sobretot, de la gran indecisió i ineptitud dels partits republicans durant el desenrotllament dels recents esdeveniments del juliol del 1909. No obstant això, aquestes premisses no són vàlides sinó per a la situació de Barcelona-capital i han d'ésser matisades una vegada s'hagi descrit el panorama electoral de la resta dels districtes catalans.

Com a tònica generalitzada al llarg de les diverses votacions efectuades des del 1901, el districte III assoleix la màxima participació —65'93%—, seguit de molt a prop pel IV i el II, únics que sobrepassen la cota del 60%. Si els indrets on es troben assentades la burgesia i la petita burgesia resulten més participatius, són els districtes més proletaritzats els que es manifesten menys propicis a concórrer a les urnes: les zones de Montjuïc, el Poble Nou i la Barceloneta serveixen els índexs de participació més reduïts de la ciutat —mentre el districte V no arriba al 50%, l'I aconseguix tan sols un 50'94%—. Resten en una situació intermèdia —idèntica a l'observada el 1907— els districtes VI, VIII, IX, X i VII.

Fora del districte III —patrimoni exclusiu dels regionalistes—, del VIII —en mans de la UFNR—, i del IV —perdut per la Lliga i guanyat per la UFNR després d'una votació renyidíssima amb els radicals—, la resta de les demarcacions es mostren favorables als candidats lerrouxistes. És a la Barceloneta —districte I— on el PRR torna a obtenir la votació més nodrida —63'63%— de tota la ciutat; en ordre quantitativa-ment decreixent són de fidelitat republicano-radical els districtes VII, X, V, IX, II i, amb un mínim de 32'74% dels vots, també el VI.

La victòria radical esdevé menys contundent als barris de la Ribera i de l'esquerra de l'Eixample —districtes II, VI—, car ambdós llocs havien estat solidaris el 1908 i són les forces ex-solidàries les que millor s'hi implantaren, ja que, si s'hagués portat a bon terme la pretesa coalició de la Lliga i dels elements més reaccionaris, la victòria hauria estat per a aquest front d'ordre. Una circumstància similar es repeteix als districtes IV i VIII, guanyats per la UFNR: la votació de la part dreta de l'Eixample oscil·la entre un 27'89 % de vots favorables a la UFNR, un 27'57 % per als radicals i un 26'17 % per a la Lliga, percentatge que s'aproparia al 45 % si s'ajuntés amb el 18'40 % copsat per la coalició monàrquica. La relació de forces és del mateix caire al districte VIII, on la UFNR arribà a tenir un 35'62% dels vots, els radicals un 33'78% i les dretes conjuntament un 30'58%.

El trencament de S.C. ha deixat les zones que acabem d'analitzar, considerades, per altra banda, com burgeses i petit burgeses —esquerra i dreta de l'Eixample, Gràcia, Sant Gervasi, Barri de la Ribera, etc.—, en un equilibri tripartit entre esquerres espanyolistes, esquerres nacionalistes i regionalistes més elements de dreta monàrquica, a punt per a decantar-se vers un determinat grup segons les característiques d'un moment polític determinat. Aquest any, solament resta clar que els efectius republicans són majoritaris, tot i la importància de les forces no republicanes i antirepublicanes.

En contraposició, els barris d'una base social més obrera —Sant Andreu, Les Corts, Sants, Montjuïc, Poble Nou, Sant Martí— s'han definit —malgrat l'existència d'una considerable implantació del republicanisme nacionalista, sobretot als districtes V, VII, IX— ineludiblement addictes al republicanisme lerrouxista, de la mateixa manera que la zona residencial del casc antic —localitzada al districte III— continua, per damunt de tots els canvis polítics que s'han esdevingut, fermament regionalista. És aquest l'únic lloc on els lerrouxistes no poden arribar a copsar el 20% dels vots, mentre que la Lliga n'obté un 32'13%, la UFNR un 29'13% i la coalició de dretes hi assoleix la màxima votació, amb un 18'74% dels sufragis. Tanmateix, aquesta coalició tan sols aconseguia superar el 10% dels vots allí on la Lliga es trobava ben situada —districtes IV, VI, II i VIII. És, per tant, comprensible que, un cop coneguts els resultats, la premsa que ha donat suport a l'esmentada coalició de dretes acusi la Lliga de practicar un «regionalisme mal entès»⁶⁷ i d'haver obstruït «la salvació de Barcelona», deixant-la a mans de la demagògia radical⁶⁸. «La Veu de Catalunya», com a portaveu dels regionalistes, respon a aquestes acusacions atribuint la derrota pròpia a una mena de «lerrouxisme blanc» personificat —referint-se als monàrquics— en una «coalició anti-catalana»⁶⁹ que ha distret el vot dels elements d'ordre del camí que calia seguir. Accepten el fracàs amb resignació, però no poden evitar sentir-se, també, una mica triomfadors per haver-se certificat les sentències de la Lliga en pronosticar la necessitat de la unió de nacionalistes i catòlics contra «el radicalisme roig»⁷⁰. Els retrets condemnatoris dels regionalistes són ignorats pels republicans nacionalistes, que mitjançant «El Poble Català» valoren el «referèndum popular» —cercat amb la votació—, com la consolidació definitiva de la UFNR, organització encarregada de defensar els interessos catalanistes i republicans. El lerrouxisme, segons el mateix diari, «ha de morir per raó de la seva inutilitat», encara que, per això, caldrà esperar els propers comicis que seran «a sang i a foc»⁷¹. «La Publicidad», amb més realisme, reconeix l'evidència de la superioritat radical a la ciutat —conseqüència de la disciplina dels homes d'aquest partit que «por encima de todas las pasiones, ponen la pasión de vencer»⁷²—, encara que fora de Barcelona, hagi vençut la causa dels homes de la UFNR.

El PRR no renuncia a proclamar de bell nou el seu liderat sobre el republicanisme català i l'espanyol: l'elecció ha estat «una protesta revolucionaria» perquè Barcelona s'ha manifestat «franca e irreductible enemiga del régimen y decidida sustentadora del credo democrático republicano...»⁷³. Tot i que no deixà d'ésser conscient de la seva debilitat fora

67. «El Correo Catalán», 10-V-1910.

68. «Diario de Barcelona», 10-V-1910.

69. «La Veu de Catalunya», 9-V-1910.

70. Ibidem.

71. «El Poble Català», 13-V-1910.

72. «La Publicidad», 9-V-1910.

73. «La Rebellía», 13-V-1910. «El pueblo vota la República». Editorial.

de Barcelona, així com de la necessitat que «esta obra de agitaci6n que realizamos en Catalu~a, que se realiza en el centro de la nacionalidad, se extiende tambi6n a la periferia...»⁷⁴, no pot evitar de considerar, desmesuradament, la vict6ria republicana a Madrid, Barcelona, Saragossa, Val6ncia i Bilbao, com mostra contundent d'«el desquiciamiento definitivo del r6gimen»⁷⁵.

Als districtes unipersonals barcelonins, els liberals governamentals recuperen els escons d'Igualada, Matar6, Terrassa i Vic, i l'oposici6 tor-nista conservadora, els d'Arenys i Manresa. Generalment, les actes s6n guanyades a partir d'una lluita for7a renyida —i farcida d'irregularitats— entre mon6rquics i regionalistes, aquests poc disposats a fer-se enrera respecte als empla7aments aconseguits el 1907. Tal 6s el cas del conser-vador Llu6s Vila i Miralles, que guany6 a Manresa per un 55'26% dels sufragis, mentre Leonci Soler i March, l'home de la Lliga —representant a Corts pel districte des del 1901— n'aconsegueix un 42'17%; tamb6, i sempre en perjudici dels regionalistes, Joan God6 i Llu6ia reinstalla els liberals a Igualada, i Joaquim Sagnier retorna a Arenys.

Davant d'aquesta ofensiva din6stica, la Lliga conserva quatre actes; la de Castellter7ol on Llu6s Ferrer-Vidal 6s acusat —a m6s de rebre el suport dels majors contribuents⁷⁶— de practicar tot tipus de coaccions que, malgrat figurar ben especificades a l'acta de votaci6, no foren preses en consideraci6 pel Tribunal Suprem. Tamb6 mantenen els regionalistes les actes de Granollers i Vilanova, on Bonaventura Plaja i Josep Bertran i Musitu, respectivament, servaren una lluita amb indicis de competi-tivitat real, (amb llurs oponents) especialment a Granollers, 6nic lloc amb quatre candidats enfrontats. La quarta acta correspon al districte de Berga, guanyada per primera vegada i incorporada al seu haver per Manuel Farguella de Magarola a desgrat de les reclamacions de radicals i liberals contra la validesa de l'elecci6.

L'aven7 dels din6stics tamb6 va anar en detriment dels efectius carlins, que no poden conservar cap de les actes guanyades el 1907, i dels repu-blicans ex-solidaris que nom6s mantenen la representaci6 de Vilafranca —indefectiblement per a Josep Zulueta—, Sant Feliu —novament per a Laure6 Mir6—, i Sabadell. Mentre la votaci6 es desenvolup6 amb tota normalitat als dos primers indrets, a Sabadell calgu6 la intervenci6 del Tribunal Suprem per a desxifrar l'autenticitat d'algunes actes de votaci6; despr6s d'una an6lisi detallada —fins i tot hi van intervenir enginyers i qu6mics especialitzats— es descobr6 que l'acta de la secci6 segona del districte sis6 de la ciutat havia estat falsejada i, en conseq6ncia, s'anul-l6 la proclamaci6 feta per la Junta d'escrutini que recomptava com a bons 3.183 vots per al liberal Josep Grieria, 3.166 per al republic6 Jaume Cruells,

74. Ibidem.

75. Ibidem.

76. Ll. Ferrer-Vidal no desmenteix la reuni6 dels majors contribuents, car segons aquest candidat, 6s costum de fer-ho aix6, des de fa 15 anys, per a pol-sar l'opini6 del districte. Resposta a les acusacions formulades pel contrincant carl6, a «La Veu de Catalunya», 13-V-1910.

i 1.468 per al radical Josep Antich. El Tribunal Suprem donà com a vàlida la votació que situava al candidat de la UFNR en primera posició —amb el mateix nombre de vots que els de la Junta provincial—, mentre J. Griera restava amb 3.123 i J. Antich pujava fins a 1.528 ⁷⁷.

Si haguéssim de valorar el grau d'interès de l'electorat a partir de l'índex de participació, arribaríem a la conclusió que aquestes foren les eleccions més renyides i polititzades de les celebrades des de 1901, ja que fora de Terrassa —cas excepcional en registrar el mínim de 46'20% de participació— no hi ha cap percentatge que sigui inferior al 67% —el màxim d'Arenys arriba al 81'61%—, situant-se la mitjana de tots els districtes en un 72'03%, xifra superior a la de qualsevol altra legislatura, i un 15% més elevada que el terme mitjà assolit el 1907.

De menor significació numèrica fou la recuperació dels dinàstics als districtes gironins, ja que, si bé els conservadors restaren fermes a Torroella, els liberals, malgrat ésser els representants del govern, solament aconseguiren l'acta de Vilademuls. Els altres sis escons es repartiren entre els carlins, que guanyaren els d'Olot i Girona, els regionalistes, guanyadors a Puigcerdà i Sta. Coloma, i els republicans nacionalistes que, dintre de les forces d'oposició antidinàstica, foren els únics que, en relació amb el 1907, sofriren un retrocés pel que fa al nombre d'actes guanyades, conservant, no obstant, els reductes de Figueres i La Bisbal.

El regionalista Joan Ventosa i Calvell tornava a triomfar sense cap mena de dificultat a Sta. Coloma i Eusebi Bertrand i Serra era reelegit a Puigcerdà, encara que les males arts emprades per assolir la victòria —coaccions practicades per alcaldes, jutges, capellans, fabricants i propietaris, etc... ⁷⁸—, denunciades pel liberal Pedro Pedraza de la Pascua, motivaren la intervenció del Tribunal Suprem que, després de valorar els informes emesos per l'audiència provincial, acordà anul·lar l'elecció i celebrar una segona votació.

Si el carlí Manuel de Bofarull no podia custodiar l'acta de Vilademuls —guanyada pel canalejista Carles Cusí, després d'una votació molt equilibrada—, al seu correligionari Pere Llosas no li fou difícil la reelecció per Olot enfront d'un radical —Joan Déu— que solament aconseguí un 12% dels sufragis. Per contra, el tercer aspirant carlí, Dalmacio Iglesias, era proclamat per Girona després d'una lluita aferrissada contra el republicà Eduardo Fernández del Pozo i altres dos contrincants monàrquico-liberals.

Després de la derrota al districte de la capital, els republicans restaven inamovibles a Figueres —Joaquim Salvatella, ara de la UFNR, conservava l'acta—, i Salvador Albert evitava que l'escó republicà de La Bisbal fos controlat pel líder regionalista Francesc Cambó, que obtenia més del

77. «Diario de Sesiones del Congreso» corresponent a aquesta legislatura.

78. Ibidem., reproduïx la denúncia de la intervenció del President de la Diputació, Sr. Isidre Riu, a favor de Bertrand, i ens informa del fet que l'interessat no es preocupà de desmentir cap de les acusacions, la qual cosa motivà l'anul·lació de l'elecció.

45% dels vots. Fou aquest indret gironí el que detectà la màxima cota participativa —81'39%—, en tant que a Olot s'hi localitzà la mínima d'un 75'37%, molt propera a la mitjana provincial d'un 77'37%, superior en un 20% a l'enregistrada el 1907. Cal ressaltar que són els districtes gironins els que observaren uns nivells de participació més uniformes i, en conjunt, més elevats de Catalunya.

Tot i haver-se trencat el moviment solidari, la representació dels districtes lleidatans torna a raure a mans dels mateixos homes que la guanyaren el 1907. Únicament a Cervera —on el triomf, el 1907, del carlí Llorenç M.ª Alier pot considerar-se una eventualitat⁷⁹— canvià l'escó de propietari, en resoldre's la disputa de les tendències liberals en joc a favor del ministerial Josep Matheu. Així, doncs, els republicans —ara de la UFNR— Joan Molas, Felip Rodés i Josep Llari guanyen les actes de Lleida, Balaguer i Tremp respectivament, al mateix temps que Francesc Macià torna a ésser votat, quasi per unanimitat —92'94% dels sufragis— a Les Borges Blanques. A La Seu, Solsona i Sort, fent ús de l'article 29 de la llei electoral, no es prenen la molèstia de fer la votació i reinvesteixen automàticament els regionalistes Joan Garriga i Pere Milà i el liberal Emili Riu, respectivament. Davant d'aquest panorama general, tan sols les votacions de Lleida i Balaguer poden considerar-se com a disputades, ja que són els únics districtes on el segon candidat més votat ateny més d'un 40% dels sufragis.

Com a tot Catalunya, l'augment participatiu fou considerable, el màxim percentatge —81'12%— el trobem a Balaguer i el mínim —69'78%— a Tremp, mentre que la mitjana provincial —76%— s'incrementa en un 10% respecte a l'anterior votació.

Si la força dels dinàstics a Tarragona no havia pogut ésser doblegada totalment amb candidats de la Solidaritat Catalana, no cal dir que aquest any llur recuperació ha estat ràpida: els governamentals guanyen una acta de la Circumscripció juntament amb les de Roquetes, Tortosa i Valls; els conservadors recuperen la del Vendrell, si bé l'acta seria anul·lada per les irregularitats comeses. Ni carlins, ni regionalistes no poden consolidar llur momentània hegemonia en alguns dels districtes.

Quant als republicans, Ramon Mayner i Julià Nougués confirmen la feblesa de l'entesa que havien mantingut des del 1903 a la Circumscripció i guanyen sengles actes amb un 20'28% i 17'75% dels sufragis, respectivament, mentre que el primer lloc resta a mans del liberal Josep Nicolau, proclamat diputat amb el 23'34% dels vots. Pel que fa als republicans explícitament de la UFNR, solament Josep Caballé Goyeneche es veu recompensat amb una bona votació —62'01%— que li permet de tornar a fer seva l'acta de Gandesa; en sentit contrari, Jaume Carner, ha de patir les conseqüències de la influència —superior a la seva— que el conserva-

79. Vegeu el capítol corresponent a les eleccions del 1907. Recordem que el lloc ocupat pel carlí fou destinat primerament a J. Girona, candidat regionalista que renuncià a optar per la representació del districte cerverí.

dor Jaume Alegret s'ha forjat després d'uns anys d'obtenir repetidament l'acta del Vendrell. La lluita entre aquests dos contrincants es lliura amb braó, però els mitjans emprats per aconseguir el triomf van ésser de l'ortodòxia més caciquil: l'informe de l'Audiència provincial —verificat arran de les denúncies presentades pel candidat de la UFNR— constatava que, si J. Alegret pagava el vot a duro, J. Carner ho feia a tres pessetes, allegant, ambdós, remuneracions en concepte de desplaçaments i despeses diverses dels electors que havien de prendre's la molèstia de fer 4 o 5 hores de camí per anar a votar⁸⁰. El Tribunal Suprem, a la vista d'aquestes declaracions, decidí no acceptar la proclamació del conservador i anul·lar l'elecció.

Arreu la participació ultrapassà el 65 %, amb una mitjana de 72 % —superior en un 4 % a la del 1907— Valls arribà a l'índex màxim amb un 83'81 % i la Circumscripció assolí el mínim amb un 64'52 %.

Hem pogut observar com les cotes participatives s'han incrementat generalment, a tot el Principat, en comparació als percentatges del 1907. D'altra banda no hi ha cap raó de relleu que ens permeti de considerar els comicis del 1910 més suggestius i mobilitzadors que les eleccions de Solidaritat Catalana, ans al contrari, la poca eficàcia política del triomf solidari sumí en un acusat desencís als qui, en aquella ocasió, van depositar un vot conscient a favor del moviment unitari. Per a explicar, doncs, aquest increment hem d'atendre necessàriament a la consideració d'un nou factor introduït per la llei electoral de 1907 i posat en ús en aquestes eleccions legislatives: el vot obligatori. És lògic que hi hagués un temor fundat en la sanció, perquè l'obligatorietat del sufragi era reglamentada per primera vegada en la legislació electoral espanyola; no obstant això la coerció legal estava dirigida especialment envers els contribuents i funcionaris públics⁸¹, circumstància que, malgrat ésser extra-política, s'encaminava d'una banda a posar en moviment un electorat presumiblement de conducta conservadora i, d'altra part, exhortava els electors locals a parar esment en la confecció de l'acta per tal d'evitar tot tipus de complicacions futures, sota l'amenaça d'una possible aplicació de les «sancions penals» ordenades en la llei.

Segons els diputats proclamats per la Junta Provincial del cens, el còmput final de les 44 actes catalanes respon al següent repartiment:

Liberals	12
Conservadors	4
Carlins	2
Regionalistes	8
Catalanistes	1 ⁸²

80. Vegeu «Diario de Sesiones del Congreso» d'aquesta legislatura.

81. «Ley electoral de 8 de agosto de 1907» artículo 84. Vegeu *Leyes políticas españolas fundamentales (1808-1978). Recopilación y prólogo por Enrique Tierno Galván*. Madrid, Tecnos, 1979, pàgs. 393-420.

82. Filiació atribuïda a Francesc Macià i Llussà.

UFNR	9
Republicans	3 ⁸³
Radicals	5

Malgrat la nova embranzida dinàstica a Catalunya, tal com ho demostra el recompte total de les actes guanyades, no es pot dir, ni de bon tros, que s'ha restablert la fidelitat al torn governamental; en tot cas, pot inferir-se dels resultats que el caciquisme i el clericalisme es repleguen de nou a redós dels seus partits tradicionals quan no troben una sòlida alternativa de dretes d'àmbit purament català. En aquest sentit, el caràcter catalanista de la força política en la qual l'oligarquia autòctona volia sustentat els seus interessos polítics es manifestà com una condició desitjable, però no imprescindible.

La lliçó que la Lliga Regionalista va extreure d'aquests comicis és que per sí sola no era una organització amb prou empenta per a derrotar el republicanisme i, simultàniament, permetre's la pèrdua de vots per la seva dreta; en conseqüència, els camins a seguir han d'ésser, o alinear-se amb altres fraccions moderades de filiació catalanista, disposades a dur a terme una lluita anticentralista —prenent com a bandera l'experiència solidària—, o bé aproximar-se a la dreta estricta i, en particular, a les forces governamentals, disposades a rebre-la i a compensar el seu suport. Serà aquesta segona alternativa la que els pragmàtics líders regionalistes valoraran com més fructífera, iniciant, de mica en mica, una etapa col·laboracionista que culminarà a curt termini amb la constitució, sota el seu patronatge, de la Mancomunitat de Catalunya, i els farà obtenir, progressivament, els «placet» de la burgesia catalana més recalcitant.

L'avantatge dels dinàstics —15 escons enfront dels 4 guanyats el 1907— i dels radicals, ha perjudicat, tant els regionalistes —només conserven 8 de les 14 actes solidàries— com les altres forces ex-solidàries: els carlins passen de 6 llocs a 2, i els republicans nacionalistes de 17 a 12⁸⁴.

Si ens fixem en la qüestió del règim polític, és fàcil d'observar que les forces explícitament partidàries de la República superen els efectius decididament monàrquics; igualment, resulta indiscutible que mentre l'alternativa radical resta prepotent a Barcelona, els homes de la UFNR es despleguen per nombrosos indrets de tot el Principat com a representants d'una opció catalanista i republicana, palesant que la defensa de la qüestió catalana ha deixat d'ésser patrimoni exclusiu de la Lliga. A partir

83. Filiació corresponent als diputats S. Albert de La Bisbal i J. Nogués i R. Mayner de la circumscripció de Tarragona.

Sembla que I. Molas; op. cit., pàg. 88, reproduïx la filiació dels guanyadors seguint la distribució de «La Veu de Catalunya», 11-V-1910. Segons aquest diari els dos republicans de Tarragona són de la «Unión Nacional», el diputat per Vilafranca, J. Zulueta, és considerat com republicà independent i S. Albert de La Bisbal com «candidatura econòmica»; en excloure J. Zulueta, el total de diputats de la UFNR és només de 8.

84. Incorporarem en aquesta xifra global els 9 diputats de la UFNR, juntament amb les tres candidatures republicanes que reben el suport d'aquest partit.

d'ara, autonomia i república es converteixen en conceptes conciliables que la futura experiència política lligarà gradualment més i més enfront de l'estratègia regionalista. D'antuvi, els republicans catalans al Congrés suposen un 46 % del total espanyol, mentre que les 12 actes dels liberals representen només un 5 % i les 4 dels conservadors un 4 % ⁸⁵.

Com a recapitulació global de l'anàlisi dels resultats que acabem de verificar tenim que l'índex més baix de participació el localitzem a Terrassa amb un 46'20% —únic percentatge que no arriba al 60%—, i el més elevat a Valls amb un 83'81%; al mateix temps, la mitjana de les quatre províncies supera el 70 %, i a La Bisbal, El Vendrell, Balaguer, Arenys i Igualada la cota participativa se situa per damunt del 80 %. Quant als diputats de Sort, Solsona i La Seu, representen un 2'5% del total de 119 actes ⁸⁶ adjudicades mitjançant l'aplicació de l'article 29 i per tant sense necessitat de celebrar votació.

Posteriorment, aquests resultats sofriren algunes variacions a conseqüència de les rectificacions introduïdes pel Tribunal Suprem després de l'examen dels expedients electorals dels proclamats: per manca de proves suficients aquest tribunal desestimà —una vegada discutides— les denúncies que figuraven a les actes de Vilademuls, Berga, Castellterçol, Igualada i Vic; invalidà —com ja hem dit abans— la proclamació del liberal de Sabadell, Josep Griera, decantant-se a favor del republicà de la UFNR, Jaume Cruells, i anul·là les eleccions del Vendrell i Puigcerdà, fixant la repetició de la votació per al 4 de setembre del mateix any.

Arribat el mes de setembre, només es repetí la votació al districte del Vendrell, car el regionalista Eusebi Bertrand i Serra, aconseguia —per obra i gràcia de l'article 29— l'acta de Puigcerdà que, degut a les irregularitats practicades, li havia estat negada el mes de maig; per contra, al districte del Vendrell, s'enfrontaren un altre cop el conservador Jaume Alegret i el republicà Jaume Carner. Després d'una moguda confrontació —malgrat que el percentatge de participació (63'75 %) era inferior en un 13% a l'assolit en l'elecció general—, el candidat de la UFNR guanyava l'acta amb un 61'65% dels vots mentre el conservador només n'aconseguia un 37%. Modificats els resultats de Sabadell i proclamat J. Carner pel Vendrell, els efectius dels republicans nacionalistes al Congrés passen de 9 a 11 diputats. Més endavant, també els regionalistes canviarien la composició de la seva minoria parlamentària, puix que encara que no guanyaren nous diputats, sí que aconseguien fer arribar a les Corts la veu del seu prohò, Francesc Cambó, reduït al silenci parlamentari en ésser derrotat el 1910, tant a Barcelona com a La Bisbal.

Jesús Pabón considera ⁸⁷ que la tornada de Cambó al Congrés esdevingué imprescindible per a tirar endavant la tramitació parlamentària del projecte de Mancomunitat de Catalunya, les bases del qual ja estaven en poder del nou cap de govern liberal, Canalejas, des del mes de novembre

85. M. Martínez Cuadrado; op. cit., vol. II, pàg. 760-761.

86. Ibidem.

87. J. Pabón; op. cit., vol. I, pàg. 391.

del 1911; a tal efecte, Lluís Ferrer-Vidal, «soci n.º 1 de la Lliga» —segons l'esmentat autor— renuncià a la representació de Castellterçol per a produir una vacant i forçar la celebració de noves eleccions. Efectivament, aquestes foren convocades per al 3 de març de 1912, i gràcies a la renúncia del seu correligionari, Cambó optà a l'acta amb totes les possibilitats de guanyar-la, car només li calia fer front al radical Domingo Gaspar Mata, presentat per a evitar l'aplicació de l'article 29. «La Veu de Catalunya» —que no dona cap tipus d'informació sobre els acords pactats en el si de la Lliga—, convençuda d'una victòria segura publica una nota del seu candidat demanant als amics dels pobles de Castellterçol que no causin molèsties als votants que per a fer efectiu el seu vot hagin de fer 2 o 3 hores de camí⁸⁸. Amb una votació del 61'35% —inferior en 6 punts a la de 1910—, Cambó s'emportà el 91% dels vots i el radical Gaspar tan sols n'aconseguí un 5%. Els objectius dels regionalistes havien reeixit plenament.

Al llarg del 1912 encara se celebraren uns altres comicis complementaris —que no afectaren la distribució dels escons parlamentaris— al districte de Mataró: el liberal Pere Guerau Maristany renuncià a l'acta en ésser nomenat comte de Lavern, però l'11 de febrer era proclamat altra vegada mercès a l'article 29. Una nova renúncia d'aquest diputat facilità la proclamació —també per l'article 29— d'un altre liberal, Carles Padró, que mantindria l'escó corresponent a aquest districte fins a les següents eleccions, celebrades el 1914.

88. «La Veu de Catalunya», 1-III-1912.

7. Les eleccions del 8 de Març de 1914

Jesús Pabón ha escrit¹ que, entre el novembre de 1912 i l'octubre de 1913, «se liquida la Restauración», i la sentència, per simplificadora que resulti, és exacta en la mesura que la mort física de Canalejas, d'una banda, i la mort política de Maura, d'altra banda, marquen, en la crisi crònica dels partits dinàstics creats el 1876, l'inici d'una fase agònica irreversible. Recordem succintament els fets més rellevants de la cronologia política del període: assassinat Canalejas el 12 de novembre, el també liberal i president del Congrés, comte de Romanones, s'enfila al poder malgrat les reticències dels altres prohoms del seu partit, i hi restarà, a desgrat de l'hostilitat conservadora i d'un parell de crisis fantasmals —desembre de 1912 i maig de 1913— prop d'un any; en aquest interval, Romanones fa seu el projecte de llei de Mancomunitats Provincials que, apadrinat per Canalejas, havia estat ja aprovat pel Congrés, i intenta aconseguir-ne la sanció al Senat, fet que desfermarà els vents de fronda llargament covats en el si de la família liberal; el 21 d'octubre de 1913, Manuel García Prieto es constitueix formalment en cap de la dissidència liberal-demòcrata, i quatre dies després conservadors i garciaprietistes fan perdre al govern una votació de confiança a la cambra alta, obligant Romanones a dimitir.

Després del quadrienni de gabinets liberals, i segons les lleis del torn, corresponia aleshores el poder als conservadors i, més concretament, a la figura que, al marge d'ocasionals abdicacions o desacords interns, era encara el líder indiscutible del partit, i probablement el polític dinàstic amb una força d'opinió més real al seu darrera: Antoni Maura. Això no obstant, l'escàs entusiasme d'Alfons XIII davant la perspectiva d'un primer ministre autoritari i poc dòcil —al qual ja havia defenestrat el 1909—, l'existència en els rengles conservadors d'aspirants a la presidència molt més «còmodes», i potser també el desig de la Corona d'estendre un pont

1. J. PABÓN, *Cambó*, vol. I, p. 400.

cap a les esquerres, que continuaven arborant la bandera del «Maurano!», donaren a la crisi un desenllaç heterodox, i el 27 d'octubre Eduardo Dato formava govern, amb la consegüent dissolució de Corts.

Des d'aquest instant, la divisió latent del partit conservador restarà consumada; Maura, vetat pel rei i condemnat a l'ostracisme per la classe política, aixecà l'estendard d'un moviment personalista —el maurisme— que, paradoxalment, combina l'exigència d'una estricta limitació del poder reial, amb la crítica severa del parlamentarisme i el culte a l'autoritat «forta»; la retòrica «revolucionària» i nacionalista espanyola amb què el maurisme vesteix el seu tarannà reaccionari, el convertirà en aglutinant dels sectors més joves, actius i mesocràtics del conservadorisme, mentre la branca «oficial» del partit —els *idóneos* o datistes— conserva el seu caràcter d'oligarquia parlamentària mancada d'ideologia.

Així, doncs, la solució donada a la crisi de l'octubre de 1913, i la situació de divisió interna i d'enfrontament mutu amb què els dos partits monàrquics s'encaren amb les immediates eleccions legislatives assenyalen, d'alguna manera, la liquidació del pacte d'El Pardo, la mort definitiva del bipartidisme cordial i col·laborant establert per Cánovas i Sagasta, i ja greument ferit el 1909.

Amenaçat per l'escissió maurista, el govern Dato es concedí un termini de més de quatre mesos per a preparar els comicis —a celebrar el 8 de març del 1914— i, sota els auspicis del ministre de la Governació, Sánchez Guerra, desplegà un ampli ventall de recursos caciquils —així ho reconegué àdhuc el pròcer conservador Sánchez de Toca²—, arribant, fins i tot, a cercar la col·laboració dels liberals-demòcrates de García-Prieto, a canvi, no cal dir-ho, de les actes corresponents. El gabinet *idóneo* podia també comptar amb el suport més o menys entusiasta de la Lliga, agraïda per la recent concessió del decret de Mancomunitats.

En efecte, potser val ara la pena de retrocedir breument en el temps per a recordar que, iniciada el maig del 1911 des de la Diputació de Barcelona la campanya en demanda d'un organisme que unifiqui els serveis bàsics de les quatre Diputacions catalanes, aquesta demanda es concreta en un projecte de bases mancomunatàries, que és lliurat el desembre del mateix any al cap del govern; després d'una penosa discussió parlamentària, només l'energia i la fermesa de Canalejas fan possible, l'octubre de 1912, l'aprovació de la llei de Mancomunitats al Congrés, però la sobtada desaparició del líder liberal, i la impotència del seu successor, Romanones, per a dominar els impulsos antiautonomistes del partit, eternitzen la discussió al Senat, i acaben per precipitar la caiguda del govern. La Lliga —que s'ha apropiat hàbilment de la reivindicació mancomunatària— sap explotar tot seguit la feblesa política del gabinet Dato i obté d'aquest, el 18 de desembre del 1913, un Reial Decret autoritzant les Mancomunitats.

En aquestes condicions, doncs, el plantejament global de la campanya al Principat té poc a veure amb la situació resultant de les eleccions legislatives del 1910. El llarg interval transcorregut —el més llarg del regnat

2. «El Progreso», 18-I-1914.

efectiu d'Alfons XIII— entre una i altra consulta popular ha modificat profundament la relació de forces polítiques, ha afeblit la prepotència republicana a Barcelona i ha tornat a la Lliga el paper protagonista que ja detentà en el període solidari. Aliçonat per l'experiència del 1910 a Barcelona —quan la divisió del vot conservador entre els regionalistes i una candidatura monàrquica propicià el triomf republicà— el partit de Cambó ha assajat diverses vegades, en els comicis locals i provincials de l'etapa 1911-13, una tàctica d'unió de dretes, és a dir, una política d'aliances tendint a satellitzar els nuclis dretans menors (jaumins, Defensa Social, conservadors, integristes, etc.), per tal d'esdevenir l'única alternativa d'ordre a la capital catalana.

Per tant, després de la victòria relativa en les municipals del novembre de 1913, la Lliga es troba immersa, a començaments de 1914, en una dinàmica ascendent i expansiva que té com a objectius la consolidació de la Mancomunitat tot just esbossada com a instrument del predomini polític regionalista i, en un pla més general, la confirmació de l'hegemonia lligaire entre els partits del Principat, en un «salt quantitatiu» que el «gran elector» Ferran Agulló fixa en el pas de 8 a 14 diputats, almenys³.

Enfront de l'empenta hegemònica del regionalisme, el panorama de les forces republicanes és ben diferent. Dels dos grans agrupaments en presència, a nivell barceloní —Partit Radical i Unió Federal Nacionalista Republicana— el primer ha sofert, després de l'eufòria dels anys 1909-10, un procés de desgast que es manifesta en la pèrdua, lenta però inexorable, de vots obrers captats per l'abstencionisme, en l'esclat —el 1912— de sorolloses divergències al si de la seva representació consistorial, o en l'evolució dretana a través de la qual Lerroux intenta atraure's una nova clientela social. Pel que fa a la UFNR, la manca de professionalitat política dels seus líders, l'encongiment i timidesa de les seves propagandes, la precària unitat del partit i les pèrdues humanes provocades per l'aparició del reformisme, —en resum, la impotència demostrada en l'intent de mobilitzar les classes populars barcelonines entorn d'un nacionalisme d'esquerres— s'han reflectit en un imparabile descens del nombre de votants a Barcelona, que han baixat de més de 23.000 a 12.000 escassos en tres anys i mig.

Breu, aquest seguit de petites però reiterades desfetes ha situat els republicans, el 1914, en una clara situació d'inferioritat davant la Lliga, inferioritat més política que numèrica, però agreujada per l'obtenció de la Mancomunitat —que molts veuen, comprensiblement, com la gran plataforma electoral regionalista—, i per la cordialitat imperant entre la Lliga i el govern Dato, que fa sospitar a la premsa republicana tota mena de tenebroses conxorxes.

Vist el resultat de les municipals del novembre del 1913 a Barcelona⁴ —16.555 vots per a la Lliga, 13.325 per a altres candidatures monàrquico-

3. «La Veu de Catalunya», 27-I-1914.

4. Utilitzem la suma de les votacions màximes obtingudes a cada districte, segons l'elaboració d'I. MOLAS, *Lliga Catalana*, vol. I, p. 96.

dretanes, 17.572 per al Partit Radical i 12.143 per a l'UFNR—, l'aritmètica més elemental assenyalava als republicans com a única tàctica possible, si volien frenar l'avenç de la Lliga i defensar el seu tradicional predomini a la ciutat, la unió de les seves malmeses forces, la coalició electoral de cara a les legislatives. La idea no estava mancada de precedents: ja a finals del 1911 s'havia iniciat, a l'Ajuntament de Barcelona, una col·laboració entre regidors radicals i nacionalistes enfront de la Lliga i, prenent peu en aquesta tasca comuna, dues de les personalitats més lúcides de la Unió Federal —Joaquim Lluhi i Santiago Gubern— havien proposat al partit, al llarg dels anys 1912 i 1913, una aliança estable amb el lerrouxisme⁵, però, davant l'oposició de la gran majoria de la base, el pla fou arxivat i, amb la retirada de Lluhi de la vida pública, perdé el seu principal valedor.

El 1914, i segons tots els indicis, la iniciativa coalicionista correspondrà al Partit Radical. A finals de gener, mentre «El Progreso» omple les seves planes de tòpiques crides unitàries —«tenemos fe en que los buenos republicanos de Cataluña, aquellos que recuerdan con emoción a Palet de Rubí y al Xic de las Barraquetas (...) sabrán rebelarse contra las imposiciones de quienes les quieran arrastrar a la claudicación y levantar bandera democrática contra el imperio de la Lliga»⁶, «a los republicanos de Cataluña no nos separa nada fundamental ni sustantivo»⁷— i «El Poble Català» tranquil·litza els seus lectors assegurant que «ni ara, ni mai, hi ha hagut raons que portin a creure que l'Esquerra anirà a Barcelona unida amb ningú»⁸, els dirigents radicals i nacionalistes, reunits a la casa d'Hermenegildo Giner de los Ríos, a Sant Gervasi, formalitzen una coalició electoral per a tots els districtes catalans per bé que, tement reaccions aïrades de les seves bases, decideixen de fer-la pública de manera gradual.

Així, l'1 de febrer hom difon una nota signada per Emiliano Iglesias i Pere Coromines, que al·ludeix només a la constitució d'una junta d'advocats encarregats de dirigir la resistència republicana a les arbitrietats del govern, i afirma: «los que hablan de uniones, fusiones o coaliciones mirando el provecho, no saben lo que dicen». En els dies immediats, «El Progreso» va perfilant i arrodonint la idea del pacte, que presenta com una aliança interclassista, com la concreció d'un bloc popular representatiu de l'«espíritu democrático de Cataluña»⁹, al mateix temps que, amb menys entusiasme, el diari de la UFNR argumenta també contra l'entesa Lliga-Dato: «es vol acorralar als partits republicans, sobretot al nostre, que és l'enemic que més temen. D'acord els regionalistes amb els governants van a la conquesta dels districtes de Catalunya per a la monarquia...»¹⁰

5. Vegeu A. ROVIRA I VIRGILI, *Els polítics catalans*, pp. 127-129, i *El nacionalismo catalán. Los hechos, las ideas y los hombres*, pp. 134-135. Abans de les provincials del març de 1913, el PRR féu invitacions concretes als nacionalistes, que les rebutjaren; S. ALBERTÍ, *El republicanisme català i la Restauració monàrquica*, pp. 352-353.

6. «El Progreso», 24-I-1914.

7. *Ibidem*, 25-I-1914.

8. «El Poble Català», 26-I-1914.

9. «El Progreso», 2-II-1914.

10. «El Poble Català», 4-II-1914.

i dóna compte de la formació «espontània» d'aliances republicanes en diversos districtes (La Bisbal, Manresa, etc...).

Preparat d'aquesta manera el terreny, la coalició —que la premsa lligaire ha batejat ja, i per sempre, com a Pacte de Sant Gervasi— és anunciada formalment el 5 de febrer, i l'endemà veu la llum el Manifest de la Junta de Defensa Republicana, signat pels ex-diputats d'ambdós partits. El document¹¹, impregnat de retòrica lerrouxiana, identifica la Lliga amb el caciquisme dinàstic, considera l'acció combinada d'ambdues forces un desafiament al republicanisme català i afirma que aquest ha acceptat el repte; denuncia extensament el caràcter antipopular de la guerra al Marroc i acaba cridant a l'aliança republicana a les comarques, però no a la capital: «A Barcelona, on hi ha forces republicanes en prou nombre per a plantejar les qüestions en tota la seva complexitat, arremolineu-vos entorn de les vostres banderes i voteu per la integritat dels ideals».

Amb l'aparent exclusió de Barcelona de l'àmbit de la coalició, els prohoms de la UFNR volien, en paraules de Rovira i Virgili, «dar a beber la pócima en dos veces, para que el partido la tragara más fácilmente y con menos repugnancia»¹² i donar ocasió que «El Poble Català» subratllés la diferència qualitativa entre l'honest radicalisme de comarques i el corrupte lerrouxisme barceloní, o el fet que, als districtes, el pacte s'establís sota l'hegemonia nacionalista. Tanmateix, és evident que només a la capital l'aliança podia tenir una justificació política i una possibilitat d'èxit. Doncs, tant Pere Coromines i Jaume Carner com Alejandro Lerroux hagueren d'esmerçar, al llarg del febrer, no pocs esforços a vèncer el disgust i resistència de les bases, i a convèncer els respectius correligionaris de la bondat —o, si més no, de la necessitat— del pacte. La culminació d'aquesta tasca —que no estalvià a un i altre partit, com veurem més endavant, desercions i trencaments— fou, el 27 de febrer, l'anunci de la coalició a Barcelona.

Després del laboriós assoliment de la unitat PRR-UFNR, les forces en presència en la contesa electoral barcelonina es configuren en dos blocs principals, més alguns elements secundaris. Ocupant l'ample espai que va del centre a l'extrema dreta, la Lliga presenta una candidatura per majories amb cinc noms de significació més social i econòmica que política: els industrials Albert Rusiñol i Lluís Ferrer-Vidal, ambdós ex-presidents del Foment, el terratinent marquès de Camps, i els advocats Joan Garriga i Massó i Pere Rahola, aquest últim com a exponent de l'ala més liberal del partit. La direcció regionalista, sabedora que la victòria depèn en darrer terme de la captació dels vots no militants, del suport que hom obtingui entre les classes benestants apolítiques i/o monàrquiques, ha confeïgit una llista «d'ordre i prestigi social», sense líders espectaculars i prou neutra per a resultar atractiva a tots els matisos de la dreta sociològica.

11. El seu text íntegre ha estat publicat per S. ALBERTÍ, *El republicanisme català i la Restauració monàrquica*, pp. 363 a 366.

12. *El nacionalismo catalán*, p. 182.

Responent a aquestes esperances, i escarmentats per la seva coent desfeta del 1910, els esmicolats grups monàrquico-dretans de la capital donaran, amb reticència o entusiasme variables, suport a la candidatura de la Lliga. El carlisme ho fa implícitament, i amb una certa desgana, tot recomanant el vot en consciència als candidats més catòlics¹³. Els conservadors datistes, que estrenen junta municipal encapçalada pel marquès de Sentmenat, Gaietà Marfà i Manuel Garriga-Nogués, recomanaven «votar a la Lliga como mal menor, no para favorecerla, sino como único medio indicado para derrotar a los enemigos de la religión, de la monarquía y del orden social»¹⁴. Les entitats mauristes recentment constituïdes¹⁵ —el «Círculo Conservador» i la «Juventud Conservadora»—, el Círculo Integrista¹⁶, i els casinos liberal-demòcrates¹⁷ aconsellen igualment votar els regionalistes. Més complexa és l'actitud de la Defensa Social, presidida per Lluís Dalmases, que recrimina la Lliga per no haver fet una aliança amb els monàrquics, denuncia l'«esquerranisme» de Pere Rahola i considera només dos dels candidats lligaires —no precisa quins— veritablement dretans¹⁸.

Enfront d'aquest compacte bloc vertebrat per la Lliga, la coalició radical-nacionalista, sota el nom de Candidatura de Defensa Republicana, presenta a les tres figures màximes del lerrouxisme barceloní —el mateix «caudillo», H. Giner de los Ríos i Emiliano Iglesias— i dues personalitats de la Unió Federal, el seu líder presumpte Pere Coromines, i l'advocat i decidit coalicionista Santiago Estapé. Tanmateix, l'aliança republicana exhibeix greus esquerdes, ocasionades pel fet d'haver-se volgut imposar des de dalt i de sobte una entesa a dos agrupaments amb una llarga tradició d'antagonismes ideològics i hostilitats personals. Entre els radicals, la maror de protestes és considerable, alguns coneguts ex-regidors —Lluís Zurdo Olivares, Josep M. Serraclara— s'aparten del partit i, en una tempestuosa sessió de l'Assemblea Municipal, els delegats dels districtes de màxima implantació lerrouxista —I i VII— s'oposen a la idea de compartir la victòria i les actes amb els nacionalistes. Al capdavant, però, s'imposa l'autoritat de Lerroux, i la coalició obté, si no l'entusiasme, almenys l'acatament dels quadres del PRR.

Menys dúctils, i mancats d'un cabdillatge carismàtic, molts nacionalistes republicans faran del pacte una valoració ètica —no política— i el consideraran immoral o aberrant. Tot just coneguda l'aliança, el 8 de febrer, Antoni Suñol tramet una lletra a «El Poble Català» en la qual, invocant «els records de tot lo fet per En Lerroux i els seus acòlits contra Catalunya», demana la baixa de la UFNR. L'exemple serà seguit per Trinitat Monegal, Miquel Laporta, Baldomer Tona i Xiberta, el CNR del

13. «El Correo Catalán», 8-III-1914.

14. «Diario de Barcelona», 8-III-1914.

15. «La Vanguardia», 5-III-1914.

16. «El Correo Catalán», 6-III-1914.

17. «La Veu de Catalunya», 8-III-1914.

18. El manifest electoral de la DS a «Diario de Barcelona», 1-III-1914.

districte IV en pes, etcètera; però, més greu encara que aquesta cadena de desercions és la mala consciència generalitzada, el sentiment de repugnància i el derrotisme que impregnen el partit de dalt a baix, el to de desesma que presideix les propagandes, el públic i notori desacord dels redactors d'«El Poble» amb els termes de la coalició...

És per a intentar canalitzar políticament l'heterogeni desassossec republicà que un grup de vells i nous dissidents de gairebé totes les disciplines possibles —federals, nacionalistes, radicals, progressistes, sindicalistes— acorden constituir un «Bloque de Acción» i fomentar una tercera candidatura per majories, dita de Renovació Republicana¹⁹. L'encapçala el popular metge Jaume Queraltó i Ros, condemnat fa uns mesos al desterrament després d'un sorollós plet amb el Patronat Antituberculós de Barcelona, i hi figuren també l'escriptor Gabriel Alomar —separat de la UFNR—, els ex-radicals Lluís Zurdo Olivares i Josep Antich i el periodista jacobí Angel Samblancat. El Centre d'Unió Republicana Nacional de la Portaferrissa, antic feu de Sol i Ortega, i el grup editor de la revista «Los Miserables» —que dirigeix Samblancat— són els principals suports organitzats de la candidatura renovadora; l'influent diari republicà «El Diluvio», que en principi també li fa de tribuna, acaba per recomanar només al doctor Queraltó, el qual té també el recolzament d'un «Comitè pro-justícia» format per ex-clients.

Cal, per a cloure la descripció de la topografia electoral barcelonina, esmentar la presència d'una candidatura purament testimonial, per minories, del PSOE —amb Pablo Iglesias i A. Fabra i Ribas— que té per únics objectius el recompte d'efectius i la celebració d'algún acte de propaganda socialista²⁰, i subratllar l'actitud ambigua i confusionària dels reformistes, els quals havien tingut en les municipals del 1913 més de 3.000 vots, i que ara blasmen, a través de llur òrgan, «La Publicidad», el pacte de Sant Gervasi, sense donar suport clarament a Renovació Republicana.

Pel que fa a la resta dels districtes catalans, la situació és més complexa i variable. A les províncies de Barcelona i Girona, la Lliga fonamenta el seu esforç en la defensa de les posicions adquirides (Berga, Castellterçol, Granollers, Vilanova, Puigcerdà, Sta. Coloma de Farners) amb candidats de gran prestigi i/o arrelament socioeconòmic al districte, i en la persistència de l'intent de conquerir noves places —ja treballades en eleccions anteriors— enfront de contrincants conservadors (Arenys, Manresa, Sabadell...), reformistes o republicans (Sant Feliu, Figueres, La Bisbal); en aquest darrer cas, pot comptar gairebé sempre amb l'adhesió de totes les dretes, i en la lluita contra els ministerials, té sovint el suport dels carlins o la Defensa Social. On la força de les dretes dinàstiques és massa gran per a poder-les tutelar, hom opta per la inhibició (Girona) o pel recolzament mesurat al candidat més rendible, prescin-

19. «El Diluvio», 23-II-1914.

20. L'Agrupació Socialista de Barcelona organitzà un míting el 4 de març a la Nueva Bohemia. «El Diluvio», 3-III-1914.

dint de la seva filiació²¹. A les terres de Lleida, el regionalisme manté una tímida presència, gairebé sempre enquadrat dins de coalicions de dreta que rarament li permeten de presentar candidat propi (Balaguer), i a Tarragona hi és del tot absent.

De les forces dretanes menors, els mauristes presenten només candidat propi a Torroella de Montgrí, en la persona de Gustau Peyra, apadrinat pel gran cacic de la comarca, el marquès de Robert, i recomanen a la resta dels districtes el vot a la Lliga. Més difícil de precisar és l'actitud del carlisme que, en funció de les circumstàncies locals, dóna suport a regionalistes (Arenys, Manresa), a conservadors (Berga, Igualada, Vic, Figueres) o a mauristes (Torroella); amb l'etiqueta tradicionalista i el catolicisme com a bandera hi concorren Dalmacio Iglesias a Girona, Pere Llosas —que s'adjectiva «independent»— a Olot, D. Cirici-Ventalló a Vilademuls, després d'un conat de presentació a Torroella²², Josep de Suelves per Tarragona i Francesc de B. de Llançà de Bobadilla per Sort-Viella²³.

El partit conservador, reorganitzat després de l'escissió de Maura²⁴, experimenta un espectacular reviscolament a Catalunya i, a l'escalf de la privilegiada situació de ministerial, presenta candidats en setze districtes, dels quals alguns són tradicionals feus datistes (Arenys, Manresa) i la majoria (Berga, Igualada, Sabadell, Vic, Vilafranca, Girona, Torroella, Lleida, Borges, Cervera, La Seu, Tarragona, Roquetes, Vendrell), camp d'acció ideal per a les ingerències dels governadors, les coaccions de l'aparell oficial i tota la rica panòpia preelectoral del règim; els enemics a batre són sobretot, a Girona i Barcelona, els regionalistes o altres elements de dreta, —cosa que limita força l'abast de l'hipotètic pacte Lliga-Dato— i a Tarragona i Lleida, liberals i republicans.

Els liberals, orfes ara d'encasellat, però amb un arrelament més sòlid que els conservadors en molts indrets del Principat, presenten dotze aspirants a l'acta, que corresponen als grans cacicats del partit (Igualada, Martaró, Terrassa, Vilademuls, Cervera, Sort-Viella, Tarragona, Roquetes) o a districtes on aquest té una presència molt important (Granollers, Tortosa, Valls, Gandesà); tanmateix, donada la divisió del liberalisme, aquestes candidatures no obeeixen a cap pla de conjunt, i la variada casuística dels

21. Per exemple, a Torroella de Montgrí la Lliga dóna suport al candidat ministerial i «cunero» Juan Muñoz García Lomas, i al districte veí de Vilademuls, al cacic liberal Carles Cusí, el qual, a canvi, fa valdre les seves influències a Figueres a favor del regionalista Puig de la Bellacasa.

22. Vegeu «El Norte», 20-II-1914.

23. Llançà de Bobadilla, baró de Permisan i fill del duc de Solferino, s'integrà, segons diversos diaris («El Pallaresa», 25-II-1914) en la coalició de dretes formada a nivell provincial; no obstant, «El Correo Catalán» del 26 de febrer publica una nota del cap carlí lleidatà, Alfons Piñol i Grau, que nega la integració del partit i del seu candidat en l'esmentada coalició, tot i que n'accepta el suport.

24. El nou cap provincial de Barcelona, nomenat directament per Dato, és Magí Sandiumenge.

25. A Cervera La Seu, Roquetes i Igualada.

districtes —duel liberals-conservadors²⁵, front dinàstic contra la Lliga²⁶, front de dretes contra els republicans²⁷, aliança amb republicans contra la Lliga²⁸, aliança amb la Lliga contra un carlí²⁹, aliança amb el govern contra un republicà³⁰— respon bàsicament a motivacions de tipus local.

Dins del camp antimonàrquic, el reformisme català intervé per primera vegada en unes eleccions legislatives quan ha perdut ja bon tros de l'empenta inicial, i ha decebut força esperances. Constituït l'octubre del 1912, entorn de Josep Zulueta i Laureà Miró i Trepà, amb molts antics membres de la Unió Republicana i alguns federals, sortits ara de la UFNR —Eusebi Corominas, Antoni Estivill, Josep Roca i Roca, Lluís Companys, Emili Junoy, Lluís de Zulueta, Joan Caballé i Goyeneche, Josep Llari, Ramon Mayner—, les municipals del novembre de 1913 evidenciaren el seu caràcter de partit de notables, sense masses disciplinades, i l'acostament de Melquíades Alvarez a la Corona escampà per Catalunya rumors de traïció... En conseqüència, de cara als comicis del 1914 ha perdut ja les velleïtats expansives, i presenta només cinc candidats, dels quals quatre (Sant Feliu, Vilafranca, Gadesa i Tremp) són antics diputats nacionalistes que aspiren a la reelecció després del canvi d'etiqueta, i el darrer (Puigcerdà) encapçala un front d'esquerres contra la Lliga. Cal notar que, a Tarragona, Ramon Mayner, després d'una fugaç estada en el reformisme, es presenta ara sota l'anacrònica denominació d'Unió Republicana, i també el fet que, aprofitant la campanya electoral, el PR desplega un important esforç propagandista al districte de Cervera³¹, amb el propòsit d'aconseguir implantar-se entre els agricultors de la Segarra.

En el marc del pacte de Sant Gervasi, la Coalició Republicana presenta, fora de Barcelona, 17 candidats, i dóna suport explícit a altres tres que no hi estan formalment adherits (Sabadell, Vilanova i Girona). D'aquesta considerable xifra, caldria destriar-ne aquells —tots de la UFNR— que van a la reelecció en districtes de clara filiació republicana (Figueres, La Bisbal, Tortosa, Vendrell, Lleida, Balaguer) enfront de regionalistes o dinàstics, i aquells altres —radicals, en bona part— que competeixen sense possibilitats reals, i amb caràcter més o menys testimonial, en indrets on predominen altres forces polítiques (Manresa, Terrassa, Sant Feliu, Olot, Santa Coloma, Torroella, Tarragona, Valls, Tremp, Gadesa, Vilademuls). El lerrouxisme, que té en el seu caràcter predominantment barceloní i urbà un seriós handicap polític, aprofita l'avinentsa coalicionista per a intentar consolidar i estendre la pròpia implantació als districtes, i mobilitza els seus recursos humans i periodístics en una sobtada preocupació comarcalista.

Finalment, hem de referir-nos a algunes candidatures republicanes

26. A Berga.

27. A Lleida, Balaguer, Terrassa i Valls.

28. A Granollers.

29. A Vilademuls.

30. A Tortosa, on un liberal, el marquès de Vilanova i la Geltrú, fa funcions de ministerial.

31. Vegeu «La Publicidad», 18 i 19-II-1914.

oposades a la Coalició; són, a la circumscripció de Tarragona, la del ja esmentat Mayner i la de Julià Nougués, «federal conjuncionista» i inamovible cap del republicanisme reusenc; a Figueres, una fracció del lerrouxisme empordanès, hostil als nacionalistes, presenta el vell dissident radical Joan Lladó i Vallès, desautoritzat per la direcció del PRR³²; a Santa Coloma de Farners —i el cas pot resultar axiomàtic de la precarietat de la nomenclatura partidària als districtes rurals —un Josep M.ª Bofill presentat inicialment pels carlins com a «catòlic», es declara més tard «catalanista independent» i «nacionalista republicà» per tal de recaptar els vots antimonàrquics de la Selva.

Passant ara a l'anàlisi de la campanya electoral a Barcelona, aquesta es troba presidida per l'espectacular i inesperat pacte de Sant Gervasi. La Lliga, que només pressentir-ne l'existència l'ha qualificat ja de «contuberni que acaba amb el poc sentit català de les forces republicanes de la nostra terra, posant les disperses organitzacions foranes de la UFNR sota els peus i baix l'influència de Lerroux»³³, en farà el tema central i gairebé obsessiu de la seva propaganda.

En aquest sentit, tota la bateria clàssica de tòpics regionalistes contra Lerroux —«L'emissari d'en Moret...», «demagog a sou», «enemic de Catalunya...»— i contra els lerrouxistes —«corruptes», «forasters», «cabilenys», «impenitents conculcadors de tota llibertat...»— entra en acció amb intensitat creixent, però, significativament, l'atac no apunta tant el PRR com la Unió Federal, ja que, argumentada així la immoralitat intrínseca del pacte, els dirigents nacionalistes resten desqualificats, i el màxim esforç de la tàctica lliguera —esforç eficaç i hàbil— es dirigeix a desgastar el vot nacionalista a la Coalició tant com sigui possible, dividint-lo, desconcertant-lo i empenyent-lo al retraïment.

Al marge de les contradiccions internes que aquesta coalició sofreix, dels nombrosos punts vulnerables que presenta —«La Veu» pot exhumar centenars de textos antilerrouxistes d'«El Poble Català», i milers d'exabruptes anticatalanistes d'«El Progreso»— l'episodi evidencia un cop més la indissimulable voluntat de la Lliga de sateïtzar els nacionalistes republicans, la seva insistència en la idea que un catalanisme d'esquerra només és honest, patriòtic i viable en la mesura que s'avingui a seguir mansament, sense iniciatives pròpies, les directrius «paternals» del regionalisme, i a servir-li de peó de brega, com en els dies de la Solidaritat: «L'Esquerra, divorciada de nosaltres, ha vingut a raure, com una vídua mal aconsellada, a les mans burgeses d'un banquer-demagog, perillant, si no se'n desix, de morir-hi escanyada»³⁴.

L'ofensiva antirepublicana de la Lliga trobà una excel·lent plataforma en els incidents promoguts per militants lerrouxistes, el diumenge 8 de febrer, a la sortida d'un míting maurista a la Sala Imperi, i que culminà en un atemptat a trets contra l'ex-governador civil Ossorio y Gallardo

32. «El Diluvio», 26-II i 1-III-1914.

33. «La Veu de Catalunya», 31-I-1914.

34. Ibidem, 2-II-1914.

que en resultà illès. Si els radicals, tot invocant el record de la Setmana Tràgica, volgueren utilitzar el que havia passat per a rescalfar els entusiasmes combatius de la base, la Lliga —que comparà el «crim de la Sala Imperi» amb el d'Hostafrancs, i n'endossà la co-responsabilitat a l'UFNR³⁵— intentà fer-ne la base d'una nova «reacció solidària» de la ciutat contra el PRR i els seus ocasionals aliats.

Per a aconseguir-ho —és a dir, per a assegurar-se, en absència d'una candidatura monàrquica, el vot de totes les dretes—, la Lliga hagué de retallar dràsticament l'especificitat regionalista de la seva campanya; la Mancomunitat —una victòria del partit, que ha sabut sensibilitzar el govern i àdhuc el rei respecte del tema autonòmic—, la necessitat de consolidar-la en les noves Corts, i la unitat i disciplina del regionalisme, per contrast amb la crisi interna dels altres agrupaments polítics, són les úniques idees «positives», «afirmatives», de la campanya. El gros de l'esforç se centra —ja ho hem dit— en l'atac als republicans, en el plantejament bipolar i maniqueu de la contesa —«lluita entre la destrucció i la constructivitat, entre el desordre i l'ordre», Lliga = prosperitat i ordre; republicanisme = intranquil·litat i revolució— i en la recerca del suport de «tots els amants de l'ordre, de la moralitat, de la pau de Barcelona, tots els antilerrouxistes»³⁶, a fi que votin la Lliga, «no per lo que val, ni per lo que representa, sinó per lo que contradiu i per lo que combat»³⁷.

Davant el plantejament agressiu i hegemonista del regionalisme, la rèplica republicana resulta desordenada i poc imaginativa. El Partit Radical, atrinxerat en una actitud defensiva —«vamos a mantener las posiciones conquistadas; no vivimos de ilusiones. Ya haremos bastante con contener el avance que había conseguido la reacción cuando reuniéndose todos los elementos que la representan han tenido también a su favor la protección y el apoyo de los instrumentos del poder público, que tanta fuerza dan»³⁸— i amb el seu aparell de propaganda —«El Progreso», bàsicament— una mica sorprès per una aliança que va a contrapèl de tota la tradició doctrinal del lerrouxisme, ni tan sols es molestarà a fingir un poc versemblant viratge teòric respecte a la qüestió nacional i, ultra les invocacions de consuetud a Pi i Margall, es limitarà a manifestar una actitud més possibilista envers la Mancomunitat —en lloc del rebuig clar i net, expressa l'esperança de controlar-la i d'evitar que sigui instrumentalitzada per la Lliga³⁹— i a denunciar la pretensió lligaire de monopolitzar el catalanisme, presentant-lo com incompatible amb les esquerres, denúncia rigorosament certa, però que sembla oblidar la reiterada complicitat dels lerrouxistes en aquest propòsit de mantenir aïllats nacionalisme i republicanisme.

35. Ibidem, 9-II-1914.

36. Ibidem, 28-II-1914.

37. Ibidem, 5-III-1914.

38. Del discurs de Lerroux al míting del Tívoli, «El Progreso», 7-III-1914.

39. «...quizá podremos evitar que la Mancomunidad catalana nazca presidida por don Alfonso XIII, investido por la Lliga con los atributos de conde de Barcelona». «El Progreso», 18-II-1914.

Per la resta, deixant a part les convencionals invectives contra els regionalistes —plutòcrates, lacais del rei, aliats del caciquisme, etc...— i els atacs despectius a la Candidatura de Renovació Republicana, la campanya radical s'articula entorn de tres eixos no massa originals ni sòlids. El primer, defensar la necessitat de la coalició enfront del presumpte contuberni datista-llogaire, i com a concreció de la suposada voluntat unitària de les masses republicanes; el segon, valorar de manera triomfalista i fallaç —«...por acuerdo unánime y entusiasta de los organismos que dirigen ambos partidos...»⁴⁰— la transcendència del pacte, i recordar —tot exagerant-la— la tradició de lluita conjunta de lerrouxistes i nacionalistes, per a acabar assegurant que «entre nacionalistas y radicales lo común es más y mayor que lo diferencial»⁴¹; el tercer, afirmar un filoobrerisme verbal i epidèrmic⁴² que, per la seva mateixa reiteració, prova la pèrdua de base obrera del partit; resignat a no ésser ja l'única organització de masses del proletariat barceloní, el PRR intenta continuar essent el seu portaveu polític, per mitjà de la publicació d'articles d'adhesió «moral» a «la utopía anarquista», o dirigint als treballadors més o menys llibertaris consignes del tipus «el votar no os perjudica», «No somos vuestros enemigos», «marchamos hacia el mismo fin», «una victoria que obtengamos, por pequeña que sea, es útil para todos»⁴³.

162—L'ESQUÉLLA DE LA TORRATXA

ALERTA, POBLE:

Tant si va de «senyor ric»

Com de «ridícol jaumista»

40. «El Progreso», 28-II-1914.

41. Ibidem, 6-III-1914.

42. Amb ocasió del lock-out patronal en els rams de la construcció, Lerroux s'apressà a fer pública «su simpatía por la causa de los proletarios, por cuyos derechos están los radicales dispuestos a luchar hasta el último extremo». «El Progreso», 23-II-1914.

43. «El Progreso», 24-II-1914.

Quant a la UFNR, la precarietat del seu desplegament propagandístic reflecteix amb precisió la feblesa de la pròpia postura política. Després d'un mes d'esforços un bon xic desesperançats per a defensar, contra els atacs de «La Veu», «El Diluvio» i «La Publicidad», una coalició que els mateixos redactors creuen indefensable, «El Poble Català» redueix la campanya electoral a la darrera setmana, i la dedica, no a guanyar nous electors, sinó a contenir la defecció dels vells, amb arguments que tenen to de plany o de disculpa; el pacte —assegura el diari de la Unió Federal— és una aliança republicana i d'esquerres contra les dretes unides i no implica per part de la UNFR cap renúncia ideològica —«nosaltres anem a la coalició sense sacrificar res de la nostra idealitat, amb la integritat del nostre nacionalisme»⁴⁴—; ben al contrari, obre la possibilitat d'acostar el PRR i les masses treballadores i immigrades que el segueixen a la reivindicació nacionalista i al sentiment de catalanitat. L'enfrontament amb la Lliga, a més, és una lluita anticaciquil, i «la creuada contra els cacics és santa», ço que vol dir que qualsevol aliat és bó.

Dels 13 districtes en què és dividida la resta de la província de Barcelona, dos s'estalvien el procés electoral, donada la presència de candidats únics i la subsegüent aplicació de l'article 29; són Castellterçol, contrada natal de Prat de la Riba i, des de la Solidaritat, inamovible do-

com de «ferm regionalista»...

sempre és el teu enemic!

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 6-III-1914)

mini regionalista, i Mataró, controlat momentàniament per un liberal, als quals es podrien afegir el cas de Terrassa on, malgrat la concurrència testimonial d'un republicà, la prepotència del cacicat salista, acceptat per la Lliga, determina d'antuvi, i sense cap dubte, el resultat, i també, en me-

44. «El Poble Català», 28-II-1914.

nor mesura, Vilanova i la Geltrú on l'intent republicà de vèncer el lligaire Bertran i Musitu —que representa al districte des del 1905 —té possibilitats molt escasses. La situació més usual és la de lluita entre dos aspirants amb forces més o menys equilibrades, entorn dels quals es polaritzen els diversos sectors d'opinió, interessos i influències (Arenys, Berga, Granollers, Igualada, Vic, Vilafranca). Només trobem un plantejament triangular de la contesa, en la qual intervenen sempre republicans i regionalistes, a tres districtes (Manresa, Sabadell i Sant Feliu) que, significativament, coincideixen amb zones industrialitzades. En general, als llocs on hi ha campanya —els dinàstics es limiten a emprar els ressorts caciquils i/o les pressions governamentals— aquesta consisteix en la divulgació, per part dels propagandistes republicans o lligaires, d'una versió resumida dels «grans temes» electorals barcelonins, adobats amb alguns tocs d'anticaciquisme i, no sempre, amb arguments més específics de tipus local.

L'elecció resulta, en conjunt, força més disputada a la província de Girona, on l'existència de districtes adscrits de manera gairebé fixa a un partit o a una persona determinades —Figueres i La Bisbal per als republicans, Olot per als carlins, Puigcerdà i Santa Coloma per als regionalistes— no desanima els altres aspirants a l'acta; així, dels vuit districtes, a cinc hi trobem una lluita triangular (Girona, Figueres, Santa Coloma, Torroella i Vilademuls) i a d'altres dos (La Bisbal i Puigcerdà) hi ha una competència real entre els dos candidats; només a Olot l'amenaça d'un republicà al carlí Llosas és purament simbòlica.

A la capital, els republicans designen candidat, en avant-votació, el federal de Jaén Fernández del Pozo, que ja ho havia estat el 1910, i que rep el suport de PRR i UFNR, enfront del ministerial Ciurana i del carlí Dalmacio Iglesias, que va a la reelecció. Segons que sembla, en el marc de la coalició de dretes constituïda en anteriors comicis municipals i provincials, hom havia promès a la Lliga la representació de les forces «d'ordre» en les legislatives, però a darrera hora els tradicionalistes no han volgut respectar els acords i es presenten sols, amb un candidat manifestament antiregionalista. Trencat així el pacte, i descartada la possibilitat de recolzar el conservador, per creure desencertada l'elecció de la persona, el Centre Catalanista de Girona —l'entitat regionalista a la ciutat de l'Onyar— decreta l'abstenció oficial, i recomana als afiliats «votar en consciència guiats per l'amor a Catalunya»⁴⁵. La campanya, plantejada bàsicament entre republicans i jaumins, es caracteritza per la personalització del xoc —panegíric del candidat propi, i impropèris al contrari— i per l'escàs contingut ideològic, que els uns redueixen a invocar la catolicitat com a bandera electoral⁴⁶ i els altres a recordar que «los carlistas, por sus crímenes, están al margen de la civilización»⁴⁷. A nivell provincial la Coalició Republicana disputa set dels vuit escons tot emprant els usuals temes anticaciquistes i, com més foraster i aliè al districte resulta

45. «Diario de Gerona», 17-II-1914.

46. Vegeu, per exemple, «El Norte», 28-II-1914.

47. «El Autonomista», 5-III-1914.

el candidat —cas de J. Ulled a Santa Coloma— més ha de recórrer a llargs manifestos plens de projectes i promeses d'una indissimulable improvisació ⁴⁸.

Als vuit districtes lleidatans, el desplegament de les forces polítiques està dominat per una clara polarització dretes-esquerres. Una Coalició Monàrquica d'àmbit provincial, formada per conservadors, integristes, Lliga, carlins —aquests amb reticències— i la fracció liberal encapçalada per Miquel Agelet i que té per òrgan «El Pallaresa», presenta candidats a Lleida, Balaguer, la Seu, Sort i Tremp —d'on es retirarà a darrera hora; a més els conservadors concorren, sols, a Les Borges, Cervera i Solsona. Enfront, en una ubicació esquerrana molt relativa, tres republicans de la coalició (Lleida, Balaguer i Tremp), un nacionalista independent (Les Borges), un romanonista (Cervera) i els germans Riu, caps del sector liberal representat pel diari «El País» (Sort i La Seu). Els únics candidats que ocupen, en aquest context, una situació de «centre» són el reformista Llari (Tremp), que té el suport de les dues branques liberals, i l'independent, pròxim a la Lliga, Pere Milà i Camps, a Solsona.

La fragmentació, tant de monàrquics com de republicans, i la complexitat de les aliances, caracteritzen les eleccions del 1914 a la província de Tarragona. Els liberals —romanonistes i garciaprietistes— es presenten units en gairebé tots els districtes (Gandesa, Roquetes, Tortosa i Valls), comptant, ocasionalment, amb el suport de la Lliga (Valls) o del propi govern (Tortosa); a la Circumscripció, llur candidat, Josep Nicolau, col·labora amb el tebi republicà Mayner. Per altra banda, els conservadors tarragonins, que dirigeix el marquès de Grigny, ultra presentar-se sols al Vendrell i Roquetes, s'han aliat amb els reformistes a Gandesa i, a Tarragona-Reus-Falset, mantenen un pacte tàcit o explícit amb el federal Nougués. Completant el panorama de les dretes, concorre a la Circumscripció el carlí Suelves, recolzat pel diari catòlic «La Cruz».

No és més senzilla la distribució de les forces republicanes, ja que si, dins del pacte de Sant Gervasi, radicals i nacionalistes s'enfronten als dinàstics, amb possibilitats variables, a Tarragona, Tortosa, Valls i El Vendrell, a la Circumscripció hi competeixen també, amb els seus particulars nuclis de fidels, i enfrontats entre si, Nougués i Mayner.

* * *

A Barcelona, la jornada electoral del 8 de març transcorregué amb tranquil·litat, en un clima de respecte entre les forces contendents i de desànim per part dels votants. Participà en l'elecció un 43 % del cens ⁴⁹, i la Lliga obtingué, amb quatre mil vots d'avantatge, els cinc llocs de majories, mentre la Coalició Republicana situava els seus dos homes més vo-

48. «Defenderé el problema agrario representado en España por nuestro gran Costa y por Lloyd George en Inglaterra...», assegura J. Ulled en el seu manifest. «El Autonomista», 1-III-1914.

49. Segons «La Veu de Catalunya» (11-III-1914), dels 143.000 electors censats, més de 40.000 són morts, absents o malalts.

tats —Hermenegildo Giner de los Ríos i Pere Coromines— en les places de mínoria⁵⁰. La candidatura individual del doctor Queraltó havia assolit prop dels deu mil vots, però els altres quatre noms de Renovació Republicana, amb menys de dos mil, restaven molt lluny d'ésser una alternativa política seriosa.

Sens dubte, el primer aspecte que cal remarcar dels comicis és el fort augment de l'abstenció; aquesta creix 15 punts en relació amb el 1910, i la creixença està repartida molt regularment entre els deu districtes, només amb dues matisacions: és especialment forta al III (centre antic, dreta de la Rambla) i bastant menor al V. En termes absoluts, el màxim nivell de participació —46 %— es dona en els dos districtes més burgesos —el III i el IV—, mentre que dos de caràcter proletari (l'I i el VII) registren la participació més baixa, entorn del 35 %.

La candidatura regionalista, en conjunt, acumula als vots propis pràcticament tots els que, quatre anys abans, obtingué la coalició monàrquica, amb l'excepció d'uns pocs centenars —els de significació més espanyolista—, localitzables en els districtes III, IV i IX. A més, hom detecta la transferència cap a la Lliga d'electors republicans-nacionalistes desencisats a causa de l'aliança amb el PRR, però aquests no semblen ésser una gran massa —entre l'1 i el 3 % del cens— i se situen sobretot en els districtes V, VI, VII i VIII. En aquestes condicions, el regionalisme resulta majoritari en una àmplia zona urbana burgesa i petit-burgesa formada pels districtes II, III, IV, VI i VIII, dins de la qual el seu millor feu és el districte III; en canvi, l'àrea de menor arrelament lligaire és, si hem de creure a les urnes, el districte I (Barceloneta i Poble Nou).

L'espectacular i rotunda devallada republicana —en comparació amb 1910, PRR i UFNR han perdut més del 20 % del cens —és un fenomen que abasta tot el municipi, sense que hom pugui assenyalar diferències significatives entre un districte o altre; d'aquest conjunt d'ex-votants lerrouxistes o nacionalistes-republicans, més de dues terceres parts han decidit inhibir-se —ho havien fet ja abans del 1914— i són els causants del *boom* abstencionista, mentre que la resta ha optat pel doctor Queraltó o la Renovació Republicana, i una petita porció ha votat a la Lliga. Així i tot, la Coalició Republicana triomfa encara en la meitat dels districtes (I, V, VII, IX i X), els que integren la Barcelona obrera i popular, i conserva en els districtes I i X les més sòlides posicions.

Els quasi deu mil vots recollits pel doctor Queraltó tenen una distribució ciutadana bastant regular i una significació aparentment interclassista, tot i que els percentatges sobre el cens —un 3'3 % al districte III contra un 8'8 % al VIII— indiquen que és l'electorat petit-burgès i popular de les barriades republicanes (Gràcia, Sant Andreu, Sant Martí, el Poblet, etc...) el suport principal del queraltanisme. Alomar, Zurdo, Antich i Samblancat, en canvi, han assolit un recolzament molt menor —poc més de l'1 % del cens—, però probablement més polititzat, és a dir,

50. Giner obtingué també l'acta de Vélez-Málaga, i Lerroux, vençut a Barcelona, sortí diputat pel districte cordovès de Posadas - La Rambla.

representatiu d'un rebuig més conscient del pacte de Sant Gervasi, com ho provaria la ubicació en els districtes de màxima implantació republicana —I, V i X— de les seves votacions més altes. El PSOE, en fi, amb menys de cinc-cents vots, palesa una militància massa grupuscular per a poder-ne analitzar la implantació als districtes.

Naturalment, una valoració d'aquests resultats a la capital ha de començar per constatar l'irreversible canvi de signe, el tomb cap a la dreta de la política barcelonina, que s'albirava des de feia tres anys, i que resta ara consumat al nivell més alt. La Lliga, enfortida pel vot de bastants nacionalistes, alguns federals i pràcticament totes les dretes —conservadors, carlins, mauristes, integristes, lectors de «La Vanguardia»...—, s'erigeix en gran triomfadora i, sabent com són d'heterogènies les bases de la seva victòria⁵¹, procura homogeneïzar-les i assegurar-se'n el control amb arguments que esdevindran apotegmes: la Lliga no és un partit, sinó «una escola», «un moviment patriòtic» al si del qual hi cap tothom, «el proletari i l'aristòcrata, l'obrer i els que dirigeixen o regenten les indústries a les quals dedica les seves activitats; el ciutadà nat a la nostra terra i el vingut d'altres regions...»⁵².

No cal dir que el gran vençut —el gran «condemnat», si hem de creure «El Diluvio» o «La Veu» —és el pacte de Sant Gervasi. A remarcar, però, que la seva desfeta no té el caràcter de «càstig bíblic» que hom ha volgut atribuir-li, i no neix tant de la repugnància dels electors republicans davant una coalició «monstruosa»; com de la dinàmica de retrocés que el republicanisme barceloní sofreix des del 1911, i que el pacte no ha pogut trencar. Si comparem els resultats de les municipals del 1913⁵³ amb els de les legislatives del 1914, veurem que el factor diferencial més destacat entre uns i altres no és l'enfonsament republicà, sinó la unió, la coalició no confessada de les dretes: els republicans han baixat de 28.700 vots (17.000 del PRR i 11.700 de la UFNR) a 22.800, i és raonable pensar que una part d'aquesta diferència hagi estat recollida per la candidatura de Renovació i els queraltonistes; la Lliga, en canvi, ha passat de 16.300 a 26.800 sufragis gràcies a haver canalitzat la majoria dels 12.750 vots que el 1913 tingueren diverses llistes dretanes.

Sense negar, doncs, el fet que alguns milers d'electors republicans —sobretot nacionalistes— s'abstinguessin per desacord amb la Coalició, i àdhuc votessin regionalista, sembla convenient de desdramatitzar la interpretació clàssica del pacte de Sant Gervasi i recordar que aquest no fou la causa, sinó un efecte de la crisi republicana. La pròpia cohesió del

51. El 9-III-1914, el «Diario de Barcelona» escriu: «No creemos que la Lliga incurra en la candidez de atribuirse exclusivamente el triunfo conseguido. Cometería una grave injusticia si no reconociera el eficaz apoyo que ha recibido de todos los elementos de orden y si no sintiera un ligero rubor al considerar que éstos le han prestado la ayuda que le negaron los nacionalistas, por ella requeridos y solicitados hasta la adulación».

52. «La Veu de Catalunya», 10-III-1914.

53. I. MOLAS, op. cit., vol. I, pàg. 96. A efectes de l'argumentació utilitzem, aquesta vegada, el terme mitjà aproximat de cada candidatura.

vot a la llista radical-nacionalista⁵⁴ demostra que, malgrat els desacords interns i les mútues repel·lències entre els dos partits, davant les urnes prevalgueren la disciplina i la lleialtat. La desintegració de la UFNR no tingué lloc, segons s'ha repetit tantes vegades, com a conseqüència del pacte, sinó —ho veurem més endavant— com a resultat del fracàs electoral del pacte, i del propòsit de mantenir-lo més enllà dels límits prudencials.

En resum, l'aspecte més important de la desfeta que comentem rau en la comprovació que, tant junts com separats, radicals i nacionalistes són incapaços de deturar el creixent abstencionisme, el desinterès de les classes populars envers la faramalla electoral de la Restauració: el problema no és, doncs, d'unitat, sinó de programa, d'actuacions polítiques concretes, d'autenticitat en l'esquerranisme—; però els perdedors s'estimen més ignorar-ho i recórrer, per a justificar-se, als tòpics usuals sobre «el triunfo de la plutocràcia»⁵⁵, «la fellonia dels traïdors a la República»⁵⁶, l'acció dels entrebancadors, les malifetes del caciquisme o les coaccions del govern.

Als districtes rurals de la província de Barcelona, la Lliga reté sense dificultats les actes de Berga, Granollers i Vilanova, i guanya la de Vic, amb Narcís Verdaguer i Callís, però no aconsegueix recuperar Manresa ni conquerir Arenys, malgrat assolir-hi nodrides votacions. Arenys, Igualada, Manresa i Sabadell són per als conservadors, les tres darreres per marges molt estrets i mercès a l'ús i abús de procediments coactius, compra de vots i tupinades que provocaran les protestes dels candidats vençuts. El liberal Alfons Sala és reelegit a Terrassa amb un 95% dels vots emesos, i els ex-nacionalistes Laureà Miró i Josep Zulueta renoven còmodament llurs investidures per Sant Feliu i Vilafranca, respectivament, ara com a reformistes. Els nivells de participació oscil·len entre el 51 % de Terrassa i el 81 % d'Arenys, amb una mitjana del 68'1 %, i és remarcable la feble presència dels republicans, que només assoleixen una votació important a Sabadell.

Els federals nacionalistes Salvatella i Albert triomfen de nou a Figueres i La Bisbal —reductes del republicanisme empordanès— davant seriosos contrincants lligaires, i el republicà independent Fernández del Pozo obté l'acta de Girona gràcies a la divisió del vot dretà entre un jaumí i un conservador. Puigcerdà i Santa Coloma registren àmplies victòries dels regionalistes Bertrand i Serra i Ventosa i Calvell, i el carlí Pere Llosas torna a guanyar a Olot sense oposició seriosa i enmig de la indiferència general. El cacic liberal Carles Cusí conserva l'escó de Vilademuls, i un maurista, Gustau Peyra, conquesta el de Torroella en duríssima competència amb un «cunero» i un republicà. La participació irregular —del 45% d'Olot al 81,7 de Torroella, amb un 72,3% de mitjana—,

54. La diferència entre el més i el menys votat és de 1.013 vots; en el cas de la Lliga és de 1.188.

55. «El Progreso», 9-III-1914.

56. «El Poble Català», 9-III-1914.

el fort pes relatiu del republicanisme i la pràctica absència de ministerials caracteritzen els resultats a la província de Girona.

A les terres de Lleida, les eleccions corroboren la solidesa de les posicions personals per damunt de les canviants contingències polítiques. Així, F. Macià és reelegit a Les Borges amb el 82% dels vots emesos, i amb marges també còmodes, bé que menors, ho són el nacionalista republicà Rodés per Balaguer, l'ara reformista Llarí per Tremp, el romanonista Matheu per Cervera, l'inamovible cacic liberal Emili Riu a Sort-Viella i l'independent dretà Milà i Camps a Solsona. Per contra, a Lleida capital, el ministerial Ricardo Ramos Cordero —dit «el africano» a causa dels seus interessos comercials i naviliers al Marroc— obté 159 vots d'avantatge sobre el republicà Moles, avantatge que aquest atribueix a les tupinades governatives i a la compra de vots protegida per la policia; el presumpte robatori de l'acta desencadena una sorollosa campanya de protesta promoguda pels republicans lleidatans amb el suport de PRR i UFNR, que culminarà el diumenge 15 de març en un gran míting, en el qual Lerroux, E. Iglesias, Rodés i d'altres exigeixen l'anul·lació dels comicis⁵⁷; tanmateix, el Tribunal Suprem no comparteix aquest parer, i el ple del Congrés, malgrat la intervenció de Joaquim Salvatella, donarà per bona l'elecció d'en Ramos.

Igualment polèmic és l'altre triomf ministerial a la província, el d'Edurd Aunós i Cau per La Seu d'Urgell. Tot i haver superat en més de 1.500 vots al liberal independent Daniel Riu, aquest denunciarà les coaccions i abusos perpetrats per les autoritats i per requetés carlins al servei d'Aunós, així com la compra massiva de sufragis⁵⁸, i el Congrés acabarà per anul·lar l'elecció i suspendre la representació parlamentària del districte fins a la propera legislatura. La mitjana de participació a Lleida és molt alta —75,9%— amb una mínima del 70% a Les Borges, i una màxima del 81,3 a Balaguer.

Els dos llocs de majoria a Tarragona-Reus-Falset han estat obtinguts sense problemes i amb votacions molt similars pel liberal Nicolau i el federal Nougués, mentre que el de minoria va a mans del conservador Veciana, en dura competència amb el jaumí marquès de Tamarit; de tota manera, el fet més remarcable dels resultats a la Circumscripció és la desfeta de Ramon Mayner —diputat des del 1903— i la subsegüent pèrdua de la majoria per part dels republicans. Amplies victòries aconseguen també en llurs reeleccions el liberal Dasca, per Valls, i el reformista Caballé Goyeneche a Gandesa, i Jaume Carner assoleix un avantatge suficient al Vendrell. A Tortosa, on les eleccions han tingut lloc amb la capital del districte en estat de guerra, el liberal marquès de Vilanova i la Geltrú, malgrat gaudir de tots els recursos del poder, no ha pogut contenir la irrupció del republicà Marcellí Domingo, que guanya per més de 200 vots, sense que les protestes del vençut davant el Suprem modifiquin el resultat. Per últim, a Roquetes, el confortable triomf del ministerial Barco Cosme davant el liberal Kindelán és impugnat per aquest pel que fa a

57. Sobre el míting, vegeu «El Ideal», 17-III-1914.

58. Vegeu «El País», 11-III-1914.

Amposta donat que, pocs dies abans de l'elecció, J. Barco havia obtingut del govern la concessió de l'esperat pont sobre l'Ebre, i això creà una «pressió moral damunt els electors» capaç de deformar els resultats; el Tribunal Suprem acceptarà el raonament i, el 17 d'abril, el Congrés acordarà anul·lar l'elecció i convocar-la de nou. La força persistent, bé que dispersa, del republicanisme, l'arrelament dels liberals i la feblesa dels conservadors, amb una participació que oscil·la entre el 64 % a la Circumscripció i el 78 % a Gandesa —69,3 % de mitjana— sintetitzen la fesomia postelectoral de la província de Tarragona el 1914.

* * *

Un balanç global de les eleccions que comentem, fet a partir dels escrutinis provincials —és a dir, prescindint d'ulteriors anul·lacions d'actes— ens dóna aquest repartiment per partits dels quaranta-quatre escons corresponents a Catalunya:

Regionalistes	12
Conservadors	8
Liberals	7
UFNR	6
Radicals	1
Reformistes	4
Altres republicans	2
Jaumins	1
Mauristes	1
Nacionalistes	1
Monàrquic independent	1

Algunes consideracions elementals es desprenen de la lectura d'aquestes xifres. La primera, l'important avenç de la Lliga (de 8 a 12 diputats), que recupera així un nombre de representants només assolit dins de la Solidaritat; la segona, la clara hegemonia dretana en el conjunt del Principat, amb divuit monàrquics confessats, ultra els regionalistes; la tercera, el seriós retrocés dels republicans, que passen de 19 diputats a 9 (13, si hi afegim els reformistes); la quarta, el fet que, malgrat tot, els representants catalans tenen un pes relatiu fonamental dins de les forces situades fora del règim a nivell estatal: dels 19 republicans que figuren al Congrés, 9 procedeixen de Catalunya, igual que 4 dels 11 reformistes, 1 dels 4 carlins, etc...⁵⁹.

Pel que fa a la incidència dels resultats damunt l'evolució interna de les forces polítiques catalanes, el fet més important és sens dubte la crisi de la UFNR. Si el balanç numèric dels comicis era dolent per a la Unió Federal —però no tràgic, ja que conservava sis diputats— les conseqüències polítiques immediates foren catastròfiques, donat que la desfeta féu aflorar totes les tares estructurals del partit. La inoportuna pressa de

59. La composició de les Corts del 1914, a G. MAURA y M. FERNÁNDEZ ALMAGRO. *Por qué cayó Alfonso XIII*, pp. 268-269.

J. Carner, P. Coromines i un sector de les Joventuts per ratificar, coent encara el fracàs, l'aliança amb els lerrouxistes i fer-ne una coalició estable, exacerbà el puritanisme de molts quadres i militants, que hi veien una voluntat de fusió UFNR-PRR sota l'ègida de Lerroux, i precipità l'esclat; el 17 d'abril, la redacció en pes d'«El Poble Català» —A. Rovira i Virgili, R. Noguer i Comet, Claudi Ametlla, Màrius Aguilar, Alexandre Plana, Prudenci Bertrana i Andreu Nin, entre d'altres— abandonava espectacularment el diari per desacord amb la línia coalicionista que hom volia imposar-hi, i una setmana després publicava un full —«La Bandera»— dedicat a esbombar les interioritats del pacte de Sant Gervasi i a blasmar en termes quasi-teològics els «pecats mortals irredimibles» de Carner i Coromines, «grans sacerdots de Catalunya», culpables de «mancament a decàlegs no escrits que mai no poden deixar de complir-se»⁶⁰.

En el subsegüent clima de desprestigi, desmobilització i retraïment té lloc, el 31 de maig, l'Assemblea General de la Unió Federal, en la qual els defensors de la continuïtat del pacte —Coromines, Carner, Rodés, Humbert Torres— s'imposen a l'oposició encapçalada per Francesc Layret i Albert Bastardas, al preu de l'escissió dels darrers. Des d'aquest moment, perdut el seu sector més dinàmic i obrerista —el grup Layret—, abandonada per alguns diputats —S. Albert, M. Domingo— i per centenars d'afiliats, la UFNR restarà, en mans de Pere Coromines, una carcassa cada dia més buida de substància, impotent per a contenir la dispersió dels seus nuclis comarcals i sense altra alternativa que mantenir, resignadament, l'aliança lerrouxista.

Els nivells de participació electoral assolits en el conjunt del Principat resulten baixos a les circumscripcions plurinominals de Barcelona i Tarragona-Reus-Falset (43 i 64 %, respectivament), i també en alguns districtes (Terrassa, Olot) on la força d'un dels candidats converteix l'elecció en un tràmit sense interès. En canvi, és alta a la resta dels districtes, amb independència de la filiació dels contrincants, i arriba fàcilment al 80 % àdhuc en indrets tan escassament polititzats com Solsona, cosa que introdueix seriosos dubtes sobre l'autenticitat dels resultats, i fa sospitar an ús general i sistemàtic de la tupinada.

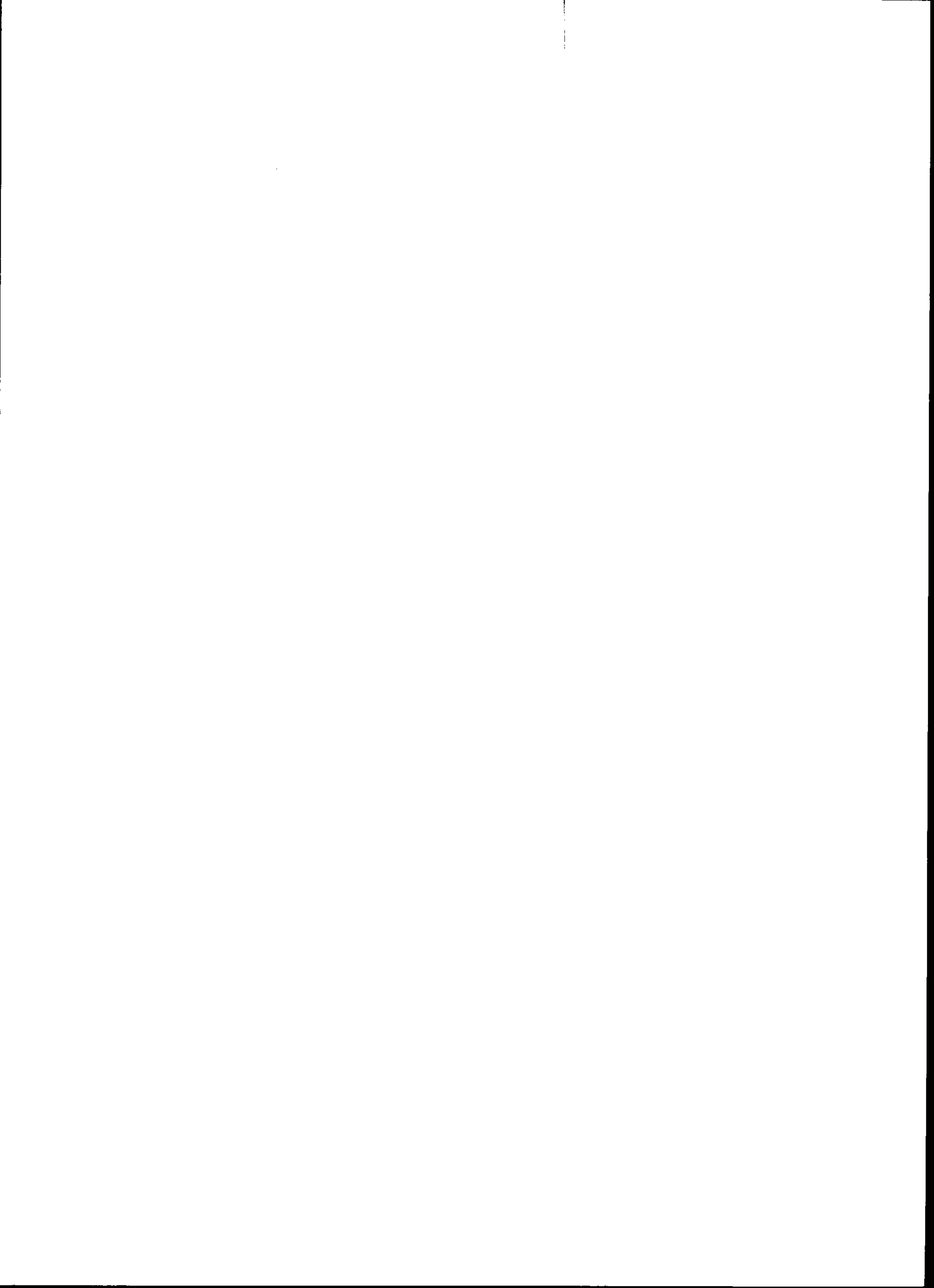
Aquests dubtes i sospites vénen a ésser corroborats pel fet que, a 19 dels 36 districtes catalans, les eleccions són protestades formalment davant les Juntes Provincials del Cens i davant del Tribunal Suprem. Dels 19 casos, 6 (Sabadell, Puigcerdà, Vilademuls, Lleida, La Seu i Roquetes) seran objecte de discussió parlamentària, i els dos darrers desembocaran en l'anul·lació. Sancionat el districte de La Seu amb pèrdua de la representació a Corts, només a Roquetes cal convocar una elecció parcial, que té lloc el 14 de juny; s'hi enfronten de nou, després d'una campanya duríssima, el ministerial Barco Cosme i el garciaprietista Kindelán, el qual assoleix finalment la victòria per un marge molt estret —124 vots—.

60. «La Bandera», 25-IV-1914 (número únic).

8. Les eleccions del 9 d'Abril de 1916

A principis d'agost de 1914, mentre l'Espanya de la Restauració estieja plàcidament, esclata a Europa la primera Guerra Mundial. I, tot i que el govern conservador s'apressi a declarar la neutralitat espanyola en un conflicte l'abast i la durada del qual encara són imprevisibles, la política, la societat i l'economia peninsulars sofriran tot seguit l'indefugible impacte de la contesa universal. La minoritària opinió pública del país, la premsa i la classe política s'escindiran en dos blocs antagònics —germanòfils i aliadòfils, que una anàlisi superficial identifica amb dretes i esquerres —els uns exigint el manteniment d'una neutralitat benèvola envers els Imperis Centrals, i els altres —Romanones, Lerroux— reclamant amb més o menys soroll la bel·ligerància al costat dels Aliats.

L'economia espanyola, sol·licitada per tots els combatents com a productora de primeres matèries, de manufactures i d'aliments, es trobà immersa en un cicle expansionista fulgurant i caòtic que enriquí de manera fabulosa a tots aquells que tenien quelcom a vendre —petits i grans industrials, propietaris agrícoles, comerciants, financers—, però, per contra, féu caure damunt els sectors assalariats, i especialment damunt la classe obrera, els elevats costos socials del *boom*: escassetat de productes bàsics per culpa de l'exportació indiscriminada, puja generalitzada dels preus al consum, sobreexplotació, etc... La constant degradació del nivell de vida de les capes populars, en contrast amb la insultant opulència dels «nous rics», multiplicà els conflictes socials, atíats també, en ocasions, per provocadors i agents a sou dels estats en guerra.

La capacitat de resposta del govern Dato —arquetípic, al capdavant, de tot un sistema— davant les noves demandes i problemes plantejats pel conflicte europeu, sobretot en matèria econòmica, fou pràcticament nul·la, i això féu inevitable la topada amb el sector social més interessat i més preparat per a beneficiar-se de la guerra —la burgesia catalana— i amb el seu instrument polític —la Lliga Regionalista—. Des del mateix agost de 1914, la Lliga havia pres la iniciativa, amb el suport de les enti-

tats patronals barcelonines, d'elaborar un programa econòmic destinat a extreure de la neutralitat tot el profit possible, i a canalitzar aquesta conjuntural prosperitat vers la modernització de les estructures i la reavaluació de la riquesa del país; quan, però, les tesis regionalistes foren exposades a les Corts per Cambó, Ventosa, Rahola i d'altres, la tardor d'aquell any, trobaren la indiferència general per única resposta.

En darrer terme, el clam de la Lliga per una legislació econòmica estimuladora de l'expansió cap a l'exterior i favorable als interessos burgesos, es concretà en la demanda de les zones neutrals, que obtingué el consens dels representants polítics de les classes mitjanes —Partit Radical, UFNR— i que Cambó plantejà al Congrés el desembre de 1914. De moment, semblà dibuixar-se una de les conxorxes típiques del règim: a canvi del suport dels parlamentaris catalans a la ràpida aprovació dels pressupostos, el govern es comprometia a presentar immediatament el projecte de zones neutrals. Tot seguit, però, la campanya suscitada a Castella contra les dites zones, que hom considerà una amenaça als interessos dels grans bladers, modificà l'actitud de Dato i, veient perillar l'estabilitat del seu govern per causa del tema, el líder *idóneo* tancà les Corts el 13 de febrer de 1915¹. Des d'aquest instant, esgotada ja la gratitud per la concessió de la Mancomunitat, el trencament entre la Lliga i el gabinet conservador resta sorollosament consumat i no deixarà d'accentuar-se al llarg de l'any.

Havent obtingut la ratificació de l'electorat —almenys el barceloní— en les provincials el març, el regionalisme multiplica, en efecte, les iniciatives i actes que ho són tant d'afirmació de la pròpia postura com d'hostilitat al govern: conferències sobre les conseqüències econòmiques de la guerra, homenatge als parlamentaris «enganyats» per Dato («àpat del Tibidabo») i, sobretot, la gran manifestació «pro zones franques i altres reformes econòmiques» del 10 d'octubre de 1915, en la qual la presència dels capdavanters dinàstics i republicans —Josep M.ª de Carralt, Roig i Bergadà, Lerroux, Pere Coromines...—, darrera les consignes lligaires evidencia el protagonisme absolut que els regionalistes han assolit en la política catalana.

Naturalment, la contrapartida al predomini de la Lliga és la feblesa republicana, i aquesta, general en tot l'Estat, assoleix especial gravetat en el camp nacionalista català. El parcial desarborament de la UFNR, que hem descrit en el capítol anterior, i, sobretot, la seva «desqualificació moral» a causa de la persistència del pacte amb els radicals, provoquen el retraïment d'una porció apreciable de la classe mitjana nacionalista, la qual, sentint-se traïda i decebuda, s'aparta de la política o es deixa seduir gradualment per l'eficiència del regionalisme. Les eleccions de diputats provincials del març de 1915 corroboren la pèrdua de votants, la desorientació i el derrotisme de l'esquerra catalanista; i és justament en aquest

1. De fet, les Corts romandran tancades durant divuit dels vint-i-cinc mesos de vida del govern Dato.

context més aviat ombrívol que sorgeix, l'abril següent, la iniciativa del Bloc Republicà Autonomista.

Sota l'impuls de Francesc Layret, el nou agrupament aplega elements sortits en diversos moments de la Unió Federal —el diputat tortosí Marcehí Domingo, Gabriel Alomar, David Ferrer...— i ex-radicals contraris a la creixent moderació d'aquest partit —Jesús Pinilla i Fornell, Santiago Valentí i Camp—, més alguns independents i franc-tiradors com ara el periodista Angel Samblancat. Els uneix la constatació de la gravetat de la crisi republicana, i l'acord sobre la terapèutica que cal aplicar-hi: un esforç de captació de base obrera, amb un programa federal i revolucionari —en la mesura que no s'acontenta amb solucions reformistes, sinó que persegueix «la transformació del vigent règim social, acceptant plènamment les més radicals afirmacions de la democràcia socialista internacional»²— i la mobilització de totes les energies esquerranes per a barrar el pas a l'ascens dretà, que hom identifica amb la Lliga.

Aquesta declaració d'intencions ben poc original, però, no es materialitza tot seguit en una acció política concreta, ni en una organització nova, i el BRA restarà, durant la segona meitat del 1915, poca cosa més que una sigla carregada de bones intencions i de propòsits vagament unitaris. Quan hom convoqui, per al 14 de novembre, eleccions municipals, en les quals, a Barcelona, els republicans s'hi juguen la majoria consistorial, el Bloc, conscient de la pròpia feblesa, renunciarà a concórrer-hi, i recomanarà el vot a la coalició radical-nacionalista. Tanmateix, i malgrat la solidesa de les posicions lerrouxistes, els resultats —numèricament molt equilibrats— fan que, per primera vegada des del 1903, les dretes encapçalades per la Lliga assumeixin la direcció de l'Ajuntament barceloní.

Reprement ara el fil de la política parlamentària espanyola, cal dir que, reobertes les Corts el novembre, ben aviat la impaciència dels liberals per recuperar el poder, i la contumaç resistència de Dato a presentar el pla econòmic que la situació exigia, convergiren per a provocar la crisi. El 6 de desembre totes les oposicions, llevat de la Lliga i els mauristes, presentaren al Congrés una proposició incidental que era, en realitat, una moció de censura per la inèrcia econòmica del govern³ i que provocà la fulminant dimissió d'aquest. Tres dies després, afavorit amb la confiança reial, Romanones formava un gabinet de concentració liberal amb representants de les diverses fraccions del partit, inclosa la garcia-prietista o liberal-demòcrata⁴; Santiago Alba, ministre de Governació, era l'eminència grisa d'aquest tossut intent de mantenir, impertèrrit, el torn canovista-sagastí.

Potencial cap de fila de l'ala més «moderna» del liberalisme, representant dels interessos agraris castellans, i hereu de l'ultrancer centralisme

2. S. ALBERTÍ, op. cit., p. 384.

3. El text de la proposició a G. MAURA y M. FERNÁNDEZ ALMAGRO, *Por qué cayó Alfonso XIII*, p. 283.

4. La composició d'aquest govern, a G. MAURA y M. FERNÁNDEZ ALMAGRO, op. cit., p. 285.

de Moret, Alba veu en la fallida del bipartidisme la clau de la crisi del règim, i fa del restabliment del torn dinàstic fort i estable la base del seu projecte polític. De cara a les imminents eleccions legislatives, aspira a refer la potència parlamentària del partit liberal, i vol destruir el que considera obstacle principal per a la salvació del sistema: la Lliga Regionalista, el partit industrial i autonomista que pertorba i desgasta des de fa quinze anys l'alternança liberal-conservadora.

La concreció política d'aquesta croada antiregionalista és bastant simple, i serà coneguda amb el nom de «pacte de la Castellana»; el govern s'hi compromet a sostenir amb els amplis recursos del poder, ultra els candidats liberals, tots els altres que, als districtes catalans, s'oposin a la Lliga, siguin lerrouxistes, nacionalistes de la UFNR, reformistes o conservadors.

A la frontal agressió albista —que, des de setmanes abans de les eleccions, es concreta en la destitució d'alcaldes populars per a posar-ne altres de Reial Ordre, i en les múltiples maniobres caciquistes que dirigeix el cap romanonista a Catalunya, Josep Collaso i Gil— la Lliga hi respon amb una audaç «fugida cap endavant»; si l'Estat de la Restauració pretén anorrear el regionalisme, la salvació del regionalisme rau en la conquesta i transformació d'aquell Estat; si hom vol acorralar la Lliga tot acusant-la de localisme i d'egoisme, la Lliga es defensarà transformant el seu ideari en un programa de regeneració i de revertibració espanyola i àdhuc ibèrica: aquest és l'esperit —el «missatge»— del cèlebre manifest «Per Catalunya i l'Espanya gran», que, redactat per Prat de la Riba, es fa públic el març del 1916, i que assenyala «les bases del que serà la nova política regionalista»⁵: l'intervencionisme hispànic.

Breument, doncs, el plantejament global de la contesa a nivell català es pot caracteritzar per aquests trets: gran ofensiva ministerial contra el regionalisme, amb la consegüent revifalla caciquil, aliança més o menys confessada entre el govern i la coalició republicana (PRR-UFNR), i defensiva ordenada de la Lliga, la qual comença a desplegar l'estratègia intervencionista que culminarà en els esdeveniments de 1917-18.

A Barcelona, la Lliga aspira a ésser ratificada en la representació de les classes conservadores amb una candidatura que accentua el caràcter «sociològic» ja apuntat el 1914, i hi afegeix un sentit d'«unitat catalana» basat en la procedència geogràfica dels candidats: dos destacats industrials barcelonins, que van a la reelecció (Lluís Ferrer-Vidal i Albert Rusiñol), el també ex-diputat i terratinent gironí marquès de Camps, l'escriptor lleidatà Magí Morera i Galícia, i l'advocat tarragoní Antoni Albafull. Aquesta equilibrada síntesi de burgesia industrial, burgesia agrària i classes mitjanes professionals, i l'eliminació de figures «esquerranistes» com Pere Rahola, confirmen la significació més social que política de la llista lligaire, i el seu propòsit de recaptar tot el vot dretà.

Justament per a evitar-ho, i apartar del regionalisme «els vots de la

5. I. MOLAS, *Lliga Catalana*, vol. I, p. 106. El text íntegre del manifest a *Lliga Catalana, Història d'una política*, pp. 176 a 186.

por» —els d'aquells que votaven Lliga per a combatre els republicans— el governador civil, Suárez Inclán, impulsà un projecte de candidatura «econòmica» de concentració monàrquica, que haurien format un liberal, un conservador, un carlí i, potser, un maurista i un de la Defensa Social⁶; no obstant això, la negativa més o menys enèrgica de gairebé totes les forces convocades⁷ evidencià llur acatament a la supremacia de la Lliga, i liquidà l'intent. En els dies immediats, que ja són els darrers de la campanya, la pràctica totalitat dels grups dretans menors —llevat dels ministerials— s'apressarà a manifestar, sota fórmules més o menys alambinades, el seu suport a l'opció regionalista; així ho faran la Defensa Social⁸, el Directori Provincial Maurista, el president del qual és Joaquim M.ª de Nadal⁹, el Partit Liberal Democràtic Autonomista i la minoria monàrquica de l'Ajuntament de Barcelona¹⁰; el conservador «Diario de Barcelona» es limita a recomanar el vot en defensa de la Religió, de la Pàtria espanyola i de la Monarquia¹¹, mentre els jaumins s'abstenen de donar consignes, tot i que llur propaganda és gairebé homologable a la de la Lliga.

Igual —o, potser, més encara— que el 1914, l'alternativa d'esquerra «oficial» a la implícita aliança de centre-dreta encarnada en la Lliga, és la Coalició Republicana que, a despit de totes les tempestes, mantenen encara el Partit Radical i les malmeses restes de la Unió Federal, ara amb la benedicció del govern Romanones-Alba. Formen llur candidatura quatre radicals —les tres màximes figures del partit, Lerroux, Giner i Iglesias, més un desconegut, Dionisio Millán, que fa probablement el paper de *bailleur de fonds* de la campanya —i el nacionalista Pere Coromines, la solitària presència del qual indica bé prou la posició subordinada i gairebé testimonial de la UFNR dins de la coalició barcelonina. Aquesta, en efecte, procura explotar el prestigi polític dels seus homes —no llur representativitat social— i es basa, organitzativament, en la força del lerrouxisme, amb una aportació mínima per part dels nacionalistes republicans.

La relativa novetat en els comicis del 9 d'abril del 1916 a Barcelona és la presència d'una segona candidatura republicana, situada més a l'esquerra que la Coalició. Relativa, perquè ja el 1914 hom havia improvisat amb dissidents diversos la llista dita de Renovació Republicana, però novetat en la mesura que, ara, es tracta d'una operació més madurada i sota els auspicis d'un partit polític, bé que jove: el Bloc Republicà Autonomista. Havent-se decidit, per fi, per la intervenció electoral, el BRA cercarà el suport d'un independent prestigiós i de provat impacte entre els votants —el doctor Queraltó— i, amb quatre militants de reconeguda significació esquerrana i antilerrouxista —Alomar, Layret, Sam-

6. «Diario de Barcelona», 3-IV-1916.

7. Almenys, jaumins, mauristes i Defensa Social. «El Correo Catalán» rebutjà indignat la proposta, que qualificà d'«anzuelo para pescar incautos» (6-IV-1916).

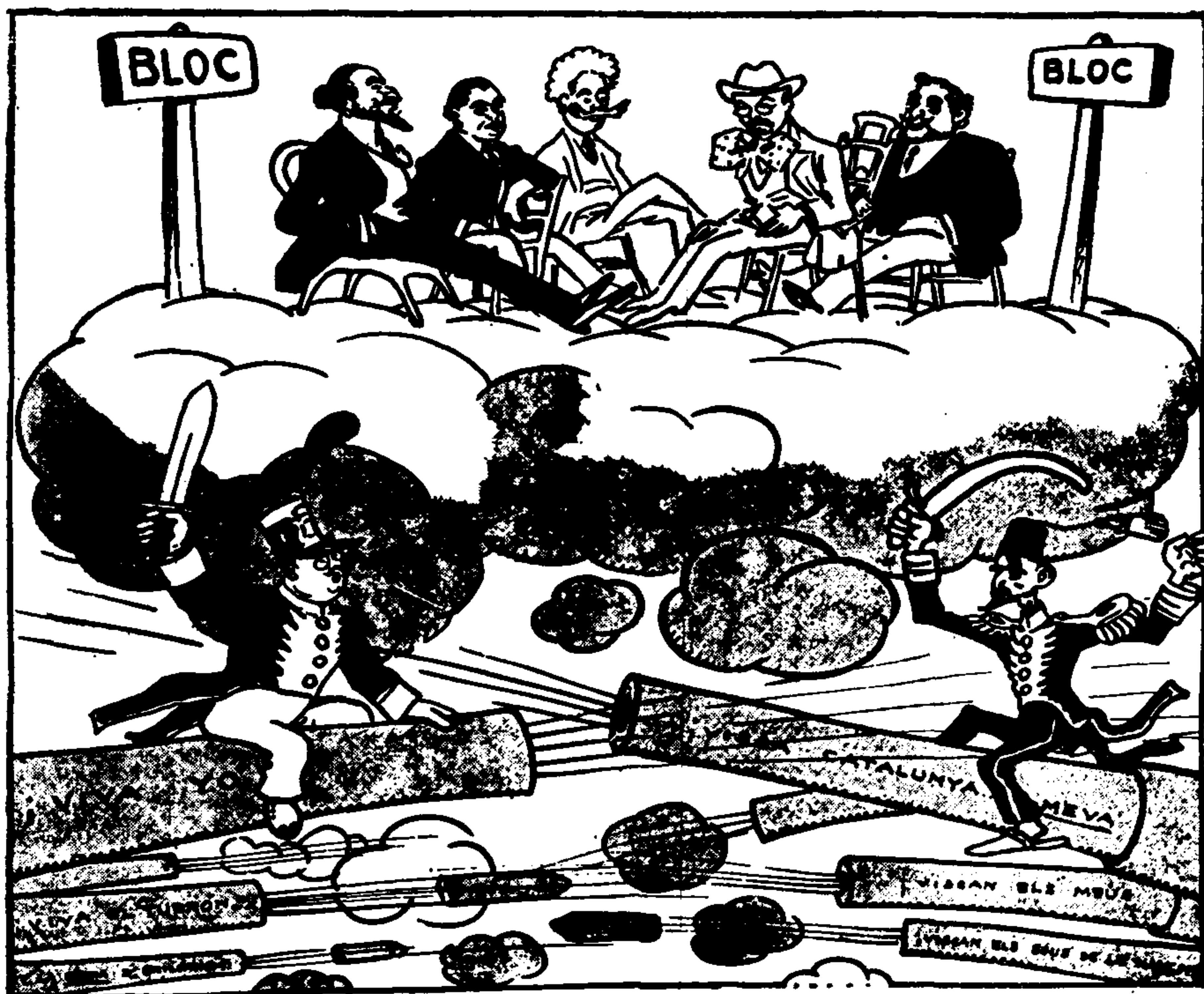
8. «Diario de Barcelona», 6-IV-1916.

9. «La Veu de Catalunya», 8-IV-1916.

10. *Ibidem*.

11. «Diario de Barcelona», 9-IV-1916.

CANDIDATURA DE REIVINDICACIÓ REPUBLICANA
BROSSA-SAMBLANCAT-QUERALTÓ-ALOMAR-LAYRET

«Au dessus de la Méléé»

blancat i Jaume Brossa— confegirà la candidatura de Reivindicació Republicana Autonomista, que té per òrgan «El Diluvio» i pot comptar també, a estones, amb la benevolència de «La Publicidad».

En el conjunt dels districtes rurals, i davant l'embranchida ministerial, la Lliga procura evitar de distreure forces en combats testimonials, i les concentra en la consolidació de les conquestes anteriors (Berga, Castellet, Granollers, Vic, Vilanova i la Geltrú, Puigcerdà, Santa Coloma) amb les mínimes variacions de candidats, o bé en alguns mesurats intents de guanyar noves posicions, però només en aquells indrets on compta ja amb nuclis organitzats i on té elevades possibilitats de triomf (Arenys, Manresa, Sant Feliu, Girona, Vilademuls) enfront dels diversos contrincants —liberals, conservadors, reformistes, republicans— que el govern protegeix; els tretze regionalistes aspirants a l'acta compten, pràcticament en tots els casos, amb les seves soles forces, llevat d'algunes aliances locals —a Manresa amb els jaumins, i a Vilademuls amb el cacic liberal

ara dissident Carles Cusi— i, en aquest context de cautela i replegament —a la província de Lleida no hi fan ni acte de presència— l'únic gest «expansiu» de la Lliga és la presentació, per primera vegada, d'un candidat a la circumscripció de Tarragona: el gran terratinent Josep Vidal i Barraquer.

Tot i que el partit conservador —ara en el paper d'«oposició de Sa Majestat»— intenti, a nivell teòric, mantenir un hostil equilibri entre la Lliga i el govern —«poca cosa podemos esperar del gobierno liberal, pero menos aún puede esperarla [Catalunya] del partido regionalista»¹²—, la seva pràctica electoral d'aquest any 1916 ens permet de parlar més aviat d'un bloc dinàstic dins del qual els datistes —evidentment subordinats— gairebé es confonen amb els ministerials. Dels set candidats que presenten, almenys quatre tenen el suport del poder (Arenys, Igualada, Manresa i Torroella de Montgrí) per a enfrontar-se a regionalistes, jaumins o mauristes; altres dos (Lleida i Balaguer) són recolzats per una coalició monàrquica enfront de contrincants republicans, i el darrer aspira a un dels tres llocs de la circumscripció de Tarragona. Com és habitual, i en la mesura que defrauda ambicions personals, aquesta supeditació a l'encasellat no deixa de produir problemes interns, que es concreten en la rebel·lió, al districte de La Seu d'Urgell, de la clientela del conservador Eduard Aunós, el qual trenca la disciplina i lluita, com a dissident, contra un liberal.

El maurisme, que no ha aconseguit a Catalunya una mínima estructuració organitzativa, presenta només dos candidats propis (Torroella i Tortosa) i en sosté alguns altres, proposats per la Defensa Social —l'integrista Joan S. Griñó per Sort— o carlins (Igualada i Girona), tot plegat en un marc d'aliances d'extrema dreta alienes tant a la Lliga com al pacte de la Castellana.

Per a entendre el comportament del jaumisme davant les eleccions del 1916, cal inserir-lo en el context de desorientació, acefàlia i crisi d'autoritat que aquest moviment sofreix, a nivell estatal, d'ençà que, amb l'esclat de la guerra mundial, el seu cap i «rei», Jaume de Borbó i de Borbó-Parma, es troba confinat a Àustria i, per tant, sense possibilitat de mantenir un contacte regular amb l'organització de l'interior. En aquesta situació, i limitant la nostra anàlisi al Principat, ja el 1915 havia sorgit un nucli d'oposició a la línia filoregionalista seguida pel «cap regional» i director d'«El Correo Catalán», Miquel Junyent; el sector antilligaire —que coincideix amb l'ala més clerical i ultradretana del partit— era encapçalat per l'ex-diputat Dalmacio Iglesias García, el qual fundà el periòdic «El Legitimismo Catalán» i, sense fer obertament escissió, organitzà la tendència dita «legitimista pura»¹³.

En principi, un cop obert el període electoral, la direcció jaumista pensà presentar quatre candidats, dos d'ells amb el suport de la Lliga (Igualada i Olot), i els altres dos (Les Borges i Tarragona) amb una sig-

12. *Ibidem*, 26-III-1916.

13. M. FERRER, *Historia del Tradicionalismo español*, vol. XXIX, pp. 81 i 331.

nificació catòlico-dretana i en zones de tradicional implantació carlina, i canalitzar els vots, a la resta dels districtes, vers regionalistes i mauristes. No obstant això, la Comunió Tradicionalista de Girona, presidida per Josep Maria Vilahur i dominada per Dalmacio Iglesias, decidí propugnar la candidatura d'aquest en aquella capital, per a competir amb regionalistes i republicans, i al capdavant el «jefe delegado» de don Jaume a Espanya, marquès de Cerralbo, ho aprovà, malgrat l'oposició de la direcció barcelonina —la Junta Regional Tradicionalista de Catalunya, que presidia Junyent—, la qual dimití tot seguit ¹⁴.

En resum, les conseqüències electorals del plet intern del carlisme català foren l'atomització de les forces i la dispersió tàctica. Mentre a les províncies de Barcelona i Tarragona hi persisteix malgrat tot, l'orientació «catalanista» inspirada pel «Correo Catalán», amb crides a una «cruzada antiromanonista», a Girona es planteja un xoc frontal amb la Lliga, fins al punt que els jaumins de Santa Coloma recomanen votar un republicà en contra del regionalista Ventosa ¹⁵. Encara més complicat és el panorama a Lleida, on una porció majoritària del moviment és contrària a l'aliança amb els dinàstics i a la presentació per Les Borges de Cirici Ventalló; quan, dimitida la Junta Regional, el marquès de Cerralbo nomena nou delegat provincial a Rafael la Rosa, la tensió esclata: «El Correo de Lérida» rebutja el nomenament, perquè La Rosa «es esclavo de una coalición que nos perjudica en gran manera y que, como hemos demostrado, humanamente hablando, acabará con la Causa carlista en nuestra provincia», es manifesta «separado de la organización oficial de nuestra Comunidad hasta que luzcan mejores días» ¹⁶ i propugna l'abstenció. Per contra, el nucli que resta fidel a les directrius centrals i a la Coalició Monàrquica té per òrgan el periòdic «El Radical» ¹⁷.

Els liberals en el poder concorren a disset districtes, dels quals aproximadament la meitat (Mataró, Terrassa, Vilademuls, Cervera, Solsona, Sort, Tarragona, Roquetes, Valls) són dominis estables de figures del partit, sovint sense competència d'altres forces, mentre la resta (Castellterçol, Granollers, Sabadell, Vic, Vilanova, La Seu, Gandesa i Vendrell) correspon més aviat al tipus clàssic del «candidat ministerial» que oposa els recursos del govern a un contrincant més arrelat en la comarca; en aquest darrer sentit, la pràctica —ja en decadència a Catalunya— del «cunerisme» té encara alguns exemples remarcables, com és el cas de La Seu d'Urgell ¹⁸. No cal dir que els enemics a batre són, a Barcelona i Girona, els regionalistes, i a Lleida i Tarragona, republicans, reformistes

14. El Correo Catalán», 25-III-1916.

15. «Diario de Gerona», 2-IV-1916.

16. «El Correo de Lérida», 28-III-1916.

17. «El Pallaresa», 6-IV-1916.

18. En principi, la designació del ministre de la Governació recaigué en un perfecte desconegut —Antonio Enríquez—, amb el beneplàcit del directori liberal de la província («El Pallaresa», 22-III-1916). Una setmana després, però, el susdit Enríquez renuncià, i fou substituït —sempre des de Madrid— per un altre candidat «cunero»: José Vicente Sales Musoles.

o altres monàrquics. Pel que fa a la cohesió interna del partit, els efectes del retorn al govern han estat contradictoris, puix que si, a Lleida, el patronatge de Romanones i les gestions del governador civil Ruiz de Grijalba aconsegueixen, ja el gener del 1916, la reunificació momentània de les dues fraccions liberals —els liberals demòcrates dirigits per Emili Riu i Periquet i els liberals dinàstics d'en Josep Agelet i Garrell¹⁹—, al districte tarragoní de Valls, en canvi, l'ex-diputat Albert Dasca i Boada rebutja l'autoritat del cap provincial, marquès de Marianao, i amb l'ajut de republicans i lligaires, es disposa a disputar l'acta al candidat «oficial», l'ex-villaverdista Guasch i Robusté.

En equilibri inestable entre República i Monarquia, el reformisme català intervé en els comicis amb el propòsit de mantenir les posicions —personals, més que de partit— guanyades pels seus prohoms el 1914. Dels sis candidats que proposa, els dos que s'oposen a la Lliga (Sant Feliu i Puigcerdà) cauen dins de l'abast del pacte de La Castellana i, per tant, tenen l'ajut de les autoritats, i altres tres (Vilafranca, Tremp, Gandesa) representen, en llurs respectius districtes, l'alternativa «esquerrana». Una mica més complexa és l'actitud dels seguidors de Melquíades Alvarez a Girona, on els caps locals Albert Balari i Joan Martorell intenten presentar, per a la capital, Dionisio Ortego, i quan aquest s'hi nega, Joaquim Dualde²⁰, per a acabar fent concórrer a Ortego a La Bisbal, en una estranya aliança amb regionalistes i carlins, i contra un republicà²¹.

La dispersió i l'esmicolament caracteritzen la situació de les forces republicanes comarcals davant les eleccions, ja que el manteniment formal del pacte de Sant Gervasi no hi té ja cap incidència, i cadascun dels candidats adopta l'etiqueta i estableix les aliances que creu més convenients. Les restes del naufragi de la UFNR són presents a cinc districtes (Figueres, Santa Coloma de Farners, Lleida, Balaguer i Vendrell), confrontades en tots els casos a sòlides alternatives dretanes. El Partit Radical persisteix en el seu propòsit de sortir del clos barceloní, i concorre, amb caràcter testimonial, a Tarragona, Gandesa i Valls, mentre que el Bloc Republicà Autonomista debuta prudentment amb la presentació de Marcellí Domingo a Tortosa i de Jesús Pinilla a Vilanova i la Geltrú. Un nombre considerable d'independents de filiació republicana aspiren també a la diputació, alguns (a Sabadell, Girona i La Bisbal) amb el suport de radicals i nacionalistes, i d'altres —Lluís Companys, a Roquetes— sense cap base organitzativa. A la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, persisteix la candidatura del federal Julià Nogués, associat ara amb l'ex-possibilista i ex-reformista Antoni Estivill en una autoanomenada «Conjunció Republicano-Socialista» que, pel que fa al socialisme, ha estat enèrgicament desautoritzada per «La Justícia Social», periòdic reusenc del PSOE²².

19. «El País», 5-I-1916.

20. «El Autonomista», 6-II-1916.

21. No hem pogut establir amb plena certesa que la candidatura d'Ortego a La Bisbal tingués el beneplàcit formal del partit reformista.

22. «Diario de Tarragona», 5-IV-1916.

Un cop descrit l'alineament electoral de les forces polítiques presents, cal analitzar tot seguit el contingut de la campanya i les incidències de la lluita, començant per Barcelona.

Una vegada més, el fet que domina la campanya a la capital catalana és el duel entre la Lliga i els republicans; ara, però, aquest duel no té ja els tons «heroics» dels anys anteriors, quan es dirimia l'hegemonia política a la ciutat: a desgrat de tots els esforços ministerials, el regionalisme hi gaudeix d'un domini cada dia més sòlid, i les possibilitats, per als lerrouxistes i els seus acòlits, d'aconseguir les majories, són molt remotes. En aquestes condicions, i tenint com a rerafons el manifest «Per Catalunya i l'Espanya gran», la Lliga dirigeix el seu treball propagandístic —mesurat, sense dramatismes— en tres direccions principals: la clàssica identificació del partit amb Catalunya i, doncs, de l'atac a la Lliga amb l'atac a Catalunya, a la Mancomunitat, a la llengua...; la denúncia del «pacte de la Castellana», considerat una confessió pública de la sempiterna complicitat entre el partit liberal i el lerrouxisme, i del propòsit governamental de fer retrocedir els costums polítics de Catalunya «als temps de Planas i Casals i Comas i Masferrer»; i, com a novetat més remarcable, la utilització electoral de la problemàtica econòmica originada per la guerra, en el sentit d'afirmar la inèpcia dels governs dinàstics per a enfrontar-s'hi, subratllar els perjudicis que això ocasiona a Catalunya —l'Estat obstaculitza el creixement de Barcelona, entrebanca la tasca de la Mancomunitat, bloqueja la modernització econòmica...— i recordar, per contrast, la preocupació i l'esforç dels parlamentaris regionalistes entorn d'aquests temes, a fi de concloure: «es tracta d'ofegar la veu dels nostres representants per a que no puguin anar a Madrid a protestar de la funesta política que allí es segueix contra les aspiracions del país»²³. Naturalment, i a part els arguments esmentats, els darrers dies de la campanya no manquen en la premsa lligaire els blasmes ja tòpics contra la candidatura radical-nacionalista —«les aliances inconfesables», «els pactes monstruosos», etc...—, ni les constatacions complagudes de la definitiva ensorrada de la UFNR.

El radicalisme, absolutament hegemònic dins de la coalició republicana, pot prescindir ara de les «limitacions unitàries» que li foren imposades dos anys abans pel pacte de Sant Gervasi, i realitza una campanya de característiques ben lerrouxianes, a partir de dues premisses bàsiques: el PRR és l'organització política popular més important de Catalunya, i és, a l'ensem, l'única alternativa real a la Lliga, a Barcelona. Comptant amb una base social ja predominantment mesocràtica, però aspirant encara a recaptar vots proletaris, el lerrouxisme resol la contradicció amb una fórmula de simplificació típicament populista: «no hay más que dos clases, la de los plutócratas y la de los que viven del propio esfuerzo»²⁴.

Disposat, doncs, a «acaudillar a los elementos avanzados de Cataluña

23. D'un discurs de Ramon d'Abadal. «La Veu de Catalunya», 16-III-1916.

24. «El Progreso», 16-III-1916.

para sostener el choque formidable con la reacción»²⁵, el Partit Radical fa la crítica fàcil de «la mala gente de la Lliga»²⁶, d'«esa insaciable burguesía que aspira a una Cataluña libre poblada de esclavos sometidos a la coyunda de la explotación capitalista»²⁷, i intenta capitalitzar els conflictes socials que sorgeixen durant el període preelectoral. El 7 de març, i davant la declaració de vaga general a la ciutat, s'apressa a assegurar que, «respondiendo a sus tradiciones, en la presente lucha social está con todas sus simpatías y con todas sus energías al lado de las clases proletarias», ofereix gestionar un ajut municipal per als vaguistes, i posa també a llur disposició assessorament jurídic i auxiliis materials, mentre «El Progreso» augmenta sobtadament la informació laboral i sindical, sota l'epígraf ja clàssic de «Los que trabajan». Acabada aviat la vaga, l'òrgan radical persisteix en la fraseologia obrerista, amb titulars truculents —«Continúa la orgía del capitalismo. El espectro del hambre, levantándose sobre la ciudad, enseña silencioso los puños a todos los poderes que le evocan con sus torpezas»²⁸— i, quan esclata el conflicte de la construcció, el partit incorpora obrers als seus mítings electorals, amb l'esperança d'arrabassar alguns vots a l'apoliticisme.

La demagògia antiburguesa una mica passada de moda —«...negreros miserables que explotan a sus obreros...»²⁹— i l'esforç per fondre en un sol bloc reivindicatiu els interessos del proletariat i els de les classes mitjanes —«los obreros y los pequeños industriales tienen frente a sus sagrados intereses la influencia que en las luchas políticas logra la Lliga, cuyos prohombres son consejeros, abogados y accionistas de las grandes Compañías acaparadoras de los negocios...»³⁰, «el triunfo de la Lliga sería el triunfo de los propietarios sobre los inquilinos, de los acaparadores sobre los consumidores, de los patronos irreductibles sobre los obreros...»³¹— dominen la campanya radical, que té la seva màxima expressió en el manifest de la Junta Municipal del partit «A los electores de Barcelona»³².

El document comença subratllant —evidentment, a remolc de la Lliga— la importància de les conseqüències econòmiques de la guerra, i afirma que Espanya no estarà en condicions de jugar un paper polític i econòmic en la nova ordenació del món si abans no hi han triomfat «la democracia y la soberanía popular organizada», si el partit republicà no pot ésser, el dia de la pau, «garantía del orden, instrumento de renovación y de progreso, procurador intransigente de los intereses nacionales...». La nova posició lerrouxista —compatible amb un espanyolisme lleugerament aigualit— es complementa amb una preocupació paternal pel problema

25. Ibid., 20-III-1916.

26. Ibid., 9-III-1916.

27. Ibid., 23-III-1916.

28. Ibid., 15-III-1916.

29. Ibid., 31-III-1916.

30. «El Progreso», 6-IV-1916.

31. Ibid., 7-IV-1916.

32. Publicat a «El Progreso», el 29-III-1916.

obrer, que ha menat el PRR a recolzar iniciatives com l'Exposició Universal o les zones neutrals³³, i acaba amb afirmacions —«hemos servido a Barcelona, al país y a nuestros ideales, desinteresadamente...»— d'inigualable audàcia.

No cal dir que, en el plantejament simplista i maniqueu —«pueblo» contra «plutocracia»— que fa de la campanya, el Partit Radical considera la Candidatura de Reivindicació Republicana Autonomista una maniobra pertorbadora en benefici de Cambó, i dirigeix contra els seus homes —especialment contra el doctor Queraltó— els més grollers atacs.

Apèndix poc més que simbòlic de la candidatura radical, la Unió Federal Nacionalista Republicana fa a l'esforç propagandístic de la coalició una aportació feble —«El Poble Català», en franca davallada, publica molts dies només dues pàgines— i sense entusiasme. Ultra reiterar alguns dels vells arguments justificatius del pacte de Sant Gervasi, i acusar de despit i personalisme els dirigents del BRA, la idea clau de la campanya nacionalista sembla ésser la de la «generositat, abnegació i sacrifici» de la UFNR, disposada sempre a supeditar els interessos partidistes als més alts de Catalunya; campanya, doncs, defensiva, resignada, pessimista —gairebé diríem masoquista—, dominada per la certitud de la desfeta, i pel deler d'en Pere Coromines de defensar els lerrouxistes —«...no he trobat mai als radicals enfront de les aspiracions de Catalunya»³⁴— àdhuc contra la més flagrant evidència.

A través de les planes d'«El Diluvio», la Reivindicació Republicana Autonomista —que ha rebut el suport de diversos petits nuclis de republicans progressistes, Unió Catalanista i afins, federals, etc...— encamina la seva modesta propaganda a dos objectius: el primer, afirmar, contra la tendència al bipartidisme Lliga-radicals, el caràcter triangular de la propera lluita electoral, plantejada entre els regionalistes («candidatura reaccionaria y maurista»), la coalició republicana aliada amb els romanonistes, i el bloc de republicans, federals, nacionalistes, socialistes «y todas las entidades progresivas de Barcelona», la candidatura republicana popular; el segon, «rehabilitar» el republicanisme barceloní, tot atacant amb singular duresa a Pere Coromines i a la Unió Federal —«los traidores de la UFNR cada vez más poseídos de su torpe ambición, ruedan vertiginosamente por la pendiente que les conduce al abismo de la mayor degradación política»³⁵— amb el propòsit d'heretar-ne els votants i l'espai polític. Les qüestions doctrinals no semblen preocupar massa els candidats de RRA, donat que esperen la mateixa jornada dels comicis per a fer públic un improvisat programa de línia socialitzant, laïcista i moderadament autonomista³⁶.

33. «Por amor al pueblo, y a su derecho a la vida, se nos ha visto colaborando parlamentaria y extraparlamentariamente en obras de apariencia burguesa, pero de beneficiosas realidades para el proletariado».

34. «El Poble Català», 20-III-1916.

35. «El Diluvio», 15-IV-1916.

36. Vegeu «El Diluvio», 9-IV-1916. El document propugna, per exemple, la «cooficialitat de la llengua catalana».

A dos dels altres tretze districtes barcelonins, la inexistència de contrincants fa possible la reelecció automàtica dels anteriors diputats, per l'article 29: es tracta de Berga, controlat per la Lliga, i de Mataró, en mans d'un liberal; encara que s'hi celebrin els comicis, també Terrassa i Vilafranca poden ésser considerats districtes de candidat únic, donat que cap oposició apreciable no dificulta a Alfons Sala i Josep Zulueta, respectivament, renovar els seus mandats. Per la resta, la tònica general són les lluites bipolars entre un regionalista i un dinàstic (Arenys, Castellterçol, Granollers, Manresa, Vic) o entre un reformista i un regionalista (Sant Feliu), sempre amb avantatge teòric per a l'individu o el partit que han exercit la representació del districte en l'anterior legislatura. La vigència del pacte de la Castellana explica que no es plantegin confrontacions entre monàrquics —el carlí Trias, que competeix a Igualada amb un datista, està pròxim a la Lliga— i que les conteses entre republicans i dinàstics siguin rares (Sabadell). Només a Vilanova el BRA no ha acceptat el front únic antilligaire, i presenta candidat propi contra un regionalista i un liberal.

Deixant a banda el districte d'Olot, on el carlí Pere Llosas obté la diputació per l'article 29, el panorama electoral a la província de Girona és el següent: als indrets on la Lliga es presenta (Puigcerdà, Santa Coloma i Vilademuls), liberals, reformistes i UFNR comparteixen el favor oficial i es reparteixen el paper d'alternativa «esquerrana», per tal d'evitar la dispersió del vot antiregionalista³⁷; en canvi, a Figueres i La Bisbal els federals nacionalistes Salvatella i Albert són combatuts per sengles coalicions antirepublicanes —incloent Lliga, dinàstics i jaumins— que encapçalen, respectivament, l'ex-liberal Carles Cusí i el reformista Dionisio Ortego, i a Torroella s'enfronten en un duel dretà dos ex-diputats pel districte: el datista Fournier i el maurista Gustau Peyra, aquest amb l'ajut de la Defensa Social i els carlins.

Especialment complexa és la situació a Girona-capital, on la decisió unànime de l'assemblea republicana de designar candidat al fins ara diputat Fernández del Pozo³⁸ és contestada en principi pels reformistes, els quals consideren la possibilitat, finalment esvaïda, de presentar candidat propi³⁹. Enfront, el camp dretà concorre dividit: el carlisme —en ruptura, com hem vist més amunt, amb la direcció barcelonina— presenta altra vegada el cap de la fracció anticatalanista, Dalmacio Iglesias, cosa que facilita arguments a la Lliga per a anunciar, el 26 de març, la candidatura de Santiago Masó. Des d'aquest moment, l'epicentre de la campanya passarà a ésser la guerra verbal entre els jaumins d'«El Norte» i els regionalistes que, ultra comptar amb el «Diario de Gerona» —Masó n'és el director i propietari— publiquen un periòdic electoral titulat «El Gironès». Les armes emprades pels carlins —hipersensibilitzats davant l'absorcio-

37. «El Autonomista», 6-II-1916.

38. *Ibid.*, 8-II-1916.

39. De l'alarma dels republicans davant aquesta perspectiva en són bona prova els constants atacs d'«El Autonomista», durant el febrer i principis de març, contra «la planta exòtica y perturbadora del reformismo».

nisme lligaire— són la confessionalitat religiosa ⁴⁰ i l'ultracatolicisme, mentre la Lliga remarca el caràcter cristià, català, constructiu i renovador de la seva proposta, i es presenta com la combinació equilibrada i seriosa de catolicisme i catalanisme, lluny de les estridències ultramontanes del Dalmacio; uns i altres s'entreacusen de pertorbadors i divisionistes, i es consideren a si mateixos l'única alternativa autèntica als republicans, però la veritat és que aquests són objecte de ben poca atenció, perquè el que hom dirimeix, entre Lliga i carlisme, no és tant l'acta com la direcció política de la dreta gironina.

A la província de Lleida són tres els districtes sostrets a la lluita electoral per aplicació de l'article 29: Cervera —que continua en mans del liberal Matheu—, Tremp —en les del reformista Llari— i Solsona, on el liberal Daniel Riu succeeix al filoregionalista Pere Milà i Camps. A la capital, Balaguer, Borges i La Seu, les forces dretanes constitueixen, en absència de la Lliga i amb la benedicció de Madrid, una Coalició Monàrquica destinada a «acabar para siempre con la oligarquía republicano-nacionalista» ⁴¹; la formen les dues branques liberals reconciliades, els conservadors, els integristes i una part dels carlins, per a enfrontar-se amb dos homes de la UFNR (Moles i Rodés), l'independent Macià ⁴², i a La Seu, amb el conservador dissident Eduard Aunós ⁴³. Resta al marge d'aquest plantejament el districte de Sort-Viella, on liberals i conservadors donen suport a Emili Riu ⁴⁴, mentre que integristes i carlins presenten en Joan S. Griñó.

No cal dir que és la ciutat de Lleida —on es concentren els òrgans periodístics dels diversos grups— l'epicentre de la lluita provincial i l'únic indret on aquesta té un contingut més o menys polític. Els republicans —UFNR i PRR—, que aspiren a la reconquesta d'una representació «inicuamente arrebatada en las anteriores elecciones» ⁴⁵, menen una campanya molt dura i personalitzada, amb freqüent recurs a l'insult —la candidatura del conservador Ramos és qualificada de «ramera», i l'integrista «Diario de Lérida» rep el nom d'«El Eco de las Lechuzas»—, mentre utilitzen el tema de les subsistències per a donar a llur propaganda un to obrerista i popular. Per la seva banda, la premsa de la Coalició —«El Pallaresa», «El País», «Diario de Lérida», «El Radical»— es dedica, sota el lema d'«Ordre i Monarquia», a blasmar «los vocingleros del Puf» i llur «caci-quismo rojo»; enmig, els carlins dissidents d'«El Correo de Lérida» sostenen una apreciable propaganda anticoalicionista i favorable a l'absten-

40. «El Norte» denuncia, per exemple, el «pernicioso neutralismo [de la Lliga] en cuestiones religiosas»; 2-IV-1916.

41. «El Pallaresa», 24-III-1916.

42. El seu contrincant, el carlí Cirici-Ventalló, assegura que Macià és «prisionero de guerra de unos cuantos elementos de la extrema izquierda».

43. Aquest té per òrgan el diari «La Prensa», de Lleida.

44. «El Pallaresa» (8-IV-1916) afirma, en to d'elogi, que, de tan segur com té el triomf, E. Riu no s'ha mogut de Barcelona en tota la campanya.

45. «El Ideal», 5-III-1916.

ció: «con los republicanos, no; pero menos, mucho menos, con este conglomerado donde se hace el caldo gordo al partido caciquista»⁴⁶.

Una vegada més, caracteritza a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset la diversitat de candidatures en presència; ultra el prohom liberal Josep Nicolau, altres tres alternatives es disputen el vot dretà: un conservador, un jaumí i, per primer cop, un regionalista. En el camp republicà, l'inevitable Julià Nougués, després d'haver negociat una coalició amb el lerrouxista Juan José Rocha⁴⁷, ha acabat per aliar-se amb l'ex-reformista Estivill en una «Conjunció Republicano-Socialista», mentre el radical es presenta en solitari. Els restants cinc districtes de la província ofereixen, en canvi, un panorama més senzill: d'una banda, el bloc dinàstic dominat pels liberals, que presenta quatre candidats ministerials (Gandesa, Roquetes, Valls i Vendrell) i un maurista (Tortosa); d'altra banda, republicans de diverses filiacions (reformista, UFNR, independent) i, a Valls, el liberal escindit Albert Dasca; en tots els casos, la lluita es planteja entre dues opcions polítiques i/o personals antagòniques, sense que la presència, a Gandesa i Valls, de tercers candidats, lerrouxistes, pugui trencar aquesta bipolaritat. Segons les escasses informacions disponibles, la campanya, més que un debat polític o ideològic, és una competència entre clienteleles personals d'àmbit local, a les quals els candidats governamentals procuren aconseguir amb els procediments usuals: obtenció de petits crèdits del ministeri de Foment per a la reparació de camins, promesa de futures obres públiques, etc...

* * *

Les eleccions del 9 d'abril se celebraren a Barcelona sense cap mena d'entusiasme popular, però també sense incidents visibles, tot i que, l'endemà, la Lliga acusés els lerrouxistes d'haver introduït a les urnes 4 o 5.000 vots falsos, per mitjà de «rodes» i amb la protecció de les autoritats. La participació baixà al 37,3%, i la Lliga confirmà la seva posició majoritària en superar per 4.500 vots als radical-nacionalistes, els quals obtingueren les minories per a Lerroux i Giner de los Ríos. La candidatura de Reivindicació Republicana Autonomista assolí una votació molt considerable —10.500 vots de mitjana—, per bé que el sistema electoral vigent no li permetés de transformar aquesta força en representació parlamentària.

La característica més visible dels resultats a la capital, en relació amb el 1914, és l'augment de l'abstenció, que puja gairebé sis punts, es distribueix de forma molt regular pels deu districtes municipals i afecta clarament, bé que de manera desigual, les dues llistes principals: Lliga i radicals. La pèrdua de 2.300 vots regionalistes, que es localitza principalment en les zones burgeses i petit-burgeses —districtes II, III, IV i VI, és a dir, casc antic i Eixample— pot ésser explicada per diversos factors: l'actitud més o menys hostil del Govern Civil, el retraïment de determinats monàrquics

46. «El Correo de Lérida», 9-IV-1916.

47. «Diario de Tarragona», 3-IV-1916.

L'APOTEOSI

L'angelet se'n va amb l'Etern
i el diable cap a l'infern

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 14-VI-1916)

*Lerroux, diputat, com a àngel; Romanones com a divinitat
i Pere Coromines, sense acta cap a l'infern.*

que, considerant segur el triomf dretà, no volgueren contribuir a créixer l'avantatge lligaire i, sobretot, l'absència de bastants centenars d'electors nacionalistes-republicans que, el 1914, votaren Lliga per a protestar contra el pacte de Sant Gervasi, però que ara s'han reclòs en l'abstenció o, en menor mesura, han votat la Reivindicació Republicana Autonomista. En qualsevol cas, malgrat la davallada en xifres absolutes, la Lliga manté el seu percentatge global sobre el total de votants, ja que el retrocés al districte V és compensat per l'avenç al VIII, i això vol dir que la seva capacitat de mobilització electoral continua essent superior a la de qualsevol

altre partit; el districte III (el centre antic, a la dreta de la Rambla), bressol físic i social del regionalisme, n'és encara el més ferm bastió.

Pel que fa a la Coalició Republicana, el descens en prop de 3.500 vots —un pas més en la llarga crisi ideològica i organitzativa de les forces que han dominat el republicanisme barceloní durant la primera dècada del segle— és, a nivell immediat, atribuïble a un nou i dràstic retrocés de l'electorat de la UFNR, tot i que una porció d'aquest encara hagi contribuït, disciplinadament, a l'esforç comú; als barris de més sòlida implantació lerrouxista, la votació republicana augmenta (districte V), es manté estable (districte I) o reula en termes moderats (districte X), mentre que les més fortes pèrdues absolutes i relatives es registren als districtes III, IV, VI i IX, zones de predomini burgès i/o de feble presència d'immigrants, on el pes del nacionalisme republicà havia estat considerable i, per tant, la seva ensulsiada és més perceptible.

En aquest sentit, un símptoma esperançador són els més de 10.000 vots obtinguts per la candidatura de Reivindicació Republicana, recollits de manera molt equilibrada per tota la geografia urbana, però amb un pes especial de les barriades populars perifèriques (Sants, Poble Sec, Gràcia, Sant Andreu, Horta, etc.) englobades en els districtes VII, VIII i IX, on la RRA rep prop d'una quarta part dels sufragis; si en números absoluts hom no ha superat en gaire la votació que el doctor Queraltó assolí, tot sol, dos anys abans, aquesta d'ara té una cohesió i un valor qualitatiu superior, ha vist reforçat el seu component nacionalista amb la incorporació d'antics votants de la Unió Federal als districtes II, III, VI i IX, especialment, i pot representar la plataforma d'enlairament del Bloc Republicà Autonomista, hereu a l'ensem de l'ala més esquerrana de la UFNR i de la tradició més honesta i sincerament popular del lerrouxisme.

El nivell més alt de participació dins de la circumscripció barcelonina (41,7%) es dona en el districte més caracteritzadament burgès i de màxima implantació lligaire, el III, mentre el rècord d'abstencionisme es troba al districte obrer amb més població immigrada i que ha donat una porció més gran dels vots a la Coalició Republicana, el I. Val a dir, també, que el regionalisme només té la majoria aritmètica dels sufragis als districtes III, IV i VI.

Compensada, doncs, la davallada regionalista per la superior pèrdua de vots dels radical-nacionalistes, les legislatives del 1916 suposen, a Barcelona, la confirmació del predomini polític —que no numèric— de la Lliga, enfront del republicanisme dividit. És a dir que, en un context general de «deflació» electoral⁴⁸, la clientela burgesa o benestant del regionalisme resisteix la maror abstencionista una mica millor que la base popular o mesocràtica del lerrouxisme, la qual es veu afectada negativament per les derivacions econòmiques de la guerra, i és sollicitada, a més,

48. Dels 409 diputats que formaven el Congrés, 145 obtingueren l'acta, el 1916, sense elecció i per aplicació de l'article 29. G. MAURA i M. FERNÁNDEZ ALMAGRO, op. cit., pàg. 285.

per una segona candidatura republicana. Conscient de tot això, la Lliga farà del seu triomf barceloní una valoració mesurada i prudent, gens eufòrica, mentre el Partit Radical, sorprès per la irrupció dels Layret, Queraltó, Alomar, etc..., arxiva de sobte els impropis contra els «pertorbadors», demana, en tons conciliadors, respecte i serenitat, i entona un estereotipat clam unitari, però sense proposar unes bases concretes d'unió republicana, i sense manifestar-se disposat a renunciar a res de propi per tal d'assolir-la. En realitat, sota els arguments melodramàtics del lerrouxisme —«La Patria necesita un partido fuerte. La revolución, desatada por el hambre, pondrá en pie a la nación española contra todas las instituciones del pasado y del presente»⁴⁹, i cal que el Partit Republicà estigui preparat per a endegar i dirigir aquesta revolució imminent— hi ha el propòsit del lerrouxisme d'absorbir o satel·litzar el nou corrent antimonàrquic que sembla dibuixar-se entorn del BRA.

Malgrat l'ofensiva neocaciquil del govern Romanones-Alba, la Lliga re-ferma còmodament el seu domini damunt els districtes barcelonins de Castellterçol, Granollers i Vilanova, recupera Manresa de mans dels conservadors i conquereix Sant Feliu al reformista Joan Miró i Trepal, el qual intentava mantenir el patrimoni polític del seu germà Laureà Miró, mort en plena campanya electoral; en canvi, perd Vic, on N. Verdaguer i Callís és vençut pel liberal Bosch i Catarineu gràcies —segons la Lliga— a les tupinades, coaccions i compra de vots practicades pel ministerial; el Tribunal Suprem no ho creurà així, però els regionalistes aprofitaran el cas per a dreçar una violenta requisitòria parlamentària contra l'actuació electoral del govern a Catalunya, i contra el seu màxim responsable, el ministre de governació, S. Alba⁵⁰.

Els datistes Joaquim Sagnier i M. González Vilart són reelegits a Arenys i Igualada mercès —segons els seus oponents— a generoses compres de vots, i els liberals poden comptar, a més de Vic, amb la nova victòria, a Terrassa, d'Alfons Sala, el qual obté més de 5.500 vots enfront dels 7 del seu rival lerrouxista. Un triomf de proporcions similars (99,3% dels vots emesos) l'obté el reformista Josep Zulueta al seu feu de Vilafranca, contra un oponent apolític que acabà retirant-se. Per últim, i en un context provincial de gairebé nul·la presència republicana, el federal i cooperativista Joan Salas i Anton obté, en renyidíssima lluita, l'acta de Sabadell. La participació, molt desigual —del 35,8% a Vilafranca fins al 79,4 a Vic— dona una mitjana del 64,2%.

Una vegada més, els lligaires E. Bertrand i Serra i J. Ventosa i Calvell obtenen les actes de Puigcerdà i Santa Coloma de Farners, sense ésser inquietats pels seus contrincants reformista i republicà, respectivament; en canvi, a Vilademuls, l'intent del cacic Carles Cusí de «transmetre» el districte al regionalista Pere Rahola es veurà frustrat per l'ajustada victòria del ministerial Ballbé, victòria que la Lliga contestarà i atribuirà a coaccions governamentals. Si el republicà ara independent Albert manté

49. «El Progreso», 16-IV-1916.

50. Vegeu «Diario de Sesiones del Congreso», 24-V-1916, pp. 227 i ss.

el seu confortable predomini a La Bisbal, en canvi a Figueres, trencant la tradició republicana del districte, el ja esmentat Cusí venç i «convenç» al federal nacionalista Joaquim Salvatella, el qual no trigarà a canviar de cassaca per a esdevenir liberal monàrquic. A Torroella, el datista Fournier obté una àmplia victòria damunt el titular del districte en la darrera legislatura, el maurista Peyra.

L'elecció més tensa i problemàtica de la província és, però, la de Girona-capital, on les tres opcions en presència —extrema dreta (jaumí), centre-dreta (Lliga) i esquerra (republicà)— es reparteixen els votants en tres blocs gairebé idèntics, fins al punt que la victòria recau en el republicà Fernández del Pozo per vuit vots d'avantatge sobre el regionalista Masó i Valentí. Naturalment, i al marge de l'intercanvi d'acusacions entre carlins i lligaires sobre la responsabilitat d'haver dividit el vot dretà, la Lliga impugnà el resultat davant la Junta Provincial del Cens i, elevat el cas al Suprem, aquest recomanà l'anul·lació de l'acta, decisió que el Congrés ratificà malgrat la intervenció en contra de Lerroux⁵¹ i el llarg debat de republicans contra regionalistes. Resta a dir que la participació a les comarques gironines és del 70,2%, amb un mínim del 59% a La Bisbal, i un màxim del 79% a Torroella.

Als cinc districtes lleidatans que celebren eleccions, els resultats introdueixen canvis mínims en relació al 1914, i suposen un empat entre la Coalició Monàrquica i els seus oponents, bé que, en el conjunt provincial, s'observi un clar avantatge de les forces «esquerranes» —liberals, sobretot. Els comicis resulten disputats a la ciutat de Lleida —on, tanmateix, el conservador Ramos Cordero supera en prop de mil vots el republicà Moles⁵²— i sobretot, a La Seu, on la Junta del Cens dona com a guanyador el ministerial Sales Musoles per una diferència de 66 vots sobre el conservador independent Eduard Aunós, malgrat les protestes d'aquest. En canvi, a Balaguer, Les Borges i Sort-Viella els «titulars» dels respectius districtes —Rodés, de la UFNR, el nacionalista independent Macià i el liberal Emili Riu— assoleixen majories aclaparadores —entorn del 80% dels vots emesos— enfront de contrincants d'extrema dreta. La participació, oscil·lant entre el 53'8% de Sort i el 76% de La Seu, resulta, en mitjana, relativament baixa: 65,9%.

Una semblant tònica continuïsta presideix els resultats a la província de Tarragona. A la Circumscripció, el liberal Nicolau, el federal Nougés i el conservador Veciana són reelegits amb xifres de vots similars a les del 1914, però cal remarcar la important votació —més de 6.000 sufragis— assolida pel candidat regionalista debutant, Josep Vidal i Barraquer, cosa que, juntament amb la davallada del carlí Suelves, assenyala el començament d'un procés de canvi en la direcció política de la dreta catòlica tarragonina; d'altra banda, els més de 2.000 vots de diferència entre els dos membres de la Conjunció Republicano-Socialista, Nougés i Estivill

51. *Ibíd.*, 25-V-1916.

52. Ultra les rituals denúncies de compra de vots, el diari republicà «El Ideal» (11-IV-1916) atribueix la desfeta al fet que els liberals demòcrates —o riuistes— votessin en Ramos.

—aquest no elegit— indiquen prou bé la primacia de les posicions personals sobre les etiquetes polítiques en els districtes rurals.

A Roquetes, el liberal Kindelán renova la seva investidura davant l'oposició simbòlica del republicà Lluís Companys, i en condicions idèntiques obté la reelecció a Valls el liberal dissident Albert Dasca, ja que el seu competidor, el ministerial Guasch, es retira degut a la «vergonyosa compra de vots» perpetrada pel primer⁵³. Marcel·lí Domingo, ara amb l'etiqueta del BRA, consolida la seva posició a Tortosa i s'imposa còmodament al maurista Adolfo Navarrete. Per contra, constitueixen sorpreses la desfeta del reformista Caballé Goyeneche a Gandesa enfront del liberal Maristany i, encara més, la de Jaume Carner al Vendrell davant d'un liberal, el marquès de Vilanova i la Geltrú. En conjunt, doncs, hom pot parlar d'una gran victòria liberal i d'un seriós retrocés republicà, amb una participació mitjana del 69,9%, entre el mínim de Roquetes —58,2%— i el màxim del Vendrell —81,4%—.

* * *

El resum numèric dels resultats electorals del 1916 ens ofereix la següent distribució de les actes:

Regionalistes	13
Liberals	13
Conservadors	5
Reformistes	2
Radicals	2
Federals	2
Republicans independents	2
BRA	1
UFNR	1
Liberals independents	1
Jaumins	1
Nacionalistes	1

Potser la conseqüència més òbvia dels comicis que comentem és la ratificació de la Lliga —en escons guanyats, en vots recollits i, encara més, en representació social— com la primera força política del Principat, malgrat —o gràcies— a l'oberta hostilitat del govern, que ha permès al regionalisme prestigiar-se en el paper de «perseguit» i reiterar la seva vocació de «partit nacional» enfrontat amb Madrid. L'únic resultat pràctic de l'ofensiva neocaciquil menada per Alba ha estat l'espectacular revifalla del partit liberal, el qual assoleix una fràgil prepotència —fràgil, perquè depèn de la protecció governativa, i perquè tan bon punt canvien els aires polítics a la Cort, la majoria dels ara elegits s'apressaran a decantar-se vers la Lliga— i dona al conjunt de la representació parla-

53. «Diario de Tarragona», 10-IV-1916.

mentària catalana una forta majoria dretana. Per últim, cal subratllar la nova i important davallada republicana, que es reflecteix en el nombre d'elegits —de 13 a 10, incloent els reformistes— però també en la creixent fragmentació organitzativa, en la minva de votants, etc...

Les eleccions del 1916 —que Marcellí Domingo qualificarà de «desastre republicano»⁵⁴— tenen, doncs, la virtut de precipitar i posar al descobert la llargament covada crisi del republicanisme a Catalunya, la manifestació més immediata i visible de la qual és la desaparició de la UFNR. En efecte, davant la magnitud de la desfeta, Pere Coromines dimiteix la presidència del partit i es retira de la política, exemple que és seguit pel també vençut Jaume Carner, i no cal dir que la defecció dels líders accelera la desbandada: mentre «El Poble Català», ensopidíssim, reconeix que la Unió Federal «se n'ha anat a fons perquè era una ficció»⁵⁵, Salvatella es prepara a saltar vers el liberalisme dinàstic, i l'únic diputat que resta a la Unió, Felip Rodés, comença a cercar l'aixopluc de la Lliga; abans d'acabar el mes d'abril, el Centre Nacionalista Republicà, nucli bàsic de la UFNR a Barcelona, es dissol, i el partit pot considerar-se liquidat, per bé que en subsisteixin residus, a Barcelona i Badalona, entorn de les minories consistorials i sota la inspiració de Santiago Estapé⁵⁶.

La desorganització de les forces republicanes, però, abasta també el PRR —greument afeblit— i al BRA, en perill de ruptura a causa de les divergències entre M. Domingo⁵⁷ —que molts creuen massa vinculat amb el lerrouxisme— i els altres dirigents, fins al punt que «El Diluvio» considera impossible la continuïtat del diputat tortosí al capdavant del Bloc⁵⁸. Quan, en les setmanes immediates a les eleccions, el propi Domingo rebutja els discursos unitaris d'«El Progreso» i afirma la necessitat d'oblidar la lletania dels vells programes democràtics que ja no mobilitzen ningú per a parlar dels problemes concrets i quotidians dels sectors populars, intenta probablement rebatre les acusacions de filoradicalisme, però també assenyala la direcció que seguirà, un any després, el Partit Republicà Català.

A part l'aplicació de l'article 29 a sis districtes —Berga, Mataró, Olot, Cervera, Solsona i Tremp— que, si en el context estatal representen només el 4,1% dels 145 escons que hom atorgà sense elecció, a nivell català suposen el 13,6 de les actes en disputa, l'índex de participació més baix del Principat es dona a Vilafranca (35,9%), i no arriba al 60% en alguns altres districtes (Sort, Roquetes, Terrassa, La Bisbal), caracteritzats tots ells per ésser «propietat política» d'un determinat personatge; en canvi, assoleix el 81% al Vendrell, en una contesa amb indicis abundants

54. «La Publicidad», 21-IV-1916.

55. «El Poble Català», 15-IV-1916.

56. S. ALBERTÍ, op. cit., pàg. 400.

57. És significatiu el fet que, durant la campanya electoral, «La Publicidad» —diari del qual Domingo era director— es limités a realitzar atacs «unitaris» contra la Lliga, sense recolzar obertament la candidatura de Reivindicació Republicana Autonomista.

58. «El Diluvio», 13-IV-1916.

de corrupció. Per províncies, i en relació amb el 1914, l'abstenció augmenta sensiblement a Barcelona —més a la capital que a comarques— i, sobretot, a Lleida, on puja més de deu punts, però es manté estable i entorn del 30% a Girona i Tarragona.

Si un índex de la conflictivitat de cada elecció pot ésser el nombre d'actes protestades, la del 1916 resulta lleugerament més tranquil·la que l'anterior, ja que s'hi produeixen 15 casos d'impugnació formal dels resultats davant el Suprem, dels quals només dos (Vic i Girona) són objecte de debat al Congrés, i únicament l'acta gironina és, en darrer terme, anul·lada.

* * *

L'elecció parcial al districte de Girona fou fixada en principi per al 30 de juliol, i ajornada després fins al 24 de setembre; en l'interval entre les dues dates, però, es produïren uns fets que havien d'esdevenir centrals en el desenvolupament dels comicis: el 19 d'agost, com a culminació de diversos incidents anteriors entre militars i paisans a la ciutat dels quatre rius, un grup d'oficials de la guarnició, armats, agrediren a pacífics ciutadans que passejaven, i de la batussa subsegüent en resultaren nombrosos ferits i contusionats, naturalment civils.

La topada, que no era insòlita en la història de les difícils relacions entre l'oficialitat —convençuda d'ésser una casta superior— i la població civil de les capitals provincianes de la Península, es produïa en un context preelectoral ja tens, i es convertí immediatament en el gran tema de la premsa catalanista, alimentat per les protestes de l'Ajuntament gironí i per l'adhesió d'entitats i personalitats. Tot i que polítics republicans se sumaren a les veus de condemna⁵⁹, la Lliga cercà aviat la capitalització política dels fets —no havien estat uns esdeveniments similars, el 1905, la llavor de la Solidaritat?— i el Partit Radical cuità a fer-li el joc, sortint en defensa de l'Exèrcit, «que es la institución encargada de mantener la integridad nacional»⁶⁰.

Configurat d'aquesta manera l'ambient previ a l'elecció, les forces que hi concorren són, en substància, les mateixes que l'abril: els republicans amb E. Fernández del Pozo, els regionalistes amb Santiago Masó, i l'extrema dreta tradicionalista representada per «El Norte», que en principi dóna suport a un maurista i, quan aquest es retira —el 15 de setembre— presenta el jaumí Joaquim Font i Fargas, membre del sector anticatalanista de Dalmacio Iglesias i contrari a la línia d'«El Correo Catalán»; el republicà es recolza en una «unió d'esquerres» que integren el PRR, el BRA, els reformistes i els liberals dinàstics, i —en la me-

59. Per exemple, l'ex-diputat Fernández del Pozo trameté a l'Ajuntament gironí la seva adhesió, i M. Domingo blasrà el militarisme des del nou diari «La Lucha».

60. «El Progreso», 26-VIII-1916.

sura que el pacte de la Castellana continua vigent— pot comptar amb la benevolència del govern Romanones.

En el marc d'una campanya llarga i molt activa per part de les dues opcions principals, els arguments bàsics emprats per la Lliga són dos —Fernández del Pozo és un foraster sense cap relació amb el districte, els problemes i inquietuds del qual ignora, i és, a més, «lerrouxista», «el candidat d'El Progreso», del diari que no ha condemnat els militars agressors— i els seus objectius són també dobles: associar la candidatura republicana a l'agressió dels oficials, i la d'en Masó a les exigències d'un desgreuge; i captar el vot de tota la gent d'ordre, àdhuc «apolítica», marginant el candidat jaumí, «pertorbador» i «dissident» de la pròpia disciplina.

Dels republicans units, que mobilitzen per a la campanya a Lerroux, Albert, Pi i Sunyer, Giner de los Ríos, etc..., i fan de la lluita a Girona el centre d'atenció de llurs periòdics, potser el Partit Radical és qui realitza una tasca propagandística més sorollosa; el lerrouxisme, ben necessitat de temes que engresquin l'entusiasme de la base i facin oblidar la passada desfeta, i aspirant a capitalitzar en benefici exclusiu la previsible victòria republicana, infla la importància de la contesa i la presenta com una mena de plebiscit popular sobre la política de la Lliga i sobre la Mancomunitat, a la vegada que anuncia la presència massiva a Girona, el dia 24, de «jóvenes radicales» destinats a «defender la pureza del sufragio».

Amb aquests precedents d'inusitada mobilització política, expectació i tensió ciutadana, era previsible una jornada electoral accidentada; en efecte, els descarats intents lligaires de comprar vots —segons els uns— o les coaccions i agressions de les colles lerrouxistes —segons els altres—, juntament amb la passivitat del governador civil, De la Prida, desfermaren la violència, que ocasionà un mort i nombrosos ferits⁶¹. Al capdavant, però, els més de tres-cents vots de dreta que el carlí Font i Fargas arrabassà al regionalista Masó foren decisius, i permeteren la victòria republicana amb 81 sufragis d'avantatge.

No cal dir que la Lliga qualificà el triomf de Fernández del Pozo d'«ignominiós» i «fraudent», i considerà l'ocorregut un nou «afront a Catalunya» del govern liberal⁶². El Partit Radical, per la seva banda, ultra muntar una sorollosa campanya entorn de la mort del lerrouxista Miguel Morales, s'apropia totalment de la victòria, i en fa una valoració hipertrionfalista, ben exemplificada en l'article d'«El Progreso»⁶³, «El principio del fin de la Lliga»: «En la lucha de ayer, se decidía la suerte de dos partidos políticos en Cataluña. Se fijaba el porvenir del glorioso Partido Radical, héroe de la jornada, y se afianzaba, o se disolvía, toda la arquitec-

61. El mort —un jove radical— es produí a Salt, en la batalla a trets que s'originà quan els republicans assaltaren el domicili del marquès de Camps, esdevingut —segons els atacants— centre de la compra de vots per a la Lliga.

62. Vegeu «La Veu de Catalunya», 25-IX-1916.

63. «El Progreso», 25-IX-1916.

tura barroca, todo el florilegio churrigueresco de esos mercaderes del Derecho, tratantes de la justicia. (...) La elección de ayer era un verdadero plebiscito en que el pueblo había de manifestar su voluntad respecto de los actos ejecutados por la Lliga después de las últimas elecciones generales. (...) El desastre sufrido ayer por esa comunidad explotadora, es definitivo... Gerona (...) ha sido la tumba de la Lliga y la cuna de una nueva, de una sólida y definitiva unión de los republicanos españoles».

Com és obvi, les previsions dels lerrouxistes no resultaran profètiques i, d'altra banda, el seu intent de prendre l'elecció gironina com a punt d'arrencada per a una ofensiva contra la Macomunitat, recusada —segons ells— per Girona, Lleida i Tarragona, es veurà tot seguit ofegada pels nous conflictes polítics i socials que enfosqueixen l'horitzó del 1917.

* * *

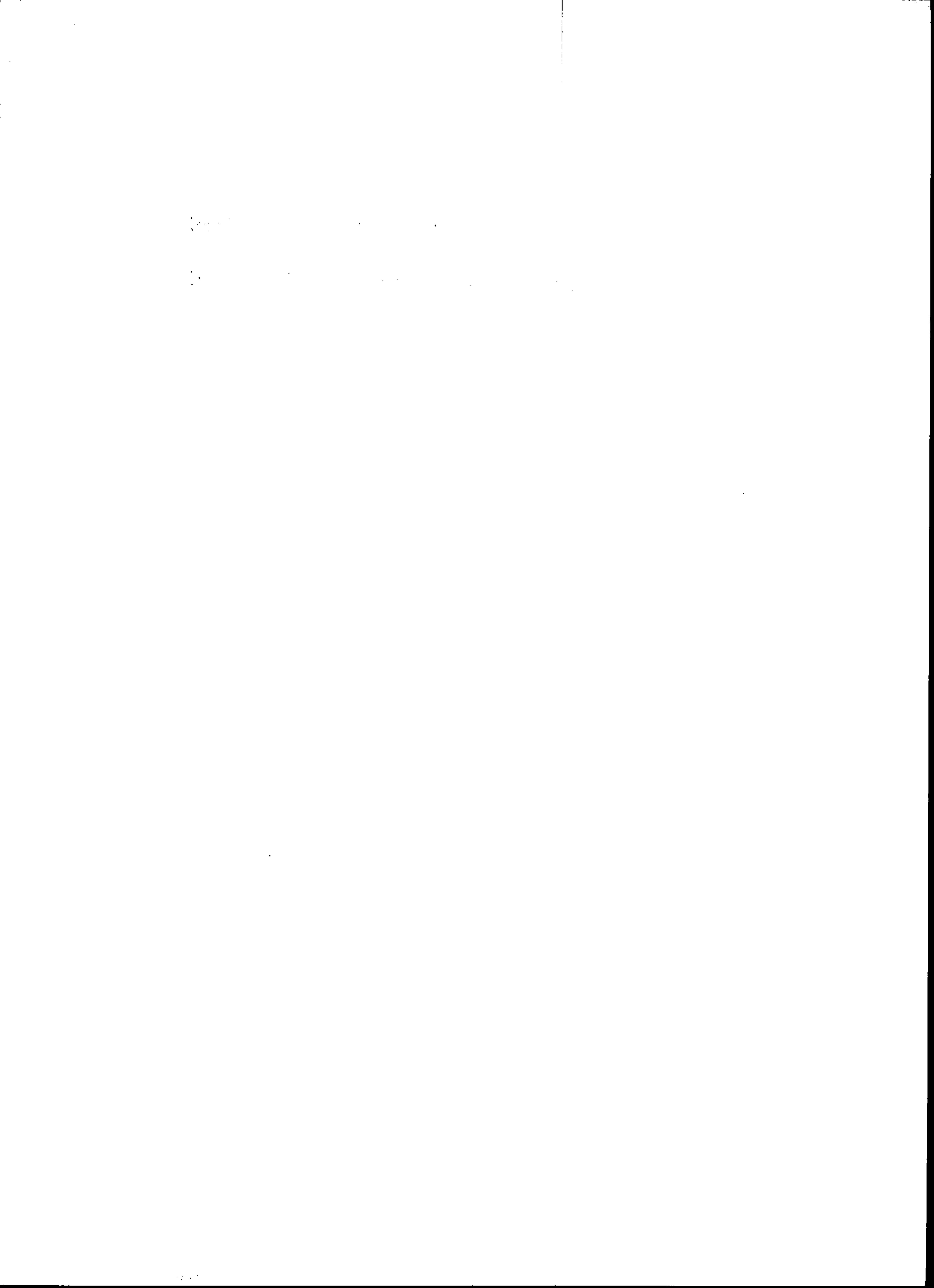
Encara dins de la legislatura del 1916, té lloc a Catalunya una nova elecció parcial, originada el gener del 1917 per l'obligada renúncia a l'acta del diputat liberal per Tarragona, Josep Nicolau, en ocasió d'ésser nomenat director general de comerç del ministeri de Foment. Els comicis a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset —que en aquest cas funciona com a districte uninominal— són convocats per al 4 de març i s'hi presenten dos candidats: el propi Nicolau, recolzat pels tradicionalistes, pel diari catòlic «La Cruz» i, en general, per totes les dretes, i el republicà Antoni Estivill, comptant amb l'ajut del grup federal reusenc de «Las Circunstancias».

La desigualtat de forces entre els dos contricants⁶⁴, el fet que, per a l'11 de març, hi hagués convocades a tot el país eleccions provincials, i el pressentiment que les Corts —tancades a finals de febrer— tenien els dies comptats, restaren a la lluita tot l'interès. Sense realitzar cap acte propagandístic, Nicolau es limità a capitalitzar la «gratitud» del districte i a utilitzar la influència del seu càrrec —recordem que les comarques de la Circumscripció eren exportadores de vins, fruita seca, etc..., i que el comerç exterior es trobava en situació delicada a causa de la guerra— per tal d'obtenir, en un clima de baixa participació, una folgada victòria. Tammateix, i a causa de la crisi política que commogué el règim al llarg del 1917, hom arribà a la dissolució de Corts, el novembre, sense que el Congrés hagués aprovat l'acta tarragonina.

64. Segons «La Veu de Catalunya» (21-II-1917), la candidatura d'Estivill està destinada només a evitar l'aplicació de l'article 29.

9. Les eleccions del 24 de Febrer de 1918

La solidesa demostrada per la Lliga en les legislatives del 1916 no desarmà, evidentment, l'hostilitat del govern liberal envers el partit català, però féu possible que el regionalisme, un cop assegurada la seva rearguarda, passés a la contraofensiva; estimulada, a més, per l'esperança de cobrir, en part, l'espai polític que ha deixat lliure l'ensulsiada de la UFNR, la Lliga accentuarà des d'ara el radicalisme verbal, adoptarà un llenguatge obertament nacionalista i insistirà més que mai a identificar-se amb la totalitat de Catalunya, sense que això signifiqui —ben al contrari— renunciar a la línia d'intervencionisme hispànic ja esbossada uns mesos abans.

Les primeres manifestacions més visibles de la nova actitud lligaire són el 21 de maig, la «Festa de la Unitat», i les intervencions parlamentàries de Cambó, el juny-juliol del mateix 1916, en el debat de la contestació al Missatge de la Corona. Tanmateix, els importants problemes doctrinals i constitucionals que hi són plantejats —afirmació de la nacionalitat catalana, voluntat dels catalans de participar en el govern de l'Estat, demanda d'una àrea pròpia de sobirania, etc...— restaran aviat enfosquits per l'eclosió d'un tema molt més pragmàtic, que polaritzarà en endavant l'enfrontament de la Lliga amb el poder central. Santiago Alba, que ha canviat la cartera de Governació per la d'Hisenda, presenta el juny a les Corts un projecte de llei sobre Beneficis Extraordinaris de la Guerra, favorable als sectors agropecuaris, però lesiu per als interessos industrials i comercials segons la Lliga, la qual assumirà immediatament l'oposició a les reformes fiscals albistes, i la sostindrà al llarg de mesos d'aferrissades discussions parlamentàries, mentre, al carrer, l'escassetat i la carestia dels productes bàsics esperonen la conflictivitat social, estimulen l'acostament UGT-CNT i congrien, arreu del país, un clima pre-revolucionari.

En el context així caracteritzat, les eleccions de diputats provincials de l'11 de març del 1917 suposen, a Catalunya, una nova confirmació de

l'hegemonia lligaire, i la reiterada prova de la impotència del BRA; malgrat que la desaparició de la UFNR hauria hagut d'afavorir la consolidació del Bloc, esdevingut ara l'única força d'esquerra catalanista, els magres resultats assolits —un diputat a Barcelona i dos a Tarragona— el condemnen irremissiblement a un paper testimonial sense futur. Ja ben abans, però, d'aquest definitiu fracàs, havia sorgit d'una de les entitats comarcals més representatives del republicanisme català, la Joventut Republicana de Lleida, un nou projecte de reconstrucció orgànica de l'espai polític que comentem, dispers, acèfal i afeblit per personalismes i localismes. Des del setembre del 1916, Humbert Torres i Alfred Pereña impulsaren mítings i converses amb voluntat unitària, que quallaren ràpidament després de les decebedores eleccions del març del 1917. Els dies 21 i 22 d'abril d'aquest any se celebrava a l'Ateneu Gracienc de Barcelona, i amb la presència o l'adhesió de més de 150 entitats republicanes d'arreu del Principat¹, l'assemblea constitutiva del Partit Republicà Català. Sota un programa federalista, aliadòfil, jacobí i socialitzant elaborat per Layret, hi conflüen dos components bàsics —BRA i Joventut Republicana—, a més d'un grup de desenganyats del reformisme —Lluís Companys, Antoni Estivill, Ramon Riu—, restes comarcals de la UFNR, i els federals empordanesos que seguien el doctor August Pi i Sunyer. Un directori de cinc membres —Marcel·lí Domingo, Francesc Layret, Gabriel Alomar, Alfred Pereña i Antoni Estivill— dirigia el nou partit, la voluntat obrerista i antidinàstica del qual trobaria ben aviat ocasió de manifestar-se.

En efecte, i tornant a la descripció de la política parlamentària espanyola, el govern liberal que exerceix el poder des del desembre de 1915, internament esquerdat per les divergències entre Romanones i Alba, i sotmès a les tensions emanades de la guerra, experimenta un ràpid desgast que acabarà forçant la dimissió del seu president, el comte de Romanones. El 19 d'abril, Manuel García Prieto pren el relleu, al capdavant d'un anodí gabinet liberal-demòcrata en el qual Santiago Alba conserva el departament d'Hisenda, però la vida del «ministerio García» —com l'anomena despectivament la premsa republicana—, serà breu, i la seva fi, poc gloriosa: el maig esclata a la llum pública el llargament covat conflicte de les Juntes Militars de Defensa, i els poders civils —el govern i el mateix rei— s'han de plegar a les exigències d'un Exèrcit esdevingut l'àrbitre de la situació; el 7 de juny cau el marquès d'Alhucemas; quatre dies després, amb les Corts tancades, el partit conservador «idóneo» encapçalat per Eduardo Dato torna al poder amb posat impassible i, com a única resposta davant el malestar i la protesta generalitzades, suspèn les garanties i referma la censura. El règim continuava preferint la tàctica de l'estruç.

No és aquest el lloc, ni el nostre propòsit, d'analitzar ara la quasi-revolució que, durant l'estiu del 1917, posarà el règim espanyol de la Res-

1. «El Diluvio», 23-IV-1917.

tauració a la vora del col·lapse². De la successió de fets que, originats per la pertinacitat negativa del govern Dato a obrir unes Corts en les quals està en minoria, menaran, a través de l'Assemblea de Parlamentaris i de la vaga general de l'agost, a la caiguda d'aquell govern, a finals d'octubre, ens interessa només remarcar-ne alguns aspectes: el primer, el protagonisme absolut de la Lliga en el moviment dels parlamentaris —empresa conservadora amb mitjans revolucionaris—, cosa que converteix el partit regionalista en el portaveu, no ja dels interessos burgesos catalans, sinó de les burgesies industrials i mercantils de tot l'Estat, i l'obliga a abocar-se cada cop més Catalunya enfora per tal de vertebrar aquestes forces i llançar-les a l'assalt del sistema. El segon, la dòcil adhesió a les iniciatives lligaires de pràcticament totes les altres forces polítiques catalanes —Partit Radical, liberals autonomistes, republicans independents—, les quals, amb l'única excepció del nacionalista Macià, no intentaran en cap moment desbordar els plantejaments regionalistes. El tercer, l'important —qualitativament, almenys— paper jugat pels homes del nou Partit Republicà Català en el desenvolupament de la crisi revolucionària al Principat: llur únic diputat, Marcellí Domingo, protagonitzarà, amb Companys i Layret, les abrandades campanyes del diari «La Lucha» contra l'Exèrcit i la monarquia, i col·laborarà més que cap altre polític burges amb la CNT en els preparatius insurreccionals; aquesta conseqüència entre propaganda i conducta, que contrasta vivament amb les ambigüitats i desercions dels lerrouxistes, culminarà en l'empresonament i l'intent d'assassinat de Domingo per part dels militars, i donarà al PRC una apreciable aurèola de prestigi en els medis obrers i populars.

Dit això, n'hi ha prou amb recordar que el govern conservador, amenaçat pel triple perill dels militars, la burgesia reformista i el moviment obrer, havia sortit del pas sobre la base d'enfrontar aquestes tres forces entre elles, però sense satisfer cap de llurs demandes; tanmateix, un cop esvaït el risc de la revolta proletària, tant les Juntes de Defensa com els parlamentaris tornaren a la càrrega, i el ministeri Dato trobà esgotada la seva capacitat de maniobra. El 27 d'octubre, mentre hom preparava la segona reunió de l'Assemblea de Parlamentaris a l'Ateneu de Madrid, els militars empraven una vegada més llur força coactiva com a mecanisme del canvi polític, i obligaven el gabinet «idóneo» a abandonar el poder.

La solució a la subsegüent crisi de govern no resultà fàcil, tenint en compte el definitiu trencament del torn liberal-conservador, i la presència amenaçadora de l'Assemblea en funcions de Parlament paral·lel. L'única fórmula viable —llargament propugnada per la Lliga— semblava ésser un govern de concentració que recollís l'esperit del moviment dels parlamentaris i posés en marxa el procés de reforma constitucional, però calia comptar també amb el suport de l'Exèrcit, i les Juntes el condicionaven a la presència de Juan de la Cierva al ministeri de la guerra; en aquest punt, la unitat del front reformista es trencà, perquè mentre l'esquerra

2. Sobre aquest tema, vegeu LACOMBA AVELLÁN, JUAN A., *La crisis española de 1917*, i l'àmplia bibliografia que ressenya.

de l'Assemblea —Melquíades Alvarez— es negava a compartir el poder amb el responsable de la repressió del 1909, la dreta —Cambó— resolgué acceptar. Es consumava així la renúncia de la burgesia als propòsits de conquerir el règim, i la integració de la Lliga en el bloc oligàrquic de poder, amb l'esperança —o el pretext— de renovar el sistema restauracionista des de dins.

El 3 de novembre, doncs, García Prieto tornava a la presidència, amb un govern de concentració que integraven un liberal, un maurista, un «ciervista», un demòcrata i, per primera vegada des del 1899, dos ministres catalans: el regionalista Joan Ventosa i Calvell, i el republicà Felip Rodés i Baldrich, antic membre de la UFNR que ara servia de caució «esquerrana» al gabinet amb el beneplàcit de Lerroux; al ministeri de la Governació, un magistrat «apolític» del Suprem, el vescomte de Matamala, havia de garantir la imparcialitat del govern en les eleccions³. Es tractava, evidentment, tant per l'amplada del ventall polític comprès com per la talla de les figures involucrades, d'una «solució menor» i interina, d'un «govern de lloctinents» rebut amb hostilitat pels aparells dels partits dinàstics —especialment els datistes i la fracció liberal de Santiago Alba— i combatut per les esquerres republicanes, que consideraven la conducta de la Lliga una traïció a l'Assemblea de Parlamentaris.

Val a dir que el propi gabinet, conscient de la seva fragilitat, es fixà uns objectius modestos: la dissolució —per fi!— de les Cambres⁴ i la convocatòria de noves Corts «elegidas con abstención de toda intervención gubernativa»⁵ i capaces d'acarar la resolució dels problemes de l'Estat. Per primera vegada de la Restauració ençà, un govern feia renúncia formal de l'encasellat, i això ofería a la Lliga l'oportunitat de transplantar el regionalisme Ebre enllà, aprofitant el buit polític deixat per la inhibició del poder central.

Per a completar el context sociopolític global en el qual tenen lloc les legislatives del 1918, cal encara subratllar dos elements. El primer, l'existència, des del juny del 1917, d'una nova conjunció republicano-socialista —integrada per PSOE, PRR i reformistes— amb objectius inicialment revolucionaris, però que, després de la vaga de l'agost i de la ruptura del moviment dels parlamentaris, deriva aviat en coalició electoral amb un propòsit emblemàtic: l'alliberament dels quatre components del comitè de vaga socialista, condemnats a 30 anys de presidi. El segon, la virulència amb què es planteja el problema de les subsistències arreu del país, i especialment a Barcelona, on durant tot el mes de gener sovintegen les manifestacions violentes i els assalts a fleques i mercats, fins a culminar, el 25 d'aquell mes, en la destitució del governador civil, marquès de Pilares —substituït per Carlos González Rothwos—, la suspensió de garanties i la proclamació de l'estat de guerra a la província.

3. La composició del govern García Prieto, a MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 309.

4. Aquesta tindrà lloc el 3 de gener de 1918.

5. De la declaració ministerial, citada per PABÓN, J., op. cit., pàg. 573.

Amb el pròleg d'unes eleccions municipals —l'11 de novembre del 1917— intensament polititzades, en les quals lligaires i radicals mantenen llurs posicions barcelonines, el plantejament general de la campanya del 1918 a Catalunya es caracteritza, d'una banda, per l'ofensiva de la Lliga —que, per primera vegada, *és poder*— destinada, sota l'eslògan «Per l'Espanya gran», a organitzar el regionalisme arreu de la Península i fer-ne la plataforma per a la conquesta de l'Estat i l'ulterior assoliment de l'autonomia. L'altre tret remarcable és la coalició del Partit Radical, el Partit Republicà Català, la Federació Catalana del PSOE i el Partit Reformista, versió catalana de la conjunció republicano-socialista estatal, que engloba, amb les excepcions locals que indicarem, totes les esquerres del Principat. Clarament, doncs, els comicis enfronten les dues ales —dreta i esquerra— del moviment dels parlamentaris, i suposen un plebiscit —que els uns volen ratificador i els altres condemnatori— sobre la pretensió regionalista de reformar el règim des de dintre.

Si passem, ara, a descriure l'arreglament electoral de les forces polítiques a Barcelona, caldrà començar subratllant la preocupació i l'alarma que manifesta la dreta ideològica i social de la ciutat davant l'anunciada inhibició del govern en les eleccions del 24 de febrer. Al llarg del mes de gener, es multipliquen en les planes de «La Vanguardia», per exemple, les crides a la prevenció «contra los manejos de las izquierdas, que hablan mucho de renovación y nuevos métodos, y lo que persiguen es la destrucción del régimen y la implantación de una República que sería un poco más agitada y desastrosa que la de Portugal»⁶, les manifestacions d'escepticisme sobre l'eficàcia de la neutralitat governativa, i àdhuc les recomanacions explícites d'«una unión de todos los monárquicos y amantes del régimen»⁷ per a encarar-se amb les esquerres coaligades. Responent a aquest estat d'opinió, el Centre Monàrquic Conservador realitza gestions encaminades a obtenir «la unión de elementos de orden con amplia conjunción de derechas»⁸, però, un any més, el projecte devia fracassar ràpidament, perquè hom no tornà a parlar-ne.

Altra vegada, doncs, malgrat les seves velleitats «revolucionàries» del darrer estiu, i a despit dels seus propòsits reformistes d'ara, la Lliga és l'única alternativa seriosa d'ordre a Barcelona, l'únic agrupament —segons reconeix un rotatiu dretà⁹— que «acude al cuerpo electoral solicitando los sufragios con un credo político definido, con una doctrina concreta, con una bandera fija», l'únic partit conservador que disposa d'una màquina electoral eficaç potenciada, en aquest moment, per la presència de dos dels seus homes al govern de l'Estat. Si els recents esdeveniments polítics poden haver deteriorat la imatge del regionalisme entre els sectors més immobiliers de l'electorat —¿no ha anat la Lliga del braçet de republicans i socialistes en la lluita contra el govern Dato?, no refusà després el seu suport a Maura?, no parla del caràcter constituent de les

6. «La Vanguardia», 13-I-1918.

7. Ibid., 31-I-1918.

8. «Diario de Barcelona», 31-I-1918.

9. «La Vanguardia», 21-I-1918.

properes Corts?—, en canvi el plantejament bipolar de la contesa i l'aparent radicalització de les esquerres afavoreixen l'agrupament instintiu de les classes benestants entorn de la bandera lligaire; i és per facilitar i reforçar aquesta tendència previsible que l'estat major regionalista resol convertir en coalició estable les seves cordials relacions amb el carlisme, tot incloent un tradicionalista en la candidatura.

La llista de la Lliga intenta respondre, en la seva composició, als diversos aspectes de la lluita propera que el partit vol capitalitzar. La presència de Francesc Cambó hi representa la direcció audaç i imaginativa que el regionalisme ha tingut durant la crisi del 1917, el protagonisme assolit en la política espanyola, l'entrada al govern...; Pere Rahola, senador en l'últim bienni, aporta una connotació més nacionalista i liberal, i el prestigi de la seva posició activament aliadòfila; Albert Rusiñol i Magí Morera van a la reelecció més per llur significació social —burguesia industrial i professions liberals, respectivament— que com a «polítics»; en fi, el notari jaumí Narcís Batlle i Baró té com a funció captar la dreta catòlica més ultrancera i garantir l'autenticitat del conservadorisme lligaire.

Gràcies al seu esperit de síntesi, la candidatura regionalista-carlina recull el suport, més o menys entusiasta, dels altres nuclis de la dreta barcelonina: explícitament l'hi donen el partit liberal-demòcrata¹⁰ i, en nom dels conservadors, Joan Maluquer i Viladot¹¹, mentre la Defensa Social recomana el candidat jaumí¹², sense expressar cap veto als altres quatre noms. En canvi, el «Diario de Barcelona» manté, tot al llarg de la campanya, una actitud hostil envers la «plutocràcia electoral» de la Lliga, considera inoportuna i perillosa per al règim la convocatòria electoral i veu en l'absència d'una «razonable presión gubernamental» damunt els electors un acte de complicitat amb la subversió; al capdavant, però, els clams antirevolucionaris del «Brusi» i les crides alarmistes a la mobilització general de la gent d'ordre per a contrarrestar la «nociva influencia» del sufragi universal, no són sinó formes alambinades i reticents d'abonar l'opció regionalista.

L'elaboració de la candidatura esquerrana, vista l'heterogeneïtat de la Coalició, fou especialment conflictiva. Francisco Largo Caballero hi representava, no la microscòpica força del socialisme barceloní, sinó l'aurèola del prestigi dels quatre empresonats de Cartagena, i el sentit revolucionari de la vaga de l'agost; de manera semblant, Marcellí Domingo aportava, molt més que el suport del PRC —feble a Barcelona—, el record de les seves campanyes del 1917 i la imatge de «màrtir» guanyada en els esdeveniments de l'any anterior; la base organitzativa de la Coalició a la capital era, però, el Partit Radical, i com a tal presentava Alejandro Lerroux i H. Giner de los Ríos, talment que la polèmica es limità al cinquè lloc. Des del seu republicanisme independent i crític, «El

10. «La Veu de Catalunya», 21-II-1918.

11. «La Vanguardia», 24-II-1918.

12. «Diario de Barcelona», 20-II-1918.

L'esbronc electoral

—Que no'ns coneixes?... Som els de sempre...
—Doncs no hi veig la «renovació».

(*"La Campana de Gràcia"*, 9-II-1918)

Diluvio» proposà Angel Guimerà i, havent renunciat aquest, en Gabriel Alomar, però en darrer terme prevalgué la tradició lerrouxista d'incorporar a les candidatures un «finançador», i el designat fou Joan Pich i Pon, malgrat el seu analfabetisme públic i notori i l'escassa simpatia de què gaudia en els propis rengles radicals. Com escrigué «El Diluvio»¹³, els capitosts republicans avantposaven «una bolsa a una frente augusta», preferien «a Gabriel Alomar, el maestro, don Juan Pich y Pon, ricachón improvisado» sense cap consistència política i cèlebre només per la seva «populachería advenediza».

A causa de «l'afer Pich» i, en general, de la que hom creu excessiva empremta lerrouxista damunt la llista de la Coalició, aquesta trobarà serioses dificultats per a recaptar adhesions dels sectors minoritaris de l'esquerra. Com veurem en analitzar la campanya, «La Publicidad» s'afegeix a la postura escèptica i decebuda d'«El Diluvio» i, juntament amb diversos nuclis polítics —el Partit Republicà Democràtic Federal, el Partit Republicà Progressista— recomanen votar només Largo Caballero o, a tot estirar, Largo i Domingo. A part els grups que hi tenen representants, la candidatura esquerrana pot comptar únicament amb el suport íntegre dels reformistes —gairebé inexistents a Barcelona— i d'alguns federals.

13. 12-II-1918.

Amor és joventut

—Vella per vella, me quedo amb aquesta, que está més fresqueta.

(*"La Campana de Gràcia"*, 16-II-1918)

Molt més que a la capital, és als districtes forans on es manifesta espectacularment la posició expansiva de la Lliga, reforçada per una política d'aliances mesurada i flexible. Ultra defensar les posicions obtingudes en anteriors comicis (Castellterçol, Granollers, Manresa, Sant Feliu, Vilanova, Puigcerdà, Santa Coloma de Farners), els regionalistes aspiren també a controlar districtes on hi tenen ja una tradició de lluita més o menys sostinguda (Arenys, Igualada, Mataró, Sabadell, Girona, La Bisbal, Olot, Vilademuls, Solsona, la Seu, Tarragona) i àdhuc competeixen per primera vegada en indrets (Terrassa, Sort, Tremp, Roquetes) que fins ara havien semblat inabordables per al catalanisme conservador. Els contrincants més freqüents dels 22 candidats lligaires són liberals i republicans, amb les úniques excepcions d'un conservador a Igualada i un carlí a Olot. D'altra banda, en virtut dels pactes locals o provincials establerts, la Lliga dóna suport a l'independent Rodés per Balaguer —en el marc de la Concentració Popular lleidatana— i al liberal autonomista Matheu per Cervera, però ha de renunciar a presentar candidats propis a Berga i Vic, a favor d'un maurista i un jaumí, respectivament; aquests sacrificis no

deixen de provocar malestar i, en el cas de Vic, la ruptura de la disciplina amb la presentació d'una candidatura regionalista dissident.

De les dues branques en què està dividida la família conservadora, els mauristes, aparentment molt pròxims a l'òrbita regionalista, competeixen només a Berga, on el comte de Figols és recolzat per la Lliga, per tal com els candidats que presentaven a Torroella, Tortosa i Valls es retiren a darrera hora. Al districte de Girona llur òrgan periodístic, «Patria», recomana explícitament el vot a la Lliga¹⁴, i a les terres de Lleida són un dels components menors de la Concentració Popular. Pel que fa al partit conservador datista, la seva presència electoral és també exigua —quatre candidats, a Igualada, Torroella, Cervera i Tarragona— i s'integra, a Lleida, dins de la Coalició Monàrquica, tot plegat en una inequívoca direcció antilligaire i amb alguna entesa local amb els sectors liberals també hostils al govern de concentració.

Sota aparences d'unitat, i a despit de les propostes reorganitzatives que difon «El Correo Catalán», el carlisme del Principat manté, el 1918, les divisions internes sorgides anys enrera, les quals es manifesten ben clarament en la diversitat d'estratègies electorals. Si a la província de Barcelona el grup encapçalat per M. Junyent fa coalició amb la Lliga i els mauristes; i obté llur suport per al candidat jaumí per Vic, Bartomeu Triás i Comas, a Girona i Olot, Dalmacio Iglesias i Pere Llosas, respectivament, assumeixen una significació antiregionalista i ultradretana recolzada en «El Norte». A Lleida, malgrat que el Comitè Provincial Jaumí anuncia la decisió de no prendre part en les eleccions¹⁵, la realitat és que un sector minoritari —els futurs mellistes— forma part de la Coalició Monàrquica amb els dinàstics, mentre que els adeptes d'«El Correo de Lérida» s'integren en la Concentració Popular, dins de la qual hom els reserva una senadoria, que serà ocupada per Lluís Argemí i de Martí¹⁶; en fi, el candidat tradicionalista per Tarragona, Marià Bordas, es retira al darrer moment davant la multiplicitat d'opcions dretanes, i en benefici del tàndem liberal-conservador.

El partit liberal, dins del qual la fracció garcia-prietista dóna suport al govern, mentre els romanonistes juguen a l'ambigüitat i els albistes s'hi oposen, presenta a Catalunya un panorama bigarrat i confús en el qual cada candidat elabora les seves pròpies aliances i s'autoadjectiva d'«independent» o «autonomista» segons les conveniències conjunturals. Tret, però, dels casos de Cervera, on el liberal-demòcrata Matheu té el recolzament de la Lliga, i del Vendrell, on la lluita és contra un republicà, els altres aspirants liberals s'enfronten, amb ajuts diversos, a regionalistes (Castellterçol, Granollers, Vilademuls, Solsona, Sort-Viella, Tarragona, Roquetes) o a aliats d'aquests (un maurista, a Berga). També s'han d'enquadrar en l'àmbit del liberalisme els cinc monàrquics ocasionalment «in-

14. «Diario de Gerona», 24-II-1918.

15. «El Pallaresa», 23-II-1918.

16. «El Ideal», 5-II-1918, i «El Correo de Lérida», 1-III-1918. FERRER, M., op. cit., pàg. 89.

dependents» que, a Terrassa, La Seu i Gandesa, disputen l'acta a rivals lligaires, i a Tortosa i Valls ho fan contra elements esquerranistes. Val a dir que, a la província de Lleida, la fràgil unitat assolida el 1916 no ha resistit el ritme polític sotraguejat dels darrers mesos, i el liberalisme està confusament dividit en tres sectors, dels quals dos —els ageletistes d'«El Pallaresa» i els riuistes d'«El País»¹⁷— són part més o menys activa de la Coalició Monàrquica, mentre el tercer, representat per Romà Sol, és dintre de la Concentració Popular amb la Lliga i d'altres forces; a les comarques tarragonines, l'altre baluard català del partit liberal, aquest ha decidit, «en defensa del orden y del progreso patrio»¹⁸, pactar un acord amb la resta de forces monàrquiques provincials.

En el marc de la Coalició d'Esquerres establerta a nivell del Principat —la qual presenta en total, a les comarques, més de vint candidats— els reformistes, esdevinguts un partit residual però amb individualitats prestigioses, aporten només tres noms en llurs places fortes tradicionals de Sant Feliu, Vilafranca i Tremp. Sens dubte, la novetat més remarcable en el panorama coalicionista és la considerable presència del socialisme, bé a través de les seves escasses figures catalanes —Manuel Serra i Moret concorre a Arenys i Mataró—, o bé amb la presentació dels presos de Cartagena —Largo Caballero per Vilanova, Julián Besteiro per Vic i Santa Coloma—, dels quals hom espera, no que triomfin, però sí que accentuïn la significació obrerista de les candidatures i provoquin una reacció sentimental favorable a l'esquerra.

El gros de l'esforç electoral dins de la Coalició, però, recau en el Partit Republicà Català i en els republicans independents. El PRC lluita amb possibilitats molt variables a Manresa, Girona, Puigcerdà, Tortosa i Valls contra lligaires i monàrquics, i presenta també en Joan Moles per Lleida, per bé que aquest amb l'ajut suplementari de regionalistes, alguns radicals i altres grups de dreta; per llur banda, una sèrie de republicans federals, nacionalistes o de filiació confusa, adopten l'etiqueta de la Coalició per intentar la reelecció —Salas Antón a Sabadell, Albert a La Bisbal, Nougués a Tarragona, ara amb l'afegitó d'en Nicolau Juncosa— o per provar sort en districtes més difícils (Terrassa) o marginals (Roquetes).

El Partit Radical, en canvi, contribueix amb tres candidats (a Torroella, Roquetes i el Vendrell) al front esquerrà i, per la resta, adopta una actitud resoltament antilligaire que el porta, en ocasions, a donar suport a candidatures monàrquiques (Granollers) i que provocarà greus conflictes al si de la Coalició i del propi partit: davant el fet que, a Lleida, el republicà Moles forma part de la Concentració Popular i té, per consegüent, el suport de regionalistes, jaumins, etc..., la direcció lerrouxista de Barcelona el desautoritza, per bé que el radicalisme lleidatà dirigit per Josep Estadella ignora aquestes ordres i roman dins de la Concentració.

17. Interrompuda la seva publicació des de temps enrera. «El País» reapareix el 5-II-1918 per tal de defensar les candidatures dels germans Riu a Solsona i Sort-Viella.

18. «Diario de Tarragona», 19-II-1918.

De manera semblant, la presentació a Figueres del prestigiós fisiòleg federal August Pi i Sunyer, recolzat en el PRC i les restes locals de la UFNR, i recomanat també per la Lliga, suscita l'oposició dels lerrouxistes empordanesos que, ajudats pel cacic Carles Cusí, fan concórrer un candidat propi, el metge de Lerroux, Pau Ferrer, originant així una sorollosa polèmica de premsa en detriment de la unitat republicana.

El desenvolupament de la campanya electoral, a Barcelona i arreu de Catalunya, resta dominat per l'actuació, els arguments i les consignes de la Lliga, la qual imposa la seva dinàmica al procés polític i obliga les altres forces a prendre posició —sigui hostil o amistosa— al seu entorn. Mentre, Ebre enllà, hom mobilitza homes i recursos en una gran operació propagandística pel País Valencià, Galícia, Castella, Andalusia, etc..., destinada a vertebrar una Espanya de regions —l'«Espanya gran»—, a l'interior del Principat el fil conductor de la campanya lligaire és una valoració hiperoptimista del moment polític, i una reiterada emfasització de la transcendència dels comicis, així com del paper que el partit pot jugar en l'immediat futur de l'Estat: «Estan dissoltes les velles Corts» —exulta «La Veu»—; «això vol dir que estan dissolts els vells partits, i els vells tòpics, i les velles detencions de l'opinió pública, i el vell automatisme oligàrquic, turnant i caciquívol, i l'impenetrable artificialisme parlamentari, contra el qual rebotaven exclusivament— i sempre de la manera més estèril— qüestions bizantines o qüestions prèvies»¹⁹; i Ferran Agulló corrobora: «Comença una era nova per Espanya: cal que ho reconeguim així tots els catalans, tots els regionalistes als quals cap l'honra d'haver iniciat el moviment salvador d'Espanya, assegurador de la nostra autonomia integral com a realitat vivent mereixedora d'assolir-la». «Cal —escriu «Pol»— que les properes eleccions no siguin unes eleccions, sinó *les eleccions definitives*, cal treballar pel triomf en més de cent districtes... O ara, o mai, catalans!»²⁰.

Dos textos sintetitzen de forma immillorable el producte polític que el regionalisme intenta vendre en aquestes eleccions: el Manifest al País signat per la Comissió d'Acció Política de la Lliga, sàvia barreja d'eufòria i patetisme— «...El moment és, doncs, d'immensa gravetat, i la decisió suprema resta en mans del país. Els representants que el poble elegixi infondran nova vida a Espanya, o agreujaran la seva decadència... Les artificioses organitzacions polítiques que s'anaven tornant en el poder i fabricaven els Parlaments a llur grat, han fracassat per a sempre...»²¹ —i, sobretot, la conferència de Cambó al Palau de la Música Catalana, el 16 de gener. En la seva intervenció, el líder regionalista, després de justificar les recents actituds de la Lliga —renúncia a la revolució, entrada en el govern—, reitera la fidelitat del partit als propòsits reformistes del juliol de 1917— «Anem a les eleccions amb un programa que és el de l'Assemblea de Parlamentaris i en el qual en primer terme hi va el pro-

19. «La Veu de Catalunya», 11-I-1918.

20. Ibidem; el subratllat és de l'original.

21. «La Veu de Catalunya», 14-I-1918.

blema de la reforma constitucional»— i la voluntat de jugar un paper actiu i arbitral en la direcció de l'Estat —«ocuparem al Parlament una posició central que ens donarà força, aconseguint moltes vegades ésser el punt de patriòtiques convergències»—, àdhuc després d'assolida l'autonomia catalana, i acaba dibuixant els grans trets d'un ambiciós programa de govern al servei d'una burgesia dinàmica i emprenedora; «som creuats de la Catalunya rica i plena. Prediquem l'ideal de l'Espanya gran assentada damunt tots els pobles que la integren»²².

Al costat d'aquest vessant «afirmatiu» —o d'exposició de la pròpia opció política—, l'aspecte «negatiu» de la propaganda regionalista —la crítica de les opcions rivals— resulta secundari i gairebé trivial. A partir d'un menyspreu genèric envers el bloc esquerrà —«aliança de cacics i de revolucionaris de per riure»²³—, l'esforç dels publicistes lligaires es concentra a intentar dissociar els dos components més antagònics de la Coalició —PRR i PRC— sobre la base de fer veure als republicans catalans que hom els està utilitzant —«a Barcelona la coalició de les esquerres no és més que una bandera, amb la qual es vol salvar l'avariada mercaderia lerrouxista»²⁴ —i que, en el tàndem Domingo-Lerroux— «la parella monstruosa del màrtir i el sibarita»²⁵—, el segon explota els sofriments i el prestigi del primer; significativament, els atacs més enèrgics de «La Veu» es dirigeixen, amb els arguments habituals, contra els lerrouxistes, i respecten força els altres candidats.

En resum, la Lliga desplega una campanya optimista i ofensiva, de gran estil —el propi ministre d'Hisenda, Ventosa i Calvell, hi és emprat com a propagandista—, campanya dirigida en essència a obtenir els sufragis de les classes burgeses i mitjanes, els industrials, comerciants i professionals, malgrat que, en alguna aparició esporàdica, els *soi-disants* Ateneus Obrers Regionalistes aspirin a captar els vots dels treballadors.

La contribució del carlisme barceloní a la defensa de la coalició amb els regionalistes és modesta i es circumscriu a unes àrees ben concretes. A partir de llur inicial desconfiança envers el sistema —«esos procedimientos de la democracia populachera basada en la farsa del sufragio universal, es evidente que no pueden favorecer a los elementos sensatos»²⁶—, els jaumins accepten, tanmateix, les regles del joc, constaten l'empenta de les esquerres «bullangueras y utópicas», «antipatrióticas y revolucionarias»²⁷, en unes eleccions que hom considera decisives, i justifiquen l'aliança amb la Lliga sobre la base comuna de l'anticentralisme i l'antirevolucionarisme, per tal d'«evitar a todo trance el triunfo de los sectarios»²⁸. A nivell pràctic, això es concreta en un esforç per mobilit-

22. Les cites del discurs procedeixen de la ressenya que en donà «La Veu de Catalunya» el 17-I-1918.

23. «La Veu de Catalunya», 14-II-1918.

24. Ibid., 10-II-1918.

25. Ibid., 12-II-1918.

26. «El Correo Catalán», 7-II-1918.

27. Ibid., 13 i 16-II-1918.

28. Ibid., 14-II-1918.

PROPAGANDA RURAL

La visita del candidat

(«L'Esquella de la Torratxa»)

zar, ultra els elements estrictament tradicionalistes, els sectors clericals, als quals el candidat jaumí dedica especial atenció, amb visites sistemàtiques als rectors de les parròquies i als convents de la ciutat.

Com ja hem dit més amunt, el pes organitzatiu de la Coalició d'Esquerres a Barcelona recau en el Partit Radical, i és aquest el que marca la pauta de la campanya esquerrana. Els lerrouxistes, que al llarg de les darreres setmanes han intentat reiteradament capitalitzar a favor propi el conflicte de les subsistències a base d'identificar acaparadors amb regionalistes i exaltar «la acción redentora de los radicales»²⁹, munten ara llur plataforma electoral a partir d'una explotació demagògica i primària de la tensa situació socio-econòmica, amb consignes com:

«Mientras el pueblo no puede vivir, la Lliga derrocha el dinero que ha tomado de los grandes plutócratas enriquecidos a costa del sufrimiento de la nación. Hay que vencer al oro corruptor derrotando a la Lliga.

Los gobernantes de la Lliga han arruinado al pequeño comercio, dejando las manos libres a los agiotistas. Votar contra ella es cosa de dignidad para los perjudicados.

29. «El Progreso», 23-I-1918.

Votar contra la Lliga es votar contra los que protegen a los acaparadores»³⁰.

En un pla més polític, no cal dir que els arguments centrals de la propaganda republicana són la traïció de Cambó als ideals de l'Assemblea de Parlamentaris, i la contradicció entre la fraseologia purificadora i reformista de la Lliga, i les aliances que contreu, al Principat amb carlins i mauristes, i a fora amb les deixalles caciquils de la vella política, ocasionalment disfressades de regionalistes; «la renovación la encarna Lerroux, autor de la alianza de las izquierdas —s'exclama «El Progreso»—. Basta ya, pues, de la farsa renovadora que sirve a la Lliga de bandera electoral. La renovación sólo será un hecho en nuestro país con el triunfo de las izquierdas»³¹.

Naturalment, la presència, per primera vegada, d'un socialista en la llista de les esquerres dóna una mica més de solvència a l'obrerisme d'aquestes —«Largo Caballero representa en la candidatura a todos los explotados, al proletariado militante que lucha para conseguir un mayor bienestar detentando por la plutocracia ensoberbecida que se cobija debajo del emblema de la Lliga Regionalista...»³²— i fa un xic menys inversemblants els blasmes radicals contra «los explotadores de niños y de mujeres en las fábricas de vidrio y en las del arte fabril», o les sentències del tipus «De triunfar la Lliga, se impondría la emigración del proletariado catalán»³³. En contrapartida, però, l'heterogeneïtat de la candidatura, i el record dels passats antagonismes entre republicans autonomistes i lerrouxistes, o entre aquests i els socialistes, obliguen «El Progreso» a multiplicar, en vigílies de l'elecció, les consignes de «lealtad y disciplina», i aconsellen a Lerroux fer pública la prohibició expressa d'alterar o suprimir qualsevol nom³⁴, indicatiu inequívoc de l'escassa cohesió de la Coalició.

Apèndix pseudonacionalista d'«El Progreso», «El Poble Català», sota la direcció d'Ignasi Ribera i Rovira, es troba ja en estat agònic³⁵ quan participa en la campanya, dins de la qual hom li reserva un paper de suport estereotipat, ritual i sense esperit crític als republicans, i alguns atacs plens d'un convencionisme jocfloralesc contra la Lliga: «Ha de fallarse amb vigoria que a Catalunya no hi ha solament capellans i gent burgesa, sinó que hi ha proletaris conscients dels drets llurs i amants de la llur dignitat agresolada, que no hi ha solament trànsfugues, sinó també consciències rectes»³⁶.

Per a completar l'anàlisi de la campanya electoral a Barcelona hem de

30. Ibid., 7-II-1918.

31. Ibid., 16-II-1918.

32. Ibid., 17-II-1918.

33. Ibid., 22-II-1918.

34. Ibid., 23-II-1918.

35. El diari, en irreversible davallada des del pacte de Sant Gervasi i, encara més, des de la virtual dissolució de l'UFNR, el 1916, resta sense sortir del 6 de gener al 17 de febrer del 1918, i desapareixerà definitivament el 14 d'abril del mateix any.

36. «El Poble Català», 23-II-1918.

referir-nos encara a l'actitud d'un sector important d'opinió no militant, representada més o menys fidelment pels periòdics republicans independents «La Publicidad» i «El Diluvio». Ja d'entrada, ambdós periòdics han manifestat llur justificat escepticisme pel que fa a les prometes de renovació del règim —«¿Seremos tan cándidos de creer que los representantes de las viejas oligarquías y sus actuales aliados, que traicionaron a la Asamblea de Parlamentarios dirijan unas elecciones sinceras?; No. Unas elecciones sinceras, un verdadero plebiscito, supondrían su derrota y la del régimen. Unas Cortes, producto de la voluntad nacional, vendrían a destruir los intereses mal creados que sostienen lo actual, con grave perjuicio del interés colectivo»³⁷—. I han fet esment dels seus recels sobre la confecció de les candidatures republicanes, que «precisaba una preelección minuciosa y catoniana. Para ser candidato republicano debía-se exigir historia de sacrificios, competencia inteligente, perseverancia en los ideales y consagración popular. Sin duda, los directores no lo entienden así y persisten en mantener el viejo tinglado que hace encoger de hombros al pueblo»³⁸.

En tots dos casos, els fets vénen a corroborar aquests temors i, a partir sobretot de la inclusió d'en Joan Pich i Pon en la llista republicana, tant «La Publicidad» com «El Diluvio» adoptaran, respecte dels comicis, una actitud pessimista i distant. Hostil per un igual a lligaires i radicals —«esos dos bandos explotadores de la ciudad»³⁹—, «El Diluvio» recomana, en darrer terme, votar els candidats esquerrans que ofereixin garanties de fidelitat ideològica, i d'honestedat; breu, a Barcelona, Largo Caballero i Domingo, «La minoria selecta de la candidatura», ja que la resta és «el peso muerto de nuestra democracia»⁴⁰.

A la resta de la província de Barcelona, només es dona un cas d'aplicació de l'article 29, a Vilafranca del Penedès i a favor de qui n'és diputat des del 1903, el reformista Josep Zulueta. Amb aquesta excepció, i la d'Arenys, on la presentació del socialista Serra i Moret té per únic objecte evitar l'elecció automàtica d'un regionalista, la situació habitual és l'enfrontament entre dos candidats més o menys equiparables, un dels quals lligaire o aliat de la Lliga, i l'altre liberal (Berga, Castellterçol, Granollers), conservador (Igualada) o de la Coalició d'Esquerres (Manresa, Mataró, Sabadell, Sant Feliu, Vilanova). A Granollers, en el marc de l'aliança estable existent entre liberals i republicans, corresponia ara a aquests presentar el candidat antiregionalista, que era Josep Borrell i Sol, ex-regidor de Barcelona i membre del PRC; tanmateix, les reticències dels monàrquics l'obligaren a desistir, i aleshores aquells proclamaren el marquès d'Olèrdola, amb el suport dels lerrouxistes, però no del nucli republicà

37. «La Publicidad», 29-I-1918.

38. «El Diluvio», 30-I-1918.

39. Ibid., 14-II-1918.

40. Ibid., 23-II-1918. L'article en el qual, el mateix dia, «La Publicidad» fixava la seva posició electoral —presumiblement en idèntic sentit—, fou suprimit per la censura.

nacionalista, el qual decidí votar Julián Besteiro. Solament dos districtes contemplen una lluita triangular, a causa de la divisió de les dretes: a Terrassa la Lliga, no havent pogut arribar a una entesa amb els salistes, presenta per primera vegada candidat propi, que comparteix amb un republicà els honors del combat contra Alfons Sala; a Vic, l'entitat local regionalista «Catalunya Vella» rebutja la decisió de l'estat major del partit, de recolzar el carlí Bartomeu Triás, i impulsa la candidatura dissident de Ramon Bach i Planell.

Tret de Torroella, on el datista Fournier i Cuadros no té res a témer del seu desconegut contrincant esquerrà, i de Figueres, on August Pi i Sunyer compta amb el recolzament majoritari dels republicans empordanesos per a enfrontar-se al radical Pau Ferrer, estrany al districte i apadrinat per lerrouxistes i alguns federals històrics, la Lliga és present a tots els altres districtes gironins, bé en qualitat de presumible guanyadora damunt competidors esquerrans purament simbòlics —Puigcerdà i Santa Coloma⁴¹—, bé com a perillosa rival dels anteriors titulars de l'acta, siguin aquests el republicà Albert a La Bisbal, el carlí Llosas a Olot, o l'albista Ballbé de Gallart a Vilademuls⁴². En aquest darrer lloc s'ha esvaït a darrera hora la possibilitat d'un duel entre liberals, en retirar-se el romanonista José Canalejas Rubio, que comptava amb el suport dels republicans.

Seguint la tradició de les darreres consultes, a la ciutat de Girona la contesa es planteja entre tres candidats. La Lliga, investida arran de les dues eleccions del 1916 amb la representació majoritària de la dreta gironina, que li ha estat confirmada en les municipals del passat novembre, presenta Bonaventura Sabater i Burcet, ex-diputat conservador pel districte en la legisladura de 1903, i obté el suport dels mauristes després d'una campanya poc estrident dedicada bàsicament a denunciar el divisionisme dels carlins. En efecte, el perseverant Dalmacio Iglesias torna a la palestra arborant, una vegada més, la bandera de la religió —«Los católicos deben apoyar nuestra candidatura. Lo exigen sus creencias y los intereses del catolicismo amenazados de muerte»⁴³—, i emprèn una croada antilliguera nodrida per un igual amb arguments doctrinals —el catalanisme, assegura, ha estat impregnat des dels seus orígens d'indiferentisme religiós, liberalisme i una concepció no-catòlica de la política i de la societat— i amb sentències com: «amo a Cataluña, soy catalán puede que más que Cambó, pues yo he formado una familia en Cataluña, cosa

41. A Puigcerdà, el republicà Isidre Riu concorre només per a evitar el triomf sense lluita d'en Bertrand i Serra, i ofereix el seu nom com a «bandera anticaciquista», sense cap esperança de guanyar («El Autonomista», 20-II-1918). Molt més testimonial és encara la proclamació de Besteiro a Santa Coloma, enfront del ministre d'Hisenda, Ventosa i Calvell.

42. Ballbé té el suport d'alguns jaumins («Diario de Gerona» 21-II-1918) i intenta simultàniament capitalitzar de cara a les esquerres la seva participació en l'Assemblea de Parlamentaris; vegeu-ne el manifest electoral a «El Autonomista», 14-I-1918.

43. «El Norte», 2-II-1918.

que todavía no ha hecho Cambó»⁴⁴; al capdavant, sembla que la peregrina tesi segons la qual en Sabater és «nacionalista esquerrà»⁴⁵ aconseguix d'inquietar l'ala dreta de la Lliga⁴⁶, però no podrà equilibrar l'efecte de la visita electoral del ministre Ventosa a la ciutat. Pel que fa als republicans, la candidatura de Francesc Layret, sorgida d'un laboratoriós procés d'avantvotació⁴⁷, és propugnada per totes les esquerres⁴⁸ i realitza un important esforç de propaganda amb nombrosos mítings protagonitzats per Companys, Domingo, Rahola, Lerroux, etc...: ultra els atacs a la Lliga en els termes usuals —«explotadores del humilde, falaces en la propaganda, corruptores del sufragio, sindicato de intereses privados...»⁴⁹—, la base d'aquesta campanya és el prestigi personal d'en Layret, i el seu nacionalisme irrefutable, en contrast amb la mediocritat del candidat regionalista, un «pervingut al catalanisme»⁵⁰ sense cap talla política.

Les forces polítiques lleidatanes concorren a aquestes eleccions amb fesomia pròpia, dividides en dos grans blocs antagònics, que cobreixen pràcticament tota la geografia provincial. Una Coalició Monàrquica aplega els conservadors, la majoria dels liberals i la fracció més dretana dels carlins —els quals ja comencen a autodenominar-se tradicionalistes—; enfront, la Concentració Popular, que es formà mesos abans sota l'estímul de la Lliga i ha obtingut ja un bon èxit en les darreres municipals, engloba, ultra els regionalistes, el PRC, els jaumins d'«El Correo de Lérida»⁵¹, alguns liberals autonomistes, mauristes i radicals estadellistes^{51 bis}, i pretén ésser una mena de nova Solidaritat Catalana de les forces autènticament arrelades al país contra el caciquisme dels partits centralistes.

A la capital, on la Concentració està dominada pels republicans del PRC —o, més exactament, per la Joventut Republicana—, aquests designen candidat, una vegada més, Joan Moles, i s'esforcen per justificar la seva aliança amb sectors de la dreta en funció de la fidelitat al programa de l'Assemblea de Parlamentaris, per a una «feina de destrucció—, d'eliminació de

44. Ibid., 19-II-1918.

45. Ibid., 10-II-1918.

46. «El Norte» publica, el 17-II-1918, una lletra signada per trenta-set regionalistes que ofereixen llur suport electoral a en Dalmacio Iglesias.

47. El 6 de gener se celebrà ja una assemblea republicana de signe preelectoral, però fins al 27 del mateix mes no fou designat en Layret, i els dubtes i vacil·lacions entorn del candidat arribaren al 6 de febrer.

48. L'Agrupació Socialista Obrera de Girona recomanà votar en Layret. «El Autonomista», 23-II-1918.

49. «El Autonomista», 23-II-1918.

50. Ibid., 8-II-1918.

51. Aquest periòdic insinua que un dels propòsits de la seva presència dins de la Concentració és propiciar l'orientació dretana de la Lliga.

51 bis. La direcció del PRR, a través del Centro Republicano Leridano de Barcelona, s'oposa a la Concentració i recomana votar els liberals i les dretes; «El Ideal», 16-II-1918.

la vella política»⁵². El camp monàrquic, agreujada la seva feblesa per la important defecció dels integristes del «Diario de Lérida»⁵³, presenta en principi en Ramon Felip i Galícia, director del Sindicat de Recs del Canal d'Urgell⁵⁴; la renúncia d'aquest, però, i la impossibilitat de comptar amb l'ex-diputat Ricardo Ramos Cordero⁵⁵, obliguen els dinàstics a proclamar a darrera hora un independent, Joan Marsal i Claró, que acabarà també per retirar-se, deixant al republicà sense contrincant.

Idèntiques característiques de manca d'oposició a la Concentració es produeixen en altres dos districtes de la plana: Les Borges, on, esvaïdes les candidatures d'un capellà de nom Vilaplana, i del dretà Faustí Ballvé, Macià⁵⁶ obté la investidura per l'article 29, i Balaguer, on el socialista doctor Pla i Armengol es retira davant l'independent Felip Rodés, ara ministre d'Instrucció Pública. La lluita, doncs, se centra a Cervera —entre el conservador Marsans i el liberal Matheu, recolzat per la Concentració, encara que no en formi part— i, sobretot, als quatre districtes de la muntanya, on els candidats concentracionistes —tots de la Lliga— xoquen amb les múltiples arestes del poderós bloc riuista: els germans Daniel i Emili Riu a Solsona i Sort, respectivament, l'independent monàrquic, protegit per ells, Joan Serradell a La Seu, i àdhuc el reformista Llari —cunyat de l'Emili Riu— que, a Tremp, es cobreix amb l'etiqueta de la Coalició d'Esquerres.

Tres agrupaments d'importància desigual protagonitzen les eleccions tarragonines del 1918; entorn del partit liberal s'ha constituït una coalició dinàstica que té el suport eventual dels jaumins i que representa l'alternativa dretana pura a tots els districtes, més encara després de la retirada, per raons desconegudes, dels candidats mauristes a Tortosa i Valls. A aquest front defensiu caciquil, la Coalició d'Esquerres hi oposa, amb tarannà moderadament optimista, dos radicals, al Vendrell⁵⁸ i a Roquetes, i dos homes del PRC —Tortosa i Valls—, mentre que, a Gandesa, hom arriba a un acord amb els regionalistes per a presentar en comú el navilier republicà nacionalista Macià Mallol contra el monàrquic Oriol y Uriüen. En fi, la Lliga renova els seus intents d'arrelar a les comarques meridionals del Principat i, ultra l'aliança de Gandesa, proclama un candidat propi a Roquetes.

Naturalment, és a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset on es polaritza la lluita política provincial. Les esquerres hi presenten una

52. «El Ideal», 1-II-1918.

53. El 2 de febrer, «El Diario de Lérida» publica un article en què trenca tota relació amb la Coalició Monàrquica i es reclou en un retraïment polític total.

54. «El Pallaresa», 7-II-1918.

55. Ramos fa pública la seva conversió al regionalisme, però anuncia que, per motius de salut, romandrà apartat de la política activa; «El Pallaresa», 15-II-1918.

56. En el seu manifest electoral («El Ideal», 13-II-1918), Macià justifica el seu retorn a la política parlamentària en el fet que «una renovació general està en vies de realitzar-se» i, «davant aquesta situació, em considero en el deure moral de reintegrar-me a la política per aportar el meu esforç a l'engrandiment de Catalunya i d'Espanya».

58. És Lluís Figuerola i Marià, i té per òrgan periodístic «El Baix Panadès».

doble candidatura per majories, amb l'inevitable Julià Nogués —republicà «conjuncionista»— i el federal Nicolau Juncosa i Sabater, procedent de la UFNR, per bé que la unitat entre ambdós no sembla perfecta, puix que els nacionalistes reusencs que tenen per òrgan «Foment» critiquen severament en Juncosa i amenacen votar el candidat regionalista⁵⁹. Les dretes ofereixen, en principi, l'esmicolat panorama de quatre candidatures uninominals, el liberal Nicolau i el conservador Veciana —que van a la reelecció—, el lligaire Albafull i el carlí Marià Bordas; amb la retirada d'aquest, però, «la situación está completamente despejada» —escriu el diari catòlic «La Cruz»⁶⁰—, «ya que los elementos de orden tienen un camino cierto y determinado que seguir: votar la doble candidatura monárquica». Des d'aquest moment, la campanya es redueix a l'esforç de clericals i dinàstics per aïllar i desqualificar l'opció regionalista —acusada d'«izquierdista», «indiferentista en religión» i promotora de l'Assemblea de Parlamentaris⁶¹—, i a la rèplica de la Lliga que, resolta a fer-se un lloc en la representació de les classes benestants tarragonines, passeja el ministre Ventosa com a propagandista electoral per les comarques del Tarragonès, el Baix Camp i el Priorat⁶².

* * * *

Malgrat la vigència de l'estat de guerra, els comicis del 24 de febrer es caracteritzen, a la circumscripció de Barcelona, per l'ordre i l'augment de la participació —superior al 43 %—, estimulada per l'esforç de mobilització dels partits (les Joventuts Radicals, per exemple, organitzen el transport de votants malalts als col·legis electorals). L'aliança lliguero-carlina, que ha guanyat prop de 14.000 vots respecte al 1916, obté una aclaparadora victòria damunt les esquerres, els vots de les quals no arriben a la suma dels que, dos anys abans, recolliren separatament radicals i Reivindicació Republicana Autonomista; i, cosa encara més significativa, els dos esquerrans elegits per minories són el socialista Largo Caballero i el republicà Marcellí Domingo, mentre que els tres radicals —Lerroux, Giner i Pich— resten sense acta.

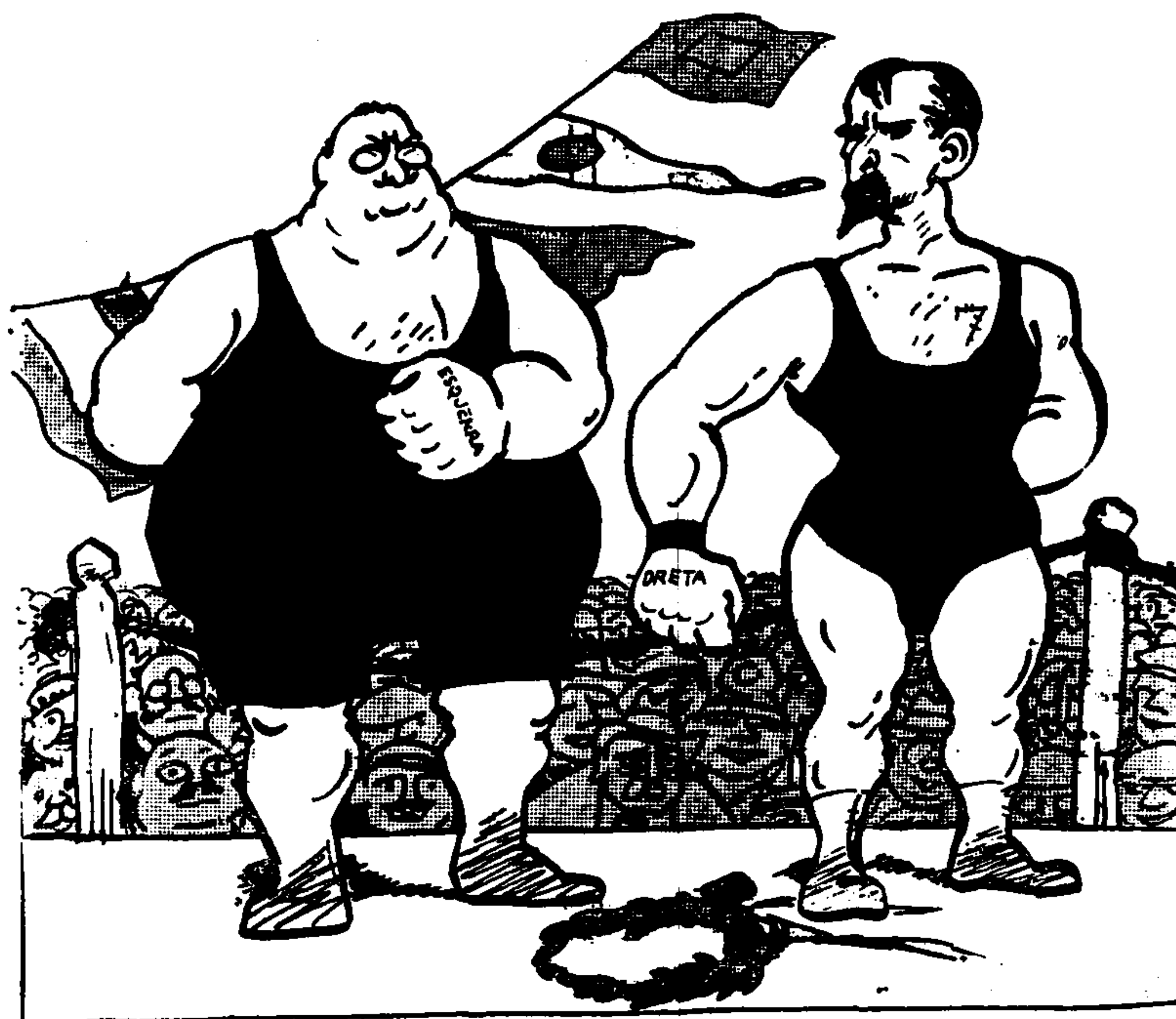
L'anàlisi de l'elecció per districtes municipals corrobora a bastament que l'augment del nombre de votants té un signe dretà i afavoreix primordialment la Lliga: als districtes on aquesta predomina (II, III, IV, VI, VIII i IX), la participació ha pujat, en relació amb el 1916, prop de deu punts, i el percentatge de vots regionalistes sobre el cens ha crescut en una proporció similar o superior; en canvi, als districtes de majoria republicana (I, V, VII i X), el creixement de la participació resta entorn del 5 % i es canalitza en pràcticament tots els casos envers la llista lligaire.

59. «Diario de Tarragona», 14-II-1918.

60. 19-II-1918.

61. Vid. «La Cruz», 21-II-1918.

62. Vegeu a «La Cruz», 17-II-1918, el manifest que tots els candidats per la Circumscripció —llevat del regionalista— signaren, en protesta per la visita electorera d'en Ventosa.

CAMPIONAT ELECTORAL

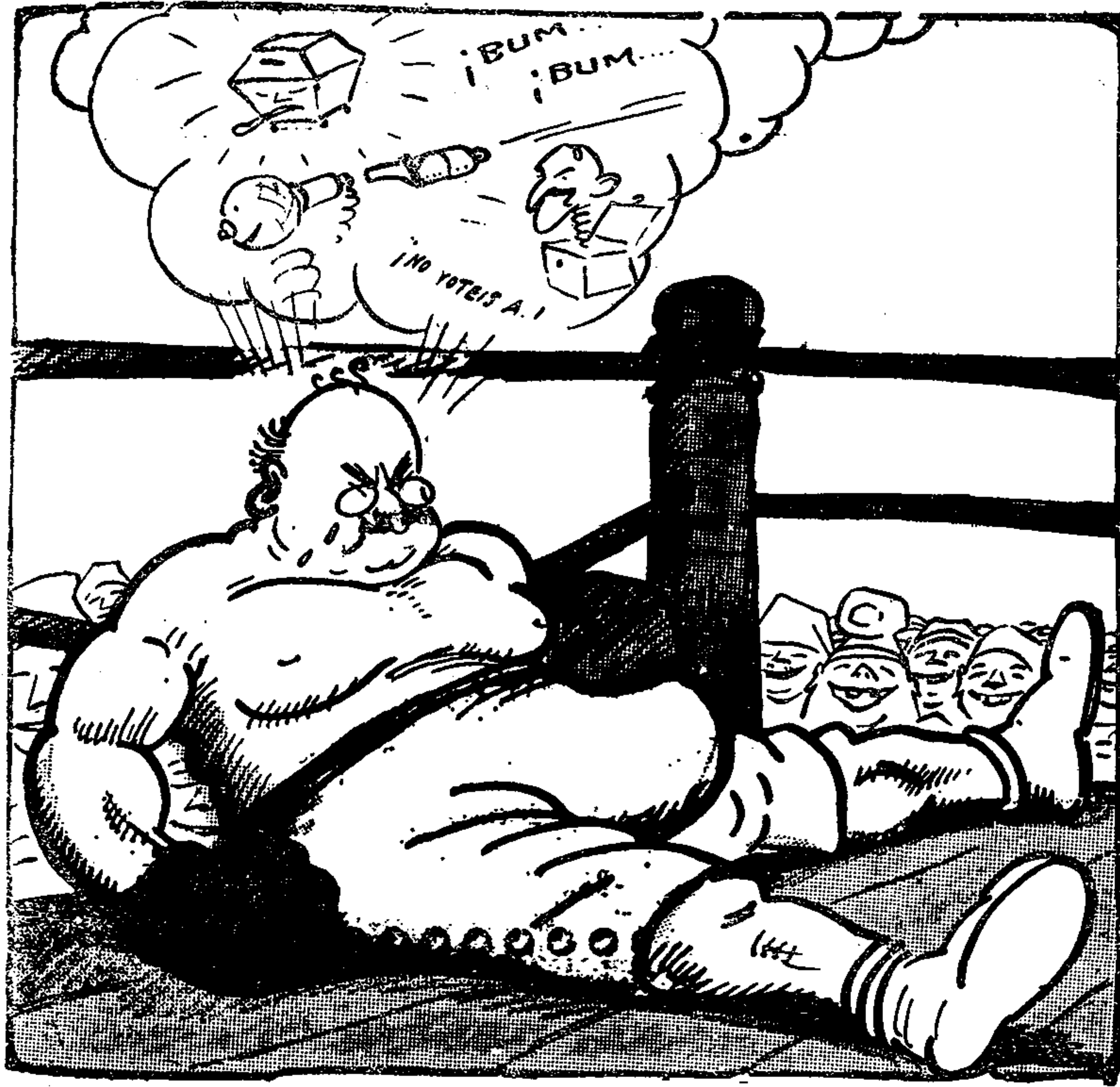
—Comencem?
—Comencem.

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 22-11-1918')

Podríem afirmar, en conclusió, que el regionalisme ha recollit de manera rotunda els beneficis del seu protagonisme en la crisi del 1917 i, alhora, ha sabut capitalitzar la por de les classes posseïdores davant l'amenaça revolucionària, abastant així un vot socialment i ideològicament més heterogeni que mai, un vot que va des de la dreta més extrema —resulta il·lustrativa l'elevada votació a Sarrià— fins a la menestralia catalanista de Sant Andreu o Horta. En canvi, els republicans units no han pogut ni tan sols contenir la tendència a la baixa que llurs votacions experimenten des del 1911, i detenten un predomini cada cop més precari en llurs baluards tradicionals dels barris populars; la pròpia distribució interna dels vots en la candidatura esquerrana, amb l'elecció dels dos «màrtirs» del 1917 i l'explícita condemna al Partit Radical, indica prou bé que, fora de la lleugera reacció sentimental a favor de Largo i Domingo, la Coalició d'Esquerres a Barcelona restà massa marcada per l'empremta habitual del lerrouxisme per a ésser capaç de vèncer l'abstencionisme obrer en una mesura apreciable.

Dos districtes típicament burgesos, el III (dreta de la Rambla, centre antic) i el IV (dreta de l'Eixample), registren el nivell de participació

més alt, entorn del 50 %, mentre que la més important abstenció —63-64 %— es dona en districtes —el I (Barceloneta, Poble Nou) i el VII (Sants, Hostafrancs, Poble Sec)— de marcada fesomia obrera. Si, tant respecte al cens com als votants totals, el districte III continua essent la màxima fortalesa regionalista —tres de cada quatre vots emesos hi són per a la Lliga—, pel que fa als republicans el districte I dona la major proporció sobre els vots emesos, però és la X (Sant Martí, Poblet, Verneda) on un percentatge superior dels censats voten les esquerres; cal, també, subratllar que, per primera vegada en el període estudiat, la Lliga assoleix a Barcelona, en unes legislatives, la majoria numèrica dels vots, puix que les seves anteriors victòries ho havien estat gràcies a la divisió republicana.

Per la seva mateixa amplitud, però, aquest triomf està carregat d'ambigüitats. Remarquem a aquest propòsit que, en tant que la Lliga en fa una valoració triomfalista —«Victòria sense precedents», titula «La Veu»

el dia 26— i el considera una ratificació popular dels delers democràtics de l'Assemblea de Parlamentaris, els aliats tàcits o explícits del regionalisme s'apressen a remarcar llur contribució a l'èxit comú i, mentre «El Correo Catalán» afirma que el suport jaumí a la candidatura de coalició ha estat decisiu en molts districtes, el «Diario de Barcelona» proclama que los «regionalistas pudieron beneficiarse con miles de votos que no eran propiamente suyos, sino de elementos afines»⁶³.

Pel que fa als lerrouxistes, procuren encobrir la seva desfeta sota un reguitzell de tòpics —«No ha triunfado la Lliga. Ha triunfado el oro corruptor de la plutocracia, la burguesía, el clero, los acaparadores, los quiritanos, el militarismo vergonzante, la desaprensión pública, los provocadores del hambre...»⁶⁴— i, tot reconeixent que la victòria dretana «no fuera posible sin la equivocada abstención de una gran masa de izquierda, alejada sistemáticamente de la vida ciudadana por vesánicos que a la postre no son más que colaboradores efectivos de sus más crueles e implacables explotadores...»⁶⁵, són incapaços de presentar un antídoto a la creixença de l'abstencionisme. A desgrat que Lerroux assegurí: «nuestros aliados se han portado lealmente con nosotros»⁶⁶, sovintegen en la premsa radical les al·lusions a «la comineria, el personalismo y el fulanismo que agostan con funesta persistencia a la democracia catalana»⁶⁷, i la convicció d'haver estat víctimes d'una traïció arrela amb força en la base del partit.

L'èxit regionalista a la capital és refermat amb escriu a la resta de districtes barcelonins. Ultra retenir els escons de Castellterçol —on Cambó obté la seva segona acta—, Granollers, Manresa —on el republicà vençut denuncia una compra de vots per valor de 150.000 pessetes—, Sant Feliu i Vilanova, la Lliga, investida del seu ministerialisme i ajudada, en opinió dels contrincants, per generoses distribucions de diners, conquereix de forma rotunda Arenys, Mataró i Sabadell, i s'imposa també, amb més dificultats, a Igualada. Tenint en compte que els diputats electes per Berga i Vic —el maurista comte de Fígols i el jaumí Trias— ho han estat sota l'emparança lligaire, hom pot dir que l'única desfeta d'aquest partit ha tingut lloc a Terrassa, on, tanmateix, només la divisió del vot antisalista entre un regionalista i un republicà ha permès el sempitern cacic liberal triomfar de nou. És gairebé ociós, en aquest context, remarcar l'ensulsiada dels dinàstics, i també la de republicans i socialistes, els quals, malgrat assolir en alguns indrets (Manresa, Sant Feliu) més del 40 % dels vots emesos, no poden resistir l'abassegadora irrupció regionalista. La participació, relacionada amb el grau d'interès local de la lluita, és màxima a Sabadell i Vic —79 %— i mínima a Vilanova —48 %—, i dóna una mitjana del 68,6 %, lleugerament superior a la del 1916.

63. «Diario de Barcelona», 26-II-1918.

64. «El Progreso», 25-II-1918.

65. Ibidem.

66. «El Progreso», 28-II-1918.

67. Ibid., 25-II-1918.

Els districtes empordanesos de Figueres i La Bisbal ratifiquen el seu caràcter de fermes baluards republicans en atorgar àmplies victòries al federal del PRC Pi i Sunyer i al republicà nacionalista Albert, respectivament. Tret d'aquests dos casos, i del triomf sense oposició efectiva del conservador Fournier a Torroella, la Lliga domina la resta de la província de Girona i, a més de les òbvies reeleccions d'en Bertrand i Serra a Puigcerdà i en Ventosa a Santa Coloma, aconsegueix arrabassar Olot al carlí Pere Llosas, i Vilademuls al liberal Ballbé, en conteses força disputades. A Girona-ciutat, on el record del 1916 havia donat un to quasi-bèl·lic⁶⁸ al clima preelectoral, la jornada dels comicis no està mancada d'incidents violents —tiroteig del local de la Lliga per part del requetè—, però el candidat regionalista hi obté l'acta per primera vegada, amb un avantatge suficient sobre en Layret i desqualificant de manera definitiva l'opció carlina. La mitjana de participació es manté estable —70,3 %— entre el 83 % d'Olot i el 62 % de Puigcerdà.

En el duel entaulat, a nivell lleidatà, entre la Coalició Monàrquica i la Concentració Popular, la segona triomfa sense oposició, i enmig d'una pau octaviana, a Lleida i Balaguer, on són elegits Joan Moles, del PRC i diputat del 1907 al 1913, i l'ex-republicà Rodés; a Cervera, el liberal fillolligaire Matheu s'imposa per un marge molt estret al conservador Marsans, mentre ambdós s'entreacusen de coaccions i tupinades. L'epicentre de la lluita era, però, la muntanya, i allí el veredict de les urnes és tèrbol: si a Solsona i Tremp el clau riuista obté victòries més o menys ajustades damunt els regionalistes, i fa elegir el liberal Daniel Riu i el reformista Llari, als districtes pirinencs la Lliga guanya de manera aparentment clara, amb Josep M. Trias de Bes a La Seu i Eduard Aunós a Sort-Viella; en aquest darrer cas, no obstant, el cacic Emili Riu, vençut per primera vegada des del 1901, impugnà el resultat davant el Suprem, tot acusant Aunós d'haver invertit 400.000 pessetes en comprar vots, compra que —si no en les dimensions, en el fet— fou comprovada en diligències posteriors, i induí el Tribunal a recomanar la nul·litat de l'elecció i la suspensió del dret de representació del districte: al Congrés, s'hi oposà en nom dels regionalistes en Bertran i Musitu, i defensà l'anul·lació el maurista Ossorio Gallardo, el qual imposà el seu criteri després d'un animat debat⁶⁹. Pel que fa a la participació, aquesta resulta en mitjana del 67,8 %, però és molt baixa a la capital —44,8 %— i arriba al 81 % a Solsona.

El tret més remarcable dels resultats a la província de Tarragona és la sensible revifalla republicana que, a part el ja sòlid feu marcellinista de Tortosa, es manifesta a Gandesa amb el triomf del nacionalista republicà Macià Mallol, i a Valls amb l'ajustada victòria, primera en la història del districte, del republicà catalanista Joan Esplugas. L'altre gran força provincial, els liberals, mantenen amb considerables dificultats les seves posicions a Roquetes i el Vendrell, on són reelegits Manuel Kindelán i

68. Vegeu, per exemple, les instruccions donades als electors republicans, a «El Autonomista», 23-II-1918.

69. «Diario de Sesiones del Congreso», 5-IV-1918.

el marquès de Vilanova, respectivament, enfront de seriosos contrincants regionalistes i esquerrans. A la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, el malestar de molts republicans per la inclusió en la candidatura d'esquerres d'en Juncosa ha donat lloc a tota mena de combinacions —els nacionalistes han votat en Nougués i el lligaire Albafull, els possibilistes en Nougués i el conservador Veciana ⁷⁰—, i l'escrutini reflecteix un insòlit equilibri entre els quatre candidats principals —Nicolau, Veciana, Nougués i Albafull—, de manera que el triomf dels tres primers es decideix per un marge d'algunes dotzenes de vots; així, doncs, encara que la reelecció del liberal, el conservador i el republicà faci creure en un manteniment estricte de l'*statu quo*, l'elevada votació regionalista, en especial als pobles, evidencia que la Lliga, tot i no obtenir cap acta, consolida la seva lenta penetració en els sectors rurals tarragonins. La mitjana de participació, que ha baixat al 67,8 %, fluctua entre el 71 % de Gandesa i el 51 % de Tortosa.

* * * *

Reduïda a xifres, la relació de forces política resultant de les eleccions del 1918 a Catalunya és aquesta:

Regionalistes	20
Independent regionalista	1
Liberals	6
Conservadors	2
Mauristes	1
Jaumins	2
PRC	4
Republicans nacionalistes	3
Republicans conjuncionistes	1
Reformistes	2
PSOE	1
Nacionalistes	1

Hi destaca, no cal dir-ho, l'èxit sense precedents de la Lliga, que amb 20 actes —a les quals hom pot sumar la de l'independent Rodés, i àdhuc les dels dos aliats jaumins —assoleix el nombre més alt de parlamentaris en la història del partit; geogràficament, el regionalisme detenta un predomini absolut a les províncies de Barcelona i Girona, ha aconguït una considerable penetració a les comarques ponentines a través de la Concentració Popular lleidatana, i persevera amb idèntics propòsits a Tarragona; socialment, la victòria confirma —segons els panegiristes lligaires— el caràcter nacional i interclassista de l'organització, així com l'encert de la seva línia política.

Tanmateix, encara que «La Veu» exalti la renovació operada en els costums electorals de l'Estat, per a concloure que «tot el que s'ha fet

70. «Diario de Tarragona», 26-II-1918.

és l'obra nostra, és l'obra de Catalunya per a obtenir la seva autonomia i la dels altres pobles que en siguin dignes»⁷¹, la veritat és que, tal com la premsa monàrquica s'apressa a proclamar amb satisfacció, la gran operació hispànica de la Lliga, l'ambiciós intent d'exportar el regionalisme a tota Espanya i fer-ne l'escambell per a l'ascens de la burgesia al poder, ha fracassat en els seus objectius fonamentals. Tret de l'espectacular eclosió del nacionalisme basc, que guanya set dels vint escons en disputa a Euskadi, només sis altres diputats electes a Andalusia, Aragó, Astúries i Lleó ostenten una etiqueta regionalista, més o menys versemblant; tot plegat resta ben lluny de les cent actes que els estrategues de la Lliga havien proposat com a meta òptima, i evidencia les causes estructurals de la impotència del regionalisme, el qual ha conquerit amb esforç la plena hegemonia al Principat només per a veure com la seva representació a Madrid és ofegada pel pes mort de les fraccions dinàstiques i caciquils que, amb encasellat o sense, continuen tenint una majoria aclaparadora a les Corts.

L'altra característica més visible dels resultats és la davallada dels grups dinàstics, principals perjudicats per l'expansió regionalista. Com que l'aparell oficial —governadors, alcaldes, guàrdia civil...— s'ha inhibit en aquesta ocasió o, en cas d'intervenir, ho ha fet a favor dels «ministerials» lligaires, tant liberals com conservadors han vist reduïts llurs efectius catalans a menys del 50 % respecte al 1916. Això no obstant, la desfeta és superficial, i el caciquisme monàrquic, lluny d'haver mort a Catalunya, només és estabornit; tan aviat com des de Governació bufin de nou els vents usuals de corrupció i dirigisme, els cacics ara passius o complaents amb la Lliga recobriran les seves velles posicions.

Emmarcada per la desfeta general de les esquerres a tot l'Estat, la crisi del republicanisme català persisteix, puix que ni la ressaca revolucionària del 1917, ni la coalició amb el PSOE, han pogut fer pujar la representació parlamentària d'aquest sector més enllà de les deu actes, i que la candidatura de Largo Caballero s'ha demostrat ben innòcua a l'hora de mobilitzar els treballadors barcelonins, per als quals el muntatge electoral és una trampa i el socialisme un cos estrany; només els republicans amb arrels als districtes i que tenien el suport de les organitzacions locals, sense dependre de les direccions barcelonines, han vençut o bé han obtingut resultats dignes. «Por la ausencia de hombres y por la falta de ideal, el partido republicano es ya un continente sin contenido», sentència «La Publicidad»⁷², i «El Diluvio» afegeix⁷³: «Pero en la derrota surge un hecho con signos de profecía. Mientras el arcaico sanhedrin republicano queda fuera del Parlamento, entra o entrará por vez primera una minoría socialista. Y si la burguesía se hace conservadora y el pueblo elige socialistas, ¿qué restará a los republicanos?».

En aquest context de pessimisme, la manifestació més coent del fra-

71. «La Veu de Catalunya», 26-II-1918.

72. 26-II-1918.

73. 26-II-1918.

càs republicà és el fet que el Partit Radical resti, per primera vegada des de la Solidaritat, sense cap diputat a Catalunya. En un grup per al qual la tribuna parlamentària és, entre altres coses igualment importants, imprescindible caixa de ressonància i font de prestigi i influència, el perill que la sobtada ofensa de diputats desencadenés una desbandada de quadres i de votants és gran, i per això la premsa radical emprèn tot seguit una enèrgica campanya de minimització de la desfeta, sigui sobre la base de denunciar les «ignominies» electorals de la Lliga —«la voluntad popular se ha falseado por el derroche escandaloso de dinero»⁷⁴—, sigui amb cabalístiques declaracions de Lerroux, que assegura: «se acercan momentos de suma gravedad para la Patria, y yo estoy en el secreto...»⁷⁵; les crides més o menys hiperbòliques a l'optimisme⁷⁶ culminaran en la iniciativa de celebrar, el 19 de març, un gran acte conjunt amb el PRC al palau de Belles Arts de Barcelona, en homenatge als candidats esquerrans vençuts, però l'autoritat militar ho prohibirà, i ben aviat la recrudescència del problema de les subsistències distreurrà les preocupacions postelectorals del lerrouxisme.

Contrastant amb l'ensulsiada del PRR, el Partit Republicà Català ha tingut un debut acceptable, amb quatre actes guanyades —dues de les quals corresponen a M. Domingo, que per sorteig haurà d'optar per la de Tortosa—, i tres més (La Bisbal, Gandesa i Valls) molt afins; el relatiu èxit, tanmateix, no ho és tant del partit —de l'organització, del programa...— com de la força dels nuclis locals semi-independents, i del pes específic dels candidats en les contrades on concorren —Domingo al Baix Ebre, Pi i Sunyer a l'Alt Empordà, etc...—.

En conclusió, les eleccions del 1918 han suposat, a Catalunya, el triomf de la via consensual i reformista per a la transformació de l'Estat, i la desfeta, tant del continuïsmes pur representat pels dinàstics, com del rupturisme revolucionari que propugnen republicans i socialistes. Els escons del Principat suposen, però, només el 10,7 % del total del Congrés, i la història política dels pròxims mesos consistirà, bàsicament, en la lluita desigual entre l'empenta dinàmica d'aquesta minoria i la resistència inert de l'altre 89 %, entestat a bloquejar qualsevol iniciativa modernitzadora i massa obsolet per a adonar-se de la natura profundament conservadora del reformisme lligaire.

Com és lògic, la inhabitual mobilització política que ha presidit els comicis ha deixat poc espai a les eleccions automàtiques per l'article 29: dels 61 casos registrats a tot l'Estat, només dos —el 3,3 %— corresponen a Catalunya (Vilafranca i Les Borges). Això a banda, l'abstenció ha retrocedit de manera clara a Barcelona-ciutat i província i a Lleida, resta invariable a Girona i ha augmentat a Tarragona. Els districtes amb un nivell més elevat de participació són Olot (83 %) i Solsona (81 %), caracteritzats

74. «El Progreso», 26-II-1918.

75. Ibid., 28-II-1918.

76. «El Partido Radical vuelve a la lucha con más ardor que nunca, dispuesto a reconquistar las posiciones que el enemigo le ha arrebatado arteramente, apelando a procedimientos reprobables». «El Progreso», 26-II-1918.

ambdós per l'enfrontament entre un poderós candidat caciquil i un lligaire, i la participació més baixa es dona, ultra la circumscripció barcelonina, a Lleida (44'8 %), Vilanova (48 %) i Tortosa (51 %), on els guanyadors —republicans o regionalista— no han tingut cap oposició seriosa i, per tant, la lluita ha estat mancada d'interès.

Si, aquesta vegada, la relativa neutralitat del ministeri de Governació ha reduït el nombre d'episodis d'intervenció fraudulenta de les autoritats en el procés electoral, l'absència d'encasellat oficial ha potenciat la iniciativa privada dels aspirants, en forma de compra de vots; ho confirmen els 14 casos de protesta davant el Tribunal Suprem, tots els quals seran desestimats llevat del de Sort-Viella, que desembocarà, com ja hem dit, en l'anul·lació i la suspensió del dret de representació del districte.

* * *

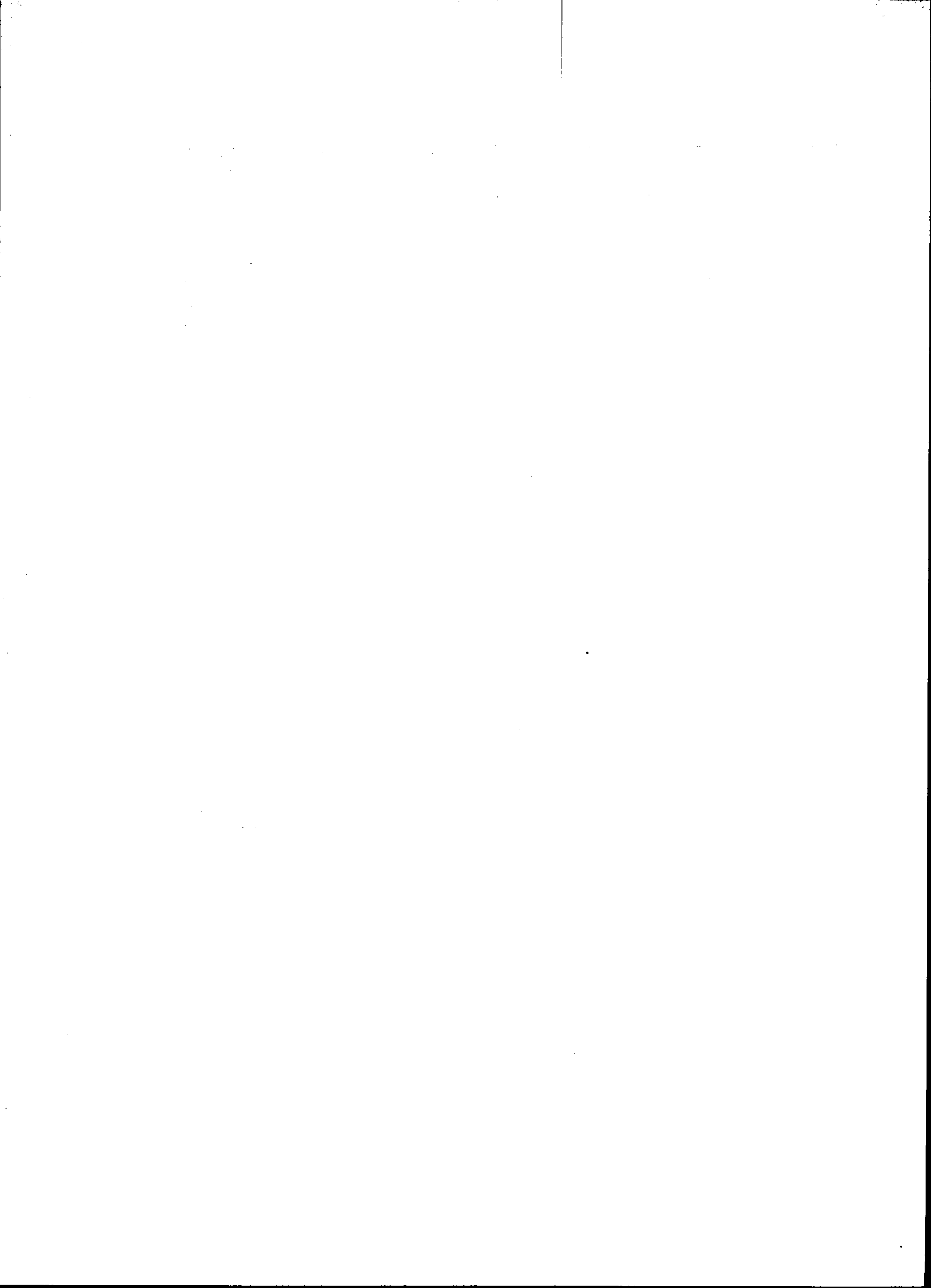
Dels dos diputats catalans que, el 24 de febrer, havien obtingut acta doble, Marcellí Domingo optà per la de Tortosa, i Francesc Cambó ho féu per la de Barcelona, creant així una doble vacant a Castellterçol i a la capital. També a Madrid hom havia de celebrar eleccions parcials, però els republicans i socialistes —Domingo, Largo Caballero, etc...—, amb el suport de la Lliga, presentaren al Congrés una proposició incidental demanant que hom ajornés les eleccions en les dues capitals fins que no fos modificat el sistema electoral i, d'acord amb el principi d'un diputat per cada 50.000 habitants, Barcelona —per exemple— elegís dotze diputats. Malgrat les crítiques dels radicals —Lerroux la considerà «una nueva habilidad del señor Cambó»⁷⁷—, la proposta fou aprovada i, en conseqüència, l'elecció complementària restà reduïda a Castellterçol.

Per a cobrir-hi la vacant, el líder regionalista i ara ministre de Foment proposà als notables de la comarca un representant personal seu, «un candidat que (...) no fos més que un substitut que omplís el buit que la llei obria en el districte, per a, un altre dia, tornar a presentar-se el senyor Cambó, el qual, altrament, seguiria essent de fet el diputat pel districte»⁷⁸; qui havia d'assumir aquest paper de testaferró era el secretari polític de Cambó a Madrid, Rafael Vehils. Enfront, es presentà en principi el liberal-demòcrata Carlos Ibáñez de Ibero, el qual, però, mancat de suports polítics sòlids al districte, es retirà dos dies abans dels comicis, tot recomanant als seus simpatitzants votar en blanc⁷⁹. L'elecció del 30 de juny, que perdia així qualsevol interès, transcorregué enmig de la indiferència general de la classe política catalana, i es reduí per a la Lliga a una segura ratificació de confiança en la gestió de Cambó a Madrid. Amb una participació lògicament baixa —59 %—, Vehils obtingué l'acta amb el 96 % dels vots emesos, i l'únic fet ressenyable foren els 128 vots que els radicals de Caldes de Montbui atorgaren a en Fabrés, personatge que encara complia condemna pels fets de la Setmana Tràgica.

77. «La Veu de Catalunya», 7-VI-1918.

78. Ibid., 19-VI-1918.

79. Ibid., 29-VI-1918.

10. Les eleccions de l'u de Juny de 1919

L'espectre polític parlamentari resultant dels comicis del 1918 configura unes Corts una mica més sinceres i representatives del país real, però molt poc operatives dins dels esquemes de la Restauració canovista: les dues ales dinàstiques —liberals i conservadors— es troben equiparades en escons, sense arribar en cap cas a la majoria, i cadascuna resta dividida en tres o més fraccions personalistes de fesomia gairebé classica, preocupades només per la seva participació en el govern, mentre que els sectors renovadors —regionalistes i esquerres— suposem amb prou feines un 15% del Congrés¹. El propòsit de la Lliga de donar el caràcter de constituents a les noves Cambres s'ha estavellat contra el bloc de la rutina, el caciquisme i les conxorxes més o menys secretes entre García Prieto, Dato i altres capitosts monàrquics; reconeixent el fracàs, i en un gest d'exasperació davant la tossudesia del sistema, els dos ministres catalans —Ventosa i Rodés— dimiteixen el 27 de febrer, tres dies després de les eleccions. El gabinet García Prieto, que gaudeix encara d'unes setmanes de supervivència agònica, acabarà per caure, esclafat entre la rebel·lia dels funcionaris estatals —rebellia enverinada entre els empleats de Correus per l'autoritarisme obtús de La Cierva— i les coaccions de les Juntes Militars, que havien donat l'exemple als funcionaris civils.

La crisi que s'obre així, el 19 de març del 1918, no ho és ja de govern, sinó de règim; per a resoldre-la caldrà que, esgotades totes les fórmules habituals, i en ple marasme del poder, Alfons XIII plantegi als caps de fila polítics el dilema «o jo, o el caos»; el resultat és el «Govern Nacional», que es forma el 22 de març sota la presidència de Maura i amb la

1. Sobre la composició numèrica de les Corts del 1918 vegeu dues versions no coincidents, que confirmen la inestabilitat de les etiquetes polítiques durant la Restauració, a PABÓN, J., op. cit., vol. I, pàg. 596, i ALBERTI, S., op. cit., pàgs. 428 i 429.

inclusió dels líders de les principals fraccions monàrquiques —Dato, Alba, Romanones, García Prieto...—, malgrat les reticències d'albistes i d'antiregionalistes². Cambó hi ocupa la cartera de Foment, i la presència regionalista al gabinet es veu reforçada l'agost amb l'accés de Joan Ventosa i Calvell al ministeri de Proveïments, de nova creació. Per a la Lliga, serà mig any de governamentalisme fructífer en el terreny econòmic, però políticament estèril, perquè, malgrat haver consentit la congelació temporal del plet català, l'heterogeneïtat del ministeri i, sobretot, l'actitud obstruccionista i antiregionalista del titular d'Instrucció Pública, Santiago Alba, bloquejaran qualsevol iniciativa seriosa de transformar l'Estat a partir de Catalunya. Al capdavant, la decisió d'Alba de trencar l'experiència unitària resta consumada el 4 d'octubre, amb la seva dimissió. El «Govern Nacional», coix i hostilitzat a les Corts pels albistes i altres minories, resistirà encara un mes, abans de la desbandada general i la crisi definitiva del 6 de novembre. Tres dies després, García Prieto assumeix de nou la presidència, ara amb un gabinet de concentració liberal integrat per demòcrates, albistes i romanonistes.

El poc gloriós desenllaç de l'assaig governamental suposa, per a la Lliga, l'ensulsiada de l'«Espanya Gran» i el fracàs rotund de l'intervencionisme hispànic propugnat per Cambó. L'estratègia regionalista dels darrers anys s'ha basat en la tesi segons la qual l'autonomia no s'havia de guanyar a Barcelona, sinó a Madrid fent política estatal, i la seva obtenció passava per la prèvia reforma de les estructures del règim; al servei d'aquesta línia, la Lliga desertà del moviment de l'Assemblea de Parlamentaris, acudí reiteradament en socors de la Monarquia i ha fet pública professió d'espanyolisme, al Parlament i al carrer, a Madrid i a Barcelona, amb els discursos dels seus líders i la gestió dels seus ministres. A canvi d'aquest esforç d'acostament i d'aquestes renúncies, no solament els partits i els homes de les Restauració conserven les seves prevencions i hostilitats envers el regionalisme, sinó que el règim, considerant ja innecessària la funció de «salvavides» del Govern Nacional, retrocedeix, en matèria de fórmules polítiques, a la més pura ortodòxia canovista, ressuscita el torn clàssic i, com sigui que sembla sonar l'hora de les esquerres a nivell europeu, atorga el poder a un govern liberal. El balanç de l'intervencionisme no pot ésser més deplorable, ni més gran el desencís dels prohoms lligaires, que no poden evitar la sensació d'haver estat utilitzats com a salvadors d'un sistema sense salvació possible.

En aquest context, un esdeveniment internacional de la màxima rellevància esdevindrà el catalitzador d'un espectacular canvi en l'actitud regionalista. Durant la primera quinzena de novembre del 1918 té lloc l'esfondrament dels Imperis Centrals i la signatura de la sèrie d'armistícis que posen fi a la primera Guerra Mundial; amb ella, sembla acabar l'era dels grans estats multinacionals, «presons de pobles» —Austria-Hongria, Rússia, Turquia...— i hom espera la reordenació del mapa polític d'Euro-

2. La composició inicial del «Govern Nacional», a MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 311.

pa en funció del principi de les nacionalitats i sobre la base dels ideals democràtics continguts en els «Catorze Punts» del president Wilson. A Catalunya, on una gran majoria de l'opinió ha sentit sempre com a pròpia la causa dels Aliats, la seva victòria propiciarà el desencadenament de la campanya autonomista més intensa viscuda pel país fins aleshores, i la decisió d'iniciar-la correspondrà a les esquerres. El 15 de novembre, sota l'impuls de Marcellí Domingo, la minoria republicana presenta al Congrés una proposició de llei de redacció tan sòbria com rotunda, que comença: «Primero: —El Congreso concede a la región catalana la autonomía integral»³.

Per a la Lliga, el perill de perdre el protagonisme de la reivindicació autonomista és considerable; amb una imatge catalanista força deteriorada per la recent col·laboració governamental, i havent constatat que la seva provada fidelitat a la monarquia espanyola no li ha reportat cap benefici, el partit de Cambó decideix jugar de nou a fons la doble carta del nacionalisme i de l'hostilitat al règim i, per consegüent, procura absorbir la iniciativa esquerrana. Amb el suport gairebé unànime dels municipis catalans, una comissió mixta parlamentaris-Mancomunitat redacta el projecte de Bases de l'autonomia⁴, document d'inspiració pratiana que, el dia 29 de novembre, és lliurat al Cap del govern per representants de les forces polítiques del Principat. Els republicans catalans —lerrouxistes inclosos— participen en el front comú però, veient en el nacionalisme un arma essencial contra la monarquia, no desisteixen de desbordar la Lliga, i reiteren «la necessitat de proclamar la República per a donar satisfacció als problemes de reorganització nacional, social, econòmica i cultural...»⁵.

Incapaç d'unificar els criteris dels seus ministres davant l'ofensiva catalanista, el fràgil govern del marquès d'Alhucemas ha de dimitir el 3 de desembre, i dóna pas, el dia 5, a un gabinet Romanones, «en el que no figura nadie que no sea amigo mío», segons definició del mateix comte⁶. Cinc dies després, en un clima d'apassionament i hostilitat, Cambó obre el debat parlamentari sobre el tema autonòmic, en termes prudents, i s'inicia a l'hemicicle una veritable emulació entre els portaveus de les fraccions monàrquiques —Alcalá-Zamora, Maura, Víctor Pradera...— per a veure qui rebutja les demandes catalanes amb una retòrica més tronada i més carregada de tòpics patrioters. Després de comprovar que «un pleito de libertad colectiva no tenía solución jurídica, como nunca la había tenido, por desgracia, en España»⁷, el líder regionalista encapçala, el dia 12, la retirada dels seus parlamentaris, i dels republicans catalans, de les Corts; el 16, de retorn a Barcelona, Cambó formularà en un míting la seva cèlebre equació: «Monarquia? República? Catalunya!». La Lliga s'en-

3. El text complet de la proposició de llei, a ALBERTI, S., op. cit., pàg. 438.

4. El seu text íntegre a GONZÁLEZ CASANOVA, J. A., *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, pàgs. 581 a 588.

5. De la nota publicada pels republicans catalans reunits al Congrés el 29 de novembre; ALBERTI, S., op. cit., pàg. 440.

6. Citat per MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 322.

7. «Diario de Sesiones del Congreso», 12-XII-1918.

dinsa en la via del radicalisme i sembla assumir altra vegada un paper rupturista.

Romanones intenta contenir l'agitació —que, a la capital catalana, va prenent un tombant més i més «subversiu» i violent, amb topades freqüents entre espanyolistes i catalanistes al carrer i en espectacles públics⁸, manifestacions d'universitaris i dependents de comerç, mítings i proclames —per mitjà de mesures dilatòries i draps calents, concretats en la creació d'una comissió extraparlamentària de «notables» per a estudiar el tema; la comissió, boicotejada pels catalans, enllestirà sense ells un projecte de descentralització administrativa mínima, carregat de malfiances i prevencions. Paral·lelament la Mancomunitat, esperonada per les esquerres, elabora un altre projecte d'Estatut autonòmic⁹, moderat i caute, que és contrasignat pels Ajuntaments del Principat i portat després a les Corts on, el 28 de gener del 1919, la discussió de la qüestió catalana reprèn per enèsima vegada. De res no hi valdran els grans discursos de Cambó, ni el suport que Domingo i Nougués donen a l'estatut de la Mancomunitat, des d'un plantejament federalista; l'irreductible centralisme de la majoria monàrquica, ocasionalment atrinxerada darrera el projecte de la comissió extraparlamentària, encalla el debat, malgrat els esforços dels regionalistes per sortir del punt mort. El poder, sabedor que noves forces i nous problemes estan a punt d'irrompre en l'escena político-social catalana, i que aquesta irrupció trencarà la unitat del front autonomista, ha resultat bloquejar el tema.

El règim de la Restauració, en efecte, un cop refet de la sorpresa inicial per l'embranchida catalanista, hi respondrà amb els mètodes que li són característics, i que ja ha assajat, amb diversa fortuna, a Cuba, i al mateix Principat a començament de segle: la creació, dins de Catalunya, d'una força política que serveixi els interessos de l'Estat i amenaci l'hegemonia dels autonomistes, i l'atiament de les lluites socials a fi que la burgesia, espantada, renunciï al nacionalisme i hagi de cercar la protecció de l'aparell repressiu estatal.

El procés de formació, en plena campanya per l'autonomia, d'un agrupament espanyolista a Barcelona mereix, creiem, una certa atenció i algunes precisions. L'agitació nacionalista de les darreres setmanes del 1918 havia suscitat ja les rèpliques irades de la Liga Patriótica Española¹⁰ i d'altres nuclis anticatalanistes, quan, probablement sota l'estímul del capità general Joaquim Milans del Bosc, l'u de gener del 1919 un grup de destacats elements de l'aristocràcia catalana, afiliats a les diverses frac-

8. És en aquest període del desembre-gener que tenen lloc les batusses diàries al Teatre Goya a causa de les cançons espanyolistes de la cupletista Mari Focela, que el jovent nacionalista considera una provocació.

9. Els textos dels projectes de la comissió extraparlamentària i de la Mancomunitat, a GONZÁLEZ CAÑANOVA, J.A., op. cit., pàgs. 589 i 629 a 643, respectivament.

10. Segons «La Vanguardia» del 20-II-1919, aquest grup era presidit per José Antich, i n'eren membres directius Alfonso González Alonso, Vicente C. Riera, Santiago M.ª Oms, etc.

cions dinàstiques —els marquesos de Sentmenat, Castellós i San Román de Ayala, el comte de Güell, Joaquim M. de Nadal, Manuel Girona, Emili Vidal i Ribas i Carles d'Albert— feren pública una crida «a los monárquicos catalanes» i els convocaren a un acte d'afirmació consistent a dipositar llurs targetes a Capitània el dia de Reis, tot reiterant el caràcter no partidista del projecte: «nosotros no perseguimos ningún fin político. No vamos contra nadie, ni dudamos de la lealtad de nadie. Nosotros no rechazamos ninguna aspiración, ni ningún programa»¹¹. Simultàniament, però, i en deliberada confusió amb aquesta iniciativa, la majoria dels seus signataris —l'excepció més visible és la del maurista Joaquim M. de Nadal— i altres conspicus representants del monarquisme català donen a conèixer un manifest de caràcter molt més polític, exaltador de «la unidad española» sota el ceptre d'Alfons XIII¹², document que mereix tot seguit les adhesions formals dels partits liberal, conservador i maurista, i de la Defensa Social.

Després de l'èxit aparent de l'acte del dia de Reis —segons els organitzadors foren recollides més de 50.000 signatures i targes—, el doble impuls de reactivació dinàstica persisteix, i si, a nivell unitari, hom convoca de nou els «elementos amantes del orden y de la monarquía»¹³ a assistir a la recepció popular que ha de tenir lloc a Capitània el 23 de gener, amb motiu del Sant del Rei, també, al llarg del mes de gener, sovintegen en la premsa dretana els articles i comentaris dedicats a afirmar que «Cataluña, ni por sentimiento ni por instinto, es una región más levantisca ni más perturbadora, que las del resto de España»¹⁴, i que «la vida de los partidos monárquicos se deslizaba lánguidamente, si bien las clases de orden socialmente conservadoras siempre han tenido preponderancia en nuestra ciudad»¹⁵, per acabar anunciant que «los elementos dinásticos de Barcelona han llegado a una inteligencia y piensan constituir una entidad verdaderamente monárquica, la cual no tendrá otra misión que encauzar y dirigir el movimiento de reacción monárquica que surge espontáneamente»¹⁶, sota el triple lema d'«Orden, Patria y Religión».

En darrer terme, el caràcter inequívocament antiautonomista del projecte, i el seu evident propòsit de combatre la Lliga, obligaren el sector més filoregionalista —i minoritari— del monarquisme català —el comte de Güell, J.M. de Nadal...— a desmarcar-se'n, cosa que facilità la ràpida concreció política de la nova concentració dinàstica. En una data indeterminada del mes de febrer del 1919¹⁷ es constituïa a Barcelona la

11. «La Vanguardia», 1 i 5-I-1919.

12. Ibid., 5-I-1919.

13. Ibid., 19-I-1919.

14. C. d'Albert Despujol, *Labor necesaria*, «La Vanguardia», 9.I. 1919.

15. Miguel Vancells Carreras, *Reacción monárquica*, «La Vanguardia», 23-I-1919.

16. Ibidem.

17. En la seva deplorable hagiografia d'A. Sala (*Alfonso Sala Argemí, Conde de Egara*), A. JOANQUET dona com a data fundacional de la UMN el 15 de febrer de 1918, i l'error —un entre els centenars que el llibre conté— ha estat re-

Unión Monárquica Nacional, sota la presidència honorària del marquès de Comillas i l'efectiva d'Alfons Sala i Argemí, a manera, no de partit unificat, sinó de confederació de grups i entitats, cadascun dels quals conservava llur independència organitzativa i ideològica. El primer manifest públic de la Unión¹⁸, datat el març, comença remarcant aquest origen relativament heterogeni dels seus membres —«hombres de diversas, y aun encontradas procedencias, nos hemos agrupado con el noble intento de constituir un fuerte núcleo social»—, justifica el seu acord per la necessitat d'«asistir con nuestro apoyo a los Poderes Públicos» enfront de la doble subversió obrera i nacionalista, i fa, en termes moderats, la glossa del tríptic programàtic —«Monarquía, Unidad política y Orden social»— que ha d'orientar les tasques unionistes.

Signen el document més de cent vint personalitats adscrites a tots els matisos de la dreta dinàstica —liberals de les diverses fraccions, com el comte de Caralt, J. Roig i Bergadà, Albert Dasca, J. Collaso i Gil, M. Kindelán, J. Nicolau, el comte de Godó, els germans Riu i Periquet, Marià Martí i Ventosa, etc..., conservadors, com el marquès de Grigny, E. Turull, J. Sagnier o M. González Vilart, mauristes com el comte de Fígols i Albert Blasco¹⁹, i Lluís de Dalmases com a president del Centre de Defensa Social—, i representatives de les principals capes de les classes dominants —burguesia financera, com Josep Garriga-Nogués o Josep Marsans i Rof, burgesia industrial, com E. Vidal-Ribas, i Fernando Rivière, i grans terratinents, com els marquesos de Barberà i Alós, el baró de Quadras, etc. Val a dir, també, que pocs dies després de l'aparició de la UMN, el nucli monàrquic identificat amb el regionalisme i pròxim a la Lliga s'aplegava en la Federació Monàrquica Autonomista, la reunió fundacional de la qual té lloc al palau Güell l'11 de març del 1919²⁰.

Si la creació de la UMN, emparada i potenciada des del poder com a amenaça directa a la preponderància político-electoral de la Lliga a Catalunya, és una faceta bàsica de la rèplica del règim a les reivindicacions catalanes, l'altre aspecte d'aquesta rèplica és encara més ostensible, i incideix en l'explosiu terreny social: a partir del 16 de gener, les autoritats suspenen les garanties constitucionals, empresonen sindicalistes, clausuren centres obrers i enverinen el conflicte sorgit dins de la companyia hidroelèctrica Riegos y Fuerzas del Ebro, fins a consumir la provocació: el 21 de febrer esclata la vaga dita de la Canadenca i, comptant

petit, sense verificació, per I. MOLAS (op. cit., vol. I, pàg. 124), J. PABÓN (op. cit., vol. II, pàg. 129) i altres autors; també J.M. DE NADAL (*Memòries*, pàgs. 296-297) situa, de manera poc precisa, la doble fundació d'UMN i FMA el 1918, per bé que l'exposició dels fets hi és substancialment correcta. En realitat, després dels actes del 6 i el 23 de gener, la primera referència expressa a la Unión Monárquica que hem trobat és a «La Vanguardia» del 2-III-1919, i dóna a entendre que el grup acaba de formar-se.

18. El seu text es troba a ANDRADE, BENITO MARIANO, *Castilla ante el separatismo catalán*, pàgs. 78 a 82.

19. President del Círculo Maurista de Barcelona.

20. «La Vanguardia», 12-III-1919.

UN BON OBSEQUI ELECTORAL
A UN CANDIDAT MINISTERIAL

Un paquet de «caliquenyos».

amb aquest motiu, Romanones tanca les Corts. L'immediat ascens de la lluita de classes a protagonista absoluta de la vida catalana —vaga general del 24 de març, provocada també pel capità general Milans del Bosch, proclamació de l'estat de guerra i ferotge repressió antisindical...— proporciona un èxit aparent al sistema de la Restauració; mentre la Mancomunitat cuita a arxivar els seus projectes autonòmics, la Lliga es veu obligada a prendre partit en la guerra social, i ho fa, naturalment, a favor d'una burgesia preocupada, ara, per aixafar l'obrerisme revolucionari amb l'ajut dels generals, els governadors i els policies d'aquell Estat que unes setmanes enrera considerava opressor.

Tanmateix, el govern Romanones, que ha promogut la intervenció de l'Exèrcit en el desenvolupament dels conflictes socials barcelonins, serà la primera víctima dels militars esdevinguts àrbitres de la situació: el 13 d'abril, quan ja agonitza la vaga general que ha seguit a la de la Canadenca després d'una setmana de treva, el capità general, amb el suport de les Juntes de Defensa, fa detenir el governador civil i el cap de policia —senyors Montañés i Doval—, considerats massa «tous» davant el moviment obrer, i els envia a Madrid. El fet provoca la caiguda fulminant del gabinet romanonista i, el dia 15, la ràpida crisi dona pas a un govern presidit per Antoni Maura, amb La Cierva a Hisenda, i format per mauristes —Goicoechea, a Governació—, ciervistes i alguns tècnics; govern, doncs, d'adeptes personals i sense base parlamentària, però que sembla gaudir d'una àmplia confiança règia i pretén restar força temps al poder. Per a aconseguir-ho, però, li cal substituir l'actual Parlament insubmís per unes Corts noves i dòcils, i el 2 de maig el vell polític mallorquí ob-

té del rei la dissolució de les Cambres, amb la consegüent convocatòria d'eleccions per a l'1 de juny.

La sobtada obertura del període electoral —la durada del qual ha estat reduïda al mínim que la llei exigeix— juntament amb el fet que les garanties constitucionals romanguin suspeses a tot l'Estat, provoca la indignada reacció de les esquerres republican-socialistes i àdhuc dels liberals dinàstics —Romanones en especial—, que, en un gest ben decimonònic, amenacen primer amb el retraïment, i declaren després faccioses les Corts futures, per bé que no renunciïn a concórrer-hi. En canvi, les dretes en general reben amb satisfacció la dissolució de les Cambres, «vista la imposibilidad de sacar ningún partido de ellas, a causa de su insensata conducta»²¹, consideren lògic que Maura vulgui un Parlament a mida —«es indudable que el Gobierno cuenta con una gran masa de opinión en el país, y es natural, por consiguiente, que la contraste en los comicios para hacer efectivas sus determinaciones»²²—, i fan de corifeus més o menys entusiastes de la fraseologia «renovadora» —«política nueva», «revolución desde arriba», «restauración nacional», «autoridad enérgica y prestigiosa»— tan cara al maurisme.

Amb el rerafons de la involució dretana que la política espanyola sembla experimentar per obra del govern mauro-ciervista, i encara sota l'impacte de les recents vagues generals, la campanya electoral al Principat té com a tret més remarcable, altra vegada, la voluntat del poder central de vèncer el catalanisme; l'instrument per a aconseguir-ho és, en aquesta ocasió, la nova Unión Monárquica Nacional, l'ofensiva de la qual, assistida amb tots els recursos del govern, aspira a arrabassar a la Lliga la direcció d'unes classes conservadores alarmades per les estridències regionalistes del 1917 i el 1918, i espantades per la rebrotada de la violència social. Obligada, davant d'això, a adoptar una posició defensiva, la Lliga —que no pot ja definir-se com l'única alternativa d'ordre— basarà la seva tàctica en el tema patriòtic, accentuarà el radicalisme verbal i procurarà presentar les eleccions com una perllongació —i una ratificació— de la campanya autonomista interrompuda el febrer, ço que —naturalment— exigeix el manteniment de la unitat nacional sota el guiatge del partit cambonià: «Nosaltres tenim, ara més que mai, la confiança i la seguretat de les hores imminents (...). Tenim la seguretat que, per damunt les divergències circumstancials d'opinió i de procediment, tots els nostres conciutadans se sentiran identificats en un ideal col·lectiu»²³.

Al costat de les dues grans forces burgeses en competència, l'àmplia coalició d'esquerres del 1918 resta, ara, reduïda a una modesta Coalició Republicana de radicals i PRC que adopta —com, en general, tots els grups i elements antimonàrquics— una actitud conformista davant la contesa. Per últim, hi ha encara un aspecte que cal subratllar en la panoràmica global de la campanya, i és el pessimisme creixent, les crítiques severís-

21. Ibid., 4-V-1919.

22. «Diario de Barcelona», 3-V-1919.

23. «La Veu de Catalunya», 3-V-1919.

L'Esquella de la Torratxa

Any XLI :: Número 2107

15 cèntims Atrassats 50

Barcelona. 30 de Maig de 1919

INTERVENTORS CALIQUENYOS

—Aquí no's fa coacció a ningú, si no té vot, ja el farem votar.

simes que, des dels sectors ideològicament més oposats, hom dirigeix, cada dia amb més èmfasi, al règim parlamentari vigent. No és nou de llegir en la premsa carlina que «el sistema parlamentario no es nuestro sistema; que no creemos en la eficacia del constitucionalismo imperante; que odiamos la farsa del sufragio universal amorfo, por considerar que el mismo no es expresión de la verdadera voluntad popular»²⁴. Però és, en canvi, simptomàtic veure-hi blasmats els pactes, les coaccions i els contubernis de Maura, i resulta encara més significativa la violenta requisitòria que, des d'un republicanisme mesocràtic i popular, hom fa a la màquina política de la Restauració: «Los hampones parlamentarios dispérsanse de Madrid en busca de actas que, cuando no por imposición del caciquismo, obtienen a cambio de dinero. Así el mayor número de nuestros legisladores usurpan, detentan y deshonran la representación popular. La soberanía del pueblo es en España una ficción, un embuste. Nuestro régimen parlamentario, una desvergonzada simulación (...). Más estériles que las disueltas resultarán las nuevas Cortes. Expresión, no de la voluntad popular libremente manifestada, sino de la brutalidad del caciquismo, de la intriga, la fuerza y la astucia de los políticos de oficio...»²⁵.

A la ciutat de Barcelona, el propòsit governamental de batre el regionalisme es concreta en una candidatura per majories de la UMN, que formen el financer conservador Manuel Girona i Vidal, el navilier liberal Ròmul Bosch i Alsina, el també liberal —i republicà penedit— Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola, i dos personatges —Gaietà Marfà i Manuel Menacho— la procedència política dels quals no hem pogut establir; en qualsevol cas, la desigual envergadura dels cinc noms —alguns han estat senadors i alcaldes, i tenen una palesa significació social, mentre d'altres són perfectes desconeguts —prova que la de la Unión Monàrquica Nacional no és una llista de personalitats, de «prestigis», sinó que representa primordialment una opció político-ideològica, per elemental que aquesta sigui: l'anticatalanisme amb vestimenta dinàstica. A nivell organitzatiu, la UMN —que, com ja hem dit, no és un partit unificat, i que, a més, no ha tingut temps de donar-se més infraestructura que una oficina central al carrer de Rivadeneyra— compta amb el suport de les entitats liberals barcelonines, dels escassos centres conservadors i mauristes i de la Defensa Social²⁶ i, entre els òrgans d'informació, gaudeix de la total simpatia del «Diario de Barcelona», que li fa de portaveu oficiós, i també de «La Vanguardia» —conjunturalment conversa al maurisme—, la qual, la vetlla de les eleccions, fixa així la seva postura: «Hay dos partidos de la derecha que merecen nuestras simpatías; pero el uno se llama monárquico, mientras el otro demuestra la mayor indiferencia por el régimen. Estamos, pues, con el primero»²⁷.

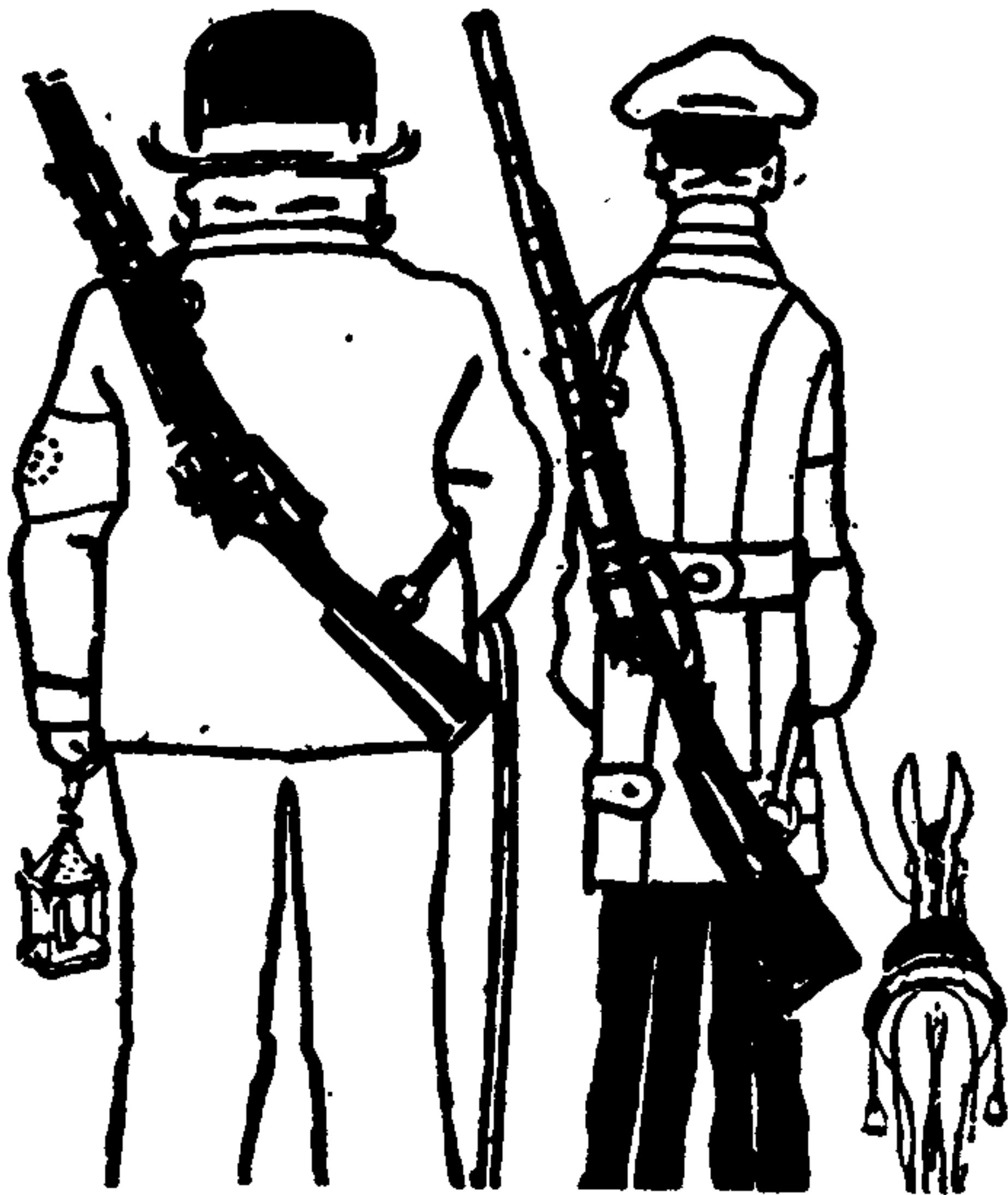
24. «El Correo Catalán», 4-V-1919.

25. «El Diluvio», 6-V-1919. Vegeu, en idèntic sentit, «La Publicidad», 20-V-1919.

26. Vegeu, en aquest sentit, la llista d'oficines electorals de la Unión, a «La Vanguardia», 27-V-1919.

27. «La Vanguardia», 31-V-1919.

—Ja has pensat en posar guix a la farina? .
—Calli, papà. Ara hem de vetllar per la puresa del sufragi.

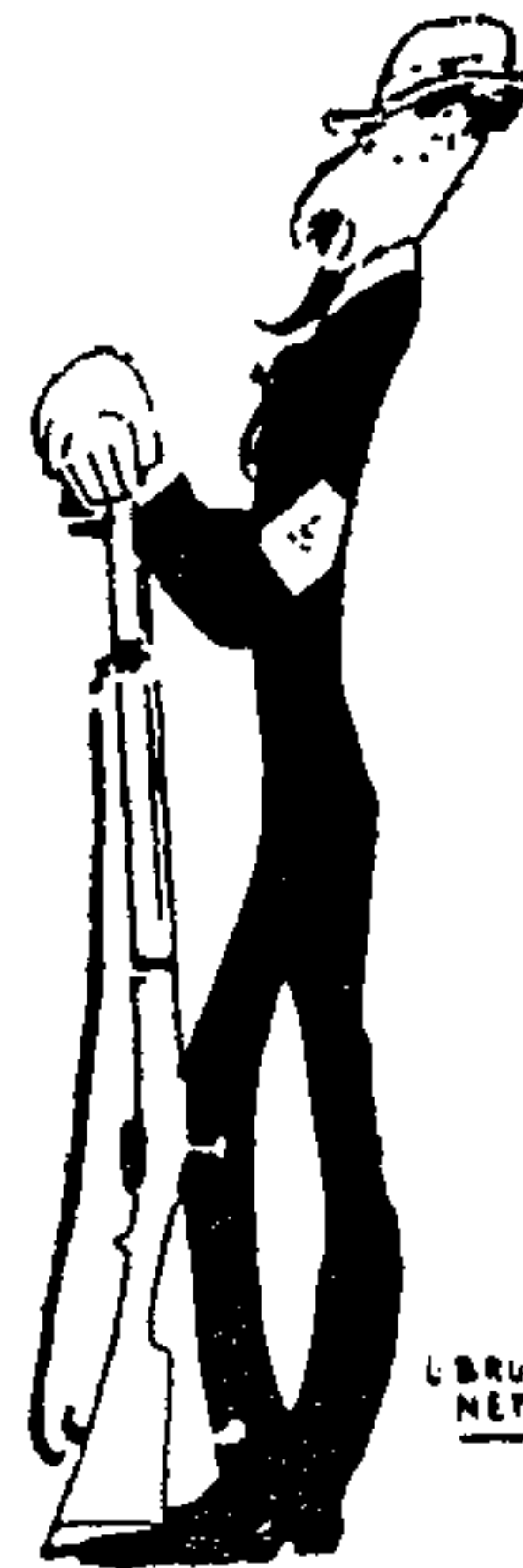
Després de carregar amb els
neulers, ara només faltaria que
perdèssim

—Val a dir que'ls nostres can-
didats són d'altura.
—Sí. Estan a l'altura de les
nostres espigardes.

—Aquesta la paguem a duro .
voiem-la?
—No, home Encara que la pa-
guelo a deu. No veus que demà
l'ho «quitaràn» del pes.

— Monarquia? .. República? ..
Garrotes? ..

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 30-V-1919)

Aquest acudit, com els dos anteriors, alludeix al clima de violència al que contribueix el Somatent com a milícia burgesa antisindicalista arrel de les grans vagues de febrer-abril de 1919.

CAMPANYA ELECTORAIRE

La unió de les dretes

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 16-V-1919)

Poc partidària d'experiments innovadors en matèria de candidats, la Lliga repeteix íntegra la llista triomfadora el 1918 —Cambó, Rahola, Magí Morera, Albert Rusiñol—, amb inclusió, també, de l'aliat jaumí Narcís Batlle, la presència del qual, com a banderer del catolicisme intransigent, és ara especialment valuosa amb vista a contrarestar els arguments ultra-dretans de la UMN. Aquesta vegada, d'entre els grups dretans menors, el regionalisme només rep el recolzament del Partit Liberal Demòcrata Autonomista²⁸ i de la Federació Monàrquica Autonomista²⁹; en compensació, importants elements econòmics de Barcelona —Lluís Sedó, J. Coma i Cros, Lluís Ferrer-Vidal, el baró de Güell— fan públic un document on recomanen votar la Lliga Regionalista³⁰, i en el mateix sentit es pronuncia la influent Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat³¹.

28. «La Veu de Catalunya», 17-V-1919.

29. Ibid., 30-V-1919.

30. Ibidem.

31. «El Correo Catalán», 30-V-1919.

Els ideals dels uns

Els ideals dels altres

Pa barato i cultura a dojo

Fe en el somatent... i vinagre per vendre

(*"La Campana de Gràcia"*, 30-V-1919)

Propaganda a favor de Gabriel Alomar, representat a l'esquerra.

Dins del camp esquerrà, i malgrat que a nivell estatal hom manté formalment l'aliança republicano-socialista, a Barcelona l'acord no serà possible, i la Coalició Republicana presentarà una candidatura purament burgesa, formada per tres radicals —Lerroux, Giner i Puig d'Asprer—, Gabriel Alomar pel PRC i, com a novetat, l'intel·lectual Miguel de Unamuno en qualitat d'independent. En general, l'opinió republicana no enquadrada en els grans partits aprova incondicionalment la nominació d'Alomar i Unamuno —«por primera vez ha sido respetada la Inteligencia»—, i agraeix no veure en la llista les desprestigiades figures d'Emiliano Iglesias o Pich i Pon, però conserva apreciables reticències envers el lerrouxisme: «El señor Lerroux podría completar su clarividencia descartándose de la candidatura. Giner de los Ríos será siempre para el partido radical el bueno y el puro; Puig de Asprer el ciudadano sin grandes vicios ni virtudes, que tiene siempre para el pobre una defensa, y que, a veces, entra en la cárcel. Pero el señor Lerroux tiene demasiados pecados, y nos referimos a los políticos, para no desvirtuar él solo la eficacia de los que le hon-

ran la candidatura. Pedíamos siempre hombres nuevos. Se nos conceden dos. ¿Tendrán fuerza bastante para contrarrestar el arcaísmo de sus compañeros?»³². Cal afegir que aquestes reticències són compartides per la direcció del Partit Republicà Català, la qual se sent obligada a justificar el manteniment de l'entesa amb els radicals, i precisa que «el pacto no tiene otro alcance que el de tener meramente una finalidad electoral, que no se trata de una confusión de partidos, sino que cada uno de éstos conserva su personalidad propia y mantiene su especial criterio sobre los problemas candentes de la actualidad política y social de nuestro país, en lo que quizás nosotros nos diferenciamos de los demás aliados»³³.

A despit, doncs, de reserves mentals més o menys fondes, la Coalició Republicana té l'ajut crític d'«El Diluvio», i recull també les adhesions de diversos agrupaments federals; així, el Partit Federal de Barcelona —addicte al Consell Regional de Catalunya—, tot i considerar autocràtic el procés d'elaboració de la candidatura esquerrana, decideix votar-la, i el Partit Republicà Democràtic Federal Històric pren idèntica resolució³⁴, en tant que el Consell Regional Republicà Democràtic Federalista recomana votar els candidats més afins al programa federal³⁵.

Per a completar l'inventari de les forces en presència davant l'electorat barceloní ens cal referir-nos a la candidatura socialista per minories. La Federació Catalana del PSOE, en contra de les consignes de Madrid, ha cregut que la candidatura republicana no podia representar la classe obrera catalana, i presenta els dos homes de bon tros més prestigiosos i coneguts de la Federació —Antoni Fabra i Ribas i Manuel Serra i Moret—, en una llista testimonial, o potser amb la secreta esperança de repetir l'èxit assolit per Largo Caballero l'any anterior.

A la resta de Catalunya, l'eix fonamental del dispositiu electoral lligaire és la defensa de les actes guanyades mercès a l'excepcional expansió del 1918, actes que, d'alguna manera, assenyalen els límits aproximats del creixement regionalista. Doncs, tret de dos districtes —Mataró i Sort-Viella— on la Lliga renuncia a una reelecció que preveu difícil, el partit intenta ésser ratificat en la representació de quinze districtes (Arenys, Castellterçol, Granollers, Igualada, Manresa, Sabadell, Sant Feliu, Vilanova, Girona, Olot, Puigcerdà, Santa Coloma, Vilademuls, La Seu i Tarragona), i redueix les seves ambicions de conquesta a Vilafranca i Valls, zones ambdues d'escassa implantació lligaire. Monàrquics amb diversos adjectius i, en menor proporció, republicans, són els rivals a vèncer, però a nivell global resulta clar que l'enemic principal és la UMN, i per a combatre-la millor la Lliga desplega un variat ventall d'aliances, que abasten, ultra els jaumins (a Berga i Vic), la FMA (Cervera) o l'independent Rodés (Balaguer), els republicans (Terrassa, Torroella, Lleida) i re-

32. «El Diluvio», 17-V-1919.

33. «La Lucha», 17-V-1919.

34. «El Diluvio», 19-V-1919.

35. Ibid., 21-V-1919.

formistes (Trempe), i que donen la impressió d'una lleugera —i conjuntural— inclinació cap a l'esquerra en l'estratègia del regionalisme.

La fi de la primera Guerra Mundial ha provocat, dins del carlisme, l'esclat de la crisi latent des del 1914³⁶; després que el pretendent Jaume de Borbó hagi desautoritzat la línia germanòfila i ultradretana seguida per la majoria dels dirigents jaumins de l'interior al llarg dels darrers quatre anys, les ja nombroses fractures internes que el moviment ha anat sofrint s'accentuaran, i una porció considerable de quadres i militants, encapçalats per Vázquez de Mella, s'escindiran per a crear, cap al febrer del 1919, la Comunió o Partit Catòlic Tradicionalista. A Catalunya, on el jaumisme estava dividit en tres grups —el d'«El Correo Catalán», dirigit per Junyent, Trias i Roma, molt proper a la Lliga i majoritari, el de l'Ateneu Tradicionalista, que presidia Pere Vives, amb especial influència a la província de Barcelona, i el nucli gironí de Dalmacio Iglesias—, el primer es manté lleial a don Jaume, mentre els altres dos se sumen a la dissidència mellista. A mitjan març, la Junta Regional encapçalada pel duc de Solferino, sotraguejada per la crisi, dimiteix, i els mellistes designen, enmig del desconcert general, un Directori Tradicionalista provisional format pels caps provincials de Girona, Lleida i Tarragona, Joaquim de Solà i Morales, Rafael La Rosa i Frederic Escoda, amb el cap comarcal de Vic, Teodor de Mas, i el regidor barceloní Joaquim de Bolós³⁷.

Consumada així la ruptura, i obert el període electoral, les diverses branques del carlisme català hi participaran en condicions molt diverses. El jaumisme ortodox, predominant al Principat i més influent gràcies al control d'«El Correo Catalán», respon amb indignada negativa a les demandes de suport que li fan els mauristes i la UMN, i refusa tenir amb aquells sectors «ideales comunes» que només són artificis «para lanzarnos a los pies de las instituciones»³⁸; perseverant, doncs, en l'entesa amb la Lliga, els jaumins presenten únicament, ultra el seu candidat a Barcelona, altres dos aspirants a l'acta (Berga i Vic), i atorguen per la resta llur ajut als regionalistes.

El tradicionalisme mellista, molt poc organitzat, es veu fatalment condemnat al paper de comparsa de la Unión Monárquica Nacional. A Girona on «El Norte» li fa d'aglutinador, es limita a recolzar els aspirants unionistes per la capital, Olot, Torroella i Vilademuls, i presenta a La Bisbal un candidat propi —Joan Gomis Llambias— purament testimonial; idèntica situació de suport sense contrapartida es dona a Arenys, mentre a Castellterçol, sota l'etiqueta de catòlic independent i amb el patronatge de la UMN, fa concórrer en Miquel Salellas; encara és més gran la confusió a la ciutat de Lleida, on sembla que jaumins i mellistes recolzen el candidat dinàstic³⁹, mentre a Tarragona uns i altres hi són del tot absents, però és presumible que el vot carlí es decantés cap a la UMN.

36. Vegeu, sobre aquest tema, FERRER, M., op. cit., vol. XXIX, pàgs. 102 i ss.

37. «La Vanguardia», 12-III-1919. Uns mesos després, Teodor de Mas esdevindrà el cap regional de la fracció mellista al Principat.

38. «El Correo Catalán», 19-V-1919.

39. «El País», 17-V-1919.

Si, en la teoria, tots els elements dinàstics de Catalunya havien d'acudir a les urnes enquadrats en els rengles de la UMN, i havent fos llurs antigues procedències en el gresol del nou agrupament, l'anàlisi de l'esforç monàrquic evidencia la persistència —i la importància essencial— de les prèvies filiacions de partit, i permet afirmar que la bandera de la UMN no fou més que una etiqueta superposada als heterogenis cacicats monàrquics per tal d'assegurar-se la protecció oficial i, eventualment, obtenir alguns vots suplementaris; per tant, més que descriure el plantejament electoral de la Unión, caldrà destriar el de cadascun dels seus components.

Així, el maurisme, la direcció del qual ha estat des del primer moment propulsora entusiasta del conglomerat unionista⁴⁰, i que usufructua els privilegis ministerials, aporta, juntament amb la Defensa Social, deu candidats, dels quals alguns competeixen en districtes de sòlida filiació dretana (Berga, Olot, Valls, Vendrell) i els altres en zones molt més hostils (Sabadell, Vilanova, Girona, Figueres, Santa Coloma, Lleida), però tots assumeixen el paper d'alternativa unitarista-autoritària enfront de lligaires i republicans; això no obstant, i com una prova més de la versatilitat dels partits monàrquics, els mauristes de Vic, Vilafranca i Tarragona donen suport a candidats presentats per la Lliga, en funció de raons de política local.

El partit conservador, reduït a un paper marginal en el si de la UMN, s'ha d'accontentar amb mantenir el seu baluard de Torroella, mentre que, amb la denominació de datistes, però fora de la Unión, es presenta un candidat, a títol simbòlic, a Tremp, i Antoni M. de Veciana intenta ésser reelegit a Tarragona. En canvi els liberals, que són la força dinàstica més arrelada a Catalunya, fan al front comú una aportació sòlida, però prudent, i els seus cinc candidats (Terrassa, Solsona, Sort, Tarragona i Roquetes) es limiten a defensar, per damunt de les noves sigles UMN, feus personals o del vell partit fusionista. Tres personalitats monàrquiques sense prèvia militància coneguda s'incorporen també a les candidatures unionistes, amb la usual significació anticatalanista: Josep M. Milà i Camps a Arenys, el marquès de Sant Mori a Vilademuls i Ignasi Gavín a Les Borges.

Al costat d'aquests dinou aspirants a l'acta per la UMN, concorren a les eleccions altres vuit monàrquics diversament adjectivats: són, ultra els dos conservadors ja esmentats, un liberal independent a Berga i un liberal-demòcrata a Granollers —ambdós amb pretensions esquerranistes—, dos aliats de la Lliga i simpatitzants de la FMA (Mataró i Cervera), i un independent (Igualada) i un agrari (Tortosa) emparats per la Unión Monàrquica.

Amb la ja ben tronada denominació de reformistes, tres seguidors de

40. «La Vanguardia», del 4-III-1919 donava ja compte que la junta general del Centre Conservador Maurista, presidit per Gustau Peyra, havia ratificat l'ingrés en la UMN, i la mort d'en Peyra, el 12 de març, no modificà el procés; a «La Vanguardia» del 30-V-1919, el partit maurista reitera el seu total suport als candidats de la Unión.

Melquíades Alvarez participen en les eleccions a Catalunya: Josep Zulueta i Josep Llari com a titulars, respectivament, dels districtes de Vilafranca i Tremp, i Joan Dagàs com a contrincant de la Lliga a Puigcerdà. Pel que fa als republicans, llur presència electoral a comarques es troba enquadrada pràcticament del tot dins de la coalició PRC-PRR, a la qual se sumen alguns independents; com sempre, al Partit Republicà Català li correspon la part més gran de l'esforç, i els seus deu candidats (Manresa, Sabadell, Terrassa, Girona, Figueres, Puigcerdà, Torroella, Lleida, Cervera i Tortosa) s'enfronten a regionalistes i monàrquics, bé que, en tres casos —Terrassa, Figueres i Lleida— compten amb l'ajut de la Lliga en la seva contesa amb la UMN. La contribució dels radicals és més modesta —tres candidats, als districtes tarragonins de Gandesa, Roquetes i Vendrell— i menys compacta: el nucli lerrouxista lleidatà, enfrontat a la Joventut Republicana per raons de política municipal, rebutjarà les consignes de la direcció del partit i d'«El Progreso», negarà el seu suport a l'aspirant del PRC, Joan Moles, i presentarà, en qualitat de dissident, la candidatura de Josep Estadella⁴¹. En fi, els republicans independents Albert i Nougués incorporen llurs respectius dominis de La Bisbal i Reus a la Coalició, i també s'hi integra el federal Pedro Alvarez, presentat a Sant Feliu per una Unió d'Esquerres Republicanes.

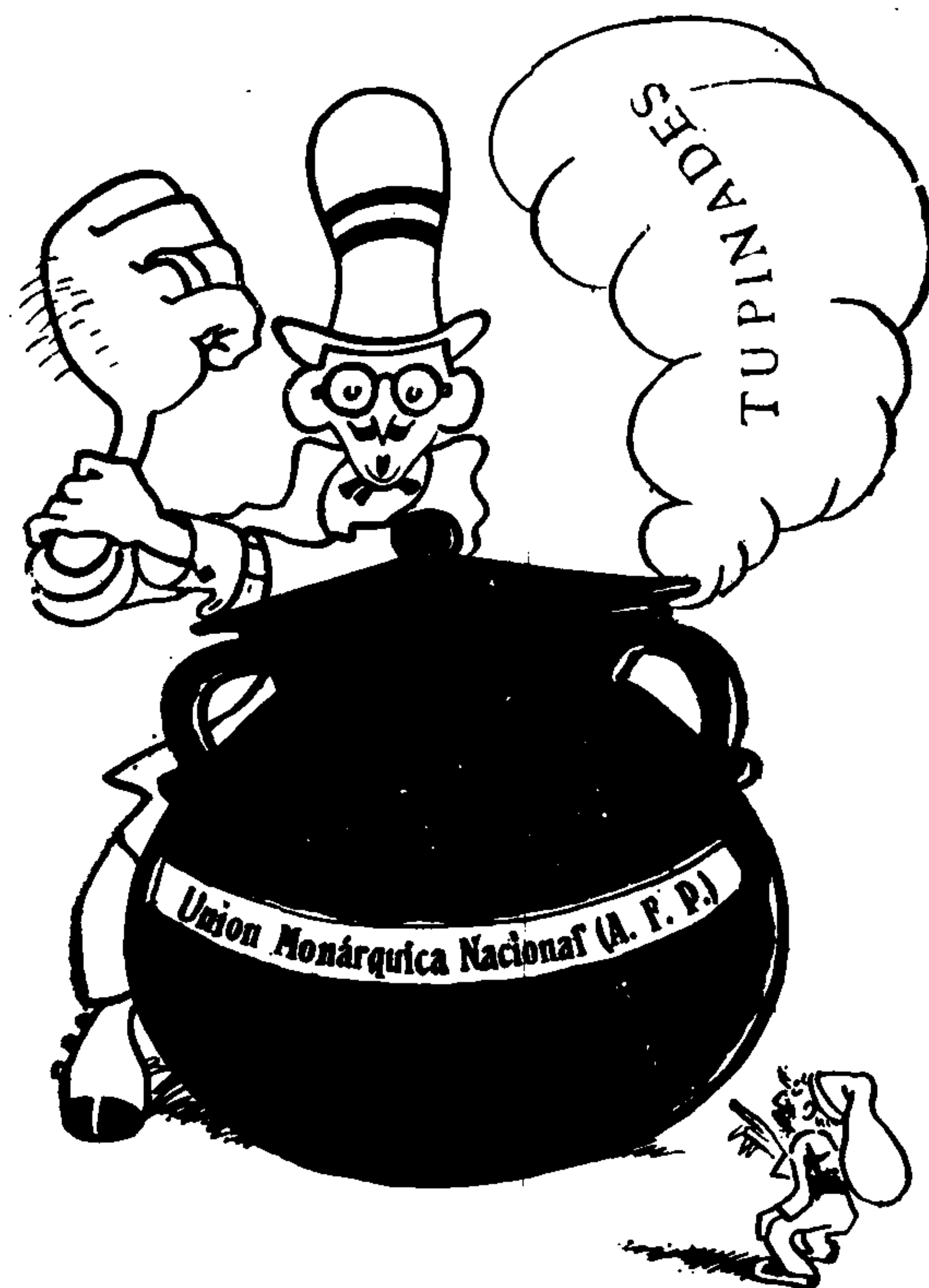
Per últim, la Federació Catalana del PSOE, desvinculada de la Coalició Republicana però sense entrar-hi en competència, presenta fora de Barcelona quatre candidats, en lluita contra lligaires, monàrquics i jaumins, en indrets de tradicional implantació socialista —Mataró, Vic, Vilanova i Valls— i comptant amb el suport presumible de les altres forces locals d'esquerra.

En el desenvolupament de la campanya electoral a Barcelona, l'element més original és, òbviament, la propaganda de la Unión Monárquica Nacional, que troba la seva expressió més completa en el manifest «A Cataluña»⁴²; l'argumentació política de la Unión parteix d'una premissa: fins ara, «Cataluña venía regida y gobernada únicamente por fuerzas de tendencias extremas que por conveniencias de táctica se ayudaban recíprocamente para el triunfo de sus ambiciones, reñidas en absoluto con todo sentido gubernamental», i que han lliurat el Principat, en els darrers temps, a «la funesta influencia de tres grandes rebeldías: la republicana, la nacionalista y la sindicalista». Mentre la Lliga es va mantenir en una línia de «prudencia y discreción» —confessa la UMN—, les classes d'ordre li donaren suport, considerant-la «un dique seguro» contra el republicanisme popular i el moviment obrer; «pero, al convertirse franca y resueltamente el nacionalismo en un partido revolucionario (...), quedó evidenciado que toda la política catalana se iba rápidamente inclinando hacia el sector revolucionario, sin el contrapeso de una fuerza de orden que contrarrestase estas nocivas y peligrosas tendencias y que sirviera

41. «El Ideal», 31-V-1919.

42. Publicat a «Diario de Barcelona», 22-V-1919. També a ANDRADE, B.M., op. cit., pàgs. 83 a 88.

Davant de l'olla

—¡Queridos correligionarios, esta es la mía!

(*"La Campana de Gràcia"*, 30-V-1919)

de apoyo moral a la acción de los poderes públicos encaminada a la conservación del orden. La creación de la Unión Monárquica vino a llenar esta deficiencia de nuestra dinámica política».

Definits així el seu caràcter de rèplica immobiliària al reformisme lligaire i la seva vocació d'auxiliar en les funcions repressives de les autoritats, la UMN sintetitza el propi programa en un monarquisme visceral, una legislació social inspirada «en las máximas santas del Evangelio» i un «regionalismo saturado de amor a España» que, malgrat les empàtiques referències a Balmes, Duran i Bas, Milà i Fontanals o Mañé i Flaquer, no arriba ni a descentralització administrativa: «ni consideramos necesario ni conveniente para Cataluña ni para ninguna otra región española, la implantación de gobiernos y parlamentos locales...»; «una, la soberanía para legislar y para ejecutar lo legislado...».

Aquests rancis principis ideològics, traduïts a la pràctica electoral, es concreten en una ofensiva generalitzada contra la Lliga —dels republicans, la UMN ni en parla —amb el propòsit d'arrabassar-li una franja

important d'electors no militants, aquells que voten regionalista com a mal menor, per oposició a les esquerres, però sense combregar amb els postulats autonomistes. Per a aconseguir-ho, tots els arguments i totes les consignes són bons: l'explotació matussera de l'espantall separatista, i àdhuc del potencial enfrontament entre catalans i immigrants —«nuestros enemigos son (...) los que insultan y ofenden a nuestros hermanos de otras regiones que viven entre nosotros»⁴³—, la denúncia del caràcter «oligàrquico» i de l'«intolerable caciquismo» de la Lliga, que vol substituir el centralisme de Madrid pel de Barcelona⁴⁴, o la presentació del nacionalisme com un fenomen localista i rural, «con sus banderitas y sus algaradas que han puesto en ridículo la fama, el buen nombre y la seriedad de Cataluña»⁴⁵, enfront del suposat cosmopolitisme espanyolista.

Al capdavant, la UMN s'arroga abusivament el monopoli del catolicisme, el patriotisme i el conservadorisme, en un intent de sotmetre l'electoral dretà a un dramàtic —i fals— dilema: «A nosotros —escriu el «Diario de Barcelona»⁴⁶— nos basta con llamar la atención sobre el significado de la candidatura de la Unión Monárquica Nacional, genuinamente católica, patriótica y monárquica, formando flagrante contraste con otras presentadas, de las cuales la menos impugnable prescinde en absoluto de la religión y de la forma de gobierno, proclamando una neutralidad que prácticamente equivale a una negación, ataca a la esencia de la personalidad española, y hace un comodín de la moral social»; conseqüentment, «lo que no sea votar a la UMN será votar a la revolución o a los que a la revolución sirven, unas veces con su concomitancia y otras con su desafecta neutralidad en lo que afecta a los principios más fundamentales de la nacionalidad española»⁴⁷.

Conscient que, en punt a dretisme, no pot competir amb la UMN, la Lliga torna a orientar la seva propaganda barcelonina en un sentit antigovernamental i nacionalista, i intenta, com ja hem dit, fer de les eleccions la *culminació* de la campanya autonomista dels darrers mesos. Així, al costat de la denúncia de les tupinades ministerials arreu de l'Estat— «el maurisme, que havia volgut ésser una escola de ciutadania, s'està convertint ràpidament en una escola de corrupció de costums polítics»⁴⁸—, els regionalistes procuren dramatitzar el contingut dels comicis, que, segons «La Veu», tenen per objecte «aclarir la situació acabant amb la interinitat i l'ajornament. Aclarir la situació, amb la serenor de la llum o amb l'espetec del llamp»⁴⁹, i exageren la transcendència de la contesa mitjançant afirmacions cada vegada més tòpiques i menys creïbles: «els vells partits de torn, amb totes les seves ineptituds i concupiscències, han caigut

43. Del manifest electoral de la UMN.

44. Del discurs d'Alfons Sala en el míting central de la campanya, «La Vanguardia», 29-V-1910.

45. Ibid., 28-V-1919.

46. 25-V-1919.

47. «Diario de Barcelona», 1-VI-1919.

48. «La Veu de Catalunya», 30-V-1919.

49. Ibid., 3-V-1919.

trossejats per sempre...»⁵⁰. Davant la possibilitat que una part de l'electorat catalanista, decebut pels recents fracassos, s'abstingui, la Lliga vol mantenir la tensió entorn de la suposada imminència del triomf autonòmic: «Aquestes Corts hauran de resoldre el plet orgànic de l'autonomia integral i la llibertat política de Catalunya. Cal, doncs, que hi posem tot el nostre esforç i la nostra voluntat...»⁵¹.

Evidentment, el principal punt feble del renovat fervor nacionalista dels lligaires és llur actitud de total suport a les autoritats espanyoles en el curs dels recents conflictes socials, la seva participació en el Sometent, etc.; en aquest sentit, els discursos electorals de Ventosa, Cambó i altres líders són un esforç per justificar el paper dels regionalistes en les vagues —no es tractava, diuen, d'anar contra els obrers, sinó de «salvar la ciutat»— i assenyalen, al mateix temps, els límits obvis de l'interclassisme lligaire: «El bolxevisme que s'anava accentuant a Barcelona no és un concepte de llibertat, puix que va començar per treure la llibertat a la premsa (...). Això és una dictadura de classe, i nosaltres volem una democràcia, que és la forma de govern de tot poble civilitzat»⁵². El partit reitera, doncs, que «no ha desaparegut, ni s'ha atenuat, amb els fets darrerament ocorreguts, la formidable actualitat, l'inajornable apremi del problema [autonòmic]» i intenta diluir les responsabilitats de la burgesia en la situació que el país travessa tot presentant l'autogovern com un amortiguador de les lluites socials; amb l'autonomia, «una immensa aleanada de solidaritat davant la tasca comuna hauria ajuntat el nostre poble, mitigant la violència de la lluita de classes. No hauria estat la desaparició de la lluita de classes, però sí el camí per a trobar solucions pacífiques... Aquest és avui encara l'únic camí»⁵³.

A partir d'aquesta argumentació, la Lliga, que dóna ja per segura l'obtenció de les minories per part dels republicans, i se n'ocupa molt poc, dirigeix gairebé tota la seva artilleria dialèctica contra «la fantàstica Unión Monárquica Nacional, barreja de tota mena de gent fracassada, de conservadors, de liberals, de catòlics, de despreocupats, d'ex-republicans, ex-nacionalistes, ex-socialistes...», «filla de l'apassionament senil del senyor Sala i de les ambicions ardoroses del senyor Rius»⁵⁴. La propaganda regionalista s'esmerça, doncs, a desqualificar els candidats monàrquics sota la triple acusació de llur indigència ideològica, la seva traïció a Catalunya el seu paper pertorbador, que només beneficia els lerrouxistes; contra l'intent de La Cierva de ressuscitar la vella faramalla caciquil i centralista, la Lliga arbora, com a ensenya electoral, l'eslògan cambonià —«Monarquia? República? Catalunya!»— i procura treure el màxim rendiment de la seva deliberada ambivalència.

Malgrat haver justificat la renovació del pacte amb la Lliga sobre la base

50. Ibid., 4-V-1919.

51. Ibid., 10-V-1919.

52. D'un discurs de J. Ventosa i Calvell; «La Veu de Catalunya», 22-V-1919.

53. Del manifest central de la Lliga; «La Veu de Catalunya», 22-V-1919.

54. «La Veu de Catalunya», 21 i 23-V-1919.

de la suposada ofensiva de les esquerres —«el orden social se halla amenazado muy de cerca; los elementos sectarios, seguramente, arreciarán en sus ataques a la Religión de nuestros mayores»⁵⁵—, el jaumisme dirigeix el gros de la seva aportació propagandística, no contra els republicans, sinó contra la UMN, i centra l'escomesa a desmentir la identificació catolicisme = Unión Monárquica, tot denunciant l'ús conjuntural i oportunista que fan de la religió elements com el marquès d'Olèrdola, republicà no fa massa i ara liberal albista i anticlerical. Ultra aquest tema, la premsa carlina es limita a repetir, amb poques variants, els blasmes lligaires contra els unionistes —còmplices del lerrouxisme, «retoños del viejo y desacreditado caciquismo», «conglomerado pintoresco», «traidores y malos patriotas»— i sintetitza la pròpia posició en dues idees bàsiques: catalanitat i antidinastisme—, «el pueblo de Barcelona dará hoy el triunfo a los defensores de Cataluña. Morderán el polvo de la derrota los sectarios, los caciques y los hampones. La gran Comunidad Legitimista, fiel a su gloriosa bandera y a su inmaculada historia, librará batalla contra los partidos dinásticos, principales causantes de las desdichas de España»⁵⁶.

Dins de la Coalició Republicana, la campanya de premsa de la qual es redueix a dues setmanes escasses⁵⁷, el Partit Radical té amb la Lliga un punt d'arrencada comú: l'exageració melodramàtica de la transcendència dels comicis —«en las elecciones próximas se plantea un problema de vida o muerte a la democracia, y del resultado de esta lucha depende el porvenir de la Patria, que puede entrar en una época de progreso, o hundirse en el abismo de la degradación»⁵⁸—, comicis que planteja, a nivell estatal, com un duel entre «la dictadura de Maura y la Cierva» i les forces progressistes; hom lluitarà. —assegura— «de una parte por el prestigio y preponderancia del Poder civil, de la libertad ciudadana, por la dignificación del hombre; de la otra por mantener este régimen que no permite pensar, que considera delictivo el ejercicio intelectual. Quieren unos dar un salto hacia Europa (...). Intentan los otros empujarnos hacia el Africa»⁵⁹.

En l'àmbit català i barcelonès, el lerrouxisme ratifica, el 1919, el seu llarg viratge ideològic i manifesta, per boca del «caudillo», un nou governamentalisme —«la tonalidad del partido republicano ha de ser compatible con su índole de Gobierno», i «gobernar es el mantenimiento del orden, de la paz social y de la justicia»⁶⁰— que el porta a condemnar les revolucions i les lluites socials violentes, i a defensar l'autonomia catalana «mientras ella no signifique peligro de quebrantamiento de la unidad

55. «El Correo Catalán», 18-V-1919.

56. Ibid., 1-VI-1919.

57. «El Progreso» no es publicà entre el 15 de març i el 15 de maig, a causa de l'enfrontament de l'empresa amb el Sindicat Únic d'Arts Gràfiques. «La Lucha», del PRC, restà interrompuda del 24 de març al 16 de maig, degut a dificultats econòmiques agreujades per les vagues generals.

58. «El Progreso», 16-V-1919.

59. Ibid., 29-V-1919.

60. Ibid., 17-V-1919.

nacional». Armat amb aquest bagatge programàtic, el PRR arremet, com sempre, contra la Lliga, però els atacs no van, ara, en la línia antiseparatista dels anys heroics, sinó que pretenen tenir un caràcter antiburgès i antipatronal molt marcat; és significatiu que «El Progreso», cada cop més sovint, distingeixi entre els lligaires i «los nacionalistas de convicción», i denunciï el fals nacionalisme d'un partit que cerca la protecció armada del poder central. Els radicals, doncs, sense negar l'existència del problema autonòmic, afirmen que, per damunt d'ell, «está en pleito el derecho a rebelarse contra las brutalidades del capital, el derecho a luchar por el mejoramiento de las condiciones del trabajo, el derecho a repeler las confabulaciones de la burguesía...»⁶¹.

A part el tractament més matisat i comprensiu de la qüestió nacional —al qual ha contribuït, sens dubte, l'aliança amb el PRC—, l'altre tret remarcable de la propaganda radical és la renúncia tàcita però irreversible del partit al seu pretès caràcter obrer —caràcter ja insostenible i anacrònic—, que és substituït per un difús populisme —«queremos unir a la clase media, no a la plutócrata, sino a la que vive de su trabajo, con la obrera. También aquella sufre; también tiene hambre...»⁶²— capaç d'associar els interessos de classe proletaris i mesocràtics, almenys, fins al triomf i la consolidació d'una revolució democràtica que obri el camí a ulteriors i més fondes transformacions socials. Aquest interclassisme no és nou en la panòpia retòrica lerrouxista, però mai no havia estat expressat d'una manera tan clara, ni amb una barreja tan peculiar de *poujadisme* i demagògia anarquitzant: «Ciudadanos: el voto que deis a nuestros enemigos, unas veces será la ganzúa con que fuerza el fisco las cajas del productor contribuyente, y otras el plomo con que el Estado asesina al trabajador que, desesperado por la injusticia y la miseria, protesta en la vía pública»⁶³.

Tot i que el centre de les seves preocupacions electorals no és tant la capital com alguns districtes forans, el Partit Republicà Català aporta una propaganda marcadament antiburgesa i obrerista a la campanya barcelonina. Considerant que les dues candidatures dretanes tenen idèntica significació social —«la Lliga y la Unión Monárquica se disputan el honor de quién es más reaccionario, quién es más inquisitorial en sus procedimientos, y quién tiene más dinero; o sea, quién ha explotado más a los obreros. No va mucha diferencia de unos a otros»—, els homes del PRC creuen que «la Lliga tiene además en su contra el haber explotado el sagrado nombre de nuestra tierra»⁶⁴, i denuncien la contradicció essencial del catalanisme burgès: «La Lliga fa d'alçaprem al règim actual i a les velles institucions: [els regionalistes] són els vertaders mantenedors dels descendents d'aquella monarquia que abolí nostres furs i assassinà

61. Ibid., 19-V-1919.

62. Ibid., 17-V-1919.

63. Ibid., 31-V-1919.

64. «La Lucha», 24-V-1919.

[sic] al baluard de Sant Pere a l'últim Conseller, en Rafael Casanova»⁶⁵. En definitiva, els republicans catalans, sense renunciar a la captació d'un vot nacionalista d'esquerra, intenten sobretot convèncer els treballadors per tal que converteixin les eleccions en una condemna sorollosa de l'autoritarisme maurista i de la recent repressió antiobrera.

En aquest mateix sentit antirepressiu orienta la seva acció preelectoral «El Diluvio», el qual engloba així en un mateix bloc plutocràtic i autoritari el govern Maura i el regionalisme: «la Lliga, al fin, procede en Barcelona con todo el espíritu maurista; Cambó, desde hace dos meses, no es más que un La Cierva con barretina»⁶⁶. Amb tot, davant la presència de la UMN, el diari republicà confessa preferir el triomf de la Lliga, triomf que preveu inevitable a desgrat de les obligades manifestacions d'optimisme esquerranista⁶⁷.

Als altres tretze districtes barcelonins, el duel entre la Lliga, amb els seus aliats, i la UMN, amb els seus afins, adopta formes molt diverses, complicades encara per la presència de vuit candidats republicans o socialistes d'envergadura variable. Al costat de lluites bipolars entre un regionalista i un monàrquic més o menys equiparables (Arenys, Castellterçol), es donen situacions de marcat desequilibri que, en el cas d'Igualada, desemboquen en la retirada del lligaire Josep M. Catarineu i, a Vic, fan desistir també el secretari de la Unión Monárquica, Lluís Ballvé de Gallart; a Granollers, el liberal-demòcrata Umbert, que intenta trencar el monopoli de la Lliga, es presenta com a republicà a Badalona, obtenint així el suport de radicals i socialistes, però és considerat albista al Vallès, en un exemple extrem d'adequació a la dicotomia geopolítica del districte.

Enfrontaments entre una opció de dreta —sigui monàrquica o lligaire— i una d'esquerra —republicana o socialista— es plantegen, generalment amb avantatge teòric per a la primera, a Manresa, a Mataró —on el comte de Lavern, filoregionalista, rivalitza amb el socialista Serra i Moret—, a Sant Feliu, a Terrassa —on la Lliga no ha pogut assolir un consens general que permetés l'aplicació de l'article 29 i, davant la candidatura d'Alfons Sala, dona suport al republicà nacionalista Palet i Barba—, a Vilafranca i a Vic. A la capital d'Osona concorre, contra el jaumí Trías, el socialista Fabra i Ribas, el qual ha fet públic un manifest programàtic que propugna nacionalitzacions, la dissolució de l'exèrcit permanent, la retirada del Marroc i l'exigència mínima de l'Estatut del 1918⁶⁸. Els casos de contesa triangular es redueixen a tres: Berga, entre un jaumí, un unionista i un liberal independent; Sabadell, on el vot dretà ha

65. Ibidem.

66. «El Diluvio», 21-V-1919.

67. Per a completar la descripció del desplegament propagandístic de la Coalició Republicana, cal esmentar l'intent de ressuscitar la vella capçalera d'«El Poble Català»; el primer número d'aquesta «tercera època» aparegué el 26-V-1919, amb 4 pàgines, format tabloïde i presentació molt modesta, però l'experiment no tingué continuïtat.

68. «El Diluvio», 23-V-1919.

d'optar entre Lliga i UMN⁶⁹, mentre els republicans presenten Francesc Layret amb un programa reformista, filoobrerista i federal⁷⁰; i Vilanova, on una candidatura socialista recolzada pels federals fa competència simbòlica al lligaire Bertran i Musitu i al comte de Santa Maria de Pomés, de la Unión Monárquica.

Davant del bloc anticatalanista i ultradretà constituït per la UMN i els carlins mellistes, Lliga i republicans arriben, a la província de Girona, a un acord defensiu tàcit, segons el qual els regionalistes s'oposen als monàrquics en els districtes on els primers guanyaren l'any anterior (Olot, Santa Coloma i Vilademuls) i, a més, donen ple suport als candidats republicans que lluiten contra unionistes: August Pi i Sunyer a Figueres, Salvador Albert a La Bisbal i Luis de Ametller a Torroella. Resta fora del pacte, ultra la capital, Puigcerdà, on rivalitzen el titular del districte —el lligaire Bertrand i Serra— i un aspirant també arrelat a la Cerdanya —Joan Dagas—, amb el republicà del PRC Isidre Riu com a tercer en discòrdia.

Al districte de Girona persisteix la ja tradicional divisió de les dretes, accentuada ara pel fet que l'antic paper antilligaire dels carlins és assumit per la UMN; els elements dinàstics, amb la protecció del governador i l'ajut del batlle de la ciutat⁷¹, presenten el pròcer maurista comte de Fígols, el qual rep tot seguit el suport dels mellistes, que proporcionen la força de xoc de la candidatura —els requetés— i converteixen el seu diari en portaveu entusiasta del conglomerat unionista: «Haciendo caso omiso de las diferencias accidentales que nos separan del credo político de los elementos que defienden la causa del orden, a falta de caudillos propios que a la lucha se lancen, ofrezcamos nuestro incondicional apoyo, nuestro decidido concurso, a aquéllos que están con nosotros identificados en cuestiones esenciales, fundamentales, a aquéllos que ostentan el lema *por Dios y por la Patria*»⁷²; la desaparició de dos dels punts —Furs i Rei— del quàdruple lema carlí indica prou bé que la propaganda d'«El Norte», presidida pels grans tòpics de consuetud —«Dios, la Iglesia, la Monarquía, el orden y el bien» —és molt genèricament dretana, utilitza la bandera del catolicisme menys que en anteriors campanyes, i va dirigida a suscitar la por de les classes posseïdores, tot denunciant el suposat viratge esquerrà de la Lliga. Aquesta, amb el recolzament dels jaumins ortodoxos⁷³, té per candidat un element marcadament clerical, Carles Sanllehy i Girona, fill de l'ex-alcalde conservador de Barcelona, Domènec Sanllehy i s'esforça per dissimular-ne l'evident mediocritat a base de multiplicar els impropis contra la UMN i argumentar que el comte de Fígols, presentat també a Berga, «a Girona només hi dóna el seu nom». L'assemblea d'Unió Repu-

69. El candidat unionista, el maurista Enric Turull, havia decidit retirar-se, però la direcció de la UMN l'instà a mantenir la candidatura.

70. El manifest de Layret als electors de Sabadell, a «La Lucha», 24-V-1919.

71. Aquest, Frederic Bassols, ha ingressat recentment a la UMN, «Diario de Gerona», 8-V-1919.

72. «El Norte», 24-V-1919; el subratllat és de l'original.

73. «Diario de Gerona», 24-V-1919.

blicana gironina, per la seva banda, després de la renúncia de Layret a la nominació, designa el professor de la Normal Miquel Santaló, i desplega una campanya interclassista, dirigida al «comerciante», a l'«industrial» i al «obrero», que intenta monopolitzar l'antigovernamentalisme i la protesta contra la situació dominant, i vol explotar també la novetat que suposa un candidat «de casa», sense passat polític: «un joven meritísimo, nuevo en el batallar de la política, de conducta honrada, hijo del terruño, de radicales tendencias y elevadas miras presenta el partido republicano socialista para el distrito de Gerona»⁷⁴.

Pràcticament la meitat dels districtes lleidatans resten sostrets a la competència electoral, tres per aplicació de l'article 29 —Balaguer, a favor del regionalista independent Rodés, La Seu d'Urgell, on el lligaire Trías de Bes no té contrincant, i Sort-Viella, on obté l'acta Daniel Riu, ara amb l'etiqueta d'UMN—, i el quart, Tremp, perquè el reformista Llari, que ha obtingut el doble consens de la Lliga i els liberals riuistes, té enfront un negligible rival conservador. Val a dir, també, que la lluita té molt poc color a Cervera, on, enfront del monàrquic autonomista Joan Marsans i Peix, només hi ha la candidatura simbòlica de Marcellí Domingo, i a Solsona, amb la desigual contesa entre el riuista Sarradell i un independent; pel que fa a Les Borges Blanques, Macià, que al llarg de la campanya autonomista del 1918 ha estat la veu del nacionalisme intransigent, i que el gener de 1919 ha creat, com a concreció orgànica del seu independentisme, la Federació Democràtica Nacionalista⁷⁵, decideix ara, per coherència amb la línia del nou partit⁷⁶, no presentar-se a la reelecció, i així ho anuncia en un míting a la capital de les Garrigues l'11 de maig: tanmateix, el poble i les autoritats locals li exigeixen que rectifiqui i es proposen tornar-lo a votar, mentre la UMN fa concórrer el terratinent Ignasi Gavín.

Respecte al 1918, la geografia política de la ciutat de Lleida ha experimentat canvis importants; desfeta la Concentració Popular a causa del trencament entre els radicals estadellistes i la Joventut Republicana i, també, a l'exigència dels grups dretans que en formaven part de designar el candidat comú⁷⁷, els republicans del PRC proclamen altra vegada en Joan Moles i menen una campanya esquerranista i socialitzant⁷⁸ que gaudeix, a més, dels avantatges inherents al control de l'administració municipal⁷⁹. Per la seva banda, mauristes, conservadors, integristes, jaumins, mellistes, i àdhuc els liberals romanonistes —malgrat la seva inicial

74. «El Autonomista», 22-V-1919.

75. Sobre la Federació, vegeu MÓLAS, I., *Federació Democràtica Nacionalista*, a «Recerques», n.º 4, pp. 137 a 153.

76. La FDN fa públic un manifest («El Diluvio», 26-V-1919) en el qual, després de denunciar severament la política seguida a Catalunya per l'Estat espanyol, la suspensió de garanties i la corrupció del sufragi, resol no intervenir en les eleccions.

77. «El Ideal», 15-V-1919.

78. L'Agrupació Socialista de Lleida (PSOE) acorda «apoyar con todas las fuerzas» en Moles; «El Ideal», 28-V-1919.

79. L'alcalde de Lleida és, en aquest moment, el republicà Humbert Torres.

hostilitat al govern Maura— formen una nova coalició monàrquica⁸⁰ que utilitza l'etiqueta i la fraseologia de la UMN, adobada amb uns tocs de política local, i presenten un candidat netament ministerial, Roger Sol i Mestre, militar de carrera, de filiació maurista i actual governador civil de Tarragona. La Lliga, després d'algunes vacil·lacions, dóna suport, a través d'«El Pallaresa», a en Moles, i aquesta presa de posició resulta especialment significativa i valuosa tenint en compte que el president del Directori «provincial» lligaire és en Romà Sol i Mestre, germà del candidat monàrquic. En fi, el lerrouxista dissident Josep Estadella concorre als comicis sense l'aprovació del PRR i amb una funció clarament pertorbadora.

A la província de Tarragona, el partit liberal, que sembla fer compatible la direcció de la nova UMN amb la crítica oberta al govern Maura⁸¹, assumeix el paper d'alternativa dretana a Roquetes, recolza els mauristes Colom Cardany i Arquer a Valls i el Vendrell, i dóna suport també a un monàrquic agrari per Tortosa. Enfront, l'entesa més o menys espontània entre regionalistes i republicans ha permès, ultra l'elecció per l'article 29 de Joan Pich i Pon a Gandesa, una racionalització de l'esforç contra els dinàstics: a Roquetes, Tortosa i Valls encapçalen la lluita candidats del PRR o el PRC, mentre a Valls, a desgrat de la concurrència d'un socialista, és el lligaire Rendé qui aglutina el vot antimonàrquic. El panorama a la Circumscripció resulta encara més expressiu: Nicolau —liberal unionista— i Veciana —conservador que no adopta la sigla UMN— constitueixen, units per una precària aliança, l'opció d'ordre, beneïda per «La Cruz» però ignorada pel «Diario de Tarragona», que només recomana en Nicolau; el federal Nougués i el regionalista Albalfull, en una coalició implícita i no confessada, representen l'autonomisme i l'antigovernamentalisme.

* * * *

Amb un desenvolupament tranquil, les eleccions de l'1 de juny del 1919 registren, a Barcelona, una nova i important puja de la participació, que voreja el 50 %, gràcies, sens dubte, a la concurrència de quatre candidatures ben diferenciades. La coalició regionalista-carlina, malgrat haver perdut, en relació amb l'any anterior, més de 6.000 vots, conserva una àmplia superioritat damunt les altres llistes, i reté les majories; els republicans, amb un descens de més de 4.500 sufragis, parcialment atribuïble a la candidatura socialista, conserven els dos llocs de minoria, que són per a Gabriel Alomar i Alejandro Lerroux, mentre la Unión Monàrquica Nacional, principal beneficiària de l'augment del nombre de votants, supera els 11.000 vots, però resta, com a tercera força, sense representació parlamentària. Cal dir també, per a una correcta comprensió dels resultats, que l'augment en sis punts de la participació no obeeix tant a

80. «El País», 17-V-1919.

81. Vegeu, per exemple, l'adhesió del liberal «Diario de Tarragona» al manifest de les esquerres declarant il·legítimes les noves Corts, el 21-V-1919.

una massiva aflluència a les urnes —els votants addicionals no arriben a 2.500— com a una dràstica —i inexplicada— disminució del cens, que ha perdut 14.000 electors.

Per districtes municipals, la participació es distribueix força irregularment i, si als districtes considerats burgesos (III, IV i VI) creix en proporció variable, entre els petit-burgesos augmenta molt poc al VIII i baixa al II i al V mentre, dels obrers, progressa al I però reula al IX i al X; en qualsevol cas resta clara, en aquest terreny, la dicotomia entre unes zones de població benestant i/o residencials —districtes III, IV, VI i VIII (centre antic, Eixample, Gràcia, Sant Gervasi)— on l'abstenció se situa entorn del 50 %, i unes altres molt més fabrils, populars i perifèriques —districtes I, II, V, VII, IX i X (Barceloneta, Poble Nou, Santa Caterina, esquerra de la Rambla, Poble Sec, Sants, Hostafranchs, Sant Andreu, Sant Martí, Horta...)— on s'apropa al 60 %.

La Lliga manté, naturalment, el predomini relatiu als districtes II, III, IV, VI, VIII i IX, però només conserva la majoria absoluta al III, al IV i al VIII, i ha sofert un retrocés general, tant respecte al cens com als votants, que resulta especialment sensible en els districtes II, III —tanmateix, el més fort baluard lligaire— i IV; després de l'espectacular i un xic artificial *boom* regionalista del 1918, sembla que una porció —la més alluvial i més conservadora— del seu electorat ha reaccionat contra les «estridències» de la campanya autonomista de l'hivern darrer i, aquesta vegada, ha trobat en la UMN una alternativa organitzada capaç d'assumir l'unitarisme des d'una posició monàrquica; la minva de vots de la Lliga a Barcelona s'explica, doncs, fonamentalment per la pèrdua del monopoli dretà que el partit ha anat exercint, en les legislatives, des del 1914. Els republicans exerceixen encara, cada cop més erosionat, el seu domini als districtes I, V, VII i X, que només en el primer i l'últim casos són majories absolutes, i han experimentat també un descens de vots que oscil·la entre el 5 i l'1 % del cens, atribuïble en part a l'abstenció no necessàriament obrera —als districtes II i V, sobretot— i, de manera especial, a la ruptura de la coalició amb el PSOE i a l'existència d'una candidatura socialista, sense que això exclogui la possible transferència a la UMN d'alguns centenars de vots anticatalanistes que fins ara havien votat radical, vots localitzables als districtes VI, VII, VIII i X.

El gros del nou electorat unonista, però, no té aquest origen: la lectura del quadre numèric corresponent a les eleccions del 1919 demostra que la clientela monàrquica procedeix indistintament, i en proporcions variables segons els districtes, d'antics votants lligaires i de l'abstencionisme, i permet també localitzar la seva base social en les zones burgeses (supera el 10 % del cens als districtes III, IV i VI) i en determinades capes de la petita burgesia —classes mitjanes immigrades, funcionaris...— (als districtes I, II, V i VIII recull més del 5 %), mentre als barris marcadament proletaris i industrials (districtes VII, IX i X) hi té votacions molt minses; la UMN, doncs, ultra arrencar al regionalisme els electors més reticents, ha aconseguit mobilitzar alguns milers de sufragis dinàstics que, en comicis anteriors, s'havien retret per manca d'una

opció pròpia, i ha assolit una votació molt compacta, bé que insuficient per a vèncer les ben engrassades màquines electorals regionalista i republicana, i incapaç de trencar el sòlid bipartidisme barcelonès. Diguem, finalment, que els socialistes, malgrat els grans progressos realitzats des de llur última presentació en solitari, el 1914, obtenen una votació petita, per bé que disciplinada, de procedència obrera amb algun component mesocràtic, distribuïda de forma molt regular per tots els districtes, cosa que confirmaria, si calgués, l'heterogeneïtat sociològica d'aquestes divisions municipals.

En resum, doncs, l'eufòria postelectoral de la Lliga —«Gran victòria nacionalista»⁸²— està justificada almenys en un sentit: sense l'ajut dels grups dinàstics, i àdhuc sotmès a la competència d'una opció ultradretana, el partit ha conservat la representació d'un ampli ventall social no estrictament burgès, ha vist refermada l'autenticitat de les demandes polítiques que pretén encarnar i fins i tot, per contrast amb la UMN, ha guanyat en imatge progressista i catalana, com ho confirma la satisfacció indissimulable amb què alguns periòdics d'esquerra moderada valoren les eleccions: «Victoria. No ha triunfado la candidatura republicana más que por minorías. No importa. Ayer Barcelona derribó con sus dos brazos, el nacionalista y el republicano, a los monárquicos (...). La afirmación catalana y republicana ya está hecha» proclama «El Diluvio»⁸³, mentre «La Publicidad» veu en els resultats, per damunt de dretes i esquerres, un triomf de l'esperit de Catalunya i un referèndum ratificador de la voluntat autònoma del Principat. Per contra, els monàrquics, si justifiquen llur desfeta amb arguments —la manca d'organització, les manipulacions del cens electoral— més o menys creïbles, són excessivament optimistes en la valoració del futur previsible a partir de l'escrutini: els seus 11.000 vots, més que «una buena plataforma y un excelente punto de partida para sucesivas campañas»⁸⁴, són una meta i un sostre insuperables: l'intent de *revival* monàrquico-centralista, en una ciutat políticament treballada des de fa vint anys per catalanistes i republicans, no pot anar més enllà.

Esvaïda l'excepcional empenta del 1918, a la resta de la província de Barcelona la Lliga retorna a una situació força semblant a la del 1916, amb la renovació de les actes de Castellterçol, Granollers, Manresa, Sant Feliu i Vilanova: en els tres primers casos, els perdedors hi denuncien suborns, coaccions i compres de vots que, pel que fa a Castellterçol, seran reconegudes pel Tribunal Suprem i pel Congrés, el qual decretarà l'anul·lació malgrat la protesta de Cambó i el vot en contra dels radicals; dos aliats del regionalisme triomfen també, per amplis marges, a Mataró —el monàrquic Pere Guerau Maristany— i a Vic —el jaumí Trías i Comas—. Els monàrquics-unionistes conserven Terrassa, on Alfons Sala s'imposa per un avantatge mínim, i Berga, on la victòria del cacic comte de

82. Titular de «La Veu de Catalunya» el 2-VI-1919.

83. 2-VI-1919.

84. «Diario de Barcelona», 3-VI-1919.

Fígols és atribuïda pels seus oponents a una compra massiva de vots, que el Congrés no voldrà reconèixer; també recuperen Arenys en disputadíssima competència amb un lligaire, en tant que l'independent M. Girona Fernández Maqueira, pròxim a la UMN, guanya a Igualada sense oposició. A part la inevitable elecció del reformista Josep Zulueta a Vilafranca, l'únic èxit republicà a la província —i potser el fet potencialment més renovador de tots els resultats— és l'acta conquerida per Francesc Layret a Sabadell, gràcies a la divisió del vot dretà entre un regionalista i un maurista. La participació mitjana a la demarcació provincial barcelonina ha davallat al 64,6 %, i oscilla, en funció del nivell de competitivitat de la lluita, entre el 74 % de Terrassa i el 44 % d'Igualada.

També a Girona el regionalisme retrocedeix a les posicions que tenia tres anys abans, i conserva només els incommovibles baluards de Puigcerdà, en mans d'en Bertrand i Serra, i Santa Coloma, on el rival maurista d'en Ventosa i Calvell assoleix la xifra de 6 vots. Idèntic caràcter de continuïtat tenen les àmplies victòries dels republicans Pi i Sunyer i Albert a Figueres i La Bisbal, respectivament, mentre que el fet nou és l'espectacular represa monàrquica: ultra retenir el districte de Torroella, els dinàstics conquereixen Olot i Vilademuls a costa de la Lliga, la qual impugnarà els resultats davant el Suprem sense èxit, i denunciarà —igual que els republicans— «la força d'una descarada pressió oficial, que mai s'havia exercit amb tanta despreocupació i impudícia, i la no menys violenta d'un devassall d'or» damunt els districtes gironins⁸⁵. La sorpresa més gran, però, han estat els resultats a la capital, puix que la UMN, auxiliada per tot l'aparell governatiu, hi assoleix prop de dos-cents vots més que el republicà Santaló i obté l'acta —que és ja la segona— per al comte de Fígols, deixant el lligaire Sanllehy en una tercera posició molt distanciada, i sense que hi valguin de res les protestes del PRC ni l'eloqüent discurs de Layret al Congrés a favor de l'anul·lació. La participació és molt desigual —del 86,5 % d'Olot al 40 % de La Bisbal— i ha disminuït, en mitjana, fins al 63,9 %.

Dels cinc districtes lleidatans que celebren eleccions només a la capital aquestes comporten una competència real entre dos candidats amb possibilitats de triomf; malgrat la presència pertorbadora del radical dissident Estadella, el republicà Joan Moles supera en prop de dos-cents vots el maurista Sol i Mestre, perjudicat per l'abstenció de molts monàrquics i per l'heterogeneïtat de la coalició que el presentava. Per la resta, tot transcorre amb absoluta normalitat i els guanyadors previstos —Macià, nacionalista, a Les Borges, Marsans, monàrquic autonomista, a Cervera, Llari, reformista, a Tremp, i Serradell, de la UMN, a Solsona —s'imposen a oponents més aviat simbòlics recollint en tots els casos més del 80 % dels vots emesos. No cal dir que en aquestes condicions de manca d'interès, la mitjana de participació baixa —58,5 %—, amb un màxim del 66 % a Solsona i un mínim del 49 % a Les Borges.

El republicanisme tarragoní manté l'impuls adquirit l'any anterior, i

85. «Diario de Gerona», 3-VI-1919.

ultra l'elecció automàtica d'en Pich i Pon a Gandesa, conserva sense problemes l'escó de Tortosa, per a Marcellí Domingo, i conquereix el del Vendrell per al radical Lluís Figuerola; per contra, el liberal-unionista Kindelán continua dominant a Roquetes, i el maurista Colom Cardany restableix la tradició monàrquica del districte de Valls. La circumscripció de Tarragona-Reus-Falset ha estat escenari d'importants canvis en l'equilibri polític: la manca d'un acord profund entre liberals i conservadors ha afeblit els respectius candidats i, si Josep Nicolau ha perdut la primacia dels vots a favor del federal Nougués, el datista Veciana resta en el darrer lloc dels quatre candidats i, doncs, sense acta. Després de perseverants esforços, el regionalisme ha aconseguit de substituir els carlins i conservadors en la direcció d'importants sectors dretans de la zona, i Antoni Albalfull ha conquerit la primera acta lligaire a la província d'ençà de la Solidaritat. Malgrat que les eleccions són, en general, força disputades, la mitjana de participació continua en descens —61,4 %—, i varia entre el 70 % del Vendrell i el 54,6 % de la Circumscripció.

* * * *

Després de les eleccions del 1919, els quaranta-quatre escons de Catalunya resten distribuïts —al marge d'ulteriors anul·lacions, actes dobles, etc.— de la manera següent:

Regionalistes...	14
Unión Monárquica Nacional ...	12
Monàrquics independents ...	1
Monàrquics autonomistes...	2
Jaumins ...	2
PRC...	5
Republicans nacionalistes...	2
Radicals ...	3
Reformistes ...	2
Nacionalistes...	1

Si una comparació superficial amb els resultats del 1918 podria fer creure en una derrota regionalista, la valoració de les diferents circumstàncies que enquadren ambdós comicis ens fa parlar més aviat de victòria moral i política. Sense els recursos del poder, hostilitzada pel govern i sotmesa a l'amenaça d'un nou agrupament monàrquic en funcions de cinquena columna del centralisme dins del Principat, la Lliga ha perdut, evidentment, algunes posicions —les seves conquestes més fràgils i ocasionals de l'any anterior— però se situa per damunt del nivell del 1916, roman sense discussió la primera força política catalana, manté un domini absolut a Barcelona ciutat i ha aconseguit per primera vegada un diputat a Tarragona. Per a la premsa lligaire es tracta, no cal dir-ho, de «la victòria d'un poble», però el triomf hauria estat encara molt més gran sense les coaccions i tupinades massives a favor dels dinàstics: «La forma com s'ha desenrotllat aquesta batalla electoral a Catalunya ha enfondit

la distància que separa aquesta del Govern. Ara s'ha vist que aquest havia declarat la guerra a l'opinió de Catalunya, amb els mitjans que té a les seves mans per a fins ben diferents que els de guanyar unes eleccions. Catalunya sabrà recollir el *desafío* dels senyors Maura i La Cierva». Aquests han menat una agressió frontal contra el catalanisme, i les seves manipulacions electorals —generalitzades a tot l'Estat— han «esvaït la llegenda de l'ètica política del senyor Maura, llegenda que constituïa tota la seva força en la vida pública espanyola»⁸⁶. El trencament entre mauristes i regionalistes sembla consumat, mentre la Lliga s'incorpora al clamor antigovernamental de les esquerres i fa seu el vell eslògan del 1909: «Maura, no!».

Malgrat el triomfalisme dels portaveus dinàstics, l'èxit de la UMN —dotze actes més una altra d'homologada— és més aparent que real; sens dubte, hi ha una certa represa respecte als nou escons que liberals, conservadors i mauristes totalitzaren el 1918, però aquesta és deguda fonamentalment al ressorgiment dels cacics monàrquics un cop passada la plenamar lligaire de l'any anterior, i queda molt lluny dels dinou diputats dinàstics del 1916, per exemple. A causa de la seva elementalitat programàtica i del seu dretisme ultrancer i sense imaginació, la Unió és incapaç d'eixamplar la pròpia base social i d'esdevenir un veritable partit; resta, doncs, una confederació de cacicats de filiació variable —a Barcelona i Girona hi predominen els mauristes, mentre a Lleida i Tarragona ho fan els liberals— estretament dependent de la protecció governativa. D'altra banda, l'heterogeneïtat interna de l'organització —hi conviuen des de l'extrema dreta (Defensa Social) a l'esquerra dinàstica (albistes)— fa problemàtica la coexistència a llarg termini, i fa gairebé impossible una tasca parlamentària comuna, més encara en unes Corts on els partits monàrquics es troben dividits en nombroses fraccions personals i violentament enfrontats entre ells: ¿com poden liberals i mauristes, per exemple, mantenir intacta la seva unitat d'acció a Catalunya, mentre Romanones encapçala al Congrés, el juliol del 1919, l'ofensiva de les oposicions contra el govern Maura?

En un context estatal de sosteniment de les esquerres, les quals han assolit algun triomf espectacular —a Madrid, els republicans han guanyat les majories—, el republicanisme català coneix una lleugera progressió, i aplega tretze diputats, incloent-hi els dos reformistes i l'independentista Macià. Dins d'aquest bloc, la força més important és el PRC, el qual, amb cinc actes pròpies —Barcelona, Sabadell, Figueres, Lleida i Tortosa— més les d'Albert a La Bisbal i Nougués a Tarragona, molt pròximes, ha vist recompensada la posició agressiva i esquerranista dels seus homes en els darrers conflictes polítics i socials, i té la satisfacció suplementària de portar al Parlament, per primera vegada, el líder més lúcid del partit, Francesc Layret, i el conegut intel·lectual Gabriel Alomar; els èxits esmentats, però, continuen tenint com a base el prestigi personal dels candidats molt més que no pas l'arrelament ideològic o organitzatiu del grup.

86. «La Veu de Catalunya», 2 i 3-VI-1919.

El Partit Radical, després de la *débâcle* de l'any anterior, i ultra recuperar per al seu «caudillo» Alejandro Lerroux un dels llocs de minoria a la capital, ha aconseguit sortir del clos barceloní i conquerir —fet in-sòlit en la història del moviment— dues actes comarcals, les de Gadesa i el Vendrell. La represa —tanmateix modesta— dóna peu a la premsa lerrouxista per a fer una valoració peculiaríssima dels resultats i, a més dels obligats blasmes contra el tàndem mauro-ciervista, afirmar que «la Lliga camina hacia su ocaso. (...) La Lliga sale aún triunfante de las urnas, pero sale con vilipendio, sale humillada, maltrecha, sale con hedor a cadáver en descomposición. Un golpe y la Lliga queda anulada por completo»⁸⁷.

Aquest optimisme fictici, manipulador i escamotejador de les pròpies tares, però, és contestat de forma contundent i brillant des del mateix camp antimonàrquic per «El Diluvio» quan afirma: «Esos republicanos que, para poner unos adornos más al triunfo a medias, hablan de que la Lliga va hacia el ocaso, fuera mejor que extrajesen de su victoria de ayer una lección eficaz. La Lliga, ¿quién puede negarlo?, ha caído en pecados mortales, pero ha dado siempre a los suyos la sensación de que aun escogiendo la línea curva, caminaba hacia su ideal. Por eso triunfa, porque se la cree, hoy por hoy, necesaria al catalanismo. Si apareciese una izquierda honrada e inteligente, capaz de preocupar a Madrid, los votos regionalistas disminuirían, y la izquierda recogería la bandera de Cataluña. ¡Ah, si nosotros los republicanos ofreciésemos al pueblo la seguridad de que aun adoptando la curva no teníamos otro pensamiento que la restauración republicana! Barcelona sería nuestra y nuestra Cataluña»⁸⁸.

Hom pot afirmar, en síntesi, que el nou intent governamental de des-articular el catalanisme en les eleccions del 1919 ha fracassat i, per la seva execució barroera, ha suscitat la reacció indignada de totes les forces polítiques del Principat —llevat de la UMN—, unànimes a denunciar la conducta del ministeri i la «senil ambición del funesto político mallorquín»⁸⁹, el qual, així i tot, no ha aconseguit la majoria a les Corts, perquè la màquina electoral de la Restauració és ja tan deteriorada que no respon als impulsos emanats de Governació.

Com ja hem dit en els llocs corresponents, són quatre els districtes catalans on s'aplica l'article 29 (Balaguer, La Seu, Sort i Gadesa), els quals suposen el 4,9 % dels 82 casos d'elecció automàtica a tot l'Estat. La participació més alta es registra, un any més, a Olot (86,5 %), i la més baixa a La Bisbal (40 %) i Igualada (44 %), en situacions de virtual candidatura única; si a Barcelona-ciutat ha experimentat un retrocés important, l'abstenció progressa sensiblement en tot l'àmbit rural: creix 5 o 6 punts a Barcelona —província, Girona i Tarragona, i més d'11 a Lleida.

Paradoxalment, i malgrat les sorolloses denúncies de la premsa sobre compres de vots, coaccions i tupinades, només 8 actes són protestades en forma davant el Tribunal Suprem —probablement perquè en els casos

87. «El Progreso», 2-VI-1919.

88. 4-VI-1919.

89. «El Diluvio», 5-VI-1919.

d'«irregularitats menors» hom renuncià a reclamacions sense esperança—, de les quals 5 (Berga, Girona, Olot, Vilademuls i Castellterçol) prenen estat parlamentari, i la darrera és anul·lada pel Congrés. Tanmateix, ni aquesta vacant ni la que es crea a Berga l'11 de juliol per la renúncia del comte de Fígols —que opta per l'escó de Girona— no arribaran a ésser cobertes, perquè la curta i tempestuosa vida de les Corts no permetrà la convocatòria d'eleccions parcials.

11. Les eleccions del 19 de Desembre de 1920

Com apuntàvem en acabar el capítol anterior, els esforços de Maura i la Cierva per treure de les urnes, l'u. de juny del 1919, una majoria còmoda no reeixiren, i el bloc mauro-ciervista continuà depenent del suport parlamentari dels cent diputats conservadors *idóneos*. No obstant això, aquesta feblesa electoral del govern esperonà les oposicions liberal i republicana, les quals prengueren com a pretext la pròrroga per decret de la legislació tributària i, encara no constituïdes formalment les Corts, l'u de juliol posaren a prova la cohesió de la família conservadora presentant al Congrés, per boca de Romanones, una moció de censura que fou rebutjada. Malgrat la momentània victòria, però, la negativa dels datistes a integrar-se en el gabinet feia la vida d'aquest extremadament vulnerable, i les eleccions provincials del 6 de juliol corroboraren la fragilitat del govern, en resultar derrotats els seus candidats arreu de l'Estat. El 15 de juliol, en plena discussió, al Congrés, de les actes protestades, la desfeta ministerial en una votació sobre el districte de Coria precipità la crisi i la dimissió de Maura; la successió fou assumida, naturalment, pels *idóneos*, i en concret per un «govern de suplents» que presidia Joaquín Sánchez de Toca.

De fet, el principal problema al qual el nou govern s'ha d'enfrontar —i la qüestió central que, d'ara endavant, dominarà la vida política espanyola fins el 1923— és la conflictivitat social a Barcelona, on, des de la fi de la vaga general del març-abril, s'ha mantingut la llei marcial i una enèrgica repressió antisindical, mentre es manifesten els primers indicis d'un contraterrorisme patronal —bandes de Bravo Portillo i el «baró de König»— destinat a decapitar els sindicats de la CNT. Vista la ineficàcia d'aquesta línia dura propugnada pel capità general Milans del Bosch, el gabinet, a través del titular de governació, el democristià Burgos y Mazo, assajarà una política més realista i conciliadora, representada pel nou governador civil de Barcelona, Julio Amado; tanmateix, l'intent de pacificació —restabliment de les garanties constitucionals, amnistia, tornada

al treball, negociació dels conflictes pendents—, que hauria reforçat l'autoritat dels elements moderats —Seguí, Pestaña— dins de l'organització obrera, serà torpedinat per la intransigència provocadora de la Federació Patronal, resolta a liquidar el Sindicat Unic. El 25 de novembre, l'inici d'un locaut massiu, que durarà dos mesos i afectarà 200.000 obrers del Principat, assenyala l'espectacular represa de la guerra social i, a l'ensens, el trencament entre la burgesia industrial catalana i el govern, que aquesta classe considera claudicant i incapaç¹.

Ferit de mort pel sorollós fracàs, el ministeri Sánchez de Toca ha de dimitir dues setmanes després, el 9 de desembre, encara que el pretext de la crisi sigui una topada menor amb les Juntes Militars. La precària solució de recanvi és una nova concentració de les fraccions monàrquiques —«ministerio de taracea», l'han qualificat alguns autors²— que abasta datistes, garciaprietistes, mauristes, romanonistes, albistes i independents, presidit per un polític veterà i gris de procedència maurista, però que no exerceix de tal: Manuel Allendesalazar. Es tracta d'un govern de gestió, de transició, destinat primordialment a aconseguir l'aprovació dels Presupostos, però que, tanmateix, ha d'acarar la situació a Barcelona, i ho farà, seguint la dinàmica pendular de la política espanyola, en un sentit contrari al que ha intentat el govern anterior; el conservador F. Mestre i Laborde-Boix, comte de Salvatierra i nou governador civil de la ciutat, serà a partir del gener del 1920 l'executor dels desigs patronals, i reforçarà, amb la dissolució de la CRT catalana, la clausura dels sindicats i l'empresonament dels seus dirigents, les mesures de repressió privada —locauts, atemptats contra líders obrers per part de pistolers a sou, creació dels Sindicats Lliures³— que la burgesia industrial ja ha posat en marxa.

Enmig d'aquest clima de violència social quotidiana, les eleccions municipals del 8 de febrer del 1920 no poden sinó reflectir el desinterès creixent de l'opinió davant unes consignes i uns ritus democràtics que resulten caricaturescos en una ciutat escenari d'una virtual guerra de classes; el republicanisme, a més, hi concorre dividit: ja el juliol del 1919, el PRC trencà la coalició amb els radicals i, perseverant en l'esforç per recaptar el suport polític de la classe obrera, el novembre següent Francesc Layret ha obtingut del partit l'acord d'adhesió a la Tercera Internacional de Moscou, acord que mai no serà acomplert. Si potser, en el cas de Layret, el sobtat filocomunisme obeeix a una llarga i sincera evolució ideològica personal, i té com a objectiu tàctic trencar els límits petit-burgesos de l'organització, el cert és que una bona porció d'aquesta no el seguirà en el seu arriscat salt i el Partit Republicà Català perdrà, ultra bastants militants esverats, la majoria dels nuclis comarcals que n'eren la principal força, i això sense haver suscitat, en contrapartida, el menor

1. Sobre la problemàtica social a Barcelona en aquest període vegeu, entre altres, la descripció de MEAKER, GERALD H. *La izquierda revolucionaria en España (1914-1923)*, pàgs. 225 i ss.

2. MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 333.

3. Crea el desembre del 1919.

interès entre els treballadors influenciats per l'anarco-sindicalisme. Mig desarborat, doncs, el PRC, i afeblit també el PRR, el resultat electoral en les municipals a Barcelona serà un desastre republicà, i el més gran triomf de la Lliga, la qual, d'una manera discreta, dóna suport a la represió patronal i governativa.

Una vegada acomplerta la seva modesta missió de fer aprovar els Pressupostos, el govern Allendesalazar dimiteix el 3 de maig del 1920. Dos dies després, no podent demorar ja més l'assumpció directa del poder, Eduardo Dato forma un ministeri conservador homogeni que, a través del titular de governació, Francisco Bergamín, i del nou governador civil de Barcelona, Federico Carlos Bas y Vasallo, desplegarà un renovat intent de conciliació social a la capital catalana, amb l'alliberament gradual dels presos, la supressió de la censura, la reobertura dels sindicats, etcètera. Tanmateix, el naufragi de l'esforç pacificador sobrevindrà aviat, per obra de tèrboles provocacions antiobreres —la bomba del Pompeia, per exemple— i també per la irresponsabilitat d'alguns activistes cenetistes; mentre l'impacte de la crisi econòmica europea de postguerra assoleix el seu màxim nivell en el món industrial i financer català, els instruments organitzatius de la burgesia —la Federació Patronal, la Lliga Regionalista— pressionen damunt el govern fins aconseguir, l'1 de setembre, la substitució de Bergamín pel comte de Bugallal —un «dur»— en el ministeri de governació. Abans de tornar a una política de força, però, resta encara un important obstacle a remoure: la presència del governador Bas, partidari convençut del diàleg i la negociació; així, doncs, la classe empresarial catalana esmerçarà tots els seus recursos propagandístics, durant el setembre i l'octubre del 1920, a desqualificar i eliminar de l'escenari barceloní la primera autoritat «provincial».

Esperonada per l'augment real de la violència⁴ i de les topades sagnants entre els pistolers de l'Únic i els del Lliure, la premsa dretana és unànime a denunciar l'actitud contemporitzadora del governador, i àdhuc la seva complicitat objectiva amb els sindicalistes. «La Veu», en especial, procura inserir «el fracàs innegable del senyor Bas» en els plantejaments autonomistes, i argumenta: «un dels inconvenients més greus del règim centralista i anticatalà que patim és que les persones que han d'exercir l'autoritat del govern a Catalunya, per delegació del de Madrid, difícilment poden sentir uns problemes que no són seus, ni tenir la capacitat per a entendre'ls, tan radicalment diferents com són de les qüestions que a Madrid habitualment es presenten»⁵; l'òrgan lligaire conclou: «cal demanar enèrgicament als representants del poder públic que governin o deixin governar, que compleixin llurs deures fonamentals o que no destorbin»; i, de fet, el regionalisme és l'eix vertebrador de l'àmplia campanya —recolzada per la Societat Econòmica d'Amics del País, altres entitats

4. Durant el mandat d'en F. C. Bas (del 22 de juliol al 4 de novembre) es produïren a Barcelona, segons «La Veu de Catalunya» del 7-XI-1920, 108 atemptats socials, amb un balanç de 27 morts i 90 ferits.

5. «La Veu de Catalunya», 2-XI-1920.

patronals i les «forces vives» de la burgesia en general— contra el governador, campanya que culminarà en l'exigència irada de la seva dimissió per part dels representants burgesos, reunits a l'Ajuntament el 5 de novembre. Sotmès a la doble pressió hostil de les classes d'ordre i de les autoritats militars, i abandonat pel govern Dato —que ja ha decidit el retorn a la repressió—, Carlos Bas ha de dimitir el dia 6, mentre «La Veu», cuita a advertir: «l'autoritat que vingui a Barcelona cal que sàpiga que ha de governar. I si no ve decidida a governar, el millor que pot fer és no venir, car sortirà aviat i sortirà sorollosament fracassada»⁶.

La nova autoritat, però, no haurà de venir a Barcelona, perquè hi és de fa temps; el 8 de novembre, el general de divisió Severiano Martínez Anido, governador militar de la província des del febrer del 1919, rep el nomenament de governador civil i, amb ell, la missió de liquidar totalment i definitiva el moviment obrer del Principat, comptant amb la col·laboració del també general i cap de policia de la ciutat des del novembre del 1919, Miguel Arlegui. Martínez Anido havia intervingut en l'expulsió del governador civil de Barcelona, Montañés, el 13 d'abril de 1919, i havia col·laborat en la repressió anticenetista del capità general Milans del Bosch. Si els portaveus de la dreta estricta reben els nous comandaments de l'ordre públic amb alleujament i esperança —«...parece asomar la autoridad e iniciar la recuperación de los prestigios y gallardías que había abandonado a merced de un cobarde y criminal terrorismo»⁷—, la Lliga, més cauta i més política, valora la designació de Martínez Anido com la confessió del fracàs del govern Dato a Barcelona, ja que aquest no ha pogut trobar cap home apropiat per al càrrec, dins del partit conservador, i ha hagut de cercar un no-polític, la gestió del qual necessàriament restarà molt deslligada de les orientacions del poder central⁸. Entre els partits amb algun pes a la ciutat, només el radical, malgrat haver estat un crític sever d'en Bas, considera «un grave error de los Gobiernos colocar a un militar en el Gobierno civil de la provincia, y mantener a otro militar en la Jefatura de policía», i constata també que, davant la nova autoritat, «los hombres liberales, los elementos de izquierda y la masa obrera están recelosos y desconfiados»⁹.

Entretant, en l'àmbit de la política parlamentària espanyola, el gabinet datista, hereu d'unes Corts inestables en les quals no hi tenia ni de lluny la majoria, i no podent comptar amb el suport permanent de mauristes i ciervistes, ha decidit el 4 d'octubre fer ús del decret de dissolució i propiciar l'elecció d'unes noves Cambres que li resultin confortables; tota la filosofia política del president del Consell es sintetitza en la seva estranyada resposta a la pregunta d'alguns prohoms conservadors sobre les possibilitats d'assolir un fort predomini en les noves Corts: «Todos los Gobiernos españoles, desde la Restauración acá, han obtenido

6. Ibid., 7-XI-1920.

7. «El Correo Catalán», 12-XI-1920.

8. Vegeu «La Veu de Catalunya», 9-XI-1920.

9. «El Progreso», 9 i 10-XI-1920.

mayoría en el Parlamento. ¿Por qué no voy a obtenerla yo?». «Piensa el señor Dato —afegia un comentarista— que estamos todavía en los tiempos de Sagasta»¹⁰.

Immers, doncs, en la fidelitat més estricta a les essències del règim, el govern conservador, segons reconeixen els seus propis simpatitzants, «no se ha manifestado tardo ni perezoso en la preparación del... tinglado electoral»¹¹, i ha vulnerat, de fet, la Constitució en perllongar durant dos mesos i mig el període electoral per a poder preparar a fons l'encasellat. Els liberals, en general, semblen haver-se resignat a acceptar «lo que se les deje en el acoplamiento ministerial»¹² i, per consegüent, només la Lliga, entre les forces dretanes, denuncia tant les arbitrietats del ministeri —destitució de batlles, nomenaments de Reial Ordre— com la seva indigència programàtica: «tothom veu aquest afany impúdic del Govern del senyor Dato per a utilizar tots els mitjans, lícits o il·licits, legals o il·legals, confessables o inconfessables, amb l'únic objectiu d'assolir una majoria parlamentària. Però el Govern del senyor Dato no vol pas aquesta majoria parlamentària per a realitzar un programa, altrament inèdit, sinó per acampar mandrosament un parell d'anys en l'altiplanície del poder»¹³.

Tanmateix, no són les previsibles tupinades ministerials allò que domina el plantejament general dels comicis —fixats per al 19 de desembre— a Catalunya, sinó la recrudescència de la lluita de classes, sota les formes més primitives i violentes. Presumiblement com a resposta al nomenament de Martínez Anido —la significació i el tarannà del qual eren del domini públic—, la violència social es multiplica durant les primeres setmanes de novembre, i els assassinats de patrons i obrers esdevenen fets —ja ni tan sols notícies— quotidians, sense que la «repressió clàssica» iniciada el dia 20 —empresonament en massa dels quadres cene-tistes, clausura dels sindicats, suspensió de «Solidaridad Obrera», restabliment de la censura prèvia per a tota la premsa...— aconseguixi deturar l'escalada d'atemptats i tiroteigs. Entretant, Martínez Anido ultima els seus tractes amb el Sindicat Lliure i anuncia, amenaçador: «habré de tomar alguna medida enérgica (...). Si no, harían conmigo como con los demás [gobernadores], y eso no estoy dispuesto a tolerarlo»¹⁴. El 27 de novembre és detingut, juntament amb diversos dirigents obrers, el regidor de la ciutat i advocat republicà Lluís Companys, i tres dies després, quan anava a intercedir per la seva llibertat, cau assassinat per pistolers del Sindicat Lliure, el diputat i líder del PRC, Francesc Layret, mentre trenta-sis sindicalistes i homes d'esquerra (Salvador Seguí, Francesc Comas, Martí Barrera, Vicenç Botella, Josep Viadiu, Companys, etcètera) són traslladats, en qualitat de presos governatius, al castell de la Mola, a Maó. L'enterrament d'en Layret, el 2 de desembre, donarà lloc a una gran manifestació de protesta popular, durament reprimida per la força pública, i

10. «La Publicidad», 7-X-1920.

11. «Diario de Barcelona», 21-XI-1920.

12. «La Vanguardia», 16-XI-1920.

13. «La Veu de Catalunya», 9-XI-1920.

14. Declaracions del governador als periodistes; «La Vanguardia», 24-XI-1920.

a una vaga general de tres dies a Sabadell, el districte que l'havia enviat al Parlament; a Barcelona, la vaga prèviament convocada per la CNT contra el governador s'ampliarà i es farà general, paralitzant la vida de la ciutat fins al 9 de desembre.

Com és lògic, aquest ràpid deteriorament del clima ciutadà, la suspensió constant de l'activitat econòmica, la inseguretat als carrers i els cops de cec de la repressió deixen al tema electoral molt poc espai en el conjunt de les preocupacions col·lectives, encara més quan la conducta del govern anuncia el retorn a les més velles tècniques de mixtificació del sufragi; segons argumenta «La Vanguardia»¹⁵, «si siempre ha favorecido la indiferencia de los más las maniobra de los electoreros de profesión, en la ocasión presente esta ausencia de entusiasmo e interés se halla más justificada, porque son otros problemas muy distintos de los electorales los que conmueven a la opinión y preocupan a los ciudadanos. Si existiera fe en la acción del Parlamento, precisamente la gravedad de los problemas presentes movería el interés público en la lucha electoral; pero la desconfianza en las soluciones legislativas es total y fundada en dolorosas experiencias».

Tenint en compte, doncs, que tant els treballadors com la classe dominant han renunciat, de fet, als procediments parlamentaris i, per a dirimir la lluita social, han decidit recórrer a l'acció directa —la dels policies, la dels pistolers o la dels activistes— mentre que la petita burgesia, perplexa i esporuguida, és incapaç d'assumir el protagonisme polític, no és estrany que, aquest any 1920, es multipliquin més que mai en la premsa catalana de totes les tendències les al·lusions al desinterès del cos electoral, a l'abúlia de l'opinió i a «las vergüenzas del encasillado», al·lusions que sovint donen peu, fins i tot en periòdics tan moderats com «La Vanguardia», a subratllar el desprestigi del Parlament i el divorci del règim respecte de la realitat del país, i que, en els diaris esquerrans, esdevenen violentíssimes requisitòries contra el sistema: «La pretendida contienda es una farsa ridícula, una indecente tramoya para distraer, entretener, engañar y sonsacar al pobre payo que la contempla. (...) En las elecciones no se elige nada, ni a nadie. Los que han de salir triunfantes de las urnas ya están elegidos hace tiempo. Vinieron al mundo con el acta de diputado debajo del brazo. La voluntad del pueblo no cuenta. Sus necesidades, sus ideales, sus sentimientos no tienen expresión, no se manifiestan en el resultado electoral. Es la coloración del Gobierno, es el matiz del manejador del manubrio político el que saca la mayoría que triunfa en las urnas (...). Entonces, ¿para qué votar? (...) ¿Para qué presumir de soberanos si no somos más que comparsas? (...)»¹⁶.

Al costat de la guerra social i de la indiferència generalitzada envers la tramoia electoral, els altres factors, estrictament polítics, que acaben de configurar el panorama previ als comicis resulten marginals, però mereixen, tanmateix, ésser esmentats. A nivell del Principat, les eleccions

15. 5--XII-1920.

16. «El Diluvio», 16-XII-1920.

comporten, en essència, un xoc entre el catalanisme —és a dir, la Lliga, que aspira a mantenir la seva preeminència, i el nacionalisme republicà de comarques— i el centralisme d'una Unión Monárquica Nacional força desinflada, amb la presència en alguns casos, com a tercera opció, de republicans radicals o independents. Nogensmenys, en aquesta ocasió la incidència del govern en l'esquema polític català és més discreta i mesurada que l'any anterior. Sense que es pugui parlar d'una entesa oberta entre Dato i el regionalisme, ni d'una retirada de la protecció ministerial a la UMN, és un fet que el poder central procura diversificar les seves aliances als districtes i englobar-hi, quan les circumstàncies ho permeten, la Lliga, i sembla haver comprès per fi que l'acord estable amb la burgesia catalana per a afrontar l'amenaça proletària passa pel reconeixement de l'hegemonia lligaire.

Inserida en el marc general que hem descrit fins aquí, la circumscripció de Barcelona és l'escenari d'un nou intent dinàstic de disputar el vot de les classes conservadores a la Lliga; la UMN torna a aspirar a les majories, amb una candidatura que integren l'industrial Jaume Cussó, ocasional president del Foment del Treball Nacional, el comte de Santa Maria de Pomés, vinculat a la Defensa Social, l'ex-regionalista Emili Ragull, el doctor Andrés Martínez Vargas, procedent del lerrouxisme, i el desconegut publicista Pablo Saenz de Barés. Es tracta d'una llista anodina i heterogènia amb escassa projecció pública, i sense cap dels «grans noms» (Olèrdola, Bosch i Alsina) que hi figuraven l'any anterior, cosa que, si per una banda prova la persistència, entorn de les sigles UMN, d'una opció ideològica ben definida —l'anticatalanisme— no vinculada a uns líders concrets, per altra banda sembla indicar una sensible pèrdua de l'entusiasme inicial de moltes figures dinàstiques per l'empresa unionista, i un desig de no atiar l'enfrontament amb la Lliga, per tal de preservar la solidaritat de classe amb la burgesia regionalista. Potser per idèntics motius, els diaris dretans que, el 1918, havien fet de portaveus a la Unión —«La Vanguardia» i «Diario de Barcelona»— mantenen ara una actitud molt més cauta i es limiten a informar de les activitats monàrquiques, sense fer cap recomanació de vot a llurs lectors.

La decisió del jaumisme de mantenir a la capital la coalició amb els regionalistes, «sin que ello signifique confusión ni amalgama o renunciamento de género alguno»¹⁷, permet que la Lliga concorri amb una candidatura de provada solidesa —Cambó, Morera, Rahola, Rusiñol i el carlí Batlle— per tercera vegada consecutiva. La novetat, en aquesta ocasió, és el fet que cap grup dretà menor expliciti el seu suport a la llista lliguero-carlina, i que, ben al contrari, determinades organitzacions nacionalistes radicals —la Joventut Nacionalista La Falç, per exemple¹⁸— facin pública llur hostilitat al partit regionalista i la seva intenció de boicotejar-ne la campanya. De fet, ja fa mesos que són preceptibles símptomes de discontent en l'ala més nacionalista i liberal de la Lliga (Josep Cabré, Jaume

17. «El Correo Catalán», 14-XII-1920.

18. «El Diluvio», 12-XII-1920.

PROPAGANDA ELECTORAL

El Nunci dels Sants Innocents

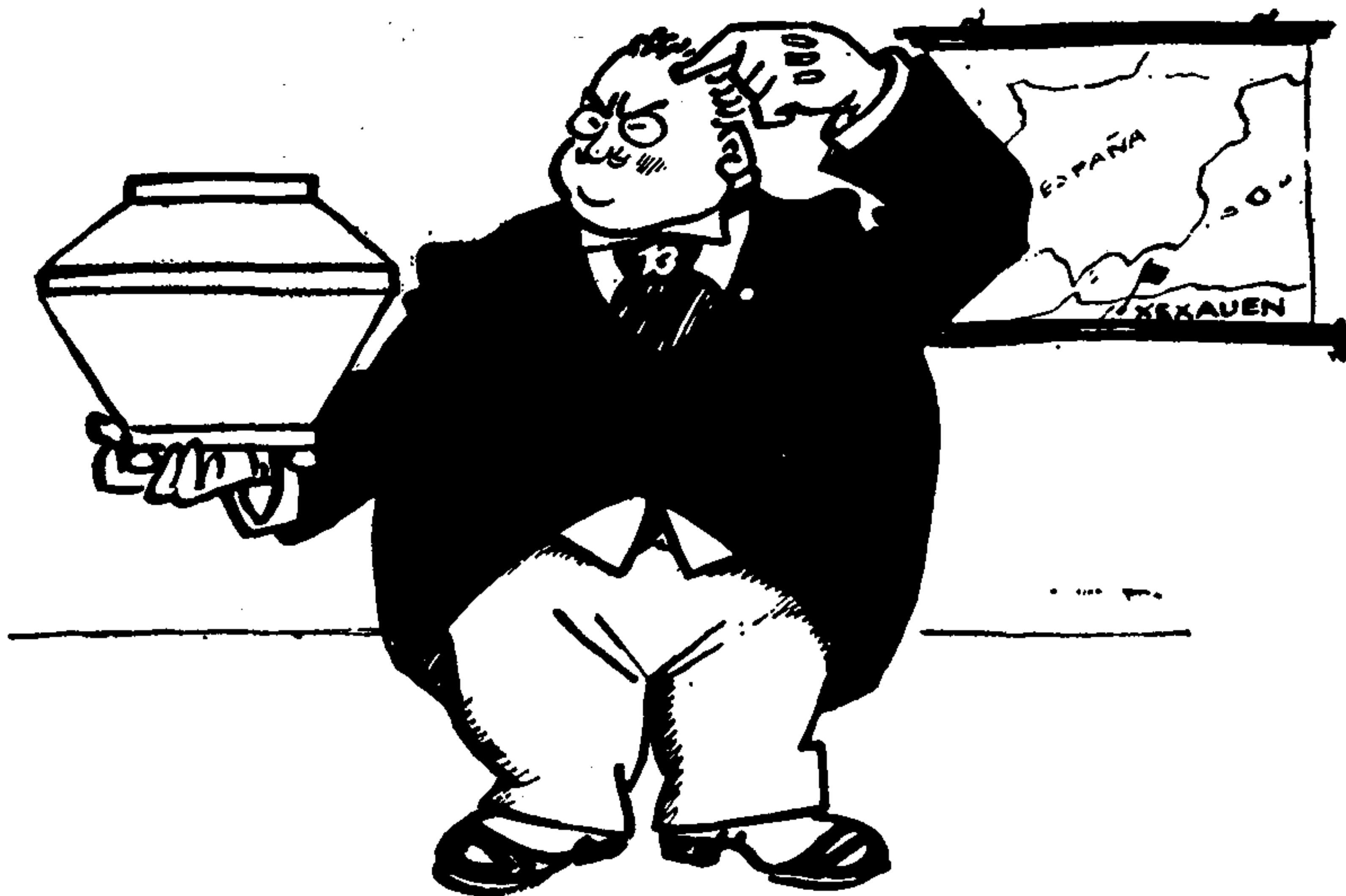
(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 17-XII-1920)

Bofill i Mates, etc...) a causa de la postergació del tema autonòmic, tot i que hom fa un esforç per ajornar aquestes dissensions fins després dels comicis.

Les esquerdes del bloc lligaire són, però, insignificants al costat de l'irrefrenable afebliment republicà; desfeta l'aliança PRC-PRR i decidits els radicals a no renovar pactes que només han servit per a elegir candidats aliens —Largo Caballero, Alomar, Domingo— en detriment dels lerrouxistes, llur Junta Municipal resol, ja a finals d'octubre, lluitar per minories en les properes eleccions, i presentar-hi les dues figures més conspícues del partit: Alejandro Lerroux i Emiliano Iglesias. «Vamos solos —explica «El Progreso»—, que así, en la lucha, sólo habremos de preocuparnos del enemigo; no tendremos que sentir el recelo de ser traicionados», i justifica en nom del realisme la prudència del seu desplegament electoral: «ante la tenaz campaña abstencionista, ante esa campaña infecunda y contraproducente, nosotros debemos contar sólo con los que sabemos de seguro que siguen en sus puestos, que no han vacilado, que no dudan. Y contando con ellos vamos por las minorías. Y cuando España entera reciba la sensación de que en Barcelona es la burguesía la que domina, no se culpe a nosotros de ello, sino a los que hayan hecho deja-

Rumiant la mostra

—Es raro!... Com més vell me faig, més me decanto a la *minoría*.

(*"La Campana de Gràcia"*, 23-V-1920)

ción de sus derechos(...)»¹⁹. Cal recordar, d'altra banda, que la vella guàrdia lerrouxista barcelonina serveix també de viver de candidats que el Partit Radical exporta a contrades no catalanes; així, Rafael Guerra del Río lluita pel seu districte natal de Las Palmas, Josep Ulled ho fa per Osca i Hermenegildo Giner de los Ríos concorre al d'Almagro-Valdepeñas.

Per a completar la descripció de les opcions polítiques que s'oferien davant les urnes a la Barcelona del 1920, resta parlar dels confusos intents de presentar una candidatura obrerista o d'extrema esquerra. Com ja hem indicat repetidament, Francesc Layret havia comprès feia temps que l'únic mitjà per a superar la impotència del republicanisme petit-burgès i arrabassar la direcció de la política catalana a la Lliga era la mobilització político-electoral de les masses treballadores, i a aquest objectiu anava destinada —equivocadament, potser— l'adhesió inoperant del PRC a la Internacional Comunista, el 1919. Ara, la dramatització de la lluita de classes i l'enduriment de la repressió per obra de Martínez Anido venien a refermar la convicció del líder republicà i la seva confiança en la possibilitat que la CNT prescindiria temporalment de l'apoliticisme i entraria en el joc electoral, encara que només fos per a protegir els seus principals dirigents amb la immunitat parlamentària.

Les característiques exactes del projecte de Layret ens són desconegu-

19. «El Progreso», 21-X-1920.

des, però és un fet que, durant les darreres setmanes de novembre del 1920, el diputat per Sabadell mantingué contactes amb republicans d'esquerra i socialistes, i utilitzà a fons la seva excel·lent relació amb els quadres cenetistes —molts d'ells ja a la presó— per tal de confegir una àmplia coalició esquerrana que abastés les restes del PRC, socialistes, elements obreristes del Partit Radical i dirigents confederals moderats, com Pestaña o Seguí, i, sota el nom de candidatura d'Unió Proletària, fos capaç de sostreure unes desenes de milers de vots a l'abstenció i de canviar la correlació de forces polítiques de Catalunya²⁰. Encara que sense relació aparent amb aquest projecte, la notícia apareguda a «El Diluvio» el 27 de novembre —i desmentida l'endemà— segons la qual el PSOE inclourà en la seva llista per Madrid Salvador Seguí, el qual ha acceptat amb l'únic propòsit de presentar davant el Congrés el problema social de Barcelona, indica prou bé que la possibilitat d'una participació cenetista en els comicis imminents flotava en l'ambient, i és força significatiu, en aquest sentit, que la CNT —controlada ara pels anarquistes— considerés necessari fer públic²¹ un manifest enèrgicament apolític aconsellant l'abstenció més estricta, i qualificant de traïdor qualsevol líder obrer que digués el contrari.

La mort de Layret —ben oportuna, com hom pot comprovar— el mateix dia que el cenetisme més ultrancer llançava els seus anatemes, fou també la de l'ambició designi que havia concebut i liquidà la hipotètica possibilitat de mobilitzar el vot obrer; tot i que, en els dies immediats, hom intentés encara conjuminar una candidatura nacionalista d'esqueres, en la qual hi figuraria Alomar, amb el PRC i d'altres grups²², mancaven ja, per a aconseguir-ho, el temps material i les condicions objectives. Les alternatives electorals en presència restaven, doncs, les habituals: la UMN en l'extrema dreta, la Lliga en el centre-dreta i els radicals en el centre-esquerra.

A comarques, on la menor conflictivitat social i la vigència de les garanties constitucionals donen una major llibertat d'acció als partits, els regionalistes —fidels a la seva tàctica de sempre— aspiren a la reelecció en els deu districtes on triomfaren l'any anterior (Castellterçol, Granollers, Manresa, Sant Feliu, Vilanova, Puigcerdà, Santa Coloma, Balaguer, La Seu i Tarragona), tenint enfront, en tots els casos menys dos, la UMN, i intenten conquerir o recuperar altres sis districtes (Berga, Sabadell, Olot, Torroella, Solsona i Valls), també amb la Unión com a rival més freqüent. Això a banda, en els indrets on la seva força és insuficient, o l'etiqueta lligaire provoca animadversions molt fortes, el partit dóna suport a elements més o menys afins (FMA, a Arenys i Tremp) i àdhuc a republicans (Terrassa, Lleida) que lluiten contra unionistes, o bé s'integra

20. Vegeu, sobre la candidatura d'Unió Proletària, G. H. MEAKER, op. cit., pàgs. 432 i ss. També menciona aquest fet Joaquim Ferrer a la seva biografia de Francesc Layret, publicada per Nova Terra el 1971.

21. «El Diluvio», 30-XI-1920.

22. Ibid., 15 i 17-XII-1920.

en aliances de dreta dominades per un monàrquic (Mataró) o impulsa candidats amb denominacions diverses (autonomista independent a Vilafranca, regionalista independent a Girona, catòlic-agrari a Vilademuls) en funció de les característiques de les dretes locals. Pel que fa a Vic, la important entitat regionalista Catalunya Vella resol, igual que el 1918, presentar un candidat propi contra el jaumí teòricament emparat per la Lliga.

El jaumisme, molt afeblit²³ i en procés de satellització devers la Lliga, presenta només candidat propi a Vic, on espera la reelecció d'en Bartomeu Trias malgrat les reticències de la direcció regionalista a l'hora de donar-li suport; per la resta, la majoria dels nuclis locals que adopten una posició coneguda fan costat als aspirants lligaires o similars (Manresa, Girona, Vilademuls), per bé que els jaumins de Lleida i Balaguer recolzen candidats republicans-autonomistes.

Del total de vint-i-un candidats que, amb l'etiqueta de la UMN, s'enfronten a lligaires o republicans catalanistes, onze ho fan en districtes on el conglomerat monàrquic guanyà el 1919 (Arenys, Berga, Terrassa, Girona, Olot, Torroella, Vilademuls, Sort, Tarragona, Roquetes i Valls), i els altres deu (Castellterçol, Granollers, Manresa, Sabadell, Puigcerdà, Santa Coloma, Lleida, Tremp, La Seu i un altre dels llocs de Tarragona) parteixen de posicions més precàries, encara que tots plegats compten amb l'empar de l'aparell oficial. A part els tradicionalistes o mellistes que, integrats gairebé del tot en la Unió, hi aporten el candidat per Castellterçol i el suport actiu de llurs efectius a Torroella, Vilademuls i Lleida, les contribucions dels partits dinàstics a l'important esforç comú han sofert, en relació amb el 1919, un canvi paral·lel al de la composició del govern: la presència del maurisme resta reduïda a la meitat —5 candidats—, els datistes augmenten llur pes específic fins a 4 noms, i els liberals —amb 8 aspirants a l'acta— recuperen la primàcia numèrica dins dels monarquisme català; els altres tres candidats de la Unió no tenen filiació partidista coneguda.

Cap dels grups dinàstics, d'altra banda, no s'ha integrat monolíticament en la UMN. Així, per exemple, el maurisme lleidatà prefereix seguir l'exemple de la Lliga i recolzar un republicà; també, els liberals Lluís Moret, Carles Crehuet i Josep Matheu es presenten a Mataró, Vilanova i Cervera, respectivament, a títol personal, i el conservador José L. Pascual de Zulueta encapçala, al Vendrell, una concentració de dretes d'abast local. Per últim, hem de fer esment d'altres dos candidats monàrquics sense partit: l'independent Joan Marsans i Peix, que lluita a Cervera, i el social-agrari José Martínez Villar, recolzat per la dreta tortosina. Aquesta dispersió aparent ve a confirmar, en definitiva, la impressió que ja apuntàvem en el capítol anterior: lluny d'haver esdevingut el bloc compacte de tots els defensors de la dinastia al Principat, la UMN és només una denominació emfasitzadora de l'anticatalanisme de determinats can-

23. A mitjan novembre, la premsa recollí el rumor d'una imminent renúncia de don Jaume als seus drets dinàstics, però «El Correo Catalán» (19-XI-1920) cuidà a desmentir enèrgicament aquests «difamatorios infundios».

didats, denominació que els «notables» monàrquics adopten o no, segons quines siguin llurs aliances locals.

El panorama electoral de les esquerres —en el més ampli sentit del concepte— als districtes rurals es caracteritza, aquest any, per l'enorme esmicolament organitzatiu. Si el reformisme subsisteix només en les candidatures de Josep Zulueta a Vilafranca i Dionisio Ortego a La Bisbal, després que Joan Dagàs ha renunciat a presentar-se a Puigcerdà, el fet més remarcable, en el camp del republicanisme estricte, és la pràctica desaparició del PRC com a força comarcal; incapaces de fer compatible llur populisme petit-burgès i decimonònic amb l'adhesió a la III Internacional, la gran majoria de les entitats no barcelonines del Partit Republicà Català se'n desvincularen al llarg del 1920 i recuperaren el seu status de nuclis autònoms, localment poderosos, però sense cap vinculació orgànica entre ells. D'aquesta manera, només Companys a Sabadell i, potser, Domingo a Tortosa, concorren als comicis amb l'etiqueta del PRC, mentre que altres vuit republicans —autonomistes, nacionalistes o federals, procedents gairebé tots del partit de Layret— lluiten en les seves zones d'influència tradicionals (Terrassa, Girona, Figueres, La Bisbal, Lleida, Balaguer, Tarragona i Roquetes), i alguns més (Vilademuls, Valls, Vendrell) desisteixen de competir a darrera hora.

Esperonada per la desintegració del PRC, la direcció del radicalisme fa un esforç de reactivació dels seus efectius comarcals i esbossa una aproximació als agrupaments autonomistes de diversos districtes, amb l'esperança —val a dir que remota— de captar-los per a la disciplina lerrouxista. Així, ultra presentar candidats propis a Sant Feliu, Solsona, Gadesa i Vendrell —hi ha també un conat de fer-ho a Vilafranca—, el Partit Radical dóna suport als altres republicans que, amb donominacions diverses, rivalitzen amb lligaires o monàrquics a Sabadell, Terrassa, Girona i Tarragona. Completen l'inventari de les alternatives esquerranes la indefugible presència de l'independentista Macià a Les Borges Blanques, i un únic candidat del PSOE, Manuel Serra i Moret, a Mataró.

Sota el pes ominós de la violència quotidiana, la campanya electoral del 1920 a Barcelona té un desenvolupament anormal, limitat per la censura i la suspensió de garanties, interromput per la vaga general —que impedeix la publicació de gairebé tots els diaris entre el 3 i el 8 de desembre— i dominat per la problemàtica social, que arracona els arguments polítics habituals. En aquest context, la propaganda de la Unión Monárquica Nacional fa prova d'escassa empenta i encara menys imaginació; el seu manifest central²⁴ no és més que un tímid intent d'utilitzar l'agreujament de la lluita de classes com a arma contra la Lliga —«en estas horas de angustia, Barcelona no ha contado nunca con sus diputados»— i una pacient expressió de confiança en els vots «que el desengaño de los demás le sumará indudablemente en esta lucha». De fet, ni la insistència en la pluralitat interna de l'organització— «la UMN encarna los diversos matices ideológicos de nuestra ciudad en el orden económico,

24. «La Vanguardia» 12-XII-1920.

social y político, desde la extrema derecha hasta la izquierda liberal»—, ni el fals municipalisme que Alfons Sala i els seus arboren contra l'autonomisme catalanista, ni llurs estereotipats impropis antilligaires, aconseguiran articular una alternativa política coherent i creïble que sigui capaç de disputar al regionalisme la direcció de la burgesia barcelonina. Aquesta burgesia, àdhuc la més ultrancera i espanyolista, es troba tan enfeïnada en la recerca de solucions dràstiques a la qüestió social —el panegíric de Martínez Anido i la promoció dels Sindicats Lliures són constants en les planes de «La Vanguardia» i el «Diario de Barcelona» —que, com confessa el segon dels periòdics esmentats²⁵, «los preparativos electorales, salvo para los más directamente interesados y los habituales mangoneadores, han pasado punto menos que inadvertidos».

També per a la Lliga el duel a mort plantejat entre els sindicats i la Patronal és un argument electoral, en la mesura que els propagandistes lligaires consideren «el parèntesi de desgovern, de desorientació i de negació social que aquests últims temps ha tingut gairebé suspesa la vida política de la nostra terra»²⁶ com la prova suprema de l'esterilitat i la inèpcia dels governs dinàstics —i, doncs, de la UMN—, que contrasta vivament amb l'acció constructiva del catalanisme: «El nacionalisme català, enfront de la general eixorquia, enfront de l'evident fracàs de l'Estat centralista, es presenta novament als electors amb el prestigi de la seva història. Ell ofereix l'exemple de la Mancomunitat i de la seva tasca humil i quotidiana. Això és el que fa Catalunya sense cabals i sense autonomia»²⁷.

A partir d'aquest punt d'arrencada, que intenta mantenir el caliu de la crítica al règim, per bé que, ara, hom hagi renunciat ja a reformar-lo o a conquerir-lo, el regionalisme dirigeix les fiblades usuals contra la Unión Monárquica —«corresponsalia colectiva de les oliarquies madrilenyes a la nostra terra»²⁸, recull de mediocritats, «cosa engendrada per l'odi», conglomerat de cacics, etc...—, no ataca gens ni mica els radicals i desplega, per la resta, una campanya freda, cautelosa i ritual, més abocada al passat que no projectada cap al futur. Com sigui que la feblesa dels contrincants és pública i notòria, l'únic enemic temible és l'abstenció, filla del desànim i el cansament que són perceptibles en l'electorat regionalista, com en la resta del teixit social; per a combatre-la, el partit multiplica les crides a la mobilització i els advertiments contra l'excés de confiança, procura explotar electoralment la tasca de la Mancomunitat²⁹ i acaba recorrent als sofismes clàssics sobre la unió sagrada: «Ara més que mai, convé reafirmar la voluntat sobirana del poble català,

25. 19-XII-1920.

26. «La Veu de Catalunya», 10-XII-1920.

27. Ibid., 24-XI-1920.

28. Ibid., 30-XI-1920.

29. En aquest sentit, el president Puig i Cadafalch, donà una conferència al Palau de la Música, el 15 de desembre, sota el títol «Endarreriment històric en els serveis públics. - L'esforç de la Mancomunitat de Catalunya», i «La Veu» demanà que les eleccions fossin «un plebiscit a favor de l'actuació de la Mancomunitat».

la nostra fidelitat a l'ideal patriòtic», posat que «els enemics de la nostra terra i de la nostra causa han dit que el problema nacionalista de Catalunya ha desaparegut ofegat per les onades del moviment sindicalista. (...) Tot el que sigui, ara, discutir les candidatures nacionalistes o regatejar la confiança als capdavanters catalanistes, és fer el joc a la UMN. S'ha de votar a favor o en contra de Catalunya. I no votar a favor de les candidatures nacionalistes, per desidia o feblesa, és votar a favor de la UMN»³⁰.

Sens dubte, la peça fonamental i la millor síntesi de la campanya lligaire és la conferència que Francesc Cambó havia de donar a primers de desembre al Palau de la Música i que, suspesa a causa de la vaga general, fou llegida en totes les entitats regionalistes el diumenge dia 12. En aquest text, destinat primordialment a apaivagar les inquietuds contraposades dels diversos sectors de la pròpia militància, Cambó comença reconeixent i àdhuc justificant el ràpid procés de radicalització que un sector del catalanisme ha sofert des de començaments del 1919, davant el fracàs de la campanya pro-Estatut, i subratlla també la crisi total del poder públic espanyol des de la caiguda del Govern Nacional, el novembre de 1918, però encobreix el pertinaç governamentalisme de la Lliga tot dient que combatre els governs de Madrid sense la seguretat d'enderrocar-los hauria estat «tasca negativa i anàrquica que repugna al meu temperament». Més endavant, reitera la vella vocació nacional i interclassista del partit —«la Lliga Regionalista és avui l'única força política catalana organitzada. Totes les modalitats del sentit català, totes les manifestacions de la vida col·lectiva catalana, han d'ésser canalitzades i ordenades i regides pels homes de la Lliga Regionalista»—, i afirma que les responsabilitats emanades d'aquesta posició hegemònica autoritzen els dirigents per a enfrontar-se, si cal, als impulsos irreflexius de la base.

Aquesta base es troba dividida entre els qui creuen que cal supeditar-ho tot a l'obtenció de l'autonomia, i aquells que consideren prioritari el manteniment de la pau social i la defensa de la vida econòmica; Cambó assegura que ambdues coses són indissociables i admet que «a Espanya, no s'ha resolt mai normalment un plet de llibertat col·lectiva», però demana encara al sector més jove, liberal i nacionalista del partit confiança, prudència, paciència... Després, el líder es dirigeix a la clientela més burgesa i dretana, analitza amb preocupació la problemàtica comercial i financera, denuncia «les febleses de l'autoritat» i eleva, com a cloenda, un càntic fervorós a la repressió: «és precís, és indispensable, una actuació persistent del poder públic, que acabi amb el terror, que acabi amb la coacció, que acabi amb la violència i amb l'anarquia»³¹.

La síntesi de la llarga alocució camboniana sembla, doncs, fàcil: reiterada lleialtat a les institucions, malgrat les crítiques ocasionals, ajornament *sine die* de la reivindicació autonòmica i suport incondicional a la sagnant «teràpia social» que Martínez Anido ha començat a aplicar. No

30. «La Veu de Catalunya», 11 i 18-XII-1920.

31. El text de la conferència, a «La Veu de Catalunya», 14-XII-1920.

és estrany, en aquestes condicions, que un diari d'esquerra aventurés: «Cambó marcha, recto, hacia el partido conservador español, sobre todo desde que han sido eliminados de él sus enemigos Maura y La Cierva. Dato es viejo y él aspira a ser el Dato cuarentón de la política española. Por eso Cataluña, en su conferencia, no es más que un lugar común»³².

Des de la modesta condició d'aliat subordinat de la Lliga, i sota el lema «Ordre i Autonomia», el jaumisme —o Comunió Tradicionalista— aporta el seu lleial concurs a la campanya i s'esforça per mobilitzar la franja d'electors que li és fidel —«vamos a luchar en Barcelona contra el sectarismo anticlerical de los radicales y contra los restos del viejo y desacreditado caciquismo que en vano pretende volver a levantar cabeza en nuestra urbe»³³—, tot i ésser conscient que l'immediat futur del país no es dirimirà a les Corts, sinó al carrer, en una lluita de classes en la qual alguns carlins, com a vertebradors dels Sindicats Lliures, hi tenen un paper destacat: «claro que para nosotros, enemigos irreconciliables del sistema, los triunfos electorales no son, ni pueden ser, definitivos. La fuerza efectiva de nuestro partido no debe medirse por el mayor o menor número de representantes parlamentarios que tengamos, sino por el arraigo de las convicciones, por el espíritu de sacrificio, por la lealtad y el valor indómito de nuestras masas, que constituyen una poderosa reserva social y saben hacer frente a la revolución, cuando las circunstancias lo exigen, (...) fuera de la charca parlamentaria, toda farsa y podredumbre...»³⁴.

El fet que el lerrouxisme es presenti només per minories indica a bastament la seva posició defensiva i conformista davant les eleccions; la ciutat de Barcelona és ja cada vegada menys l'epicentre de l'acció política del Partit Radical, el qual ha esdevingut una organització d'àmbit estatal i dirigeix ara els seus esforços a enquadrar les classes mitjanes —professionals, petits propietaris, comerciants, industrials modestos— d'Andalusia, País Valencià, Extremadura, Canàries, la Manxa, Galícia, etc..., sota un programa possibilista i moderat que converteixi el PRR, dins d'un futur previsible, en alternativa de poder. En aquest sentit, la celebració a Madrid, entre el 14 i el 21 de novembre del 1920, del Congreso Nacional de la Democracia Republicana, ha estat, ultra una considerable operació propagandística centrada en el liderat de Lerroux, una contribució important a la nova imatge de serietat i eficàcia que el partit pretén donar, i un bon mitjà per a atreure cap a l'òrbita radical nombroses individualitats i nuclis republicans —independents, federals...— fins ara dispersos.

A la capital catalana, però, aquest nou tarannà tranquil·litzador i respectable del partit ha d'ésser compatible amb una certa fidelitat a les velles tradicions obreristes i a les demandes d'una base que, en part, continuà essent popular, cosa que complica força la fesomia de la campanya lerrouxista. Així, d'una banda, Emiliano Iglesias —que, absent Ler-

32. «El Diluvio», 15-XII-1920.

33. «El Correo Catalán», 16-XII-1920.

34. Ibid., 15-XII-1920.

roux, fa de cabdill i mentor ideològic del radicalisme barceloní— mena una important activitat propagandística destinada a desfer «la sugestión de Rusia» que sofreixen les masses obreres, rebutja la dictadura del proletariat i ofereix, com a alternativa, elucubracions confusionàries que assegurin: «En la actuación del Partido Radical, jamás hemos defendido como fórmulas esenciales las del capitalismo burgués, sino que ensalzando la soberanía del pueblo, hemos propugnado por un Estado económico resultante de la evolución social que diera a cada uno de los trabajadores la eficacia económica a que tienen derecho por ser los primeros productores de la riqueza pública»³⁵. I, d'altra banda, «El Progreso» multiplica la seva fraseologia proletària, denuncia la repressió policiaca ordenada per Arlegui, publica de manera sistemàtica, després de la suspensió de «Solidaridad Obrera», les notes i manifestos cenetistes, la minoria radical de l'Ajuntament insta el Consistori per tal que demani al govern la legalització del Sindicat Únic³⁶, i fins i tot alguns elements del partit es comprometen personalment en la defensa jurídica dels sindicalistes empresonats. L'advocat radical Josep Ullé, ex-diputat provincial, seria ferit per pistolers del Sindicat Lliure el mes d'abril de 1921, i els diputats Guerra del Río i Lerroux farien, abans i després d'aquest fet, interpellacions al Congrés per denunciar els procediments de Martínez Anido, tot coincidint amb els socialistes Besteiro i Prieto.

Tenint en compte, doncs, que les altres dues candidatures en presència no fan una competència real al PRR —en el sentit que no intenten captar el mateix electorat— i que, per tant, només són objecte d'uns quants atacs rituals, el gros de les energies radicals es dirigeixen a un doble objectiu: d'una banda, refermar i assegurar-se el caràcter d'única candidatura esquerrana, d'única alternativa política popular a Barcelona, cosa que implica, òbviament, l'ofensiva immediata contra qualsevol intent «pertorbador» de presentar una llista proletària o d'extrema esquerra; per altra banda, i sobretot, desgastar l'abstencionisme obrer, recuperar, en nom del realisme, els vots dels ex-lerrouxistes passats a les organitzacions proletàries, afirmar la complementarietat entre la participació político-electoral i la lluita sindical; «el abstencionismo es un error por el cual se dejan en manos del enemigo armas que podemos esgrimir contra él. (...). ¿Podemos hacer saltar en pedazos lo existente? Pues a ello, sin esperar ni un minuto. ¿No es nuestro momento todavía para la acción definitiva, y hemos de vivir, por fuerza, dentro de este régimen? Pues conquistemos, dentro de él, todas las posiciones que nos sea posible para, desde ellas, avanzar cuanto podamos en el camino de nuestros ideales, conturbar y perturbar a los que se oponen a nuestra marcha, amparar y defender a los que caigan en la lucha», propugna «El Progreso»³⁷. I afegeix, dirigint-se als obrers —bé que sense identificar-s'hi—: «No sólo no son incompatibles vuestras organizaciones económicas y la lucha polí-

35. «El Progreso», 2-XI-1920.

36. Ibid., 10-XI-1920.

37. 20-X-1920.

tica, sino que, ya lo veis, la organización ha de ampararse en la defensa del derecho que, como políticos, habeis de ejercitar. Haced respetar vuestra investidura de ciudadanos para que, en posesión de todos los derechos que a vuestra ciudadanía corresponden, podais desarrollar, como obreros, vuestras organizaciones en un ambiente de amplia libertad y de sincera democracia. Sin conseguir que se afiance un régimen liberal, no tendreis nunca segura la existencia de vuestras organizaciones; siempre estarán a merced de los que os dominen»³⁸.

Val a dir que l'intent radical d'ofegar l'apoliticisme cenetista amb arguments com els reproduïts fins ara respon més a un criteri voluntarista i a un propòsit de guardar les formes que a una anàlisi rigorosa de la realitat, i no té, per altra banda, el suport de la premsa republicana independent de la ciutat. Si «El Diluvio» —ho apuntàvem més amunt— s'ha reclòs en una actitud hipercrítica i fastiguejada envers el sistema electoral i polític, «La Publicidad», en canvi, adopta una línia antiabstencionista, però els criteris que marca per a l'emissió del vot —«catalanidad del candidato, arraigo del mismo en nuestra tierra y en el distrito correspondiente, respetabilidad y aptitud del que pretenda ostentar la representación en Cortes»³⁹— no afavoreixen precisament Lerroux i Iglesias, i semblen més aviat una manera discreta de recolzar la Lliga i algun republicà de comarques.

L'aspecte global de la contesa als districtes uninominals de la demarcació provincial de Barcelona sembla indicar un descens de la competitivitat respecte al 1919, i una tendència a la fossilització de la presència de determinades forces polítiques en cadascun dels districtes. Així, i deixant a part l'aplicació de l'article 29 a Igualada en benefici del monàrquic autonomista Manuel M. Girona i Fernández Maqueira, l'enfrontament entre la Lliga amb els seus satèl·lits i la UMN en condicions de relatiu equilibri es limita a Arenys, Berga, Castellterçol, Granollers i Manresa, i a la capital del Bages només és possible perquè, tret d'alguns electors republicans que recolzen la Unión, les esquerres burgeses i obreres, encapçalades per llur tradicional candidat Jesús Pinilla, decideixen abstenir-se. Una lluita intradretana es dona també a Vic, on competeixen el regionalista independent Ramon Vilaplana i l'ex-diputat jaumí Bartomeu Trias, sense comptar cap dels dos amb el suport oficial de la Lliga, i s'havia de produir a Vilanova, però la retirada del liberal Carles Crehuet hi deixa el lligaire Bertran i Musitu sense contrincant. Quatre districtes contempnen una polarització entre dretes i esquerres, amb matisos diversos: a Mataró, el liberal independent Lluís Moret i Català competeix amb el socialista catalanista Serra i Moret, alcalde de Pineda des del 1914; a Sant Feliu, el Partit Radical presenta Josep Martí i Feced enfront del regionalista Antoni Miracle; un any més, la Lliga —i també el PRR— donen el seu recolzament, a Terrassa, al republicà autonomista Palet i Barba, el qual mena contra Alfons Sala una enèrgica campanya; a Vilafranca, un autono-

38. 17-XII-1920.

39. «La Publicidad», 17-XII-1920.

mista independent impulsat per la Lliga —Pere Garcías i Seguí— aspira a trencar el predomini del reformista Zulueta. Només a Sabadell les dretes es presenten dividides enfront d'un republicà, i ocasionen una lluita triangular entre Manuel Folguera i Duran, catalanista independent molt pròxim a la Lliga, el maurista Turull i Lluís Companys, empressonat a Maó i proclamat pel PRC com a hereu polític del malaguanyat Layret.

Si descomptem l'elecció automàtica, a Figueres, del federal August Pi i Sunyer —el qual s'ha desvinculat fa uns dos mesos del PRC—, i la manca de competidors reals amb què es troba el regionalista Bertrand i Serra a Puigcerdà, els districtes gironins ofereixen dos tipus de situacions electorals: la menys corrent s'esdevé a La Bisbal, on rivalitzen, ambdós amb etiqueta esquerrana, el republicà i titular de l'acta, Salvador Albert i el reformista Dionisio Ortego; la més usual és el xoc entre la Lliga i la UMN auxiliada pels tradicionalistes, la «Jefatura Provincial» dels quals —que exerceix Josep M.ª Vilahur —ha ordenat el suport a tots els candidats ministerials; aquest és el cas d'Olot, de Santa Coloma —on alguns sectors d'esquerra recolzen el monàrquic De la Prida—, de Torroella de Montgrí, i també de Vilademuls, on després d'un conat de presentació del federal Albert Balari, la contesa resta entre el marquès d'Olèrdola i el catòlic-agrari Manuel de Bofarull i Romaña, beneït per la Lliga i els jaumins ⁴⁰.

L'arregliment de les forces polítiques és una mica diferent a Girona-capital: el Centre d'Unió Republicana hi torna a proclamar, ja a mitjan octubre, en Miquel Santaló, en qui hom subratlla la triple condició de gironí, d'home honrat i de candidat nou, «que no està corromput» per la política professional ⁴¹, i que dirigeix a «la clase media y proletaria» un manifest amb les clàssiques demandes d'autonomia per a Catalunya i de solucions als problemes socio-econòmics de l'Estat ⁴². Per la seva banda, la Lliga, sabedora de les oposicions que suscitaria una candidatura exclusivament seva, resol promoure la d'en Narcís Pla i Deniel, regionalista independent molt vinculat a Prat de la Riba, ex-president de l'Acció Social Popular i un dels impulsors del sindicalisme catòlic, el qual, gràcies a una «categórica manifestación de la fe católica, de sano regionalismo español y de decidida defensa del orden social» ⁴³, conquereix el ple suport dels tradicionalistes d'«El Norte»; així i tot, la sempiterna divisió de les dretes es produeix encara una vegada, perquè a darrera hora el mauristes presenten, sota l'etiqueta de la UMN, l'ex-ministre de Governació, Antonio Goicoechea.

40. Bofarull i Romaña, fill de l'ex-diputat carlí-solidari pel districte, Manuel de Bofarull i Palau, és definit així a «El Autonomista» (9-XII-1920): «ministerial, datista-idóneo, encasillado, pero resellado por la Lliga Regionalista y pretendiendo conservar su abolengo carlista o mellista por mor de conquistar los votos ultra-derechistas del distrito».

41. «El Autonomista», 6-XI-1920.

42. Ibid., 10-XII-1920.

43. «El Norte», 13-XI-1920.

En aquestes condicions, la campanya, bastant ensopida per part republicana, se centra, per a lligaires, mellistes, jaumins i altres monàrquics. en l'afirmació que en Pla i Deniel és l'única alternativa d'ordre seriosa i genuïna ⁴⁴, enfront de «la candidatura revolucionària i amb ribets de comunisme, feta a totes les improvisacions i a totes les violències» ⁴⁵ de l'insignificant Santaló, i enfront també de la pertorbació i el divisionisme de l'intrús Goicoechea, el qual ha fet dos dies de campanya a Girona abans de marxar al seu feu galleg de Monforte de Lemos, on també es presenta. Hi ha, no obstant, una important diferència entre la propaganda filoligaire que disculpa la independència d'en Pla tot dient que «es pot ésser un gran català, un gran regionalista, i no quedar subjecte a la disciplina d'una agrupació política» ⁴⁶, i els articles d'«El Norte» dedicats a recomanar en Pla precisament perquè no pertany a «la Lliga Regionalista, agrupación la más infausta a la causa del orden», els líders de la qual, «saturados de un espíritu separatista que por cobardes no se atreven a manifestar, laboran en las sombras, con más mala intención que los propios anarquistas» ⁴⁷.

La diversitat de les aliances locals i els canvis sobtats en la titularitat personal d'alguns districtes marquen la tònica pre-electoral a la província de Lleida. A la capital, el comitè monàrquic d'acció social i política, format per conservadors, liberals, integristes i tradicionalistes, i vencedor en les darreres municipals, es proposa renovar el triomf amb la candidatura del datista Salvador Canals, actual sots-secretari de la presidència del govern, i fonamenta la seva campanya —marcadament dretana— entorn de l'apologia del candidat i la necessitat de «quebrantar seriamente el predominio republicano-nacionalista» ⁴⁸; enfront, la Joventut Republicana presenta, com sempre, en Joan Moles, al qual donen suport la Lliga, els jaumins i àdhuc els mauristes, aquests darrers probablement per incompatibilitat amb l'aspirant monàrquic. En canvi, a Balaguer, Felip Rodés —regionalista camuflat d'independent— rivalitza amb el republicà nacionalista Humbert Torres, el qual aconsegueix el suport dels jaumins, i a Les Borges Blanques el mateix Rodés fa de simbòlica alternativa dretana a l'independentista Macià. A tres districtes es donen situacions de virtual candidatura única: Cervera, on la retirada del liberal Matheu deixa el camp lliure a l'independent autonomista Marsans, Solsona, on el retraïment dels liberals pràcticament dóna l'acta al lligaire Aunós, malgrat l'oposició del radical Estadella, i Sort-Viella, que els germans Riu cedeixen al seu correigionari el marquès d'Olèrdola; per contra, la rivalitat entre el clan riuista i el regionalisme es manifesta a La Seu, i també a Tremp, on el maurista-auto-

44. «En la seva família hi ha altes dignitats eclesiàstiques», diu el «Diario de Gerona» (15-XII-1920), fent al·lusió al seu germà Enric Pla i Deniel, bisbe d'Àvila des del 1918.

45. «Diario de Gerona», 15-XII-1920.

46. Ibid., 8-XII-1920.

47. «El Norte», 14-XI-1920.

48. «El Diario de Lérida», 4-XII-1920.

nomista (FMA) Joaquim M. de Nadal té l'ajut de la Lliga en la lluita contra Daniel Riu.

Als districtes tarragonins, l'elecció té una fesomia bipolar, amb la UMN i els seus aliats monàrquics d'una banda, i la tàcita entesa republicano-lligaire de l'altra. Així, tret de Gandesa, on el republicà Caballé Goyeneche —molt pròxim al PRR— és elegit per l'article 29, un altre republicà intenta, a Roquetes, desbancar el liberal-unionista Kindelán, mentre a Valls el maurista Colom Cardany va a la reelecció enfront del regionalista Francesc de P. Maristany, després que Eugeni d'Ors hagi desistit de presentar-se⁴⁹; una Coaligación Social de la Producción que aplega totes les dretes dinàstiques, amb el suport del govern, presenta a Tortosa el monàrquic-agrari Martínez Villar contra Marcellí Domingo i, al Vendrell, el dartista José L. Pascual de Zulueta contra el radical Lluís Figuerola Marià. A la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, la UMN ha guanyat en cohesió respecte a l'any anterior, de forma que el liberal Nicolau i el conservador marquès d'Argüeso integren un bloc relativament compacte amb vista a obtenir les majories, i dirigeixen els atacs més enèrgics contra els «lligueros, nuestros mortales enemigos, los españoles accidentales, los indiferentes en cuanto a forma de gobierno, los escépticos en punto a religión, los perturbadores de siempre...»⁵⁰. En canvi, la col·laboració electoral entre el federal Nougués i el regionalista Albafull resulta molt més problemàtica a causa de l'heterogeneïtat social i àdhuc geogràfica de les clienteles respectives.

* * *

Enmig d'una intensa nevada a Barcelona i arreu del Principat, la jornada del 19 de desembre del 1920 es desenvolupà, segons el testimoni de la premsa, «en un ambiente de indiferencia y retraimiento del cuerpo electoral, como pocas veces se había visto en Cataluña de muchos años a esta parte»⁵¹, fins al punt que «en las barriadas obreras apenas si se notó movimiento alguno»⁵². A la capital, en concret, l'ensopiment de la campanya prèvia, la climatologia i, sobretot, l'existència de gravíssims problemes socioeconòmics que hom no pot ni vol resoldre a través de les urnes, convergeixen per a provocar una caiguda brutal de la participació, la qual resta en un 29 %, i un retrocés generalitzat de totes les votacions, reculada que no modifica, però, l'ordre de prelació de les diverses opcions polítiques barcelonines. Així, amb gairebé 8.000 vots menys que l'any anterior, la Lliga i l'aliat jaumí conserven les cinc places de majoria; els radicals —que, en solitari, han perdut de 10.000 vots respecte als de la Coalició

49. Aconsellat per Layret, d'Ors havia presentat la seva candidatura més o menys en la línia del PRC, però la retirà quan els obrers del districte anunciaren, en una carta oberta, que llur apoliticisme els impediria de votar-lo.

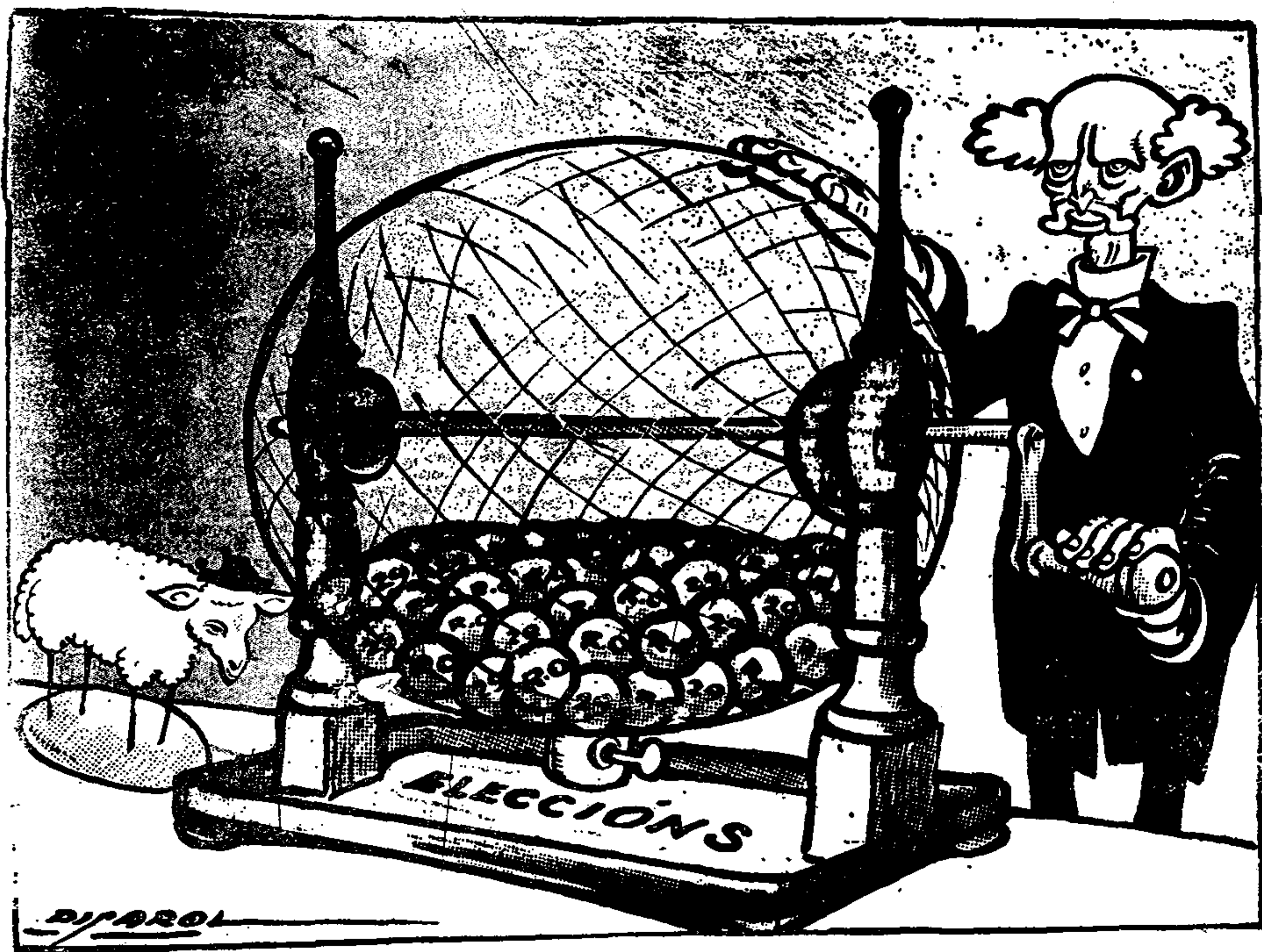
50. «Diario de Tarragona», 17-XII-1920.

51. «La Vanguardia», 21-XII-1920.

52. «Diario de Barcelona», 20-XII-1920.

LA GRAN RIFADA

—Me sembla, cavallers, que aquest «gordo» me l'he ben guanyat!...

(*"La Campana de Gràcia"*, 18-XII-1920)

L'acudit representa Eduardo Dato treient diputats per l'article 29 davant la passivitat del poble espanyol representat com a ovella de pessebre.

Republicana el 1919 —conquereixen els dos blocs de minoria, i la Unió Monàrquica Nacional, afeblida en uns 3.500 sufragis, resta de nou sense acta. En conjunt, tot i que el notable augment del cens contribueix a acreïxer el nivell d'abstenció, el nombre absolut de votants ha minvat en 25.500 individus, i els resultats configuren un panorama sensiblement idèntic al dibuixat per les municipals del 8 de febrer.

Dins del municipi barcelonès, l'augment de l'abstenció es distribueix de manera molt desigual, sense que resulti fàcil de trobar explicacions sociològiques al comportament de cada districte. Així si el V —popular i republicà— és l'únic on la participació puja lleugerament, al 1, de textura sociopolítica molt semblant, l'abstenció creix 24 punts; entre aquests dos extrems, l'abstencionisme augmenta de 8 a 14 punts en algunes zones petit-burgeses o obreres (districtes II, VII i IX), i encara més —de 18 a 23 punts— en altres barris, siguin burgesos, mesocràtics o proletaris (districtes III, IV, VI, VIII i X). En termes absoluts, i considerant només els

resultats del 1920, la participació més alta —entorn del 36,5 %— es dona als districtes IV (dreta de l'Eixample i Camp d'en Grassot) i V (esquerra de la Rambla), mentre la més baixa —17'9 %— es registra al districte I (Barceloneta-Poble Nou), seguit de prop pel X (Sant Martí, Poblet, Verneda).

Bo i conservant, en essència, la diversitat de la seva clientela, la Lliga ha experimentat, en el context global de deflació electoral, pèrdues sensibles i significatives; si als districtes populars (I, II, V, VII, IX i X) la força regionalista, sempre menor, s'ha mantingut o ha reulat moderadament, a les zones burgeses (districtes III, IV i VI) i també al VIII, el percentatge de vots regionalistes sobre el cens ha baixat, en un any i mig, 8 o 9 punts. Aquesta pèrdua de vots és atribuïble, d'una banda, a certs sectors de la burgesia que han perdut irrevocablement llur confiança, tant en el regionalisme com en qualsevol altra política de partit —és a dir, no han votat tampoc la UMN—, i es preocupen ara només de donar suport a la «pacificació social» de Martínez Anido; per altra part, també una fracció de la classe mitjana i de la petita burgesia catalanista —important, per exemple, a Gràcia— ha negat els seus sufragis a la Lliga, per considerar-la indigna de conservar la representació del nacionalisme, del qual ha fet un simple instrument de regateig al servei de la classe dominant. Així i tot, l'aparell político-electoral de la Lliga continua essent el més sòlid a Barcelona i, respecte al greu afebliment dels seus contrincants, surt encara enfortit de les urnes: la part del regionalisme en el total dels vots emesos puja entre un 3 i un 13 % arreu de la ciutat i el partit detenta la majoria absoluta dels votants a set dels deu districtes existents (II, III, IV, VI, VII, VIII i IX); el III és encara el de màxima implantació lligaire.

La presentació en solitari del Partit Radical, després de deu anys de coalicions electorals en les legislatives, permet de constatar en tota la seva nuesa la crisi del lerrouxisme, el qual ha aconseguit de mobilitzar menys del 9% del cens. La pèrdua del suport del PRC pot explicar parcialment el retrocés de la votació republicana en alguns barris burgesos (districtes IV i VI) on professionals i classes mitjanes autonomistes tenen un cert pes, i àdhuc en determinades zones obreres (districte VII, Sants, Hostafrancs, Poble Sec), però la pèrdua d'un 8 a un 15% del cens als districtes I, II, VIII i X només és atribuïble a una ensorrada interna del PRR, no compensable amb el lleuger —i sospitos— augment dels vots al districte V. D'altra banda, la diferència palesa entre la votació de Lerroux i la d'Iglesias és un símptoma més de la crisi del partit, empantanegat entre els impulsos conservadors dels màxims líders i el tarannà sincerament progressista d'una part de la base i dels quadres, situació que ha aconsellat l'abstenció a nombrosos simpatitzants. En conseqüència, el radicalisme detenta solament la majoria absoluta dels vots emesos al districte V —que és ara el seu principal baluard— i manté la majoria relativa als districtes I i X, a molt poca distància de la Lliga.

A desgrat que, en el terreny de l'aritmètica, la llista de la UMN ha estat la menys perjudicada per l'abstencionisme —el seu percentatge sobre el total dels vots emesos ha augmentat en gairebé tots els districtes, i

només al V és imaginable una transferència de vots als lerrouxistes—, i malgrat que la Unión Monárquica ha esdevingut la segona força en els districtes més marcadament burgesos (III, IV i VI), superant-hi el PRR, a nivell polític ha obtingut una nova i aclaparadora desfeta. La seva votació, molt cohesionada, suposa en mitjana el 5 % del cens, i només al districte IV s'acosta al 10%, però el fet més greu no és que en els barris proletaris la Unión assoleixi nivells d'acceptació grupusculars, sinó que àdhuc en les zones burgeses i mesocràtiques perdi força —a Sarrià, per exemple, recull menys de la meitat dels sufragis del 1919— en benefici exclusiu de l'abstenció. Breu, si la Lliga ja no és per a totes les fraccions de la burgesia l'instrument idoni, la UMN és encara menys un possible recanvi, i no té cap esperança d'ésser-ho en un futur previsible.

L'únic vencedor indiscutible de les eleccions a Barcelona ha estat, doncs, l'abstencionisme sorgit de «la convicción de la inanidad del sistema parlamentario»⁵³, i una lectura atenta dels comentaris periodístics post-electoralis demostra que fins i tot les direccions dels partits són conscients, per més que no vulguin reconèixer-ho, del fet que, «si los obreros hubiesen decidido votar, ni siquiera el señor Cambó hubiera sido diputado por Barcelona»⁵⁴. Així, la Lliga proclama, un any més, «la gran victòria nacionalista» i «la derrota de la UMN», i assegura que li ha estat ratificada la confiança dels ciutadans, però defuig una valoració seriosa dels comicis, posa sordina a l'habitual triomfalisme i mira de distreure l'atenció dels simpatitzants bo i denunciant les tupinades ministerials a comarques.

Més audaços, els lerrouxistes magnifiquen llur victòria pírrica —«justamente cuando los vacíos de entendimiento o los llenos de mala voluntad nos extienden la papeleta de defunción, es cuando, como el domingo, resurgimos con mayor ímpetu, con más vida, con mayores anhelos de conseguir el triunfo definitivo para implantar de una vez para siempre la Justicia y el Derecho»⁵⁵— i intenten fer-ne un factor de dinamització política que tregui el PRR de l'anquilosi, reactivi la vida dels centres de barri i posi al partit en disposició de «merecer la confianza de todos», confiança que, òbviament, ha perdut. En canvi, els òrgans de la dreta dinàstica no proven ni tan sols d'atenuar la derrota de la UMN amb optimismes artificiosos o amb esperances il·lusòries amb vista al futur; si hom pot concedir a diaris com «La Vanguardia» una certa representació de la burgesia més benpensant, conservadora i espanyolista, hem de concloure que aquesta classe, passades les eleccions, considera irrevocablement fracassada la Unión Monárquica i es preocupa, més aviat, de recolzar i estimular la gestió de les autoritats governatives a través d'adhesions i homenatges: «Los generales Martínez Anido y Arlegui eran los hombres que podían devolver la tranquilidad a Barcelona, como lo han demostrado los hechos. Por esto serán justos y oportunos cuantos homenajes de cari-

53. Ibid., 26-XII-1920.

54. «El Diluvio», 21-XII-1920.

55. «El Progreso», 21-XII-1920.

ño y admiración se les tributen, y al reconocerlo así lo hacemos con el agrado de ciudadanos barceloneses, contentos por el restablecimiento de la normalidad»⁵⁶.

Com a Barcelona, a la resta de la província els resultats es caracteritzen pels descens de la participació —que és en mitjana del 60%, amb un màxim del 80 % a Arenys i un mínim del 38 % a Vilanova— i pel manteniment substancial de les posicions prèvies. La Lliga conserva —a costa de tupinades i coaccions, si hem de creure els seus oponents— les actes de Castellterçol i Manresa, i també les de Sant Feliu i Vilanova, aquestes sense competència temible; la pèrdua del districte de Granollers —domini regionalista des del 1905— és compensada pel triomf a Arenys d'un aliat, el monàrquic autonomista baró de Güell, que és acusat d'haver comprat vots «a escala mai no vista», mentre a Vic s'imposa el regionalista independent Ramon Vilaplana enmig de les protestes del carlí vençut, al qual, com a compensació, hom elegirà senador el 2 de gener de 1921. La Unión Monárquica, ultra conquerir Granollers amb el liberal Torras Villà, reté els escons de Berga i Terrassa, aquest últim després d'una elecció molt renyida en el curs de la qual Alfons Sala només ha pogut superar el republicà Palet per 24 vots. A Mataró venç àmpliament el liberal-independent Lluís Moret, i els triomfs esquerrans es redueixen, com l'any anterior, al feu vilafranquí del reformista Zulueta, i a Sabadell, on Lluís Companys obté un avantatge suficient que li atorga, a l'ensem, l'acta i l'escarceració.

Idèntica tònica d'immobilisme es dona als districtes gironins, de manera que són reelegits còmodament el republicà Albert a La Bisbal, els regionalistes Bertrand i Serra i Ventosa a Puigcerdà i Santa Coloma, respectivament, i el mauro-unionista Pons i Tusquets a Olot, mentre el marquès d'Olèrdola conserva per a la UMN l'acta de Vilademuls, a despit de les protestes del seu contrincant; tanmateix, l'elecció resulta conflictiva a Torroella, a causa de la igualtat de forces entre l'ex-diputat Juli Fournier (datista-UMN) i l'aspirant lligaire Lluís Puig de la Bellacasa: després d'examinar dues actes contradictòries del poble de Ventalló, la Junta Provincial del Cens proclamà diputat al regionalista, però, davant la protesta del monàrquic, el Tribunal Suprem revisà l'expedient, atorgà un nombre superior de vots a Fournier i proposà que hom el declarés vencedor, cosa que el Congrés féu per 167 vots contra 39 malgrat les denúncies de la Lliga⁵⁷. A Girona-capital, el suport de gairebé totes les dretes dona una victòria confortable al catòlic-regionalista independent Pla i Deniel damunt el republicà i aclaparadora respecte als set-cents vots del maurista Goicoechea. També ací, en part a causa de la neu i el fred, la participació ha baixat —en mitjana resulta del 58'3 %—, tot i que hi ha grans diferències entre el 77 % de Torroella i el 39 % de La Bisbal.

56. «La Vanguardia», 25-XII-1920. Serà bo de precisar que, el mateix dia de l'homenatge a Arlegui que motivà el comentari citat —el 24 de desembre— s'havien produït a Barcelona, en el curs de diversos tiroteigs i atemptats, sis morts i sis ferits.

57. «Diario de Sesiones del Congreso», 15-II-1921.

La pèrdua de representació dels republicans i l'augment de la presència de la Unión Monárquica són els trets més remarcables dels resultats a la província de Lleida. Ultra la victòria de Salvador Canals a la capital, la UMN suma l'acta de Daniel Riu a Tremp, la de Joan Serradell a La Seu —on ha estat vençut el lligaire Trias de Bes, el qual impugnà els resultats— i la del marquès d'Olèrdola, que resulta elegit a Sort sense haver de posar els peus al districte⁵⁸. En compensació per la pèrdua de la Seu, el regionalista Aunós recull el 97% dels vots a Solsona, i Felip Rodés conserva l'escó de Balaguer malgrat la forta competència del republicà Humbert Torres; Macià és investit de nou diputat pels fidels electors de Les Borges, i a Cervera guanya sense oposició el monàrquic independent Joan Marsans. Amb un màxim del 78,8% a Tremp, i un mínim del 49,5% a Les Borges, la mitjana de participació ha pujat fins al 63,6 %.

Si bé la titularitat personal o política d'algunes actes ha canviat a les contrades tarragonines, la relació de forces provincials no sofreix grans alteracions, i això malgrat l'elevada conflictivitat dels comicis. A més de retenir el districte de Roquetes, la dreta dinàstica —UMN— recobra el predomini a la Circumscripció, i fa elegir el liberal Nicolau i el conservador Morenes per majories, mentre el federal Nougués s'ha d'acontentar amb el lloc de minoria i el lligaire Albalfull resta, a considerable distància, sense acta; en canvi, un altre regionalista, Francesc de P. Maristany, arrabassa l'escó de Valls al maurista Colom Cardany, el qual denuncia coaccions del president de la Diputació i de l'alcalde de Valls, que el Suprem desestimarà. A Tortosa, la victòria sorprenent del monàrquic Martínez Villar és atribuïda per Marcellí Domingo a una escandalosa falsificació d'actes, però el Tribunal Suprem no ho creurà així i, al Congrés s'entaularà un llarg debat, amb mútues acusacions de tupinades i caciquisme; en darrer terme, malgrat la llarga intervenció d'Indalecio Prieto i el suport a Domingo de regionalistes, liberals, reformistes i republicans, el dictamen del Suprem serà aprovat per 143 vots contra 51⁵⁹. Encara més tempestuós resulta l'escrutini del Vendrell, fins al punt que, a manca de l'acta de Santa Perpètua de Gaià, la Junta Provincial del Cens decideix, sense proclamar diputat, elevar el cas al Suprem: aquest, després de diverses verificacions, atorgà l'escó al radical Lluís Figuerola per 134 vots d'avantatge damunt el candidat ministerial. La mitjana de participació resulta baixa —58,6%—, entre el 73% de Valls i el 49,5% de Tarragona-Reus-Falset.

* * *

L'adscripció política de les actes del Principat resulta ésser, passades les eleccions del 1920, la següent:

58. «El Correo Catalán», 22-XII-1920.

59. «Diario de Sesiones del Congreso», 15 i 17-II-1921.

Regionalistes	14
Regionalistes independents	1
Federació Monàrquica Autonomista	2
Unión Monàrquica Nacional	13
Monàrquics independents	3
Jaumins	1
Radicals	4
Republicans autonomistes	3
P R C	1
Reformistes	1
Nacionalistes	1

Les diferències respecte al 1919 són, doncs, mínimes, dins de la línia continuïsta i apàtica que ha caracteritzat els comicis que comentem. La Lliga manté, malgrat els estralls de l'abstencionisme, la seva posició dominant, reforçada per les actes dels satèl·lits —el regionalista independent Pla i Deniel, els dos diputats de la FMA, el jaumí—, i responsabilitza, una vegada més, el govern d'haver impedit, amb procediments fraudulents, que la victòria dels regionalistes fos absoluta: «Ni un sol foraster, ni un sol acatalanista —encasellat, cacic o plutòcrata— eixiria diputat a Catalunya, sense l'ajut del govern o dels diners»⁶⁰. En els blasmes lligaires contra Dato i contra la pertinaç artificialitat del règim —«la premsa i la política ministerials han rebut com una victòria grata el fet que hagi minvat la representació socialista i nacionalista basca al Congrés. Aquesta interpretació dels resultats (...) palesa una lamentable absència de sentit polític»⁶¹— es capta encara un ressò del reformisme regionalista del 1917-19, però aquest reformisme només és ja un recurs retòric, un joc de paraules que no oculta les veritables preocupacions de la burgesia catalana: per a la classe social representada per la Lliga, l'home del moment ja no és Cambó, sinó Martínez Anido.

La lleugera creixença del nombre d'escons assignats a la UMN dóna d'aquesta una imatge prepotent i amenaçadora per a la Lliga, imatge que és, en bona part, fictícia; ho és perquè si, a comarques, la Unión ha aconseguit abastar gairebé tots els districtes tradicionalment immunes a l'arrelament del regionalisme —allò que en podríem dir la Catalunya monàrquica—, no ha assolit, en canvi, un domini estable en cap de les zones d'antiga i sòlida implantació lligaire i, sobretot, ha estat reiteradament incapaç de fer-se un lloc en la representació parlamentària de Barcelona, aparador i termòmetre de la política catalana. D'altra banda, en el context de crisi accelerada de la partitocràcia canovista, la unitat interna de l'organització monàrquica és, més que mai, una entelèquia, i la independència funcional dels diferents cacicats, petits o grans, és gairebé absoluta: sota l'etiqueta unionista han estat elegits, aquest any, 8 liberals de les diverses fraccions, 3 conservadors i 2 mauristes, sotmesos a disciplines

60. «La Veu de Catalunya», 23-XII-1920.

61. Ibid., 25-XII-1920.

estatals variades i àdhuc contradictòries, i impossibilitats, per tant, d'oferir una alternativa a la coherència i la disciplina del regionalisme.

Tot i que la premsa dretana exagera en afirmar que «la derrota del izquierdismo revolucionario ha sido general y poco menos que absoluta»⁶², no hi ha cap mena de dubte que, perjudicada, en part, per l'abstencionisme mesocràtic i, sobretot, per la pròpia desorganització interna, l'esquerra catalana —10 actes, inclosos republicans, reformistes i Macià— experimenta un apreciable retrocés, determinat principalment per l'ensulsiada del PRC. Desaparegut Layret, el Partit Republicà Català, sense organització comarcal i sense premsa, entra en una crisi irreversible, i subsistirà només entorn de l'escó sabadellenc de Lluís Companys i d'un grapat de devots que en mantenen les sigles, mancades, però, d'una base orgànica i social. En endavant, el catalanisme d'esquerra no barceloní —la Joventut Republicana de Lleida, els nuclis empordanesos de Figueres i La Bisbal, el Centre d'Unió Republicana de Girona i molts altres grups menors —restarà dispers, afeblit i dominat pel clientelisme i el localisme fins al 1931.

Fins i tot el Partit Radical, malgrat els seus quatre diputats i la seva penetració a les comarques tarragonines, reconeix trobar-se en un moment de crisi i, encara que evita qualsevol autocrítica seriosa, posa a contribució la fèrtil fraseologia dels seus propagandistes per a remarcar la necessitat de reconquerir el vot obrer, limitar els sindicats al terreny societari i tornar a fer del PRR l'instrument polític i ciutadà de les masses populars: «Vamos, sin vacilación, a rehacernos. Que se da el caso de que, siendo nosotros los que llevamos en el alma las afirmaciones de la Razón y de la Verdad (...), teniendo la certeza de que nuestras ideas y nuestro programa han de liberar al siervo y han de salvar al explotado y han de llevar la paz y el bienestar a los hogares, hay una masa que, por nuestra apatía, se deja arrastrar por ilusorios fantasmas que sólo le acarrearán persecuciones, sufrimientos y desastres»⁶³.

En definitiva, i com a conclusió, hom observa en el sistema de partits i en la geografia electoral catalans una tendència a la fossilització, un repartiment dels districtes entre les tres grans opcions polítiques —regionalisme, monarquisme, republicanisme—, de manera que cadascuna té les seves posicions gairebé inamovibles, i el nombre d'actes que canvien de partit —fraus descarats al marge— és menor en cada elecció. Evidentment, aquesta autonomització de les forces polítiques locals respecte del poder central i del ministeri de la governació —recordem que, amb un govern datista, els conservadors han obtingut a Catalunya tres escons, més dos d'afins— està en relació amb la crisi global de l'aparell polític de la Restauració: tot i el generós recurs a tupinades i manipulacions, el govern Dato no ha assolit una majoria parlamentària sòlida, perquè la maquinària electorera dels temps de la Regència ja no rutlla i els partits de Cánovas i Sagasta ja no existeixen, baldament hom s'entesti a fer-los viure artificiosament, a manca de solucions de recanvi.

62. «El Correo Catalán», 22-XII-1920.

63. «El Progreso», 22-XII-1920.

Si al total descrèdit del joc parlamentari hi afegim la virulència del problema social i la preocupant crisi econòmica, comprendrem que, a Catalunya, les eleccions hagin esdevingut una cerimònia periòdica de transcendència cada vegada menor, en què participa una fracció molt minsa de la població. En el cas concret del 1920, la sobtada fallida del Banc de Barcelona, el 27 de desembre, i el subsegüent pànic financer dels darrers dies de l'any, esvaeixen ràpidament el record de la passada contesa, i re-fermen en amplis sectors burgesos i de classe mitjana la convicció que els procediments polítics seguits fins ara són erronis i inútils.

* * *

Dels 92 districtes que, en tot l'Estat, s'han estalviat el procés electoral per aplicació de l'article 29, només tres corresponen al Principat (Igualada, Figueres i Gandesa), i representen un 3,2 % del total. La màxima participació —80 %— es dona a Arenys, i la mínima —ultra Barcelona-ciutat (29,4 %)— a Vilanova, on és del 38 %; per províncies, i deixant a banda el cas de la capital, l'abstenció puja d'un 3 a un 5 per cent a Barcelona, Girona i Tarragona, i recula, en canvi, 5 punts a Lleida.

A més de la denúncia de la UMN sobre l'existència d'electors falsos en el cens de la circumscripció de Barcelona, altres 12 actes són impugnades davant el Tribunal Suprem per suposades compres de vots, suborns, falsificació d'actes o irregularitats diverses, però només dues (les de Torruella i Tortosa) arriben a suscitar debats parlamentaris que, com ja hem indicat, desemboquen en ambdós casos en la concessió de l'escó al candidat ministerial.

* * *

Si bé la vacant creada al districte de Vilademuls per renúncia del marquès d'Olèrdola, que tenia acta doble i optà per la de Sort, no fou coberta —n'ignorem les raons— en tota la durada de la legislatura, quan, l'agost del 1921, Josep Bertran i Musitu fou nomenat sots-secretari del ministeri d'Hisenda —del qual n'era titular Cambó—, hagué de renunciar preceptivament al seu escó de Vilanova i la Geltrú, i hom convocà l'elecció parcial per al 13 de novembre següent, amb el propi Bertran i Musitu com a candidat pràcticament únic. En efecte, tot i que la UMN intentà de nou presentar el liberal Carles Crehuet, aquest mantingué la seva postura de l'any anterior, contrària a prendre part en una contesa tan desigual i, malgrat les advertències de la Lliga als seus electors contra «traïdories i males arts» de darrera hora⁶⁴, l'elecció transcorregué plàcidament, amb una participació lògicament baixa —46%— però, tanmateix, superior a la del 1920, i el regionalista fou ratificat en la representació del districte per prop d'un 99% dels votants.

64. «La Veu de Catalunya», 12-XI-1921.

12. Les eleccions del 29 d'Abril de 1923

Malgrat que el fet de no disposar d'una majoria absoluta al Congrés ocasionà al govern Dato, en els primers mesos de 1921, una existència precària i alguna crisi parcial, la seva caiguda no havia de resultar determinada per les incidències del joc parlamentari, ni per conflictes amb els grups de pressió englobats en el Règim —Exèrcit, Església,...—, sinó a conseqüència d'una sagnant retopada a Madrid de les lluites socials barcelonines. A la capital catalana, un cop clos el període electoral del 1920, Martínez Anido es disposà a satisfer al peu de la lletra les demandes patronals i a partir del 20 de gener inicià, amb l'aplicació de la sarcàsticament anomenada «lleï de fugues», l'extermini físic dels quadres cenetistes¹, complementat per les deportacions forçoses de centenars de militants sindicals a llurs regions d'origen. La resposta dels grups d'acció anarquistes— resposta més simbòlica que eficaç— no es féu esperar: el 8 de març, un escamot llibertari assassinava, en ple centre de Madrid, el president del Consell, Eduardo Dato, en qui hom volia personificar la responsabilitat de la repressió a Barcelona.

La subsegüent vacant del poder fou coberta el 12 de març, després d'un intent frustrat de concentració monàrquica, per una concentració més modesta de les diverses branques conservadores —datistes, sanchezguerristes, mauristes i ciervistes— encapçalada per Manuel Allendesalazar, especialista ja en aquesta mena de fórmules transitòries. El govern, en efecte, conscient de la pròpia fugacitat, es limità a sobreviure amb penes i treballs fins que, sorprès per la catàstrofe de l'Exèrcit colonial espanyol al Marroc —desfeta d'Annual i ensorrada de la Comandància de Melilla (21 de juliol - 11 d'agost)—, hagué de dimitir enmig d'un clima de desastre, desmoralització i protesta popular generalitzada.

1. En les primeres 36 hores de vigència d'aquest procediment (20-21 de gener) hom practicà a Barcelona vint-i-una autòpsies en casos de mort violenta; J. PABÓN, op. cit., vol. II, pàg. 208.

Accelerada pel catalitzador marroquí, la crisi del règim assolí un altre punt àlgid i, per a superar-lo, es constituí el 13 d'agost un gabinet dit «de salvación nacional», presidit per l'home de les situacions d'emergència, Antoni Maura, i integrat per representants de gairebé totes les tendències dinàstiques —un conservador, dos ciervistes, un maurista, un romanonista i un garciaprietista—, més dos tècnics a Governació i Estat, i el regionalista Cambó a Hisenda²; el govern exclouïa l'esquerra liberal de Santiago Alba, i tenia el beneplàcit de les Juntes Militars de Defensa gràcies a la presència de Juan de la Cierva en la cartera de Guerra.

En els mesos immediats, la prioritat del problema bèl·lic al Marroc infondrà una atmosfera d'«unió sagrada» a la política parlamentària espanyola, que farà relativament planera la tasca del ministeri, a despit de l'heterogeneïtat interna d'aquest. Al nivell de la política catalana, però, l'entrada de Cambó en el govern central —ara, sense cap excusa reformista— agreuja la latent crisi interna de la Lliga. El fet que el líder lligaire hagi acudit en socors de la Monarquia amenaçada i s'hagi incorporat a un govern que ni tan sols ha fet esment del tema autonòmic, significa per a molts la irreversible integració del regionalisme en el bloc oligàrquic de poder, i encara en una posició subordinada; la concessió, com a substitutiu de l'autonomia, de l'aranzel ultraproteccionista del 1922 —l'aranzel Cambó— complau la burgesia industrial, però no pot sino augmentar la irritació i el malestar dels elements més progressistes i mesocràtics del partit, concentrats en la Joventut Nacionalista, els quals veuen amb escàndol com el catalanisme ha esdevingut un simple instrument, un accessori al servei d'interessos socials massa concrets. En aquest context polític, tot i que les eleccions municipals del 5 de febrer del 1922 es caracteritzen, a Barcelona, pel manteniment del *ranking* polític habitual —primera, la Lliga, segon, el PRR, tercera, la UMN—, la Lliga hi sofreix una apreciable i significativa pèrdua de vots i els radicals registren, potser com a fruit de llur anunciada reactivació, un augment important, mentre la Unión Monárquica surt de les urnes definitivament vençuda.

De nou en l'àmbit estatal, a partir de principis del 1922 l'alleujament de la situació militar a Àfrica propiciarà la reaparició de les tensions i querelles usuals al si de la coalició governamental; d'una banda, el desacord entre els integrants del gabinet sobre la política que cal seguir al Protectorat marroquí, i d'altra banda l'oposició dels liberals als projectes legislatius del titular d'Hisenda, Cambó, acaben per provocar, el 7 de març, la dimissió de Maura i del govern que havia d'ésser «salvador». El recanvi és un ministeri Sánchez Guerra clarament escorat cap a la dreta i dominat pels conservadors ortodoxos, amb dos mauristes i, a Gràcia i Justícia, Josep Bertran i Musitu, lligaire adscrit al sector més immobiliari del seu partit.

A Catalunya, el nomenament de Bertran i Musitu té un efecte doble i

2. La composició completa del gabinet, a MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 349.

contradictori: considerant-lo la ratificació del governamentalisme i l'espanyolisme dels dirigents que han convertit el partit en una peça més del joc polític madrileny, l'ala esquerra de la Lliga ultima els preparatius per a institucionalitzar la seva dissidència; per altra part, la designació confirma que les forces dinàstiques continuen tenint en la Lliga llur interlocutor vàlid i el representant més qualificat de la burgesia catalana, la qual cosa precipita la mort política de la UMN, desautoritzada pel mateix poder central. Paradoxalment, però, la permanència de Bertran i Musitu en la poltrona ministerial serà molt breu, posat que una de les primeres decisions de Sánchez Guerra és restablir a Barcelona les garanties constitucionals suspeses des del gener del 1919³, i el regionalisme, contrari a aquesta mesura, hi respon retirant el seu representant del govern, el 31 de març del 1922. Val a dir que, amb garanties o sense, la situació social a la capital catalana no experimenta grans canvis, i el proconsulat dels generals Martínez Anido i Arlegui, aplaudit per les classes burgeses, resta intocable. Caldrà encara més de mig any, i alguns escàndols —l'intent d'assassinat de Pestaña, a Manresa, l'agost, les represàlies iniciades amb motiu de l'atemptat avortat contra Anido, manipulat per ell mateix, l'octubre —per tal que el ministeri, preocupat per l'alarmant autonomia del govern civil barceloní, resolgui posar-hi fi. El 25 d'octubre, la destitució de Martínez Anido acaba amb dos anys de virtual dictadura militar a la província, per bé que no liquida —més aviat intensifica— la lluita entre l'activisme anarquista i el pistolerisme patronal.

Entretant, el procés de trencament intern de la Lliga Regionalista s'ha consumat; convocada l'abril del 1922 per la Joventut Nacionalista, la Conferència Nacional Catalana s'ha celebrat el juny següent amb assistència d'un centenar d'entitats, i ha tingut com a principal conseqüència la separació de la disciplina lligaire dels elements biològicament més joves, ideològicament més liberals i socialment menys vinculats als interessos industrials (Lluís Nicolau d'Olwer, Jaume Bofill i Mates, Manuel Carrasco i Formiguera, Ramon d'Abadal i de Vinyals), els quals han constituït, juntament amb altres homes de procedència republicana (Antoni Rovira i Virgili, Josep M.^a Pi i Sunyer), un nou moviment polític, aviat transformat en partit: Acció Catalana. Secundàriament, la Conferència ha donat també lloc a la creació del primer agrupament que, a Catalunya, fa bandera d'un independentisme absolut, perquè Francesc Macià, havent-hi vist rebutjades les seves propostes secessionistes, transforma la minúscula i agònica Federació Democràtica Nacionalista en Estat Català, organització semi-clandestina d'estructura paramilitar i amb voluntat insurreccionalista que no assoleix, de moment, un recolzament gaire nombrós.

La ràpida configuració d'Acció Catalana com a força política centre-esquerrana amb una atractiva imatge liberal, europea i filorepublicana compatible, d'altra banda, amb el nacionalisme més radical, i la capacitat d'atracció que el nou grup demostra posseir damunt les capes intel·lec-

3. Vegeu a ALBERTÍ, S., op. cit., pàg. 483, un quadre cronològic sobre la vigència de les garanties constitucionals a Barcelona entre 1901 i 1921.

tuals i professionals més prestigioses del país, suposen, per a la Lliga, la crisi més greu de la seva història; no es tracta solament del nombre de regidors —cinc, a Barcelona— i diputats provincials que canvien de filiació, sinó, sobretot, de la pèrdua del monopoli del catalanisme, de l'aparició d'una força competidora que, formada en el mateix gresol ideològic pràctic, es troba en condicions òptimes per a arrabassar al regionalisme la porció més qualificada i conscient de l'electorat. De fet, des de l'estiu del 1922, la pugna dialèctica entre Lliga i Acció, pugna provocada per aquesta última com a instrument d'autoafirmació política, és el principal element animador de la vida pública catalana, i prendrà una volada més gran a partir de l'octubre, quan AC es doti d'un gran òrgan periodístic amb la catalanització del vell diari republicà «La Publicidad».

Si al Principat, doncs, els fenòmens que dominen la segona meitat del 1922 són, d'una banda, la diversificació organitzativa del nacionalisme, i, d'altra banda, la gradual reactivació de la violència social, paral·lela al creixent domini dels anarquistes purs damunt la CNT, Ebre enllà les conseqüències polítiques de les recents desfetes al Marroc presideixen tant la política oficial com l'activitat de les oposicions republicana i socialista. L'onerosa qüestió de les responsabilitats pel desastre d'Annual, concretada en l'Expedient Picasso, ha pres estat parlamentari, i amenaça no solament altes jerarquies militars, sinó també destacats prohoms conservadors i àdhuc la pròpia Corona, posant en evidència moltes de les tares congènites del règim: la corrupció administrativa, la incompetència de nombrosos ministres, la independència de l'Exèrcit en relació amb el poder civil, les intromissions anticonstitucionals del rei en l'esfera militar, etc... Desbordat per un tema tan explosiu, el govern Sánchez Guerra acaba per sucumbir el 5 de desembre del 1922, i davant el descrèdit dels conservadors, el poder correspon aleshores, segons les rànquies lleis del torn, als liberals, que no l'exerceixen des de fa gairebé quatre anys: el dia 7 queda format un gabinet de notables presidit per Manuel García Prieto, la composició del qual comporta una concentració de les esquerres situades dins del sistema, és a dir, de les diverses branques liberals —garciaprietistes, albitistes, romanonistes, alcalá-zamoristes— més el partit reformista, integrat ja en el clos monàrquic. Des d'aquest moment, les Corts romanen tancades i la pre-campanya electoral resta oberta, tot i que el govern, resolt a assegurar-se una majoria àmplia en les noves Cambres, retardi la data dels comicis fins al 29 d'abril del 1923.

El llarg entreacte que separa la constitució del ministeri de les eleccions resulta necessari, aquest any, tenint en compte el desballestament dels ressorts del poder i el propòsit governamental de preparar a consciència l'encasellat. Així, el trasllat de magistrats, la suspensió de més de 600 Ajuntaments, la destitució d'alcaldes populars i el nomenament d'altres de Reial Ordre, i tota la panòpia coactiva pròpia de la Restauració són posades en joc entre el gener i l'abril, per tal de neutralitzar un procés perceptible fa temps —l'autonomització dels cacicats locals, qualsevulla que sigui llur filiació, respecte de Governació—, procés que la premsa descriu amb aquestes paraules: «los caciques provinciales tienen tan bien

montada la máquina, que sin la voluntad de los señores que ejercen el poder público y aun contra ella, darán las actas a las familias que vienen formando la oligarquía parlamentaria, sin excluir a aquellos que parecen de más radical oposición» 4.

Com sigui que l'omnipresent tema de les responsabilitats marroquines ha aixecat una barrera entre les dues famílies dinàstiques, el govern liberal ha de cercar els seus suports sociopolítics cap a l'esquerra, i procura, a través del pont del reformisme, arribar a una entesa amb els republicans, a una situació de «Bloque de Izquierdas» similar a la de 1909-12. El preu que el marquès d'Alhucemas està disposat a pagar pel desitjat acord és la modificació d'alguns dels aspectes més regressius del règim, amb especial èmfasi en el més sorollós i innocu de tots ells, que permetria reverdir els vells llorers de l'anticlericalisme hispànic: la reforma de l'article 11 de la Constitució, en el sentit d'instaurar la llibertat de cultes a Espanya. Tanmateix, la irada reacció de l'episcopat, de les forces d'ultradreta i de tota mena d'entitats, en defensa de la confessionalitat de l'Estat, forçarà el gabinet a abandonar aquest projecte, mentre el reformisme, que n'era el principal impulsor, se sent obligat, per a preservar la seva aigualida imatge esquerranista, a retirar el representant que tenia dins del ministeri.

Havent perdut així, a primers d'abril, el seu component més innovador —per bé que el partit reformista resti en l'òrbita del poder—, el govern no renuncia a un lleuger rentat de cara del sistema restauracionista i, en la declaració ministerial que, a manera de programa electoral, fa pública el 6 d'abril⁵, anuncia el propòsit de promoure la revisió constitucional en un sentit democratitzador, l'establiment d'un sistema electoral proporcional i un seguit de reformes socials, sanitàries, pedagògiques, fiscals, etc..., entre les quals «la redención del proletariado agrícola, mediante la transformación del régimen de la propiedad inmueble», així com el compromís de seguir una política realista i prudent al Marroc. Quan la immensa majoria de les classes populars ha girat l'esquena a un parlamentarisme desprestigiad i corrupte, i una bona porció de les classes dominants «reclamaba ya, con vehemencia arrolladora, el golpe de Estado»⁶, el «programa de renovación política» que proposen els hereus de Sagasta resulta un intent desesperat, anacrònic i tardà per dotar la monarquia parlamentària espanyola d'uns suports socials que no ha tingut mai. I potser la inutilitat i la poca solvència de la fraseologia liberal enlloc no són tan evidents com a Catalunya.

Al Principat, en efecte, les promeses reformistes del govern provoquen l'alarma de la dreta, sense convèncer ni l'esquerra ni el centre. Si els portaveus de les classes benpensants, furiosament hostils a la possible «iniciación de un perturbador período constituyente», denunciien «la pérdida intención política de los hombres de la concentración»⁷, toquen a

4. «La Vanguardia», 12-IV-1923.

5. Vegeu-ne el text a «La Vanguardia» de l'endemà.

6. MAURA, G. y FERNÁNDEZ ALMAGRO, M., op. cit., pàg. 361.

7. «Diario de Barcelona», 8-IV-1923.

Un futur diputat que no vol cansar-se

(*"La Campana de Gràcia"*, 21-IV-1923)

sometent en nom del catolicisme amenaçat i fan veritable terrorisme informatiu en parlar de «la propiedad en capilla», a propòsit dels projectes de reforma agrària de Santiago Alba, la Lliga —que ha considerat la dimissió del ministre reformista Pedregal una demostració «de les dificultats gairebé insuperables que s'oposen a la renovació de la vida pública espanyola»⁸— jutja també la declaració ministerial de manera molt negativa: «Hi ha massa retòrica. L'abundor de les paraules no aconsegueix amagar la buidor de les idees ni la inanitat dels propòsits (...). Quatre mesos d'actuació ministerial han revelat al país tot el que pot esperar del gabinet actual. I és clar que, en comparar aquesta actuació amb la pompa verbalista de la declaració ministerial, el país ha de qualificar aquestes frases de banals i burlesques (...). Del problema català, dels altres nacionalismes o regionalismes peninsulars, ni tan sols en parlen»⁹. Per la seva banda, els republicans valoren també la sortida dels reformistes del govern com una prova de la irreformabilitat del règim, mentre «El Diluvio», mordaç i escèptic, acull despectivament la declaració ministerial —«mamotreto albista», «anodino conglomerado de tópicos vacíos»— i no dubta a qualificar de «trío de varietés»¹⁰ el format per García Prieto, Romanones i Alba...

8. «La Veu de Catalunya», 5-IV-1923.

9. Ibid., 8-IV-1923.

10. «El Diluvio», 8-IV-1923.

Per damunt de la crítica generalitzada als dissenys governamentals hi ha, però, en el clima preelectoral català del 1923, un fet nou que convé remarcar; l'espectacular augment de la indiferència social envers els comicis —aquest any, 146 diputats, més d'un terç del Congrés, seran proclamats, sense oposició, per l'article 29— i, consegüentment, de la desconfiança absoluta en les noves Corts, és —assegura «La Vanguardia»¹¹— «el camino seguro para hacer felices los gobiernos de las dictaduras». En qualsevol cas, les dretes més reaccionàries intenten capitalitzar aquest desprestigi, real i justificat, del sistema per a proclamar el fracàs, no solament del pseudoparlamentarisme canovista, sinó de la democràcia parlamentària i del sufragi universal en bloc: «porque el mal está en la esencia de la institución, que computa para cada individuo un voto; y como el número de los necios es infinito, y a los necios hay que añadir los perversos, la fuerza del número impone necesariamente el daño, que será tanto más grave cuanto más eficaz sea la influencia decisiva de la mayoría. Es que una cosa mala en sí misma, como es el sufragio universal, por ningún lado puede producir más que males. (...) La farsa nos ofrece a los electores el desairado papel de comparsas, y en realidad no tenemos derecho a más, porque deslumbrados por la farsa, hemos perdido de vista nuestra tradición histórica»¹²

En les circumstàncies crítiques que el país viu —guerra al Marroc, responsabilitats, dificultats econòmiques, violència social—, proclames antiliberals, autoritàries i filodictatorials com aquesta indiquen prou clarament que, davant l'atròfia del règim, les classes dominants, esperonades pel tímid «esquerranisme» del govern García Prieto i, a Catalunya, per la represa del terrorisme, recerquen en una direcció molt concreta les solucions adients per a continuar gaudint dels seus privilegis. Adhuc en els sectors més lúcids de l'esquerra hom pressent la imminència d'un cop de força, com ho prova aquest paràgraf profètic d'un article d'«El Diluvio» titulat «Alianza o dictadura»¹³: «Se va a una instauración rápida del reaccionarismo, para eludir las responsabilidades de Marruecos, para afianzar el régimen y para ahogar las inquietudes obreras. Ciego ha de estar el que no columbre esta perspectiva, cuyos contornos son bien notorios».

Dit això, unes breus acotacions complementaran la descripció del panorama previ als comicis pel que fa al Principat; les ingerències del poder central s'hi manifesten, com arreu, en el nombre inusitat d'alcaldes destituïts (Cervera, Castelló d'Empúries, Sant Feliu de Codines, etc...), fet que confirma l'hostilitat ministerial contra el regionalisme i permet a la Lliga parlar d'una «declaració de guerra» del govern a Catalunya; en canvi, les relacions del poder amb els republicans semblen força més amicals, i en alguns indrets —Lleida, per exemple— arriben, com veurem, a l'aliança pública i declarada.

Probablement com un símptoma més de la crisi que afecta el conjunt

11. 26-IV-1923.

12. «Diario de Barcelona», 23-III-1923.

13. 3-IV-1923.

de la vida política espanyola, incloses les forces d'oposició, la topografia electoral de la ciutat de Barcelona és, el 1923, d'una complexitat insòlita, i això malgrat que la Unión Monárquica Nacional, pràcticament dissolta, ja no hi fa acte de presència. La Lliga, que compta encara amb l'ajut dels jaumins, a despit d'algunes reserves formals, presenta una candidatura per majories que és, en substància, la que ha vençut ininterrompudament des del 1918 —Cambó, Rahola, Morera i el carlí Batlle—, amb l'única substitució d'Albert Rusiñol— que concorre a Vic —per Antoni Martínez i Domingo, prestigiós ex-alcalde de la ciutat, procedent del partit conservador, i víctima, el 1921, d'un greu atemptat social. Considerant que aquesta llista «está integrada por representaciones de las diversas modalidades de la política autonomista», la Federació Monàrquica Autonomista li atorga un suport total ¹⁴, i també recomanen votar-la, en una carta oberta, figures importants del món empresarial català, com Joaquim Cabot i Rovira, Lluís Ferrer-Vidal i Soler, Lluís A. Sedó i d'altres ¹⁵.

Encara en el camp de les dretes, i un cop desapareguda la UMN, el partit liberal barceloní decideix, suposem que amb finalitats purament testimonials, presentar la candidatura uninominal del seu cap «provincial», Frederic Schwartz i Luna ¹⁶, mentre la ultradretana Defensa Social aconsella recolzar els candidats «que den la seguridad de su oposición a todo intento de reforma constitucional en sentido antirreligioso» ¹⁷. Per la seva banda, la Cambra de Llogaters, entitat ciutadana que, a imatge de i per contraposició a la Cambra de la Propietat, tractava de defensar els interessos dels llogaters enfront dels abusos dels propietaris d'habitatges, fa concórrer el seu president Josep Vilalta i Comes a les urnes amb un programa que defineix com «apolític», basat en la reducció dels lloguers, l'abolició del llançament, l'abaratament de les subsistències, la reducció dels impostos i la fi de la guerra al Marroc ¹⁸.

Sens dubte, l'element més nou, i políticament més transcendent d'aquests comicis a Barcelona és el debut electoral d'Acció Catalana, la qual, després d'algunes vacil·lacions, fa pública el 13 d'abril la nominació d'Antoni Rovira i Virgili com a candidat únic del partit. La tria d'en Rovira, en lloc d'un dels dirigents procedents de la Lliga, obeeix segurament al desig de diferenciar-se tant com sigui possible del regionalisme, accentuar la imatge esquerrana d'AC i recaptar alguns dels milers de sufragis republicans-autonomistes que els fracassos successius d'UFNR i PRC han fet recloure's en l'abstenció; quant al fet de no presentar candidatura plena —per a la qual al partit li sobren les figures—, es justifica en la convicció que del Parlament espanyol mai no podrà sortir-ne la llibertat de Catalunya, de forma que l'objectiu és només «plantejar-hi d'una manera viva i crua el fet de la nostra voluntat nacional», situar a Madrid «una

14. «Diario de Barcelona», 22-IV-1923.

15. «La Veu de Catalunya», 22-IV-1923.

16. «Diario de Barcelona», 14-IV-1923.

17. Ibid., 18-IV-1923.

18. «El Diluvio», 24-IV-1923.

representació nacional de Catalunya»¹⁹, i aquesta tasca testimonial i vindicativa pot fer-la igual un home que cinc.

El Partit Radical, resignat ja a la seva posició secundària i empantanyat entre els permanents esforços reorganitzadors i les no menys permanents crisis internes, torna a aspirar a les minories, amb els mateixos noms que el 1920: Alejandro Lerroux i Emiliano Iglesias. La designació d'aquest últim, però, en comptes d'Hermenegildo Giner de los Rios o algun altre radical de trajectòria moral neta, provocarà un fort malestar i perceptibles protestes dins del partit, fins al punt que el diputat provincial Joan Giró i Prats n'abandona la disciplina, i algunes entitats de barri —el Centro Obrero Republicano del Poblet, per exemple— resolen no participar en l'elecció²⁰: sobretot, la candidatura de l'Emiliano és el fulminant d'una violentíssima campanya de premsa protagonitzada per «El Diluvio» i dedicada a blasmar, en nom de la puresa republicana, les malifetes del «Gallego de Puenteareas», les corrupteles del lerrouxisme i la tortuosa trajectòria política del «caudillo»²¹. Resta només afegir que Iglesias es presenta també pel districte de Pontevedra, i Josep Ulled i Rafael Guerra del Río ho fan per Osca i Las Palmas, respectivament.

Encara que la seva incidència és escassa i residual, el Partit Federal Històric celebra també, a mitjan abril, alguns mítings a favor d'una candidatura «de conjunción de izquierdas» destinada a combatre la Lliga i a ésser «la síntesis del espíritu liberal y progresivo del pueblo de Barcelona», candidatura que estaria integrada per Miguel de Unamuno, Gabriel Alomar, l'advocat federal-sindicalista Eduardo Barriobero i dos dirigents del grup promotor: Isart Bula i Vicent Albareda; tanmateix, tres dies abans de l'elecció, el PFH retirarà la seva proposta²².

Per a completar el panorama d'atomització política que descrivim, dues opcions d'esquerra proletària participen també en la contesa; l'Agrupació Socialista de Barcelona del PSOE hi presenta, per minories, Manuel Serra i Moret i el veterà cooperativista sabadellenc Joan Salas i Anton —la militància socialista del qual és dubtosa—, amb objectius propagandístics i de recompte d'efectius²³. Idèntics mòbils impulsen l'Agrupació Comunista local, minúscula secció de l'incipient PCE, a anunciar la presentació, d'acord amb les consignes de la Tercera Internacional, d'una candidatura plena formada per Juan B. Acher (a) «el Poeta», condemnat a mort, Manuel Vilallonga, condemnat a cadena perpètua, i els obrers Juan Pozas, Leandro Carro i Gonzalo Sanz, aquest últim un dels joves fundadors del Partido Comunista Español, el 1920, a Madrid²⁴; tanmateix, no és proba-

19. Del manifest electoral d'AC, a «La Publicitat», 13-IV-1923.

20. «El Diluvio», 28-IV-1923.

21. Durant el mes d'abril de 1923, i fins a la jornada electoral, hem pogut computar a «El Diluvio» un mínim de 38 articles, reportatges o informacions —la immensa majoria d'ells, a tota plana— de contingut enèrgicament hostil a Lerroux i Iglesias.

22. «El Diluvio», 24 i 26-IV-1923.

23. Ibid., 13-IV-1923.

24. Ibid., 17-IV-1923; G. MEAKER (op. cit., pàg. 593) no inclou en la candidatura, creiem que erròniament, els noms d'Acher i Vilallonga.

ble que els comunistes complissin els requisits formals que hom exigia a qualsevol candidat i, de fet, no foren proclamats oficialment, ni els seus vots computats per la Junta del Cens. Per últim, no sabem si relacionada amb algun dels partits marxistes, apareix durant la campanya una Liga Democrática Obrera, la qual subratlla «la absoluta necesidad para la clase obrera de crear un extenso frente político que ponga fin al dominio que viene ejerciendo desde hace años la Lliga Regionalista», afirma que els actuals líders del Sindicat Únic no tenen la confiança de les grans masses obreres, cansades de sang, i acaba cridant: «¡Compañeros! ¡Desechemos prejuicios y reconozcamos noblemente las equivocaciones! Vamos a crear el frente político del proletariado catalán»²⁵.

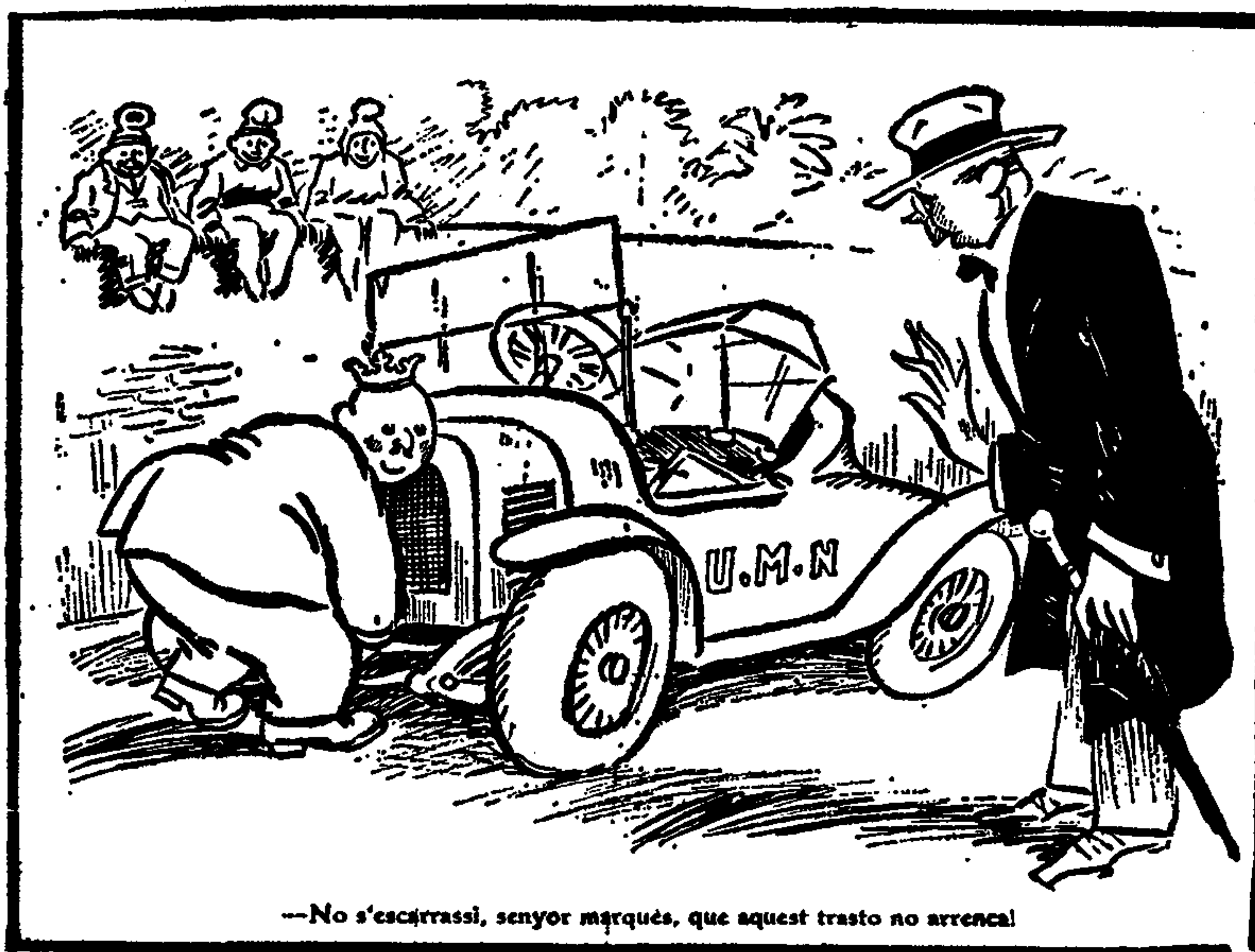
Sense arribar als extrems de la capital, la multiplicitat d'etiquetes polítiques caracteritza també aquests comicis a la resta de Catalunya. El jaumisme, després que, a nivell estatal, don Jaume de Borbó hagi decretat «la abstención como partido político, sin perjuicio de que en los distritos en que así lo aconsejen necesidades locales puedan presentarse candidatos que sean jaimistas de ideas, pero que no lleven al Parlamento la representación del partido»²⁶, limita la seva presència electoral a la inclusió de Narcís Batlle en la llista lligaire per Barcelona, vist que el propòsit de presentar en Bartomeu Trías per Vic és abandonat a darrera hora gràcies a un acord amb els regionalistes. Quant als tradicionalistes, que s'esforcen per sobreviure i, el 15 d'abril, han iniciat la publicació, a Barcelona, d'un «Diario de Cataluña» amb caràcter regional, no tenen una actitud uniforme: si a Girona llur hostilitat a la Lliga els fa recloure's en l'abstenció, a Lleida formen part de la coalició encapçalada pel regionalisme, i en altres districtes romanen dins de la UMN, a la qual proporcionen el candidat per Castellterçol.

El regionalisme, esperonat tal vegada per la desunió dinàstica, realitza un desplegament comarcal quantitativament equiparable al del 1918 i, a més de defensar les deu actes que ha detestat en l'anterior legislatura (Castellterçol, Manresa, Sant Feliu, Vic, Vilanova, Puigcerdà, Santa Coloma, Balaguer, Solsona i Valls), aspira a recobrar antigues possessions electorals (Berga, Granollers, Olot, Vilademuls, La Seu d'Urgell, Tarragona) i àdhuc es proposa de conquerir districtes que li han estat sempre refractaris (Vilafranca, Torroella, Lleida, Cervera, Gandesa, Roquetes). Només amb dues excepcions, els 22 candidats lligaires tenen com a contrincants a elements monàrquics i/o ministerials, denominació que, aquest any, comprèn també els reformistes. Ultra això, la Lliga recolza plenament l'aspirant regionalista independent per Girona, i el de la FMA per Arenys, i comparteix amb Acció Catalana el suport a candidats titulats «nacionalistes» per Mataró i Sabadell; a Terrassa, Figueres i La Bisbal, el partit regionalista dóna suport a republicans-nacionalistes que s'enfronten a opo-

25. «El Diluvio», 20-IV-1923.

26. FERRER, M., op. cit., vol. XXIX, pàg. 266; vegeu també «El Correo Catalán» 13-IV-1923.

(*"La Campana de Gràcia"*)

nents liberals. En conclusió, podríem dir que la Lliga, majoritària ja fa temps a la província de Barcelona, pretén assolir una posició de predomini absolut a les comarques gironines, i fa un nou i gran esforç per consolidar la seva presència als districtes de la Catalunya nova.

La dispersió és la característica dominant de les forces dinàstiques catalanes. Alguns monàrquics independents, mauristes, tradicionalistes o conservadors surten encara a la palestra electoral —a Arenys, Berga, Castellterçol, Olot, Torroella i Vilademuls— arborant, amb l'esperança de beneficiar-se'n, la bandera de la UMN, la qual, sense haver estat formalment dissolta, és ja més un record que una realitat; el seu enemic és sempre la Lliga, i la seva ambició es limita, en gairebé tots els casos, a conservar posicions personals o de partit guanyades en anteriors conteses. La majoria dels monàrquics, però, i especialment els liberals en el poder, prefereixen recobrar les seves denominacions específiques, que ja no són de partit, sinó de fracció: albistes, romanonistes, garciaprietistes i gassetistes totalitzen a Catalunya 15 candidats, dedicats tant a defensar els feus més o menys sòlids que posseeixen (Granollers, Mataró, Terrassa, La Seu, Sort, Tremp, Tarragona, Roquetes), com a fer, amb la inapreciable ajuda de l'aparell oficial, incursions ofensives en districtes on la presència del partit és escassa o resta esmorteïda fa temps (Figueres, La Bisbal, Valls, Cervera, Vendrell, Sant Feliu, Tortosa). D'altra banda, les velles esquerdes del liberalisme lleidatà s'han tornat a obrir, i el gran sector que dominen

els germans Riu i Joan Serradell ha vulnerat les consignes governamentals per a pactar amb la Lliga. Completen l'inventari de les candidatures dinàstiques tres conservadors, dos dels quals es presenten amb aquesta etiqueta, a Tarragona i Tortosa, i el tercer —Manuel M. Girona i Fernández-Maqueira— ho fa a Igualada com a monàrquic independent.

Tot i que la seva oberta adhesió a la monarquia els ha ocasionat un greu desprestigi entre les esquerres —algun periòdic qualifica Melquíades Álvarez de «gran histrión profesional de la política española»²⁷—, els reformistes, que reben el tracte de ministerials, experimenten a Catalunya una efímera i modesta revifalla, i quatre membres del partit lluiten, emparats pel govern, a Vilafranca, Girona, Puigcerdà i Lleida, com a alternativa oficialista a la Lliga.

En un paper de tercera força entre els dos grans blocs regionalista i monàrquic, els republicans participen en les eleccions des dels seus baluards locals, en plena fragmentació i sense una estratègia conjunta. Sota les sigles del PRC, només Lluís Companys va a la reelecció per Sabadell, mentre el Partit Radical, massa ocupat pels seus conflictes barcelonins, limita la presència de candidats propis a Gandesa —hi ha també un conat a Arenys—, i dedica les altres forces comarcals que posseeix a recolzar aspirants liberals (Granollers, La Bisbal), republicans (Sabadell, Terrassa, Vilanova) i fins i tot lligaires (Lleida). El gros dels efectius antimonàrquics, doncs, entra en combat en condicions d'independència orgànica, amb auxilis molt diversos^{27b} segons quin sigui l'enemic, i sota nomenclatures també variables: republicans *tout court* (Mataró, Tarragona, Roquetes), federals (Vilanova i la Geltrú) i, sobretot, republicans nacionalistes o autonomistes (Sant Feliu, Terrassa, Vilafranca, Figueres, La Bisbal, Tortosa, Valls, Vendrell). En conjunt, resulta òbvia la seva posició defensiva, i la renúncia gairebé absoluta a sortir dels districtes que tenen una tradició —sigui o no majoritària— de vot esquerrà.

Tornant ara a Barcelona, la despectiva indiferència de la premsa dreтана envers els comicis, i el fet que, malgrat la diversitat de candidatures, només la Lliga aspiri seriosament a les majories, faria la contesa gairebé innecessària i infondria un total ensopiment, a la campanya sense la presència dinamitzadora d'Acció Catalana, que ve a pertorbar el plàcid repartiment del pastís electoral entre els professionals de la representació parlamentària, radicals i regionalistes. AC, que admet la necessitat de

27. «El Diluvio», 5-IV-1923.

27 bis. Entre aquests auxilis mereix especial menció, per la seva novetat i importància, el de la Unió de Rabassaires. La jove organització sindical agrària havia acordat, a finals de març, no prendre part oficialment en les eleccions i recolzar només aquells candidats que es comprometessin per escrit a defensar les reivindicacions de la Unió («La Terra», 30-III-1923); a darrera hora, aquesta consigna es concretà en la recomanació del vot a favor dels aspirants republicans a les actes de Sabadell, Terrassa, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova i Tortosa, els quals havien explicat llur suport a la causa rabassaire i n'eren, en algun cas, els impulsors. Tots els altres —escriu «La Terra» el 30-IV-1923—, «s'han de combatre».

fer, als districtes forans, el front únic de les forces catalanistes contra el caciquisme monàrquic —i a Sant Feliu, per exemple, dóna suport explícit al candidat lligaire—, creu, en canvi, que a la capital la diferenciació de tendències catalanistes és, no solament possible, sinó necessària: «Té un interès màxim per a la causa patriòtica el sotmetre al poble el plet de les orientacions nacionalistes. Cal preguntar a l'elector si és partidari del matís atenuat que representa d'algun temps ençà la Lliga Regionalista, o si prefereix l'ideari novell i coratjós del nacionalisme incondicionat. Cal preguntar als catalanistes si volen la continuació dels procediments del col·laboracionisme dins el règim i el Govern d'Espanya, o si volen l'allunyament de tota col·laboració amb la política espanyola i l'afirmació del dret de Catalunya a la seva plena llibertat nacional»²⁸. Per a Acció Catalana, doncs, les eleccions properes són, abans que res, un plebiscit entre les dues tendències del catalanisme, i l'oportunitat d'obtenir la ratificació popular per a l'escissió del 1922.

La realització d'aquests propòsits s'insereix, d'altra banda, en un ampli esforç de renovació dels costums electorals. «Acció Catalana romp amb la tradició del candidat de quota i estableix la seva campanya sobre bases d'honestedat absoluta»²⁹, assegura el partit, el qual afirma comptar amb la col·laboració desinteressada dels seus militants per a les tasques d'interventors i repartiment de candidatures, aspira a cobrir les despeses electorals per subscripció i es proposa fer pública la comptabilitat final de la campanya. Disposant de 19 oficines electorals en tots els districtes de la ciutat, AC és gairebé l'única força que gosa celebrar mítings de masses i demostra, en el clima d'apatia general, una capacitat considerable de mobilització propagandística.

Naturalment, l'eix de la campanya d'Acció Catalana és la crítica a la Lliga, però no als seus pressupòsits ideològics —que AC comparteix en essència— sinó als seus procediments, i no tant perquè hom els consideri intrínsecament dolents, sinó perquè han demostrat ésser inútils: «Catalunya es troba davant una accentuació de la rancúnia que sempre li ha tingut l'Estat que la domina»; a l'espanyolisme dels prohoms de la Lliga, «a llurs serveis d'apuntament del règim, a llurs prèdiques i treballs per l'Espanya gran, de vegades en perjudici de la nostra Catalunya petita, l'Estat espanyol i les colles polítiques madrilenyes han respost amb disposicions hostils i persecutòries i han arribat a suprimir, despectivament, la qüestió catalana dels programes de govern»³⁰. El fracàs dels «enganyosos equilibris del regionalisme col·laboracionista» —és a dir, el fracàs de l'intervencionisme hispànic practicat per la Lliga des del 1917 —és, doncs, l'argument major i el principal capital polític d'AC; «no pot ésser que tot quedi igual després de la pèrdua de les il·lusions d'autonomia i fins de descentralització amb què s'havia nodrit enganyosament els patriotes catalans durant les dècades del present segle. No pot ésser que, després de

28. «La Publicitat», 14-IV-1923.

29. Ibid., 17-IV-1923.

30. Ibid., 20-IV-1923.

perdudes totes les batalles que per una llibertat limitadora i relativa s'han sostingut de sis anys ençà, els electors de Barcelona s'avinguin a la repetició dels resultats anteriors, com si res hagués passat»³¹. Cal, de cara a l'Estat espanyol, una resposta enèrgica i, en l'àmbit català, un profund canvi de tàctica, basat en l'abandó del miratge hispànic i en la tasca de reconstrucció nacional, Catalunya endins, que alguns intel·lectuals aïllats —Rovira i Virgili entre ells³²— postulen ja fa temps: «No és a Madrid, on hem de cercar la llibertat, sinó dins de casa nostra»³³.

Per contrast amb l'habitual transcendentalisme lligaire, els portaveus d'Acció Catalana afirmen contendir «amb tot l'entusiasme, però sense una embriaguesa pel triomf immediat que ens porti a assegurar que les eleccions d'ara són decisives»; «les eleccions del diumenge vinent no decidiran res —confirma el propi Rovira—. Però han de demostrar si el nostre poble té sensibilitat, si després dels fets del darrer any, del fracàs de la política intervencionista i dels cops que ha rebut, reacciona o no com a poble viu»³⁴.

En un sistema electoral de llista oberta, el fet de presentar només un candidat sembla una invitació als electors per tal que l'incloguin en la llista lligaire, sobre la base de suprimir-ne un dels cinc noms, i la Lliga —tement-ho—, acusarà repetidament Acció Catalana d'incitar a la deslleialtat i la indisciplina dels votants; AC reconeix que el fenomen és inevitable, i espera beneficiar-se'n —«ja sabem que existeix una massa relativament nombrosa de catalanistes que no estan encara decidits del tot entre la Lliga i AC. Aquesta massa fluctuant, que ocupa una zona intermèdia, realitzarà probablement combinacions de noms...»³⁵— però no fa, en rigor, propaganda explícita en aquest sentit. Resumint, el jove agrupament nacionalista ha desplegat una campanya molt serena, radical en els fons, però moderada en la forma, sense esgarips ni atacs violents a les altres forces en presència, centrada en l'exposició d'una línia política que aspira a substituir la Lliga en la direcció del catalanisme.

El partit regionalista, que ja a començament d'any, amb la conferència de Francesc Cambó al Casal Nacionalista de la Barceloneta³⁶, ha fet solemne reiteració de la seva fidelitat als procediments gradualistes i a l'espanyolisme, en contrast amb el «separatisme» d'Acció Catalana, dirigeix ara el seu esforç principal, com ja hem dit, a expandir-se per les comarques, i dedica, en principi, una atenció secundària a Barcelona-ciutat, on la victòria es preveu segura i on la campanya transcorre molt

31. Ibid., 24-IV-1923.

32. Vegeu una formulació insòlitàment primerenca del «Catalunya endins» que AC farà seu en l'obra d'A. ROVIRA I VIRGILI, *La nacionalització de Catalunya*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1914.

33. «La Publicitat», 25-IV-1923.

34. Discursos de Martí Esteve i A. Rovira i Virgili, transcrits per «La Publicitat», 24-IV-1923.

35. Ibid., 28-IV-1923.

36. Vegeu un ampli resum d'aquest important discurs a PABÓN, op. cit., vol. II, pàgs. 423 a 427.

esmorteïda, sense que la notícia d'un hipotètic atemptat contra Cambó³⁷ aconseguixi d'animar-la. Tanmateix, una anàlisi atenta dels continguts permet constatar que la presència, per primera vegada, d'una opció nacionalista «pura» —és a dir, no diluïda en el republicanisme ni en cap altre component polític— situa la Lliga a la defensiva, neguiteja cada cop més el seu estat major i influeix damunt tota la seva propaganda.

Així, la preocupant activitat d'AC, i la necessitat de millorar la seva deterioradíssima imatge nacionalista, aconsellen els dirigents lligaires assumir, en un arriscat *volte-face* retòric, una actitud aparentment antigovernamental, hipercrítica i hostil, no ja envers la concentració liberal, sinó envers el sistema i el règim amb els quals aquells dirigents han col·laborat fa ben poc, i col·laboren encara. «La Veu», doncs, va plena de denúncies de la inèpcia d'un estat que només serveix per a recaptar impostos, però és incapaç de resoldre el problema del terrorisme a Barcelona, i reformula amb gran duresa idees que ja són velles en la història del partit: «(...) a Catalunya, cal que les eleccions del dia 29 signifiquin clarament la condemna d'aquest concepte tragicòmic de l'actuació ministerial. Cal que el poble expressi, amb els seus vots a les urnes, que no es sent representat per governs d'opereta. Els que votin les candidatures ministerials pensin que voten la continuació indefinida de tot això: disbauxes i aventures al Marroc, indefensió dels ciutadans, impostos creixents i abusius sense compensació de serveis, ignorància i desdeny del fet català...»³⁸.

Com sempre, l'argument central del regionalisme per a mobilitzar el vot és la transcendència de les eleccions, que, aquest any, vé donada per la suposada declaració de guerra del govern —inspirat potser pel «maligne» Santiago Alba?— al catalanisme; «el Govern (...) es prepara a *donar la batalla al catalanisme* en les eleccions imminents. Cal que Catalunya la guanyi, aquesta batalla. I cal que la guanyi esplèndidament, magníficament, per tal que els enemics de la causa de Catalunya no puguin dubtar de quin és la significació inequívoca de la victòria, com afirmació reiterada de la nostra voluntat nacional»³⁹.

Per a la Lliga, es tracta, com hom veu, de mantenir la tensió nacionalista de l'electorat i, ara que no pot fer-ho amb prometes d'una imminent autonomia, ho fa amb l'advertiment que les coses poden anar pitjor: «Donada l'actitud del govern i la situació general de la política espanyola, qualsevol retrocés que tingués la representació parlamentària del nacionalisme català, qualsevol signe de feblesa que revelés l'organització catalanista, seria interpretat a Madrid com una derrota de la causa catalana», i «l'enemic, en veure enderrocar-se aquest baluard del catalanisme, es creuria autoritzat per aprofitar la inesperada avinentesa i iniciar una ofensiva a fons contra els ideals i els interessos de Catalunya»⁴⁰. Al

37. Vegeu «La Veu de Catalunya», 21-IV-1923.

38. Ibid., 19-IV-1923.

39. Ibid., 8-IV-1923; el subratllat és de l'original.

40. Ibid., 25-IV-1923.

capdavall, tot aquest muntatge argumental es redueix a una crida melodramàtica a la unió sagrada —«Catalans, tots els catalans que sentim la glòria de ser-ho, unim-nos tots a defensar la causa de tots. Que Catalunya triomfi»⁴¹— i a un intent de xantatge moral contra els «dissidents», als quals hom acusa d'haver perdut el «seny ancestral» i de provocar «l'espectacle de la desunió dels catalans»⁴²; la Lliga utilitza, com de costum, el tòpic de la unitat per a defensar el seu monopoli polític amenaçat, i desautoritza enèrgicament qualsevol combinació de noms que incorpori en Rovira i Virgili a la candidatura regionalista.

Un discurs de Cambó —en l'acte de presentació dels candidats per Barcelona⁴³— és, també aquesta vegada, el millor compendi de les posicions lligaires; el líder hi fa un diagnòstic precís de la fallida del règim (desprestigi de la Monarquia, del Parlament, de l'Exèrcit, de l'administració de justícia..., descomposició dels partits, persistència i agreujament del problema marroquí, crisi econòmica, «salvatgisme de les lluites socials», plet nacionalista català...), i constata que l'oposició tancada de les castes dirigents a perdre la seva hegemonia bloqueja la solució de tots aquests problemes. La conclusió que en treu, però, s'aparta de la lògica de la seva pròpia argumentació, i recomana, encara, moderació, paciència, tenacitat, prudència en la lluita per l'autogovern. La contradicció entre els imperatius nacionalistes —que exigien una actitud radicalitzada i rupturista envers l'Estat— i la defensa dels interessos de la burgesia —que aconsella el manteniment de l'aliança amb l'oligarquia espanyola— no pot ésser més clara, ni pot ésser més evident la supeditació de la coherència ideològica a la coherència social. La burgesia catalana —i la Lliga, que n'és una emanació— han constatat la inoperància i la irreformabilitat del sistema, però la por a la classe obrera els impedeix separar-se'n; en conseqüència, i al marge del ritus electoral, cerquen fora de l'àmbit parlamentari una fórmula política que faci compatible la quietud social amb algunes de les reformes estatals que ambdues —la burgesia i la Lliga— han estat incapaces d'obtenir.

D'acord amb la ja clàssica divisió del treball establerta dins de la coalició entre regionalistes i jaumins, aquests es reserven la tasca de captació dels sectors més clericals i dretans del potencial electorat autonomista. Així, doncs, la campanya antigovernamental del carlisme, ultra insistir en la corrupció essencial del règim i en l'audàcia creixent del terrorisme davant la inèpcia del governador Salvador Raventós, pretén sobretot defensar la catolicitat amenaçada pels projectes reformistes de la concentració liberal: «los católicos no deben votar a un solo candidato del Gobierno, si no quieren ser víctimas de su propia candidez y de la traición ajena. (...) El grito, pues, que han de lanzar todas las conciencias honradas frente a la comedia indigna del poder público liberal es ¡guerra implacable a los candidatos ministeriales!»⁴⁴.

41. Ibid., 8-IV-1923.

42. Ibid., 21-IV-1923.

43. Ibid., 20-IV-1923.

44. «El Correo Catalán», 5-IV-1923.

Aquesta consigna es concreta, a Barcelona, en un suport resolt a la candidatura lligaire, pel «sentido de orden que representa», per «la coincidencia que en determinados puntos existe, entre ellos y nosotros, por lo que hace referencia a las legítimas aspiraciones de nuestra región» i per a barrar el pas a elements «revolucionarios o de marcada significación antiespañolista»⁴⁵. De fet, i encara que hom invoqui els perills del «bolcheviquismo que pretende destruir la sociedad»⁴⁶, l'element més preocupant de la contesa és, per als homes d'«El Correo Catalán», el candidat d'Acció Catalana i la possibilitat que la combinació de noms entre en Rovira i els quatre regionalistes deixi el jaumí Batlle sense acta; és per això que arremeten contra «el destemplado separatismo de unos jovenzuelos que van de maridaje indecoroso con el sindicalismo revolucionario», i argumenten que «la defensa de Cataluña no es, ni puede ser patrimonio de un grupito de exaltados que con sus exageraciones peligrosas comprometen la causa del nacionalismo bien entendido»⁴⁷.

Després d'haver llançat, sense èxit, alguns globus-sonda amb vista a un front únic liberal-republicà contra la Lliga, «el Partido Republicano Radical se decide a luchar con sus propias fuerzas para arrebatarse a la reacción ultramontana los puestos que nuestros enemigos quieren entregarles»⁴⁸. Com pràcticament totes les altres opcions en presència, el lerrouxisme constata i denuncia la irreversible descomposició del règim, però va encara més enllà i, en una exhibició de voluntarisme fonamentat en la seva implantació estatal, es proclama ell mateix, com a cap de la «Democracia Republicana», l'única possible alternativa al fracàs monàrquic; no més «el partido cohesionado que dirige el ilustre Lerroux (pot) salvar a la Patria del lodo y la ignorancia en que está encharcada por obra del régimen»; «es tan grave la situación política de España (...), que si no tuviéramos como un faro salvador la luz de la verdad que proyecta el verbo inimitable de nuestro ilustre jefe Alejandro Lerroux, el desquiciamiento patrio sería un hecho»⁴⁹.

A partir d'aquesta premissa, sota la inspiració d'Emiliano Iglesias i, després, del propi Lerroux⁵⁰, la propaganda radical s'articula, en els seus aspectes més programàtics, entorn d'uns quants eixos tanmateix ben poc originals: un antimonarquisme ranci, que atribueix a la institució monàrquica i a la persona del rei totes les tares del règim, escamotejant els interessos socioeconòmics que el recolzen, i dóna un valor taumatúrgic a la República —«los ideales salvadores de la República...»⁵¹, «la República

45. Ibid., 20-IV-1923.

46. Ibid., 21-IV-1923.

47. Ibid., 22 i 25-IV-1923.

48. «El Progreso», 5-IV-1923.

49. Ibid., 7 i 18-IV-1923.

50. El «caudillo», que des del desembre de 1922 realitza una sèrie de conferències-mítings per tot l'Estat sobre el tema de les responsabilitats marroquines, no arriba a Barcelona fins el 16 d'abril, i assumeix tot seguit el comandament absolut de la campanya, mentre l'Emiliano marxa a Galícia a fer-hi propaganda.

51. «El Progreso», 1-IV-1923.

Gent de l'Hampa

(*"La Campana de Gràcia"*, 5-V-1923)

federal es la única forma de gobierno que puede salvar a España»⁵²—; un patriotisme espanyol embolcallat amb fraseologia pseudorevolucionària i ple de crides a «la salvación de España» i d'invitacions a «redimir a la Patria maltrecha»⁵³; l'anticlericalisme tradicional, per bé que molt diluït; i la voluntat d'auto-presentar-se com els únics enemics veritables del règim, acompanyada per un quasi-culte a la personalitat de Lerroux.

Tal vegada més significatives que aquestes afirmacions vagament doctrinals són, però, les *negacions* de la campanya lerrouxista, és a dir, els arguments emprats contra les altres opcions polítiques. Així, el PRR dirigeix atacs més rituals i formularis que mai contra la Lliga —«las huestes del jesuita Cambó», «los oligárquicos lligueros»...—, critica els socialistes per llur candidatura «divisionista» i resta recelós davant un hipotètic projecte de *copo* inspirat pel regionalisme en acord secret amb AC i amb

52. Ibid., 4-IV-1923.

53. Ibid., 14-IV-1923.

els liberals de Schwartz; tanmateix, l'enemic principal, l'objecte de les agressions radicals més dures és Acció Catalana, i això per un doble motiu: perquè la candidatura d'en Rovira i Virgili amenaça un dels dos llocs de minories a què aspiren Lerroux i Iglesias, i perquè, absent la UMN de l'escenari barcelonès, el PRR espera, a base d'accentuar el seu anticatalanisme, recollir una part dels vots monàrquics espanyolistes. En conseqüència, les al·lusions al «ideario autonomista y federal defendido por nosotros»⁵⁴ resten aviat ofegades per la denúncia del «separatismo» d'Acció Catalana, «hijuela» i aliada secreta de la Lliga: «el separatismo, he aquí al enemigo verdaderamente formidable que se cierne sobre España para desmembrarla y devorarla en tiempo no muy lejano, si el país no pone coto a los desmanes de estos antipatriotas a tanto alzado que escarnecen el nombre de Cataluña, usándolo tan solo para saciar apetitos inconfesables. (...).

El separatismo es lo único que impulsa a los elementos nacionalistas catalanes. La conciencia nacional está seriamente amenazada por estas gentes cuya moral radica tan solo en el interés que ellos calculan sacar de sus manejos extraparlamentarios y antipatrióticos»⁵⁵.

Sobretot en els darrers dies de la campanya, el lerrouxisme utilitza la demagògia espanyolista per a atraure's el vot dels immigrants⁵⁶, i adopta un llenguatge xovinista perfectament homologable al de l'extrema dreta monàrquica: «El patriotismo ha debido imponerse hace mucho tiempo y no dejar vivir esa plaga separatista, que poco a poco va envenenando a Cataluña y a España. Y la labor patriótica a hacer, es anular a sus representantes, aniquilarlos, restarles fuerza y no cejar hasta suprimir sus infamias antiespañolistas y salvar de esta manera a Cataluña.

En las próximas elecciones, la única candidatura que representa la lucha contra el separatismo es la del Partido Radical. (...) Todos los patriotas deben votar íntegramente nuestra candidatura, garantía indiscutible de fidelidad a la madre patria»⁵⁷.

En resum, sembla com si, conscient de la seva crisi interna —les referències a «nuestras luchas intestinas» i les crides a la unitat i a la disciplina són constants— el Partit Radical, o aquells que el dirigeixen, intentés de refer-se mitjançant el retorn als pitjors procediments de l'època del lerrouxisme clàssic, tan a nivell propagandístic —explotació de l'anticatalanisme més primari— com en el terreny dels costums electorals: segons denuncia «La Publicitat»⁵⁸, els radicals compren vots a duro i, als districtes V i VII disposen de «rodes» per a portar alguns milers de sufragis imaginaris a les urnes.

Pel que fa a «El Diluvio», aquest, perseverant en l'actitud de denúncia

54. Ibid., 1-IV-1923.

55. Ibid., 20-IV-1923.

56. Vegeu les denúncies de «La Publicitat», el 29-IV-1923.

57. «El Progreso», 27-IV-1923.

58. 29-IV-1923.

de la política professional, remarca que, mentre Barcelona viu anguniejada pel terrorisme, cap de les candidatures concurrents no ha fet esment d'aquest problema, per evitar-se complicacions, i mena, com ja hem dit més amunt, una intensa i dura campanya contra la direcció lerrouxista; és, en definitiva, pensant en Lerroux i Iglesias, que el diari republicà aconsella els seus lectors, el mateix dia de l'elecció: «demosles a esos desaprensivos aventureros, a esos innobles histriones, la dura lección a que su audacia les ha hecho acreedores. No les votemos. No les otorguemos nuestra confianza. Votemos antes al elefante del Parque, a la Moños. Echemos en las urnas papeletas en blanco o escribamos en ellas: ¡Viva la República! Todo es preferible a aupar ganapanes, a hacer de compadres en la farsa y a ser cómplices de los crímenes que ensangrientan nuestra capital»⁵⁹.

Els altres tretze districtes de la província de Barcelona poden ésser classificats, als efectes del plantejament electoral, en quatre grups. Situacions de virtual candidatura única, encara que calgui celebrar-hi eleccions, es donen: a Igualada, a favor de Manuel Girona i Fernández Maqueira, conservador que ara es presenta com a monàrquic independent i en qualitat de ministerial, després que l'independent dretà José Ruiz Casamitjana s'hagi retirat; a Manresa, on el regionalista Josep Creixell ha preparat a fons la seva reelecció⁶⁰, i els republicans, mancats de mitjans per a contrarestar-ne la influència corruptora, decideixen abstenir-se; a Castellterçol, on, enfront del lligaire Ramon Albó, la nominació per la UMN del mellista Miquel Salellas ha estat feta només per a evitar l'aplicació de l'article 29; a Vic, en fi, la proclamació simultània com a candidats del jaumí Trias i del líder regionalista local Ramon Vilaplana plantejava una lluita econòmicament onerosa entre afins, que pot ésser evitada a darrera hora amb la retirada d'ambdós aspirants⁶¹ i l'acord de la Lliga i el jaumisme per a presentar conjuntament el pròcer lligaire Albert Rusiñol. Enfrontaments intradretans amb el regionalisme —Lliga o FMA— d'una banda, i el monarquisme unitari —UMN, ministerials— d'altra banda, tenen lloc a Arenys, Berga —l'independent Palà i Claret hi és patrocinat per la UMN— i Granollers, on rivalitzen Josep M. Trias de Bes, regionalista, i l'albista Francesc Torras Villà, aquest últim ajudat pels radicals i per alguns republicans nacionalistes.

La bipolaritat dretes-esquerres es manifesta sota formes diverses: a Sabadell, Lluís Companys, amb el suport de tots els republicans i, naturalment, de la Unió de Rabassaires, capitalitza el prestigi emanat de la seva actuació parlamentària i fa una campanya molt polititzada, en competència amb l'ex-batlle de la ciutat, Pere Pascual i Salichs, que es titula nacionalista i es recolza en Acció Catalana i la Lliga. A Terrassa, la gran novetat és l'absència d'Alfons Sala, recentment nomenat senador vitalici, però

59. «El Diluvio», 29-IV-1923.

60. Tothom sap —assegura «El Diluvio» el 8-IV-1923— que «allà on hi ha en Creixell, paga ell».

61. «El Correo Catalán», 27-IV-1923.

els elements salistes del Centre Terrassenc abonen al liberal Joan Marcet i Palet, mentre republicans i lligaires tornen a presentar en Palet i Barba. A Vilanova, el sempitern diputat regionalista Bertran i Musitu ha de sofrir la dura oposició del federal Ventosa i Roig, recolzat per totes les esquerres, per la Unió de Rabassaires i, segons algunes versions ⁶², per la UMN. Per últim, es registren tres casos de lluita triangular entre un catalanista, un ministerial i un republicà: Mataró, on competeixen el romanista Lluís Moret, Antoni Marfà —pròxim a AC— i el republicà Joaquim Escofet; Sant Feliu, on la reelecció del regionalista Miracle és disputada pel liberal i ex-republicà Pedro Alvarez Gonzalvo, amb el suport de la Unió Republicana del districte, rabassaires i d'altres forces, en tant que la presència d'un republicà ex-radical només és testimonial; i Vilafranca, on el reformista Zulueta, ara en funcions d'addicte, afronta la doble competència d'un lligaire, Enric Ràfols, i d'un republicà nacionalista, Joan Casanovas i Maristany, aquest auxiliat pels rabassaires.

En el conjunt de la província de Girona, i amb els matisos que veurem per a alguns districtes, la contesa es redueix al xoc entre un bloc catalanista format per la Lliga amb els republicans nacionalistes, i un bloc monàrquico-ministerial que integren les restes de la UMN, els liberals i el reformisme. A part Santa Coloma de Farners, on Ventosa i Calvell obté l'acta per l'article 29, el regionalisme protagonitza la lluita antigovernamental a Olot, a Puigcerdà —el titular del districte, Eusebi Bertrand i Serra, s'hi enfronta al reformista Joan Dagàs—, a Torroella —on Lluís Puig de la Bellacasa torna a provar sort contra el cacic conservador Fournier i Cuadros— i a Vilademuls, aquí amb el lligaire Pla i Carreras enfrontat al monàrquic baró de Viver. La presència republicana, recolzada per la Lliga, es limita als dos districtes habituals: a Figueres, Albert de Quintana intenta recollir l'heretatge del doctor Pi i Sunyer, i té en el marquès d'Olèrdola, liberal, un enemic d'envergadura; a La Bisbal, Salvador Albert rivalitza amb un altre liberal, José Segura y Solsona, que té l'ajut dels lerrouxistes de la comarca ⁶³.

Encara que inserit dins d'aquestes línies, el districte de Girona ofereix, sobretot en relació amb eleccions anteriors, importants peculiaritats. No havent pogut arribar a un pacte formal amb la Lliga, i donada la negativa de Miquel Santaló a presentar-se de nou, l'Assemblea Republicana considera, a primers d'abril, que no hi ha possibilitats de triomf, i recomana votar en blanc el dia 29, «dejando que hagan las elecciones los adversarios de uno y otro campo en este distrito» ⁶⁴; a despit de les crítiques d'«El Autonomista», que considera l'acord desmobilitzador i perillós, i malgrat que el federal Noguera i Comet, diputat provincial, es fa proclamar candidat per si els republicans canvien l'actitud a darrera hora ⁶⁵, la posició abstencionista es mantindrà.

62. «La Publicitat», 27-IV-1923.

63. «El Diluvio», 15-IV-1923.

64. «El Autonomista», 10-IV-1923.

65. Ibid., 23-IV-1923.

Per part de la Lliga, el propòsit de conservar entorn del seu candidat —el «catalanista independent» Narcís Pla i Deniel— el consens de les principals forces dretanes resulta força problemàtic. En principi, la Junta Provincial Tradicionalista (mellista) ha anunciat la intenció de sostenir en Pla ⁶⁶, però el desplegament hegemònic del regionalisme a nivell provincial modifica aquesta decisió i la Junta, que presideix Josep M.ª Vilahur, acaba per fer públic un manifest en el qual, vista l'actuació lligaire «en el sentido de ir desplazando de toda representación política en la provincia a los elementos tradicionalistas, que son los de máxima afirmación católica y de orden», justifica que «la Comunion Tradicionalista tenga que ser decidida y abiertamente contraria a toda política catalanista», i acorda «no tomar parte oficialmente en la lucha electoral» ⁶⁷. La representació ministerial al districte, doncs, és assumida per un reformista, l'ex-radical Joan Lladó i Vallès, que es presenta recolzat en alguns republicans, la UMN i, en general, les forces dinàstiques.

En aquest clima polític, la campanya electoral lligaire, sostinguda també pels jaumins i per l'Acció Catòlica ⁶⁸, se centra en el panegíric d'en Pla i Deniel com a síntesi equilibrada de catalanitat, catolicitat i un «homenatge respectuós a les essències conservadores» ⁶⁹, i denuncia els antecedents d'immoralitat administrativa d'en Lladó en el lerrouxisme barcelonès, procurant explotar al màxim la contradicció entre la personalitat política del candidat reformista —«sectari» i «anticlerical»— i la seva potencial clientela —forçosament dretana, puix que el reformisme no té cap força a Girona—; la UMN, mancada de programa, idees o conviccions —asseguren els regionalistes— tracta d'ocultar aquesta buidor sota la bandera de l'espanyolisme. Per la seva banda, Lladó i Vallès mena, sota l'empar del governador civil Lueje, una propaganda bifront, fins al punt de crear dos periòdics electorals: el diari «La Opinión», dirigit a l'electorat monàrquic i anticatalanista, i el setmanari pseudorepublicà «El Ideal», que intenta captar els vots de la Unió Republicana gironina; aquest darrer propòsit, però, no resulta massa reeixit, per tal com «El Autonomista», decidit a combatre «con todo el ardor de nuestra alma a los más culpables de las desventuras nacionales» ⁷⁰, hostilitza repetidament el candidat governamental —«apóstata de la República» i trànsfuga de totes les militàncies— mentre estalvia atacs explícits contra els regionalistes.

La geografia política lleidatana resta presidida, el 1923, per dos grans pactes de límits poc precisos, La minoria liberal que roman fidel a les instruccions del govern —el grup dels Agelet— s'ha aliat amb la Joventut Republicana— un dels capdavanters de la qual, Ricard Palacín, és alcalde de Reial Ordre de Lleida— i amb el reformisme, incloent d'alguna ma-

66. «El Norte», 26-II-1923.

67. Ibid., 21-IV-1923.

68. «Diario de Gerona», 22 i 23-IV-1923.

69. Ibid., 29-IV-1923.

70. 17-IV-1923.

nera en l'entesa a Macià; enfront, la Lliga, la facció liberal dels germans Riu i d'altres forces menors, primordialment dretanes, han arribat també a un acord de repartiment pacífic d'actes, mentre en Felip Rodés i els liberals d'en Serradell mantenen una relativa equidistància entre els dos blocs.

Per districtes, aquest confús panorama es concreta de la manera següent: a Balaguer, sembla que l'ofertament d'en Rodés —distanciat de la Lliga— al comte de Romanones, en el sentit de «resellar-se» com a liberal, l'hi ha valgut l'elecció automàtica per l'article 29, perquè el govern decidí respectar els districtes dels ex-ministres; tampoc no cal elecció a Les Borges, posat que Joventut Republicana ha condicionat el pacte amb el govern al fet que aquest respecti l'acta d'en Macià⁷¹, i Daniel i Emili Riu obtenen també els escons de Tremp i Sort, respectivament, sense necessitat de recórrer a les urnes; a La Seu, el liberal albista Joan Serradell, queda sense oposició arran de la retirada del lligaire Santiago Estapé, antic dirigent de la UFNR que ara comptava, en principi, amb el suport dels riuistes. La lluita provincial en conseqüència, es concentra a Cervera, on té lloc una campanya molt disputada entre l'encasellat, el romanonista José Alonso Martínez⁷² —auxiliat, paradoxalment, pel diari «El País», del qual és propietari en Serradell— i el regionalista ex-liberal Josep Matheu, amb destitucions d'Ajuntaments per part del govern i un generós dispendi de diners per part del lligaire. A Solsona, la situació és bastant insòlita, per l'enfrontament de dos candidats amb la mateixa ideologia: el regionalista Eduard Aunós i l'independent Antoni Gabarró, antic lligaire ara sostingut pels partidaris d'en Rodés al districte i també, oficiosament, per la pròpia Lliga. Un símptoma expressiu del clima preelectoral a la província el dona la circular que fa pública el governador Diego Trevilla y Paniza, el qual adverteix que «por distintos conductos llegan a este Gobierno noticias que inducen a sospechar que se pretende cometer evidentes infracciones de los preceptos contenidos en la vigente Ley Electoral», recomana rigor als agents de l'autoritat i amenaça amb sancions els infractors⁷³.

A Lleida-capital, la coalició governamental i «esquerrana» de liberals ageletistes i Joventut Republicana té com a candidat el reformista Joaquim Dualde, i el diari «El Ideal» com a òrgan de premsa; més ampli, el bloc d'«Acción Leridana» abasta a liberals riuistes i serradellistes, Lliga, tradicionalistes, integristes i àdhuc els radicals de l'Estadella, i presenta el regionalista Manuel Florensa, amb tres diaris —«El País», «El Diario de Lérida» i un circumstancial «El Poble»— al seu servei. La campanya de la conjunció dretana, ultra retòriques al·lusions al «saneamiento de las costumbres públicas»⁷⁴, es preocupa sobretot pel fet que, essent en Flo-

71. «El Diluvio», 26-IV-1923.

72. Era fill de Dionisio Alonso Martínez, diputat liberal pel districte en la legislatura del 1905.

73. «Boletín Oficial de la Provincia de Lérida», 24-IV-1923.

74. «El País», 23-IV-1923.

rensa de la Lliga, una part del vot liberal monàrquic lleidatà, antiregionalista per tradició, pugui anar a raure a en Dualde, que concorre amb els atributs de ministerial; per tant, procura accentuar la identificació entre el candidat reformista i la Joventut Republicana, enemiga «de las instituciones y de España».

Les tres opcions polítiques principals que competeixen a la província de Tarragona —el potent partit liberal, el republicanisme i la Lliga— presenten cadascuna un candidat a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, i converteixen l'elecció en un simple tràmit, puix que el quart aspirant, el conservador marquès d'Argüeso, es retira en darrer terme per a aspirar a una senadoria que tampoc no guanyarà. Per la resta, el desequilibri de forces és molt palès a favor dels ministerials a Roquetes —on Manuel Kindelán s'enfronta al lligaire Pou de Foxà i a un republicà— i a Valls, on l'antic diputat Albert Dasca rivalitza amb el republicà nacionalista Pau Robert. En canvi, la contesa es presenta molt igualada a Gandesa, entre el radical Caballé Goyeneche i el regionalista Carles Maristany, i al Vendrell, entre Lluís Figuerola —ara, republicà nacionalista— i l'encasellat Lluís Plandiura⁷⁵. A Tortosa, la candidatura de Marcellí Domingo resulta afavorida per la divisió de les dretes entre el liberal González Bárceña i el conservador Martínez Villar, ajudat pels tradicionalistes, el qual es nega a retirar-se malgrat les pressions que li són fetes en aquest sentit.

* * *

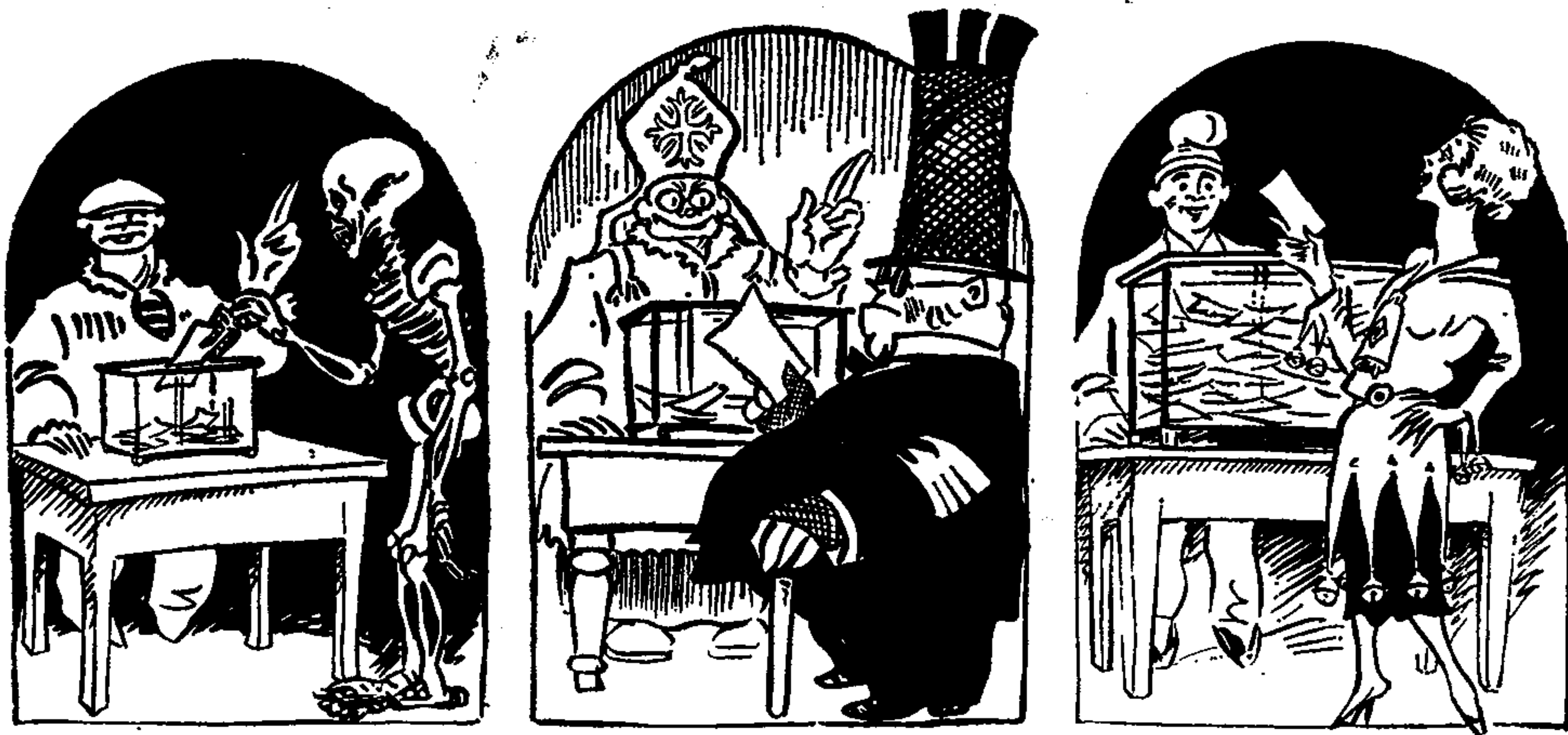
Les eleccions es desenvolupen el 29 d'abril, a Barcelona, enmig d'una tranquil·litat i un ordre aparents, que potser són més aviat apatia i indiferència, fruit del total escepticisme social envers el règim i els seus procediments; «el pueblo barcelonés —assegurarà «El Diluvio»⁷⁶— apartóse con repugnancia de los colegios electorales, porque ninguna de las dos fuerzas políticas contendientes representa una noble idealidad». En aquestes condicions de «marasmo de la opinión»⁷⁷, la participació resta molt baixa, tot i que ha augmentat fins a un 37,7%, i els resultats comporten algunes sorpreses: la llista lligaire ha perdut prop de 5.000 vots, i col·loca per majories els quatre regionalistes, mentre el jaumí queda en un lloc de minoria; Lerroux n'ha guanyat uns 3.000, situant-se en el darrer lloc de majories, mentre la segona plaça de minories roman dubtosa entre Rovira i Virgili —Acció Catalana ha estat el gran revulsiu de la contesa— i Emiliano Iglesias, per bé que tots els recomptes oficinosos afavoreixen el primer. Les candidatures menors han recollit uns pocs milers de sufragis,

75. Segons les persistents denúncies d'«El Diluvio» (14-IV-1923, per exemple), Plandiura, important antiquari i col·leccionista d'art procedent d'Acció Catalana, s'ha convertit sobtadament en romanonista i ha esdevingut Delegado Regio de Bellas Artes; ara, necessita l'acta «para cierto lucrativo negocio con el extranjero», consistint en l'exportació d'objectes artístics.

76. 1-V-1923.

77. «Diario de Barcelona», 1-V-1923.

PER QUI VOTA VOSTÉ?

—Pel lerrouxisme.

PER QUI VOTA VOSTÉ?

—Per la «Lliga».

L'ESQUELLA

Per l'Esquerra Catalana

(*"L'Esquella de la Torratxa"*, 27-IV-1923)

i els rumors sobre tupinades i electors falsos comencen a sovintejar en la premsa independent.

Ben aviat, la xifra provisional de vots d'Emiliano Iglesias experimenta un augment d'uns 400 sufragis, que el situa per damunt d'en Rovira, mentre les denúncies d'irregularitats resulten confirmades i es concreten en el més greu frau electoral esdevingut en unes legislatives a Barcelona des del 1901. Segons el propi Cambó reconeixerà davant dels dirigents d'AC Massó Llorenç i Vidal de Llobatera, elements lligaires dirigits pel regidor Josep Tomàs i Boix, d'acord amb el regidor radical Olivella, havien ajudat a adjudicar als lerrouxistes dos mil vots falsos en diverses seccions del districte VII «aumentando en un número parecido (de vots) algunos candidatos regionalistas»⁷⁸. Tot i que la direcció de la Lliga prova d'aïllar l'incident i fer-ne responsable únic en Tomàs i Boix —el qual serà expulsat del partit—, l'executor de la tupinada afirma versemblablement haver rebut ordres explícites del «gran electorer» regionalista Ferran Agulló⁷⁹, i l'escàndol suscitat per la conxorxa lliguero-radical esdevé l'eix de la política barcelonina: el 2 de maig, els regidors d'AC a l'Ajuntament hi denuncien en termes molt durs el robatori comès, mentre a la plaça de Sant Jaume té lloc una manifestació de protesta de nacionalistes indignats que, poc després, assalten el local central de la Lliga a la plaça de la Cucurulla, i acaben enfrontant-se amb la policia al carrer de Tra-

78. «La Vanguardia», 2-V-1923; vegeu una versió detallada de la tupinada, a «El Diluvio», 2-V-1923.

79. La lletra pública de J. Tomàs i Boix, a «La Publicitat», 6-V-1923.

falgar. «El Diluvio», que veu confirmades les seves tesis sobre la corrupció de les oligarquies polítiques locals, proposa que la Lliga renunciï a les actes per tal de provocar noves eleccions a Barcelona i escombrar definitivament el lerrouxisme, en tant que aquest intenta preservar la victòria dubtosa amb crides quasi-bèl·liques: «En pie de guerra. ¡A defender en la calle la legitimidad de nuestro grandioso triunfo en los comicios!»⁸⁰. El dia 3, davant la presència amenaçadora d'alguns centenars de radicals, la Junta Provincial del Cens consuma la tupinada i atorga les minories al PRR, malgrat la intervenció del lligaire Pere Rahola en defensa de l'acta d'en Rovira.

Com que no disposem del cens electoral del 1923 desglossat per districtes municipals, i tenint en compte, a més, la manca de precisió de les xifres de vots —procedents de la premsa—, analitzar amb detall els resultats de la circumscripció barcelonina resulta, aquest any, especialment difícil; així, doncs, tant el contingut del quadre corresponent com les conclusions que en podem treure tenen només un valor indicatiu.

Fins i tot deixant a banda l'insòlita i artificial allau de vots registrat al districte VII, la participació ha pujat sensiblement i en proporció similar en gairebé tots els districtes, excepte al IX, on resta invariable, i al V, on baixa força. Com de costum, la menor abstenció es dona a les zones més marcadament burgeses —districtes III i IV—, i la més alta, als districtes I i X, ambdós obrers; també en aquest terreny, el districte VII —sociològicament popular, però amb una certa taxa de participació burgesa— ha d'ésser posat en quarantena.

Amb l'única excepció d'un lleugeríssim augment dels vots al districte I, la Lliga retrocedeix de forma generalitzada, amb pèrdues d'un 4 a un 6% del cens al Casc Antic i l'Eixample (districtes II, III, IV, V i VI) i àdhuc en algunes zones populars però de forta tradició catalanista (districte IX, Sant Andreu, Sant Martí, Horta); respecte al total dels vots emesos, la davallada supera el 20%. Una abstenció d'extrema dreta, que és rebuig del parlamentarisme, la presència del candidat liberal i, sobretot, el desencís i l'amargor de l'opinió nacionalista després de tants anys de fracassos —desencís i amargor que, ara, han trobat una expressió orgànica en AC— s'han ajuntat per a ocasionar la caiguda del vot regionalista. D'altra banda, com un símptoma més de la crisi lligaire, la seva votació és molt poc compacta —en Cambó, particularment, queda en gairebé tots els districtes molt per sota d'en Rahola o en Martínez Domingo—, i la coalició amb els jaumins ha estat objecte d'un rebuig explícit⁸¹, fins al punt que, sense la «injecció» fraudulenta d'un o dos milers de vots al districte VII, Narcís Batlle no hauria obtingut l'acta. Per tot això, i per la multiplicitat de candidatures, la Lliga no posseeix ja la majoria absoluta dels sufragis en cap districte, i només té una primacia relativa al II, al III, al IV —seguida de prop per AC— al VIII i al IX. En síntesi, sense que hom

80. «El Progreso», 3-V-1923.

81. Al districte VI, per exemple, el candidat jaumí resta prop de 2.000 vots per sota dels seus companys de llista.

pugui parlar de desfeta en termes aritmètics, el partit regionalista ha rebut un seriós advertiment i ha vist reduir-se perillosament el seu marge d'hegemonia damunt les altres forces, per obra, en especial, d'un competidor que es mou, *grosso modo*, en el seu mateix terreny ideològic i social: el del catalanisme burgès.

Per a Acció Catalana, els més de 15.000 vots d'en Rovira i Virgili —una quarta part dels emesos, i prop del 10% del cens— representen un bon debut electoral, més encara perquè, d'aquella xifra, només uns 2.000 sufragis —el 15%— són compartits amb la Lliga, a través del *panachage* del nom d'en Rovira en la llista lligaire, substituint el carlí, i aquesta operació únicament resulta significativa al districte VI. Els restants electors han votat exclusivament l'Acció i el conjunt es distribueix per la ciutat amb un pes especial (entre 11 i 15% del cens) en les zones burgeses i petit-burgeses —districtes II, III, IV, VI i VIII— i una presència menor però no insignificant —del 6 al 8% del cens— en les barriades populars i obreres (districtes I, V, VII, IX i X). La procedència política d'aquests vots és doble: un contingent molt important (sobretot als districtes V i IX, però també als II, III, IV i VII) prové directament del regionalisme i podríem dir que constitueix el pur reflex electoral de l'escissió del 1922; la resta arriba del nacionalisme independent i radicalitzat de La Falç, el CADCI i d'altres nuclis semblants, i també de les antigues bases de la UFNR i el PRC, les quals han vist en Acció, tot i no ésser republicana, l'opció més neta i més rupturista en relació al règim, i han sortit del seu retraïment per a votar-la. AC, en resum, assoleix una ajustada majoria sobre el total de vots al districte VI (l'esquerra de l'Eixample), supera la Lliga al X i amenaça molt directament el domini regionalista als districtes II, III i IV, evidenciant així una forta capacitat de captació entre la petita i la mitjana burgesia barcelonines.

Malgrat l'augment —tèrbolament obtingut— dels seus vots, el Partit Radical confirma davant les urnes la crisi interna que ja palesava al llarg de la campanya; tot i que la tupinada de Sants ha suavitzat les xifres, la diferència entre Lerroux i Iglesias és encara de gairebé 2.000 vots, cosa que prova la repugnància de molts radicals envers el «Gallego», i la pèrdua del 6% del cens al districte V en benefici de l'abstenció confirma la rebel·lió d'una porció de la base, igual que la devallada al districte IX; per la resta, la tònica global és de sosteniment, amb augments apreciables de votants als districtes VI i X, i una situació que podríem qualificar de «persistència decadent» del lerrouxisme en els seus baluards tradicionals (districtes I, V, VII i X) on ostenta una precària preeminència.

De les llistes menors, la del PSOE, amb poc més de 3.000 vots, n'ha perdut un centenar respecte al 1919, encara que manté una distribució per districtes gairebé idèntica; tret del lleuger creixement a la Barceloneta i el Poble Nou; l'Agrupació Socialista de Barcelona sembla haver arribat ja fa temps al seu sostre de creixement. També el president de la Cambra de Llogaters ha recollit entorn de 3.000 vots d'adscripció petit-burgesa localitzats en especial als districtes II, III, IV, i VII, mentre el liberal Schwartz n'assolia uns 2.200 centrats en el nucli burgès (districtes III, IV

i VI), però amb sorprenents ramificacions en zones tan proletàries com Sants, Sant Martí, el Poblet o la Verneda. Val la pena remarcar, en fi, l'existència de prop de 2.000 vots en blanc, presumiblement relacionats amb les consignes electorals d'«El Diluvio».

No cal dir que, tant a nivell estrictament polític com d'opinió pública, les eleccions barcelonines resten dominades pel «pacte de Sants» —així serà conegut en endavant el frau del districte VII—, el qual esdevé més important que els resultats mateixos. Acció Catalana, que s'ha apressat a proclamar la primera victòria del «nacionalisme integral» a despit dels «procediments de furt i de falsificació»⁸² dels seus adversaris, desencadena, a mesura que la tupinada és coneguda, una sèrie d'enèrgiques denúncies contra «la vil col·laboració radical-regionalista», tot considerant-la, no la maniobra espontània i anecdòtica d'un lligaire subaltern —com voldria fer creure Cambó—, sinó l'extrem visible de l'iceberg de descomposició moral que la Lliga conté des de fa temps, i un indici precursor de «terribles sentències de mort civil»⁸³. Això a banda, AC accepta amb aparent resignació el fet consumat com una confirmació de les tesis del «Catalunya endins», i precisa que, «quan de l'acta només se'n vol el seu significat idealista, el fet material de la seva possessió inspira un interès secundari. Allò que més ens estimem de la victòria aconseguida el passat diumenge, és precisament allò que no es pot robar»⁸⁴.

Més que defensar-se de les acusacions d'Acció Catalana, els propagandistes lligaires procuren diluir l'afer en denúncies genèriques de la corrupció electoral a tot l'Estat, i àdhuc intenten, amb un to de suficiència, capitalitzar els vots d'en Rovira i fer-ne un instrument de xantatge al poder central: «(...) Hi ha, doncs, a Barcelona una massa d'opinió (que cada vegada serà més nombrosa, si no ve una rectificació ràpida i radical de la política espanyola), francament orientada envers les solucions separatistes. És aquest un fet que no ens pot sorprendre. Els homes de la Lliga el vénen anunciant d'ençà que començaren la seva actuació política a Madrid. Els governs de Madrid no han volgut escoltar-nos, i la seva incomprensió i la seva inadaptabilitat han produït l'efecte que fatalment havien de produir»⁸⁵. Per la resta, la Lliga no prendrà cap iniciativa seriosa⁸⁶ amb vista a evitar la injustícia, i acabarà acusant AC de no haver sabut fer valdre els seus drets, d'«infantils negligències» en l'organització electoral i, en fi, de divisionisme.

Els lerrouxistes no s'escarrassen tampoc a desmentir una tupinada que és massa flagrant, i més aviat dirigeixen els seus comentaris post-electorals en dues direccions: a subratllar la complicitat de la Lliga en la ma-

82. «La Publicitat», 1-V-1923.

83. Ibid., 3-V-1923.

84. Ibid., 2-V-1923.

85. «La Veü de Catalunya», 1-V-1923.

86. No pot ésser-ho considerada la crida sentimental de «La Veü» (2-V-1923) a Lerroux, recordant-li els dies heroics de la lluita comuna contra el caciquisme dinàstic, i demanant-li que no permeti l'elecció fraudulenta de l'Emiliano.

niobra, insinuant que potser gràcies al pacte de Sants Cambó no ha restat sense acta; i a justificar implícitament el frau ocorregut en nom del patriotisme espanyol amenaçat: «el virus separatista ha sido batido bravamente por las huestes disciplinadas de siempre, por la poderosa organización de la Democracia Republicana barcelonesa»⁸⁷.

La major part dels tretze districtes rurals de la província de Barcelona conserven, després de l'elecció, la seva titularitat política, i sovint, també personal. El regionalisme ha triomfat sense oposició a Castellterçol, Manresa i Vic, i ha hagut de vèncer contrincants perillosos a Sant Feliu i Vilanova, mentre el baró de Güell —de la FMA— obtenia la reelecció a Arenys, acompanyat de les usuals protestes per compra de vots; en canvi, la Lliga ha fracassat un any més a Berga enfront d'un independent de dreta, i altres dos monàrquics —Manuel M. Girona a Igualada i Lluís Moret a Mataró— retenen els seus escons còmodament; a Sabadell, Companys hi assoleix una confortable victòria. En rigor, doncs, només tres actes canvien de filiació, i encara en circumstàncies conflictives: a Granollers, l'escrutini afavoreix el lligaire Trias de Bes en més de 300 vots, però l'albista Torras Villà denuncia el robatori de diverses actes, que han estat substituïdes per plecs en blanc, i tant el tribunal Suprem com el Congrés dictaminaran la nul·litat de l'elecció i la necessitat de celebrar-ne una altra⁸⁸. A Terrassa, per fi, l'hegemonia salista ha estat trencada amb el triomf del republicà nacionalista Palet i Barba; a Vilafranca, la divisió del vot esquerrà entre dos candidats ha permès la primera victòria regionalista, ajudada —segons el vençut Josep Zulueta— per coaccions i abusos en nombrosos pobles de l'Alt Penedès. La participació electoral resulta, en mitjana, del 62'6%, entre el màxim d'Arenys (75%) i el mínim de Vic (47%).

La geografia electoral gironina ha experimentat, el 1923, alteracions importants. L'esforç hegemònic de la Lliga ha conquerit els escons d'Olot i Vilademuls sense trobar-hi gaire resistència per part de la UMN —hom parla fins i tot d'un pacte de cessió dels districtes entre el regionalisme i el marquès d'Olèrdola—; no obstant això, aquests èxits fàcils resten enfosquits per la rebrotada monàrquica, emparada per l'autoritat governativa, en zones de sòlida tradició catalanista: a Puigcerdà, el candidat reformista-ministerial arrabassa l'acta, per cent vots d'avantatge, a qui n'era el titular des de la Solidaritat, Bertrand i Serra, el qual protestarà sense èxit; a Figueres, el marquès d'Olèrdola s'imposa a la voluntat republicana amb procediments tan descarats, que l'Ajuntament de la capital empordanesa presenta querella contra el governador civil, a les ordres del qual la policia ha comès i emparat tota mena d'abusos i tupinades; àdhuc a Torroella la reelecció del conservador Fournier ha estat assolida amb recursos il·legals, si hem de creure les denúncies que la Lliga portarà fins al propi Congrés. Només dos districtes de la província, doncs, tenen

87. «El Progreso», 5-V-1923.

88. «Diario de Sesiones del Congreso», 6-VI-1923.

eleccions sense sorpreses ni incidents greus: La Bisbal, on Salvador Albert obté la sisena reelecció consecutiva, i Girona-capital; ací, amb el vot tradicionalista dispers, Narcís Pla i Deniel assoleix una àmplia victòria. El percentatge de participació és relativament alt —68,7%—, amb un 80'7% de màxima a Torroella, i un 56% de mínima a Vilademuls.

Sens dubte, el rècord de conflictivitat quant al nombre d'actes en disputa l'ostenta la província de Lleida, on, encara més que a Girona, el xoc entre l'empenta expansiva del regionalisme i l'hostilitat antilligaire del bloc governamental donarà lloc a una munió d'irregularitats digna del temps de Romero Robledo. Dels quatre districtes que celebren elecció, aquesta és només de tràmit a La Seu, on la Lliga ha renunciat a lluitar i el triomf del liberal Serradell és, per tant, inevitable. A Lleida-capital, la coalició Acció Leridana representada pel regionalista Manuel Florensa ha obtingut una ajustada victòria, que és impugnada davant del Suprem; aquest, degut a irregularitats en les actes de diverses seccions, fa un nou recompte de vots que n'atribueix al reformista Dualde 8 més que a Florensa, i proposa la proclamació del primer, cosa que el Congrés farà malgrat la intervenció en contra de Salvador Canals⁸⁹. També els resultats de Cervera, a desgrat de l'ampli avantatge a favor de l'aspirant lligaire, són protestats, per compra massiva de vots, i el Congrés decideix anul·lar l'elecció i suspendre la representació parlamentària del districte⁹⁰ i idèntic desenllaç té l'expedient de Solsona, però ací amb un agravant: el regionalista i vencedor aparent, Eduard Aunós, acusa la Lliga d'haver promogut també la candidatura rival de l'independent Antoni Gabarró, i anuncia la seva sortida del partit. En la part de la província que concorre a les urnes, la participació— segurament desfigurada per les tupinades— és en mitjana del 71'9%, oscil·lant entre el 84% de Solsona i el 60 % de La Seu.

La radiografia postelectoral dels districtes tarragonins resulta marcada per la consolidació del predomini liberal, i la presència minoritària de les altres dues forces —republicans i Lliga— més o menys equilibrades entre elles. Si a la Circumscripció el liberal Nicolau, el lligaire Recasens i el republicà Nougués —en aquest ordre— es reparteixen pacíficament les actes, i a Roquetes el garciaprietista Kindelán és reelegit sense dificultats, les altres dues victòries ministerials —Valls i Vendrell— van acompanyades, a parer dels republicans vençuts, de coaccions i suborns⁹¹. Marcel·lí Domingo recupera l'acta de Tortosa, i a Gandesa triomfa el regionalista Carles Maristany damunt el radical Caballé, que denuncia les coaccions exercides per la companyia ferroviària MZA, el Banc de Catalunya i d'altres entitats. La mitjana de participació ha estat del 59'7%, entre el 48% de la circumscripció i el 79% del Vendrell.

* * *

89. Ibid., 7-VI-1923.

90. Ibid., 6-VI-1923.

91. Al districte del Vendrell, per exemple, el romanonista i vencedor, Plan-diura, comprà per 10.000 duros tot el cens del municipi de Sarreal —505 vots—, inclosos morts i absents.

Vista l'especial conflictivitat d'aquests comicis, indiquem tot seguit la filiació política dels 44 diputats per Catalunya elegits el 1923 i proclamats per les Juntes Provincials del Cens, i posem entre parèntesi, quan hi ha variacions, les actes que el Congrés acceptà definitivament, després de les revisions i anul·lacions pertinents:

Regionalistes	19 (15)
Regionalistes independents	2
Fed. Monàrquica Autonomista	1
Liberals	9
Conservadors	2
Monàrquics independents	1
Jaumins	1
Reformistes	1 (2)
Radicals	2
Republicans autonomistes	4
PRC	1
Nacionalistes	1

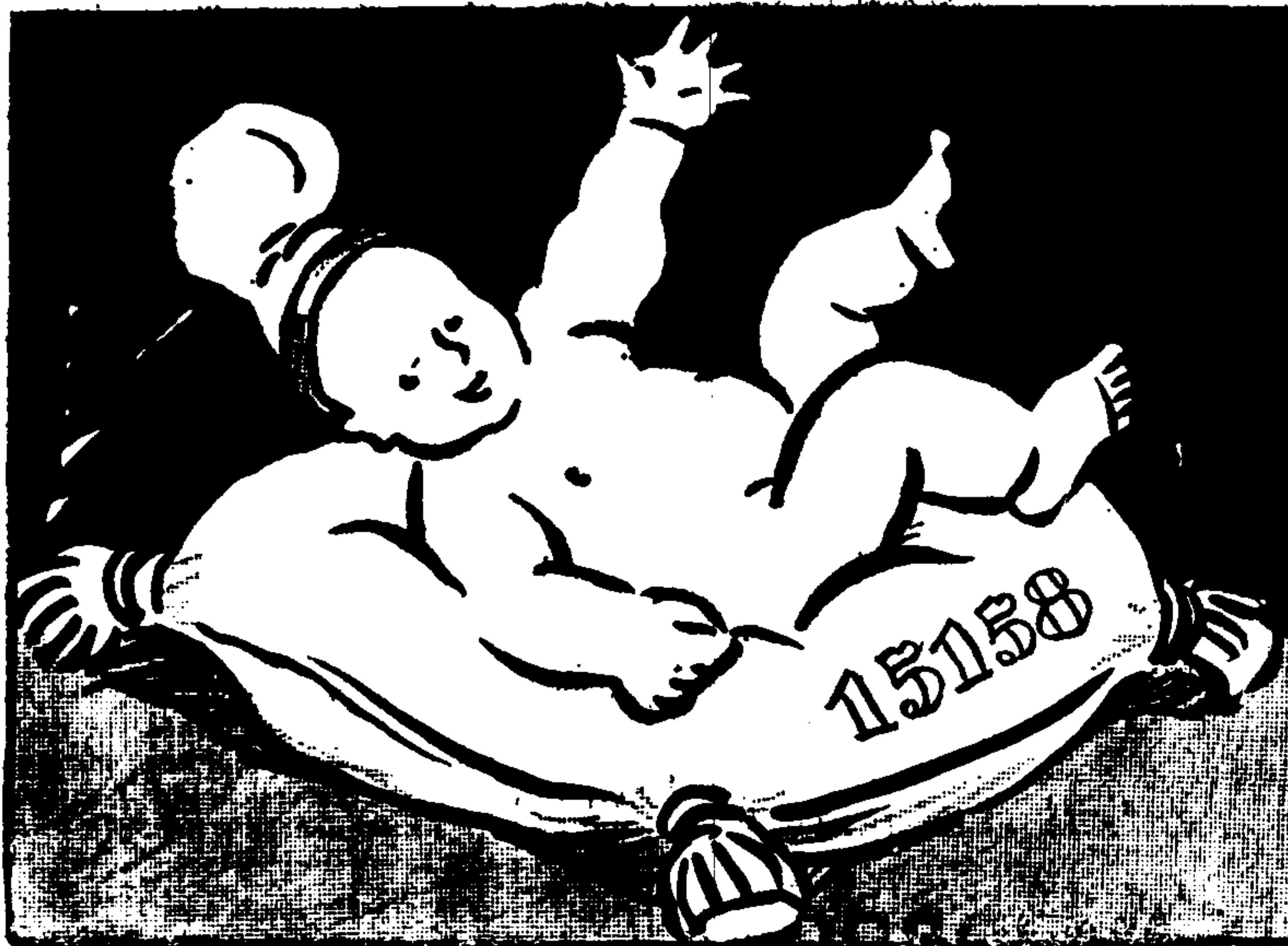
Les eleccions —que seran les darreres legislatives de la Restauració— han estat presidides, a nivell estatal, per «el hastío, el desprecio y el retraimiento del cuerpo electoral ante las urnas»⁹², circumstàncies que el govern liberal ha aprofitat per a fabricar-se una sòlida majoria amb els procediments més bruts i, al capdavant, més típics del règim, el qual sembla voler acabar la seva trajectòria parlamentària en la fidelitat més estricta a ell mateix. Dins d'aquest context, l'eufòria lligaire —«Esclatant victòria nacionalista. Catalunya ratifica la seva confiança en la Lliga Regionalista»⁹³— està aparentment justificada pel nombre d'actes conquerides, que hauria estat encara més gran sense les intervencions descarades del govern. Tanmateix, aquesta revalidació de l'hegemonia regionalista a Catalunya resta enfosquida per l'escàndol electoral de Barcelona; el pacte de Sants deteriora greument la imatge d'honestedat que la Lliga sempre havia tingut cura de mantenir, li fa perdre qualsevol autoritat per a denunciar caciquismes o abusos dels altres, posa en entredit el seu nacionalisme —puix que hom ha afavorit un lerrouxista en detriment d'un nacionalista— i, sobretot, vé a ratificar les tesis d'Acció Catalana, la qual no pot evitar el paral·lisme amb 1914, i assegura: «el pacte de Sant Gervasi va portar la mort de l'UFNR. I el pacte de Sants portarà la mort de la Lliga Regionalista»⁹⁴

Sense haver obtingut cap acta, AC surt de les urnes prestigiada per la seva condició de «víctima» de la maquinació lliguero-radical i, pensant en la proximitat d'unes eleccions provincials, no desaprofita l'ocasió per a demanar als patriotes catalans que imposin «als regionalistes el càstig civil que es mereixen per llur intervenció directa en la falsificació del

92. «El Correo Catalán», 2-V-1923.

93. «La Veu de Catalunya», 1-V-1923.

94. «La Publicitat», 5-V-1923.

Un fruit d'Acció Catalana que ha nascut sà i robust a la vida política

(*'La Campana de Gràcia'*, 5-V-1923)

sufragi»⁹⁵. De fet, Acció Catalana ha sabut explotar amb encert els errors i les renúncies de la Lliga, i ha demostrat una temible capacitat de penetració en l'electorat d'aquella; la circumstància que n'impedeix un triomf total és l'encara feble organització comarcal del nou partit, la personalitat molt elitista i, d'alguna manera, dretana de la majoria dels seus dirigents i, en especial, el fet que, encara, la Dictadura no ha radicalitzat les classes mitjanes del Principat, ni ha fet descobrir a amplis sectors del republicanisme català el valor revolucionari de la reivindicació nacionalista.

Les forces dinàstiques han sofert, malgrat l'ús i abús dels procediments menys confessables, un lleuger retrocés, però segueixen controlant una quantitat d'escons important —14, si hi incloem els reformistes—; en particular, el partit liberal, encara que dividit —dels seus 9 diputats, 5 són albistes, 2 romanonistes, 1 garciaprietista i 1 gassetista—, domina una gran part de les províncies de Lleida i Tarragona a través de sòlids cacicats que només els set anys d'hivernació político-electoral imposats per Primo de Rivera aconseguiran de dissoldre.

La crisi republicana continua, amb símptomes d'agreujament. Tot i que el Partit Radical, reduït de nou al clos barceloní, hipervalora, un any més, la seva dubtosa victòria sobre «los que odian a España con un odio

95. Ibid., 4-V-1923.

tan salvaje que nada en absoluto justifica»⁹⁶, el potencial polític del lerrouisme el condemna irremissiblement a un paper de minoria permanent. Les altres 6 actes que hom pot considerar republicanes tenen, totes, una connotació nacionalista —que oscilla entre el federalisme i el separatisme—, però es troben escampades per comarques i segueixen estratègies diferents —l'insurreccionalisme de Macià, el pertinaç obrerisme de Companys... —o, sovint, no tenen cap estratègia, ni altre objectiu que sobreviure i conservar la clientela local.

En conclusió, hom pot afirmar que les eleccions del 29 d'abril presenten, tant a nivell català com espanyol, una fesomia tradicional —«el resultado de siempre», jutja «La Vanguardia»⁹⁷—, però amb indicis nous i molt significatius; en l'àmbit estatal, la victòria del PSOE a Madrid, on obté les majories, i a Bilbao, prefigura la futura potència parlamentària del socialisme en els anys 30. Al Principat, el triomf moral d'Acció Catalana, que esdevé espectacular triomf material en les provincials del 10 de juny, assenyala l'ensulsiada de l'hegemonia regionalista a la ciutat de Barcelona, suposa el rebuig dels votants a un programa i a uns procediments que han dominat la història del catalanisme des del 1901 i anuncia la fi de l'etapa de direcció burgesa i conservadora en el desenvolupament del nacionalisme català, per bé que tots aquests processos no arribaran a consumir-se fins al 1931. De tota manera, el fracàs del regionalisme és evident —Cambó, considerant-se'n responsable, es retira de la política activa— i, juntament amb l'escalada de la protesta social, ajuda a explicar que la burgesia, amenaçada de desbordament en ambdós terrenys, accelerés la seva incorporació al projecte dictatorial que es forjava des de mesos enrera, i que es concretarà el 13 de setembre per obra del capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera.

* * *

Tot i que, al Principat, el nombre d'eleccions automàtiques per l'article 29 ha pujat fins a cinc (Santa Coloma, Balaguer, les Borges, Sort i Tremp), el percentatge que representen resta gairebé invariable, i molt baix —3'4%—, en relació amb el total de 146 casos, rècord en la història del règim. Per districtes, la participació més alta es registra a Solsona —84%—, i la més baixa a Barcelona-ciutat —37%—, seguida per Vic —47%—; per províncies, després de l'elevat abstencionisme del 1920, la participació puja molt poc —un o dos punts— a Barcelona i Tarragona, mentre creix un 9 i un 10% a Lleida i Girona, respectivament.

Com és lògic, la decisió del govern d'assolir una majoria parlamentària a qualsevol preu ha fet pujar la conflictivitat electoral fins a cotes inusuals, i això es manifesta no solament en la quantitat d'actes protestades —17—, sinó també en la gravetat de les impugnacions; sis casos (Bar-

96. «El Progreso», 6-V-1923.

97. «La Vanguardia» 3-V-1923.

—Quin «cuento» et portes, noia, amb això de la puresa!

(*"La Campana de Gràcia"*, 5-V-1923)

elona, Granollers, Torroella, Lleida, Cervera i Solsona) són debatuts al Congrés, el qual resol, en els dos darrers, la nul·litat i la suspensió del dret dels districtes a la diputació; a Lleida, atorga l'escó al reformista-ministerial, i a Granollers decideix convocar nova elecció.

* * *

L'elecció parcial de Granollers, fixada per al 26 d'agost del 1923, constitueix la darrera ocasió d'enfrontament entre la Lliga i el govern liberal que presideix García Prieto però domina Santiago Alba. El plantejament de la contesa és, d'altra banda, idèntic al de l'abril, amb el xoc entre el lligaire Trias de Bes, que representa l'opció catalanista-dretana i té el suport de jaumins, catòlics i Acció Catalana, i el liberal Torras Villà, que fa un paper d'esquerra-espanyolista i és ajudat pel Partit Radical; en la versió regionalista, es tracta d'una lluita «entre els ideals de Catalunya

i els que són partidaris que continuï ço que el govern *concentrat* fa al Marroc»⁹⁸.

Amb aquests preliminars, la campanya —breu i molt polititzada— consisteix, per part de la Lliga, a concentrar en la persona d'en Torras —representant d'«una política d'inconsciència i disbauxa que no pot menar sinó a la dissolució i a l'anorreament»⁹⁹— tota l'hostilitat contra la gestió del govern, i fer de la disputa de l'acta una mena de croada contra «el caciquisme i l'ulsterisme»¹⁰⁰. Només així, havent atribuït ambdues parts a l'elecció el caràcter de prova de força, s'explica el desenvolupament tempestuós dels comicis, sobretot a Granollers i Badalona; segons la versió regionalista¹⁰¹, 42 dels seus interventors foren detinguts, i molts d'altres amenaçats per «pinxos» lerrouxistes arribats de Barcelona, els quals, sota la direcció dels diputats Serradell, marquès d'Olèrdola i d'altres monàrquics, practicaren tota mena de violències i coaccions. A Badalona, de les topades entre «torristes» i lligaires en resultà mort un dels primers, i diversos ferits. I, com a culminació, l'escrutini revelà l'existència d'actes dobles per Sant Feliu de Codines; sense comptar els vots d'aquesta població, el resultat era:

J. Trías de Bes	5.498
F. Torras Villà	5.235

però segons que hom computés una o altra de les actes de Sant Feliu, la suma es decantava a favor de l'un (Trías, 5.759; Torras, 5.428) o l'altre (Torras, 5.755; Trías, 5.551) dels contrincants, de manera que la Junta del Cens es limità a lliurar certificats dels vots obtinguts als dos candidats i elevà la decisió al Tribunal Suprem¹⁰². Dissortadament, el cop d'estat militar esdevingut dues setmanes després impedí de conèixer el desenllaç d'aquest últim i exemplar episodi en la història electoral de la Restauració.

98. «La Veu de Catalunya», 21-VIII-1923.

99. Ibid., 24-VIII-1923.

100. Ibid., 26-VIII-1923.

101. Ibid., 27-VIII-1923; hom pot contraposar-la a la d'«El Liberal» de la mateixa data.

102. «La Veu de Catalunya», 30-VIII-1923.

13. Evolució global a Catalunya
de la correlació parlamentària
de forces polítiques entre
1901 i 1923

A les eleccions de 1901 només a Barcelona es va percebre el canvi que anava a alterar de forma irreversible el sistema de partits polítics a Catalunya. Les forces dinàstiques centralistes seguien l'any 1901 dominant completament els districtes catalans com ho havien fet durant més d'un quart de segle. El torn convencional liberal-conservador amb ample marge de victòria pel partit governant que organitzava les eleccions era encara un fet indiscutit.

DISTRIBUCIÓ DELS ESCONS DELS DISTRICTES DE CATALUNYA AL CONGRÉS DE DIPUTATS

	1901	1903	1905	1907	1910	1914	1916	1918	1919	1920	1923
Monàrquics											
dinàstics (total)	33	25	26	3	16	17	19	9	13	16	12
Regionalistes	6	5	7	16	9 ¹	12	13	21	16 ⁶	17 ⁸	21 ¹⁰
Tradicionalistes	1	—	—	6	2	1	1	2	2	1	1
Republicans (total)	4	14	11	19	17 ²	10 ³	9 ⁴	10 ⁵	11 ⁷	9 ⁹	8 ¹¹
Reformistes	—	—	—	—	—	4	2	2	2	1	2

NOTES:

1. L'acta de Francesc Macià és comptabilitzada com regionalista el 1907 i el 1910, i després s'afegeix a les republicanes, si bé guardà la seva posició nacionalista independent.
2. Dels 12 republicans tots eren de la UFNR excepte els 5 del PRR per la ciutat de Barcelona.
3. Només 1 radical per Barcelona ciutat.
4. Dos eren del PRR i sortiren per la ciutat de Barcelona.
5. Un d'ells socialista dins la coalició esquerrana, i cap radical.
6. Un d'ells de la Federació Monàrquica Autonomista, propera a la Lliga Regionalista.
7. Tres radicals, un d'ells per Barcelona, aliat amb el PRC.
8. Quatre de la FMA, pròxima a la Lliga.
9. Quatre radicals, un nacionalista, dos del PRC i la resta independents autonomistes.
10. Un de la FMA i un regionalista pròxims a la Lliga.
11. Dos radicals i un nacionalista independentista.

Però a les eleccions de 1903 i de 1905 el retrocés irreparable que els partits dinàstics havien experimentat a Barcelona l'any 1901 començà a propagar-se a la resta de Catalunya. El nombre de districtes amb candidat únic que l'any 1901 era de 14, baixà a les dues eleccions de 1903 i 1905 a

4. Les eleccions començaven a ésser disputades a molts llocs. Davant la doble ofensiva republicana i regionalista, els monàrquics es trobaren obligats a limitar-se a presentar un sol candidat, liberal o conservador, per tal de no dividir els vots addictes al sistema en els districtes on les forces adversàries plantejaven batalla. No fou, però, fins a les eleccions de la Solidaritat Catalana quan es produí la ruptura. El clima d'agitació arribà a districtes on mai no s'havia fet una veritable campanya electoral i els dinàstics abandonaren nou districtes sense lluita a la coalició catalanista, en els quals havien guanyat sense dificultats a la major part dels casos. Els candidats monàrquics no estaven en disposició de canviar el vot passiu de les clienteleles personals facilitades pels cacics per la conquesta del vot actiu dels electors independents, ni volien substituir les ficcions electorals per la lluita efectiva amb interventors i escrutini real.

Després de la Solidaritat Catalana no es reconstruïa mai més la situació política anterior, encara que la desil·lusió i la frustració davant l'esterilitat pràctica d'aquella coalició nacionalista excessivament ampla i per això excessivament contradictòria, va permetre que les forces dinàstiques reconquerissin part del terreny perdut. A les eleccions de 1910 no hi hagueren més que tres districtes guanyats sense lluita, tots tres de la part muntanyenca septentrional de la demarcació provincial de Lleida, però dos foren per a la Lliga i només un per a un candidat ministerial. Els esforços dinàstics tingueren el seu fruit i obtingueren 16 actes l'any 1910, fins assolir-ne el màxim de 19 l'any 1916, atorgant sempre una superioritat numèrica considerable al partit del govern.

Però la màquina electoral hagué d'ésser forçada, les denúncies per fraus diversos afectaren un nombre creixent de districtes: es passà a 19 a les eleccions de 1914 i a 15 a les de 1916. Les dues terceres parts de les denúncies d'irregularitats s'adreçaren contra diputats dinàstics encasellats. A més a més, la recuperació parcial dels monàrquics alternant entre 1910 i 1916, es trobà amenaçada pel lent augment dels escons ocupats pel catalanisme conservador. La Lliga Regionalista, després de la davallada de 1910, que la situà en un punt gairebé igual a l'anterior a la Solidaritat Catalana, va obtenir, l'any 1916, 13 escons, xifra molt propera a l'aconseguida l'any 1907, tot i haver de lluitar aquest any amb la coalició electoral de republicans nacionalistes i radicals i amb l'activitat extraordinària desenvolupada pels agents del govern Romanones-Alba.

Entretant els republicans, cada vegada més dividits i desconcertats, alhora que perdien per molt temps les majories a Barcelona a partir de 1916, veien reduir-se llur nombre total d'escons de 17 l'any 1910 —la mateixa xifra que amb la Solidaritat Catalana, però amb l'emergència de cinc radicals— a 9 l'any 1916 o 11, si afegim els dos diputats reformistes que eren considerats com a dissidents de dreta disposats a col·laborar amb la Monarquia en determinades condicions. En contrast amb la intensa agitació social del sexenni que transcorre des de la gran crisi política de 1917 fins a la dictadura de Primo de Rivera, la representació parlamentària dels republicans s'estanca, la manca de coordinació s'aguditza malgrat les aliances electorals de 1918 i 1919. Al retrocés de les esquerres petit

burgeses amb voluntat més o menys ferma de reformes socials, correspon la resistència de les forces dinàstiques que conserven encara la quarta part dels escons per Catalunya. I a més la feblesa republicana va acompanyada de la prepotència de la Lliga Regionalista, si bé l'auge de l'anarcosindicalisme i l'agudització de la lluita de classes degradada pel terrorisme roig i blanc, fan perdre a sectors molt diversos interès per les eleccions a mesura que perden la confiança en les possibilitats de canvi dins un constitucionalisme cada vegada més immobiliària, que no és capaç de governar sense recórrer a l'estat d'excepció mentre segueix frustrant totes les aspiracions catalanes a l'autonomia política.

No obstant això, abans de l'extensió d'aquest ambient de frustració, les eleccions de 1918 marquen el moment estel·lar de la carrera del catalanisme conservador. La Lliga arriba aparentment sola, sense les aliances de 1907, als 21 diputats, superant la cota de la Solidaritat Catalana —16—, si bé es beneficia de la posició que li atorga el fet d'ésser per primera vegada una força governamental. Tot i que la Lliga aconsegueixi gairebé la meitat de la representació parlamentària per Catalunya, encara ha d'enfrontar-se a l'ofensiva desesperada dels dinàstics centralistes, després de la campanya autonomista de 1918-1919. La *Unión Monárquica Nacional*, recuperà encara a les eleccions de 1919 i de 1920 bona part dels escons perduts pels dinàstics i els 9 llocs de 1918 pujarien a 16 l'any 1920 —xifra només equivalent a la de 1910, però no a l'aconseguida l'any 1916. A les eleccions de 1923, el fracàs de les dretes espanyoles a Catalunya resulta evident i amb penes i treballs aconsegueixen 12 escons.

A primer cop d'ull, la situació de la Lliga Regionalista sembla excel·lent l'any 1923. Amb els monàrquics i catòlics regionalistes que simpatitzen amb ella a la seva dreta, la Lliga té aparentment el mateix nombre d'escons que l'any 1918. Però cal tenir en compte que el Tribunal Suprem i el Congrés no donen com a vàlides tres actes regionalistes per diverses irregularitats comeses, que el catalanisme conservador ha perdut vots a Barcelona i s'ha trobat amb la sorpresa de l'èxit del primer candidat presentat pels dissidents d'Acció Catalana, un èxit anul·lat per una tupinada que, alhora que desprestigia la Lliga, beneficia una figura tan desacreditada del radicalisme com Emiliano Iglesias. Les posicions de la Lliga són més fràgils l'any 1923 del que reflecteixen les xifres d'escons parlamentaris assolides per cada partit i el fracàs regionalista a les provincials d'aquell any demostra aquesta fragilitat. Si per un costat els monàrquics dinàstics es veuen obligats a reconèixer a Catalunya l'hegemonia de la Lliga sobre l'espai polític dretà, per altre costat li continuen negant a Madrid l'única cosa que podia refer la imatge catalanista del partit de Cambó: el traspàs de serveis i de recursos estatals a la Mancomunitat. Dos fenòmens contribueixen a encobrir la profunda crisi de la Lliga Regionalista abans de la dictadura de Primo de Rivera: la decadència irreversible de les forces dinàstiques al Principat i la davallada de les forces republicanes —tant les nacionalistes com les unitàries— les quals, de 14 diputats per Catalunya han baixat a 8 l'any 1923. Acció Catalana, però, amenaça seriosament el futur de la Lliga Regionalista.

Si prenem com a índex de normalitat en el procés electoral la proporció d'actes impugnades, ens trobem que entre 1910 i 1923, a 13 dels 36 districtes catalans —o sigui a la tercera part— es registraren denúncies de compra de vots, falsificació d'actes i altres adulteracions, amb un màxim de 19 actes impugnades l'any 1914 i un mínim de 8 l'any 1919. Això, però, no és signe d'una corrupció més gran dels costums polítics, significa que els fraus que abans es cometien sense denúncia, ara troben major oposició, a la vegada que la competitivitat més alta fa intolerable allò que abans passava sense protesta. De fet el major nombre de denúncies indica la transició decidida cap a un comportament polític més honest i racional. Les forces de l'antic sistema segueixen presents no obstant, per escepticisme, per inèrcia i pel poder de concedir millores d'infraestructura als pobles que els dona el seu control de l'aparell estatal. Fora de Barcelona el doble setge dels monàrquics dinàstics pels regionalistes i pels republicans donà resultats desiguals. Si ens atenem a l'observació dels resultats de les darreres quatre eleccions parlamentàries —1918-1923—, es comprova que la mitjana d'escons guanyats pels dinàstics representa gairebé el 27% a la província de Barcelona, més del 33% a la de Girona, el 37,5% a la de Lleida i prop del 47% a la de Tarragona.

El desinterès ciutadà i la fossilització del sistema de forces s'evidencia en les parlamentàries d'abril de 1923 amb la duplicació del nombre de districtes amb candidat únic: 10 casos en comptes dels 5 de 1920, i dels 3 de 1918 i 1919. Aquest signe d'anquilosament no arriba a ésser contradit pel lleu augment del nombre de casos amb competició trinària: 5 en lloc dels dos de l'any 1920.

A continuació oferim un quadre amb el nombre de districtes de Catalunya —excloent la circumscripció urbana de Barcelona on hi hagué respectivament candidatura única, o ben al contrari pugna entre tres o quatre candidatures i també els districtes on es registrà impugnació formal del resultat per irregularitats o fraus.

ELECCIONS	Districtes amb candidat únic	Districtes amb 3 o 4 candidatures	Actes impugnades formalment
1901	14	4	4
1903	4	8	9
1905	4	7	8
1907	9	3	0
1910	3	11	9
1914	2	9	19
1916	6	3	15
1918	3	5	14
1919	3	7	8
1920	5	2	12
1923	10	5	17

El nombre de casos de competició trinària va en augment de 1901 a 1910, alhora que baixen els casos de candidat únic i s'incrementen els de denúncia formal d'adulteracions. Al mateix temps, tal com veurem, es percep en termes generals un augment gradual de participació electoral fenomen que està en consonància amb l'evolució de les dades esmentades.

Les eleccions de la Solidaritat Catalana constitueixen l'excepció: l'augment de les candidatures úniques i del descens bruscat de les competicions trinàries no és signe en aquesta ocasió de desmobilització, sinó de retirada de candidats ministerials davant una mobilització sense precedents i una polarització en dos blocs. L'honestetat de la consulta no és posada en qüestió: cap acta no resulta impugnada. A les eleccions de 1910, ensems que es registra una competitivitat més gran —màxima de casos de pugna trinària en part a causa de la presentació fora de Barcelona de nombrosos candidats radicals, en general sense èxit— i es retorna a les xifres de denúncia dels resultats del període anterior a 1907, la participació electoral assoleix la seva cota màxima. I encara que l'obligatorietat del vot per funcionaris i contribuents i el desig de les autoritats locals de donar una impressió de responsabilitat cívica als seus superiors ha pogut inflar les taxes de participació, aquestes concorden amb els signes de major competició. A partir de 1916 es nota una tendència al descens dels casos de competició trinària, sense una reducció significativa del nombre d'impugnacions dels resultats: sense un augment notable dels casos de candidatura única, amb excepció de les darreres eleccions parlamentàries abans de la Dictadura, en què a la vegada es redueix la competitivitat i augmenten les denúncies de frau, al contrari del que havia ocorregut abans de 1907. I tot això s'acompanya d'una tendència al descens de la participació electoral especialment perceptible entre 1919 i 1923.

PARTICIPACIÓ ELECTORAL
(Mitjana dels districtes de cada província)

ELECCIÓ	Circumscripció de Barcelona	Província de Barcelona	Província de Girona	Província de Lleida	Província de Tarragona
1901	21,1	57	51,4	66	59
1903	45,6	63	68	67	66
1905	28,9	56	57,4	60,5	62,4
1907	59,8	56,6	57,2	66,1	68
1910	57,9	72	77,3	76	72
1914	43,1	68,1	72,8	71,9	69,3
1916	37,3	64,2	70,2	65,9	69,9
1918	43,3	68,6	70,3	67,8	67,8
1919	49,4	64,6	63,9	58,5	61,4
1920	29,4	60	58,3	63,6	58,6
1923	37,7	62,6	68,7	71,9	59,7

La primera tendència que es fa palesa és que el percentatge de votants és, a la ciutat de Barcelona, notablement inferior sempre al terme mitjà de les quatre demarcacions provincials. Com que les dades de Barcelona són d'una autenticitat superior, cal dubtar de la fiabilitat dels resultats a moltes contrades rurals on les altes taxes de participació no reflecteixen cap mobilització, sinó la capacitat manipulatòria incontrolada dels responsables de realitzar l'escrutini. En general, hom comprova que els districtes emancipats, i especialment on els republicans tenen més força, la participació electoral és inferior als districtes amb menys competitivitat en els quals, a vegades, es registren percentatges molt alts de participació, fins i tot presentant-se un candidat únic —abans de l'aplicació de l'article 29 de la llei de 1907 que dispensava de celebrar l'elecció—, la qual cosa els treu fiabilitat.

Tot i el caràcter abstracte i poc significatiu d'un percentatge obtingut de la mitjana d'unes taxes de participació molt diverses de districtes molt diferents que hom agrupa en divisions tan artificials com les provincials, aquestes dades permeten una primera aproximació a l'evolució de la participació electoral. Aquesta puja bruscament de forma general a les eleccions de 1903, a les quals es produí el gran avenç republicà, davalla després a les eleccions de 1905, col·locant-se a un nivell general proper al de 1901, i torna a experimentar un nou augment a les eleccions de la Solidaritat Catalana a la ciutat de Barcelona —cota màxima del període a la circumscripció— i a les províncies de Lleida i de Tarragona, però no a les de Barcelona i Girona, possiblement pel nombre elevat de candidats solidaris que en aquestes províncies es presenten en solitari.

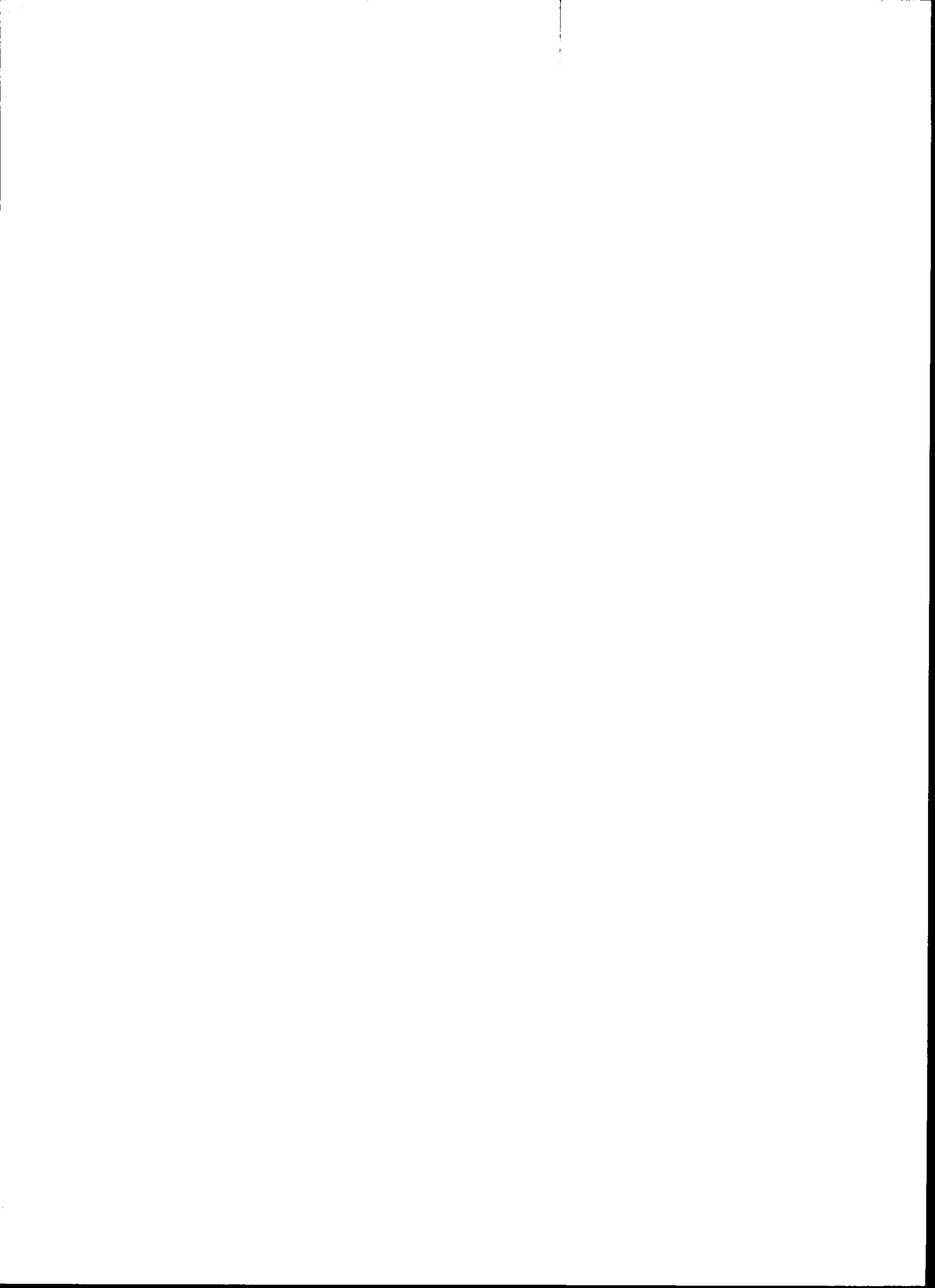
El percentatge de participació electoral assoleix el seu punt més alt a les eleccions de 1910, a les quatre demarcacions provincials, mantenint-se a partir d'aquest moment i fins al 1923, en un percentatge generalment més baix a les províncies de Barcelona i Tarragona que no a les de Girona i Lleida. Durant les tres eleccions parlamentàries de 1914, 1916 i 1918, la mitjana participativa baixa gradualment pertot arreu, especialment a les demarcacions provincials de Girona i Lleida que l'any 1910 havien registrat les taxes més altes de votants. La baixa s'accelera entre 1919 i 1923, assolint el seu punt més baix a les eleccions de 1920 a la ciutat i a la província de Barcelona, així com a les de Girona i Tarragona, però no, en canvi, a la de Lleida, el mínim participatiu de la qual té lloc el 1919. Les darreres eleccions parlamentàries abans de la Dictadura, registren una represa modesta i poc rellevant a Barcelona ciutat i província i a Tarragona, represa que és, en canvi, més important a les demarcacions provincials de Girona i Lleida, amb percentatges semblants als de 1918.

PERCENTATGES D'ESCONS OCUPATS ENTRE 1901 I 1923 PER LES
PRINCIPALS FORCES POLÍTiques A CADA PROVÍNCIA

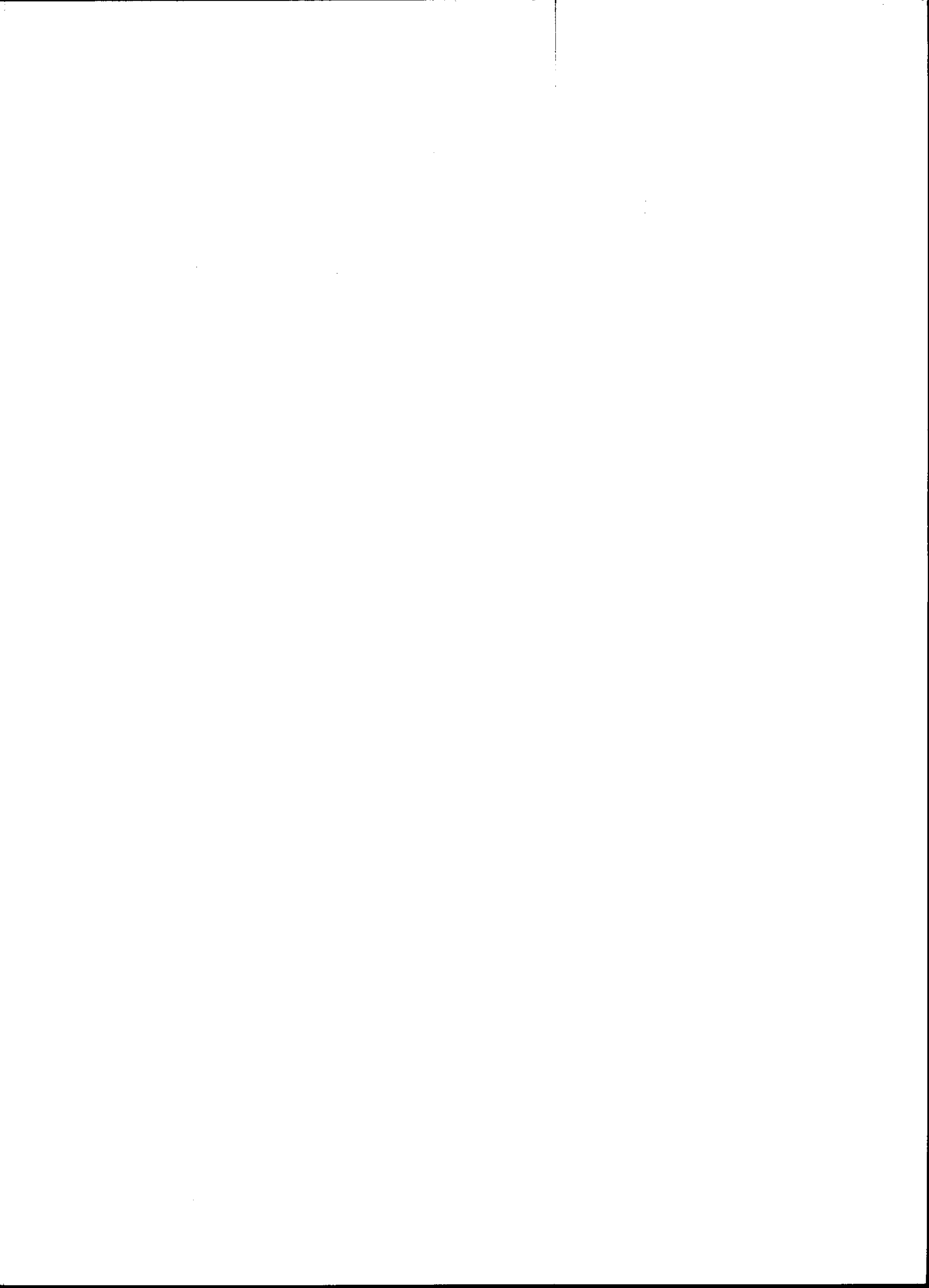
PROVÍNCIES	Monàrquics	Regionalistes i FMA	Republicans + reformistes
Barcelona	38,4	39	16,7
Girona	38	26	26,1
Lleida	53	18	23,6
Tarragona	56,8	5,6	35,2

El regionalisme només començà a substituir els dinàstics centralistes a la província de Tarragona de forma tardana i molt limitada, per això s'observa que fou la demarcació provincial on els monàrquics alternants conserven més força. Semblant va ésser el cas de la província de Lleida per bé que aquí el regionalisme penetrà en proporció més gran i la força del republicanisme de les diverses tendències —amb predomini nacionalista— fou inferior a Lleida que a Tarragona, la província en què assolí el republicanisme un arrelament més ample; també aquí era predominantment catalanista, però fou l'única província catalana on els radicals aconseguiren alguns èxits fora de la ciutat de Barcelona. Sorpren que la província més industrialitzada i urbanitzada, la de Barcelona, fos on la irradiació del republicanisme resultés més feble, i encara amb el pas d'alguns dels seus representants al reformisme, accidentalista i més moderat. El radicalisme barceloní no aconseguí cap victòria fora de la capital. En canvi, la Lliga Regionalista i els seus aliats i afins obtingueren la màxima irradiació a la província de Barcelona, desplaçant de les seves posicions no sols els dinàstics, sinó alguns republicans. Mentre que a les províncies de Barcelona i Girona els dinàstics només obtingueren durant tot el període poc més d'un terç dels escons i al final d'aquell conservaren escassament la quarta part dels districtes, a les províncies de Lleida i Tarragona els monàrquics controlaren durant tot el període estudiat més de la meitat dels escons i el 1923, i a desgrat de llur retrocés davant el regionalisme, encara tenien el 37% de la representació parlamentària de les comarques lleidetes i la meitat de les tarragonines. Quant als tradicionalistes, les victòries dels quals no són incloses en els percentatges del quadre anterior, trets dels nuclis que tenien als districtes d'Olot, Vic, Girona, Cervera i a certs punts de la circumscripció de Tarragona, ben poca representació parlamentària aconseguiren sense el vist i plau de la Lliga, que tendí a satellitzar o a substituir els tradicionalistes.

14. La trajectòria global
de l'electorat de la ciutat de
Barcelona entre 1901 i 1923

La dada que reflecteix millor la base social efectiva d'un partit és el percentatge d'electors censats que el vota. El quadre següent recull la proporció del cens electoral barceloní que donà suport en cada ocasió a cada candidatura i el percentatge d'electors que s'abstingué, com a extracte de les dades que detalladament reproduïx l'apèndix 1 del llibre. Cada ciutadà podia votar cinc candidats —és a dir, la xifra d'escons reservada a les majories, ja que dos es reservaren a les minories—, però podia combinar noms de candidatures diverses o votar un nombre inferior al que tenia dret. Per això, els candidats d'una mateixa candidatura no treien mai el mateix nombre de vots. Sumant els vots de totes les candidatures i dividint el resultat per cinc s'obté el nombre de votants, bé a tota la circumscripció, o bé a cada districte municipal. I dividint el nombre de vots d'una candidatura per la mateixa xifra s'aconsegueix el nombre de votants que li donà suport. Quan es presenta una candidatura per minories —per exemple dos candidats radicals, com als comicis de 1920 i 1923— s'ha optat per obtenir la mitjana de la candidatura perquè els resultats demostrin que normalment hi ha disciplina de vot i no s'acostuma a fer *panachage*, és a dir, a combinar noms de llistes o candidatures diferents.

La xifra del cens electoral utilitzada a cada elecció és durant els anys 1901, 1903, 1905, i 1907 la que consta a l'Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona i, posteriorment, la publicada després del 21 d'abril de cada any al Butlletí de la Província, ja que pel decret del 26 de febrer de 1910, és a partir de les darreries d'abril quan figuren a les llistes municipals les rectificacions del cens amb vista a les pròximes eleccions, si bé no és fins al setembre que el cens es dona per definitiu, encara que el pes de les reclamacions era sempre insignificant.

**RESULTATS DE LES ELECCIONS PARLAMENTÀRIES A LA CIUTAT DE
BARCELONA**
(PERCENTATGE DEL CENS QUE VOTA CADA CANDIDATURA)

	No voten	Lliga Regionalista	Unió Republicana	PRR	UFNR	Renovació Republicana Autonomista (1916)	Coalició Republicana (1914, 1916, 1919)	Coalició d'Esquerres (1918)	Coalició Monàrquica	Carlins	Solidaritat Catalana (1907)	Republicans anti-solidaris (1907)	PSOE	Acció Catalana (1923)
1901	79'8	6'3	4'4						4'9					
1903	54'4	9'8	30'6							3'6				
1905	71	10'2	18'2											
1907	40'1										43'3	17'4		
1908	47										29'5	23'4		
1910	42	11'5		22'5	17'2				6'7					
1914	56'8	18'7					15'9							
1916	62'6	16'3				7'1	13'1							
1918	56'6	24'6 ₁						18 ₃						
1919	50'5	22,2					16'5		8				2'4 ₄	
1920	70'5	15'5		8'8 ₂					5					
1923	62'2	11'6		10'2									2	9'4

1. Des del 1918 la Lliga inclou a les seves llistes el jaumí Narcís Batlle, el qual surt elegit fins al 1923 amb la llista regionalista. No es fa distinció de filiació en aquest cas.
2. El Partit Republicà Radical presenta només candidatura per minories amb dos candidats a les eleccions de 1920 i 1923.
3. La Coalició d'Esquerres de 1918 comprenia el Partit Republicà Català, el Partit Republicà Radical i el Partit Socialista Obrer Espanyol.
4. El PSOE presenta candidatura només per minories, els anys 1919 i 1923.
5. El quadre no recull candidatures individuals que obtingueren pocs vots ni els vots en blanc i nuls.

Si entre 1901 i 1914 la correlació de forces polítiques és fluctuant a Barcelona, en canvi l'estructura del comportament electoral experimenta a partir de 1914 pocs canvis fins al 1923. La participació electoral comença essent molt baixa, però puja bruscament el 1903 amb un allau de vots nous a favor de la coalició de tots els republicans, unitaris i federals, mentre que els monàrquics dinàstics deixen de presentar candidatura pròpia i la Lliga es beneficia d'esdevenir el representant gairebé únic de les dretes a la ciutat de Barcelona, amb excepció dels carlins que reben només el suport del 3,6% del cens i no tornaran a presentar-se rivalitzant amb la Lliga a Barcelona, un cop comprovada la força extraordinària de les esquerres, tot i les dificultats creixents per a seguir aliades i conservar els vots de menestrals i obrers.

A les eleccions parlamentàries de 1905 augmenta l'abstenció en més

de setze punts, alhora que baixa en dotze punts la proporció de l'electorat que dona suport a la Unió Republicana i, en canvi, la Lliga nota una lleugera ampliació de la seva base. El regionalisme segueix sense tenir rival de dretes a la circumscripció urbana de Barcelona, però continua trobant l'hostilitat declarada dels governs monàrquics alternants. A la resta de Catalunya, la Lliga progressa molt lentament i només la Solidaritat Catalana li permetrà de donar el gran salt obtenint 16 escons a tot el país, en lloc dels 7 aconseguits el 1905.

Les eleccions de 1907 suposen una mobilització excepcional i caldrà esperar els anys 1931-1936 per a igualar i superar la cota del 59% de participació assolida a Barcelona amb la Solidaritat Catalana. El 42 % del cens que vota la candidatura solidària supera de bon tros el que havia estat fins aleshores la base electoral de les forces conservadores, part de les quals copsen en la Solidaritat Catalana el mal menor davant les hosts republicanes antisolidàries acabdillades per Lerroux, les quals obtenen els vots d'una proporció de l'electorat no gaire inferior a l'obtinguda per la Unió Republicana abans de la seva divisió entre solidaris i antisolidaris, entre catalanistes i anticatalanistes. Les eleccions de 1908 reflecteixen el desengany d'una part de l'electorat de la Solidaritat Catalana i una millora de les posicions dels seguidors de Lerroux.

Després de la gradual desintegració de la Solidaritat Catalana i de la ruptura radical entre dretes i esquerres, amb motiu de la Setmana Tràgica i la repressió que la seguí, la circumscripció de Barcelona passa a una pugna electoral triangular —inicialment quadrangular donat l'intent dels monàrquics de refer llur posició a la ciutat—; però aquesta competició triària no podia durar dins el marc del sistema electoral majoritari desfavorable a la força que restés col·locada en tercer lloc, en aquest cas la UFNR, resultat de la fusió —insuficientment aconseguida— dels tres grups republicans proclamats solidaris l'any 1906. De moment, als comicis de 1910 el manteniment d'una alta participació electoral —inferior només en dos punts a la de 1907— afavorí les esquerres tal com s'esdevingué l'any 1903, i les majories són per als radicals —amb el 22'5% del cens o sigui cinc punts més que la base electoral aconseguida l'any 1907 —i les minories per a la UFNR, recolzada pel 17,2% de l'electorat, mentre la Lliga sofreix una fulminant desfeta que la fa retrocedir a la seva base electoral de 1905. Tanmateix les dretes espanyoles gosen presentar de nou candidatura, animades per la manca d'un bloc d'esquerres, si bé el fracàs d'aquest intent portaria els dinàstics a no tornar a presentar batalla a la Lliga Regionalista, a Barcelona, fins al 1919, sota la bandera de la *Unión Monárquica Nacional*.

Les esquerres no aconsegueixen conservar l'ampla base electoral que l'any 1910 representa gairebé el 40 % del cens barceloní. A les eleccions de 1914 l'augment de l'abstenció en 14 punts reflecteix l'inici d'un llarg període de retraïment d'una fracció creixent de les classes subalternes i representa un cop molt dur per a la coalició republicana pactada pels radicals —que estan perdent electorat obrer— i la UFNR, part dels votants de la qual rebutgen escandalitzats aquesta aliança imposada pel redre-

çament de la Lliga Regionalista. De 1910 a 1914 el catalanisme conservador veu ampliar la seva proporció d'electors d'un 11,5% a un 18,7% del cens barceloní, mentre que els republicans espanyolistes i catalanistes associats només obtenen els vots del 15,8%. La fase expansiva de la burgesia catalanista durarà fins als inicis de 1919, sense que li afecti en absolut l'absència electoral que afebleix greument els republicans.

A les eleccions parlamentàries de 1916, l'intent d'oposar una força que sigui alhora nacionalista i obrerista a la fracassada coalició del PRR i la UFNR només obté el suport del 7,1% del cens barceloní, poc més de la meitat del suport assolit per la coalició republicana dominada ja pels radicals, que conquereixen els dos escons de les minories a la ciutat de Barcelona. A la visita d'aquesta experiència, no és estrany que a les eleccions de 1918 el Partit Republicà Català renovi l'antiga aliança amb els radicals que molts dels dirigents del nou partit havien condemnat, per bé que amb la novetat d'afegir-hi el PSOE en una candidatura que reivindica la protesta democràtica de l'Assemblea de Parlamentaris i la vaga general de 1917, a la vegada que acusa la Lliga Regionalista d'haver traït el moviment a canvi de l'entrada dels seus homes per primera vegada en un govern monàrquic de concentració, testimoni de la fragmentació i esgotament dels partits dinàstics espanyols

De moment, el febrer de 1918, la Lliga veu aprovada la seva discutida trajectòria per una ampla base electoral, la més gran aconseguida pel partit: 24,6% del cens barceloní. Els votants confien encara en la combinació d'oposició al sistema i col·laboració possibilista. Nou mesos després la Lliga Regionalista revalida el seu nacionalisme en sortir del govern de concentració i posar-se al capdavant de la campanya pro-Estatut d'Autonomia, de novembre de 1918 a febrer de 1919. La voluntat demostrada de col·laborar amb la Monarquia no li serveix aleshores a la Lliga per aconseguir el més petit grau d'autonomia per a Catalunya. La intransigència centralista de tots els grups monàrquics deixa al costat de la Lliga i dels nacionalistes republicans catalans únicament les petites minories parlamentàries de reformistes, radicals i socialistes, que recolzen el moviment nacional català per a combatre els partits monàrquics. Però la Lliga ni pot ni vol passar al bàndol republicà, tot i que el fracàs final de la campanya representa el fracàs de la via gradual i possibilista de la Lliga cap a l'autonomia sense canvi de règim.

A desgrat del clima d'agitació política i social que viu el país, els catalanistes republicans que intenten d'establir lligams amb el moviment obrer, no aconsegueixen beneficiar-se a curt termini de la frustració de l'estratègia de la Lliga. Amb la vaga de la Canadenca comença el febrer de 1919 un període d'intensificació de la lluita de classes i l'auge de la CNT que acapara el primer pla de l'escena política. La burgesia catalana posa aleshores sordina a les reivindicacions autonòmiques perquè els seus interessos de classe demanen donar suport a l'estat d'excepció a la província de Barcelona, i, per altra banda, la CNT, tot i la catalanitat conscient d'alguns dels seus dirigents, persisteix en la seva inhibició respecte al moviment nacional català.

A les eleccions parlamentàries de 1919, que tenen lloc en plena repressió antisindicalista, la Lliga comença a perdre vots a Barcelona, si bé conserva encara el 23'2% del cens electoral al seu costat. Una pèrdua semblant experimenta la coalició d'esquerres que ha perdut els socialistes, els quals per separat només atreuen els vots d'un 2'6% de l'electorat, malgrat presentar únicament dos candidats, combinables amb tres de la llista dels republicans.

La Lliga topa el 1919 amb la competència activa i hostil de la UMN, constituïda el febrer d'aquest any com a bloc monàrquic anticatalanista i antisindicalista. La dreta monàrquica centralista ha decidit de no seguir deixant a Barcelona el camp conservador lliure a la Lliga, tal com havia fet durant les tres eleccions parlamentàries anteriors. Amb l'esperança de captar el suport d'electors conservadors espantats per l'onada anarcosindicalista, per l'espectre revolucionari rus i per la recent posició radical de la Lliga en companyia de les esquerres, el bloc monàrquic reaccionari no tem ja afavorir indirectament els republicans dins les rígides regles del sistema majoritari, perquè la coalició republicana ha fet palesa una i altra vegada la seva feblesa electoral, mentre la radicalització de la lluita de classes impulsa la UMN, suport incondicional del nou Sometent i de la repressió del sindicalisme. No obstant això, la UMN només obté els vots del 8% del cens barceloní, que, sumat al 22% de la Lliga, dóna la mida de l'ampliació de l'electorat dretà i revela l'existència d'una abstenció de dreta que no s'ha d'ignorar, tot i que quantitativament sigui inferior a l'abstenció d'esquerres. Desconeixem per quina raó el cens electoral de 1918 a 1919 ha baixat de 154.000 a 139.000 electors, sense que hi hagi cap signe d'abandó de la ciutat pels immigrants recents que pugui justificar aquesta reducció incomprensible, que ens dóna com a conseqüència una taxa de participació electoral superior a la de 1918, fenomen que no està d'acord amb l'ambient general.

Les eleccions parlamentàries de 1920, celebrades quan ja s'ha desencadenat la repressió implacable del governador Martínez Anido, protector del Sindicat Lliure en guerra terrorista amb la CNT, donen la proporció més alta d'abstenció des del 1910 a la ciutat de Barcelona. Totes les forces que concorren als comicis, experimenten notables pèrdues de votants. Però mentre la base electoral de la Lliga baixa del 22,2% al 15,5% del cens barceloní, la caiguda dels republicans és encara més gran, davallant del 16,5% al 8%. Signe premonitori de la davallada és la presentació només d'una candidatura de dos radicals, junt amb l'eclipsi del Partit Republicà Català, el líder del qual Francesc Layret ha estat assassinat un mes abans per pistolers del Sindicat Lliure. L'abstenció ha colpit de nou les esquerres més durament que no les dretes; per bé que el fracàs de la UMN no és gaire menor que el republicà, perquè ha vist reduir-se el suport del cens barceloní del 8 al 5%. Aquest segon fracàs de la UMN resulta definitiu i a les eleccions de 1923 ja no presenta candidatura a la ciutat de Barcelona.

La victòria de la Lliga sobre la UMN s'ha realitzat de tota manera al preu de reforçar la línia conservadora i minimalista del partit. L'aliança electoral permanent amb els tradicionalistes jaumins a Barcelona, el silenci

davant el règim de terror del general Martínez Anido, el mandat del qual sobrevis a tres canvis de govern, i la segona col·laboració ministerial de Cambó en un govern presidit per Maura, sense que es pugui esperar ja cap contrapartida favorable per a la causa autonòmica, són els signes de la dretanització de la Lliga Regionalista i de la pèrdua de voluntat nacionalista. Si gràcies a aquesta línia la Lliga arracona la UMN, també provoca al seu propi si l'escissió d'Acció Catalana el 1922, formació que pretén recuperar l'espai nacionalista i centrista que la Lliga està abandonant. El predomini polític de la Lliga de 1918, esdevé després mer predomini electoral. El moviment nacional roman en plena crisi. La Lliga ha perdut l'hegemonia a partir de l'hivern de 1919, sense que hom arribi a articular a la seva esquerra un conglomerat polític que la pugui desplaçar i succeir en la direcció del catalanisme.

Les eleccions legislatives d'abril de 1923 revelen la gravetat de la davallada de la Lliga a Barcelona. Tot i trobar-se deslliurada de la competència de la UMN —els monàrquics presenten un sol candidat en solitari— el regionalisme obté únicament els vots d'un 11,6% del cens electoral, proporció gairebé tan baixa com en els temps heroics de 1903, 1905 i 1910, sense, però, que la majoria dels sufragis vagin a parar als republicans com succeïa en el primer decenni del segle. La candidatura republicana torna a limitar-se a Alexandre Lerroux i Emiliano Iglesias. Els radicals aspiren només a les minories i obtenen el suport del 10,2% del cens barceloní, un progrés sense rellevància respecte als resultats de 1920. El PSOE torna a presentar com l'any 1919 una candidatura per minories amb dos socialdemòcrates catalanistes: Manuel Serra i Moret i el vell cooperativista Joan Salas Anton; però la candidatura no supera el 2% de l'electorat barceloní, refractari al socialisme: un fet desconcertant en una gran ciutat industrial que segueix sota la influència de l'anarcosindicalisme, malgrat l'afebliment i les divisions latents de la CNT que acaba de sortir d'una llarga repressió.

La novetat de 1923 radica en aquest 9,6% del cens que vota el republicà nacionalista Antoni Rovira i Virgili, candidat en solitari d'Acció Catalana, el qual ha rebut sufragis de votants de la llista de la Lliga, en detriment de l'aliat jaumí, i vots d'electors nacionalistes de centre-esquerra que s'havien abstingut l'any 1920. Només una manipulació fraudulenta dels resultats al districte VII deixa en Rovira i Virgili sense acta en benefici d'Emiliano Iglesias, un escàndol que la Lliga no anul·la expulsant el regidor regionalista considerat responsable de la maniobra. L'èxit sorprenent d'Acció Catalana en la primera prova electoral a la qual participa fa témer a la Lliga que es troba davant un nou i perillós rival, mentre que els radicals, també alarmats, tendeixen a recaure en el vell anticatalanisme, que havia estat molt atenuat però no eliminat en el decurs del darrer decenni.

La confrontació trinària es confirma a les eleccions provincials de juny a la ciutat de Barcelona. Acció Catalana venç la Lliga Regionalista. La primera guanya a Barcelona tres llocs, els radicals aconseguixen els altres i la Lliga resta amb dos. La Dictadura de Primo de Rivera arriba en el moment culminant de la crisi del moviment nacional i del moviment

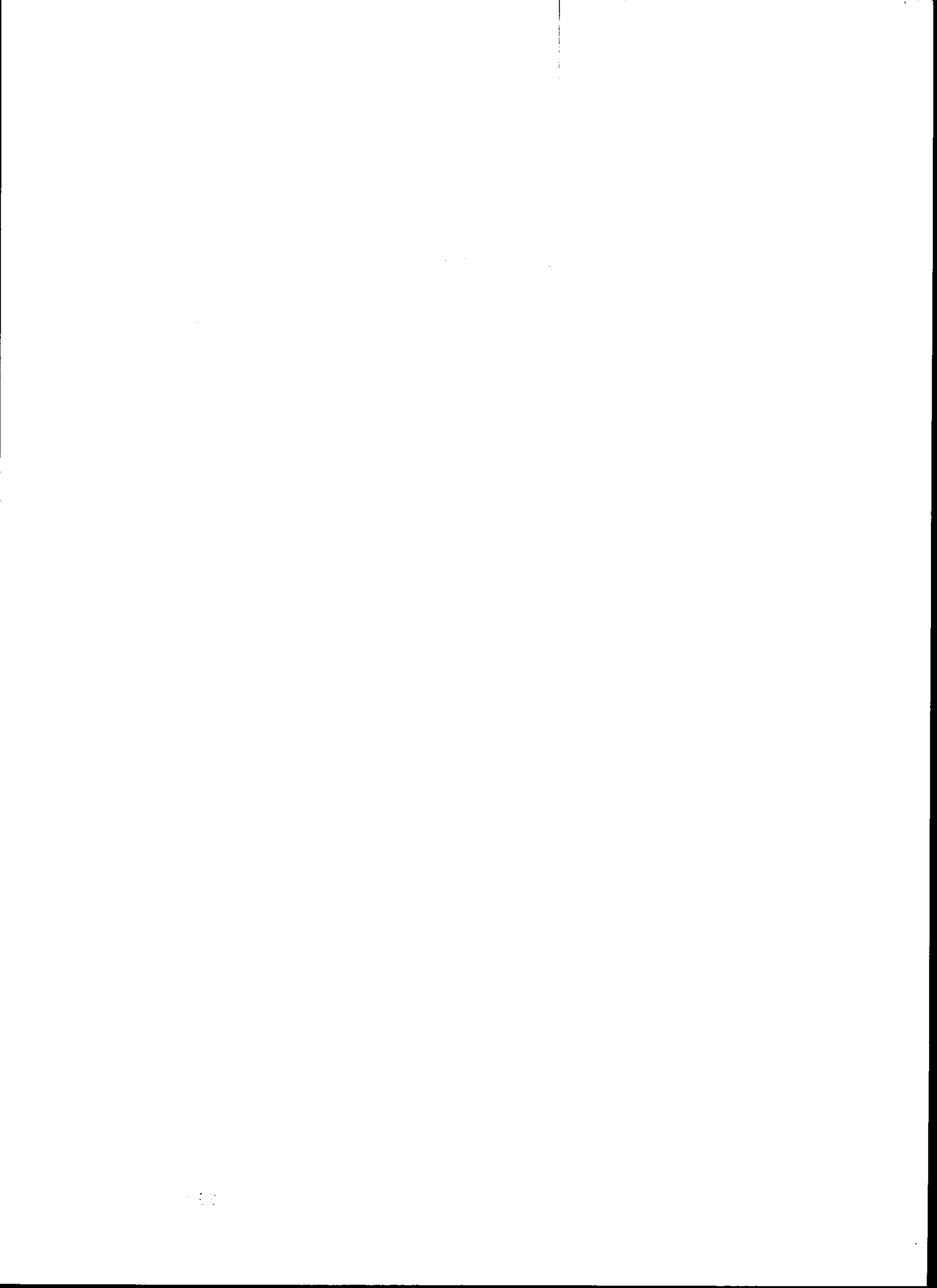

obrer a Catalunya. Congela el setembre de 1923 els canvis que es perfilen en la correació de forces, però vuit anys després aquests canvis es confirmaran corregits i augmentats en detriment de les posicions predominants de la Lliga Regionalista i dels reductes residuals del Partit Radical a Barcelona, i en benefici de les esquerres nacionalistes unificades dins l'Esquerra Republicana de Catalunya i no en profit d'Acció Catalana, en contra del que feien esperar els seus èxits de 1923.

15. Evolució del comportament
electoral als districtes
municipals barcelonins entre
1901 i 1923

La divisió de Barcelona en nou districtes després de l'agregació dels municipis veïns el 1897 era arbitrària. Tots els districtes municipals eren molt heterogenis en la seva composició social, per bé que la jerarquització social vertical de la ciutat vuitcentista —amb les classes altes vivint als pisos baixos i les classes baixes vivint als pisos alts— tendia a ésser substituïda per una divisió horitzontal de la ciutat en barris i zones d'una certa homogeneïtat social.

Basant-se en les dades disponibles a l'Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona sobre analfabetisme, malalties epidèmiques, proporció d'immigrants i dades socioprofessionals, Borja de Riquer, en el seu estudi del número 2 de «Recerques», distribueix els districtes, l'any 1907, en tres grups: la Barcelona burgesa, formada pels districtes III (Catedral, Mercè, Diputació i Santa Anna), IV (Dreta de l'Eixample i Camp d'En Grassot) i VI (Esquerra de l'Eixample, Universitat i Tallers); la Barcelona petit burgesa, formada pels districtes II (Santa Maria del Mar, Santa Caterina, Born i Parc), V (Drassanes, Hospital, Sant Pau i Montjuïc) i VIII (Gràcia, Sant Gervasi, Vallcarca); la Barcelona proletària formada pels districtes I (Barceloneta, Poble Nou), VII (Hostafrancs, Sants, les Corts, Poble Sec), IX (Sant Andreu, Horta, Sagrera, Camp de l'Arpa), X (Sant Martí de Provençals, Clot, Guinardó).

Aquesta classificació és encertada i resulta vàlida en línies generals per al període de 1910 a 1923, si bé el districte V cal considerar-lo com a obrer i no com a petit burgès.

ESTRUCTURA DEL COMPORTAMENT
(PER

Districtes municipals		1901	1903	1905	1907	1908
I	1. ^a	23'1 = R	45'9 = R	32'8 + R	55'1 — RAS	53'1 = RAS
	2. ^a	L1	L1	L1	SC	SC
II	1. ^a	24'6 + L1	47'4 + R	29'7 = R	63'3 + SC	60'6 (+) SC
	2. ^a	R	L1	L1	RAS	RAS
III	1. ^a	34'3 (+) L1	50'8 (+) L1	30'8 + L1	67'4 (+) SC	60'1 (+) SC
	2. ^a	M	R	R	RAS	RAS
IV	1. ^a	18'0 — L1	41'3 — R	27'3 — L1	63'3 + SC	56'1 + SC
	2. ^a	R	L1	R	RAS	RAS
V	1. ^a	18'6 — M	36'2 (—) R	21'7 — R	50'9 (—) SC	50'0 (—) RAS
	2. ^a	L1	L1	L1	RAS	SC
VI	1. ^a	15'0 — L1	44'2 — R	27'4 = R	63'0 + SC	57'0 + SC
	2. ^a	R	L1	L1	RAS	RAS
VII	1. ^a	11'5 (—) M	46'3 — R	25'8 — R	56'8 — SC	50'2 (—) RAS
	2. ^a	R	L1	L1	RAS	SC
VIII	1. ^a	16'8 — L1	47'9 + R	29'9 = R	61'5 + SC	57'3 + SC
	2. ^a	R	L1	L1	RAS	RAS
IX	1. ^a	17'2 — R	45'7 = R	30'5 + R	58'5 = SC	56'7 + SC
	2. ^a	M	L1	L1	RAS	RAS
X	1. ^a	18'6 — R	47'3 + R	32'6 (+) R	56'7 — SC	55'8 + RAS
	2. ^a	M	L1	L1	RAS	SC
Barcelona		21'1	45'6	28'9	59'8	53'0

NOTA:

S'indica en primer lloc el percentatge de participació electoral en cada districte, acompanyat d'un signe que indica si la participació és superior (+), inferior (—) o gairebé igual (=) al percentatge global de participació de la ciutat. Amb un parèntesi s'indiquen els dos que més s'allunyen en cada elecció de la mitjana barcelonina. En cada cas s'indica amb sigles la primera i la segona candidatura atenent al per-

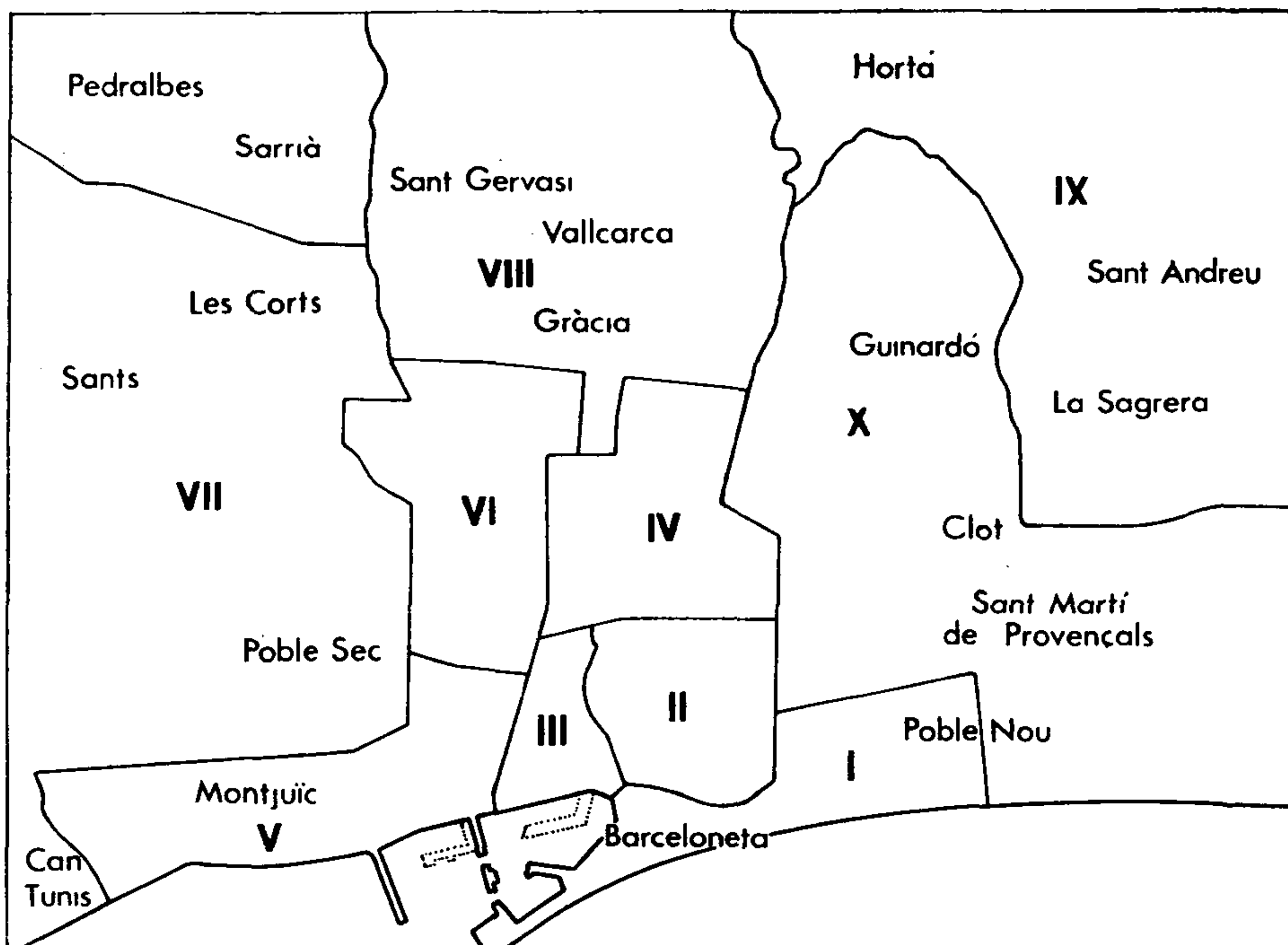

ELECTORAL A LA CIUTAT DE BARCELONA
DISTRICTES)

1910	1914	1916	1918	1919	1920	1923
50'9 — RR UFNR	35'0 — CR LI	30'4 — CR LI	35'2 (—) CE LI	41'6 — CR LI	17'9 (—) RR LI	28'7 — RR LI
61'3 + RR UFNR	45'7 + LI CR	38'8 = LI CR	47'4 + LI CE	42'3 — LI CR	28'5 = LI RR	39'1 + LI AC
65'9 (+) LI UFNR	46'8 (+) LI CR	41'7 (+) LI CR	51'3 (+) LI CE	53'3 + LI UMN	34'2 + LI UMN	46'5 (+) LI AC
62'0 + UFNR RR	36'8 (+) LI CR	39'2 + LI CR	49'3 + LI CE	55'9 (+) LI UMN	36'5 (+) LI UMN	46'8 (+) LI AC
47'3 (—) RR UFNR	38'1 — CR LI	36'6 = CR LI	39'2 — CE LI	35'3 (—) CR LI	36'6 (+) RR LI	31'8 — RR LI
59'4 + RR UFNR	44'9 = LI CR	39'2 + LI CR	46'1 + LI CE	52'7 + LI CR	30'9 = LI UMN	41'8 + AC LI
51'5 — RR UFNR	35'9 (—) CR LI	32'2 (—) CR LI	36'4 — CE LI	37'5 — CR LI	27'4 — LI RR	45'6 + RR LI
57'6 = UFNR RR	45'6 + LI CR	39'4 + LI CR	48'9 + LI CE	49'6 = LI CR	26'6 — LI RR	39'5 + LI AC
55'7 — RR UFNR	39'8 — CR LI	34'7 — LI CR	43'0 = LI CE	39'5 — LI CR	31'7 + LI RR	31'7 — LI RR (=AC)
54'1 — RR UFNR	39'7 — CR LI	33'1 — CR LI	40'4 — CE LI	39'7 — CR LI	21'0 — RR LI	37'2 = RR LI
57'9	43'1	37'3	43'3	49'4	29'4	37'7

centatge de vots a cada districte en cada elecció. Quan la diferència és mínima o nulla s'expressa amb el signe], enllaçant les dues candidatures.

R: Republicans; LI. Lliga Regionalista de Catalunya; SC: Solidaritat Catalana; RAS: Republicans antisolidaris; RR: Republicans radicals; UFNR: Unió Federal Nacionalista Republicana; CR: Coalició republicana; CE: Coalició d'esquerres; M: Coalició monàrquica; UMN: Unión Monárquica Nacional.

En realitat la denominació «petit burgès» equival a un calaix de sastre on col·locar els districtes difícilment classificables com a predominantment burgesos o obrers. Aquest no tan sols és el cas del districte VIII que inclou un barri on el pes de la classe obrera era molt considerable com Gràcia i un altre de burgès com Sant Gervasi, sinó també de dos districtes com el VII i el IX en els quals el pes de les capes petit burgeses era molt important en alguns dels seus barris, i per això els resultats electorals seran de vegades en aquests districtes contradictoris. En general la classe obrera tenia arreu de la ciutat un potencial electoral inferior al seu nombre, perquè per a ser elector calia haver residit dos anys al lloc, pagar la cèdula personal i tenir vint-i-cinc anys d'edat, condicions que molts joves immigrants arribats a Barcelona de la resta de Catalunya i de la resta d'Espanya no complien, així com tampoc d'altres treballadors barcelonins que volien evitar impostos. De l'estructura ocupacional dels electors de Barcelona, publicada per l'Anuari Estadístic de la Ciutat de 1912 (pàg. 114), al marge del fet que barreja a cada sector patrons, productors autònoms, empleats i obrers, es dedueix un percentatge excessivament baix d'obriers industrials que no quadra amb d'altres dades disponibles.

En la nostra anàlisi no s'ha incorporat Sarrià i Sant Adrià del Besòs, municipis inclosos en la circumscripció de Barcelona, sobre els quals només s'han trobat dades electorals fragmentàries que es recullen a l'apèndix I.

EVOLUCIÓ DE LA PARTICIPACIÓ ELECTORAL A BARCELONA PER DISTRICTES

Districtes	1901 - 1910	1914 - 1923
	% Participació electoral mitjana (6 eleccions)	% Participació electoral mitjana (6 eleccions)
I	43,4 =	31,4 —
II	47,8 +	40,3 =
III	51,5 +	45,6 +
IV	44,6 =	45,7 +
V	37,4 —	36,2 —
VI	44,3 =	42,6 +
VII	40,3 —	35,8 —
VIII	45,1 =	41,6 =
IX	44,0 =	36,7 —
X	44,18 =	35,1 —
Ciutat	44,3	40,1

Els districtes I (Barceloneta i Poble Nou) i X (Sant Martí, Clot, Guinardó) foren els districtes de més sòlida i estable base republicana. Tots dos eren juntament amb el districte V els de major proporció de població obrera, els de més alta proporció d'electors analfabets el 1907 —juntament amb el VII— i els de proporció més alta d'immigrants de fora de Catalunya: 31,8% de la població al districte I, 24,7% al X, superat en aquest aspecte pel V amb el 26,8%.

El districte I donà sempre el primer lloc a les candidatures republicanes entre 1901 i 1923 i fou l'únic de Barcelona on la Solidaritat Catalana no va treure la majoria de vots l'any 1907.

A les eleccions de 1910, els radicals van treure els millors resultats al districte I —63,6% dels vots—, i els nacionalistes republicans obtingueren el segon lloc, igual que als districtes II, V, VII, IX i X. Després de presentar una participació electoral mitjana entre 1901 i 1910 semblant a la global de Barcelona, el districte I fou el que experimentà el descens més palès de tots, de 1914 a 1923. A totes les legislatures d'aquest segon període la participació electoral fou inferior a la global de la ciutat i als comicis de 1918 i 1920 fou la més baixa de Barcelona. A final del període estudiat el percentatge de votants havia tornat al nivell de 1901. Els radicals mantingueren el seu predomini al districte I, però en lloc d'aconseguir el suport del 32% del cens com l'any 1910, només obtingueren el 9% l'any 1923. L'apoliticisme anarcosindicalista havia tingut incidència en aquest bastió republicà lerrouxista.

El districte X, veí del I però estenent-se fins a la zona alta del Guinardó, donà sempre la victòria als republicans. Després de donar un suport semblant al del districte I a la Unió Republicana, a les eleccions de 1903 i 1905, el districte X donà, en canvi, el 54% dels vots a la Solidaritat

Catalana, per bé que fou el districte on aquesta coalició obtingué el triomf més esquifit, i a les parcials del 1908 els republicans antisolidaris derrotaren en el districte X la Solidaritat Catalana. La base electoral del radicalisme també davallà molt a partir de 1914, però no tant com al I. Si el 1910 el 31% del cens votava els radicals, el 1923 era un 14%. A les legislatives de 1920 els vots arribaren fins i tot a un equilibri, encara que a les eleccions de 1923 els radicals recuperaren el predomini. També la participació electoral mitjana després d'haver estat semblant a la global barcelonina fins a les legislatives de 1910, experimentà una davallada notable similar a la del districte I, ocupant el segon lloc quant al grau de descens del percentatge de votants.

El districte V (Drassanes, Hospital, Sant Pau i Montjuïc), és millor de classificar-lo, junt amb el I i el X, com de majoria social obrera per la totalitat del període 1901 i 1923, donat el procés de proletarització que va experimentar. Després d'haver obtingut en el districte V, a les eleccions de 1901, el primer lloc la coalició monàrquica —que només guanyà al V i al VII— i el segon lloc la Lliga Regionalista, el districte dels barris de Drassanes, Hospital, Montjuïc, atorgaria el primer lloc a les successives candidatures republicanes fins al 1923. El V fou un dels tres districtes —junt amb el VII i el VIII— que a les parcials de 1908 deixaren de donar la majoria de vots a la Solidaritat Catalana, per atorgar-la als republicans antisolidaris dirigits per Lerroux. A diferència dels altres districtes amb majoria proletària, el districte V fou el de participació electoral mitjana més baixa entre 1901 i 1910. Entre 1914 i 1923, el descens de votants fou poc palès i, si bé continuà per sota de la mitjana barcelonina, superà, però, els districtes I i X en taxa de participació electoral, tret que diferencia el V dels altres districtes més proletaritzats.

A l'altre extrem dels districtes I, X i V, el districte III, col·locat a la dreta de les Rambles (Santa Anna, Catedral, Mercè), i el IV, situat a la dreta del Passeig de Gràcia (dreta de l'Eixample i Camp d'en Grassot o sud del barri de Gràcia), eren de composició social predominantment burgesa i també els més conservadors políticament. La Lliga Regionalista obtingué sempre els seus millors resultats a Barcelona en el districte III, que fou també el de participació electoral més alta durant totes les legislatives del període, encara que també experimentà una certa davallada entre 1914 i 1923.

En canvi, al districte IV es pot observar una certa correlació entre una participació electoral mitjana semblant a la global barcelonina entre 1901 i 1910 —i per tant inferior a la del districte III— i un major pes de l'electorat de centre-esquerra durant aquest primer període, reflectit en la modesta victòria republicana de 1903 i en un cert equilibri en nombre de vots l'any 1910, entre la UFNR, els radicals i la Lliga, amb estret marge d'avantatge de la primera. Entre 1914 i 1923, en canvi, el districte IV presenta una aparent correlació entre un modest augment de la taxa mitjana de participació electoral —és l'únic districte que la incrementa— i la conquesta invariable i ampla del primer lloc per la Lliga Regionalista. L'homologació del comportament electoral amb el districte III no sols es

percep en l'assoliment de la mateixa taxa de participació, sinó en el fet de ésser els dos únics districtes de Barcelona en què la *Unión Monárquica Nacional* aconseguí el segon lloc a les eleccions de 1919 i 1920.

Un cop la UMN retirada de la lluita, fou en canvi als districtes III i IV on la nova formació d'Acció Catalana aconseguí com a força de centre-esquerra els millors percentatges de vots a la ciutat, fins al punt d'assolir un segon lloc que amenaçava les posicions de la Lliga Regionalista als dos districtes en els quals, el seu predomini havia estat més fort, ja que el candidat d'Acció Catalana obtingué el 32% dels vots al districte III i el 30% al IV, enfront del 34% i el 35% de la Lliga respectivament.

Si l'any 1920 la reducció de la participació electoral havia estat vertical als dos districtes, el seu redreçament relatiu a les legislatives de 1923 afavorí els dissidents d'Acció Catalana, indicant que fins i tot a les barreres burgeses existien sectors descontents amb la pèrdua d'impuls reformador i nacionalista dels prohoms de la Lliga. No s'ha d'oblidar que, a les eleccions de 1910, la UFNR havia ocupat el segon lloc al districte III i un lloc semblant al de la Lliga en el IV, mentre que a les eleccions de 1916 la candidatura dels dissidents d'esquerra de la UFNR i del PRR havia aconseguit el percentatge més baix de sufragis a la ciutat de Barcelona, precisament en aquests dos districtes.

S'observen per tant dos blocs políticament ben definits: el format pels tres districtes —I, V i X— d'orientació sòlidament republicana durant tot el període de vint i dos anys estudiat ací i de composició social més proletariaritzada, i el format pels dos districtes —III i IV— més clarament conservadors i de composició social més burgesa. Tots els restants, eren socialment més heterogenis i políticament menys definits. La seva orientació després de 1910 varià en un sentit desfavorable en la major part dels casos per a les esquerres i favorable per a la Lliga Regionalista.

Poden distingir-se dos tipus de districtes: el primer grup, format pels districtes II (Santa Maria del Mar, Born, Santa Caterina, Sant Pere i Parc), VI (Esquerra de l'Eixample, Universitat i Tallers) i VIII (Gràcia, Vallcarca, Sant Gervasi i Bonanova), es caracteritza per passar d'una orientació predominantment republicana —i catalanista— a donar el primer lloc a la Lliga Regionalista de 1914 a 1923. Si el districte VI és catalogat de burgès per Borja de Riquer, el II i el VIII de petit burgesos, els dos darrers englobaven barris socialment molt diferents amb una proporció obrera gens negligible.

Formen un segon grup de comportament menys uniforme, dos districtes —el VII (Sants, Hostafrancs, les Corts i Poble Sec) i el IX (Sant Andreu, Horta, la Sagrera), als quals el pes de la classe obrera era superior al dels districtes del grup anterior, si bé era inferior als dels tres més proletaritzats: I, V i X. Tant el districte VII com el IX donaren ample i constant suport als republicans fins al 1910. Després, el districte VII fou més constant en el seu comportament favorable als republicans, en canvi el IX fou una zona més disputada i l'equilibri inestable en l'orientació del vot donà lloc a un empat entre els regionalistes i la coalició republicana

en dues ocasions —1914 i 1918—, però a les quatre eleccions parlamentàries restants del subperíode de 1914-1923 el predomini correspongué a la Lliga. Tant el districte VII com el IX eren predominantment obrers, però les capes petit burgeses tenien en aquests dos districtes més pes que no en el I i el X.

És interessant d'observar la trajectòria comparada dels districtes II (Born-Sant Pere), VI (Esquerra de l'Eixample) i VIII (Gràcia). A les legislatives de 1901, tots tres donaren la majoria relativa a la Lliga i el segon lloc als republicans, amb una participació electoral al districte II per sobre de la mitjana barcelonina i, en canvi, per sota els districtes VI i VIII. A les eleccions parlamentàries de 1903 i 1905, tots tres donaren la victòria a la Unió Republicana amb un percentatge de vots no tan alt com als districtes I i X i IX —els més republicans—, però tanmateix elevat: entre el 70% de vots al districte VIII el 1905 i el 54% al districte II, passant pel 57% al VII. A les eleccions de 1907 tots tres donaren més del 70 % dels seus vots a la Solidaritat Catalana i tots tres superaren la participació electoral mitjana de Barcelona. De nou donaren el seu suport a aquella coalició catalanista el 1908, si bé la proporció de vots es reduí a tots tres al 60 %, nivell notablement inferior als percentatges dels districtes més burgesos: el III i el IV. A les eleccions de 1910, els tres districtes del grup ara considerat donaren encara la victòria als republicans. S'observen, però, alguns matisos diferencials: al districte II els radicals aconseguiren la majoria relativa, seguits de prop per la UFNR i pels regionalistes; al VI el nombre de vots obtinguts pels radicals i pels nacionalistes republicans fou semblant i al VIII la UFNR aconseguí la majoria relativa —35% dels vots—, seguit de prop pels radicals. Fou l'únic districte on l'esquerra catalanista aconseguí el primer lloc. Gràcia havia estat escenari destacat de la lluita de barricades de la Setmana Tràgica i la Lliga només hi aconseguí l'any 1910 un 19% dels vots, proporció semblant a la del districte IX (Sant Andreu-Sagrera).

Però a partir de 1914 i fins el 1923 els tres districtes que ara examinem —II, VI i VIII— s'inclinaren cap a la dreta i la Lliga Regionalista obtingué sempre el primer lloc, arribant el 1918 a aconseguir la majoria absoluta, a tots tres districtes, tot i que després s'hauria d'acontentar amb la majoria relativa. A tots tres districtes, els vots aconseguits per Acció Catalana col·locaren aquest partit a les parlamentàries de 1923 en segon lloc, superant els radicals. Fins i tot al districte VI el percentatge de vots d'Acció Catalana fou equivalent al de la Lliga amb tendència a superar-la, cas únic. No cal oblidar que tretze anys abans havien estat aquests els tres districtes en què la UFNR —ocupant un espai de centre-esquerra nacionalista— havia aconseguit els millors resultats. El districte VI, que era on les capes burgeses tenien més pes, va ésser però el menys estable: de donar el mateix percentatge de vots a la Lliga i a la Coalició Republicana l'any 1919, va passar a donar el segon lloc a la UMN l'any 1920 —igual que als districtes III i IV—, abans de destacar-se com el més favorable a la disidència nacionalista de centre-esquerra d'Acció Catalana l'any 1923.

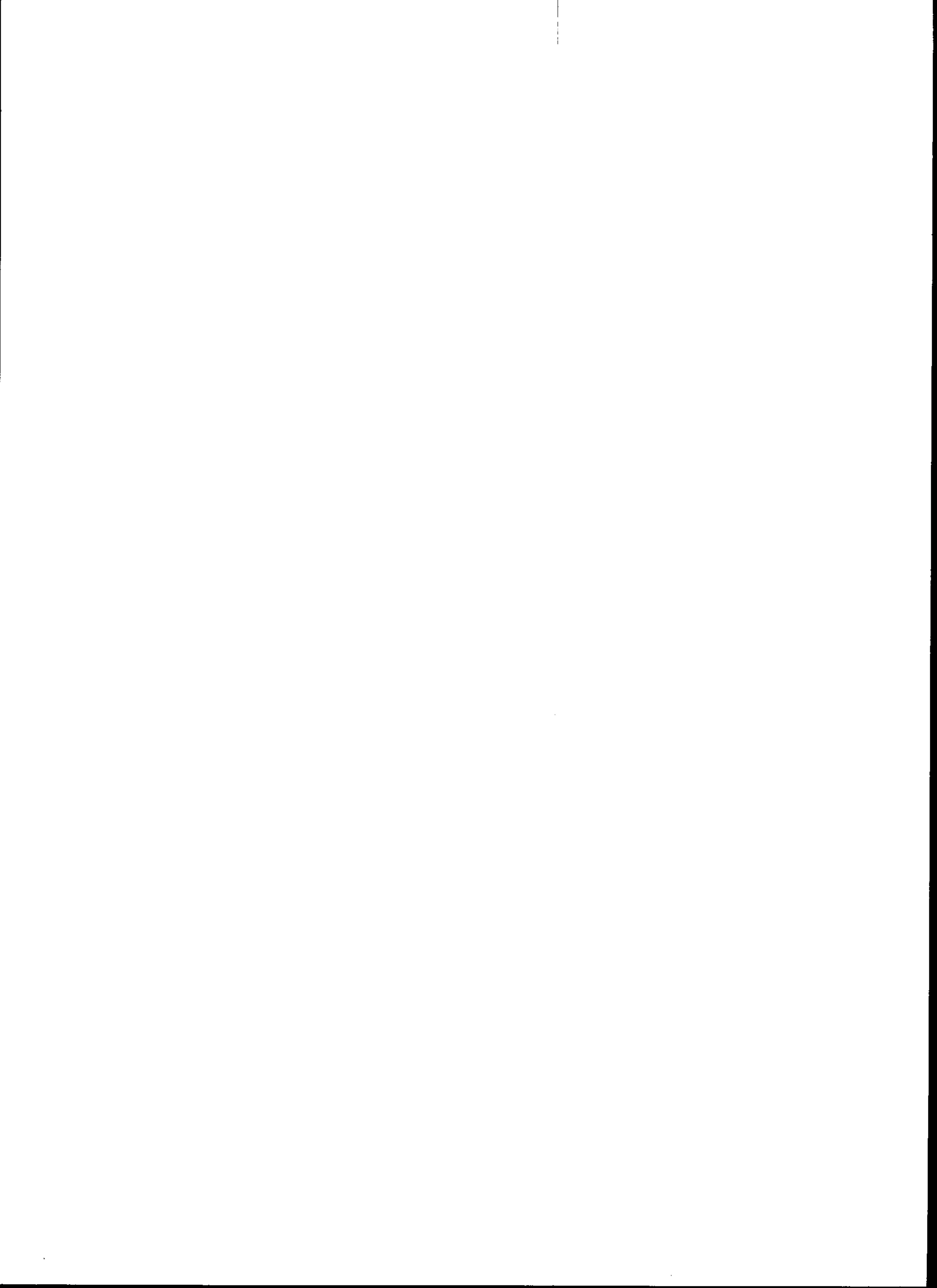
L'evolució de la taxa de participació electoral presenta certes diferen-

cies, per bé que els tres districtes considerats coincideixen amb la mitjana de la ciutat de Barcelona i ocupen un nivell entre l'alta taxa de votants dels dos districtes més burgesos i la baixa taxa dels més proletaritzats. El districte II era un dels de participació més elevada durant el període de 1901 a 1910, si bé la mitjana de 1914 a 1923 fou en canvi la mateixa que la del conjunt de la ciutat. En canvi el VI, després d'estar per sota de la mitjana barcelonina durant el primer decenni del segle, es trobà lleugerament per sobre d'aquesta mitjana durant el segon decenni, tot i el descens del percentatge de votants. El districte VIII tingué una participació descendent com els altres dos, però la seva mitjana durant les dues etapes coincidí amb la de Barcelona.

Respecte als districtes VII (Sants-Poble Sec) i IX (Sant Andreu), ja s'han indicat que estigueren sota el predomini republicà fins al 1910. Després els republicans suportaren millor els mals temps fins al 1923 en el districte VII, mentre que el districte IX fou conquerit pel predomini inestable de la Lliga amb un nombre de vots similar al de les coalicions republicanes el 1914 i el 1919. És simptomàtic que en el districte VII la baixa brusca de la participació electoral l'any 1920 facilita l'única victòria del regionalisme al districte durant el període de 1914-1923, mentre un redreçament sobtat del percentatge de votants, a les darreres legislatives abans de la Dictadura de Primo de Rivera, comportà que els radicals obtinguessin el primer lloc.

Al VII —més republicà, tot i que el 1901 encara hi havia ocupat el primer lloc el bloc monàrquic— la Solidaritat Catalana, després d'obtenir el 64% dels vots el 1907, fou derrotada el 1908 pels republicans antisolidaris que reberen el 55% dels sufragis. En canvi, al districte IX —que a partir de 1916 passaria sota el predomini relatiu de la Lliga— la Solidaritat Catalana triomfà tant el 1907 com el 1908, per bé que la segona vegada amb un percentatge més baix de vots. En el districte IX Acció Catalana obtindria l'any 1923 uns resultats semblants als radicals, per bé que el primer lloc el conservava el regionalisme. En el cas del districte VII, la participació electoral fou gairebé sempre notablement més baixa que la barcelonina, en canvi el districte IX passà d'una participació mitjana equivalent a la de la ciutat abans de 1910, a tenir després un nivell notablement per sota del barceloní. El descens de la participació anà lligat al progrés de la dreta catalanista molt més en el districte IX que no en el VII.

16. Els districtes de la demarcació
provincial de Barcelona
entre 1901 i 1923

Tretze districtes uninominals, pertanyien a la província de Barcelona, amb un cens global de 126.995 electors a començament de segle i de 158.356 vint-i-tres anys després. Si l'any 1901 cada un dels tretze diputats representaven globalment com a terme mitjà 9.768 electors —xifra inferior al nombre d'electors per diputat de la província de Tarragona i semblant al de Lleida—, en canvi l'any 1923, la relació era al conjunt dels districtes barcelonins de 12.181, superant notablement els 11.715 de la demarcació provincial tarragonina i els 10.316 de la lleidetana. Si s'hagués volgut mantenir la relació representativa de començament de segle, la província de Barcelona hauria hagut de comptar l'any 1923 amb 16 diputats en lloc de 13. Aquesta xifra no seria augmentada per la Segona República que, en canvi, establiria que el nombre de representants de la ciutat de Barcelona passés de set a vint.

El cens dels diversos districtes de la província de Barcelona era força desigual. Granollers, Manresa i Sant Feliu de Llobregat eren districtes notablement per sobre de la xifra mitjana d'electors, tant l'any 1901 com el 1923. Mataró i Vilanova i la Geltrú tenien un cens superior al terme mitjà provincial a començament de segle, però no el 1923. L'electorat que més va créixer entre les dues dates fou el dels districtes de Granollers i Manresa.

Entre 1901 i 1923, del total de llocs sotmesos a sufragi durant les onze eleccions legislatives —143— la Lliga Regionalista fou la força millor situada, ocupant el 39% del total d'escons; els monàrquics dinàstics de les diverses denominacions —sense incloure els monàrquics autonomistes aliats o satèl·lits de la Lliga— aconseguiren el 38,4% dels llocs i els republicans, gairebé tots catalanistes, ocuparen el 16,7% de les places de diputat al Congrés per la demarcació provincial. Aquesta proporció de republicans resulta de la suma de federals, nacionalistes i reformistes, tot i l'accidentalisme en matèria de règim i el possibilisme del Partit Reformista en què s'enquadraren a partir de 1912 alguns polítics catalans.

COMPORTAMENT ELECTORAL DELS DISTRICTES

DISTRICTES	1901	1903	1905	1907	1910
Arenys de Mar	MC 63 R	MC 68 MC	= MC 62 ML	LL 72 MC	MC 81 LL
Berga	ML * 72 T	I * 71 ML	ML * 79 MC	Ts 75 ML	LL * 73 ML, RR
Castellterçol	MC 76 —	= MC 74 —	MC 68 —	LL 75 —	= LL * 77 T, ML
Granollers	ML 59 R, LL	MC * 57 R, LL	ML * 50 LL, R	LL 52 RF	LL 70 ML, RR, UFN
Igualada	= ML 50 —	= ML 59 —	= ML 50 —	LL 64 ML	ML * 80 LL
Manresa	LL (*) 57 R, ML	= LL * 62 MC, R	= LL * 56 ML	= LL 52 MC	MC 67 LL
Mataró	ML 71 LL	LL * 63 UC, RF	= LL 57 RF	= LL 51 —	ML 77 R
Sabadell	MC 48 RF	RF 56 MC	= RF 46 LL	= RFS 36 —	UFNR 70 ML, RR
Sant Feliu de Llobregat	ML 45 R	R 53 ML	ML 54 R	Rs 48 —	= UFN 71 LL, RR
Terrassa	= ML 36 —	= ML * 70 R	= ML 38 —	Rs 45 R	ML 46 R
Vic	MC 65 —	= MC * 63 —	LL * 68 MC	Ts 60 —	ML * 79 T
Vilafranca del Penedès	ML 44 I Rg	R 59 MC	= R 34 —	= Rs 41 —	= UFN 67 RR
Vilanova i la Geltrú	ML 52 RF	RF 60 MC, LL	LL 54 RF	= LL 66 RF	= LL 74 RF
Participació electoral mitjana	57	63	55'5	56'6	72

MC : monàrquic conservador
 ML : monàrquic liberal
 MM : monàrquic maurista
 UMN : Unió Monàrquica Nacional
 MI : monàrquic independent
 FMA : Federació Monàrquica Autonomista
 T : tradicionalista
 I : independent
 Irg : independent regionalista
 IC : independent catòlic

LL : Lliga Regionalista
 N : nacionalista català
 R : republicà
 RF : republicà federal
 RN : republicà nacionalista
 RR : republicà radical
 UFN : Unió Federal Nac. Rep.
 UC : Unió Catalanista
 Rf : reformista
 PSOE : socialista

DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

1914	1916	1918	1919	1920	1923
= MC * 81 LL	= MC * 77 LL	LL 63 PRC, PSOE	UMN 72 LL	FMA * 80 UMN	= FMA * 75 UMN
= LL 69 MC LL — —	= LL — — = LL 64 ML	MM 72 ML LL 70 ML	= UMN * 72 T, ML LL 73 IC	= UMN 65 LL LL 73 UMN	UMN 72 LL LL 63 —
= LL * 61 ML	= LL * 61 ML	LL * 62 ML	= LL * 62 ML	= LL 56 UMN	LL (*) 64 ML
MC * 75 ML	= MC * 69 T	LL * 76 MC	MI 44 LL	FMA * — —	= MC 52 —
= MC 69 LL, UFNR ML — —	LL * 67 MC = ML — —	LL * 66 PRC LL 72 PSOE	LL 64 PRC MI 60 PSOE	LL 53 UMN MI 54 PSOE	= LL 53 — ML 57 N, R
MC * 67 R, LL	RF * 62 ML	LL 79 RF	PRC 68 LL, UMN	PRC 65 LL, UMN	= PRC 63 LL
= Rf 62 LL, UFNR	LL 63 Rf	LL 66 Rf	= LL 54 RF	= LL 41 RR	= LL 59 ML, RN
= ML 53 RR	= ML 59 RR	= M 74 LL, R	= UMN 74 PRC	= UMN * 76 PRC	PRC 75 UMN
LL * 75 MC LL 75 MC	ML * 79 = Rf = Rf 35 I	T 79 LL, PSOE = Rf — —	= T 67 PSOE = Rf 66 LL	I Rg * 70 T = Rf 64 I	LL 47 — LL * 71 Rf, PRC
= LL 60 RR	= LL * 65 ML, BRA	= LL 48 PSOE	= LL 61 UMN, PSOE	= LL 38 —	= LL 59 RF
68'1	64'2	68'6	64'6	60	62'6

NOTA:

1. — A la casella superior s'indica la filiació del diputat electe.
2. — En cas de reelecció del diputat de la legislatura anterior s'indica amb el signe =.
3. — Si l'acta és impugnada s'indica amb un asterisc i si arriba a ser anul·lada l'asterisc és entre parèntesis. En cas de resultar elegit després el derrotat anteriorment, s'indica amb una fletxa.
4. — A la segona casella s'indica el percentatge de participació electoral.
5. — A la casella inferior s'indica la filiació del candidat o candidats vençuts per ordre del nombre de vots.

**ESCONS ACONSEGUITS PER LES DIVERSES FORCES POLÍTiques A LES
ELECCIONS LEGISLATIVES ENTRE 1901 I 1923 ALS DISTRICTES DE LA
DEMARCACIÓ PROVINCIAL BARCELONINA**

Districtes	M/				Total dinàstics	T	LL	I	R	Rf
	MC	ML	UMN	FMA						
Arenys de Mar	6		1	2	9		2			
Berga	1	2	3		6	1	3	1		
Castellterçol	3				3		8			
Granollers	1	2			3		8			
Igualada	3	4	1	1	9		2			
Manresa	2				2		9			
Mataró		5	2		7		4			
Sabadell	2				2		1		8	
St. Feliu de Llobregat		2			2		5		3	1
Terrassa		6	3		9				2	
Vic	2	2			4	3	4			
Vilafranca del Penedès		1			1		1		4	5
Vilanova i La Geltrú		1			1		9		1	
Totals de cada força	20	25	10	3	58		56	1	18	6

NOTA: En realitat els diputats de la Federació Monàrquica Autonomista eren aliats o satèlits de la Lliga Regionalista i, per tant resulta discutible englobar-los en el total dels dinàstics encara que ho siguin.

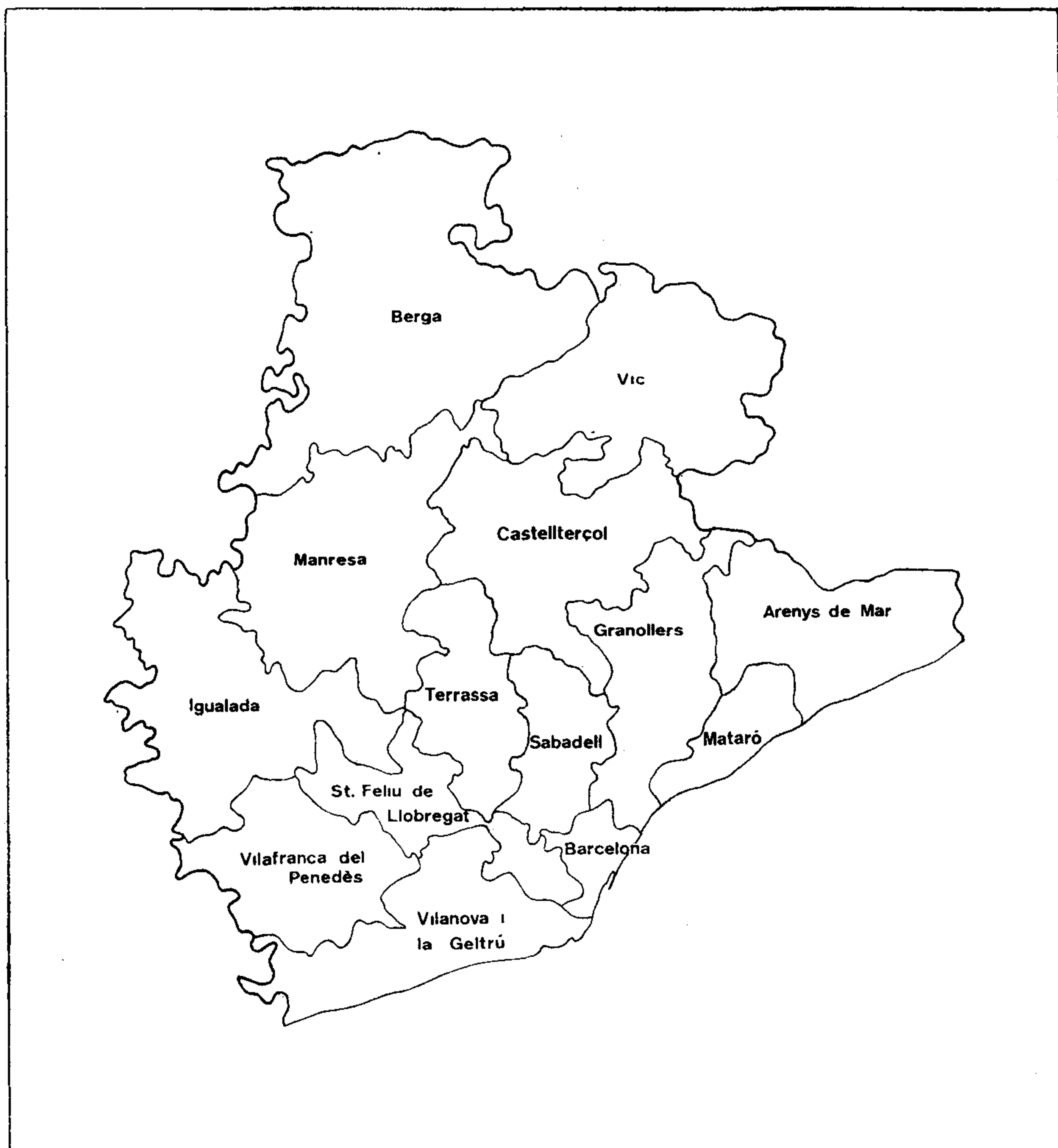
Al conjunt de districtes pertanyents a la província de Barcelona fou on la Lliga Regionalista va aconseguir una penetració més ampla. Entre 1901 i 1923, aquest partit ocupà el 26% del total d'escons a la província de Girona, només un 18% a la de Lleida i tan sols un 5,6 a la de Tarragona, on la incidència del catalanisme conservador fou menor.

El pes del republicanisme al conjunt dels districtes uninominals barcelonins, durant aquest primer quart de segle, fou considerablement inferior a l'aconseguit a les altres províncies catalanes: la suma de republicans i reformistes a la de Barcelona representà només el 16,7% enfront del 26% de Girona, el 26% de Lleida i el 35% de Tarragona. Resulta sorprenent el contrast entre les províncies de Barcelona i Tarragona, tot i que en termes absoluts fossin 35 els escons republicans aconseguits a la província de Barcelona i 31 a la de Tarragona.

Respecte a les forces dinàstiques centralistes, hom pot observar un equilibri entre conservadors i liberals, igual que a la província de Girona, mentre al conjunt dels districtes lleidatans i tarragonins el nombre total d'escons ocupats pels liberals fou més del doble que l'aconseguit pels conservadors. La proporció de diputats monàrquics centralistes —excloent

els de la FMA— fou de la quarta part de la representació parlamentària provincial entre 1918 i 1923.

Els districtes pertanyents a la província de Barcelona en els quals predominaven netament els monàrquics dinàstics eren els de Berga, Igualada i Terrassa, i només al tercer l'alternativa predominant era republicana. Els districtes d'Arenys de Mar, Mataró i Vic foren districtes d'orientació política dretana, però disputats per la Lliga Regionalista i els seus afins, els dinàstics, amb diversa i fluctuant fortuna. Només a Mataró la principal alternativa era republicano-socialista. La força dels tradicionalistes a Vic era notable. Si ens atenem als vencedors en les darreres quatre elec-

cions legislatives del període, s'observa que el districte d'Arenys de Mar tendí a restar en l'òrbita del regionalisme per mitjà d'un diputat pertanyent a la Federació Monàrquica Autonomista; Mataró fou abandonada per la Lliga als dinàstics; a Vic el regionalisme tingué tirada a imposar-se després d'haver-se conformat a donar el seu suport a un jaumí o a un autonomista independent de dreta.

Castellterçol, Granollers, Manresa i Vilanova i la Geltrú eren districtes controlats per la Lliga Regionalista, amb una força rival republicana a Manresa i Vilanova. Els republicans predominaren a Sabadell i a Vilafranca del Penedès, mentre que Sant Feliu de Llobregat fou un districte molt fluctuant i disputat, que després de semblar domini republicà passà a ésser controlat per la Lliga Regionalista. El progrés de la Lliga no sempre es realitzà, per tant, a costa dels dinàstics. A Sant Feliu de Llobregat i a Vilanova i la Geltrú es realitzà a costa dels republicans federals o autonomistes. Berga i Igualada foren els dos únics districtes que la Lliga va perdre —o va cedir— a mans dels monàrquics als quals els havia conquerit abans.

L'evolució de la correlació de forces als districtes uninominals de la província de Barcelona travessà per diversos períodes. A les eleccions de 1901 el transcendental canvi polític esdevingut a la ciutat de Barcelona no afectà pràcticament els tretze districtes uninominals de la demarcació provincial, i els monàrquics encasellats mantingueren les seves posicions i encara guanyaren sense contrincant a quatre districtes. Entre 1903 i 1907 es produeix un retrocés progressiu de les forces dinàstiques a la província de Barcelona, reculada només experimentada a la resta de Catalunya pels monàrquics als districtes de la demarcació provincial de Girona. Els diputats monàrquics baixaren ja l'any 1903 de 12 a 6, els republicans guanyaren 4 districtes —Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú— i la Lliga Regionalista experimentà un progrés menor, penetrant a Manresa i Mataró. Si l'any 1905 els monàrquics aturaren el descens i encara sortiren a tres districtes sense competència, la Lliga conquerí quatre llocs. Certament, a Vic progressà a costa del monàrquic conservador titular del districte, en canvi a Vilanova i la Geltrú desallotjà al diputat republicà que el 1905 havia desbancat l'encasellat dinàstic. A les eleccions de 1905 es produí ja el primer pacte de no agressió Lliga-dinàstics a costa dels republicans. Mentre a Vilanova i la Geltrú els liberals deixaven el camp lliure al candidat regionalista Bertran i Musitu per tal de no tornar a dividir l'electoral de dretes, en contrapartida el liberal Roig i Bergadà guanyava a Sant Feliu de Llobregat amb el suport implícit dels regionalistes, restant desbancats els diputats republicans triomfadors a ambdós districtes dos anys abans.

Tots els diputats sortits de les eleccions de 1907 als districtes pertanyents a la província de Barcelona foren solidaris —set regionalistes, dos carlins i quatre republicans— i la desbandada monàrquica es féu palesa en el fet que només presentessin contrincant a quatre districtes. Els republicans antisolidaris plantaren cara als candidats solidaris a tres dis-

trictes: Granollers Terrassa i Vilanova. El 1907 la Lliga guanyà la meitat dels districtes barcelonins, mentre que s'hagué de conformar amb la quarta part dels districtes gironins i lleidatans i amb un de sol dels tarragonins. La Solidaritat Catalana operà més en el sentit de crear un nou clima polític que amb vista a sumar els vots de les forces coaligades enfront dels dinàstics centralistes. En els districtes on no hi havia candidat únic augmentà la participació electoral en benefici del candidat solidari, però en cap cas la Solidaritat Catalana no substituï una pugna trinària anterior per una alternativa binària. Només a Granollers, s'havia donat a les eleccions anteriors una competició triangular i fou precisament aquest l'únic districte on s'enfrontaren el 1907 un regionalista i un republicà, tots dos solidaris, havent abandonat el camp prèviament el candidat conservador governamental, operació que permeté de beneficiar-se de tots els vots de les dretes a la Lliga, i derrotar el republicà. En cas d'equilibri de les tres forces, el triomf de la Lliga era moltes vegades el mal menor per a l'electorat monàrquic, que constituïa un suport insegur pel regionalisme, ja que podia tornar a aixecar bandera pròpia quan no existís enemic comú republicà, com succeiria per exemple en el futur, al mateix districte de Granollers.

Esvaït completament el clima de la Solidaritat Catalana després de la Setmana Tràgica de 1909, els qui més havien guanyat a les eleccions de 1907 foren també els qui més perderen a les de 1910, en el conjunt dels districtes uninominals barcelonins. Mentre els carlins, que havien sortit del no res guanyant dues actes el 1907, desapareixien de la llista provincial de diputats el 1910, la Lliga baixava de 7 llocs a 4, i en canvi els republicans solidaris, unificats en la UFNR, que el 1907 havien rebut només un lloc més dels que havien conquerit l'any 1903, tornaven a la xifra de tres escons que havien tingut l'any 1905, al mateix temps que els republicans radicals, que presentaven candidat propi a cinc dels districtes de la província, fracassaven totalment en l'intent d'estendre fora de la ciutat de Barcelona la influència que a la capital de Catalunya els acabava de donar les majories. Cal observar, però, que només a Sant Feliu de Llobregat, la Lliga i la UFNR, abans aliades i ara adversàries, acceptaren una pugna triangular regionalista-radical-nacionalista republicana, que beneficià el candidat d'aquesta darrera filiació, Miró i Trepà. Als restants llocs on els radicals presentaren candidat es trobaren amb un contrincant de la Lliga, o bé amb un de la UFNR, a més del candidat monàrquic. En cap cas l'aparició d'un tercer candidat, del PRR o l'altra filiació, no beneficià l'any 1910 el candidat monàrquic, que en els tres casos en què la pugna triangular es plantejà fou derrotat per la Lliga —Berga i Castellterçol— o per la UFNR, com succeí a Sabadell.

Les eleccions de 1914 i de 1916, convocades respectivament pels conservadors i pels liberals, van representar a la demarcació provincial barcelonina un període de transició entre els resultats ben diferents de 1910 i 1918. Les eleccions parlamentàries de 1910 es caracteritzen per la davallada de la Lliga Regionalista, la recuperació pels monàrquics de sis dels set escons perduts i el manteniment de les posicions dels diputats

republicans, tots ells catalanistes. Les eleccions de 1918 representaren en canvi l'apogeu del regionalisme, el qual superà els òptims resultats de 1907 conquerint nou districtes uninominals de la província de Barcelona, mentre reduïen els dinàstics a dos llocs i els republicans a un sol, ocupat a més per un reformista, el diputat permanent per Vilafranca, Josep Zulueta.

El període marcat per les legislatives de 1914 i 1916 tingué les característiques següents: els monàrquics conservaren a la província de Barcelona els llocs recuperats el 1910 però amb dificultats creixents; els radicals renunciaren a presentar candidats mentre seguien fent incursions —infructuoses— a les demarcacions provincials de Girona i Tarragona; els republicans nacionalistes no sols es trobaren reduïts a dos llocs, sinó que el 1914 tots dos eren ocupats per dos transfuges de la UFNR, convertits en reformistes: el diputat des del 1907 per Sant Feliu de Llobregat, Miró i Trepal, i el representant des del 1903 de Vilafranca del Penedès, Josep Zulueta, esdevingut cap de la regional catalana del Partit Reformista.

Es tracta d'un període d'estabilització de les forces — i de descomposició del nacionalisme republicà—, i això es reflecteix primerament en la reducció al mínim de les confrontacions triangulars —dos el 1914 i una el 1916— a la província de Barcelona. També és palesa aquesta estabilització en el fet que hi tornen a haver districtes amb candidat únic, fenomen desaparegut a les legislatives de 1910. Mentre que Castellterçol era lliurat sense lluita pels dinàstics a la Lliga el 1914, aquesta deixava de presentar contrincant als monàrquics a Mataró, districte que els regionalistes havien dominat el 1903, 1905 i 1907. La Lliga Regionalista seguiria deixant lliure Mataró al candidat únic liberal dinàstic a les eleccions de 1916, però aleshores fou Berga i no Castellterçol el districte deixat en mans dels regionalistes per l'article 29 sense rival ministerial. És cert que Arenys, Granollers, Manresa i Vic foren districtes disputats entre regionalistes i dinàstics amb sort diversa, en canvi la Lliga no oposà rival al dinàstic incommovible Alfons Sala Argemí a Terrassa, ni tampoc al reformista Zulueta, incommovible a Vilafranca. Gràcies a la retirada regionalista a Sabadell, el federal Salas Antón pogué vèncer el candidat dinàstic el 1916, i com a rèplica, a Vilanova i la Geltrú el regionalista Bertran i Musitu es trobà amenaçat per un rival dinàstic, animat per l'afebliment notable dels republicans al districte. El 1916, la Lliga va fer el tercer intent en el districte de Sant Feliu de Llobregat, d'antiga tradició republicana, i el conservaria a les seves mans fins al 1923.

Les eleccions de 1918 presenciaven, després dels esdeveniments polítics de l'agitat 1917, la gran expansió de la Lliga Regionalista que va presentar candidats a tots els districtes barcelonins, menys al de Berga —abandonat al candidat oficial, el maurista de Defensa Social, comte de Fígols—, menys a Vilafranca —en el qual Zulueta resultà l'únic diputat per l'article 29 a aquestes eleccions— i tampoc a Vic on un regionalista dissident s'enfrontà sense èxit al diputat jaumí recolzat per la Lliga. Els regionalistes gosaren desafiar per primera i darrera vegada el feu d'Alfons Sala a Terrassa, entrant en una competició triangular estèril al costat d'un candidat republicà.

Mataró, districte dinàstic i per l'article 29 a les dues anteriors eleccions, fou lliurat als regionalistes, potser com a compensació al lliurament de Berga per la Lliga. El districte de Berga restaria a les eleccions de 1919 i 1920 en mans de José Enrique de Olano, el qual restaurà, el 1908, el títol de comte de Fígols; era enginyer de mines i havia posat en explotació les mines de carbó de Fígols. L'any 1919 sortiria també elegit per Girona i pel seu feu de Berga com a diputat de la UMN.

Fet curiós, encara que sense transcendència, fou l'esforç electoral fet pels socialistes a Catalunya, on fins aleshores, com a màxim havien obtingut resultats merament testimonials. La Federació Catalana del PSOE, que s'obria aleshores a les reivindicacions autonòmiques catalanes —i es trobava també emparada el 1918 pels seus aliats republicans, presentà batalla a Arenys, Mataró, Vic i Vilanova. Rebé votacions relativament importants a tots aquests llocs —excepte a Arenys— gràcies a la suma dels vots republicans als dels electors socialistes. Tanmateix els tres districtes escollits corresponien als únics en què existien a Catalunya nuclis socialistes de cert pes: Mataró, Roda de Ter, Manlleu i Sitges. A les legislatives de 1918, Largo Caballero fou elegit diputat per Barcelona. A les eleccions de 1919, els socialistes tornarien a presentar candidat a dos llocs.

Davant la gran expansió electoral de la Lliga, a la qual retreien haver anat del braç de republicans i socialistes en la campanya per aconseguir, l'autonomia catalana, la reacció dels dinàstics no podia deixar d'ésser enèrgica. Sota els auspicis del govern Maura - La Cierva, a les eleccions de 1919, la xifra de diputats de la Lliga als districtes uninominals barcelonins retrocedí a cinc —en comptes de nou— i els monàrquics passaren de dos a cinc. La Lliga fou desbancada a Arenys i a Igualada pels dinàstics i a Sabadell per Francesc Layret, líder del PRC, aprofitant la divisió de l'electorat de dretes en la pugna triangular amb els regionalistes i els monàrquics.

Després d'unes eleccions tan disputades com les de 1919, amb cap escó provist per l'article 29 a la província de Barcelona, les legislatives de 1920, celebrades sota la repressió del governador Martínez Anido, reflectien fatiga i escepticisme. Dos districtes —Igualada i Vilanova— foren adjudicats sense competència, cosa que no ocorria des del 1916. El nombre d'actes impugnades denunciant irregularitats segueix essent de tres, xifra igual que la de 1918 i la meitat que la de les legislatives de 1914 i 1916. La Lliga no augmentà el nombre dels seus diputats, però comptà amb tres diputats més —dos de la Federació Monàrquica Autonomista i un regionalista independent— que estaven clarament a la seva òrbita enfront de la *Unión Monárquica Nacional*. Els republicans autonomistes es limitaren a conservar Sabadell, on Francesc Layret, assassinat un mes abans, fou succeït per Lluís Companys, el qual pogué així tornar de Maó on havia estat deportat. Zulueta seguí al seu escó per Vilafranca.

Les darreres eleccions legislatives abans del pronunciament del capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, representaren per a la Lliga gairebé la recuperació de les posicions aconseguides al moment de

plenitud de 1918, a la demarcació provincial de Barcelona. Set diputats regionalistes, junt amb un afí de la Federació Monàrquica Autonomista, haurien representat una victòria notable per a la Lliga si a Barcelona Rovira i Virgili, d'Acció Catalana, no hagués obtingut més de quinze mil vots i si no hagués estat anul·lada l'elecció de Josep Maria Trias de Bes per Granollers, davant les denúncies de falsificació d'actes fetes pel candidat monàrquic derrotat. La reacció monàrquica anticatalanista restava reduïda a tres escons a la província de Barcelona i perdia el seu feu de Terrassa. El successor de la Sala Argemí —el qual havia estat designat senador vitalici— fou vençut pel republicà nacionalista Domènec Soler i Palet —recolzat pels regionalistes—, amb la qual cosa Terrassa es trobava finalment representada per un polític de la mateixa línia que el districte veí de Sabadell, on Companys era reelegit. Això no obstant, el republicanisme catalanista només havia arribat a tenir tres llocs dels tretze de la demarcació provincial de Barcelona després de vint-i-dos anys de lluita.

Tres districtes barcelonins figuren entre els més vinculats, a Catalunya, a la persona d'un diputat reelegit gairebé sense interrupció: el districte de Terrassa dominat pel fabricant tèxtil local Alfons Sala Argemí, liberal dinàstic i cap de la *Unión Monárquica Nacional*; el districte de Vilafranca del Penedès controlat entre 1903 i 1923 per l'agrònom i empresari agrícola Josep Zulueta i Gomis, de primer republicà autonomista i després cap dels reformistes de Catalunya; i el districte de Vilanova i la Geltrú, controlat entre 1905 i 1923 per Josep Bertran i Musitu, advocat d'empreses i membre de la Comissió d'Acció Política de la Lliga Regionalista, directori rector del partit. La família dels Godó, pertanyents al camp liberal dinàstic, propietaris de la principal empresa tèxtil igualadina i d'altres a Barcelona, juntament amb «La Vanguardia», diari fundat el 1881, controlava el districte d'Igualada, però aquest domini fou interromput per la seva derrota a les eleccions de 1907 davant el candidat regionalista. Encara que el 1910 recuperaren l'acta del districte, la perderen finalment l'any 1914 amb el triomf del candidat conservador, que comptà amb el suport no sols del govern sinó dels regionalistes, carlins i republicans locals.

A dos districtes molt disputats, Manresa i Sant Feliu de Llobregat, dos diputats regionalistes semblaren posar les bases d'un control estable de llurs actes. A Manresa Leonci Soler i March, hisendat catòlic i ex-diputat monàrquic, guanyà l'acta quatre vegades seguides —si bé fou anul·lada la de 1901—, però es retirà després de la seva derrota de 1910. A Sant Feliu de Llobregat, després d'iniciar-se un aparent control del districte entre 1907 i 1914 pel republicà catalanista i després reformista Laureà Miró i Trepà, l'acta passaria a mans de la Lliga Regionalista i Sant Feliu seria representat durant les tres darreres legislatures pel mateix diputat, el comerciant Antoni Miracle i Mercader. Laureà Miró i Trepà, seria després, segons Angel Pestaña, un dels capdavanters de la reacció patronal l'any 1919.

La participació electoral mitjana en el conjunt dels districtes uninominals de la demarcació provincial barcelonina es mantingué alta, i no-

tablement superior entre 1910 i 1923 al percentatge de votants a la ciutat de Barcelona durant el mateix període. Fins a les eleccions de 1919 fou sempre una mica inferior a la participació mitjana de les altres tres províncies. Abans de les eleccions de la Solidaritat Catalana es registraven taxes de participació de vegades inversemblants com les que superaven el 50 % a districtes on només es presentava un candidat i, per tant, no era possible que un nombre tant alt d'electors anés a votar. L'aplicació de l'article 29 de la llei electoral de 1907 estalviaria aquestes impostures, en no haver-se de celebrar la votació en cas de presentar-se un sol candidat. No obstant això, un cop proclamats diversos candidats, la votació s'havia de realitzar encara que només restés un candidat el dia de les eleccions, per retirada dels altres a darrera hora. En aquests casos seguiren registrant-se taxes de participació superiors a la meitat del cens, que no resulten gaire dignes de crèdit.

Sense oblidar la limitada fiabilitat de les dades de participació, pot observar-se que en els districtes amb més competitivitat i més presència d'esquerres la mitjana participativa, durant les onze eleccions estudiades, no supera el seixanta per cent —Granollers, Manresa, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú—, mentre que a districtes on candidats i votants d'esquerres són absents, com Berga i Castellterçol, donen mitjanes de participació superiors al setanta per cent.

En el cas de Castellterçol, domini conservador primer i regionalista després, contrasta l'alta taxa participativa amb el fet d'ocupar el primer lloc quant a nombre de vegades en què es registrà la presentació d'un candidat únic: sis en concret —més de la meitat de les eleccions considerades. Ocupen el segon lloc Igualada amb cinc, el tercer, Vic amb quatre i el quart Vilafranca del Penedès amb tres. Si la proporció de vegades que només es presenta un candidat pot considerar-se signe de fossilització política i de desinterès cívic, resulta que el conjunt dels districtes de la demarcació provincial barcelonina donen 28 casos sobre un total de 143 actes posades a elecció entre 1901 i 1923, o sigui prop del 20 %, sobre el seu total; proporció només superada a la província de Lleida, amb el 23% però notablement superior a la registrada a la de Girona, on sols es produí un 15% de candidatures úniques, i sobretot a la de Tarragona, amb un 4,5% solament. A la província de Barcelona no eren justament els districtes vinculats a un diputat els que donaven més casos de presentació d'un sol candidat. Cal advertir que es consideren casos de candidatura única aquells en què els resultats assolits pels vençuts són insignificants o testimonials, sense que entrin en una veritable competició.

La presentació de tres o més candidats no era sinó una excepció en districtes uninominals, en els quals la divisió de l'electorat del camp dretà o esquerrà podia donar la victòria al del camp contrari, encara que hagués obtingut menys vots que la suma dels seus adversaris. Però si el nombre de vegades en què es registren competicions electorals trinàries indica un major grau de vitalitat política, Sabadell i Granollers, amb quatre casos, van als primers llocs, seguits de Manresa, Sant Feliu de Llobregat, i Vilanova i la Geltrú, amb tres casos cada un.

La freqüència de les impugnacions i anul·lacions dels resultats electorals no era precisament signe d'un grau més alt de corrupció electoral i de desmobilització ciutadana, ja que a les zones on una i altra eren més agudes no s'aconseguia denunciar-les i posar-les en qüestió, però resulta un índex de normalitat o d'anormalitat en les consultes electorals. El conjunt dels districtes de la demarcació provincial de Barcelona donava una proporció alta de casos d'actes impugnades per les irregularitats comeses en el procés electoral: més del 28% del total d'actes durant les onze eleccions legislatives, proporció més alta que no la dels districtes gironins amb un 25%, dels lleidatans amb més del 20% i dels tarragonins, que no arriben en conjunt a aquest darrer percentatge. A la província de Barcelona les impugnacions s'adreçaren en igual proporció gairebé contra vencedors regionalistes i afins seus que contra triomfadors monàrquics dinàstics. El districte més conflictiu resultava ésser un dels més disputats, Granollers, seguit de prop d'un altre, menys conflictiu, Vic. A tots dos districtes foren impugnats més de la meitat dels resultats de les eleccions parlamentàries del període estudiat. Berga, Igualada, Manresa i Arenys de Mar segueixen en ordre de conflictivitat, registrant quatre o cinc vegades sobre onze denúncies formals per aconseguir l'anul·lació de l'acta. On els resultats resultaren menys discutits fou als districtes de Sant Feliu de Llobregat, amb cap cas d'impugnació, i a Mataró i Vilafranca del Penedès amb un sol cas ambdós.

17. Els districtes de la demarcació
provincial de Girona
entre 1901 i 1923

Aquesta demarcació estava dividida en vuit districtes uninominals, comptant amb el mateix nombre d'escons al Congrés que les províncies de Lleida i Tarragona. Els districtes litorals eren els de Figueres, Vilademuls, Torroella de Montgrí, La Bisbal i Santa Coloma de Farners, encara que aquest era en bona part interior i prelitoral. Els districtes interiors eren Puigcerdà, Olot i Girona.

La divisió electoral de les comarques gironines segons la llei de gener de 1871, que aplicava la de 20 d'agost de 1870, reflectia una determinada estratègia de la burgesia moderada i centralista, davant la força de la dreta carlina i l'empenta de l'esquerra federal a la demarcació provincial, tal com ha destacat Maria Rosa Virós¹. Per tal d'afeblir la força del Carlisme a la Garrotxa, foren annexionats al districte de Puigcerdà nou termes municipals de la part nord-occidental del partit judicial d'Olot, de manera que el districte electoral d'aquest nom era el menor de la província en nombre d'electors cap a l'any 1901, no arribant als set mil.

1. Maria Rosa Virós: *El comportamiento electoral de los municipios gerundenses durante la Segunda República: una aproximación a su base económica y social*. Tesi doctoral, Facultat de Dret, Universitat de Barcelona, 1974. Vegeu el capítol dedicat als precedents entre 1868 i 1923, pàgs. 45-100. La mateixa investigadora ha publicat una síntesi de la tesi en forma d'article a *Perspectiva Social* n.º 10. (Barcelona, 1977) pàgs. 41-68.

COMPORTAMENT ELECTORAL DELS

DISTRICTES	1901	1903	1905	1907	1910
Girona	ML 34 —	MC 69 R, T, LL	R 57 T, MC	= Rs 37 —	T 76 R, ML, ML
La Bisbal	ML * 59 RF, ML	RF 65 ML	ML * 59 RF	RFs 45 R	R 81 LL
Figueres	RF 24 —	RF 59 ML	RF * 33 ML	= RFs 49 R	= UFNR 73 RR
Olot	= LL 56 —	LL 75 MC	= LL 52 R	Ts 75 I	= T 75 RR
Puigcerdà	= MC 71 —	= MC 72 —	= MC 59 R	LL 67 MC	= LL (*) 80 —
Sta. Coloma de Farners	ML 48 —	MC 60 ML, R, LL	ML 54 ML, R	LL 68 MC	= LL 76 ML
Torroella de Montgrí	MC 64 R	= MC * 76 R	= MC 61 LL	= MC 72 Rs	MC 76 R, UFNR
Vilademuls	ML 51 —	= ML 60 MC, R	= ML 54 RF	Ts 51 —	ML * 79 T

MC : monàrquic conservador

ML : monàrquic liberal

MM : monàrquic maurista

FMA : Federació Monàrquica Autonomista

I : independent

T : tradicionalista

Crg : catòlic regionalista

LL : Lliga Regionalista

R : republicà

RF : republicà federal

RN : republicà nacionalista

RR : republicà radical

UFNR : Unió Federal Nacionalista
Republicana

Rf : reformista

DISTRICTES DE LA PROVÍNCIA DE GIRONA

1914	1916	1918	1919	1920	1923
R 72 T, MC	= R (*) 71 LL, T	LL 74 PRC, T	UMN * 72 R, LL	FMA 61 R, UMN	= FMA * 64 Rf
= R 81 LL	= R 59 Rf	= R 72 LL	= R 40 T	= R 39 Rf	= RN 68 UMN
= UFNR 71 LL, RR	ML 71 UFNR	PRC 65 RR	= RF 65 UMN	= RF — —	UMN * 72 RN
= T 45 R	= T — —	LL * 83 T	UMN * 86 LL	= UMN 62 LL	LL * 62 UMN
= LL * 72 Rf	= LL * 74 Rf	= LL 62 R	= LL 57 Rf, PRC	= LL 52 UMN	Rf * 73 LL
= LL 75 I, RR	= LL 67 UFNR	= LL 64 PSOE	= LL 56 MM	= LL 56 UMN	= LL — —
MM * 81 MC, RF	MC 79 MM	= MC 67 PSOE	= UMN 73 R	LL (*) 77 UMN	UMN * 80 LL
= ML * 70 T, RF	ML * 70 LL	LL 73 ML	UMN * 71 LL	UMN * 65 CRg	LL 56 UMN

NOTES:

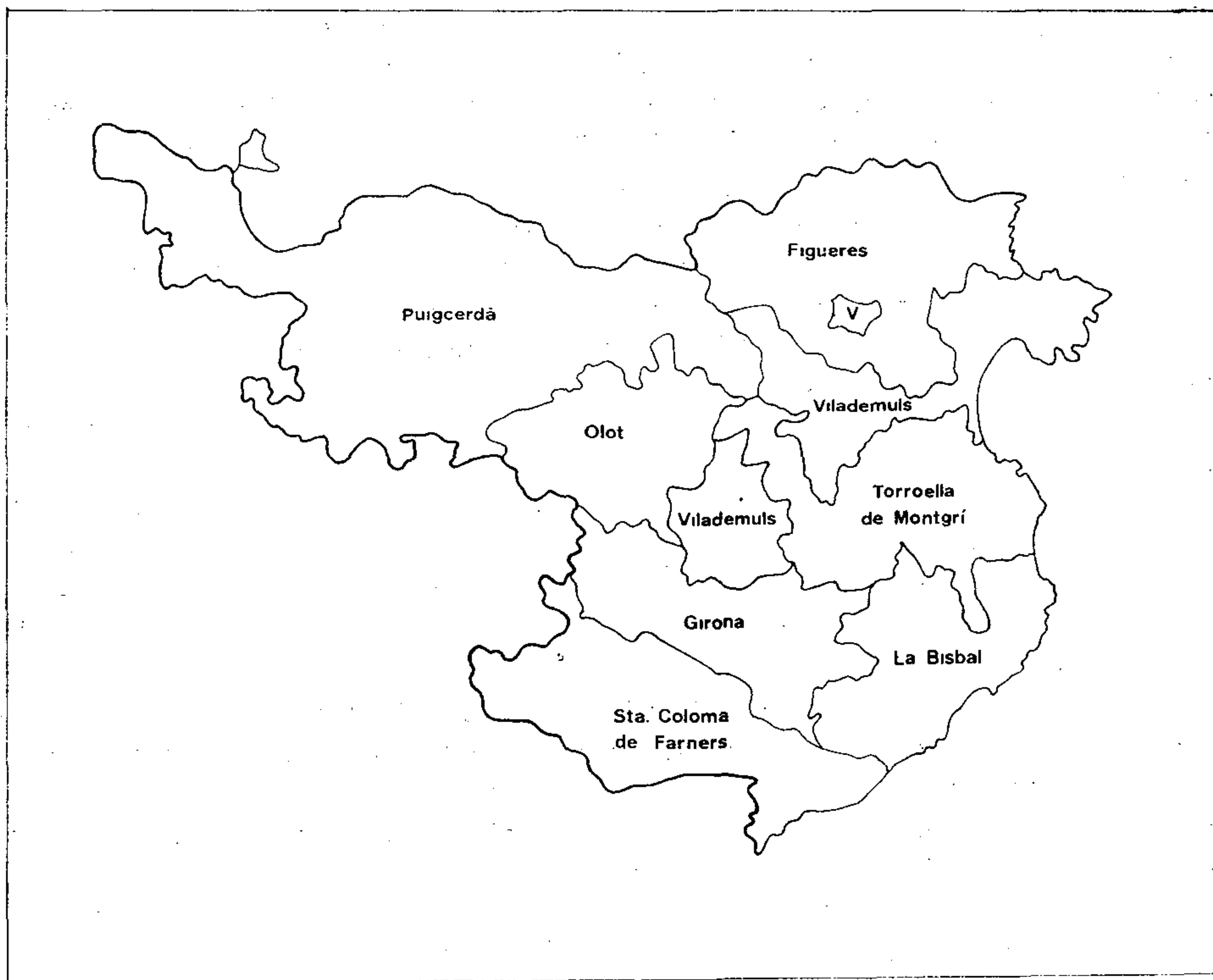
1. — A la casella superior s'indica la filiació del diputat electe.
2. — En cas de reelecció del diputat de la legislatura anterior s'indica amb el signe =.
3. — Si l'acta és impugnada s'indica amb un asterisc i si arriba a ser anul·lada l'asterisc va entre parèntesis.
4. — A la segona casella s'indica el percentatge de participació electoral.
5. — A la casella inferior s'indica la filiació del candidat o candidats vençuts, per ordre del nombre de vots aconseguits per cada un. Si el candidat vençut primer, després arriba en una elecció parcial a vèncer al primer guanyador abans de la legislatura següent, s'indica amb una fletxa.

**ESCONS ACONSEGUITS PER LES DIVERSES FORCES POLÍTIQUES A LES
ELECCIONS LEGISLATIVES ENTRE 1901 I 1923 ALS DISTRICTES DE LA
DEMARCACIÓ PROVINCIAL GIRONINA**

Districtes	MC	ML	M/ UMN	FMA	Total dinàstics	T	LL	R	Rf
Girona	1	1	1	2	5	1	1	4	
La Bisbal		2			2			9	
Figueres		1	1		2			9	
Olot			2		2	4	5		
Puigcerdà	3				3		7		1
Santa Coloma de Farners	1	2			3		8		
Torroella de Montgrí	8		2		10		1		
Vilademuls		6	2		8	1	2		
Totals	13	12	8	2	35	6	24	22	1

Amb vista a reduir la força dels republicans federals a l'Empordà, els nuclis federalistes de Figueres foren separats dels de La Bisbal, Palamós i Sant Feliu de Guixols per mitjà de la creació de dos districtes clarament artificials: els de Vilademuls i Torroella de Montgrí. El districte de Vilademuls comprenia la major part del litoral de l'Alt Empordà, la fracció nord-occidental d'aquesta comarca i dos territoris separats del gros del districte, el més important dels quals era el que tenia com a centre el terme de Vilademuls, que a la divisió comarcal de 1932 restaria comprès en el Gironès. El districte de Torroella de Montgrí comprenia una part litoral entre l'Escala i Begur —poble del districte de La Bisbal— i es perllongava cap a l'interior per Peratallada fins a la comarca de Banyoles, que formaria part del Gironès en la divisió comarcal del 1932. El districte de Santa Coloma de Farners corresponia a grans trets a la comarca de la Selva. El districte de Puigcerdà no es limitava a la Cerdanya, sinó que comprenia el Ripollès amb els seus nuclis fabrils. La creació dels districtes artificials de Vilademuls i Torroella va assolir el seu objectiu perquè foren dos feus dels monàrquics dinàstics, dòcils al poder central i resistents al doble setge regionalista i republicà durant els dos primers decennis del nostre segle. Si l'Empordà hagués conservat la seva unitat formant un districte plurinominal, els resultats electorals haurien estat ben diferents.

Com a la major part de Catalunya, en conjunt els districtes gironins es mantigueren sota l'alternança convencional conservadora-liberal fins a les eleccions de la Solidaritat Catalana de 1907. I com a la resta del Principat, el restabliment del sufragi universal, el 1891, tingué una incidència molt reduïda, excepte a Figueres i La Bisbal on aflorà de seguida la força que conservava el republicanisme federal, el qual triomfà —encara que per poca diferència de vots— a Figueres el 1891 i a La Bisbal el 1893, on tornà a vèncer a les eleccions legislatives de 1899 —gràcies a la divisió dels vots monàrquics entre el candidat conservador i el liberal. Victòries republicanes a les quals cal afegir la de Pi i Maragall a Figueres el 1898, si bé es va veure desposseït de l'acta, acusat de traïdor a la pàtria per la seva oposició decidida en contra de la dominació colonial a Cuba, posició no compartida per la majoria dels principals dirigents republicans.

Les victòries del regionalisme català a Olot, a les eleccions legislatives de 1901, 1903 i 1905, així com el triomf federal a tots tres comicis a Figueres, juntament amb la victòria republicana a La Bisbal el 1903 i a Girona el 1905, representaren ja abans de 1907 una seriosa amenaça per al sucursalisme monàrquic centralista que conservava el control polític dels altres districtes de la demarcació provincial gironina.

Si ens atenem a l'observació del comportament electoral a tota la demarcació provincial entre 1901 i 1923, quant al nombre global d'escons sotmesos a elecció, constatem que els partits dinàstics en les seves diverses tendències aconseguiren el 38% dels llocs, els regionalistes més del 26% i els republicans també més del 26%. L'evolució final de la correlació de forces polítiques durant el període estudiat, limitant l'observació del comportament electoral a les darreres quatre consultes per a formar el Congrés de Diputats, revela que la mitjana dels escons aconseguits pels dinàstics, de 1918 a 1923, es reduí al 33,7% —percentatge que seria menor descomptant els dos escons aconseguits al districte de la capital provincial per un monàrquic de la FMA, amb el suport dels regionalistes. Aquesta proporció d'un terç dels llocs conservats pels dinàstics resulta superior al de la província de Barcelona durant el mateix quinquenni que precedí la Dictadura de Primo de Rivera —més del 26%—, però resulta inferior a la que conservaren com a mitjana a la província de Lleida —37,5%— i, sobretot, els escons que usufructuaren entre 1918 i 1923 a la província de Tarragona: un 46,8%.

El conjunt dels districtes gironins constituí la zona on el regionalisme tendí amb més força a substituir els cacics monàrquics fora de la província de Barcelona. L'equilibri entre republicanisme autonomista i catalanisme conservador a les comarques gironines durant aquella època, era predecessor del que seria el canvi en la correlació de forces durant la Segona República, canvi que comptava a la província de Girona amb unes arrels ben clares anteriors a la Dictadura.

Tot i la tònica predominantment conservadora al conjunt de la demarcació provincial entre 1901 i 1923, la base republicana —sovint de centre-esquerra— no era menyspreable als districtes en què triomfava la dreta com a Puigcerdà, Santa Coloma de Farners ni especialment al districte de la capital provincial, l'electorat del qual es trobava dividit en parts molt semblants entre els dinàstics en bloc, els republicans —formant també un bloc de federals i unitaris—, els tradicionalistes i els regionalistes. Per això Girona es caracteritzà per les competicions electorals trinàries, malgrat les dificultats que el sistema de districtes uninominals posava a la viabilitat i eficàcia de la pluralitat de candidatures, en lloc del predomini del sistema binari, clarament dominant a la resta dels districtes de la demarcació provincial gironina.

La classificació dels districtes gironins si ens atenem a les forces predominants, permet distingir en primer lloc un grup de tres districtes de majoria clarament conservadora, que es van sostreure al control ministerial en benefici dels regionalistes, en darrer terme, i dels tradicionalistes transitòriament: Olot —que fou el més immune a la presència republicana—, Puigcerdà —on l'alternativa la tenien predominantment els republicans— i Santa Coloma de Farners, districte en el qual irrupcions fracassades de les esquerres foren menys freqüents. A partir de 1907 el districte de Puigcerdà va pertànyer al prohóm de la Lliga i gran fabricant tèxtil Eusebi Bertrand i Serra durant set eleccions consecutives. Va ésser desbancat el 1923 per molt poca diferència de vots pel reformista Joan Da-

gàs que ja venia disputant l'acta a Bertrand i Serra des de feia temps. El districte de Santa Coloma fou feu personal del dirigent regionalista Joan Ventosa i Calvell ininterrompudament durant vuit consultes electorals, triomfant fins i tot sense competència l'any 1923.

Al costat d'aquest grup en tenim un altre de dos districtes —Figueres i La Bisbal— de clara majoria de centre-esquerra, on les poblacions de més de mil habitants eren republicano-federal i catalanistes, si bé les forces conservadores eren fortes als pobles menors, tal com ha detectat Pere Cornellà, per les eleccions de 1907². A Figueres el predomini republicà federal fou interromput només el 1916 per la victòria del candidat liberal dinàstic sobre Joaquim Salvatella, que havia representat el districte durant quatre legislatures consecutives des del 1905. Però el republicanisme nacionalista es tornà a imposar a Figueres en la persona del metge i catedràtic de la Universitat de Barcelona August Pi i Sunyer, el qual representà el districte durant tres legislatures amb el suport electoral del regionalisme, encara que el 1923 l'acta fou arrabassada pels abusos dels agents governatius al candidat republicà nacionalista Albert de Quintana —diputat de la Mancomunitat— en benefici del monàrquic Marqués d'Olèrdola.

La Bisbal, després d'haver donat la victòria al federal catalanista J. M. Vallès i Ribot a les legislatives de 1903 i 1907, atorgà l'acta, entre 1910 i 1923, set vegades consecutives al republicà catalanista independent Salvador Albert i Pey, sempre amb un marge folgat de majoria. A Figueres el duel federal-liberal tendí a donar pas al duel entre federal-catalanisme i radicalisme, que representava també l'anticatalanisme. Els regionalistes només presentaren candidatura pròpia l'any 1914, tendint a deixar l'hegemonia als federals. En canvi a La Bisbal, el regionalisme substituï els candidats liberal-dinàstics com a principal antagonista de l'esquerra republicana catalanista, amb dos intents també dels reformistes (1916 i 1920) i dels tradicionalistes (1919), per arrancar l'acta de les mans de Salvador Albert, tenint en compte el fracàs de la Lliga Regionalista. El republicanisme unitari o sols verbalment autonomista fracassà, per tant, a Figueres i a La Bisbal enfront del federalisme clarament evolucionat cap a posicions de nacionalisme d'esquerra, el qual mantingué la seva forta implantació sense dependre del vigor de les successives formacions catalanistes d'esqueres coordinades des de Barcelona, perquè la independència dels nuclis federals locals empordanesos fou un fenomen semblant a la d'altres entitats comarcals republicanes d'altres indrets de Catalunya, durant tot el període estudiat.

En contrast sorprenent amb els dos districtes empordanesos republicans, el seus veïns, els districtes de Vilademuls i de Torroella es caracteritzaren per la solidesa del control que les forces dinàstiques hi exer-

2. Pere Cornellà i Roca: *Girona i Solidaritat Catalana*. A *Treballs d'Història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. (Girona, abril 1976) pàgs. 215-273.

ciren. La implantació de la Lliga Regionalista fou tardana i insegura a tots dos. No fou fins al 1920 que el regionalisme conquerí l'acta de Torroella de Montgrí, però la va perdre en ésser anul·lada l'acta a favor del conservador datista Juli Fournier i Cuadros, que venia posseint la representació del districte des del 1910 i la tornaria a tenir el 1923. Fournier havia estat el successor d'un altre conservador, Robert Robert i Surís, comte de Serra i de Sant Iscle, financer, president de la Cambra de Comerç de Barcelona i del Banc Hispano-Colonial, promogut a senador vitalici l'any 1907, després d'haver representat Torroella a les legislatives de 1891, 1901, 1903 i 1905. Fournier el 1910 era el perfecte encasellat, en ésser a la vegada conservador i gendre del governador canalejista de Barcelona. El 1920 era director general de Registres i del Notariat a Madrid i més tard, segons ha assenyalat M. R. Virós, es presentaria com a candidat radical el 1931 i organitzaria a Girona la *Derecha Agraria* el 1933.

A Vilademuls el 1896 Frederic Rahola, més tard prohom de la Lliga Regionalista, havia sortit diputat conservador, però no seria fins el 1918 que el regionalisme aconseguiria l'acta pel seu candidat Santiago Masó. Entre 1901 i 1905 el districte estigué en mans del diputat cunero Luis Canalejas, germà del dirigent liberal-dinàstic dissident. El 1920 sortiria diputat per Vilademuls el dirigent de la UMN Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola, fill del batlle de Barcelona Rius i Taulet, que a començament de segle s'havia afiliat per poc temps al Centre Nacionalista Republicà. L'any 1923 el regionalista Narcís Plà i Deniel, derrotava per gran diferència de vots Darius Romeu baró de Viver, futur batlle primoriverista de Barcelona.

Com a reacció al doble setge republicà i regionalista, a Vilademuls i a Torroella no sols cessà l'alternança convencional liberal-conservadora a partir de 1901, sinó que el predomini anterior liberal dinàstic a ambdós districtes donà pas a un repartiment entre les dues ales monàrquiques que passaren a monopolitzar des de començament de segle cada un dels districtes, corresponent als liberals Vilademuls i als conservadors Torroella. A Puigcerdà i a Santa Coloma, la Lliga Regionalista succeí els dinàstics cuneros o autòctons, heretant un electorat al qual aconseguí convèncer que un canvi polític i un autonomisme possibilista i reformador podien garantir, millor que l'immobilisme, la dominació social dels propietaris agraris davant l'avenç de l'esquerra republicana. En canvi, a Vilademuls i a Torroella, els terratinents seguiren considerant preferible durant molt de temps confiar directament el poder a les xarxes polítiques que detentaven l'hegemonia a Madrid. M. R. Virós considera que aquesta diferència en els comportaments pot ésser deguda a la presència considerable de la burgesia barcelonina en el control de la propietat de la terra als districtes de Puigcerdà i de Santa Coloma de Farners, mentre que la classe terratinent tenia caràcter eminentment local a Vilademuls i Torroella.

Ja s'ha indicat la trajectòria variable i molt competitiva de l'electorat del districte de Girona amb gran freqüència de pugnes triangulars, encara que en dues ocasions —el 1901 i el 1907— es presentés només un candidat.

El 1901 va vèncer sense contrincant el canalejista José Herrero Sánchez, que ja havia representat el districte en tres legislatures anteriors. L'any 1907 triomfà sense rival el republicà solidari Eusebi Corominas, director del diari barceloní republicà «La Publicidad», que havia guanyat l'acta el 1905 aprofitant la divisió dels vots dretans entre el candidat carlí i el conservador ministerial.

Tot i que a Girona tingué lloc el primer míting de constitució de la Solidaritat Catalana el febrer de 1906, la penetració del regionalisme fou tardana i fins al 1918 no triomfà un candidat de la Lliga, que havia estat diputat conservador dinàstic pel districte, Bonaventura Sabater, propietari i cacic de Begur. La victòria regionalista es produí a despit de l'oposició dels tradicionalistes, que a Girona optarien majoritàriament per la línia més dretana del mellisme, una línia oposada a la coalició amb la Lliga que defensaven els jaumins. I així el 1919 el vot tradicionalista contribuí a la victòria a Girona de José Enrique de Olano, comte de Fígols, maurista de Defensa Social. Va treure més vots el republicà catalanista i professor de l'Escola Normal de la ciutat, Miquel Santaló, que el candidat regionalista. La força dels republicans i dels dinàstics acabaria conduint a un pacte entre els tradicionalistes i els regionalistes a favor d'un candidat conservador, que no fos de cap dels dos partits, el catòlic regionalista de la FMA, Narcís Plà i Deniel, victoriós el 1920 i el 1923 i de fet situat en l'òrbita de la Lliga Regionalista. Davant la força de les dretes a Girona també els republicans hagueren de deixar de banda llurs divisions, i si la coalició republicana afavorí primer un republicà autonomista, després, el 1914 i el 1916, comportà l'elecció d'un republicà foraster, el cap dels federals de Jaén, Eduardo Fernández del Pozo y del Río, el qual, acceptat pels republicans nacionalistes i pels radicals, triomfà gràcies a la divisió dels vots dretans: de primer, entre el candidat carlí Dalmacio Iglesias i un conservador i després entre el mateix D. Iglesias i un regionalista. El predomini entre els rengles republicans del catalanisme fou fràgil i, després de la derrota de Santaló el 1920, una part dels electors republicans de Girona arribarien a votar al costat d'una part dels dinàstics a favor del candidat reformista Joan Lladó, el qual esdevingué candidat ministerial contra Plà i Deniel el 1923.

Si bé les eleccions de la Solidaritat Catalana representaren a la província de Girona una dura desfeta pels dinàstics, que només plantaren cara sense èxit a quatre districtes —Olot, Puigcerdà, Santa Coloma i Torroella— de forma que el 1907 els vots solidaris donaren el triomf a quatre republicans, dos tradicionalistes i dos regionalistes, en canvi després els dinàstics es referen a les comarques gironines i no fou fins a les eleccions de 1918 que la Lliga conqueriria cinc escons, que juntament amb els dos aconseguits pels republicans catalanistes, deixarien els dinàstics reduïts a l'únic districte de Torroella. Encara tingué lloc una nova revifalla monàrquica sota l'impuls de la UMN i amb el suport dels tradicionalistes mellistes locals. No obstant això, els diputats dinàstics sucursalistes estrictes eren només dos a les comarques gironines, el 1923.

Respecte a la tendència dels districtes a vincular-se a un diputat ja s'han indicat diversos casos: el de Bertrand i Serra a Puigcerdà, el qual prengué la clientela al conservador Ferran Puig i Mauri, marquès de Santa Anna, que durant sis eleccions des de la de 1896 venia posseint l'acta del districte. Bertrand i Serra, que era un dels principals empresaris de la indústria cotonera amb fàbriques a Manresa i Molins de Rei, va promoure la millora de les comunicacions amb el nou ferrocarril Ripoll-Tor de Querol i també l'eixample residencial burgès del camp de golf de Puigcerdà.

A Olot, la Lliga predominà entre 1901 i 1907 amb el triomf, ja el 1899, d'un gran terratinent passat als rengles regionalistes, Carles de Camps, marquès de Camps i president de l'Institut Agrícola de Sant Isidre. Però el 1907 cedí l'escó al jaumí Pere Llosas, banquer i propietari, que representà el districte durant quatre legislatures fins que la Lliga no va decidir-se a recuperar el districte i derrotà el 1918 a Llosas, el qual denuncià sense èxit diversos actes de corrupció electoral. El suport dels tradicionalistes despitats al candidat de la UMN, l'any 1919, seria fatal per als regionalistes. La Lliga no aconseguiria d'arraconar els dinàstics fins al 1923, amb el triomf per gran majoria d'un propietari local ex-carlí, Ignasi de Ventós.

El primer lloc pel que fa a permanència en el districte correspongué, però, a Ventosa i Calvell, a Santa Coloma. A desgrat de la seva condició d'ex-ministre de la Corona que li havia d'assegurar el respecte dels ministres de Governació, Ventosa hagué d'enfrontar-se el 1920 amb un competidor monàrquic, però l'any 1923 fou diputat per l'article 29. El segon lloc com a permanent d'un districte a la província de Girona correspon al republicà Salvador Albert a La Bisbal.

La participació electoral mitjana a les comarques gironines presenta una trajectòria ascendent que supera el 70% entre 1910 i 1918, seguint una evolució semblant a la mitjana de la província de Barcelona, encara que amb percentatges més alts. La proporció mitjana de votants era inferior en els districtes republicans —Figueres i La Bisbal— que no superaren la mitjana participativa del 60%, mentre que els districtes més dretans s'aproximaven al 70% o el superaven, com en el cas de Torroella.

La proporció global de candidatures úniques entre 1901 i 1923 fou a les comarques gironines del 14,7% resultant inferior a la dels districtes de la província de Barcelona, amb un 19,5% de casos i, sobretot, inferior al de la província de Lleida, amb gairebé un 23% de casos, però en canvi era molt superior al de la província de Tarragona. La competició ternària, que a la major part dels districtes catalans fou un episodi lligat a la transició d'una determinada correlació de forces a una altra de distinta, esdevingué un fenomen molt perllongat a la ciutat de Girona, si bé l'any 1923 sembla establir-se el sistema binari corrent. Pel que fa al nombre de casos de presentació d'un sol candidat, el màxim correspon a Puigcerdà amb tres i el mínim el presenten La Bisbal i Torroella, amb cap cas, curiosa coincidència del districte més sòlidament republicà i del més sòlidament dretà, ambdós veïns. La resta dels districtes registren dos casos de candidat únic entre 1901 i 1923.

La impugnació formal dels resultats electorals com a indicatiu de la conflictivitat de les eleccions i la denúncia d'accions de corrupció, es produïren a la província de Girona en 23 casos sobre un total de 88 actes entre 1901 i 1923, és a dir més de la quarta part del total, proporció inferior a la registrada a la província de Barcelona, però superior a les de Lleida i Tarragona que oscil·laren al voltant del 20%. De les 23 impugnacions només 3 donaren lloc a anul·lació de l'acta i precisament, dues afectaren candidats regionalistes, una un republicà i cap no afectà els monàrquics. El districte que durant el període estudiat fou objecte de més reclamacions contra pràctiques d'adulteració electoral, va ésser el de Vilademuls, amb cinc casos d'impugnació dels resultats, i és significatiu que el primer cas es produís l'any 1910, o sigui quan el domini monàrquic començava a ésser realment amenaçat. Torroella i Puigcerdà ocupen el segon lloc amb quatre casos cadascun. Olot i Girona en registren tres cadascun, La Bisbal i Figueres, dos, i l'únic sense cap acta impugnada fou el de Santa Coloma de Farners, feu regionalista des del 1907. A les eleccions de la Solidaritat Catalana no es registrà a la província de Girona cap denúncia de corrupció electoral. A cada una de les tres eleccions anteriors només se'n presentaren una o dues.

La xifra corrent d'impugnacions d'actes a les eleccions posteriors a 1907 fou de dues, però les de 1923 foren, segons sembla, especialment corruptes i conflictives, ja que els resultats foren considerats fraudulents a cinc dels vuit districtes gironins, signe que els costums polítics es normalitzaven amb dificultat, però senyal també de manca de resignació envers les tècniques tradicionals d'adulteració en una fase de descomposició de les estructures caciquils.

18. Els districtes de la demarcació
provincial de Lleida
entre 1901 i 1923

Dels vuit districtes uninominals de la província de Lleida tres —Sort, Viella, La Seu d'Urgell i Tremp— corresponien a la part pirinenca; dos —Solsona i Cervera— estaven a cavall de l'altiplà de la Catalunya Central i de la plana —especialment el districte de Cervera que abastava part de l'Urgell—, i tres —Balaguer Lleida i Les Borges Blanques— corresponien a la plana meridional, que en la divisió comarcal de 1932 comprendria les comarques de la Noguera, el Segrià, l'Urgell i les Garrigues. A començament de segle els districtes de Lleida, Balaguer i Les Borges Blanques —o sigui els tres de la plana— i el de Solsona superaven la xifra de deu mil electors, mentre els altres estaven entre els set mil cinc-cents i els nou mil. Vint-i-dos anys després, s'havia accentuat la diferència entre els districtes de la plana, on es desenvolupava el regadiu, i els de la muntanya i l'altiplà central català, de manera que el diputat per Lleida representava 13.891 electors, mentre que el diputat per la Seu d'Urgell només representava 7.320 electors.

Aquesta rigidesa de la divisió electoral servia de fet els interessos del règim polític imperant i dels sectors socials més conservadors que el sustentaven, perquè els districtes de la plana, més desenvolupats, eren els menys controlats pels partits dinàstics centralistes i els hi convenia que estiguessin relativament sobrerepresentats, al contrari dels de la muntanya, més endarrerits, que eren els més dòcils a la oligarquia política central. El conjunt dels tres districtes de Lleida, Balaguer i Les Borges Blanques van veure incrementar-se en 6.188 el nombre dels seus electors entre 1901 i 1923, en canvi, el conjunt dels quatre districtes de La Seu, Solsona, Sort-Viella i Tremp perderen 2.487 electors durant el mateix període.

COMPORTAMENT ELECTORAL DELS

Districtes	1901	1903	1905	1907	1910
Lleida	ML 49 —	R 41 MC	ML * 50 R	Rs 56 MC	= UFNR 75 ML, T
Balaguer	ML 63 R	MC 71 R, C	= MC 47 R	CNR 69 MC	= UFNR 81 ML
Borges Blanques	ML 56 T, R	MC 63 R	ML 52 R	IRgs 66 MC	= NI 73 ML
Cervera	ML 66 —	ML 69 MC	ML 60 R	Ts 56 —	ML * 78 ML, T
La Seu d'Urgell	MC * 77 I	ML 78 ML	MC 75 LL	= LL 80 MC	= LL — —
Solsona	MC 57 ML	MC 70 R	ML 81 MI	LL 72 ML	= LL — —
Sort - Viella	ML 76 MC	= ML 73 MC	= ML 69 IRg	= ML 66 MC	= ML — —
Tremp	IRg 80 ML	ML 79 MC	ML 57 RF	RFs 69 MC	= UFNR 68 RF

NOTES:

1. — A la casella superior s'indica la filiació del diputat electe.
2. — En cas de reelecció del diputat de la legislatura anterior s'indica amb el signe =
3. — Si l'acta és impugnada s'indica amb un asterisc, i si arriba a ser anulada l'asterisc va entre parèntesis. Si el Tribunal Suprem altera el resultat o en noves eleccions parcials canvia el diputat electe s'indica amb una fletxa.

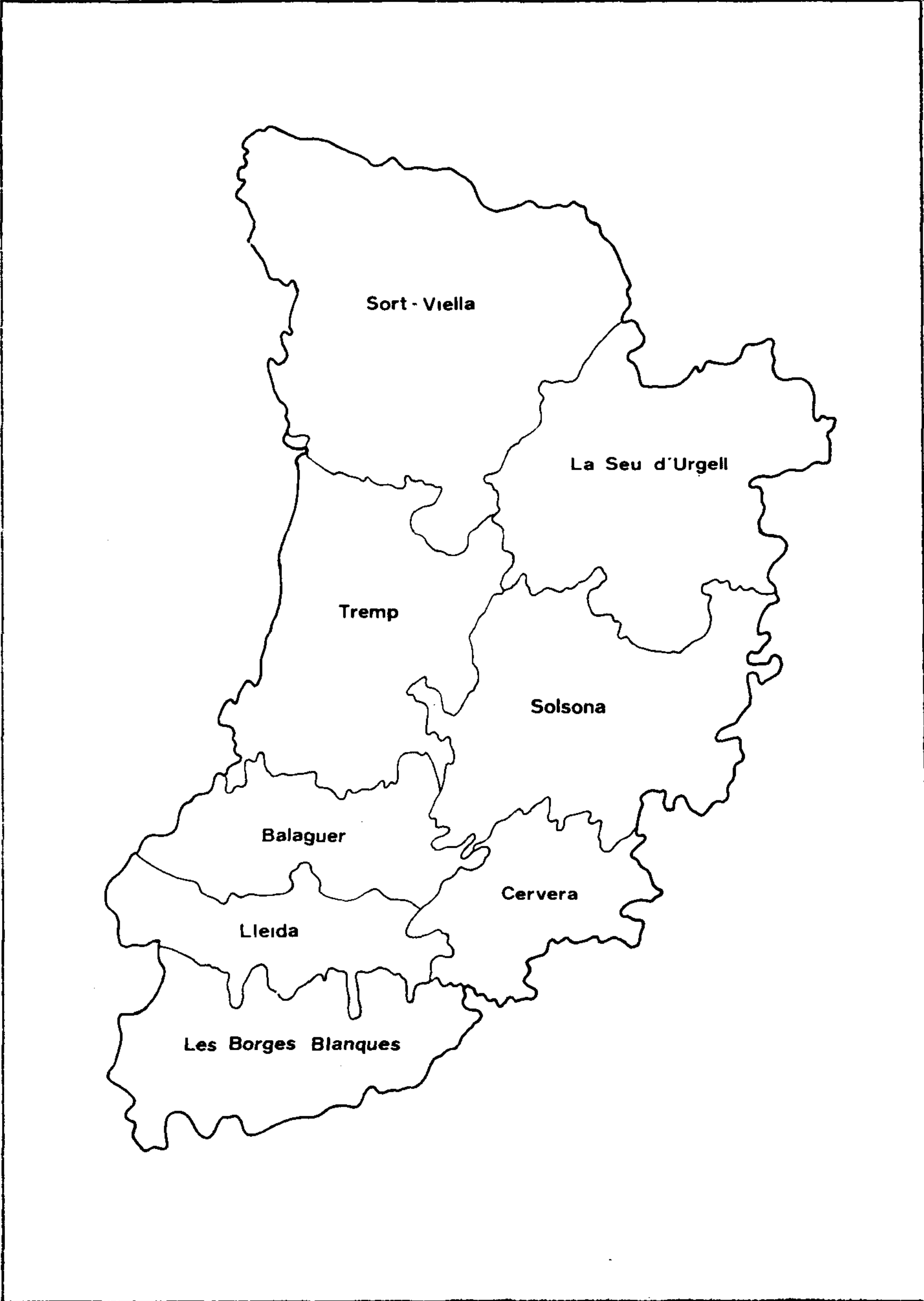
DISTRICTES DE LA PROVÍNCIA DE LLEIDA

1914	1916	1918	1919	1920	1923
MC * 72 UFNR	= MC 68 UFNR	PRC 44 —	= PRC 59 UMN, RR	= PRC 59 UMN	LL (*) 67 Rf
= UFNR 81 LL	= UFNR 62 MC	= LL 67 —	= LL — —	= LL 65 RN	= LL — —
= NI 70 MC	= NI 69 T	= NR — —	= NR 49 UMN	= NR 49 LL	= NR — —
= ML * 74 MC	= ML — —	= ML 77 MC	FMA 64 PRC	= MI 67 ML	LL (*) 75 ML
MC (*) 79 MI	ML * 76 MC	LL 74 MI	= LL — —	UMN * 66 LL	= ML 60 —
= MC 80 LL	ML — —	= ML * 81 LL	UMN 66 I	LL 62 RR	LL (*) 84 IRg
= ML * 73 T	= ML 53 T	LL (*) 65 ML	UMN — —	UMN 69 —	ML — —
= Rf * 78 RR	= Rf — —	= Rf * 76 LL	= Rf 53 MC	UMN 78 FMA	= ML — —

4. — A la segona casella s'indica el percentatge de participació electoral.

5. — A la casella inferior s'indica la filiació del candidat o candidats vençuts ordenats pel nombre de vots aconseguits per cada un.

6. — Respecte a les inicials amb què s'indica el partit en cada cas, consulteu la taula del quadre del capítol anterior, pàgina 422, 423.

ESCONS ACONSEGUITS PER LES DIVERSES FORCES POLÍTiques A LES
ELECCIONS LEGISLATIVES ENTRE 1901 I 1923 ALS DISTRICTES DE LA
DEMARCACIÓ PROVINCIAL LLEIDATANA

Districtes	MC	ML	M/ UMN	FMA	Totals dinàstics	T	LL/ IRg	R/ NR	Rf	NI
Lleida	2	2			4			6	1	
Balaguer	2	1			3		4	4		
Borges Blanques	1	2			3		1	4		3
Cervera		7	1	1	9	1	1			
La Seu d'Urgell	3	3	1		7		4			
Solsona	3	3	1		7		4			
Sort - Viella		8	2		10		1			
Tremp		3	1		4		1	2	4	
Totals	11	29	6	1	47	1	16	16	5	3

Seguint els resultats de les onze eleccions parlamentàries estudiades resulta que a la província de Lleida els dinàstics aconseguiren el 53 % dels escons, els regionalistes el 18 %, els republicans el 18 %, els reformistes el 5,6% i el nacionalisme independent en la sola persona de Francesc Macià, el 3,4 %. En fer la classificació que es reflecteix en les taules que acompanyen aquest capítol, s'ha considerat Francesc Macià com afi a la Lliga Regionalista en les eleccions del 1907, com a nacionalista independent deslligat del regionalisme a les de 1910, 1914 i 1916 i com a nacionalista republicà a les de 1918, 1919, 1910 i 1923, perquè aquest és el període en què Macià evolucionà cap a postures independentistes incompatibles amb la Monarquia, tot i que les seves coincidències amb les esquerres republicanes catalanistes foren poques. Les forces dinàstiques conservaren globalment un cert predomini a la província de Lleida durant el primer quart de segle, amb preponderància relativa dels liberals dinàstics sobre els conservadors, igual que a la província de Tarragona.

Les eleccions de la Solidaritat Catalana marcaren com arreu de Catalunya una ruptura amb l'anterior docilitat respecte a l'alternança convencional liberal-conservadora. Si comparem els resultats de les vuit eleccions de diputats al Congrés a la província de Lleida, celebrades entre 1891 —les primeres de la Restauració amb sufragi universal— i 1905, amb els resultats de les vuit consultes celebrades de 1907 a 1923 resulta que durant el primer període foren elegits 35 diputats liberals dinàstics, 25 conservadors, dos republicans —un a Lleida i l'altre a Les Borges Blanques— i dos independents; mentre que durant el període de 1907-1923 foren elegits 19 liberals, 4 conservadors, un tradicionalista, 18 regionalistes i 18 republicans, comptabilitzant com a republicanes quatre actes

guanyades per Macià i sis guanyades per Josep Llari com a reformista a Tremp¹.

Les eleccions de la Solidaritat Catalana representaren per tant un cop parcialment irreversible per a les forces dinàstiques centralistes, que perderen el predomini mentre s'establí un equilibri entre regionalistes i republicans de diverses organitzacions, si bé la implantació regionalista a les comarques occidentals —i meridionals— catalanes fou tardana i inferior a l'aconseguida a les comarques de les províncies de Barcelona i Girona. Si s'observa el pes conservat per les forces dinàstiques durant les darreres quatre eleccions —1918-1923— del període estudiat, resulta que la mitjana d'escons aconseguits per aquestes fou del 37,5 % en lloc del 27 % a la província de Barcelona i el 33,7 % a la de Girona, per bé que el percentatge mitjà era inferior al de la província de Tarragona, amb un 46 %. La força conservada per l'oligarquia central era clarament superior a la província de Lleida que a les de Barcelona i Girona, però inferior a la que mantingué a la de Tarragona.

El progrés de la Lliga Regionalista a les comarques lleidatanes es caracteritzà per la compensació del seu escàs pes al districte de la capital provincial —on el republicanisme catalanista era més fort— amb la captació de personatges procedents d'altres partits, personatges que havien sortit diputats amb filiació no regionalista i posseïen ja un aparell propi d'influència a la província o a un determinat districte. Aquest era el cas de Joan Garriga i Massó a La Seu d'Urgell, procedent del liberalisme canalejista passat a la Lliga el 1907, el d'Eduard Aunós, conservador abans de 1918, el de Felip Rodés, a Balaguer, trànsfuga del nacionalisme republicà cap a la Lliga el 1917, i el del liberal dinàstic Josep Matheu i Ferrer a Cervera l'any 1923, polític que era gendre de Pere G. Maristany, que tenia negocis de vi a la comarca.

Aquestes adhesions, de vegades oportunistes i circumstancials com en el darrer dels casos esmentats, no sempre foren estables. Aunós, després d'haver estat secretari de Cambó el 1918, quan aquest fou ministre de Foment, sortiria de la Lliga el 1923 i seria un primoriverista convençut, fins al punt d'esdevenir ministre de Treball sota la Dictadura. Josep Matheu seria durant la Segona República un dels dirigents del Partit Radical a Lleida. Podríem afegir també els casos de dos diputats elegits amb el suport de la Lliga el 1907, que després s'enfrontarien amb ella: Pere Milà i Camps, hisendat barceloní, germà del futur comte de Montseny, diputat de la Lliga per Solsona a les legislatures de 1907 i 1910, el qual havia passat ja al partit liberal a la de 1914, i Francesc Macià, sortit de l'òrbita de la Lliga Regionalista per enfrontar-s'hi, fins al punt que aquesta li oposaria la

1. Conxita Mir Curcó: *Elecciones legislativas en Lérida durante la Restauración y la Segunda República: Geografía del voto*. Fundación Juan March. Serie Universitaria n.º 126 (Madrid, 1980) pàgs. 4-22. Es tracta d'un avanç de la tesi doctoral en realització.

candidatura de Rodés al seu districte fidelíssim de les Borges Blanques, a les eleccions de 1920. La Lliga, però pogué comptar amb la influència del seu cap a Lleida Romà Sol i Mestre, alcalde de Lleida el 1901, diputat provincial des del 1913, president de la Diputació Provincial el 1919 i conseller de la Mancomunitat des d'aquest any.

El republicanisme era, però, més fort que la Lliga a la capital. Com a força hegemònica de l'oposició als dinàstics comandats pel clan dels liberals dinàstics monteristes Miguel Agelet i Besa i Josep Agelet i Garrell, el republicanisme encapçalà la Solidaritat Catalana a Lleida². La Joventut Republicana de Lleida, entitat cultural primer i després política dirigida per Humbert Torres i Alfred Pereña, fill del cap republicà salmeronià de Lleida durant la Restauració, s'incorporà al Partit Republicà Català el 1917, si bé com succeí amb el nucli federal i catalanista de l'Empordà, el nucli republicà lleidatà gaudí d'independència de fet, encara que donés suport entre 1907 i 1923 a l'advocat barceloní Joan Moles i Ormella, degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona.

El liberalisme dinàstic a Lleida es dividia en dos clans, que s'identificaren *a posteriori*, respectivament amb les fraccions moretista, monterista i canalejista primer i romanonista, garciaprietista i albista després: eren els clans que encapçalaren la família Agelet a la plana —Miquel Agelet havia estat diputat pel districte de Lleida durant tots els períodes de govern liberal de 1886 a 1901— i els germans Emili i Daniel Riu i Periquet, residents a Madrid i procedents de Sort, que controlaven els districtes de la muntanya.

Emili Riu dominà el districte de Sort-Viella des de 1901, i entre ell i el seu germà Daniel monopolitzaren la representació d'aquesta contrada durant nou legislatures, amb dues excepcions: la de 1918, en què pogueren al capdavant aconseguir l'anul·lació de l'acta del seu rival regionalista Eduard Aunós, el qual havia esmerçat quatre-centes mil pessetes de l'època en comprar vots, i la de la legislatura de 1920, en la qual cediren el districte a llur amic polític Manuel Rius Rius, capítost de la UMN. Al mateix temps, el reformista Josep Llari, advocat de Tremp, cedia el seu escó i la seva clientela política al seu cunyat Daniel Riu, reelegit per l'article 29 al mateix districte el 1923, alhora que el seu germà i cap de clan recuperava l'acta de Sort-Viella sense competidor.

El poder dels Riu, per tant, no sols s'estengué a Tremp gràcies al seu parentiu i associació amb l'ex-nacionalista republicà i reformista Llari, fet amb el qual cal relativitzar molt el grau real d'emancipació del districte de Tremp del caciquisme, sinó que fou present a Solsona on Daniel Riu fou diputat amb gran facilitat el 1916, i el 1918, essent director general de duanes i col·laborador de la publicació madrilenya «Revista de Economía y Hacienda» que dirigia el seu germà, el qual era també director de la influent «Revista Nacional de Economía» i cap de redacció del «Diario

2. Vegeu Romà Sol i Maria Carme Torres: *Lleida i el fet nacional català, 1878-1911*. Edicions 62 (Barcelona, 1978).

Mercantil» de Madrid. A més, els Riu col·locaren Joan Serradell a Solsona, com a successor de Daniel Riu el 1919 i a La Seu d'Urgell com a encasellat triomfant el 1920 sobre el regionalista Josep Maria Trias de Bes, diputat per l'article 29 del districte a la legislatura de 1918. De tota manera, els Riu, davant el canvi de mentalitat posterior a 1907 i el progrés de les forces contràries al sistema, hagueren d'oferir millores tangibles a canvi dels vots, tal com va fer Daniel Riu el 1920 a Tremp, amb una mobilització d'electors a favor de la construcció del ferrocarril Noguera-Pallaresa, en la qual tingué un paper important el germà del diputat permanent de Sort-Viella.

Durant la Restauració, els tres districtes de la plana —Lleida, Balaguer i Les Borges Blanques— havien estat objecte d'una estricta alternança conservadora-liberal d'acord amb el govern del moment, mentre que els districtes de la muntanya i de l'altiplà central català esdevingueren feus liberals —Cervera i Sort-Viella— o conservadors —Solsona, La Seu d'Urgell i Tremp—, on el torn convencional no es practicava i on l'escó tendia a esdevenir patrimoni d'un personatge generalment de Madrid, que era encasellat fins i tot pels ministres de la Governació del partit dinàstic rival.

Cervera fou representada al Congrés durant sis legislatures seguides, per Vicente Alonso Martínez entre 1886 i 1899 i fins i tot el 1905 l'elecció de Dionisio Alonso Martínez sense oposició apreciable fou un conat de mantenir vinculat l'escó a la família. El districte de Sort-Viella havia estat patrimoni de Luis de León entre 1881 i 1893 i quan aquest esdevingué senador vitalici, el succeí Ricardo García Trapero que traspassà l'escó a Daniel Riu, amo de la representació del districte durant els dos primers decennis del segle.

El districte de Solsona fou entre 1893 i 1898 domini de Joan Maluquer i Viladot durant tres legislatures, després d'haver estat concedit al general Azcárraga durant el decenni anterior. Maluquer i Viladot era un monàrquic conservador que també havia actuat en els anys vuitanta com a catalanista, col·laborant en «La Renaixença»; més tard seria cap de la Federació Monàrquica Autonomista, aliada de la Lliga Regionalista. El conservador silvelista Isidre Valls succeí Maluquer en l'escó de Solsona durant tres legislatures, però el 1905 cedí el lloc al liberal Josep Agelet, el qual seria desbancat pel candidat regionalista de Solidaritat Catalana.

La Seu d'Urgell fou durant cinc legislatures seguides, feu personal fins a 1903 de Ramon Martínez Campos, segon duc de La Seu, fill del general Arsenio Martínez Campos, el promotor militar de la Restauració alfonsina i el vencedor dels carlins precisament a La Seu. Un altre fill del general Martínez Campos seria vençut el 1907, sense tornar a pretendre el districte. Rafael Cabezas Montemayor fou investit com a diputat de Tremp vuit legislatures seguides entre 1876 i 1896, però després el districte deixà d'ésser propietat d'un sol polític de Madrid, i estigué, com els districtes de la plana, sotmès a l'alternança dels dos partits oficials, dòcil a la voluntat del govern del moment.

Entre 1901 i 1907 Lleida, Balaguer i Les Borges començaren a ésser disputades als dinàstics alternants pels republicans com a únics contrincants.

A les eleccions de 1905 Manuel Pereña, cap d'Unió Republicana a Lleida i diputat pel districte a les legislatives anteriors treia el 46,4% dels vots, la candidatura de Nicolás Salmerón a Balaguer obtenia el 21,6% dels sufragis i a Les Borges Blanques el president de Joventut Republicana de Lleida, Manuel Soldevila aconseguia el 44,3% dels vots. L'electorat carlí tenia també un cert pes a Les Borges Blanques, com a Cervera i a Lleida, encara que en menys proporció en aquest darrer districte.

Les eleccions de la Solidaritat Catalana, en les quals només restà en mans dels dinàstics el districte de Sort-Viella, significaren l'emancipació irreversible dels tres districtes de la plana que ja abans de 1907 havien manifestat més vida política; representaren també una independització relativa i temporal del districte de Tremp i modificaren els plantejaments de les consultes electorals als districtes de la muntanya i de l'altiplà central català. Així i tot, la desmobilització, les tupines, les falsificacions d'actes i la compra de vots seguiren essent la norma a la major part dels poblets mal comunicats d'aquestes contrades, on el Tribunal Suprem i el Congrés de Diputats es veurien obligats a anul·lar quatre vegades els resultats d'un o altre dels quatre districtes per pràctiques demostrades de corrupció, fins al punt de suspendre el dret de representació durant una legislatura, de cadascuna de les circumscripcions afectades en comprovar que tant el denunciant com el denunciat havien rivalitzat en l'adulteració del sufragi.

Al districte de Lleida l'antiga alternança liberal-conservadora —amb predomini liberal— donà pas a la pugna catalanista republicana conservadora, amb marginació dels liberals i resultat desigual i disputat. Aquest fenomen anà acompanyat d'un augment notable de la participació electoral, sobretot entre 1910 i 1916, a causa de l'augment de votants a la capital provincial, que era residència de molts funcionaris pels quals el vot era obligatori arrel de la llei de 1907, i on la politització fou més gran que no a les comarques. Entre 1907 i 1923 quatre vegades la victòria fou del republicà catalanista Joan Moles, tres vegades guanyaren els conservadors en la persona de Ricardo Ramos i del sots-secretari de la presidència del govern Dato, Salvador Canals, i només el 1923 s'imposà el regionalista Manuel Florensa, ex-governador civil de Logroño i alt funcionari dinàstic, que gaudí del suport dels liberals riuistes, dels radicals i dels tradicionalistes mellistes, fins aleshores anticatalanistes. En aquestes eleccions el reformista Joaquim Dualde era derrotat per una diferència molt petita i molt discutida. Dualde tenia alhora el suport de Joventut Republicana i dels liberals ageletistes. Dualde aconseguiria, però, ésser reconegut diputat per Lleida després de demostrar la irregularitat de diverses actes. Només una vegada, el 1919, els radicals de Lleida gosaren presentar com a tercer en discòrdia el seu cap Josep Estadella, però sols va treure el 8,7% dels vots, senyal del caràcter inequívocament catalanista del republicanisme lleidatà i de la relativa força conservada pels dinàstics que no abandonaren la lluita contra el nacionalisme republicà, ni a mans de la Lliga ni a les dels radicals.

Les Borges Blanques esdevingué districte propietat de Francesc Macià, qui, després d'haver obtingut el 88,6% dels vots l'any 1907, pogué comptar

amb la fidelitat dels seus electors, ja que ni el jaumí Domingo Cirici l'any 1916, ni Ignasi Gavín, propietari de la gran finca de Masroig a Juneda el 1919, ni Felip Rodés el 1920, aconseguiren guanyar ni el 20% dels vots. Fill d'un comerciant de vi i oli de les Garrigues natural de les Borges, però establert a Vilanova i la Geltrú, militar de carrera i casat amb la filla del propietari de la gran hisenda de Valmanya, al municipi d'Alcarràs (Segrià), Francesc Macià era un representant dels estaments dominants a la societat tradicional. Per això, podia d'aglutinar al seu voltant sectors conservadors locals amb més motiu que Felip Rodés a Balaguer. Però si Macià començà al camp regionalista, tot beneficiant-se del suport d'una base republicana catalanista preexistent i anà evolucionant cap a l'esquerra amb una voluntat d'articular reformes socials i nacionalisme radical, Rodés va seguir en canvi, la trajectòria inversa: del centre-esquerra cap al centre-dreta, consolidant així el seu domini al districte, si bé sense moure's del camp autonomista, però ben lluny naturalment de l'independentisme de Macià en els anys que precediren la Dictadura de Primo de Rivera.

No hi ha testimonis que l'electorat del districte de Les Borges Blanques, que tan fidel li fou, seguís la mateixa trajectòria de Macià, el qual hagué de conjuminar, en la seva actuació a Barcelona i a Madrid, una protecció pragmàtica dels interessos quotidians dels seus electors amb l'organització d'Estat Català, sense que això es reflectís en les relacions habituals que mantenia com a diputat, amb els votants de les Garrigues i part del Segrià.

En el districte de Balaguer, Rodés, quan pertanyia a la UFNR, hagué d'enfrontar-se amb un candidat liberal, un regionalista i un conservador, els quals aglutinaren successivament els electors dretans i aconseguiren respectivament el 41, el 37,5 i el 14% dels vots emesos en el marc d'una participació oficial del 80 al 60%. Després, un cop situat en l'òrbita de la Lliga i havent estat ministre de la Corona, Rodés ja no tingué rival quan el nacionalista republicà i ex-batlle de Lleida, Humbert Torres, es presentà per Balaguer aconseguint el 38,7 % dels vots a les eleccions de 1920.

Si a Balaguer la pugna entre catalanistes, republicans i dinàstics alternants acabà amb un dualisme regionalista-republicà, que constitueix un cas únic a les comarques lleidatanes, a Tremp, antic feu conservador, el nou controlador del districte des de 1907, el republicà autonomista Josep Llari només trobà altres republicans més o menys anticatalanistes com a antagonistes, fet sorprenent en un districte sense tradició republicana. Però la trajectòria cap a la dreta de Llari —de la UFNR al Partit Reformista— aniria també acompanyada de la captació de l'electorat conservador. Aquest electorat conservador el 1918 donà encara el 41% dels vots a un candidat regionalista, però en canvi l'any 1919 Llari tingué ja el suport de regionalistes i liberals i obtingué el 91 % dels vots, cedint tot seguit la clientela i l'escó l'any 1920 al seu cunyat Daniel Riu, un cas insòlit però revelador d'un districte que tornava sense lluita a mans dels cacics dinàstics, amb la neutralització i absorció de les posicions emancipadores manifestades a partir de 1907.

Deixant de banda el districte de Sort-Viella, feu liberal personal d'E-

mili Riu, immune als canvis que s'operaven a la resta del país, els districtes de La Seu d'Urgell, Solsona i Cervera presenten els trets comuns d'haver estat impenetrables a la influència republicana i de no haver-hi aconseguit els regionalistes suplantar els dinàstics centralistes com a força representativa de les classes propietàries, si bé la pugna entre la candidatura regionalista i la candidatura dinàstica conservadora o liberal, segons el color del govern que convoqués les eleccions substituï l'anterior domini monolític d'un dels dos partits dinàstics sobre aquests tres districtes, a diferència del que seguia passant a Sort-Viella.

A Cervera, els jaumins no aconseguiren conservar l'acta conquerida sense lluita el 1907 i els intents de penetració regionalista no foren perceptibles fins al 1919, i encara de manera indirecta per mitjà del suport primer a un monàrquic autonomista, Joan Marsans i Peix —germà del banquer barceloní Lluís Marsans—, i després del pacte circumstancial amb el polític predominant al districte, el liberal Josep Matheu, l'acta del qual fou anul·lada a causa dels suborns i coaccions massius denunciats pel perdedor, que era el candidat oficial: un Alonso Martínez altra vegada.

Entre 1907 i 1923, La Seu d'Urgell i Solsona foren quatre vegades dinàstiques de filiació alternant i quatre vegades regionalistes; però si a Solsona la penetració regionalista semblava consolidar-se cap al 1923, en canvi a La Seu les dues darreres eleccions anteriors a la Dictadura foren guanyades per Joan Serradell, amic polític del capítost liberal Emili Riu, després d'unes campanyes sense cap escrúpol.

Tot i que el percentatge d'actes impugnades com a signe de conflictivitat o de normalitat aparent en el procés electoral i el percentatge de casos de candidat únic com a signe de fossilització política, són massa abstractes i poc reveladors, donada la gran varietat de situacions en el temps i en l'espai que presenten el conjunt dels districtes lleidatans, cal registrar que la proporció de casos de denúncia de corrupció electoral entre 1901 i 1923 fou del 20,4 % sobre el total dels vuitanta vuit escons sotmesos a elecció, taxa lleument superior a la de la província de Tarragona, però inferior a les de Barcelona (28,6 %) i Girona (25 %). Mentre la proporció de casos de candidat únic fou a la província de Lleida més alta que enlloc: 23,8 %, quan la província de Barcelona donava un 19,5 %, la de Girona un 14,7 % i la de Tarragona un 4,5 %. Aquest fet no fou tan sols conseqüència de la imposició de bell antuvi de l'encasellat ministerial —cas dels Rius—, sinó també del reconeixement com a encasellats de diputats que s'havien consolidat en l'oposició —casos de Rodés i de Llari—, i, fins i tot, de la impossibilitat de trobar cap candidat disposat a rivalitzar sense perspectiva d'èxit, amb una figura tan poc grata als governs dinàstics centralistes com podia ésser la del nacionalista irreductible Francesc Macià.

Quant a la participació electoral, tornem a trobar-nos, com en el cas dels districtes gironins, amb el fet que als districtes amb menys consciència política i menys propaganda electoral i amb major predomini de les dretes, el percentatge mitjà de participació era considerablement més

alt que no als districtes més emancipats i polititzats, donant la mitjana més baixa Lleida que no assoleix el 60 % i la més alta La Seu d'Urgell que supera el 73 %.

Més revelador és l'estudi de les cotes participatives per municipis dins de cada districte. On les votacions i escrutinis tenien possibilitats reals d'efectuar-se amb certes garanties es produïa un increment automàtic de l'abstenció declarada oficialment³. Abans de 1907, la taxa de participació electoral era més baixa generalment als majors nuclis de població, especialment quan la presència de candidats republicans motivava un major control de les taules pel desplegament d'interventors, de manera que aquests percentatges són més fiables que no els dels pobles, en els quals la cerimònia electoral era sovint una ficció i on se solien registrar les taxes de participació més altes. Es troben excepcions, en certs anys, a alguns centres comarcals, però en cap cas a la ciutat de Lleida, que era l'únic nucli de població superior als 1.500 electors de cens.

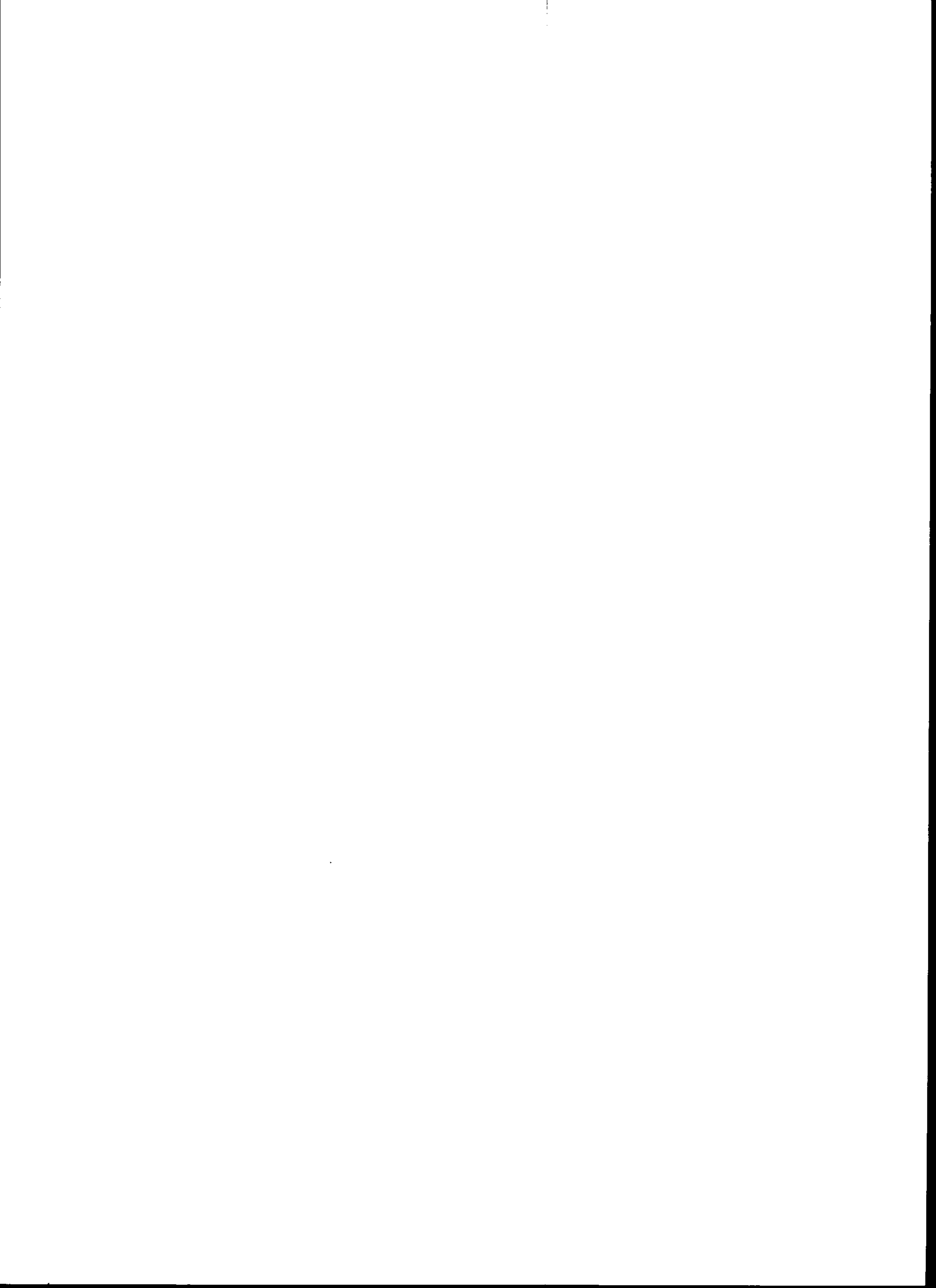
No sol observar-se la més mínima homogeneïtat entre les taxes de participació dels diversos municipis dins de cada districte. La majoria dels municipis tenien menys de cinc-cents habitants, molts eren poc accessibles i restaven fora del radi d'acció dels agents electorals.

A partir de 1907 la participació augmentà de forma espontània i real a causa de l'interès més gran desvetllat per les eleccions i, també, degut a la nova obligatorietat legal del sufragi pels funcionaris i contribuents de determinada categoria, factor especialment apreciable a la ciutat de Lleida, que si per una banda era el nucli amb més inquietuds polítiques, era el que concentrava per altra banda més funcionaris i contribuents com a capital provincial i principal centre comercial. En els districtes emancipats de Lleida, Balaguer i Les Borges va desaparèixer la correlació anteriorment constatada entre índex d'abstenció i inclinació republicana, alhora que pujava la proporció de votants, a causa de l'interès superior de les alternatives en presència, i també, degut a la depuració de les operacions de l'escrutini i l'existència d'autèntiques campanyes electorals. Els contrastos desmesurats observats entre les taxes de participació de les diverses localitats seguiren produint-se després de 1907 i, fins i tot, s'aguditzaren als districtes de Cervera, La Seu d'Urgell, Solsona i Sort, mentre que als districtes de la plana es perfilava una certa homogeneïtat en els percentatges participatius. En els districtes de la muntanya, l'adulteració del sufragi i el caràcter no ideològic sinó personalista de les conteses electorals presenten xifres participatives tan aleatòries que només poden valorar-se a la llum de pures presumpcions.

3. Conxita Mir: *Elecciones legislativas en Lérida...* pàgs. 14-22.

19. Els districtes de la demarcació
provincial de Tarragona
entre 1901 i 1923

Pertanyien a la demarcació provincial tarragonina vuit escons al Congrés, el mateix nombre que tenien les províncies de Girona i Lleida. Però el seu cens electoral al final del període considerat era superior en uns deu mil electors al de les demarcacions gironina i lleidatana, de manera que se li hauria d'haver adjudicat un escó més per mantenir la mateixa proporcionalitat representativa inicial. L'única circumscripció plurinomial a Catalunya, tret de la ciutat de Barcelona, era la de Tarragona-Reus-Falset a la qual corresponien tres escons, dos per majories i un per minories, votant els electors una llista oberta amb dos noms. Durant els dos primers decennis del segle la circumscripció trinomial de Tarragona estigué estabilitzada en uns 31.200 electors censats. El 1923, tots els altres cinc districtes uninominals de la província superaven els deu mil electors, excepte el de Valls, mentre quatre dels vuit districtes gironins i quatre dels lleidetans no arribaven a la xifra mencionada.

Dels 88 llocs que foren elegits durant les onze eleccions legislatives de 1901 a 1923 a les comarques tarragonines, 31 correspongueren a republicans de diverses denominacions a cinc dels districtes; la Lliga Regionalista n'obtingué únicament 5, els tradicionalistes 2 i els monàrquics dinàstics globalment 50 —més de la meitat del total dels escons— i si bé funcionà l'alternança convencional conservadora-liberal d'acord amb el govern que convocava les eleccions, els qui sortiren diputats amb l'etiqueta liberal foren 31, revelant un grau d'influència superior als altres dinàstics.

COMPORTAMENT ELECTORAL

Districtes	1901	1903	1905	1907	1910
Tarragona circumscripció	ML ML T 53 RF, RF, MC	R RF MC 61 MC, T, ML, MC, ML	= R = RF ML 56 ML, MC, T	= Rs = RFs Ts 68 MC, ML, R, R	ML = R = RF 64 T, RR, RI
Gandesa	ML 61 ML	ML 67 MC, T	ML * 62 ML, R	Rs 64 MC	= UFNR 64 MC
Roquetes	ML 70 —	= ML * 81 MC	= ML 63 R	MC 67 ML, R	ML 72 MC, R, T,
Tortosa	ML 52 —	MC * 57 R, MC, ML	ML * 59 R, ML	MC 59 LL, R	ML 68 R, RR
Valls	ML 67 R	MC 60 R	= MC * 71 ML, R	LL 75 MC	ML 83 LL
Vendrell	ML 47 MC	MC 67 I	= MC * 73 ML, R	CNR 75 MC, R	MC (*) 80 ↑ = UFNR

- MC : monàrquica conservadora R : republicà
 ML : monàrquica liberal RF : republicà federal
 MM : monàrquic maurista RR : republicà radical
 UMN : Unión Monárquica Nacional CNR : Centre Nacionalista Republicà
 MI : monàrquica independent UFNR : Unió Federal Nacionalista Republicana
 T : tradicionalista Rf : reformista
 LL : Lliga Regionalista RN : republicà nacionalista

DELS DISTRICTES TARRAGONINS

1914	1916	1918	1919	1920	1923
= ML * = RF MC 64 T, R, RR,	= ML = R = MC 68 R, LL, T, RR	= ML = MC = R 69 LL, R	= UMN = RF LL 54 MC	= UMN = RF UMN 49 LL	= ML = R LL 48 MC, I
= Rf 78 ML, RR	ML * 74 Rf, RR	NR 71 MI	RR — —	RR — —	LL 72 RR
MC (*) 73 = ML ↑	= ML 58 R	= ML 71 LL, RR	= UMN 60 RR	= UMN 54 R	= ML 55 LL, R
R 67 ML	= BRA 72 MM	= PRC 51 M	= PRC * 66 UMN	M * 68 R	R * 61 ML, MC
= ML 68 RR	= ML * 71 ML, RR	R 73 MI	UMN 67 LL, PSOE	LL * 73 UMN	ML 61 RN
= UFNR 73 MC	ML * 81 UFNR	= ML 70 RR	RR 70 UMN	= RR * 64 MC	ML 79 R

NOTES:

1. — A la casella superior s'indica la filiació del diputat electe.
2. — En cas de reelecció del diputat de la legislatura anterior s'indica amb el signe =
3. — Si l'acta és impugnada s'indica amb un asterisc, i si és anul·lada, l'asterisc va entre parèntesis. En cas de resultar elegit després el derrotat anteriorment, s'indica amb una fletxa.
4. — A la segona casella s'indica el percentatge de participació electoral.
5. — A la casella inferior s'indica la filiació del candidat o candidats vençuts per ordre del nombre de vots.

**ESCONS ACONSEGUITS PER LES DIVERSES FORCES POLÍTiques A LES
ELECCIONS LEGISLATIVES ENTRE 1901 I 1923 A LA PROVÍNCIA DE
TARRAGONA**

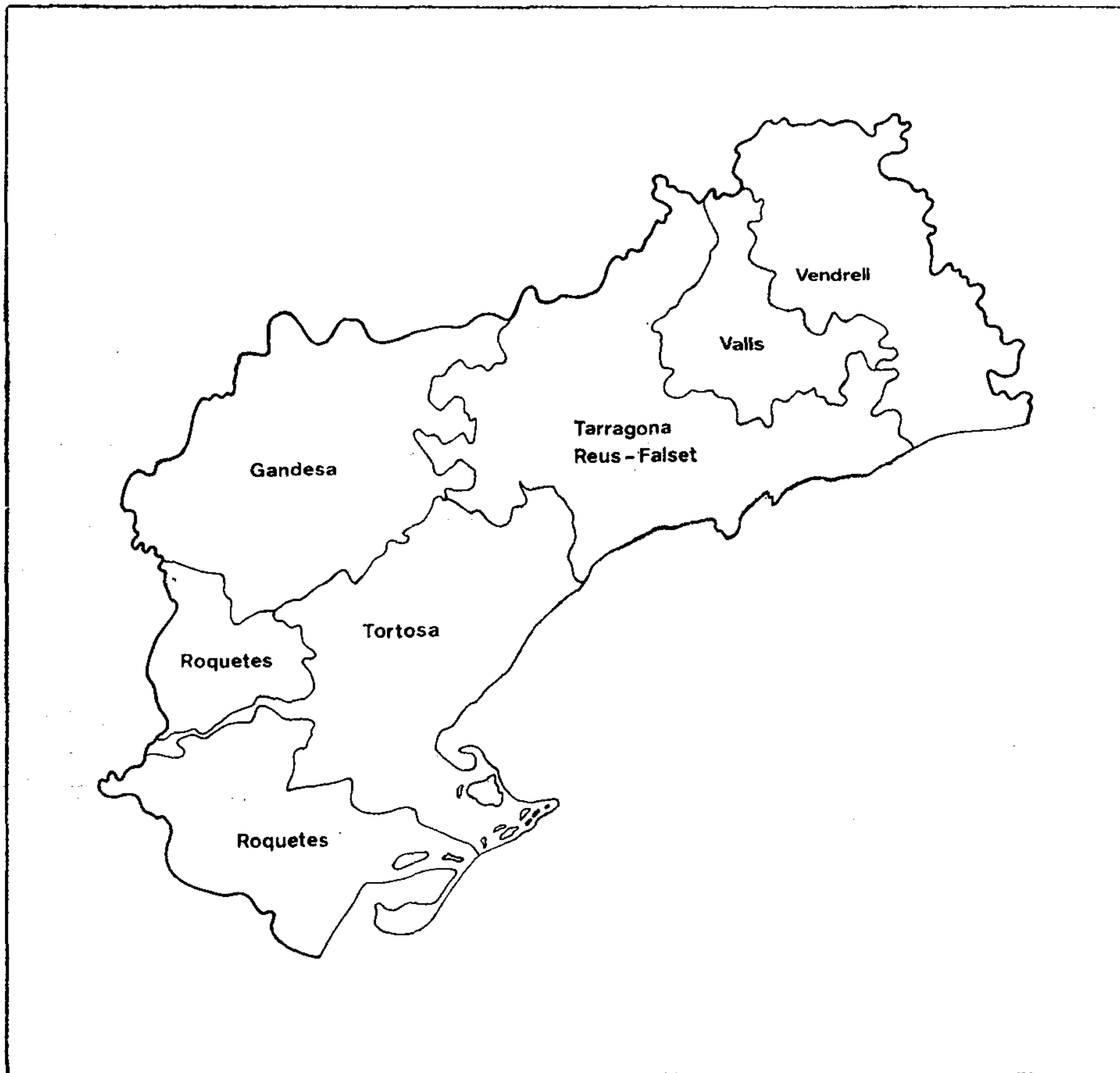
Districtes	MC	ML	M/ UMN	Total dinàstics	T	LL	R	Rf
Tarragona circumscripció	4	8	3	15	2	2	14	
Gandesa		4		4		1	5	1
Roquetes	2	7	2	11				
Tortosa	2	3	1	6			5	
Valls	2	5	1	8		2	1	
Vendrell	2	4		6			5	
Totals de cada força	12	31	7	50	2	5	30	1

La demarcació provincial de Tarragona era on la penetració de la Lliga Regionalista fou més reduïda: només 5 llocs, d'un total de 88, mentre a la província de Girona foren 23 i a la de Lleida 15. L'opinió conservadora es resistí a traspasar el seu vot al catalanisme dretà. El primer diputat regionalista sortí elegit a Valls, el 1907, a l'ombra de la Solidaritat Catalana i fins a les legislatives de 1919 no sortiria el segon elegit, en aquest cas per la circumscripció de Tarragona. La tardana i difícil penetració de la Lliga Regionalista a la província de Tarragona no es veié compensada per una ampliació de la base del nacionalisme republicà en el terreny de la catalanització de la vida política. El grau de vinculació dels diputats republicans tarragonins a les successives esquerres nacionalistes o autonomistes fou feble. A les eleccions de 1919 i 1920 el Partit Republicà Radical aconseguí a la província de Tarragona els dos únics escons catalans que guanyà fora de la ciutat de Barcelona. Els puntals republicans estaven a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, a Gandesa, a Tortosa i al Vendrell, per bé que la lluita amb els monàrquics fou constant en tots els casos i amb nombroses vicissituds desfavorables per al republicanisme. Els districtes de Valls i de Roquetes eren controlats sòlidament per les forces monàrquiques, amb algunes incursions regionalistes.

A la província de Tarragona, entre 1901 i 1923, els monàrquics de les diverses tendències ocuparen el 56,8% dels escons parlamentaris, els republicans el 35,2% i els regionalistes només el 5,6%. També els dinàstics declinaren a les comarques tarragonines ja que el percentatge mitjà d'escons que ocuparen durant les quatre darreres legislatures del període estudiat fou del 46%.

La mitjana de resultats electorals impugnats per irregularitats i trampes suposades a la demarcació provincial de Tarragona no era superior a

les de les altres províncies de Catalunya. Però en canvi els casos de presentació de candidat únic, signe d'apatia política, foren clarament menys nombrosos que a les altres demarcacions provincials del Principat. Dels 88 escons ocupats entre 1901 i 1923, només 4 ho foren sense competència a la província de Tarragona, mentre a la de Girona foren 10 i a la de Lleida, 16 pel mateix nombre, i als tretze districtes uninominals de la de Barcelona els candidats sense rival foren 25 en el decurs dels onze comicis estudiats.

Relacionada amb la menor freqüència de candidats únics a la demarcació provincial de Tarragona en comparació amb les altres tres, es troba també la més alta freqüència de casos en què no eren dos sinó tres els candidats a un escó. Si a la província de Lleida entre 1901 i 1923 es registraren quatre casos de competició triangular, a Tarragona foren vint-i-un, xifra superior a la del conjunt dels districtes gironins, amb 18 casos, superant també la mitjana dels districtes uninominals de la província de Barcelona.

El grau de competència aparentment més gran en els districtes tarragonins a les eleccions parlamentàries fou perfectament compatible amb una relativa continuïtat quant als seus representants al Congrés. El nombre de vegades que un diputat de l'anterior legislatura fou reelegit pel mateix districte a la província de Tarragona, entre 1901 i 1923, és molt semblant al de les demarcacions provincials de Girona i Lleida i equivalent a la mitjana dels tretze districtes uninominals barcelonins. El republicà federal catalanista Julià Nougués i Subirà, advocat de Reus, resultà el diputat reelegit més vegades a Catalunya en el període considerat —1901-1923—, representant la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset deu vegades, de 1903 a 1923. A molta distància de Julià Nougués, els altres tres casos de continuïtat extraordinària com a representants de llurs districtes foren el del monàrquic liberal, Josep Nicolau i Sabater, enginyer i alt càrrec ministerial d'obres públiques a Madrid, el qual obtingué el primer lloc a la circumscripció tarragonina set vegades seguides de 1910 a 1923; el cas de Manuel Kindelán y de la Torre, també monàrquic liberal-garcia-prietista— i diputat cunero per Roquetes set vegades seguides entre 1910 i 1923 i, en tercer lloc, MarceHí Domingo, republicà autonomista cinc vegades diputat per Tortosa des del 1914 fins al 1923, amb excepció de la legislatura de 1920, any en què fou derrotat, a desgrat de les denúncies de tupinades i falsejament d'actes. Des del 1893, Roquetes havia estat feu del liberal dinàstic Vicente López Puigcerver, coronel d'estat major, perllongant-se aquest domini fins a la legislatura de 1905.

L'aparent grau de concurrència, relativament alt si ens atenem al nombre de casos de pugna triangular a la província de Tarragona, no menà a un predomini consolidat de les forces inconformistes i renovadores —regionalisme i republicanisme— als districtes de la demarcació. Fins a la Solidaritat Catalana, els monàrquics —liberals o conservadors segons el color del grup al poder— conservaren sis dels vuit escons tarragonins, per bé que a la circumscripció trinomial els republicans aconseguiren les majories el 1903 com a Barcelona. Només a altres quatre districtes catalans el predomini dels republicans fou a partir de 1903 tan sòlid com a la circumscripció tarragonina: Sabadell, Vilafranca del Penedès, La Bisbal i Figueres.

A les eleccions de la Solidaritat Catalana els monàrquics dinàstics restaren reduïts a dos districtes i la Lliga guanyà el primer escó a la província, però l'any 1910 els monàrquics dinàstics recuperaren posicions i van aconseguir quatre escons —tots de la filiació del govern—, guanyant el primer lloc a la circumscripció tarragonina amb uns dos mil vots per sobre del republicà millor classificat. A les eleccions de 1916 els monàrquics arribaren a guanyar sis llocs a la província de Tarragona, i el fet més important i favorable per a les forces dinàstiques fou que de 1914 a 1919 obtingueren els dos llocs de les majories a la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, fins que als comicis de 1919 i als de 1923 la Lliga Regionalista no aconseguí de col·locar en tercer lloc el seu candidat a Tarragona-Reus-Falset. La decadència relativa dels republicans a la circumscripció

anà acompanyada a partir de 1916 d'un menor grau de competitivitat, presentant-se només cinc candidats per tres places, en lloc dels sis o set d'ocasions anteriors. Els monàrquics únicament oferien una candidatura de dos noms, formant un tàndem liberal-conservador sota l'hegemonia del liberal Nicolau. Josep Nicolau, natural de Tortosa i diverses vegades director general al ministeri de Foment, que era especialista en ports i regadius.

La circumscripció tarragonina comprenia 71 municipis, entre els quals, dues ciutats —Reus i Tarragona— que ocupaven a començament de segle el segon i el tercer lloc a Catalunya per la seva població —vint-i-sis mil i vint-i-tres mil habitants— entre les deu que superaven aleshores els quinze mil habitants. Totes dues tendiren, però, a l'estancament i Reus a una certa decadència en comparació amb el seu dinamisme del segle XIX. La circumscripció comprenia aproximadament les comarques de la divisió territorial de 1932 del Tarragonès, el Baix Camp, el Priorat i la part meridional de la Conca de Barberà —Vimbodí i l'Espluga de Francolí—, menys Montblanc que pertanyia al districte de Valls.

La circumscripció de Tarragona-Reus-Falset tingué una orientació política global complexa que genèricament es podria definir com de centredreta, si bé entre 1903 i 1914, caldria definir-la com a fluctuant de centre-esquerra, pel predomini republicà.

A la circumscripció trinomial l'any 1891 havia estat elegit el republicà possibilista Joan Vilella. La primera Unió Republicana el 1893 hi col·locà en tercer lloc en Vallès i Ribot, el qual optà per l'acta de La Bisbal. A les eleccions de 1899 el primer lloc de Tarragona correspongué a Francesc Pi i Margall. L'entusiasme suscitat per la segona Unió Republicana fou notable a Tarragona: Julià Nogués —que ja s'havia presentat sense èxit el 1901— i Ramon Mayner i Socias van aconseguir els dos llocs de majories el 1903, perquè el suport electoral republicà passà de representar el 14% del cens a constituir el 20%. A partir d'aquest moment es pot considerar la circumscripció redimida del caciquisme i de l'encasellat ministerial i en onze eleccions només es produí un cas d'impugnació —fracassada— dels resultats del 1914 per part del candidat derrotat, el jaumí Josep de Suelves i Montagut. Suelves havia estat diputat per Tarragona a les legislatures de 1896 i 1898 i seguí figurant com a candidat permanent per la circumscripció sense que els tradicionalistes presentessin mai candidatura completa de dos noms. El pes del carlisme, especialment al Priorat, explica que Suelves aconseguís el tercer escó a les eleccions de 1901, i gràcies al pacte de la Solidaritat Catalana fou elegit diputat al costat dels republicans —solidaris— Nogués i Mayner, però mai més Suelves no aconseguiria l'acta, deixant-se de presentar després de 1916.

A partir de 1914 els diputats republicans restaren reduïts a un escó, el de Nogués, que fluctuà entre el segon i el tercer lloc fins al 1923. La davallada relativa republicana es produí abans que no comencés a minvar la participació electoral que es mantingué força superior al 60% fins al 1918, i a partir d'aquest any els republicans es resignaren a presentar un sol candidat —confiant en l'electorat reusenc— sense aspirar ja a les majories. El 1919 la Lliga Regionalista, després d'haver presentat sense

èxit candidat a les dues legislatives anteriors, col·locà l'advocat Antoni Albafull —que el 1907 havia estat candidat conservador per Gandesa— provocant el desbancament del conservador Antoni Maria de Veciana, el qual ja havia sortit diputat per Tarragona a les tres legislatures anteriors. De nou el 1923 la Lliga col·locà un diputat per Tarragona en tercer lloc, després d'haver fracassat a les eleccions de 1920. Aquest diputat regionalista fou Eduard Recasens i Mercadé, que procedia de la UFNR. Recasens havia passat la infància i la joventut a Reus, havia estat regidor municipal de Barcelona entre 1912 i 1915 i era el principal dirigent del dinàmic i ambiciós Banc de Catalunya, que, des de la seva fundació el 1920, controlava el Banc de Reus i el Banc de Tortosa.

En realitat, el republicanisme de la circumscripció representat per Julià Nougués era netament catalanista, fins i tot després de la desintegració de la UFNR a la qual Nougués com d'altres diputats de diversos llocs de Catalunya estigué vinculat, sense que la descomposició d'aquell partit d'esquerra nacionalista afectés la seva sòlida posició a Reus. Nougués es mantingué al marge del Partit Republicà Català —encara que un tarragoní, que havia estat també a la UFNR, MarceHí Domingo fos un dels caps del partit—, però participà, en canvi, molt activament a la defensa del projecte d'Estatut d'Autonomia de 1918 dintre i fora de les Corts.

La trajectòria del districte de Gandesa és difícil de classificar globalment. Després de restar sota el control dels liberals dinàstics —fins i tot el 1905 rivalitzaren un liberal moretista i un monterista, ambdós exdiputats del districte, guanyant el primer, tot i no ésser el candidat oficial i malgrat l'acusació de compra de vots—, Gandesa passà arran de la Solidaritat Catalana a donar sobtadament el 56% dels vots emesos, una xifra equivalent al 36% del cens, a un republicà solidari, corredor de comerç de la capital del districte, Joan Caballé i Goyeneche. Caballé conservà un suport electoral ample i estable el 1910 i el 1914, tot i ésser un dels quatre diputats catalans de la legislatura anterior que havien abandonat la UFNR pel Partit Reformista, si bé a les eleccions legislatives següents fou derrotat per una petita diferència pel liberal ministerial Carles Maristany, malgrat denúncia desestimada de compra de vots pel vencedor.

Però Gandesa no estaria sota control monàrquic més que una legislatura. El 1918 el seu diputat fou el nacionalista republicà Macià Mallol, navilier tarragoní, que seria poc després senador, president de les obres del port de Tarragona i un dels principals fundadors d'Acció Catalana el 1922. Sobtadament, però, el districte de Gandesa s'adjudicà per l'article 29 i per dues vegades seguides, el 1919 i el 1920, al republicà radical Joan Pich i Pon. Aquesta proclamació sense rival, tractant-se d'un diputat sense cap relació anterior amb el districte i, encara més, d'un dirigent d'un partit que no havia aconseguit fins aleshores cap escó fora de Barcelona, fa pensar que Pich i Pon, senador el 1918, fou possiblement encasellat ministerial a les legislatives de 1919 i 1920. Pich i Pon impulsà l'Exposició d'Indústries Elèctriques de Barcelona, precedent de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, de la qual fou comissari regi juntament amb en Cambó. L'any 1923 l'escó de Gandesa fou pretès, en canvi, per dos

antics diputats del districte: Caballé, ara convertit en membre del Partit Radical i Maristany ara convertit en candidat de la Lliga, guanyant aquest darrer. Mentre el primer havia passat del catalanisme a l'unitarisme, el segon havia fet el viatge invers: un de tants canvis d'etiquetes, de les mateixes persones amb les mateixes clientele locals.

El districte de Roquetes era un feu monàrquic liberal, que va passar de mans del coronel Vicente López Puigcerver, el qual controlà el districte fins al 1905, a mans d'un altre liberal, l'advocat Manuel Kindelán de la Torre, després d'un breu parèntesi en la legislatura de 1907 en què López Puigcerver cedí el seu lloc al candidat oficial conservador. Kindelán fou l'amo del districte durant set legislatures, de 1910 a 1923, i el 1914 aconseguí que el Suprem i el Congrés anullessin l'acta que havia guanyat el seu rival, conservador i candidat oficial, perquè aquest acabava de rebre la concessió ministerial de les obres del pont d'Amposta. Fou un dels pocs casos a Catalunya —nou en onze legislatures— en què una impugnació dels resultats fou atesa i acceptada contra un candidat que a més era amic polític del govern, guanyant l'impugnador en repetir-se la consulta electoral. Tot i la seva posició incommovible a Roquetes, Kindelán no sortí mai per l'article 29 i tingué la competència de candidats republicans com Lluís Companys el 1916 —encara que només va treure el 16,6% dels vots—, com Josep Pérez de Rosas, radical i director d'«El Liberal» de Barcelona, i també va enfrontar-se a candidats regionalistes, en una pugna triangular el 1918 i el 1923, que resultà favorable al sempitern titular del districte.

Al revés de Roquetes, el districte veí de Tortosa, amb una ciutat important, resultava una circumscripció disputada i de titular canviant, amb impugnacions freqüents —mai admeses—, que foren quatre per onze eleccions. El districte de Tortosa restà sotmès al torn convencional liberal-conservador segons el govern que organitzava les eleccions fins al 1914, quan Marcellí Domingo, membre de la UFNR, conquerí l'acta, després d'haver-se presentat sense èxit a Roquetes l'any 1910. Aquest mestre i periodista tarragoní, fill d'un oficial de la Guàrdia Civil, que arribaria a ministre d'Instrucció i d'Agricultura amb la Segona República, obtingué el 1914 dos-cents vots més que el potentat Salvador Samà de Sarriera, marquès de Vilanova i la Geltrú, fill del marquès de Marianao, gran d'Espanya, senador vitalici i alcalde dues vegades de Barcelona.

Marcellí Domingo obtingué el suport de les classes subordinades, actuà com un dels principals dirigents del catalanisme d'esquerres al Bloc Republicà Autonomista primer i al Partit Republicà Català després, plantejant el novembre de 1918 la campanya a favor de l'Estatut d'Autonomia, després d'haver estat elegit diputat també per Barcelona el 1918, amb l'aureola del seu paper a les jornades de l'estiu de 1917. Desbancat el 1920 pel director de la revista «Novedades» de Barcelona, José Martínez Villar, candidat dinàstic oficial amb el suport carlí, Marcellí Domingo no aconseguí l'anul·lació dels comicis, tot i estar avalada la seva denúncia de falsificació d'algunes actes no sols per la minoria socialista, sinó també per la regionalista. Triomfà, però, de nou el 1923, beneficiant-se de la divisió de l'electorat dretà entre dos candidats, l'un liberal i l'altre con-

servador. Domingo fou cinc vegades diputat per Tortosa i, fins a la Dictadura, seguí al capdavant del Partit Republicà Català al costat de Lluís Companys. La Lliga no li disputà mai l'acta. Només el 1907 els regionalistes havien pugat sense èxit per la representació del districte, on el catalanisme fou decididament d'esquerra com a la resta de la província de Tarragona.

El districte de Valls-Montblanc estigué sota el control de les dretes monàrquiques, que obtingueren vuit vegades —sobre onze— la representació de la comarca, amb tres excepcions: les de 1907 i 1920 en les quals els candidats regionalistes s'imposaren, sense continuïtat i la de 1918 en què el triomfador sobre el candidat monàrquic fou el republicà catalanista Joan Esplugas. La Solidaritat Catalana triomfà a Valls-Montblanc, bo i desbancant el periodista conservador Salvador Canals que venia representant el districte a les legislatives de 1903 i 1905, i col·locant en Manuel Raventós, regionalista, hereu i empresari de Can Codorniu de Sant Sadurní i president també aleshores de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. El principal promotor del cooperativisme agrari vitivinícola de la comarca de Montblanc, Josep Maria Rendé, organitzador de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà el 1916, també fou presentat per la Lliga Regionalista sense èxit com a candidat a les legislatives de 1919 davant d'un maurista nat a Valls, l'advocat Miquel Colom. Fou un districte mantingut amb dificultats creixents pels monàrquics, amb una certa tradició a vincular-se al propietari i fabricant Albert Dasca, natural de Valls, que es presentà en aquest districte quatre vegades a les legislatures de 1910, 1916 i 1923.

El districte del Vendrell, fou com el de Valls, rescatat a l'encasellat monàrquic i a l'alternança convencional bipartidista a les eleccions de la Solidaritat Catalana, quan triomfà Jaume Carner, natural del Vendrell, fundador del periòdic «El Poble Català» i dirigent del Centre Nacionalista Republicà, com a dissident de la Lliga Regionalista. La victòria catalanista tingué més continuïtat al Vendrell que no als districtes de Gadesa i de Valls. Carner aconseguí ésser reelegit a les legislatives de 1910 i de 1914, en concurrència primer amb el conservador Jaume Alegret —diputat del districte el 1903 i el 1905— l'elecció del qual, Carner aconseguí de veure anul·lada pel Tribunal Suprem el 1910, i després lluitant amb l'ex-alcalde de Barcelona Antoni Martínez i Domingo, també conservador, que passaria l'any 1918 a la Lliga Regionalista.

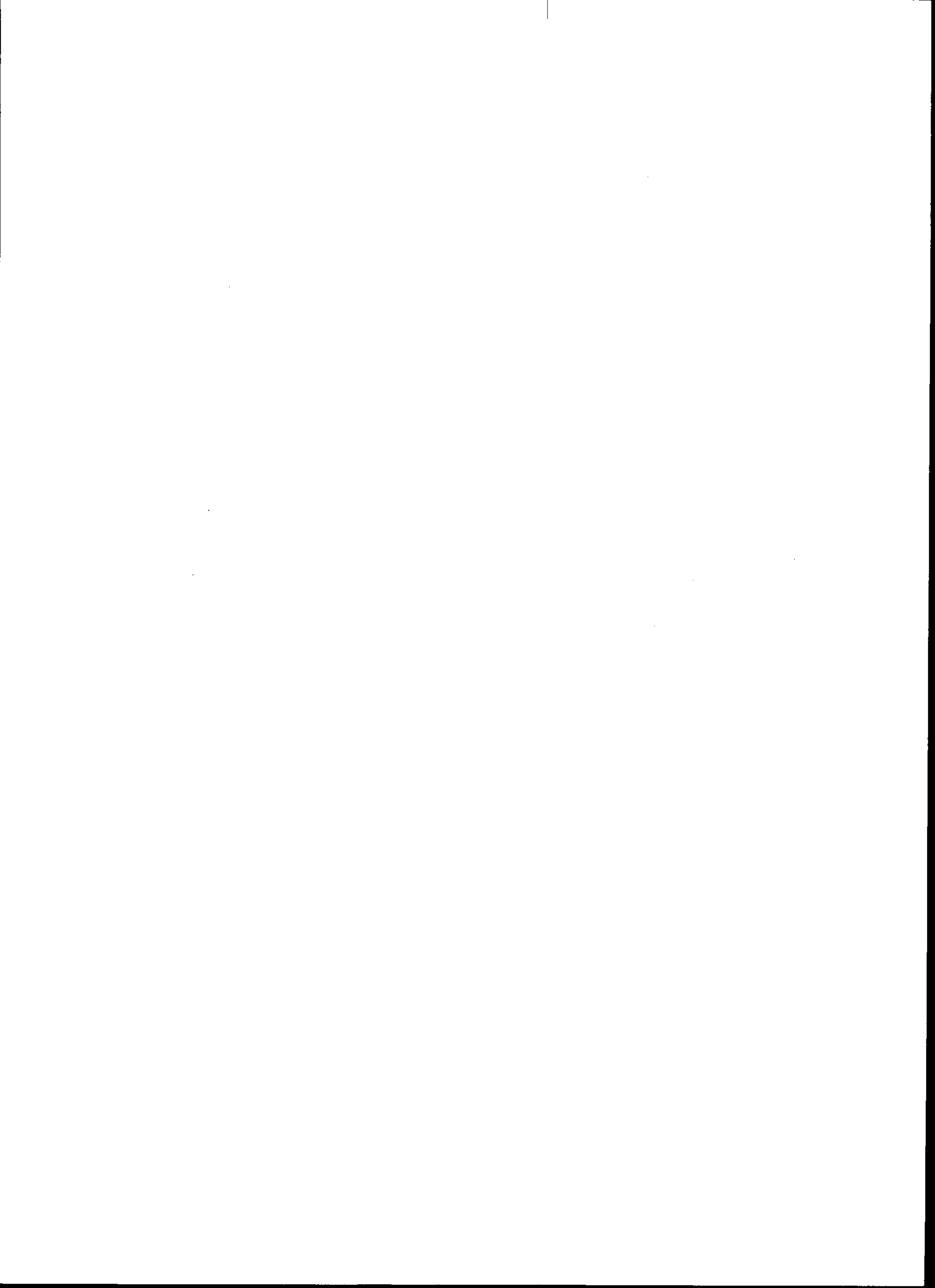
Però l'any 1916 Jaume Carner, màxim dirigent amb Pere Coromines de la UFNR, fou derrotat al Vendrell per Salvador Samà i Sarriera, milionari romanonista que dos anys abans havia estat desbancat a Tortosa per Marcellí Domingo. Tot i la compra de vots pel vencedor, que Carner denuncià sense èxit al Tribunal Suprem, el suport electoral del dirigent nacionalista republicà havia minvat. Mentre que el 1907 havia tingut els vots del 42,8% del cens del districte, el 1916 obtenia únicament el recolzament del 35,8%. També al Vendrell arribava la decepció i el desconcert dels nacionalistes d'esquerra per l'aliança electoral amb llurs antagonistes del Partit Radical.

Carner no aconseguí de sobreviure com a diputat del seu districte a la desintegració de la UFNR, a diferència del que s'esdevingué amb Nougués, Domingo i Salvador Albert. Per altra banda, es retirà de la política i es dedicà als negocis. La comarca del Vendrell fou durant el període de 1919-1923 la zona on l'agitació rebassaire prengué més virulència i l'única contrada en la qual el moviment pagès s'articulà momentàniament amb l'anarcosindicalisme. La participació electoral es mantingué alta malgrat tot, i permeté la victòria a les legislatives de 1919 i 1920 del republicà radical Lluís Figuerola i Marià sobre els candidats monàrquics oficials fins a la victòria, el 1923, del gran col·leccionista d'obres d'art Lluís Plandiura, fabricant de sucre i candidat romanonista, que fou acusat sense èxit per Figuerola de la compra de vots. Figuerola s'havia presentat aquell any amb l'etiqueta de republicà autonomista. El Vendrell pot, per tant, classificar-se com a districte d'orientació de centre-esquerra però fluctuant, i en el qual el nacionalisme republicà no aconseguí consolidar el seu predomini.

La participació electoral mitjana del conjunt dels districtes tarragonins era superior abans de 1907 a la mitjana de la província de Barcelona, la de participació electoral més baixa entre 1901 i 1907. Com a la resta de Catalunya, el percentatge de votants augmentà en el període de 1907 a 1918, per a davallar després a cotes inferiors a les de les altres tres províncies, encara que superiors naturalment a les de la ciutat de Barcelona. No supera el 60 % com a mitjana de les onze eleccions, la circumscripció trinomial, la més urbanitzada i on gairebé no hi hagueren impugnacions per frau electoral. En l'altre districte, en el qual el pes del republicanisme i d'una ciutat important eren més gran, el de Tortosa, la participació electoral mitjana no arribà al 62 %. Les mitjanes participatives més altes eren les de Valls i el Vendrell, amb notable presència de les oposicions al sistema, mentre la de Roquetes, dominada pels monàrquics amb oposició republicana, donava una tònica participativa lleugerament inferior.

Les 18 impugnacions als resultats registrades a la província de Tarragona —14 de les quals contra dinàstics— representen un percentatge del 20 % sobre el total de places tretes a elecció durant les onze consultes estudiades, proporció semblant a la de Lleida, però inferior a la que hom observa a les províncies de Barcelona i de Girona, amb més de la quarta part. La menor conflictivitat dels processos electorals resulta menys ambivalent que la de la província de Lleida, perquè el grau de competitivitat resulta més alt a les comarques tarragonines amb una proporció molt reduïda de casos de candidat únic, la més baixa proporció de les quatre províncies. Tortosa fou el districte amb més casos de denúncia d'irregularitats i corrupció —5—, seguit per Valls i Vendrell amb 4, i la circumscripció trinomial resulta la menys conflictiva amb una sola impugnació de resultats.

Apèndix 1:
Resultats electorals de la
Circumscripció de Barcelona

ELECCIONS 1901

	<i>D I S T R I C T E S</i>									
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VII</i>	<i>VIII</i>	<i>IX</i>	<i>X</i>
CENS ELECTORAL	6.947	9.215	7.776	9.674	12.511	13.329	15.415	9.874	6.541	6.756
VOTANTS	1.607	2.267	2.671	1.746	2.336	2.007	1.785	1.668	1.131	1.263
% PARTICIPACIÓ	23,13	24,60	34,34	18,04	18,67	15,05	11,57	16,89	17,29	18,69
% ABSTENCIÓ	76,87	75,40	75,66	81,96	81,33	84,95	88,43	83,11	82,71	81,31
C. CATALANISTA										
Bartomeu Robert	574	1.253	1.606	974	740	912	459	831	272	396
Albert Rusiñol	487	1.159	1.430	867	588	817	391	629	174	244
Ll. Domènech i Montaner	478	1.084	1.408	852	499	793	372	514	163	239
Sebastià Torres i Planas	444	979	1.357	809	498	752	364	473	140	194
VOTACIÓ MITJANA	496	1.119	1.450	875	581	818	317	612	187	268
% sobre cens	7,13	12,14	18,64	9,04	4,64	6,13	2,05	6,19	2,85	3,96
% sobre votants	30,86	49,36	54,28	50,11	24,87	40,75	17,75	36,69	16,53	21,21
C. REPUBLICANA										
Alejandro Lerroux	672	499	331	331	404	479	552	505	541	644
F. Pi i Margall	589	500	449	373	416	551	543	623	465	363
Tiberio Avila	608	388	302	303	344	429	444	436	453	489
Nicolás Salmerón	534	382	265	282	334	423	478	454	485	487
Josep M. Vallès i R.	506	389	301	297	349	425	457	517	396	376
VOTACIÓ MITJANA	582	432	330	317	369	461	495	507	468	472
% sobre cens	8,37	4,64	4,23	3,27	2,95	3,46	3,20	5,13	7,15	6,98
% sobre votants	36,21	19,05	12,35	18,15	15,75	22,96	27,73	30,39	41,37	37,37

C. MONÀRQUICA

Pere G. Maristany	407	479	454	257	938 (1)	425	870	390	378	407
Josep M. Cornet	370	418	436	238	920	411	764	396	285	237
J. Puig Saladrigas	308	389	439	262	901	410	883	429	298	257
F. Fabra i Puig	308	395	419	241	882	395	859	260	407	347
Josep Balcells	269	262	428	222	917	398	865	288	345	343
VOTACIÓ MITJANA	332	389	435	244	912	408	848	353	343	318
% sobre cens	4,78	4,21	5,59	2,52	7,28	3,05	5,50	3,57	5,23	4,70
% sobre votants	20,65	17,15	16,28	13,97	39,04	20,32	47,50	21,16	30,32	25,17

J. SOL I ORTEGA	197	327	456	310	474	320	125	196	133	205
% sobre cens	2,83	3,54	5,86	3,20	3,78	2,40	0,81	1,98	2,03	3,03
% sobre votants	12,25	14,42	17,07	17,75	20,29	15,94	7,00	11,75	11,75	16,23

FONT: «La Veu de Catalunya» 21-V-1901. Amb els següents aclariments: Districte 2: una secció sense escrutini. D-3: una secció sense escrutini. D-4: tres seccions sense escrutini. D-5: cinc seccions sense escrutini, i a més a més, en aquests totals s'hi inclouen els escrutinis falsificats a favor dels ministerials de dues seccions. D-6: dues seccions sense escrutini. D-7: set seccions sense dades. D-8: tres seccions sense dades. D-9: una secció sense dades. D-10: una secció sense dades.

(1) El dia 24 del mateix mes «La Veu» publicà el recompte de la Junta d'Escrutini, però només ens dona els resultats dels cinc districtes primers. En general, les dades sofreixen una variació mínima, fora del cas del districte cinquè on els monàrquics hi obtenen prop de 400 vots de menys.

ELECCIONS 1903

	D I S T R I C T E S										Sant (1)		
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Horta	Adrià	Sarrià
CENS ELECTORAL	7.732	10.283	9.320	11.697	14.025	15.172	17.297	10.729	7.395	7.474	1.109	88	1.101
VOTANTS	3.553	4.879	4.743	4.837	5.080	6.709	8.013	5.144	3.384	3.538	377	—	490
% PARTICIPACIÓ	45,95	47,44	50,89	41,35	36,22	44,21	46,32	47,94	45,76	47,33	33,99	—	44,50
% ABSTENCIÓ	54,05	52,56	49,11	58,65	63,78	55,79	53,68	52,06	54,24	52,67	66,01	—	55,50
UNIÓ REPUBLICANA													
Nicolás Salmerón	3.063	2.831	1.893	2.659	3.853	4.148	6.767	3.841	2.890	3.108	205	—	184
Alejandro Lerroux	3.032	2.747	1.776	2.559	3.788	4.022	6.526	3.744	2.829	3.089	203	—	174
J. M. Vallès i Ribot	3.036	2.753	1.781	2.574	3.774	4.071	6.705	3.669	2.812	3.074	191	—	183
Emili Junoy i Gelavert	3.111	2.666	1.689	2.512	3.721	3.992	6.653	3.675	2.798	3.041	188	—	173
J. Anglés Prefanosa	2.956	2.629	1.608	2.476	3.618	3.848	6.571	3.637	2.773	3.041	190	—	169
VOTACIÓ MITJANA	3.040	2.725	1.749	2.556	3.751	4.016	6.644	3.708	2.820	3.071	195	—	177
% sobre cens	39,30	26,50	18,76	21,85	26,74	26,46	38,41	34,56	38,13	41,08	17,58	—	16,07
% sobre votants	85,56	55,85	36,87	52,84	73,83	59,85	82,91	72,08	83,33	86,80	51,72	—	36,12
LLIGA REGIONALISTA													
Albert Rusiñol	399	1.564	2.166	1.685	966	2.054	800	935	321	298	129	—	173
Ll. Domènech i Montaner	395	1.538	2.054	1.644	949	1.990	785	926	319	293	123	—	169
I. Sunyol i Casanovas	407	1.504	2.052	1.482	921	2.001	802	909	297	305	161	—	166
Jaume Carner i Romeu	397	1.495	1.993	1.520	925	1.976	788	908	259	295	140	—	170
Ll. Ferrer-Vidal i Soler	381	1.444	1.961	1.583	875	1.822	760	896	286	306	122	—	162
VOTACIÓ MITJANA	396	1.509	2.045	1.583	927	1.969	787	915	296	299	135	—	168
% sobre cens	5,12	14,67	21,94	13,53	6,60	12,97	4,54	8,52	4,00	4,00	12,17	—	15,25
% sobre votants	11,14	30,92	43,11	32,72	18,24	29,34	9,82	17,78	8,74	8,45	35,80	—	34,28

C. CARLISTA													
Juan Vázquez de Mella	79	639	981	765	367	694	541	482	297	136	50	—	150
Bartomeu Feliu	65	492	762	600	296	490	489	425	239	122	8	—	138
José de España	64	446	686	479	259	464	493	421	227	119	9	—	133
Manuel M. Sivatte	66	417	661	467	264	438	474	400	205	120	38	—	136
Marià Fortuny	61	553	660	501	253	437	442	383	213	113	18	—	131
VOTACIÓ MITJANA	67	509	750	562	288	505	488	422	236	122	25	—	138
% sobre cens	0,86	4,94	8,04	4,80	2,05	3,32	2,82	3,93	3,19	1,63	2,25	—	12,53
% sobre votants	1,88	10,43	15,81	11,61	5,66	7,52	6,09	8,20	6,97	3,44	6,63	—	28,16

C. REPUBLICANA (Partit Republicà Únic)													
Joan Sol i Ortega	134	453	684	485	339	707	250	251	105	146	108	—	20
Joan Salas Anton	96	164	216	144	142	260	156	180	40	63	1	—	14
Odón de Buen	22	64	97	51	88	126	62	64	17	21	2	—	—
VOTACIÓ MITJANA	50	136	199	136	114	219	94	99	32	46	22	—	7
% sobre cens	0,64	1,32	2,13	1,16	0,81	1,44	0,54	0,92	0,43	0,61	1,98	—	0,63
% sobre votants	1,40	2,78	4,19	2,81	2,24	3,26	1,17	1,92	0,94	1,30	5,83	—	1,42

ALTRES													
Pablo Iglesias	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—
Verdes Montenegro	—	—	—	—	21	2	—	—	—	—	—	—	—

FONT: «La Publicidad» 28-IV-1903. Cens electoral a l'Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona. 1903. Barcelona, Ajuntament 1905.

(1) Les dades disponibles sobre Sant Adrià i Sarrià són, per tot el període estudiat, molt fragmentàries; donem, en cada cas, les que hem pogut trobar.

ELECCIONS 1905

	<i>D I S T R I C T E S</i>									
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VII</i>	<i>VIII</i>	<i>IX</i>	<i>X</i>
CENS ELECTORAL	8.991	12.841	11.301	14.030	16.214	19.353	20.600	12.886	8.899	8.153
VOTANTS	2.952	3.819	3.490	3.834	3.529	5.316	5.326	3.853	2.721	2.664
% PARTICIPACIÓ	32,83	29,74	30,88	27,37	21,76	27,46	25,85	29,90	30,58	32,67
% ABSTENCIÓ	67,17	70,26	69,12	72,68	78,26	72,54	74,15	70,10	69,43	67,33
UNIÓ REPUBLICANA										
Rafael Rodríguez Méndez	2.411	2.137	1.186	1.880	2.366	3.089	4.342	2.750	2.039	2.221
Nicolas Salmerón Alonso	2.404	2.106	1.145	1.807	2.385	3.049	4.224	2.808	2.042	2.212
Pere Pi i Sunyer	2.398	2.075	1.147	1.821	2.317	3.105	4.240	2.617	2.034	2.202
Alejandro Lerroux García	2.389	2.052	1.091	1.810	2.340	3.063	4.199	2.673	2.024	2.204
Emili Junoy i Gelabert	2.384	2.043	1.093	1.788	2.345	2.945	4.220	2.653	2.031	2.196
VOTACIÓ MITJANA	2.397	2.083	1.132	1.821	2.351	3.050	4.245	2.700	2.034	2.207
% sobre cens	26,65	16,22	10,01	12,97	14,49	15,75	20,60	20,95	22,85	27,06
% sobre votants	81,99	54,54	32,43	47,49	66,61	57,37	79,70	70,07	74,75	82,84
LLIGA REGIONALISTA										
Ignasi Girona i Vilanova	543	1.725	2.286	2.026	1.148	2.275	1.106	1.109	684	450
Frederic Rahola i Trèmols	541	1.728	2.370	2.010	1.136	2.269	1.020	1.117	641	443
Francesc Cambó i Batlle	536	1.679	2.305	1.942	1.131	2.211	1.006	1.085	690	438
Josep Puig i Cadafalch	537	1.678	2.316	1.961	1.153	2.114	987	1.080	686	434
Josep Pella i Forgas	533	1.701	2.304	1.990	1.107	2.194	1.007	1.093	698	428
VOTACIÓ MITJANA	538	1.702	2.316	1.986	1.135	2.213	1.025	1.097	680	439
% sobre cens	5,98	13,25	20,49	14,15	7,00	11,43	4,97	8,51	7,64	5,38
% sobre votants	18,22	44,56	66,36	51,79	32,16	41,62	19,24	28,47	24,99	16,47

UNIÓN RADICAL REVOLUCIONARIA:

J. Nakens - P. Isart Bula - F. Piñol

RESULTATS D

VOTACIÓ MITJANA (1)	5	22	29	22	27	43	26	32	4	9
% sobre cens	0,05	0,17	0,25	0,15	0,16	0,22	0,12	0,20	0,02	0,11
% sobre votants	0,16	0,57	0,83	0,57	0,76	0,80	0,48	0,83	0,15	0,32
BLANCS I NULS	12	12	13	5	16	10	30	23	3	9
% sobre cens	0,13	0,09	0,11	0,03	0,09	0,05	0,14	0,14	0,01	0,11
% sobre votants	0,40	0,31	0,37	0,13	0,45	0,18	0,56	0,59	0,11	0,33

FONT: Butlletí Oficial de la província de Barcelona. Des del dia 12 de setembre del 1905.

Cens electoral: Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona. Any 1910 Barcelona, Ajuntament, 1910.

- (1) Aquesta candidatura de tres noms es podia completar amb d'altres dos, a gust de l'elector. Freqüentment hi trobem a *Odón de Buen* i *Tiberio Avila*, malgrat que «El Diluvio» recomana fer «panachage» amb els candidats d'Unió Republicana. És per això que hem optat per dividir, els pocs vots que tenen, per cinc, ja que creiem que es va complir la consigna de combinar noms.

ELECCIONS 1907

	D I S T R I C T E S										Sarrià	St. Adrià
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
CENS ELECTORAL	8.315	12.156	9.767	12.646	13.191	18.743	20.302	13.398	8.276	7.618	—	—
VOTANTS	4.582	7.704	6.584	8.005	6.716	11.826	11.540	8.248	4.844	4.327	—	—
% PARTICIPACIÓ	55,10	63,37	67,40	63,30	50,91	63,09	56,84	61,56	58,53	56,79	—	—
% ABSTENCIÓ	44,90	36,63	32,60	36,70	49,09	36,91	43,16	38,44	41,47	43,21	—	—
C. SOLIDARIA												
Nicolás Salmerón	18	38	30	6.220	4.408	8.674	7.406	6.459	3.506	2.322	802	52
Francesc Cambó	1.078	39	5.630	6.241	84	8.657	7.394	6.448	690	2.343	802	52
Josep Puig i Cadafalch	1.129	5.585	33	64	4.391	8.614	7.399	6.438	3.487	1.460	802	52
Emilio Junoy i Gelabert	2.193	5.582	5.602	56	77	8.641	7.388	6.431	683	1.490	801	52
Francesc Macià i Llussà	2.192	5.593	5.630	6.234	4.352	8.640	43	29	2.814	1.586	—	—
J. M. Vallès i Ribot	2.187	5.576	5.589	6.165	4.370	64	7.372	26	3.499	1.653	—	—
Ildefons Sunyol	2.182	5.597	5.623	6.237	4.341	82	40	6.436	2.818	901	801	52
VOTACIÓ MITJANA	2.196	5.602	5.627	6.243	4.405	8.674	7.408	6.453	3.499	2.351	802	52
% sobre cens	26,41	46,08	57,61	49,36	33,39	46,28	36,48	48,16	42,27	30,86	—	—
% sobre votants	47,92	72,71	85,47	77,98	65,58	73,34	64,19	78,23	72,23	54,33	—	—
C. ANTISOLIDARIA												
Joan Sol i Ortega	2.387	2.115	990	1.820	2.321	3.204	4.100	1.810	1.328	1.974	19	4
A. Lerroux García	2.387	2.110	954	1.757	2.329	3.165	4.143	1.805	1.375	1.979	16	4
Nicolás Estébanez	2.391	2.101	953	1.758	2.314	3.157	4.120	1.804	1.371	1.984	17	4
J. M. Serraclara i Costa	2.386	2.093	948	1.744	2.301	3.129	4.199	1.789	1.333	1.975	17	4
J. A. Mir i Miró	2.378	2.089	934	1.729	2.289	3.107	4.099	1.765	1.320	1.969	16	4
VOTACIÓ MITJANA	2.386	2.102	956	1.762	2.311	3.152	4.132	1.795	1.345	1.976	17	4
% sobre cens	28,68	17,29	9,78	13,93	17,51	16,81	20,35	13,39	16,25	25,93	—	—
% sobre votants	52,07	27,28	14,52	22,01	34,41	26,65	35,80	21,76	27,76	45,66	—	—

FONT: Anuari Estadístic. 1907. Barcelona, Ajuntament, 1909.

ELECCIONS 1908

	D I S T R I C T E S										Sarrià	St. Adrià
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
CENS ELECTORAL	8.366	11.833	9.571	12.896	11.906	18.884	20.830	12.284	7.913	7.414	—	—
VOTANTS	4.447	7.175	5.754	7.245	5.953	10.772	10.463	7.050	4.487	4.143	822	51
% PARTICIPACIÓ	53,15	60,63	60,11	56,18	50,00	57,04	50,23	57,39	56,70	55,88	—	—
% ABSTENCIÓ	46,85	39,37	39,89	43,82	500,0	42,96	49,77	42,61	43,30	44,12	—	—
C. ANTISOLIDARIA												
Alejandro Lerroux García	3.066	2.861	1.385	2.419	3.101	4.336	5.870	2.768	2.047	2.650	41	4
Hermenegildo Giner de los Ríos	3.022	2.847	1.378	2.408	3.055	4.184	5.815	2.689	2.039	2.620	44	4
Joan Sol i Ortega	3.012	2.825	1.374	2.393	3.033	4.143	5.791	2.663	2.024	2.599	42	4
VOTACIÓ MITJANA	3.033	2.844	1.379	2.407	3.063	4.221	5.825	2.707	2.037	2.623	43	4
% sobre cens	36,25	24,03	14,40	18,66	25,72	22,35	27,96	22,03	2.574	35,37	—	—
% sobre votants	68,20	39,63	23,96	33,22	51,45	39,18	55,67	38,39	45,39	63,31	5,23	7,84
C. SOLIDÀRIA												
Ramon Albó i Martí	8	4.337	4.393	4.201	2.882	6.542	4.617	41	12.69	8	779	47
Jaume Cruells i Sallarès	1.409	4.322	4.358	4.802	34	82	4.616	4.337	2.448	1.513	777	47
Francesc Layret i Foix	1.408	4.300	4.330	714	2.872	6.502	46	4.320	2.448	1.520	2	—
Francesc Sunyer i Capdevila	1.416	35	44	4.798	2.883	6.527	4.634	4.330	1.184	1.519	778	47
VOTACIÓ MITJANA	1.414	4.331	4.375	4.838	2.890	6.551	4.638	4.343	2.450	1.520	779	47
% sobre cens	16,90	36,60	45,71	37,51	24,27	34,69	22,26	35,35	30,96	20,50	—	—
% sobre votants	31,79	60,36	76,03	66,77	48,54	60,81	44,32	61,60	54,60	36,68	94,76	92,15

FONT: Anuari Estadístic 1908. Ajuntament de Barcelona 1910.

ELECCIONS 1910

D I S T R I C T E S

	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VII</i>	<i>VIII</i>	<i>IX</i>	<i>X</i>
CENS ELECTORAL	9.353	13.390	10.211	14.480	14.322	21.307	23.350	13.751	9.075	8.453
VOTANTS	4.765	8.209	6.732	8.987	6.776	12.675	12.037	7.924	5.058	4.577
% PARTICIPACIÓ	50,94	61,30	65,93	62,06	47,30	59,48	51,55	57,62	55,73	54,14
% ABSTENCIÓ	49,06	38,70	34,07	37,94	52,70	40,52	48,45	42,40	44,27	45,86
REPUBLICANA RADICAL										
Hermenegildo Giner de los Ríos	3.044	3.015	1.375	2.525	3.110	4.230	6.215	2.744	2.009	2.644
Joan Sol i Ortega	3.035	2.988	1.379	2.503	3.084	4.185	6.161	2.677	1.998	2.623
Alejandro Lerroux	3.033	2.983	1.341	2.469	3.085	4.124	6.153	2.667	1.996	2.626
Toribio Sánchez	3.025	2.971	1.321	2.452	3.063	4.130	6.134	2.650	1.996	2.612
Emiliano Iglesias	3.024	2.957	1.309	2.444	3.049	4.079	6.107	2.647	1.981	2.602
VOTACIÓ MITJANA	3.032	2.983	1.346	2.479	3.078	4.150	6.154	2.677	1.996	2.621
% sobre cens	32,41	22,27	13,17	17,11	21,49	19,47	26,35	19,46	21,99	31,01
% sobre votants	63,63	36,33	19,99	27,57	45,42	32,74	51,12	33,78	39,46	57,26
UFNR										
Pere Corominas	1.091	2.261	2.005	2.554	2.294	4.159	3.675	2.850	1.586	1.202
Lluís de Zulueta	1.080	2.243	1.976	2.530	2.281	4.118	3.640	2.840	1.579	1.191
Josep M. ^a Vallès i Ribot	1.078	2.223	1.957	2.491	2.265	4.086	3.615	2.832	1.562	1.173
Josep Tarruella	1.070	2.203	1.948	2.492	2.262	4.029	3.597	2.801	1.567	1.180
Carles M. Soldevila	1.066	2.199	1.922	2.466	2.244	4.003	3.499	2.790	1.561	1.166
VOTACIÓ MITJANA	1.077	2.226	1.962	2.507	2.269	4.079	3.605	2.823	1.573	1.182
% sobre cens	11,51	16,62	19,21	17,31	15,84	19,14	15,43	20,52	17,33	13,98
% sobre votants	22,60	27,11	29,14	27,89	33,48	32,18	29,94	35,62	31,09	25,82

LLIGA REGIONALISTA

Francesc Cambó	492	2.078	2.227	2.414	978	3.109	1.523	1.592	1.006	597
Ramon d'Abadal	478	2.018	2.189	2.381	933	2.972	1.405	1.541	995	578
J. Puig i Cadafalch	469	1.983	2.129	2.323	921	2.901	1.380	1.506	976	575
Narcís Verdaguer i Callís	466	1.988	2.142	2.310	919	2.897	1.393	1.467	972	569
Carles de Camps i Olzinelles	460	1.975	2.126	2.308	919	2.902	1.364	1.495	976	568
VOTACIÓ MITJANA	473	2.008	2.163	2.347	934	2.956	1.413	1.520	985	577
% sobre cens	5,05	14,99	21,17	16,20	6,52	13,87	6,05	11,05	10,85	6,83
% sobre votants	9,92	24,46	32,13	26,11	13,78	23,32	11,73	19,18	19,47	12,60

COALICIÓ DE DRETES

Joaquim de Sentmenat Patiño	182	992	1.274	1.676	506	1.502	876	908	503	193
Magí Sandiumenge Navarro	182	1.002	1.273	1.690	494	1.509	857	909	502	196
Marià Fortuny Portell	185	1.009	1.260	1.642	503	1.493	867	908	513	198
Benito de Pomés de Pomar	183	981	1.246	1.624	496	1.475	870	894	505	195
Eusebi Díaz González	182	978	1.259	1.641	472	1.474	854	902	497	196
VOTACIÓ MITJANA	183	992	1.262	1.654	494	1.491	865	904	504	196
% sobre cens	1,95	7,41	12,36	11,42	3,45	6,99	3,70	6,57	5,55	2,31
% sobre votants	3,84	12,08	18,74	18,40	7,29	11,70	7,18	11,40	9,96	4,28

FONT: Anuari Estadístic. 1910. Barcelona. Ajuntament, 1912.

ELECCIONS 1914

D I S T R I C T E S

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Sarrià	St. Adrià
CENS ELECTORAL	9.582	13.412	10.797	14.677	13.404	22.448	24.391	14.120	9.461	8.818	—	—
VOTANTS	3.356	6.135	5.008	6.878	5.108	10.082	8.761	6.450	3.772	3.505	—	—
% PARTICIPACIÓ	35,02	45,74	46,38	46,86	38,11	44,91	35,92	45,68	39,87	39,75	—	—
% ABSTENCIÓ	64,98	54,26	53,62	53,14	61,89	55,09	64,08	54,32	60,13	60,25	—	—
LLIGA												
P. Rahola i Molinas	798	3.198	3.326	4.015	1.887	5.243	2.960	2.883	1.503	935	633	44
A. Rusiñol i Prats	771	3.179	3.337	4.013	1.826	5.228	2.914	2.857	1.469	907	668	43
L. Ferrer-Vidal i Soler	742	3.059	3.287	3.962	1.798	5.108	2.818	2.803	1.461	893	669	43
J. Garriga i Massó	757	3.019	3.223	3.941	1.832	5.108	2.831	2.687	1.452	889	633	43
C. de Camps i Olzinelles	711	3.121	3.267	3.944	1.776	4.899	2.726	2.761	1.480	859	651	40
VOTACIÓ MITJANA	756	3.115	3.288	3.975	1.824	5.117	2.850	2.798	1.473	897	651	43
% sobre cens	7,89	23,22	30,45	27,08	13,61	22,79	11,68	19,82	15,57	10,17	—	—
% sobre votants	22,53	50,77	65,65	57,79	35,71	50,75	32,53	43,38	39,05	25,59	—	—
COALICIÓ REPUBLICANA												
H. Giner de los Ríos	2.011	2.184	1.224	2.082	2.293	3.501	4.234	2.319	1.536	1.929	120	16
P. Coromines i Montanya	1.980	2.137	1.234	2.065	2.233	3.455	4.137	2.275	1.529	1.897	151	16
S. Estapé i Pagès	1.992	2.131	1.211	2.031	2.216	3.416	4.122	2.209	1.519	1.887	122	16
A. Lerroux García	1.968	2.086	1.174	1.991	2.217	3.287	4.087	2.179	1.478	1.883	103	16
E. Iglesias Ambrosio	1.973	2.083	1.148	1.950	2.192	3.300	4.097	2.184	1.486	1.898	109	16

VOTACIÓ MITJANA	1.985	2.124	1.198	2.024	2.230	3.392	4.135	2.239	1.510	1.899	121	16
% sobre cens	20,71	15,83	11,10	13,79	16,64	15,11	16,95	15,86	15,96	21,53	—	—
% sobre votants	59,15	34,62	23,92	29,43	43,65	33,64	47,20	34,71	40,03	54,18	—	—
<hr/>												
I. QUERALTÓ I ROS (1)	567	872	499	852	1.006	1.509	1.708	1.362	730	669	94	8
% sobre cens	4,44	5,54	3,34	4,84	5,58	5,47	5,70	8,84	6,50	6,22	—	—
% sobre votants	12,69	12,11	7,21	10,32	14,64	12,19	15,88	19,35	16,30	15,66	—	—
<hr/>												
RENOVACIÓ REPUBLICANA												
G. Alomar i Vilallonga	150	150	157	171	260	327	351	164	126	129	9	—
L. Zurdo Olivares	140	133	131	135	261	274	354	103	117	140	79	—
J. Antich Subirana	145	132	139	141	293	292	303	110	116	106	8	—
A. Samblancat Salanova	131	101	110	122	218	227	260	81	103	105	8	—
VOTACIÓ MITJANA	141	129	138	142	258	280	317	114	115	120	26	—
% sobre cens	1,47	0,96	1,28	0,97	1,92	1,24	1,30	0,81	1,21	1,36	—	—
% sobre votants	4,20	2,10	2,75	2,06	5,05	2,78	3,62	1,77	3,05	3,42	—	—
<hr/>												
P S O E												
P. Iglesias Posse	50	24	20	27	40	65	77	37	61	40	—	—
A. Fabra i Ribas	46	24	26	28	57	62	60	65	57	41	—	—
VOTACIÓ MITJANA	48	24	23	27	48	64	68	51	59	40	—	—
% sobre cens	0,50	0,18	0,21	0,18	0,35	0,28	0,28	0,36	0,62	0,45	—	—
% sobre votants	1,43	0,39	0,46	0,39	0,94	0,63	0,77	0,79	1,56	1,14	—	—

(1) A tots els efectes, hem considerat la de J. Queraltó una candidatura uninominal independent de la de Renovació Republicana.

FONT: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona (1914).

ELECCIONS 1916

	D I S T R I C T E S										Sarrià	St. Adrià
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
CENS ELECTORAL	10.126	13.712	10.822	14.857	13.637	23.155	25.596	14.656	9.710	9.138	—	—
VOTANTS *	3.083	5.326	4.518	5.828	5.002	9.090	8.242	5.775	3.377	3.026	—	—
% PARTICIPACIÓ	30,45	38,84	41,74	39,22	36,67	39,25	32,20	39,40	34,77	33,11	—	—
% ABSTENCIÓ	69,55	61,16	58,26	60,78	63,33	60,75	67,80	60,60	65,23	66,89	—	—
LLIGA												
C. de Camps i Olzinelles	584	2.655	2.932	3.372	1.533	4.587	2.732	2.725	1.379	780	717	69
L. Ferrer-Vidal i Soler	628	2.671	2.951	3.682	1.534	4.617	2.747	2.754	1.429	782	720	69
M. Morera i Galícia	619	2.661	2.921	3.359	1.532	4.571	2.733	2.738	1.417	775	717	69
A. Albafull i Vidal	618	2.619	2.857	3.297	1.503	4.461	2.713	2.676	1.410	767	708	69
A. Rusñol i Prats	635	2.683	2.983	3.412	1.550	4.676	2.793	2.777	1.429	790	717	69
VOTACIÓ MITJANA	617	2.658	2.929	3.424	1.530	4.582	2.744	2.734	1.413	779	716	69
% sobre cens	6,09	19,38	27,06	23,04	11,22	19,79	10,71	18,65	14,55	8,52	—	—
% sobre votants	20,01	49,91	64,83	58,75	30,59	50,41	33,29	47,34	41,84	25,74	—	—
COALICIÓ REPUBLICANA												
D. Millán y Albiag	1.916	1.691	821	1.442	2.424	2.627	3.565	1.775	1.149	1.606	66	8
H. Giner de los Ríos	1.951	1.782	879	1.532	2.556	2.785	3.700	1.840	1.156	1.636	69	8
E. Iglesias Ambrosio	1.901	1.680	849	1.515	2.506	2.595	3.742	1.726	1.142	1.643	66	9
A. Lerroux García	1.927	1.759	884	1.531	2.575	2.734	3.621	1.736	1.177	1.640	66	8
P. Coromines i Montanya	1.930	1.716	860	1.471	2.439	2.743	3.565	1.775	1.149	1.615	73	8
VOTACIÓ MITJANA	1.925	1.726	859	1.498	2.500	2.697	3.638	1.770	1.154	1.628	68	8
% sobre cens	19,01	12,58	7,93	10,08	18,33	11,64	14,21	12,08	11,89	17,82	—	—
% sobre votants	62,44	32,41	19,01	25,70	49,98	29,67	44,14	30,65	34,17	53,80	—	—

B. REPUB. AUTONOMISTA

J. Brossa i Roger	534	935	711	885	952	1.771	1.832	1.254	805	602	63	4
J. Queraltó i Ros	569	990	765	960	1.037	1.931	2.005	1.343	866	658	78	4
G. Alomar i Vilallonga	532	928	732	899	956	1.807	1.854	1.261	796	613	61	4
F. Layret i Foix	542	959	774	925	961	1.829	1.777	1.271	800	610	69	4
A. Samblancat Salanova	529	901	671	858	953	1.716	1.833	1.225	781	611	61	4
VOTACIÓ MITJANA	541	943	731	905	972	1.811	1.860	1.271	810	619	66	4
% sobre cens	5,34	6,88	6,75	6,09	7,12	7,82	7,26	8,67	8,34	6,77	—	—
% sobre votants	17,55	17,70	16,18	15,53	19,43	19,92	22,56	22,—	23,98	20,45	—	—

* No incloem els vots blancs i nuls, perquè n'ignorem la distribució per districtes.

FONT: Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona (1916).

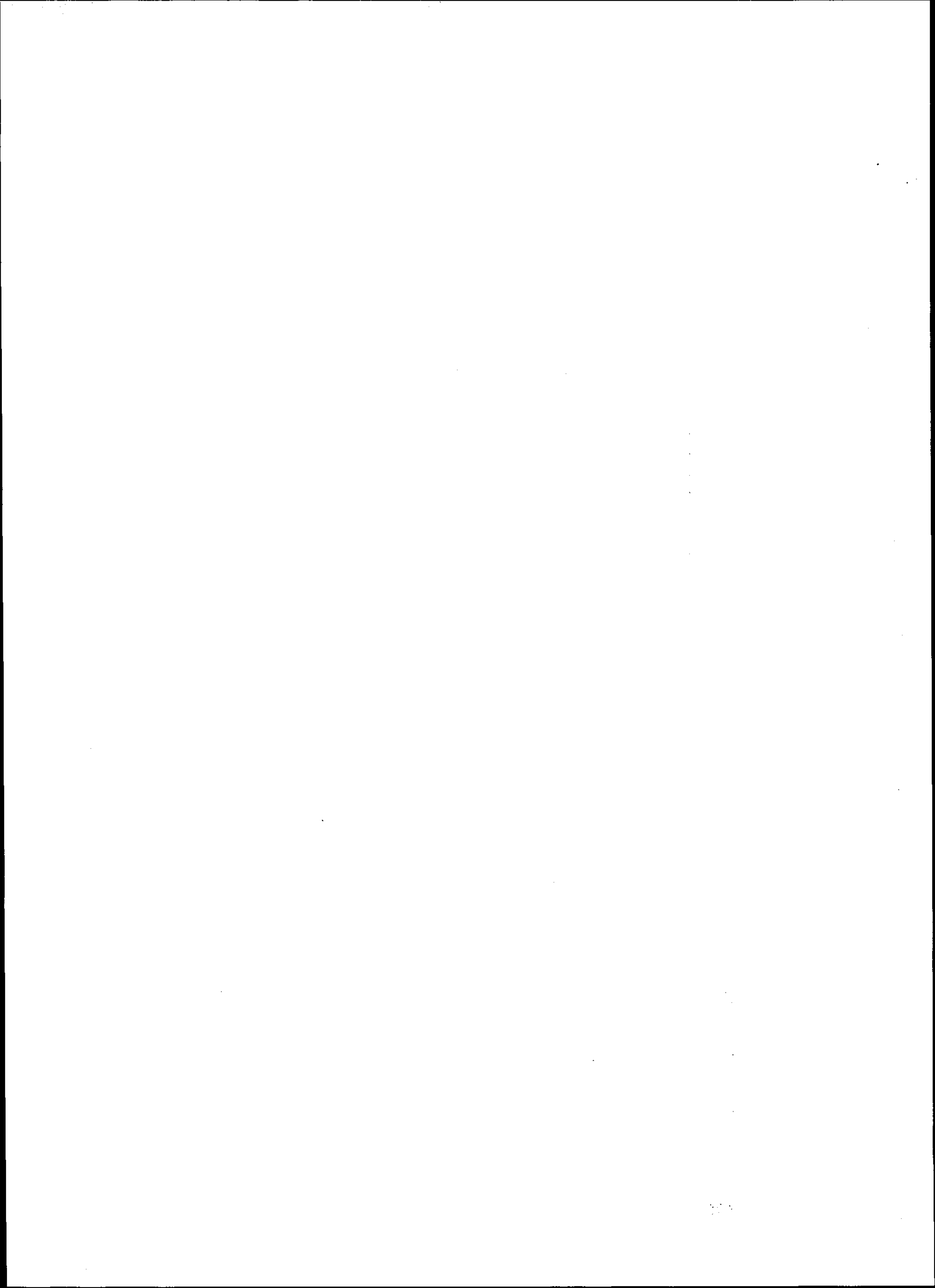
ELECCIONS 1918

D I S T R I C T E S

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Sarrià	St. Adrià
CENS ELECTORAL	10.555	13.758	10.251	15.595	13.961	24.469	26.979	15.067	10.067	9.905	—	—
VOTANTS	3.721	6.526	5.265	7.650	5.478	11.291	9.844	7.372	4.329	4.004	—	—
% PARTICIPACIÓ	35,25	47,43	51,36	49,30	39,23	46,14	36,48	48,92	43,—	40,42	—	—
% ABSTENCIÓ	64,75	52,57	48,64	50,70	60,77	53,86	63,52	51,08	57,—	59,58	—	—
LLIGA - CARLINS												
F. Cambó i Batlle	1.249	3.873	3.922	5.274	2.531	7.122	4.675	4.520	2.206	1.550	990	108
A. Rusiñol i Prats	1.241	3.902	3.975	5.366	2.555	7.173	4.677	4.598	2.198	1.541	998	108
P. Rahola i Molinas	1.258	3.917	3.976	5.362	2.572	7.227	4.715	4.555	2.213	1.565	992	110
M. Morera i Galícia	1.231	3.888	3.940	5.289	2.535	7.124	4.650	4.527	2.201	1.548	991	109
N. Batlle i Baró	1.197	3.791	3.831	5.191	2.428	6.861	4.484	4.392	2.173	1.504	1.020	109
VOTACIÓ MITJANA	1.235	3.874	3.929	5.296	2.524	7.101	4.640	4.508	2.198	1.542	998	109
% sobre cens	11,70	28,16	39,07	35,27	18,08	29,02	17,02	29,92	21,84	15,56	—	—
% sobre votants	33,19	59,36	74,62	69,32	46,07	62,89	47,13	61,15	50,77	38,51	—	—
COALICIÓ ESQUERRES												
A. Lerroix García	2.461	2.519	1.192	2.132	2.923	3.914	4.993	2.682	2.021	2.324	111	6
H. Giner de los Ríos	2.502	2.553	1.258	2.281	2.918	4.108	5.094	2.845	2.076	2.392	128	7
F. Largo Caballero	2.554	2.567	1.305	2.262	2.942	4.221	5.318	2.817	2.160	2.468	133	7
M. Domingo i Sanjuan	2.538	2.562	1.316	2.282	2.929	4.123	5.266	2.910	2.113	2.439	132	8
J. Pich i Pon	2.449	2.434	1.199	2.199	2.796	3.822	4.631	2.684	2.029	2.316	120	8
VOTACIÓ MITJANA	2.501	2.527	1.254	2.215	2.902	4.038	5.060	2.788	2.080	2.388	125	7
% sobre cens	23,69	18,37	12,47	14,75	20,78	16,50	18,76	18,50	20,66	24,11	—	—
% sobre votants	67,21	38,72	23,81	28,99	52,98	35,76	51,40	37,82	48,05	59,64	—	—
VOTS EN BLANC I NULS												
	45	115	82	128	52	152	143	76	51	75	10	—
% sobre cens	0,43	0,84	0,80	0,83	0,37	0,62	0,53	0,50	0,51	0,76	—	—
% sobre votants	1,21	1,76	1,56	1,67	0,95	1,35	1,45	1,03	1,18	1,87	—	—

FONT: Boletín Oficial Extraordinario de la provincia de Barcelona, 1-III-1918.

ELECCIONS 1919

	D I S T R I C T E S										Sarrià	St. Adrià
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
CENS ELECTORAL	9.211	13.774	9.631	14.067	14.799	22.913	29.896	16.464	10.131	10.743	—	—
VOTANTS	3.837	5.900	5.141	7.873	5.236	12.081	11.216	8.173	4.002	4.268	—	—
% PARTICIPACIÓ	41,66	42,83	53,38	55,97	35,38	52,72	37,52	49,64	39,50	39,73	—	—
% ABSTENCIÓ	58,34	57,17	46,62	44,03	64,62	47,28	62,48	50,36	60,50	60,27	—	—
LLIGA - CARLINS												
N. Batlle i Baró	979	2.609	2.817	3.858	1.700	5.475	4.436	4.026	1.748	1.501	882	90
F. Cambó i Batlle	1.063	2.708	2.954	4.045	1.866	5.931	4.732	4.206	1.806	1.581	862	93
P. Rahola i Molinas	1.061	2.727	3.017	4.059	1.859	5.995	4.777	4.159	1.796	1.588	859	81
M. Morera i Galícia	1.035	2.674	2.923	3.980	1.816	5.796	4.602	4.246	1.792	1.544	868	90
A. Rusiñol i Prats	1.044	2.694	2.982	4.057	1.831	5.874	4.676	4.209	1.781	1.553	854	68
VOTACIÓ MITJANA	1.036	2.682	2.939	4.000	1.814	5.814	4.645	4.169	1.785	1.553	867	84
% sobre cens	11,25	20,05	30,51	28,43	12,26	25,37	15,53	25,32	17,61	14,45	—	—
% sobre votants	27,00	45,46	57,17	50,80	34,64	48,12	41,41	51,01	44,60	36,39	—	—
COALICIÓ REPUBLICANA												
A. Lerroux García	2.051	2.029	895	1.628	2.691	3.054	4.769	2.286	1.698	2.355	68	7
H. Giner de los Ríos	2.051	1.926	901	1.568	2.186	3.075	4.540	2.392	1.697	2.246	67	5
G. Alomar i Vilallonga	2.065	1.974	1.057	1.714	2.330	3.406	4.832	2.526	1.772	2.284	77	5
J. Puig d'Asprer	2.052	1.926	965	1.594	2.274	3.201	4.736	2.397	1.755	2.277	69	24
M. de Unamuno y Jugo	2.026	1.881	908	1.551	2.227	3.121	4.545	2.353	1.709	2.218	72	5
VOTACIÓ MITJANA	2.049	1.947	945	1.611	2.342	3.171	4.684	2.390	1.726	2.276	71	9
% sobre cens	22,24	14,55	9,81	11,45	15,82	13,84	15,66	14,51	17,03	21,18	—	—
% sobre votants	53,40	33,00	18,38	20,46	44,73	26,25	41,76	29,24	43,12	53,33	—	—

UNIÓN MONÁRQUICA NAC.

M. Girona i Vidal	648	1.032	1.049	1.928	834	2.552	1.276	1.216	268	271	296	2
R. Bosch i Alsina	675	1.050	1.070	1.866	832	2.547	1.272	1.181	259	259	258	2
G. Marfà i Clivillés	646	1.029	1.054	1.869	813	2.486	1.248	1.189	265	258	293	2
M. Menacho Peirón	641	1.040	1.076	1.879	825	2.514	1.260	1.181	272	258	275	2
M. Rius i Rius	655	1.016	1.038	1.814	839	2.554	1.340	1.197	280	273	264	29
VOTACIÓ MITJANA	653	1.033	1.057	1.871	829	2.531	1.279	1.193	269	211	277	7
% sobre cens	7,09	7,50	10,98	13,30	5,60	11,04	4,28	7,25	2,65	1,96	—	—
% sobre votants	17,02	17,51	20,56	23,76	15,83	20,95	11,40	14,60	6,72	4,94	—	—

PSOE

A. Fabra i Ribas	100	241	199	357	257	562	633	420	219	228	—	2
M. Serra i Moret	99	235	200	425	245	568	584	422	225	228	—	2
VOTACIÓ MITJANA	99	238	200	391	251	565	608	421	222	228	—	2
% sobre cens	1,07	1,73	2,07	2,78	1,70	2,46	2,03	2,56	2,19	2,12	—	—
% sobre votants	2,58	4,03	3,89	4,97	4,79	4,67	5,42	5,15	5,55	5,34	—	—

FONT: «La Veu de Catalunya», 2-V-1919.

ELECCIONS 1920

	D I S T R I C T E S										Sarrià	St. Adrià
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
CENS ELECTORAL	9.655	13.193	9.559	13.937	14.909	22.780	28.873	16.213	9.946	10.507	—	—
VOTANTS	1.728	3.765	3.277	5.093	5.457	7.047	7.910	4.315	3.154	2.209	—	—
% PARTICIPACIÓ	17,90	28,54	34,28	36,54	36,60	30,93	27,40	26,61	31,71	21,02	—	—
% ABSTENCIÓ	82,10	71,46	65,72	63,46	63,40	69,07	72,60	73,39	68,29	78,98	—	—
LLIGA + CARLINS												
F. Cambó i Batlle	700	2.099	2.068	2.922	2.019	3.711	3.985	2.722	1.710	1.002	461	62
M. Morera i Galícia	701	2.090	2.084	2.917	2.017	3.806	3.974	2.727	1.715	1.003	457	56
P. Rahola i Molinas	706	2.123	2.100	2.964	2.034	3.862	3.999	2.756	1.716	1.013	465	53
A. Rusiñol i Prats	702	2.112	2.101	2.951	2.023	3.843	4.000	2.773	1.716	1.004	464	52
N. Batlle i Baró	672	2.080	2.073	2.861	2.008	3.723	3.915	2.671	1.700	976	501	69
VOTACIÓ MITJANA	696	2.101	2.085	2.923	2.020	3.789	3.975	2.730	1.711	1.000	470	58
% sobre cens	7,21	15,92	21,81	20,97	13,55	16,63	13,77	16,83	17,20	9,51	—	—
% sobre votants	40,27	55,80	63,62	57,39	37,02	53,77	50,25	63,27	54,25	45,27	—	—
PARTIT RADICAL												
A. Lerroix García	769	969	458	899	2.951	1.635	3.216	912	1.188	1.041	7	—
E. Iglesias Ambrosio	700	814	373	737	2.895	1.287	3.113	744	1.169	986	4	—
VOTACIÓ MITJANA	734	891	416	818	2.923	1.461	3.164	828	1.179	1.013	5	—
% sobre cens	7,61	6,76	4,35	5,87	19,60	6,41	10,96	5,11	11,85	9,65	—	—
% sobre votants	42,48	23,66	12,69	16,06	53,56	20,73	40,00	19,19	37,38	45,85	—	—
UNIÓ MONÁRQUICA NAC.												
J. Cussó Maurell	305	789	788	1.397	528	1.828	770	779	269	208	116	28
B. de Pomes i de Pomar	301	759	775	1.343	514	1.768	759	746	264	189	115	1

E. Ragull Alabau	289	771	768	1.343	492	1.746	754	759	263	203	114	1
A. Martínez Vargas	306	792	777	1.338	528	1.896	816	757	266	201	120	28
P. Saenz de Barés	289	755	773	1.337	508	1.745	758	744	258	177	117	—
VOTACIÓ MITJANA	298	773	776	1.352	514	1.797	771	757	264	196	116	12
% sobre cens	3,08	5,86	8,12	9,69	3,44	7,88	2,67	4,67	2,65	1,86	—	—
% sobre votants	17,24	20,53	23,68	26,55	9,42	25,50	9,75	17,54	8,37	8,87	—	—

FONT: «La Veu de Catalunya», 21-XII-1920.

ELECCIONS 1923

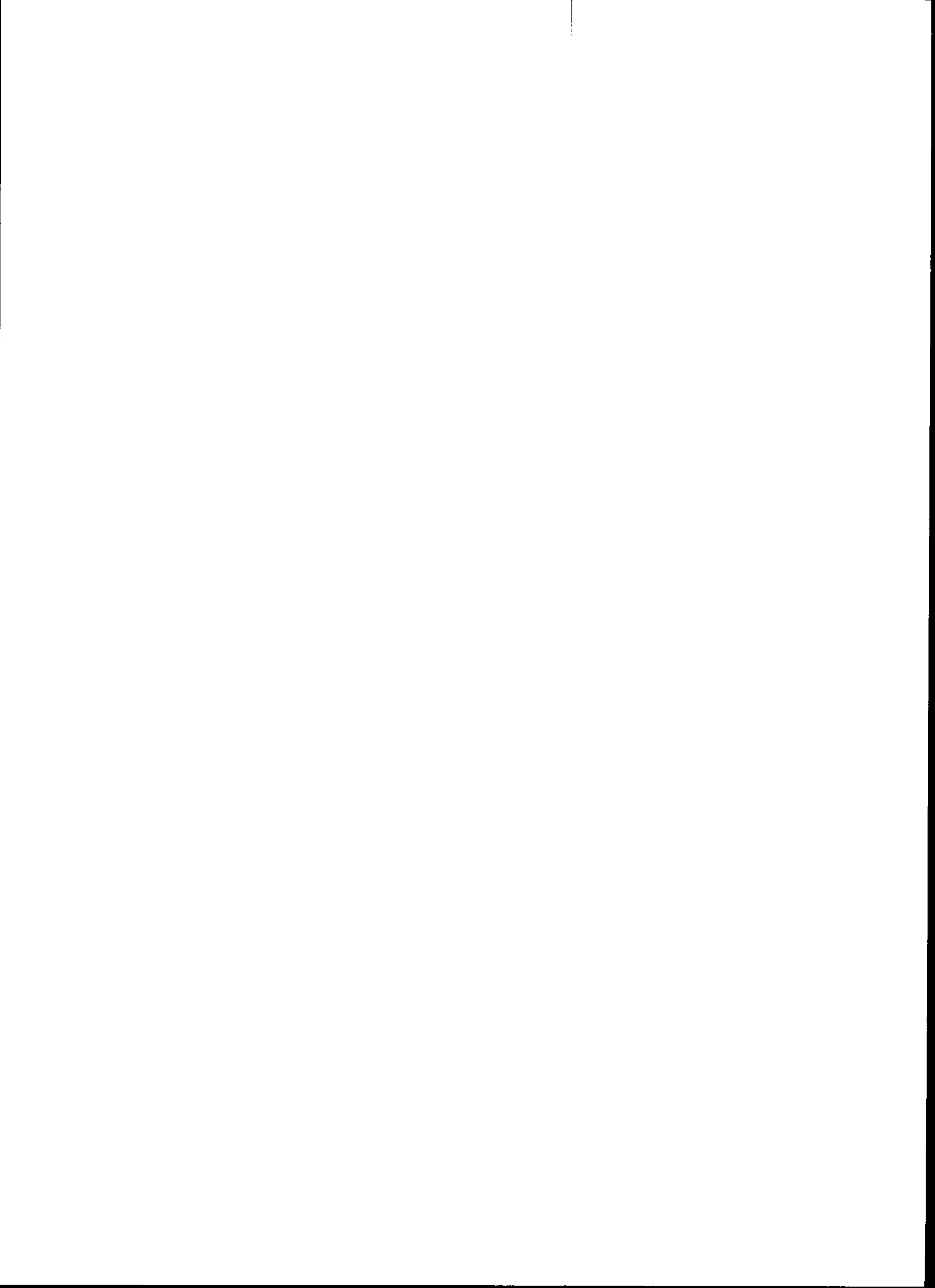
	<i>D I S T R I C T E S</i>									
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VII</i>	<i>VIII</i>	<i>IX</i>	<i>X</i>
CENS ELECTORAL (1)	9.655	13.193	9.559	13.937	14.909	22.780	28.873	16.213	9.946	10.507
VOTANTS	2.780	5.160	4.446	6.527	4.750	9.522	13.181	6.415	3.159	3.917
% PARTICIPACIÓ	28,79	39,11	46,51	46,83	31,86	41,80	45,65	39,57	31,76	37,28
% ABSTENCIÓ	71,21	60,89	53,49	53,17	68,14	58,20	54,35	60,43	68,24	62,72
LLIGA - CARLINS										
F. Cambó i Batlle	769	1.571	1.540	2.347	1.030	2.978	4.327	2.534	1.160	847
A. Martínez i Domingo	796	1.707	1.627	2.544	1.139	3.223	3.384	2.717	1.227	943
P. Rahola i Molinas	794	1.653	1.652	2.454	1.042	3.249	3.313	2.690	1.207	925
M. Morera i Galícia	788	1.579	1.578	2.326	1.091	3.083	3.339	2.610	1.182	883
N. Batlle i Baró	675	1.350	1.325	1.938	879	1.213	3.928	2.239	1.083	702
VOTACIÓ MITJANA	764	1.572	1.544	2.322	1.036	2.749	3.658	2.558	1.172	860
% sobre cens	7,91	11,91	16,15	16,65	6,95	12,06	12,67	15,78	11,78	8,18
% sobre votants	27,48	30,46	34,73	35,57	21,81	28,87	27,75	39,88	37,10	21,95
PARTIT RADICAL										
A. Lerroix García	915	1.258	437	985	2.074	2.226	5.626	937	744	1.568
E. Iglesias Ambrosio	858	1.089	321	808	1.981	1.880	5.291	783	676	1.385
VOTACIÓ MITJANA	886	1.173	379	897	2.027	2.053	5.459	860	710	1.476
% sobre cens	9,18	8,89	3,96	6,43	13,60	9,01	18,91	5,30	7,14	14,05
% sobre votants	31,87	22,73	8,52	13,74	42,67	21,56	41,42	13,41	22,47	37,68
ACCIÓ CATALANA										
A. Rovira i Virgili	617	1.499	1.436	1.971	928	2.780	2.513	1.827	679	919
% sobre cens	6,39	11,36	15,02	14,14	6,22	12,20	8,70	11,27	6,83	8,75
% sobre votants	22,19	29,05	32,30	30,20	19,54	20,29	19,06	28,48	21,49	23,46

PSOE										
M. Serra i Moret	251	230	220	315	177	507	545	329	278	251
J. Salas i Anton	250	213	153	283	154	465	524	367	283	247
VOTACIÓ MITJANA	250	221	187	299	166	486	534	348	280	249
% sobre cens	2,59	1,67	1,96	2,15	1,11	2,13	1,85	2,15	2,81	2,37
% sobre votants	8,99	4,28	4,21	4,58	3,49	5,10	4,05	5,42	8,86	6,36
<hr/>										
CAMBRA DE LLOGATERS										
J. Vilalta i Comes	93	309	283	396	226	652	478	370	85	132
% sobre cens	0,96	2,34	2,96	2,84	1,52	2,86	1,65	2,28	0,85	1,26
% sobre votants	3,34	5,99	6,36	6,06	4,76	6,85	3,63	5,77	2,69	3,37
<hr/>										
PARTIT LIBERAL										
F. Schwartz y Luna	58	145	299	400	148	388	279	169	115	153
% sobre cens	0,60	1,10	3,13	2,87	0,99	1,70	0,97	1,04	1,16	1,46
% sobre votants	2,09	2,81	6,72	6,12	3,11	4,07	2,11	2,63	3,64	3,90
<hr/>										
VOTS EN BLANC I NULS	112	241	318	242	219	414	260	283	118	128
% sobre cens	1,16	1,83	3,32	1,74	1,47	1,82	0,90	1,75	1,82	1,22
% sobre votants	4,03	4,67	7,15	3,71	4,61	4,35	1,97	4,41	3,73	3,27
<hr/>										

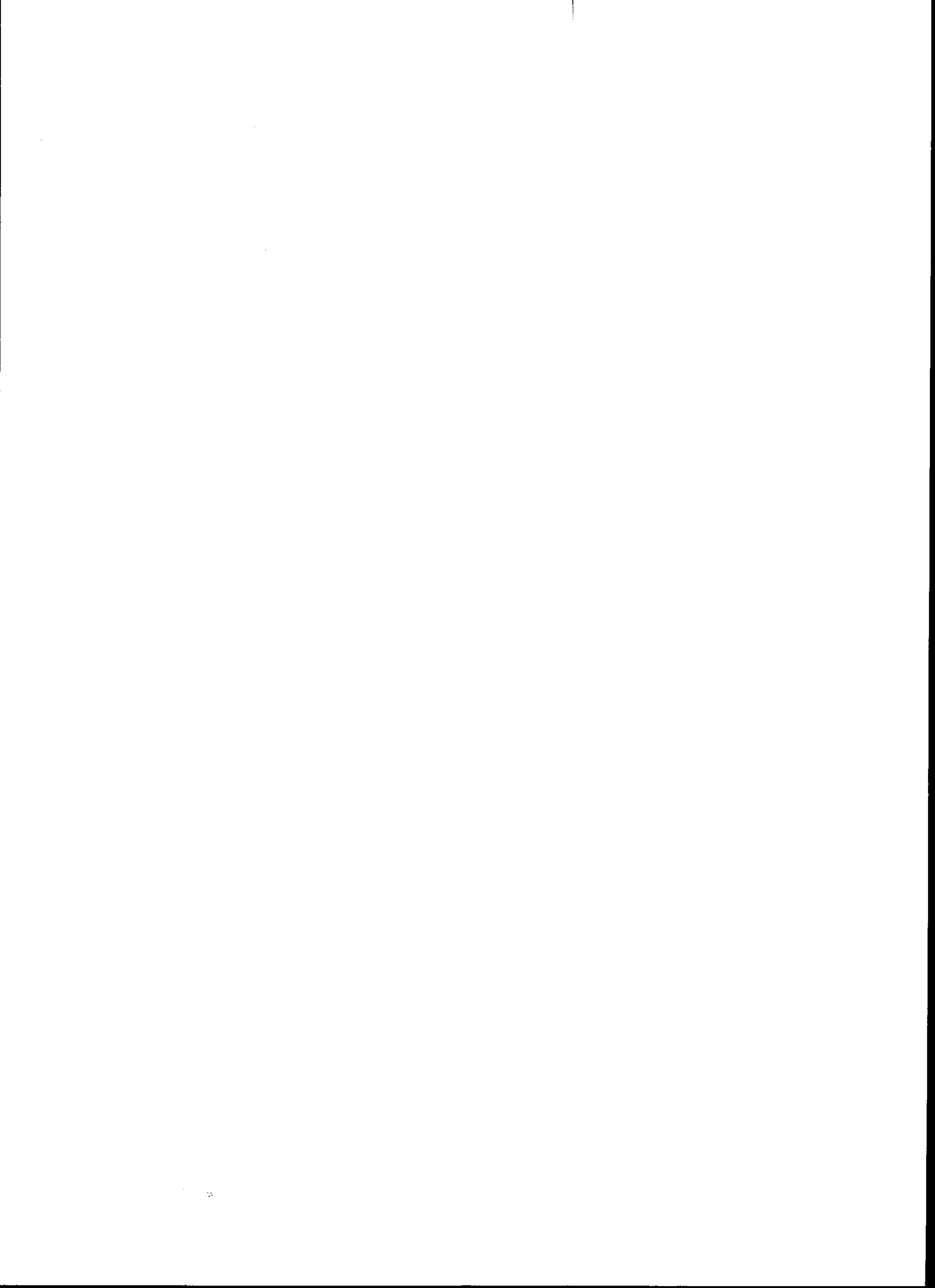
(1) Utilitzem el del 1920, perquè per al 1923 n'ignorem la distribució per districtes municipals.

FONTS: «La Veu de Catalunya», 3-V-1923 i «Boletín Oficial de la provincia de Barcelona», 2-V-1923 i ss.

Apèndix 2:
Resultats dels districtes electorals
de Catalunya

ELECCIONS DEL 19 DE MAIG DE 1901

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 104.641. Votants: 21.057. % Participants: 20,12. % Abstenció: 79,88. (1).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bartomeu Robert	regioanlista	*	7.708		
Albert Rusiñol	regionalista	*	6.488		
Lluís Domènech i Montaner	regionalista	*	6.272	31,38	6,31
Sebastià Torres i Planas	regionalista	*	5.963		
Pere G. Maristany i Oliver	liberal	*	5.605		
Josep M. Cornet i Mas	conservador		5.137		
Joan Puig i Saladrigas	conservador		5.102	24,59	4,95
Ferran Fabra i Puig	liberal		5.054		
Josep Balcells i Cortada	liberal		5.004		
Alejandro Lerroux García	republicà	*	5.426		
Francesc Pi i Margall	republicà	*	5.232		
Tiberio Avila	republicà		4.321	22,16	4,46
Nicolas Salmerón Alonso	republicà		4.241		
Josep M.º Vallès i Ribot	republicà		4.122		
Joan Sol i Ortega	republicà		2.765	13,13	2,64
Roman Rigorosa	Unión Nacional		1.540	7,31	1,47
Enric Vilalta	romerista		481	2,13	0,43
Josep Puig d'Asprer	romerista		419		
Romulo Quintana			190	0,90	0,18

(1) *Acta aprovada després d'èsser discutida al Congrés de Diputats.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 9.799. Votants: 6.185. % Participants: 63,11. % Abstenció: 36,89.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Elias de Molins (2)	conservador	*	4.590	74,21	46,84
Eusebi Corominas i Cornell	republicà		1.588	25,67	16,20

(2) *Substitut d'en Planas i Casals.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 9.538. Votants: 6.916. % Participants: 72,50. % Abstenció: 27,50.
(3).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís G. Pons i Enrich	liberal	*	3.624	52,40	37,99
Antoni Rosal Sala (4)	independent		3.282	47,45	34,40

(3) *Expedient electoral declarat de 3.ª classe per la Comissió d'Actes. El vot particular demanant l'anullació no fou pres en consideració.*

(4) *Anomenat catalanista i carlí, recolzat per la Lliga Regionalista; diputat el 1899.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 6.931. Votants: 5.296. % Participants: 76,41. % Abstenció: 23,59.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Sala i Caba (5)	Conservador	*	5.292	100	76,41

(5) *Propietari d'Artés; substituït de Ramon de Rocafort —encasellat de sempre—, mort poc abans dels comicis.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 12.014. Votants: 7.193. % Participants: 59,87. % Abstenció: 40,13.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Frederic Travé i Escardó	liberal	*	5.190	72,15	43,19
Pere Pujol i Molas	republicà		923	12,83	7,68
Francesc Maspons i Anglasesell (6)	independent		913	12,69	7,59

(6) *Considerat també regionalista; fill del Degà del Col·legi de Notaris, F. Maspons i Labrós.*

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.274. Votants: 4.643. % Participants: 50,06. % Abstenció: 49,94.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramon Godó i Lallana	liberal	*	4.632	99,77	49,94

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 10.739. Votants: 6.177. % Participants: 57,51. % Abstenció: 42,49.
(7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Leonci Soler i March	Lliga Regionalista	*	2.679	43,37	24,49
Emili Junoy i Gelabert	republicà		?		
Carles Muntadas i Muntadas	liberal		?		

(7) *El 28 de gener de 1902 s'anullà l'elecció. La Comissió d'Actes restà dividida a l'hora de dictaminar i la discussió s'allargà perquè la diferència entre les votacions dels dos primers candidats era només de 25 vots. No s'ha pogut esbrinar si es va repetir l'elecció o bé el districte restà castigat sense representació parlamentària.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 10.917. Votants: 7.769. % Participants: 71,16. % Abstenció: 28,84.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Modesto Sánchez Ortiz (8)	liberal	*	6.785	87,33	62,15
Pau Estapé i Maristany (9)	independent		591	7,60	5,41
Pablo Iglesias	socialista		144	1,85	1,31

(8) *Director de "La Vanguardia".*

(9) *Fill del Masnou, acabalat fabricant, amb suport de la Lliga.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 9.597. Votants: 4.635. % Participants: 48,34. % Abstenció: 51,66.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Timoteo Bustillo López	gamacista	*	2.625	56,63	27,38
Francisco Pi y Arsuaga	republicà federal		1.985	42,82	20,70

DISTRICTE: ST. FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 10.138. Votants: 4.624. % Participants: 45,61. % Abstenció: 54,39.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Roig i Bergadà	liberal	*	2.697	58,32	26,60
Odón de Buen y del Cos	republicà		1.913	41,37	18,86

DISTRICTE: TERRASA

Cens electoral: 8.547. Votants: 3.077. % Participants: 36,00. % Abstenció: 64,00.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí (10)	liberal	*	3.076	99,66	35,98

(10) 5.ª legislatura guanyada.**DISTRICTE: VIC**

Cens electoral: 9.545. Votants: 6.270. % Participants: 65,68. % Abstenció: 34,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Fernando M. Huelin Serra	conservador	*	6.242	99,55	65,39

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDES

Cens electoral: 9.689. Votants: 4.275. % Participants: 44,12. % Abstenció: 55,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan M. ^a Forgas i Frigola	liberal	*	4.112	96,18	42,43
Manuel Raventós i Domènec	independent				

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 10.277. Votants: 5.414. % Participants: 52,66. % Abstenció: 47,34.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ferrer i Vidal	liberal	*	4.207	77,73	40,93
Joan Lladó i Vallès	republicà federal		1.111	20,52	10,81
Antonio García Quejido	socialista		69	1,27	0,67
Altres			22	0,40	0,20

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

% Abstenció: 65,14. (11)

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
José Joaquin Herrero Sánchez	liberal canalejista	*	3.443	99,56	34,71

(11) *Es parlà de la presentació del republicà Arturo Gallart i també de Cipriano Bernal, del qual no hem pogut esbrinar la filiació...*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 11.649. Votants: 6.941. % Participants: 59,58. % Abstenció: 40,42. (12).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Jaume Roura i Prats	liberal puigcerverista	*	2.737	39,43	23,49
Josep M. ^a Vallès i Ribot	republicà federal		2.434	35,06	20,89
Josep M. ^a Garay i Robant (13)	liberal moretista		1.784	25,70	15,31
Blancs			4	0,05	0,03

(12) *L'expedient arribà a la Comissió d'Actes acompanyat de 19 protestes contra el guanyador Roure, que no foren preses en consideració.*

(13) Candidat «oficial».

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.188. Votants: 2.251. % Participants: 24,49. % Abstenció: 75,51.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Francesc Pi i Margall	republicà federal	*	2.244	99,68	24,42
Altres			2	0,08	0,02
Blancs			5	0,08	0,02

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 6.893. Votants: 3.889. % Participants: 56,41. % Abstenció: 43,59.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Carles de Camps i Olzinelles (Marquès de Camps) (14)	Lliga Regionalista	*	3.889	100	56,41

(14) *President de l'Institut Agrícola i Català de St. Isidre.*

DISTRICTE: PUIGCERDA

Cens electoral: 9.353. Votants: 6.716. % Participants: 71,80. % Abstenció: 28,20.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ferran Puig i Mauri (Marquès de Sta. Anna)	conservador	*	6.667	99,27	71,28
Altres			46	0,68	0,48

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.299. Votants: 4.060. % Participants: 48,92. % Abstenció: 51,08.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramiro Alonso Padierna de Villapadierna	liberal puigcerverista	*	4.051	99,77	48,81

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.007. Votants: 6.478. % Participants: 64,73. % Abstenció: 35,27.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Robert Robert i Surís, (Compte de Serra)	romerista	*	4.361	67,32	43,27
Josep M. ^a Serraclara	republicà		2.106	32,51	21,04
Altres			3	0,04	0,02
Blancs			38	0,58	0,37

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.572. Votants: 4.378. % Participants: 51,07. % Abstenció: 48,93.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis Canalejas Méndez	liberal	*	4.334	98,99	50,55
Altres			39	0,89	0,45
Blancs			5	0,11	0,05

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 11.368. Votants: 5.603. % Participants: 49,28. % Abstenció: 50,72.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Miquel Agelet i Besa (15)	liberal	*	5.598	99,91	49,24

(15) *Cap del Partit Liberal a Lleida.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 10.090. Votants: 6.415. % Participants: 63,59. % Abstenció: 31,41. (16).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antonio Motos Martínez (17)	liberal	*	4.625	72,09	45,83
Ignacio Hidalgo Saavedra	republicà		1.787	27,86	17,71

(16) *Es parlà de la presentació d'en Josep Sol i Torrents de la "Unión Nacional" i del conservador Vivanco.*

(17) *Director de "El Heraldo de Aragón" de Zaragoza.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 11.486. Votants: 6.515. % Participants: 56,72. % Abstenció: 43,28.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Cipriano Garijo Aljama	liberal	*	3.488	53,53	30,36
Enrique Ortiz de Zarate	carlí		1.721	21,41	14,98
Manuel Pereña i Puente (18)	republicà		1.304	20,01	11,35

(18) *Director de «El Ideal». Professor de l'Institut de Lleida i cap dels republicans lleidatans.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 9.293. Votants: 6.217. % Participants: 66,89. % Abstenció: 33,11.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis de Armiñán Pérez (19)	liberal	*	6.214	99,95	66,86

(19) *Secretari del Congreso Ibero-Americano de Madrid. Publicista i escriptor d'«El Liberal» de Madrid.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.576. Votants: 5.894. % Participants: 77,79. % Abstenció: : 22,21. (20).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramón Martínez de Campos y Rivera (Duc de la Seu) (21)	conservador	*	2.976	50,49	39,28
Pere La Rosa Pich (22)	independent		2.891	49,04	38,15
Altres			72	0,45	0,35

(20) *Expedient electoral impugnat per La Rosa. La Comissió d'Actes no prengué en consideració les protestes.*

(21) *Fill del General Martínez Campos.*

(22) *Recolzat per la Lliga. President de la Cambra de Comerç i Foment de Barcelona. Se l'anomena també liberal i regionalista.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 10.365. Votants: 5.936. % Participants: 57,26. % Abstenció: 42,74.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Isidre Valls i Pallerola	conservador	*	3.113	52,44	30,03
Mariano Jorro Barber (23)	polaviejista liberal		2.821	47,52	27,21
Altres			2	0,03	0,01

(23) *Encasellat d'altres legislatures. Empleat de Correus.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.449. Votants: 6.503. % Participants: 76,96. % Abstenció: 23,04.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet (24)	liberal	*	5.782	88,91	68,43
Joan Torras i Vilanova (25)	conservador polaviejista		714	10,97	8,45

(24) *Fill del districte. Director de la «Revista de Economía y Hacienda» de Madrid.*

(25) *Amb suport de la Lliga.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 8.099. Votants: 6.481. % Participants: 80,02. % Abstenció: 19,98.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Domènec Sert i Badia (26)	independent	*	6.430	99,21	79,39
José Moragas (27)	liberal		51	0,78	0,62

(26) *Gran propietari. Amb suport de la Lliga.*

(27) *Candidat retirat.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.269. Votants: 16.865. % Participants: 53,93. % Abstenció: 46,07.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Cañellas i Tomàs	liberal	*	6.068	17,98	9,70
Francesc J. Rabassa i Satorras (28)	liberal	*	5.505	16,32	8,80
Josep de Suelves i Montagut	carlí	*	5.098	15,11	8,15
Julià Nougués i Subirà	republicà federal		4.959	14,70	7,92
Francesc Pi i Margall	republicà federal		4.637	13,74	7,42
Ramon Morenes G. Alesson	conservador		3.663	10,85	5,85
Altres (29)			109	0,64	0,32
Blancs			9	0,05	0,02

(28) *Propietari. Expresident de la Diputació Provincial.*

(29) *Dels 109 vots, 26 corresponen a Pablo Iglesias*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.122. Votants: 6.790. % Participants: 61,05. % Abstenció: 38,95.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juan de Urquía y Redecilla	liberal	*	3.600	53,01	32,36
Enric Bosc Herrero (30)	liberal dinàstic		3.187	46,93	28,65
Altres	canalejista		3	0,04	0,02

(30) *Fill de l'ex-Ministre de Foment, Bosch i Fusteguerras.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 12.103. Votants: 8.545. % Participants: 70,60. % Abstenció: 29,40.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Vicente López Puigcerver (31)	liberal	*	8.531	99,83	70,48
Altres			8	0,09	0,06

(31) *Ex-diputat a Corts. Coronel de l'Estat Major. Propietari. Actualment, Director de l'Institut Geogràfic i Estadístic.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 12.556. Votants: 6.606. % Participants: 52,61. % Abstenció: 47,39.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Santiago Gascón Cervantes (32)	liberal	*	6.602	99,93	52,58
Altres			4	0,06	0,03

(32) *Advocat. Diputat Provincial de Madrid.***DISTRICTE: VALLS**

Cens electoral: 11.089. Votants: 7.509. % Participants: 67,68. % Abstenció: 32,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Orga i Sans (33)	sagastí liberal	*	3.466	46,17	31,25
Josep A. Mir i Miró	republicà		3.161	42,11	28,50

(33) *Hisendat de Picamoixons. Ex-Diputats a Corts.***DISTRICTE: VENDRELL**

Cens electoral: 10.540. Votants: 4.956. % Participants: 47,02. % Abstenció: 52,98.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Matheu i Sabater (34)	liberal	*	3.857	77,82	36,59
José M. ^a Alvarez Fuster	romerista		804	16,22	7,62
Altres			258	5,20	2,44

(34) *Propietari, ex-Diputat a Corts.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS Elecció complementària
 Cens electoral: 8.293. Votants: 1.728. % Participants: 20,83. % Abstenció: 79,17.
 Data de l'elecció: 21-XII-1902. (35).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramiro Alonso Padierna de Villapadierna	liberal puigcervista	*	1.719	99,47	20,72

(35) *Motiu de l'elecció parcial: Renúncia del mateix senyor en ésser nomenat Subsecretari del Ministeri de Gracia i Justícia. (22-XI-1902).*

DISTRICTE: FIGUERES Elecció complementària
 Cens electoral: 9.158. Votants: 4.808. % Participants: 52,50. % Abstenció: 47,50.
 Data de l'elecció: 2-II-1902. (36).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Rafael Coderch i Serra	liberal	*	2.453	51,01	26,78
Josep M. ^a Vallès i Ribot	republicà federal		2.310	48,08	25,22

(36) *Motiu de l'elecció parcial: defunció de Francesc Pi i Margall.*

ELECCIONS DEL 26 MAIG 1903

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 113.419. Votants: 51.272. % Participants: 45,60. % Abstenció: 54,40.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Nicolas Salmerón Alonso	Unió Republicana	*	35.720		
Alejandro Lerroux García	»	*	34.951		
Josep M. ^a Vallès i Ribot	»	*	34.919	67,73	30,61
Emili Junoy i Gelabert	»	*	34.277		
Jaume Anglès i Pruñonosa	»	*	33.775		
Albert Rusiñol	Lliga Regionalista	*	11.673		
Lluís Domènech i Montaner	»	*	11.373		
Ildefons Sunyol i Casanovas	»		11.173		
Jaume Carner i Ròmeu	»		11.031	21,89	9,89
Lluís Ferrer-Vidal i Soler	»		10.890		
Juan B. Vázquez de Mella	carlista		5.186		
José de España y de Orteu	»		3.838		
Bartomeu Feliu Pérez	»		4.183	8,00	3,61
Manuel Sivate Llopart	»		3.687		
Marià de Fortuny Portell	»		3.624		
Joan Sol i Ortega	Part. Republicano Unico		3.866		
Joan Salas Anton	»		1.571	2,36	1,06
Odón de Buen	»		623		

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 9.964. Votants: 6.853. % Participants: 68,77. % Abstenció: 31,23.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Sagnier i Vilavecchia	conserv. silvelista	*	3.609	52,66	36,22
Josep Elias de Molins	conservador		3.133	45,71	31,44

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 9.585. Votants: 6.866. % Participants: 71,63. % Abstenció: 28,37. (1).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antonio Rosal Sala (2)	independent	*	3.271	47,64	34,12
Lluís Pons i Enrich (3)	liberal canalejista		3.192	46,48	33,30
Joaquim Marín Carbonell (4)	conservador				

(1) *L'acta arribà a la Comissió del Congrés amb gran nombre de protestes que desencadenaren una llarga i renyida discussió entre els partidaris de l'aprovació i de l'anul·lació. La votació final donà 88 vots a favor i 78 en contra. El motiu de la discòrdia eren 79 vots de diferència entre ambdós candidats.*

(2) *Neo-catòlic, fabricant i fill de Gironella.*

(3) *Fabricant i fill de Puig-reig.*

(4) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.153. Votants: 5.321. % Participants: 74,38. % Abstenció: 25,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Sala i Caba	conservador	*	5.290	99,41	73,95

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 11.924. Votants: 6.834. % Participants: 57,31. % Abstenció: 42,69. (5).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Robert Ferratjes Domínguez	conservador	*	3.684	53,90	30,89
Joan Lladó i Vallès	republicà		1.531	22,40	12,83
Trinitat Monegal i Nougués	Lliga Regionalista		1.455	21,29	12,20

(5) *Acta aprovada amb protestes que no foren preses en consideració per la Comissió d'Actes.***DISTRICTE: IGUALADA**

Cens electoral: 9.092. Votants: 5.421. % Participants: 59,62. % Abstenció: 40,38.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramon Godó Lallana	liberal moretista	*	5.381	99,26	59,18

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 11.226. Votants: 7.020. % Participants: 62,53. % Abstenció: 37,47. (6).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Leonci Soler i March (7)	Lliga Regionalista	*	3.121	44,45	27,80
Lluís Vilà i Miralles	conservador		1.934	27,54	17,22
Eusebi Corominas i Cornell (8)	republicà		1.630	23,21	14,51

(6) *Acta aprovada amb discussió. Es formulà un vot particular contra la incompatibilitat de l'elegit per ésser cap de Sometent. Junoy denuncià davant la Comissió d'actes la influència d'aquest organisme a l'hora de celebrar la votació.*(7) *Advocat, hisendat, cap de Sometent, ex-diputat i candidat catòlic.*(8) *Ocupà el lloc d'en Junoy*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 10.726. Votants: 6.826. % Participants: 63,63. % Abstenció: 36,37.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador T. Rius i Torres (9)	Lliga Regionalista *		2.891	42,35	26,95
Salvador Maristany i Sensal (10)	catalanista		2.232	32,69	20,80
Antoni Franquesa Sivilla (11)	republicà federal		1.548	22,67	14,43
Pablo Iglesias (12)	PSOE		144	2,10	1,34
Bartomeu Bosch i Puig (13)	conservador				

(9) *Hisendat, comerciant, ex-diputat.*

(10) *Considerat independent, regionalista i de la Unió Catalanista. Fill de Masnou.*

(11) *Metge de Mataró, fill del districte.*

(12) *No es tracta de cap candidatura formal. Els seus vots tenen caràcter testimonial.*

(13) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 9.635. Votants: 5.401. % Participants: 56,05. % Abstenció: 43,95.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francisco Pi Arsuaga	republicà federal *		2.951	54,63	30,62
Timoteo Bustillo López (14)	conservador		2.450	45,36	25,42

(14) *Candidat oficial.*

DISTRICTE: ST. FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 10.034. Votants: 5.375. % Participants: 53,56. % Abstenció: 46,44.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Lletget i Sardà	republicà *		2.774	51,60	27,64
Josep Roig i Bergadà	liberal canalejista		2.503	46,56	24,94
Eugenio Demetrio Danyans	republicà federal		81	1,50	0,80

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 8.347. Votants: 5.864. % Participants: 70,25. % Abstenció: 29,75 (15).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	liberal *		3.152	53,75	37,76
Josep Roca i Roca(16)	republicà		2.706	46,14	32,41

(15) *Acta aprovada amb un vot particular de Junoy contra Sala per ésser membre del Sometent, aduint els mateixos motius que en el cas de l'acta de Manresa.*

(16) *Director de «La Campana de Gràcia».*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 9.540. Votants: 6.071. % Participants: 63,63. % Abstenció: 36,37 (17).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Fernando Huelín Serra Raimond d'Abadal (18)	conservador Lliga Regionalista	*	6.004	98,89	62,93

(17) *Acta aprovada amb protestes que no foren preses en consideració per la Comissió.*

(18) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDES

Cens electoral: 9.923. Votants: 5.946. % Participants: 59,92. % Abstenció: 40,08.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis (19)	republicà	*	3.160	53,14	31,84
Carlos M. de Moy Sauri, (Comte de Moy)	conservador		2.784	46,82	28,05

(19) *Expert en agricultura. Té el suport dels rabassaires.*

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 10.596. Votants: 6.429. % Participants: 60,67. % Abstenció: 39,33.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pau Barbé i Huguet (20)	republicà federal	*	2.206	34,31	20,81
Josep Milà i Pi	conservador		2.197	34,17	20,73
Narcís Pla i Deniel	Lliga Regionalista		1.911	29,72	18,03
Antonio García Quejido	socialista		94	1,46	0,88

(20) *Autonomista, ex-diputat provincial, fill de Vilanova.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 9.654. Votants: 6.729. % Participants: 69,70. % Abstenció: 30,30.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bonaventura Sabater i Burcet	conservador	*	2.295	34,10	23,77
Joaquím Costa	republicà		1.917	28,48	19,85
Tomàs d'A. Boada i Borrell	carlí		1.276	18,96	13,21
Joan Casas i Arxer (21)	catalanista		1.237	18,38	12,81
Blancs			3	0,04	0,03

(21) *Fabricant i hisendat*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 12.022. Votants: 7.909. % Participants: 65,78. % Abstenció: 34,22.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep M. ^a Vallès i Ribot (22)	republicà federal	*	4.043	51,11	33,63
Jaume Roura i Prats (23)	liberal		3.842	48,57	31,95
Altres			6	0,07	0,04
Blancs			20	0,25	0,16

(22) *No optà a l'acta fins el 7-IV-1904 ja que no renuncià fins aquesta data a l'acta de Barcelona.*

(23) *Director de "El Heraldo de Gerona".*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.201. Votants: 5.513. % Participants: 59,91. % Abstenció: 40,09.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep M. ^a Bofill i Roig (24)	republicà federal	*	3.437	62,34	37,35
Rafael Coderch Serra	liberal canalejista		2.062	37,40	22,41
Pedro P. Ojesto (25)	conservador				
Altres			11	0,19	0,11

(24) *Director de «El Ampurdanés». Catedràtic d'Institut.*

(25) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 6.912. Votants: 5.235. % Participants: 75,73. % Abstenció: 24,27.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Albó i Martí	Lliga Regionalista	*	3.162	60,40	45,74
Lluís Bosch i Gaucés	conservador		2.074	39,61	30,00

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 9.931. Votants: 7.219. % Participants: 72,69. % Abstenció: 27,31.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ferran Puig Mauri	conservador	*	7.080	98,07	71,29
Altres			138	1,90	1,38

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.301. Votants: 5.027. % Participants: 60,55. % Abstenció: 39,45.
Gustavo Ruiz de Grijalba

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Gustavo Ruiz de Grijalba	conservador	*	1.812	36,04	21,82
Ramiro Alonso Padierna	liberal puigcerverista		1.357	26,99	16,34
Francesc Rosselló	republicà		1.001	19,91	12,05
Joaquim Cases-Carbó (26)	catalanista		844	16,78	10,16

(26) *Hisendat, advocat, editor i crític modernista.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.037. Votants: 7.635. % Participants: 76,06. % Abstenció: 23,94.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Robert Robert i Surís (27)	conservador	*	4.703	61,59	46,85
Lluís Morote	republicà		2.666	34,91	26,56
Nuls			268	3,51	2,67

(27) *Acta aprovada amb protestes i vot particular de la minoria republicana i canalejista contra el dictamen. S'anul·laren 298 paperetes perquè acompanyaven el nom del conservador amb el títol de comte o marquès. En realitat era Comte de Serra i Sant Iscle i Marquès de Robert.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.689. Votants: 5.261. % Participants: 60,54. % Abstenció: 39,46.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis Canalejas Méndez	liberal	*	3.534	67,17	40,67
Tomás Roger Larrosa (28)	conservador		1.364	25,92	15,69
Joan Deu	republicà		354	6,72	4,07
Frederic Rahola i Trèmols (29)	Lliga Regionalista				
Altres i blancs			7	0,12	0,07

(28) *Amb el suport de la Lliga després de la retirada de Rahola, fill del país amb importants interessos a Roses; resident a Barcelona.*

(29) *Retirat abans de l'elecció.*

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 11.871. Votants: 4.898. % Participants: 41,26. % Abstenció: 58,74.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Pereña Puente	republicà	*	2.514	51,32	21,17
Joaquín Gómez y Gómez-Pizarro	conservador		2.329	47,55	19,61
Altres			52	1,06	0,42

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 10.162. Votants: 7.247. % Participants: 71,31. % Abstenció: 28,69.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Lasala i Boreras (31)	conservador	*	4.525	62,43	44,52
Marià Clua i Anglès (30)	republicà		1.856	25,61	18,26
Josep M. ^a Valls i Vicens (32)	Lliga Regionalista		864	11,92	8,50
Altres			2	0,01	

(30) *Hisendat, ex-president de la Diputació, veí de Balaguer.*(31) *Advocat, cap dels republicans de Balaguer.*(32) *Banquer, hisendat, veí de Barcelona.***DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES**

Cens electoral: 11.534. Votants: 7.291. % Participants: 63,21. % Abstenció: 36,79.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Manuel Vivanco Menchaca (33)	conservador	*	4.455	61,10	38,62
Manuel Soldevila i Carreras (34)	republicà		2.790	38,26	24,18
Altres			6	0,08	0,05
Blancs			40	0,54	0,34

(33) *Renuncià a l'acta a l'ésser anomenat el 16-6-1905 Governador Civil de Lleida. No hem tingut notícia de què es celebressin eleccions complementàries per a cobrir la vacant.*(34) *Advocat, president de Joventut Republicana.***DISTRICTE: CERVERA**

Cens electoral: 9.547. Votants: 6.597. % Participants: 69,10. % Abstenció: 30,90.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Balcells i Cortada (35)	liberal	*	3.870	58,66	40,53
Dionisio Alonso Martínez Martín	conservador		2.724	41,29	28,53
Altres			3	0,04	0,03

(35) *Fill del districte, veí de Barcelona. Presentat amb etiqueta d'independent.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.805. Votants: 6.114. % Participants: 78,33 % Abstenció: 21,67.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ricardo de Guillerma y de las Heras (36)	conservador	*	3.359	54,93	43,03
Joan Garriga i Massó (37)	liberal canalejista		2.753	45,02	35,27
Altres			2	0,03	0,02

(36) *Advocat, veí de Madrid.*

(37) *Propietari, veí de Barcelona.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 88.92. Votants: 6.266. % Participants: 70,46. % Abstenció: 29,54.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Isidre Valls i Pallerola (38)	conservador	*	6.158	98,27	69,25
Nicolas Salmerón Alonso	republicà		101	1,61	1,13
Francesc de Ciurana (39)	liberal				
Altres			7	0,10	0,07

(38) *Fabricant de Barcelona.*

(39) *Advocat i propietari gironí amb interessos al districte. Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.499. Votants: 6.257. % Participants: 73,62. % Abstenció: 26,38.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet (40)	liberal	*	5.006	80,00	58,90
Marià Fuester	conservador		1.249	19,96	14,69
Altres			2	0,03	0,02

(40) *Fou recolzat pel federal Josep Llari. Presentat amb caràcter d'independent.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 8.148. Votants: 6.477. % Participants: 79,12. % Abstenció: 20,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Gregorio Jover Piñán (41)	liberal	*	3.514	54,50	43,12
Narcís Maurí i Vidal (42)	conservador		2.929	45,43	35,94
Altres			4	0,05	0,04

(41) *Acta protestada davant la Junta d'Escrutini pels interventors de diversos pobles que acusaren a Jover de compra de vots. La Junta optà per no prendre en consideració les protestes. Veí de Madrid. Cunyat de Romanones.*

(42) *Fill de Barcelona amb residència a Madrid. Periodista, propietari de «La Correspondencia de España».*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 30.659. Votants: 18.822. % Participants: 61,39. % Abstenció: 38,61.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramon Mayner i Socias	republicà possibilista	*	8.357	22,20	13,62
Julià Nougués i Subirà	republicà federal	*	7.183	19,08	11,71
Ramon Morenes García Aleson	conservador	*	5.517	14,65	8,99
Josep de Suelves i Montagut	carlí		4.951	13,15	8,09
Joan Cañellas i Tomás	liberal		4.603	12,22	7,50
Anselm Guasch i Robusté	conservador		3.197	8,49	5,21
Luis Fontana i Esteve	liberal		2.527	6,71	4,12

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.279. Votants: 7.575. % Participants: 67,16. % Abstenció: 32,84.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Enric Bosch i Herrero	liberal	*	3.640	48,05	32,27
Conde de San Bernardo	conservador		2.815	37,16	24,95
Ricard Vidal i Comas	carlí		988	13,04	8,75

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 12.320. Votants: 9.984. % Participants: 81,03. % Abstenció: 18,97.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Vicente López Puigcerver (43)	liberal	*	5.169	51,77	41,95
Marquès de Atalayuelas	conservador		4.430	44,37	35,95

(43) *Acta aprovada per la Comissió després de la discussió d'un vot particular d'en Junoy denunciant les irregularitats comeses pel liberal.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 12.088. Votants: 7.005. % Participants: 57,95. % Abstenció: 42,05 (44).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Primitivo Ayuso Colina (45)	conservador	*	2.231	31,84	18,45
Ricardo Fuente Asencio	republicà		1.651	23,56	13,65
Teodoro González Cabanne	conservador		1.339	19,11	11,07
Santiago Gascón Cervantés	liberal		1.290	18,41	10,67

(44) *Acta aprovada per la Comissió després de la discussió d'un vot particular dels liberals denunciant la presència de delegats governamentals que, acompanyats de la Guàrdia Civil, feren possible el triomf del conservador.*

(45) *Metge i gran propietari, president de la Cambra Agrària.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 11.005. Votants: 6.685. % Participants: 60,74. % Abstenció: 39,26.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Canals i Vilaró	conservador	*	3.403	50,90	30,92
Josep A. Homs i Moncusí	republicà		3.220	48,16	29,25

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.482. Votants: 7.063. % Participants: 67,38. % Abstenció: 32,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Jaume Alegret i Vidal	conservador maurista	*	5.779	81,82	55,13
Javier Tort i Martorell (46)	conservador		706	9,99	6,73
Pere Inglada i Sagalà	independent		476	6,73	4,54
Altres			54	0,76	0,50

(46) Segons «La Publicidad» es va retirar a darrera hora.

PROVÍNCIA DE BARCELONA**DISTRICTE: CASTELLTERÇOL**

Elecció complementària

Cens electoral: 7.144. Votants: 5.495. % Participants: 76,91. % Abstenció: 23,09.

Data de l'elecció: 6-XI-1904 (47).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alexandre M. ^a Pons i Serra Genis Codina i Sert (48)	conservador	*	4.184	76,14	58,56

(47) Motiu de l'elecció complementària: mort del diputat Antoni Sala i Cava el 8-X-1904.

Els republicans s'oposaren a l'aprovació de l'acta, però les denúncies de les irregularitats comeses no foren preses en consideració per la Comissió d'Actes.

(48) Segons «La Veu de Catalunya», retirat «moralment».

ELECCIONS DEL 10 NOVEMBRE 1905

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 135.169. Votants: 39.109. % Participants: 28,93. % Abstenció: 71,07.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Rafael Rodríguez Méndez	Unió Republicana *	*	25.057		
Nicolas Salmerón Alonso	»	*	24.852		
Pere Pi i Sunyer	»	*	24.592	63,03	18,23
Alejandro Lerroux García	»	*	24.408		
Emili Junoy i Gelabert	»	*	24.362		
Ignasi Girona i Vilanova	Lliga Regionalista *	*	14.086		
Frederic Rahola i Trèmols	»	*	14.015		
Francesc Cambó i Batlle	»		13.736	35,41	10,24
Josep Puig i Cadafalch	»		13.716		
Josep Pella i Forgas	»		13.701		
José Nackens	Unió Radical		232		
Pablo Isart Bula	»		121	0,31	0,10
Francisco Piñol	»		86		
Odón de Buen	»		181		
Tiberio Avila	»		73		
José García Blaha	»		48		
Vots perduts			457	1,16	0,33

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.389. Votants: 6.506. % Participants: 62,62. % Abstenció: 37,38.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Sagnier i Vilavecchia	conservador	*	4.214	64,77	40,56
Bartolomeu Bosch i Puig	liberal		2.016	30,98	19,40

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 10.170. Votants: 8.126. % Participants: 79,70. % Abstenció: 20,30 (1).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Lluís G. Pons i Enrich	liberal canalejista *	*	4.360	53,65	42,87
Antonio Rosal Sala	conservador		3.749	46,13	36,86

(1) *Acta aprovada per la Comissió d'Actes que no pren en consideració les protestes contra Pons i Enrich per compra de vots.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.403. Votants: 5.079. % Participants: 68,60. % Abstenció: 31,40.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Alexandre M. Pons i Serra (2)	conservador	*	4.941	97,28	66,74

(2) *Ex-regionalista amb el suport dels carlins i Defensa Social.*

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.957. Votants: 5.047. % Participants: 50,68. % Abstenció: 49,42.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Ramon Godó Lallana	liberal	*	3.470	68,75	34,84
Ildefonso L. García del Corral	republicà		1.573	31,16	15,79

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 12.787. Votants: 6.409. % Participants: 50,12 % Abstenció: 49,88 (3).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Frederic Travé i Escardó	liberal	*	2.424	37,81	18,95
Bonaventura Plaja i Tapis (4)	regionalista		1.991	31,06	15,57
Joan Lladó i Vallès	republicà		1981	30,90	15,49

(3) *La Junta d'Escrutini Provincial va proclamar a F. Travé, però les protestes conjuntes de republicans i regionalistes van obligar a la Junta a rectificar. Segons «La Veu de Catalunya», en un acte de «Justícia Popular», la Junta es decantà a favor de B. Plaja. Posteriorment, la Comissió d'Actes dictaminà a favor del liberal i el Congrés així ho resolgué perquè, en primer lloc, el regionalista va deixar passar el termini de dos mesos sense presentar la credencial i, a més a més, cap Junta Provincial podia invalidar la votació d'alguna secció, com va fer-ho la Junta de Barcelona.*

(4) *Amb el suport dels carlins.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 12.822. Votants: 7.267. % Participants: 56,67. % Abstenció: 43,33 (5).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Leonci Soler i March (6)	Lliga Regionalista	*	3.784	52,07	29,51
Francesc Toda i Nuño de la Rosa (7)	liberal		3.413	46,96	26,61
Antonio Escuder (8)	liberal				

(5) *Acta aprovada després de forta discussió a la Comissió d'Actes. Carlins, conservadors i villaverdistes, defensen al liberal contra les protestes presentades pels regionalistes demanant que l'acta fos declarada greu.*

(6) *Amb el suport dels carlins. Fill del Pla de Bages, advocat, ex-president de la Federació Agrícola Catalana.*

(7) *Veí de Madrid. Advocat. Fill d'un Magistrat del Suprem, F. Toda Tortosa, que fou jutge de la ciutat.*

(8) *Retirat a darrera hora, malgrat que la junta provincial del partit el va proclamar com a candidat.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 11.162. Votants: 6.400. % Participants: 57,33. % Abstenció: 42,67.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador T. Rius i Torras (9)	Lliga Regionalista		4.203	65,67	37,65
Lluís Juli i Casals (10)	republicà federal		2.034	31,78	18,22
López Montenegro	socialista		133	2,07	1,19

(9) *Amb el suport de monàrquics i carlins. Des del 8-IX-1905, era president de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial.*

(10) *Proclamat per acord d'Unió Republicana i federals, sembla ésser que en substitució d'Odón de Buen.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 10.843. Votants: 5.068. % Participants: 46,73. % Abstenció: 53,27.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francisco Pi y Arsuaga	republicà federal *		2.686	52,99	24,77
Lluís Ferrer-Vidal i Soler (11)	regionalista - conservador		2.261	44,61	20,85

(11) *Fortes protestes de Ferrer-Vidal davant la Junta Provincial d'Escrutini, que no són preses en consideració. Ferrer Vidal era ex-president del Foment del Treball Nacional.*

DISTRICTE: ST. FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 10.385. Votants: 5.617. % Participants: 54,08. % Abstenció: 45,92.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Roig i Bergadà	liberal *		2.926	52,09	28,17
Josep Lletget i Sardà (12)	republicà		2.683	47,76	25,83

(12) *Fortes protestes per part d'alguns correligionaris perquè, segons ells, el re-
traiement i, fins i tot el vot a favor del monàrquic d'alguns federals, han fet
possible la desfeta de J. Lletget.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 8.509. Votants: 3.316. % Participants: 38,97. % Abstenció: 61,03.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	liberal *		3.153	95,08	37,05
Josep Roca i Roca (13)	republicà				

(13) *Malgrat la seva proclamació, en la pràctica es pot considerar retirat.*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.107. Votants: 6.971. % Participants: 68,97. % Abstenció: 31,03.
(14).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Albert Rusiñol i Prats	Lliga Regionalista *		3.504	50,26	34,66
Fernando Huelin Serra (15)	conservador		3.467	49,73	34,30

(14) *L'acta fou aprovada per la Comissió del Congrés sense cap mena de dificultats, però la votació s'esdevingué molt polèmica, així com l'escrutini provincial.*

(15) *Amb el suport dels carlins que acusaren als regionalistes de múltiples irregularitats i de guanyar gràcies a l'ajut dels republicans, tot i que "La Publicidad" recomanà l'abstenció.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDEÈS

Cens electoral: 10.177. Votants: 3.517. % Participants: 34,55. % Abstenció: 65,45.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis (16)	republicà indep. *		3.505	99,65	34,44
Joan M. Forgas i Frigola (17)	liberal				

(16) *Proclamació recolzada pels federals i per la Unió Republicana.*

(17) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 10.511 Votants: 5.742. % Participants: 54,62. % Abstenció: 45,38.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		3.595	62,60	34,20
Pau Barbé i Huguet	republicà federal		2.086	36,32	19,84
Joan Ferrer i Vidal (18)	liberal				

(18) *Segons "La Publicidad", la retirada de J. Ferrer fou acordada per la Junta del Comitè Fusionista Liberal, que acordà donar suport als regionalistes a canvi de que aquests recolzessin al liberal de St. Feliu, J. Roig i Bergadà.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 10.327. Votants: 5.926. % Participants: 57,38. % Abstenció: 42,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Corominas i Cornell (19)	republicà	*	2.150	36,28	20,81
Manuel Bonmatí i de Cendrà (20)	carlí		2.112	35,63	20,45
Bonaventura Sabater i Burcet	conservador		1.645	27,75	15,92
Altres			8	0,13	0,07
Blancs			8	0,13	0,07

(19) *Advocat i propietari. Primer Tinent d'Alcalde.*

(20) *Catòlic-monàrquic amb grans interessos industrials: «Colònia Bonmatí».*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 12.664. Votants: 7.477. % Participants: 59,04. % Abstenció: 40,96 (21).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Roure Braguet Massanet (22)	liberal monterista *		3.839	51,34	30,31
Josep M. ^a Vallès i Ribot	republicà federal		3.609	48,26	28,50
Altres			16	0,21	0,12
Blancs			13	0,17	0,10

(21) *L'acta passà al Congrés perquè no va haver-hi acord a l'hora de valorar si l'edat del guanyador —25 anys— era motiu d'incompatibilitat. El Ministre de Governació facultà a la Junta de Diputats per a votar lliurement la qüestió de la dispensa d'edat. La votació fou favorable.*

(22) *Advocat. Fill de Jaume Roure i Prats, diputat en anteriors eleccions.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.114. Votants: 3.026. % Participants: 33,20. % Abstenció: 66,80.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Salvatella i Gibert	republicà federal *		2.503	82,71	27,46
José J. Herrero Sánchez	liberal canalejista		492	16,25	5,39
Altres			27	0,89	0,29
Blancs			3	0,09	0,03

(23) *L'acta passà al Congrés pel mateix motiu que la de La Bisbal.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 7.410. Votants: 3.897. % Participants: 52,59. % Abstenció: 47,41.
% Abstenció: 47,41.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Francesc Albó i Martí (24)	Lliga Regionalista *		3.735	95,84	50,60
Nicolas Salmerón	republicà		157	4,02	2,12
Altres			4	0,08	0,05

(24) *Amb el suport dels carlins.*

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 9.256. Votants: 5.485. % Participants: 59,25. % Abstenció: 40,75.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Ferran Puig Mauri	conservador	*	4.643	84,64	50,16
José Jonama (25)	republicà		665	12,12	7,18
Nicolás Salmerón	republicà		112	2,04	1,21
Altres			66	1,20	0,71

(25) *Retirat la vigília de les eleccions.*

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.621. Votants: 4.711. % Participants: 54,64. % Abstenció: 45,36.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Ramiro Alonso Padierna de Villapadierna (26)	liberal puigcerv.	*	2.574	54,63	29,85
Gustavo Ruiz de Grijalba (27)	conservador		2.007	42,60	23,28
Nicolás Salmerón	republicà		119	2,52	1,38
Altres			10	0,21	0,11

(26) *Advocat de l'Estat.*

(27) *«La Veu de Catalunya» 2-IX-1905, reproduïx una carta d'en Cambó en la que desmenteix que la Lliga doni suport al candidat conservador; alhora, demanà la retracció dels regionalistes, postura que també adoptà «El Autonomista» respecte als republicans.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.076. Votants: 6.191. % Participants: 61,44. % Abstenció: 38,56.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Robert Robert i Surfís	conservador	*	3.771	60,91	37,42
Joan Ventosa i Calvell (28)	Lliga Regionalista		2.286	36,92	22,68
Altres (29)			124	2,00	1,23
Blancs			5	0,08	0,04

(28) *Candidatura anomenada «autonomista de moralització» que rebé el suport dels carlins i del diari republicà «El Autonomista».*

(29) *La majoria dels vots pertanyen a la candidatura d'acumulació de Salmerón.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.489. Votants: 4.661. % Participants: 54,90. % Abstenció: 45,10.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis Canalejas Méndez	liberal	*	3.269	70,13	38,50
Pere Pi i Sunyer (30)	republicà federal		1.392	29,86	16,39

(30) *President de la Cambra de Comerç de Seta. Fill de Roses, resident a França. Candidat també per Barcelona.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 11.732. Votants: 5.887. % Participants: 50,17. % Abstenció: 49,83 (31).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Sol i Torrents (32)	liberal demòcrata	*	3.140	53,33	26,76
Manuel Pereña i Puente (33)	republicà		2.734	46,44	23,30
Altres			12	0,20	0,10

(31) *Protestes per la falsificació de les actes de diversos municipis que provocaren una discussió en la Comissió d'actes, abans de l'aprovació de l'expedient.*

(32) *Amb el suport d'una coalició monàrquica. Industrial. Copropietari de «El Pallaresa». Diputat provincial. President de la Cambra de Comerç i Indústria.*

(33) *Advocat. Director de «El Ideal».*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 10.803. Votants: 5.089. % Participants: 47,10. % Abstenció: 52,90.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Marià Clua i Anglès	conservador	*	3.954	77,69	36,60
Nicolás Salmerón	republicà		1.103	21,67	10,21
nulles			32	0,62	0,29

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 11.994. Votants: 6.340. % Participants: 52,85. % Abstenció: 47,15.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis de Armiñán Pérez (34)	liberal demòcrata	*	3.481	54,90	29,02
Manuel Soldevila i Carreras (35)	republicà		2.814	44,38	23,46
Nicolás Salmerón	republicà		45	0,70	0,37

(34) *Advocat i periodista de «El Heraldo». Governador de La Coruña. Ex-diputat per Cervera.*

(35) *Advocat. President de Joventut Republicana.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.039. Votants: 6.084. % Participants: 60,60. % Abstenció: 39,40.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Dionisio Alonso Martínez y Martín	liberal	*	5.950	97,79	59,26
Nicolás Salmerón	republicà		133	2,18	1,32

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 8.038. Votants: 6.080. % Participants: 75,64. % Abstenció: 24,36.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Garriga i Massó (36)	liberal demòcrata	*	3.990	65,62	49,63
Carles de Fortuny i de Millares (38)	Lliga Regionalista		2.060	33,88	25,62
Ricardo Guillerna de las Heras (38)	conservador		27	0,44	0,33

(36) *Advocat, veí de Barcelona.*

(37) *Advocat i propietari de Barcelona.*

(38) *Retirat a darrera hora, ocupant el seu lloc el candidat regionalista.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 8.984. Votants: 7.289. % Participants: 81,13. % Abstenció: 18,87.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Agelet i Garrell (39)	liberal demòcrata	*	5.277	72,39	58,73
José Menendez de Parra (40)	independent		2.006	27,52	22,32
Nicolás Salmerón			5	0,06	0,05

(39) *Advocat. Fill del cap dels liberals de Lleida.*

(40) *Considerat liberal moretista. Advocat i notari de Madrid.*

DISTRICTE: SORT-VELLA

Cens electoral: 8.834. Votants: 6.134. % Participants: 69,43. % Abstenció: 30,57.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet	liberal moretista	*	3.984	64,94	45,09
Joaquim Arumí i Sauri (41)	independent		2.142	34,92	24,25
Alfonso de Chopitea	liberal monterista				
Lluís Romanich i Mas (42)	conservador				
Blancs			8	0,13	0,09

(41) *Industrial de Barcelona. Ocupà el lloc de Chopitea al marxar, per motius de treball, a l'estranger. Considerat regionalista.*

(42) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 8.370. Votants: 4.781. % Participants: 57,12. % Abstenció: 42,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Santiago Mataix i Soler (43)	liberal moretista *		3.542	74,08	42,31
Rosend Castells i Ballespí (44)	republicà federal		1.206	25,22	14,40
Altres			31	0,64	0,37

(43) *Advocat i periodista de «El Heraldo». Director i gerent d'«El Diario Universal». Ex-diputat per Alacant, legislatures 1899 i 1901.*

(44) *Metge.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.052. Votants: 17.554. % Participants: 56,53. % Abstenció: 43,47.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Ramon Mayner i Socias	republicà unionista *		8.295	23,62	13,35
Julià Nougués i Subirà	republicà federal *		7.919	22,55	12,75
Joan Cañellas i Tomàs (45)	liberal moretista *		6.073	17,29	9,77
Anselm Guasch i Robusté (46)	liberal moretista		5.304	15,10	8,54
Ramon de Morenes i García					
Alesson. Marquès de Griny	conservador maurista		5.033	14,33	8,10
Josep de Suelves i Montagut	carlí		454	2,58	0,73
Altres			133	0,37	0,20
Blancs			7	0,01	0,01

(45) *Advocat i propietari. Ex-diputat.*

(46) *Propietari. Diputat provincial.*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.379. Votants: 7.060. % Participants: 62,04. % Abstenció: 37,96 (47).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juan de Urquía y Redecilla	liberal moretista *		3.245	45,96	28,36
Enric Bosch i Herrero	liberal monterista		3.215	45,53	28,10
Altres (48)			595	8,42	5,20
Blancs			3	0,03	0,01

(47) *Expedient discutit a la Comissió d'Actes demanant l'anul·lació de la votació per compra de vots. El vot particular formulat, no fou pres en consideració.*

(48) *La majoria foren per N. Salmerón.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 12.900. Votants: 8.133. % Participants: 63,04. % Abstenció: 36,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Vicente López Puigcerver (49)	liberal monterista *		6.643	81,67	51,49
José Hilario Ayuso	republicà		1.484	18,24	11,50
Germà Adell Borrell (50)	liberal moretista				
Altres			3	0,03	0,01
Blancs			4	0,05	0,03

(49) *Coronel de l'Estat Major.*(50) *Retirat a darrera hora.***DISTRICTE: TORTOSA**

Cens electoral: 13.145. Votants: 7.756. % Participants: 59,00. % Abstenció: 41,00 (51).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelan de la Torre	liberal monterista *		3.304	42,59	25,13
Ricardo Fuente Asensio (52)	republicà		3.091	39,85	23,51
Santiago Gascón Cervantes	liberal moretista		1.350	17,40	10,27
Pablo Iglesias	PSOE		9	0,11	0,06
Altres			7	0,08	0,04

(51) *Vot particular formulat per Junoy denunciant compra de vots, que no fou pres en consideració per la Comissió d'Actes.*(52) *Periodista, ex-director del diari «El País».***DISTRICTE: VALLS**

Cens electoral: 11.144. Votants: 8.017. % Participants: 71,94. % Abstenció: 20,06 (53).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Canals i Vilaró (54)	conservador *		3.330	41,53	29,88
José Wezolowski Rebuelto	liberal monterista		2.616	32,63	23,47
Mario Méndez Bejarano (55)	republicà		2.069	25,80	18,56
Blancs			9	0,11	0,08

(53) *Junoy formulà un vot particular davant la Comissió d'Actes, que no fou pres en consideració per manca de proves justificatives de la compra de vots denunciada.*(54) *Periodista. Ex-director del diari «España».*(55) *Catedràtic de l'Institut de San Isidro. Vel de Madrid.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.526. Votants: 7.761. % Participants: 73,73. % Abstenció: 26,27.
(56).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Alegret i Vidal (57)	conservador	*	3.742	48,21	35,55
Lluís Fontana i Esteve (58)	liberal monterista		2.338	30,12	22,21
Emiliano Iglesias	republicà		1.932	24,89	18,35
Blancs			5	0,06	0,04

(56) *Expedient protestat per Junoy que denuncià compra de vots per part de Jaume Alegret. La Comissió d'Actes no prengué en consideració la denúncia.*

(57) *Hisendat, advocat i notari de Barcelona.*

(58) *Tinent Coronel de l'Estat Major, propietari. Fill del Vendrell.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Elecció complementària

Cens electoral: 11.994. Votants: 5.349. % Participants: 44,59. % Abstenció: 55,41.

Data de l'elecció: 18-XI-1906 (59).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Luis de Armiñán Pérez	liberal monterista		5.234	97,85	43,63

(59) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia del mateix senyor en ésser nomenat Subsecretari del Ministeri de la Governació.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

DISTRICTE: ROQUETES

Elecció complementària

Cens electoral: 12.871. Votants: 8.752. % Participants: 67,99. % Abstenció: 32,01.

Data de l'elecció: 17-XII-1905 (60).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Vicente López Puigcerver	liberal monterista *		8.247	94,22	64,07

(60) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia del mateix senyor en ésser nomenat General de Brigada.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: VILADEMULS:

Elecció complementària

Cens electoral: 8.860. Votants: 5.787. % Participants: 65,31. % Abstenció: 34,69.

Data de l'elecció: 31-XII-1905 (61).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Raventós Chivillés	liberal monterista *		2.475	42,76	27,93
Nicolás Estévanez (62)	republicà federal		2.326	40,19	26,25
Manuel de Bofarull	regionalista		984	17,00	11,10

(62) *Ex-ministre de la guerra de la República.*

(61) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia de Luis Canalejas per haver optat al càrrec de senador vitalici (Reial Decret) de 24 de setembre del 1905.*

ELECCIONS DEL 21 D'ABRIL DE 1907

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 125.792. Votants: 75.252. % Participants: 59,82. % Abstenció: 40,18.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
SOLIDARITAT					
Nicolàs Salmerón Alonso	Unió Republicana		39.935		
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista		39.458		
Josep Puig i Cadafalch	Lliga Regionalista		39.454		
Emili Junoy i Gelabert	Unió Republicana		38.996	70,84	42,38
Francesc Macià i Llussà	catalanista		37.113		
Josep M. ^a Vallès i Ribot	republicà federal		36.501		
Ildefons Sunyol i Casanova	CNR		35.110		
ANTISOLIDARITAT					
Joan Sol i Ortega	republicà		22.081		
Alejandro Lerroux García	»		22.024		
Nicolás Estébanez	»		21.974	29,15	17,44
Josep M. ^a Serraclara i Costa	»		21.918		
Josep A. Mir i Miró	»		21.699		

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.300. Votants: 7.497. % Participants: 72,78. % Abstenció: 27,22.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduard Calvet i Pintó	Lliga Regionalista *		5.040	31,22	48,93
Joaquim Sagnier i Vilavecchia	conservador		2.437	32,50	23,66

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 10.381. Votants: 7.831. % Participants: 75,43. % Abstenció: 24,57.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Marià Bordas i Flaquer	carlí *		4.340	55,42	41,80
Lluís Pons i Enrich	liberal canalejista		3.399	43,40	32,74

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.438. Votants: 5.623. % Participants: 75,59. % Abstenció: 24,41.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Ferrer-Vidal i Soler (1)	Lliga Regionalista *		5.533	98,39	74,38

(1) *Recomanat per Alexandre M.ª Ponts, diputat del districte el 1905.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 13.158. Votants: 6.901. % Participants: 52,44. % Abstenció: 47,56.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ignasi Girona i Vilanova (2)	Lliga Regionalista *		4.964	71,93	37,72
Joan Lladó i Vallès	Republica federal		1746	25,30	13,26
Juan Comín de Angulo (3)	conservador				

(2) *Ocupà el lloc d'en Francesc Cambó.*(3) *Retirat molt abans dels comicis.***DISTRICTE: IGUALADA**

Cens electoral: 9.997. Votants: 6.411. % Participants: 64,12. % Abstenció: 35,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Frederic Rahola i Trèmols	Lliga Regionalista		3.571	55,70	35,72
Joan Godó i Llucià	liberal		2.829	44,12	28,29
Josep Puig d'Asprer	republicà antisolidari				

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 13.031. Votants: 6.844. % Participants: 52,52. % Abstenció: 47,48.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Leonci Soler i March	Lliga Regionalista *		5.880	85,91	45,12
Ferran Puig i Mauri	conservador		889	12,98	6,82

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 11.610. Votants: 5.970. % Participants: 51,42. % Abstenció: 48,58.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador T. Rius i Torres	Lliga Regionalista *		5.651	94,65	48,67

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 10.788. Votants: 3.894. % Participants: 36,09. % Abstenció: 63,91.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francisco Pi y Arsuaga	republicà federal *		3.745	96,17	34,71
Facundo Perezagua	socialista				

DISTRICTE: ST. FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 10.499. Votants: 5.129. % Participants: 48,85. % Abstenció: 51,15.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Laureà Miró i Trepal	republicà solidari *		5.011	97,69	47,72
Joan Pich i Pon	republicà antisolidari				
Ramon Roig i Armengol (4)	republicà federal				

(4) *Fou proclamat pels federals i tradicionalistes com a candidat solidari. Es retirà a darrera hora.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 8.632. Votants: 3.928. % Participants: 45,50. % Abstenció: 54,50.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Amadeo Hurtado i Miró	republicà indep. *		3.531	89,90	40,90
Pere Villanueva i Mas	republicà antisolidari		388	9,87	4,49

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.330. Votants: 6.230. % Participants: 60,30. % Abstenció: 39,70.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Miquel Junyent i Rovira (5)	carlí *		6.074	97,49	58,79
Andreu Serra i Rafart (6)	republicà antisolidari				
Fernando Huelin Serra (7)	conservador				

(5) *Director de «El Correo Catalán».*

(6) *Advocat de Vic.*

(7) *Retirat la vigília de l'elecció.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDÉS

Cens electoral: 10.252. Votants: 4.279. % Participants: 41,73. % Abstenció: 59,27.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis	republicà solidari *		4.271	99,81	41,66

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 10.779. Votants: 7.170. % Participants: 66,51. % Abstenció: 33,49.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		4.186	58,38	38,83
Josep Rubau-Donadeu i Corcelles	republicà federal		2.932	40,89	27,20

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 10.539. Votants: 3.934. % Participants: 37,32. % Abstenció: 62,68.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Corominas i Cornell	republica solidari *		3.934	100	37,32

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 13.069. Votants: 5.971. % Participants: 45,68. % Abstenció: 54,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juli Marial i Tey (8)	republicà federal *		5.841	97,82	44,69
José Jorge Vinaixa	republicà antisolidari		116	1,94	0,88
Blanc			14		

(8) *Regidor de l'Ajuntament de Barcelona.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.430. Votants: 4.714. % Participants: 49,98. % Abstenció: 50,02.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Salvatella i Gibert	republicà federal *		4.123	87,46	43,72
Antoni Jonama Vergonyós (9)	republicà antisolidari		560	11,87	5,93

(9) *Ex-diputat provincial. Fill de Palafrugell.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 7.514. Votants: 5.645. % Participants: 75,12. % Abstenció: 24,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Llosas i Badia	carlí *		3.093	54,79	41,16
Mateu Vila	independent		2.506	44,39	33,35

DISTRICTE: PUIGCERDA

Cens electoral: 10.089. Votants: 6.764. % Participants: 67,04. % Abstenció: 32,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra (10)	Lliga Regionalista *		6.114	90,39	60,60
Ferran Puig i Mauri (Marquès de Sta. Anna)	conservador		643	9,50	6,37

(10) *Fabricant. Fill de Cerdanya.*

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.479. Votants: 5.802. % Participants: 68,42. % Abstenció: 31,58.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		4.381	75,50	51,66
Gustavo Ruiz de Grijalba	conservador		1.410	24,30	16,62

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.126. Votants: 7.305. % Participants: 72,14. % Abstenció: 27,86.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Robert Robert i Surís (11)	conservador	*	3.805	52,08	37,57
Josep Torras i Sampol (12)	republicà		3.469	47,48	34,25

(11) *Robert i Surís deixà l'escó en ser designat senador vitalici.*

(12) *Amb suport de Solidaritat*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.903. Votants: 4.643. % Participants: 51,99. % Abstenció: 48,01.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel de Bofarull i Palau (13)	carlí	*	4.606	99,20	51,57

(13) *Considerat conservador maurista pels nacionalistes del districte, partidaris de que Solidaritat presentés a Pere Rahola i Molinas, advocat i membre de la Lliga regionalista. Veí de Vilademuls.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: DE LLEIDA

Cens electoral: 11.976. Votants: 6.728. % Participants: 56,17. % Abstenció: 43,83.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Moles i Ormella (14)	republicà	*	4.987	74,12	41,64
Lluís Ferrer-Busquets (15)	conservador		1.669	24,80	13,93
Altres			12	0,17	0,10

(14) *Ex-regidor de l'Ajuntament de Barcelona.*

(15) *Hisendat. Director de la Societat del Canal d'Urgell.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 10.708. Votants: 7.399. % Participants: 69,09. % Abstenció: 30,91.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodès i Baldrich (16)	CNR	*	4.074	55,06	38,04
Marià Clúa Anglés	conservador		3.232	43,68	30,18
«Trabajo libre» (17)			70	0,94	0,65

(16) *Secretari del CNR.*(17) *Concepte votat a Almenar.***DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES**

Cens electoral: 12.081. Votants: 8.078. % Participants: 66,86. % Abstenció: 33,14.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià i Llussà (18)	Solidaritat	*	7.161	88,64	59,27
José Menéndez de Parra	conservador		912	11,28	7,54
Altres			5	0,06	0,04

(18) *Considerat regionalista per «La Veu de Catalunya».***DISTRICTE: CERVERA**

Cens electoral: 9.939. Votants: 5.650. % Participants: 56,84. % Abstenció: 43,16.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Llorenç M. ^a d'Alíer i Casi (19)	carlí	*	5.629	99,62	56,63
Rafael Roig i Torres (20)	conservador				
Altres			21	0,37	0,21

(19) *President del Cercle Tradicionalista de Barcelona.*(20) *Retirat a darrera hora.***DISTRICTE: LA SEU D'URGELL**

Cens electoral: 8.124. Votants: 6.529. % Participants: 80,36. % Abstenció: 19,64.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Garriga i Massó	Lliga Regionalista	*	3.476	53,23	42,78
Miguel Martínez Campos y Rivera (Marqués de Baztán) (21)	conservador		2.812	43,06	34,61

(21) *Comandant de Cavalleria, fill del General Martínez Campos, germà del Duc de la Seu, gendre del Marquès de Cayo del Rey.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 9.046. Votants: 6.603. % Participants: 72,99. % Abstenció: 27,01.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Milà i Camps	Lliga Regionalista *		4.674	70,78	51,66
Josep Agelet i Garrell	liberal		1.844	27,92	20,38
Altres			22	0,33	0,24

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.975. Votants: 5.986. % Participants: 66,69. % Abstenció: 33,31.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet	liberal canalejista *		3.492	58,33	38,90
Lluís Romanich i de Mas	conservador		2.429	40,57	27,06

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 8.303. Votants: 5.386. % Participants: 64,86. % Abstenció: 35,14.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny	republicà federal *		4.185	77,70	50,40
Ramon Mauri i Arnalot	conservador		1.088	20,20	13,10
Altres			11	0,20	0,13

(22) *Propietari de la Pobra, substitut de l'hisendat i ex-alcalde de San Sebastián, José de Elosegui.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 30.708. Votants: 20.893. % Participants: 68,03. % Abstenció: 31,97.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Julià Nogués i Subirà	republicà solidari *		8.994	21,52	14,64
Ramon Mayner i Socias	republicà solidari *		8.087	19,35	13,16
Josep de Suelves i Montagut	carlí solidari *		7.096	16,98	11,55
Ramon de Morenes G. Aleson	conservador		6.743	16,13	10,97
Joan Cañellas i Tomás	liberal		5.946	14,22	9,68
Alejandro Lerroux	republicà antisolidari		680	1,62	1,11
Emiliano Iglesias	republicà antisolidari		67	0,16	0,11
Altres			97	0,22	0,15
Blanchs			17	0,03	0,02

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.870. Votants: 7.705. % Participants: 64,91. % Abstenció: 35,09.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Caballé i Goyeneche(23)	republicà solidari *		4.312	55,96	36,32
Antoni Albafull i Vidal	conservador		3.306	42,90	27,85
Juan de Urquía y Redecilla (24)	liberal				
Altres			7	0,09	0,05
Blancs			6	0,07	0,05

(23) *Fill de la comarca.*

(24) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 12.561. Votants: 8.467. % Participants: 67,40. % Abstenció: 32,60.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Agustí Querol i Subirats	conservador	*	5.846	69,04	46,54
Germà Adell Borrell (25)	liberal		1.626	19,20	12,94
José Hilario Ayuso	republicà		978	11,55	7,78
Vicente López Puigcerver (26)	liberal				
Altres			13	0,15	0,09

(25) *Moretista. Ric propietari d'Ulldecona, diputat provincial. Ex-vice-president de la Diputació Provincial.*

(26) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 13.491. Votants: 7.971. % Participants: 59,08. % Abstenció: 40,92.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Adolfo Navarrete y de Alcázar (27)	conservador	*	4.749	59,57	35,20
Pere Montañola i Carné (28)	Lliga Regionalista		1.743	21,86	12,91
Ricardo Fuente Asensio	republicà		1.464	18,36	10,85
Altres			8	0,10	0,05
Blancs			6	0,07	0,04

(27) *Amb el suport del gremi de pescadors. Era oficial de l'armada.*

(28) *Sembla ser que fou votat per integristes, carlins, però molt pocs republicans.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 11.294. Votants: 8.575. % Participants: 75,92. % Abstenció: 24,08.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Raventós i Domènech (29)	Lliga Regionalista *		5.213	60,79	46,15
Salvalor Canals i Vilaró	conservador		3.343	38,98	29,59
Altres			14	0,16	0,12
Blancs			2	0,06	0,05

(29) *President de l'Institut Agrícola i Català de St. Isidre. Ex-president de la Federació Agrària Catalano-Balear.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.398. Votants: 7.826. % Participants: 75,26. % Abstenció: 24,74.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Carner i Romeu (30)	republicà solidari *		4.457	56,95	42,86
Jaume Alegret i Vidal (31)	republicà antisolidari		387	4,94	3,72
Santiago Valentí i Camp (32)	conservador		2.968	37,92	28,54
Blancs			8	0,10	0,07
Altres			5	0,06	0,04

(30) *Fill del districte. President del CNR.*

(31) *Fill del districte.*

(32) *Regidor de l'Ajuntament de Barcelona.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ Elecció complementària
 Cens electoral: 10.521. Votants: 4.809. % Participants: 45,70. % Abstenció: 54,30.
 Data de l'elecció: 4-VIII-1907. (33)

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Josep Torras i Sampol	solidari	*	4.752	98,81	45,16

(33) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia a l'acta per part de Robert Robert i Surís.*

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA Elecció complementària
 Cens electoral: 128.979. Votants: 68.360. % Participants: 53,00. % Abstenció: 47,00. Data de l'elecció: 13-XII-1908. (34)

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
ANTISOLIDARITAT					
Alejandro Lerroux García	republicà	*	30.548		
H. Giner de los Ríos	»	*	30.105	44,15	23,40
Joan Sol i Ortega	»	*	29.903		
SOLIDARITAT					
Ramon Albó i Martí	Lliga Regionalista	*	29.124		
Jaume Cruells i Sallarés	CNR		28.745		
Francesc Layret i Foix	Unió Republicana		28.462	55,84	29,59
Francesc Sunyer i Capdevila	Unió Republicana		28.195		

(34) *La Comissió d'actes proposà al Congrés que aprovés l'elecció, però declarés a Lerroux sense capacitat legal per a ésser admés com a diputat. Després d'una llarga i polèmica discussió, s'aprovà l'expedient.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: SABADELL Elecció complementària
 Cens electoral: 10.872. Votants: 5.908. % Participants: 54,34. % Abstenció: 45,66.
 Data de l'elecció: 14-II-1909. (35)

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Jaume Cruells i Sallarés (36)	republicà solidari	*	4.387	74,25	40,35
Josep Puig d'Asprer (37)	republicà radical		1.406	23,79	12,93

(35) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia de F. Pi y Arsuaga per no estar d'acord amb el sufragi corporatiu proposat per la llei maurista d'Administració Local. Al menys, aquest fou l'argument publicat per la premsa de l'època.*

(36) *Vice-president de la Diputació Provincial i fill del districte.*

(37) *Sembla que va rebre el suport d'alguns federals.*

ELECCIONS DEL 8 MAIG 1910

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 135.924. Votants: 78.835. % Participants: 57,99. % Abstenció: 42,01.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
H. Giner de los Ríos	republicà radical	*	31.031		
Joan Sol i Ortega	»	*	30.752		
Alejandro Lerroux García	»	*	30.597	38,85	22,53
Toribio Sánchez Bertrán de Guevara (1)	»	*	30.443		
Emiliano Iglesias Ambrosio	»	*	30.318		
Pere Corominas	UFNR	*	23.828		
Lluís de Zulueta i Escolano	»	*	23.623		
Josep M. ^a Vallès i Ribot	»		23.447	29,74	17,25
Josep Tarruella	»		23.293		
Carles M. Soldevila i Boixader	»		23.059		
Francesc Cambó i Batllé	Lliga Regionalista		16.292		
Ramon d'Abadal	»		15.757		
Josep Puig i Cadafalch	»		15.426	19,84	11,50
Narcís Verdaguer i Callís	»		15.382		
Carles de Camps i Olzinelles	»		15.353		
Joaquim de Sentmenat Patifio (2)	Coalició de dretes		9.202		
Magí Sandiumenge Navarra	»		9.182		
Marià F. Fortuny Portell	»		9.150	11,56	6,70
Benito de Pomés de Pomar (3)	»		9.028		
Eusebio Díaz González	»		9.013		

(1) *Metge, resident a Buenos Aires.*

(2) *Marquès de Sentmenat i Marquès de Ciutadella, hisendat i Grande de España.*

(3) *Comte de Sta. Maria de Pomés, títol pontifici.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.673. Votants: 8.711. % Participants: 81,61. % Abstenció: 18,39. (4).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Sagnier i Vilavecchia	conservador	*	4.395	50,45	41,17
Joaquim Arumí i Saurí	Lliga Regionalista		4.071	46,73	38,14

(4) *Arumí va demanar la revisió de l'expedient quan el Tribunal Suprem ja l'havia enviat al Congrés. Els documents presentats pel regionalista foren desestimats.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.377. Votants: 8.376. % Participants: 73,62. % Abstenció: 26,38 (5).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Farguell de Magarola	Lliga regionalista *		5.271	62,92	46,33
Pere Pujol i Thomas	liberal		2.762	32,97	24,27
Cristóbal Litrán	republicà radical		280	3,34	2,46
Marià Bordas i Flaquer (6)	carlí				

(5) *El Tribunal Suprem no va tenir en compte les protestes formulades per C. Litrán denunciant les coaccions de les autoritats eclesiàstiques, administratives i judicials a favor del guanyador. Tampoc va prendre en consideració la impugnació presentada per P. Pujol contra la capacitat legal de Farguell, vocal de la Comissió Provincial de la Diputació, càrrec que no va ocupar mai —segons el Tribunal Suprem— per motius de salut.*

(6) *Retirada de la candidatura. Donà suport al regionalista.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.743. Votants: 5.977. % Participants: 77,19. % Abstenció: 22,81 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Ferrer-Vidal i Soler	Lliga Regionalista		2.878	48,15	37,16
Miquel Salellas i Ferrer	carlí		1.641	23,87	21,19
Lluís G. Damians i Toli	liberal		1.426	23,87	18,42

(7) *Votació plena d'irregularitats denunciades per monàrquics i carlins. Malgrat constar les protestes a l'acta d'escrutini, foren desestimades pel Tribunal Suprem.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 14.496. Votants: 10.203. % Participants: 70,38. % Abstenció: 29,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bonaventura Plaja i Tapis (8)	Lliga Regionalista *		5.015	49,15	34,59
José Viñamata	liberal		2.209	21,65	15,23
Juan Dessy Martos	republicà radical		1.526	14,95	10,52
Francesc Layret i Foix	UFNR		1.359	13,31	9,37

(8) *Diputat provincial de Barcelona, fou designat en lloc d'Ignasi Girona, que no acceptà presentar-se a la reelecció.*

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.563. Votants: 7.689. % Participants: 80,40. % Abstenció: 19,60 (9).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Godó i Lluçà	liberal canalejista *		3.913	50,89	40,91
Frederic Rahola i Trèmols	Lliga Regionalista		3.730	48,51	39,00

(9) *Votació molt accidentada. Rahola protesta per les coaccions efectuades pel fill del guanyador, alcalde de la ciutat, i per la compra de vots a un nombre considerable de localitats. Alhora, demanà la incompatibilitat del liberal per ser «cabo de Sometent del districte d'Igualada». El Tribunal Suprem desestimà les proves presentades i la petició d'incompatibilitat, argumentant que no formava part de la comissió mixta de reclutament.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 14.667. Votants: 9.855. % Participants: 67,19. % Abstenció: 32,81.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Vila i Miralles	conservador *		5.446	55,26	37,13
Leonci Soler i March	Lliga Regionalista		4.156	42,17	28,33

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 12.061. Votants: 9.310. % Participants: 77,19. % Abstenció: 22,81.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere G. Maristany i Oliver	liberal moretista *		4.964	53,31	41,15
Jaume Estapé i Pagés	republicà		4.340	46,61	35,98

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 11.271. Votants: 7.963. % Participants: 70,65. % Abstenció: 29,35.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Cruells i Sellarès	UFNR *		3.166	39,75	28,08
Josep Griera i Dolcet	liberal moretista		3.123	39,21	27,70
Josep Antich	republicà radical		1.528	19,18	13,55
Blancs i nuls			146	1,83	1,29

DISTRICTE: ST. FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 11.777. Votants: 8.389. % Participants: 71,23. % Abstenció: 28,77.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Laureà Miró i Trepà	UFNR *		4.337	51,69	36,82
Antoni Jansana i Llopart (10)	Lliga Regionalista		3.071	36,60	26,07
Joan Pich i Pon	republicà radical		885	10,54	7,51

(10) *Gran propietari del districte, president de la Cambra Agrícola, advocat.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 8.912. Votants: 4.118. % Participants: 46,20. % Abstenció: 53,80.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	liberal	*	3.857	93,66	43,28
Jaume Valls i Creus	republicà		261	6,33	2,92

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 11.619. Votants: 9.249. % Participants: 79,60. % Abstenció: 20,40 (11).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Rómulo Bosch Alsina	liberal canalejista	*	4.788	51,76	41,20
Miquel Junyent i Rovira	carlí		4.262	46,08	36,68

(11) *El Tribunal Suprem desestimà la protesta de caràcter general formulada per Junyent per manca de proves suficients que justifiquessin les denúncies de compra de vots.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL Penedès

Cens electoral: 10.636. Votants: 7.129. % Participants: 67,02. % Abstenció: 32,98.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis (12)	UFNR	*	6.195	86,89	58,24
Ricardo Soriano	republicà radical		582	8,16	5,47
Salvador Rovira i Santacana (13)	independent				

(12) *També considerat republicà independent.*

(13) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.233. Votants: 8.336. % Participants: 74,20. % Abstenció: 25,80.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertrán i Musitu	Lliga Regionalista	*	4.624	55,47	41,16
Josep Rubau Donadeu	republicà federal		3.337	40,51	30,06

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.344. Votants: 8.657. % Participants: 76,31. % Abstenció: 23,69.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Dalmacio Iglesias García (14)	carlí	*	2.957	34,15	26,06
Eduardo Fernandez del Pozo (15)	republicà		2.550	29,45	22,47
Pau Bosch i Barrau	liberal		1.772	20,46	15,62
Jaume Roure Prats (16)	liberal		1.288	14,87	11,35
Altres			6	0,06	0,05
Blancs			84	0,97	0,74

(14) *Advocat i publicista. Considerat membre del Comitè de Defensa Social.*

(15) *Veí de Jaén.*

(16) *Dissident, independent.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 14.322. Votants: 11.658. % Participants: 81,39. % Abstenció: 18,61.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Albert i Pey	republicà	*	6.217	53,32	43,40
Francesc Cambó i Batllé	Lliga Regionalista		5.259	45,11	36,71
Blancs			147	1,26	1,02
Altres			10	0,08	0,06

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.727. Votants: 7.187. % Participants: 75,37. % Abstenció: 24,63.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Salvatella i Gibert	UFNR	*	4.113	57,22	42,28
Josep Torroella	republicà radical		2.382	33,14	24,48
Blancs			642	8,93	6,60
Altres			50	0,69	0,51

(17) *Ex-alcalde de Port Bou.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 8.860. Votants: 6.678. % Participants: 75,37. % Abstenció: 24,63.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Llosas i Badia (18)	carlí	*	5.739	85,93	64,77
Joan Déu	republicà radical		800	11,97	9,02
Francesc Tor i Martorell (19)			121	1,81	1,36
Blancs			18	0,26	0,20
Altres	liberal				

(18) *Advocat i banquer.*

(19) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: PUIGCERDA

Cens electoral: 10.968. Votants: 8.798. % Participants: 80,21. À Abstenció: 19,79.
(20)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		5.716	64,96	52,11
Pedro Pedraza de la Pascua (21)	liberal		3.051	34,67	27,81
Blancs			22	0,25	0,20
Altres			9	0,10	0,08

(20) *El liberal denuncià coaccions comeses per alcaldes, jutges, capellans, fabricants, propietaris, etc... a favor del regionalista, així com la intervenció del President de la Diputació, Isidre Riu, en pro de Bertrand. El Tribunal Suprem optà per anul·lar la votació i convocar nous comicis.*

(21) *Agent de vigilància de policia.*

DISTRICTE: STA. COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.972. Votants: 6.841. % Participants: 76,24. % Abstenció: 23,76.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		4.341	63,45	48,38
Lluís de Prat	liberal		2.387	34,89	26,60
Blancs			89	1,30	0,99
Altres			5	0,07	0,05

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.533. Votants: 8.101. % Participants: 76,91. % Abstenció: 23,09.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juli Fournier i Cuadros (22)	conservador	*	6.760	83,44	64,17
Rodrigo Soriano	republicà		196	2,41	1,86
Josep Torras i Sampol (23)	UFNR		30	0,37	0,28
Altres			126	1,55	1,19
Blancs			786	9,70	7,46

(22) *Jutge d'Arenys de Mar. Considerat també canalejista, com el seu sogre, Bonaventura Muñoz, Governador Civil de Barcelona.*

(23) *Retirat a darrera hora.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 9.123. Votants: 7.259. % Participants: 79,56. % Abstenció: 20,44.
(24)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Cusí de Miquelet (25)	liberal canalejista *		3.741	51,53	41,00
Manuel de Bofarull i Palau	carlí		3.307	45,55	36,24
Altres			18	0,24	0,19
Blancs			193	2,65	2,11

(24) *Acta aprovada per part del Tribunal Suprem, que desestimà les protestes formulades per Bofarull respecte a la compra de vots practicada pel liberal.*

(25) *Advocat i Propietari. Notari de Madrid.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 12.022. Votants: 9.125. % Participants: 75,90. % Abstenció: 24,10.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Moles i Ormella (26)	UFNR	*	4.362	47,80	36,28
Josep Agelet i Garrell	liberal		3.889	42,61	32,34
Estanislau Segarra i Vilalta	carlí		753	8,25	6,26
Altres			14	0,15	0,11
Blancs			107	1,17	0,89

(26) *Amb el suport dels regionalistes que no comptaren amb candidat propi, malgrat l'intent de presentar a Magí Morera i Galícia.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 11.457. Votants: 9.294. % Participants: 81,12. % Abstenció: 18,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodés i Baldrich	UFNR	*	5.403	58,13	47,15
Julio Saracibar y de la Cámara (27)	liberal		3.820	41,10	33,34
Altres			6	0,06	0,05
Blancs			65	0,69	0,56

(27) *Advocat i agent de negocis. Empleat al Senat. Veí de Madrid però natural de Lleida.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.031. Votants: 8.855. % Participants: 73,60. % Abstenció: 26,40.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià Llussà (28)	nacionalista	*	8.230	92,94	68,40
Antoni Agelet i Romeu (29)	liberal		302	3,41	2,51
Altres			107	1,20	0,88
Blancs			216	2,43	1,79

(28) *Regionalista segons «La Veu de Catalunya».*

(29) *Parent del cap liberal de Lleida.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.060. Votants: 7.931. % Participants: 78,83. % Abstenció: 21,17.
(30)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Matheu i Ferrer (31)	liberal	*	4.668	58,85	46,40
Salvador Montiu i Reñe (32)	liberal		2.094	26,40	20,81
Estanislau Segarra i Vilalta (33)	carlí		1.078	13,59	10,71
Altres			2	0,02	0,01
Blancs			89	1,12	0,88

(30) *E. Segarra demanà la revisió de l'expedient que fou retornat pel Congrés al Tribunal Suprem, sense que aquest tingués en compte les proves presentades pel carlí.*

(31) *Fill polític de Pere G. Maristany, que té negocis de vi a la comarca. Encasellat.*

(32) *Ageletista. Fill de Tàrrega afincat a Barcelona. Advocat i diputat provincial.*

(33) *Fill de Tàrrega. Propietari i advocat de l'esmentada localitat.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Garriga i Massó	Lliga Regionalista	*	Art. 29		

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Milà i Camps	Lliga Regionalista	*	Art. 29		

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet (34)	liberal	*	Art. 29		

(34) *Subsecretari d'Hisenda*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.972. Votants: 5.563. % Participants: 69,78 % Abstenció: 30,22.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny	UFNR	*	4.439	79,79	55,68
Rosend Castell i Ballespí (35)	republicà federal		803	14,43	10,07
Altres			321	5,77	4,02

(35) *Presentat amb el suport de regionalistes, lerrouxistes i conservadors.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.453. Votants: 20.296. % Participants: 64,52. % Abstenció: 35,48.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (36)	liberal	*	9.478	23,34	15,06
Ramon Mayner i Socias (37)	republicà unionista	*	8.236	20,28	13,09
Julià Nougués i Subirà (38)	republicà federal	*	7.208	17,75	11,45
Josep de Suelves i Montagut (Marquès de Tamarit)	carlí		6.785	16,71	10,78
Lluís Massó i Simó	republicà radical		5.608	13,81	8,91
Joan Solanas i Mestre (39)	republicà		2.475	6,09	3,93
Blancs			680	1,67	1,08
Perduts			123	0,30	0,19

(36) *Enginyer de camins. Subdirector d'aigües i recs al Ministeri de Foment. Patrocinat pel Marquès de Vilanova i la Geltrú.*

(37) *Comerciant de vi a l'engrós, natural del Vendrell establert a Reus.*

(38) *Aliat amb els lerrouxistes, segons l'òrgan dels regionalistes, «La Veu de Catalunya».*

(39) *Segons «La Publicitat», republicà «rebelde».*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.786. Votants: 9.252. % Participants: 78,49. % Abstenció: 21,51.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Caballé i Goyeneche	UFNR	*	5.738	62,01	48,68
Mateu Vila Tarazona	liberal		3.292	35,58	27,93
Blancs			172	1,85	1,45
Perduts			50	0,54	0,42

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 13.726. Votants: 9.937. % Participants: 72,39. % Abstenció: 27,61.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelan de la Torre	liberal	*	5.993	60,30	43,66
Josep R. Franquet	conservador		2.356	23,70	17,16
Josep Oriol de Bofarull (40)	carlí		1.034	10,40	7,53
Marcellí Domingo	republicà		164	1,65	1,19
Blancs			372	3,74	2,71
Perduts			18	0,18	0,13

(40) *Amb el suport de Defensa Social.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 13.414. Votants: 9.171. % Participants: 68,36. % Abstenció: 31,63.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Samà de Sarriera (41)	liberal	*	7.407	80,76	55,21
Josep Lletget i Sardà (42)	republicà		1.001	10,91	7,46
Ricardo Fuente Asensio	republicà radical		562	6,12	4,18
Blancs			178	1,90	1,30
Perduts			23	0,25	0,17

(41) *Marquès de Vilanova i la Geltrú, fill del Marquès de Marianao.*(42) *Amb el suport de la UFNR.***DISTRICTE: VALLS**

Cens electoral: 10.386. Votants: 8.705. % Participants: 83,81. % Abstenció: 16,19 (43).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Albert Dasca i Boada (44)	liberal	*	4.703	54,02	45,28
Pere Rahola i Molinas	Lliga Regionalista		3.835	44,05	36,92
Blancs			114	1,30	1,09
Perduts			53	0,60	0,51

(43) *P. Rahola demanà la revisió de l'expedient que fou retornat al Congrés després que el Tribunal Suprem desestimés les proves presentades pel regionalista.*(44) *Natural de Valls.***DISTRICTE: VENDRELL**

Cens electoral: 10.416. Votants: 8.388. % Participants: 80,52. % Abstenció: 19,48. (45)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Alegret i Vidal (46)	conservador	*	3.910	46,61	37,53
Jaume Carner i Romeu	UFNR		3.575	42,62	34,32
Manuel Mariano Vivó	liberal		737	8,78	7,07
Blancs			136	1,62	1,55

(45) *El Tribunal Suprem acordà l'anul·lació de l'elecció davant les irregularitats comeses per ambdós candidats.*(46) *Amb el suport de la Junta del Comité de Defensa Social.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Elecció complementària

Cens electoral: 7.744. Votants: 4.754. % Participants: 61,38. % Abstenció: 38,62.
(47). Data de l'elecció: 3-III-1912.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batllé	Lliga Regionalista *		4.331	91,10	55,92
Domingo Gaspar Mata	republicà radical		252	5,30	3,25
Altres			79	1,66	1,02
Blancs			84	1,76	1,08

(47) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia a l'acta per part del regionalista Lluís Ferrer-Vidal el 8-II-1912. La renúncia fou motivada possiblement per tal d'evitar que Cambó restés sense acta parlamentària.*

DISTRICTE: MATARÓ

Elecció complementària

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:
(50). Data de l'elecció: 11-II-1912.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere G. Maristany i Oliver	liberal	*	Art. 29		

(50) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia del mateix candidat el 18-I-1912 a l'ésser anomenat comte de Lavern.*

DISTRICTE: MATARÓ

Elecció complementària

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .
(51). Data de l'elecció: 29-IX-1912.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Padrós i Rubió	liberal	*	Art. 29		

(51) *Motiu de l'elecció complementària: renúncia de P. G. Maristany.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Elecció complementària

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:
(48). Data de l'elecció: 4-IX-1910.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		Art. 29		

(48) *Motiu de l'elecció complementària: anul·lació de la votació general de maig del mateix any.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

DISTRICTE: VENDRELL

Elecció complementària

Cens electoral: 10.416. Votants: 7.016. % Participants: 67,35. % Abstenció: 32,65
 (49) Data de l'elecció: 4-IX-1910.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Carner i Romeu	UFNR	*	4.326	61,65	41,53
Jaume Alegret i Vidal	conservador		2.591	36,92	24,87
Blancs			99	1,41	0,95

(49) *Motiu de l'elecció complementària: anul·lació de l'elecció general de maig del mateix any.*

ELECCIONS DEL 8 DE MARÇ DE 1914

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 143.150. Votants: 61.749. % Participants: 43,13. % Abstenció: 56,87.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Rahola i Molinas	Lliga Regionalista *		27.423		
Albert Rusiñol i Prats	»	*	27.212		
Lluís Ferrer-Vidal i Soler	»	*	26.643		
Joan Garriga i Massó	»	*	26.415		
Carles de Camps i d'Olzinelles	»	*	26.235	43,37	18,71
H. Giner de los Ríos	Coalició Republic. *		23.449		
Pere Corominas i Montanya	»	*	23.109		
Santiago Estapé i Pagès	»		22.902		
Alejandro Lerroux García	»		22.479		
Emiliano Iglesias Ambrosio	»		22.436	37,04	15,97
Jaume Queraltó i Ros	Renovació Republicana		9.876	13,14	5,70
Gabriel Alomar i Vilallonga	»		1.994		
Lluís Zurdo i Olivares	»		1.797		
Josep Antich i Subirana	»		1.785		
Angel Samblancat Salanova	»		1.466	2,85	1,22
Pablo Iglesias Posse	PSOE		491		
Antoni Fabra i Ribas	PSOE		472	0,77	0,33
Frederic Rahola i Trèmols			31	0,05	0,02
Vots perduts			187	0,30	0,13
Nuls			211	0,34	0,14
Blancs			1.302	2,10	0,91

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.553. Votants: 8.583. % Participants: 81,33. % Abstenció: 18,67. (1).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Sagnier i Vilavecchia (2)	Conserv. datista *		4.483	52,23	42,48
Ricard de Campmany i de Roura (3)	Lliga		4.061	47,31	38,48
Perduts			24	0,27	0,22
Blancs			8	0,09	0,07
Nuls			3	0,03	0,02

(1) *Protesta de caràcter general (compra de vots, coaccions, amenaces) per part de Campmany, que el Tribunal Suprem desestimà.*

(2) *Alcalde de Barcelona.*

(3) *Amb el suport de nacionalistes i carlins; hom el considera el candidat «anticaciquista».*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.205. Votants: 7.826. % Participants: 69,84. % Abstenció: 30,16.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Farguell de Magarola	Lliga	*	4.640	59,28	41,41
Guillem de Boladeres i Romà	Conservador		3.173	40,54	28,31
(4)					
Blancs			6	0,07	0,05
Nuls			7	0,08	0,06
Perduts			9	0,11	0,08

(4) *Amb el suport de conservadors, liberals i carlins.***DISTRICTE: CASTELLTERÇOL**

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista	*	art. 29		

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 15.350. Votants: 9.497. % Participants: 61,86. % Abstenció: 38,14.

(5)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bonaventura Plaja i Tapis	Lliga Regionalista	*	5.235	55,12	34,10
Andreu de Boet i Vigas	Liberal		4.180	44,01	27,23
Alejandro Lerroux García			11	0,11	0,07
Blancs			4	0,04	0,02
Nuls			10	0,10	0,06
Perduts			62	0,65	0,40

(5) *Boet realitzà una protesta general per coaccions i recomanacions especials del govern en favor de Plaja; el Tribunal Suprem la rebutjà.***DISTRICTE: IGUALADA**

Cens electoral: 9.522. Votants: 7.204. % Participants: 75,65. % Abstenció: 24,35.

(6)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel González Vilart (7)	conservador	*	3.816	52,97	40,07
Joan Godó i Llurià	liberal		3.376	46,86	35,45
Blancs			11	0,15	0,11

(6) *Les protestes de Godó per coaccions foren desestimades pel Tribunal Suprem.*(7) *Amb el suport de republicans independents, carlins i Lliga.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 14.041. Votants: 9.742. % Participants: 69,38. % Abstenció: 30,62 (8).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Vila i Miralles (9)	conservador	*	3.923	40,26	27,93
Leonci Soler i March (10)	Lliga Regionalista		3.731	38,29	26,57
Andreu Abadal Soldevila (11)	Coalició Republicana		2.021	20,75	14,39

(8) *El Tribunal Suprem no considerà les protestes sobre l'elecció a Monistrol prou provades.*

(9) *Amb el suport dels reformistes.*

(10) *Amb el suport dels carlins i de la Defensa Social. Ex-diputat i ex-senador.*

(11) *UFNR. Fabricant a Súria.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Padrós i Rubio	liberal	*	art. 29		

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 11.058. Votants: 7.420. % Participants: 67,10. % Abstenció: 32,90. (12)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Enric Turull i Comadrán (13)	conserv. datista	*	3.191	43,00	28,85
Joan Salas Antón (14)	republicà independent		2.968	40,00	26,84
Martí Trías i Domènech (15)	Lliga Regionalista		1.207	16,26	10,91
Blancs			35	0,47	0,31
Nuls			19	0,25	0,17
Perduts			6	0,08	0,05

(12) *Els dos candidats vençuts denunciaren compres de vots, i Salas demanà l'anul·lació, mentre es produïen manifestacions de protesta pel resultat; el Tribunal Suprem, però, desestimà les protestes, i el Congrés donà per bona l'elecció malgrat l'oposició d'Azcarate.*

(13) *Fabricant.*

(14) *Amb el suport de la Coalició Republicana.*

(15) *Advocat sabadellenc resident a Barcelona.*

DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 12.130. Votants: 7.549. % Participants: 62,23. % Abstenció: 37,77.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Laureà Miró i Trepap	reformista	*	3.585	47,48	29,55
Antoni Par i Tusquets	Lliga Regionalista		2.962	39,23	24,41
Pere Salisachs i Jané (16)	Coalició Republicana		969	12,83	7,98
Blancs			29	0,38	0,23
Nuls			4	0,05	0,03
Perduts			11	0,14	0,09

(16) *UFNR.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 9.165. Votants: 4.945. % Participants: 53,95. % Abstenció: 46,05.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	liberal	*	4.709	95,22	51,38
Jaume Anglès Pruñonosa (17)	Coalició Republicana		177	3,57	1,93
Blancs			50	1,01	0,54
Nuls			9	0,18	0,09
Perduts			32	0,64	0,34

(17) *PRR.*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.764. Votants: 8.120. % Participants: 75,43. % Abstenció: 24,57.

(18)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Narcís Verdaguer i Callís	Lliga Regionalista	*	4.308	53,05	40,02
Álvaro Camín de Angulo (19)	conservador		3.593	44,24	33,37
Blancs			143	1,76	1,32
Nuls			76	0,93	0,70

(18) *Protestes del perdedor per compra de vots i coaccions de les autoritats a favor d'en Verdaguer, que el Tribunal Suprem no considerarà prou provades.*

(19) *Amb el suport dels carlins.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDEÈS

Cens electoral: 10.739. Votants: 8.103. % Participants: 75,45. % Abstenció: 24,55.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomís	reformista	*	4.675	57,69	43,54
Pau Torres Picornell	conservador		3.371	41,60	31,39
Blancs			27	0,33	0,25
Nuls			8	0,09	0,07

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.512. Votants: 6.929. % Participants: 60,18. % Abstenció: 39,82.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		4.803	69,31	41,72
Jaume Brossa i Roger (20)	republicà independent		2.034	29,35	17,66
Blancs			73	1,05	0,63
Nuls			13	0,18	0,11
Perduts			36	0,51	0,31

(20) *Federal, i gendre de Ferrer i Guàrdia. Publicista. Tenia el suport del Partit Radical i de totes les esquerres.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.146. Votants: 8.134. % Participants: 72,97. % Abstenció: 27,03.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduardo Fernández del Pozo y del Río (21)	republicà indep. *		3.599	44,24	32,28
Dalmacio Iglesias García	carlí		2.954	36,31	26,50
Francesc de Ciurana Hernández (22)	conservador datista		1.500	18,44	13,45
Altres			7	0,08	0,06
Blancs			66	0,81	0,59
Nuls			8	0,09	0,07

(21) *Jurisconsult i catedràtic, cap dels federals de Jaén. Tenia el suport de la Coalició Republicana.*

(22) *Ex-alcalde de Girona.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 14.434. Votants: 11.704. % Participants: 81,08. % Abstenció: 18,92.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Albert i Pey	Coal. Republicana *		6.111	52,21	42,33
Bonaventura Sabater i Burcet (23)	Lliga Regionalista		5.475	46,77	37,93
Blancs			105	0,89	0,72
Nuls			13	0,11	0,09

(23) *Fabricant de taps de suro a Begur i diputat provincial pel districte.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.487. Votants: 6.758 Participants: 71,23. % Abstenció: 28,77.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joaquim Salvatella i Gibert (24)	Coal. Republicana *		3.331	49,28	35,11
Lluís Puig de la Bellacasa (25)	Lliga Regionalista		2.729	40,38	28,76
Joan Lladó i Vallès (26)	republicà radical dissident		461	6,82	4,85
Altres			11	0,16	0,11
Blancs i nuls			226	3,34	2,38

 (24) *UFNR.*

 (25) *Amb el suport de les dretes en general, sota el nom de «candidatura empordanesa».*

 (26) *Recolzat per una fracció del radicalisme empordanès, la que s'oposa a en Torroella, de Port Bou; és desautoritzat per Lerroux.*
DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 8.697. Votants: 3.935. % Participants: 45,24. % Abstenció: 54,76.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Llosas i Badia	tradicionalista independent *		3.181	80,83	36,57
Pere Estartús Eras	republicà		596	15,14	6,85
Altres			14	0,35	0,16
Blancs			124	3,15	1,42
Nuls			20	0,50	0,22

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 10.511. Votants: 7.618. % Participants: 72,47. % Abstenció: 27,53 (27).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		4.439	58,26	42,23
Joan Dagàs i Puigbó (28)	reformista		3.152	41,37	29,98
Altres			5	0,06	0,04
Blancs			20	0,26	0,19
Nuls			2	0,02	0,01

 (27) *Les protestes del vençut per suborns, compra de vots, etc..., foren desestimades tant pel Tribunal Suprem com pel Congrés.*

 (28) *Amb el suport de totes les esquerres. Era advocat, nascut a Ripoll i resident a Madrid.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.894 (29). Votants: 6.722. % Participants: 75,57. % Abstenció: 24,42.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista * catòlic		3.724	55,40	41,87
Josep M. ^a Bofill i Perera (30)	independent		1.974	29,36	22,19
Josep Ulled i Altemir (31)	Coalició Republicana		1.002	14,90	11,26
Altres			1	0,01	0,01
Blancs			20	0,29	0,22
Nuls			1	0,01	0,01

(29) *Hom utilitza el cens del 1916, per manca de dades sobre el del 1914.*

(30) *Presentat inicialment pels carlins, es declarà més tard «nacionalista republicà». Era un ric hisendat del districte i metge a Sta. Coloma.*

(31) *PRR.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.271. Votants: 8.391. % Participants: 81,70. % Abstenció: 18,30 (32).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Gustau Peyra i Anglada (33)	maurista Defensa Social *		3.163	37,69	30,79
Juan Muñoz García Lomas (34)	conservador		2.812	33,51	27,37
Albert de Quintana i de León (35)	Coalició Republicana		2.368	28,22	23,05
Altres			3	0,03	0,02
Blancs			39	0,46	0,37
Nuls			6	0,07	0,05

(32) *Protestes de J. Muñoz per coaccions, que el Tribunal Suprem no acceptà.*

(33) *President del Cercle Conservador Maurista de Barcelona.*

(34) *Candidat «cunero» recolzat per la Lliga. Era jutge de Reinosà i cunyat de Juli Fournier.*

(35) *UFNR. Advocat de Girona.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 9.050. Votants: 6.338. % Participants: 70,03. % Abstenció: 29,97 (36).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Cusi de Miquelet (37)	liberal *		3.260	51,43	36,02
Domingo Cirici Ventalló	jaumí		1.749	27,59	19,32
Damià Cardoner i Viñals (38)	Coalició Republicana		1.286	20,29	14,20
Altres			10	0,15	0,11
Blancs			24	0,37	0,26
Nuls			9	0,14	0,09

(36) *Protestes dels candidats vençuts, que el Tribunal Suprem no considerà proves; malgrat l'oposició dels carlins, el Congrés donà l'elecció per bona.*

(37) *Banquer. Tenia el suport de la Lliga.*

(38) *Federal; comerciant i propietari, ha viscut a Suïssa i als EUA.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 12.882. Votants: 9.370. % Participants: 72,74. % Abstenció: 27,26 (39).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ricardo Ramos Cordero (40)	conservador	*	4.721	50,38	36,64
Joan Moles i Ormella	Coalició Republicana		4.562	48,64	35,41
Altres			3	0,03	35,41
Blancs			75	0,80	0,58

(39) *Els republicans celebraren mítings i manifestacions de protesta per les tupinades governamentals; el Tribunal Suprem refusà, però, les protestes, i el Congrés també, malgrat el discurs d'en Salvatella.*

(40) *Amb el suport de la Lliga i d'una coalició monàrquica. Era vicepresident de la Cambra de Comerç de Barcelona i membre del consell d'administració de Foment d'Obres i Construccions.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 11.437. Votants: 9.303. % Participants: 81,34. % Abstenció: 18,66.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodés i Baldrich (41)	Coalició Republicana	*	5.649	60,72	49,39
Miquel Barella Arrant (42)	Lliga Regionalista		3.496	37,57	30,56
Manuel Barella Arrant			132	1,41	1,15
Altres			2	0,02	0,01
Blancs			24	0,25	0,20

(41) *Advocat, UFNR.*

(42) *Amb el suport de totes les dretes del districte: conservadors, liberals, demòcrates, etc.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.047. Votants: 8.454. % Participants: 70,02. % Abstenció: 29,98 (43).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià i Llussà	nacionalista independent	*	6.948	82,18	57,54
Lluís Ramonich i de Mas (44)	conservador		1.468	17,36	12,15
Altres			4	0,04	0,03
Blancs			34	0,40	0,28

(43) *La protesta de Ramonich fou rebutjada pel Tribunal Suprem.*

(44) *Propietari, de Barcelona.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.044. Votants: 7.504. % Participants: 74,71. % Abstenció: 25,29.
(45)

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Matheu i Ferrer (46)	liberal-demòcrata romanonista *		4.492	59,86	44,72
Salvador Montiu i Reñé (47)	conservador datista		2.990	39,84	29,76
Altres			2	0,02	0,01
Blancs			13	0,17	0,12

(45) *El Tribunal Suprem no admeté les reclamacions del perdedor per compra de vots, coaccions, etc.*

(46) *Propietari, de Barcelona.*

(47) *Amb el suport dels carlins.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.752. Votants: 6.138. % Participants: 79,18. % Abstenció: 20,82
(48).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduard Aunós i Cau (49)	conservador	*	3.841	62,57	49,54
Daniel Riu i Periquet	independent		2.281	37,16	29,42
Altres			1	0,01	0,01
Blancs			15	0,24	0,19

(48) *Protesta de D. Riu per coaccions i abusos de les autoritats i de requetès carlins, i compra massiva de vots; el Tribunal Suprem recomanà la nullitat de l'elecció i la suspensió de la representació parlamentària del districte, i el Congrés ho aprovà així.*

(49) *Hisendat, de Lleida.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 8.776. Votants: 7.107. % Participants: 80,98. % Abstenció: 19,02
(50).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ferran Valls i Taberner	conservador		3.148	44,29	35,87
Pere Milà i Camps (51)	regionalista	*	3.932	55,32	44,80
Felip Rodés i Baldrich			18	0,25	0,20
Alejandro Lerroux García			2	0,02	0,02
Blancs			10	0,14	0,11

(50) *Protesta de Valls i Taberner per compres de vots i coaccions, que el Tribunal Suprem no considerarà prou provades.*

(51) *Hisendat barceloní, propietari de «La Tribuna», de Madrid.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.634. Votants: 6.310. % Participants: 73,08. % Abstenció: 26,92 (52).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet	liberal-demòcrata *		3.938	62,40	45,61
Francesc de Borja de Llanza i de Bobadilla, baró de Permisan	Jaumí		2.362	37,43	27,35
Altres			1	0,01	0,01
Blancs			3	0,04	0,03

(52) *Protestes del candidat vençut, que el Tribunal Suprem no prengué en consideració.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.433. Votants: 5.807. % Participants: 78,12. % Abstenció: 21,88 (53).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny	reformista *		3.898	67,12	52,44
Josep A. Mir i Miró (54)	Coalició Republicana		1.872	32,58	25,45
J Luis Pascual de Zulueta (55)	Defensa Social				
Blancs			17	0,29	0,22

(53) *Protestes de Mir i Miró per compra de vots i coaccions; el Tribunal Suprem les desestimà.*

(54) *Advocat, de Barcelona. PRR.*

(55) *Es retirà el 5 de març.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.818. Votants: 20.371. % Participants: 64,02. % Abstenció: 35,98 (56).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (57)	liberal romanonista	*	8.484	20,82	13,33
Josep de Suelves i de Montagut marquès de Tamarit	carlí		6.223	15,27	9,77
Antoni M. ^a de Veciana i Llarí	conservador datista	*	6.797	16,68	10,68
Alfons Fabregat	republicà radical		4.928	12,09	7,74
Julià Nougués i Subirà	republicà federal conjuncionista	*	8.318	20,41	13,07
Ramon Mayner i Socías	Unió Republicana		5.627	13,81	8,84
Blancs			145	0,71	0,45
Nuls			38	0,18	0,11

(56) *Protestes de J. de Suelves, rebutjades pel Tribunal Suprem.*

(57) *Enginyer dels «Riegos del Alto Aragón».*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 11.966. Votants: 9.366. % Participants: 78,27. % Abstenció: 21,73.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Caballé i Goyeneche (58)	reformista	*	5.280	56,37	44,12
Juan Urquía Redecilla (59)	liberal		3.953	42,20	33,03
Raimon Rovirosa i Blanch	republicà radical		52	0,55	0,43
Blancs			24	0,25	0,20
Nuls			57	0,60	0,47

(58) *Corredor de comerç i veí de Gandesa.*

(59) *Utilitzava el pseudònim de «Capitán Verdades».*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 14.082. Votants: 10.295. % Participants: 73,11. % Abstenció: 26,89. (60).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Barco Cosme	conservador datista	*	5.608	54,47	39,82
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal garciaprietista		4.664	45,30	33,12
Blancs			16	0,15	0,11
Nuls			7	0,06	0,04

(60) *Protestes de Kindelán, que demana la nullitat de l'elecció a Amposta; el Tribunal Suprem estima que el fet d'haver obtingut J. Barco, pocs dies abans dels comicis, la concessió ministerial del pont d'Amposta, creà una «presión moral sobre los electores» i deformà el resultat de l'elecció; dictaminà, doncs, la nullitat. El Congrés ho decidí així, malgrat la intervenció en contra de Giner de los Ríos.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 13.748. Vitants: 9.343. % Participants: 67,96. % Abstenció: 32,04 (61).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vòt.</i>	<i>% cens</i>
Marcellí Domingo i Sanjuan	Coalició Republicana	*	4.768	51,03	34,68
Salvador Samà de Sarriera, marquès de Vilanova i la Geltrú (62)	liberal romanonista		4.542	48,61	33,03
Blancs			31	0,33	0,22
Nuls			2	0,02	0,01

(61) *El candidat vençut protestà pel fet que Domingo havia estat, el gener de 1914, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Tortosa, però el Tribunal Suprem considerà improvada aquesta afirmació.*

(62) *Amb el suport del govern.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 10.536. Votants: 7.168. % Participants: 68,03. % Abstenció: 31,97.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Albert Dasca i Boada (63)	liberal	*	5.296	73,88	50,26
Rafael Guerra del Ríó	republicà radical		1.783	24,87	16,92
Blancs			67	0,93	0,63
Nuls			22	0,33	0,20

(63) *Amb el suport de la Lliga.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.322. Votants: 7.539. % Participants: 73,04. % Abstenció: 26,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Jaume Carner i Romeu	Coalició Republicana	*	4.060	53,85	39,33
Antoni Martínez i Domingo (64)	conservador		3.344	44,35	32,39
Pere Inglada	liberal		67	0,88	0,64
Blancs			63	0,83	0,61
Nuls			5	0,06	0,04

(64) *Ex-alcalde de Barcelona.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

DISTRICTE: ROQUETES

Elecció complementària

Cens electoral: 14.082. Votants: 10.474. % Participants: 74,38. % Abstenció: 25,62.

Data de l'elecció: 4-VI-1914

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal garciaprietista	*	5.248	50,10	37,26
Juan Barco Cosme	conservador independent		5.125	48,92	36,38

ELECCIONS DEL 9 D'ABRIL DE 1916

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 147.800. Votants: 55.182. % Participants: 37,34. % Abstenció: 62,66.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Carles de Camps i d'Olzinelles	Lliga Regionalista	*	24.075		
Lluís Ferrer-Vidal i Soler	»	*	24.284		
Magí Morera i Galícia	»	*	24.112		
Antoni Albafull i Vidal	»	*	23.688		
Albert Rusiñol i Prats	»	*	24.515	43,73	16,33
Dionisio Millán y Albiag	PRR		19.008		
Hermenegildo Giner de los Ríos	»	*	19.894		
Emiliano Iglesias Ambrosio	»		19.374		
Alejandro Lerroux García	»	*	19.658		
Pere Coromines i Montanya	UFNR (PRR)		19.342	35,25	13,16
Jaume Brossa i Roger	Reiv. Rep. Aut.		10.348		
Jaume Queraltó i Ros	»		11.202		
Gabriel Alomar i Vilallonga	»		10.443		
Francesc Layret i Foix	»		10.489		
Angel Samblancat Salanova	»		10.133	19,06	7,12
Blancs			823	1,49	0,55
Nuls			246	0,44	0,16

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.670. Votants: 8.297. % Participants: 77,76. % Abstenció: 22,24 (1).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joaquim Sagnier i Villavecchia (2)	conservador datista	*	4.288	51,68	40,18
Gaspar Rosés i Arús (3)	Lliga Regionalista		3.923	47,28	36,76

(1) *La protesta del candidat regionalista per compres de vots, intromissions del governador, etc..., fou desestimada pel Tribunal Suprem i pel Congrés.*

(2) *Auditor de Brigada del Cos Jurídic Militar.*

(3) *Advocat i propietari; ex-tinent d'alcalde de Barcelona.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Manuel Farguell i de Magarola	Lliga Regionalista	*	art. 29		

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.718. Votants: 5.003. % Participants: 64,82. % Abstenció: 35,18.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista *		3.873	77,41	50,18
Lluís Damians i Tali	liberal		1.107	22,12	14,34
Pablo Iglesias			2	0,03	0,02

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 16.062. Votants: 9.943. % Participants: 61,90. % Abstenció: 38,10 (4).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bonaventura M. ^a Plaja i Tapis	Lliga Regionalista *		5.674	57,04	35,32
Andreu de Boet i Vigas	liberal		4.203	42,27	26,16
Altres			1	0,01	—

(4) *El Tribunal Suprem i el Congrés desestimaren les reclamacions presentades pel perdedor.***DISTRICTE: IGUALADA**

Cens electoral: 9.763. Votants: 6.801. % Participants: 69,66. % Abstenció: 30,34 (5).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel González Vilart (6)	conservador datista	*	3.781	55,59	38,72
Bartomeu Trias i Comas	carli		3.012	44,28	30,85

(5) *Trias denuncià nombroses coaccions i compra de vots, sobretot a Igualada i Capellades, però el Tribunal Suprem i el Congrés consideraren les protestes infundades.*(6) *Amb el suport explícit dels mauristes.***DISTRICTE: MANRESA**

Cens electoral: 14.759. Votants: 9.937. % Votants: 67,32. % Abstenció: 32,68 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Claret i Asols (8)	Lliga Regionalista *		5.794	58,30	39,25
Lluís Vila i Miralles (9)	conservador datista		4.020	40,45	27,23

(7) *Les protestes de Vila per compra de vots són rebutjades pel Tribunal Suprem i pel Congrés.*(8) *Amb el suport de la Joventut Carlista Manresana.*(9) *Amb el suport d'Unió Republicana. La UFNR s'abstingué.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Padrós i Rubio	liberal	*	art. 29		

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 11.386. Votants: 7.114. % Participants: 62,48. % Abstenció: 37,52 (10).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Salas i Anton (11)	republicà federal	*	3.569	50,16	31,34
Silvestre Romeu i Voltà	liberal		3.473	48,81	30,50

(10) *Les protestes de S. Romeu sobre el resultat a Santa Perpètua, que pot modificar el sentit de l'elecció, són desestimades pel Tribunal Suprem.*(11) *Amb el suport de la UFNR i del PRR.***DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Cens electoral: 12.281. Votants: 7.766. % Participants: 63,23. % Abstenció: 36,77 (12).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Jansana i Llopart (13)	Lliga Regionalista	*	4.033	51,93	32,83
Joan Miró i Trepà	independent (reformista)		3.643	46,90	29,66

(12) *El Tribunal Suprem rebutjà per insuficiència de proves la protesta de Miró.*(13) *Hisendat i diputat provincial per Vilanova - Sant Feliu.***DISTRICTE: TERRASSA**

Cens electoral: 9.351. Votants: 5.595. % Participants: 59,83. % Abstenció: 40,17.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	liberal	*	5.564	99,44	59,50
Vicente Díaz Morell	PRR		7	0,12	0,07

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.244. Votants: 8.163. % Participants: 79,42. % Abstenció: 20,58 (14).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alexandre Bosch i Catarineu	liberal	*	4.948	60,61	48,30
Narcís Verdaguer i Callís	Lliga Regionalista		3.098	37,95	30,24

(14) *Molt severes protestes del candidat regionalista, detallant coaccions governatives, preus i pobles on hom comprà vots, etc...; fou trencada una urna a la secció 1.ª del dte. II de Vic. El Tribunal Suprem no considerarà aquests fets suficientment provats i, al Congrés, la Lliga aprofità l'ocasió per a fer una requisitòria parlamentària contra l'actuació electoral del govern liberal —i del ministre de la governació, Alba— a Catalunya.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDES

Cens electoral: 10.937. Votants: 3.926. % Participants: 35,89. % Abstenció: 64,11.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis	reformista	*	3.900	99,33	35,65
F. Santacana i Rumeu (15)	Unió de Viticultors		41	1,04	0,37

(15) *Es retirà abans de la jornada electoral.*

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.603. Votants: 7.560. % Participants: 65,15. % Abstenció: 34,85 (16).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista	*	4.220	55,82	36,36
Santiago M.ª Oms	liberal		2.024	26,77	17,44
Jesús Pinilla i Fornells (17)	BRA		1.258	16,64	10,84

(16) *El Tribunal Suprem declarà improvades les protestes del candidat liberal.*

(17) *Amb el suport de la UFNR i del PRR.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.521. Votants: 8.269. % Participants: 71,77. % Abstenció: 28,23 (18).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Eduardo Fernández del Pozo y del Río (19)	republicà	*	2.866	34,65	24,87
Santiago Masó i Valentí (20)	Lliga Regionalista		2.858	34,60	24,80
Dalmacio Iglesias García (21)	carlí				
	Defensa Social		2.465	29,81	21,39
Blancs			69	0,83	0,59

(18) *El Tribunal Suprem recomanà l'anul·lació de l'acta; s'hi oposà, al Congrés, Lerroux, i es promogué un llarg debat entre republicans i regionalistes, que desembocà en la nullitat i la convocatòria de nova elecció.*

(19) *Amb el suport de PRR i UFNR.*

(20) *Advocat, regidor de Girona i propietari del «Diario de Gerona».*

(21) *Amb el suport dels mauristes.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 14.363. Votants: 8.502. % Participants: 59,19. % Abstenció: 40,81.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Salvador Albert i Pey (22)	republicà	*	5.857	68,88	40,77
Dionisio Ortego Ferrer (23)	reformista		2.451	28,82	17,06
Blancs			190	2,23	1,32

(22) *Amb el suport de PRR i UFNR.*

(23) *Amb el suport de Lliga i carlins.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.519. Votants: 6.838. % Participants: 71,83. % Abstenció: 28,17.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Carles Cusi de Miquelet (24)	liberal independent	*	3.564	52,12	37,44
Joaquim Salvatella i Gibert	UFNR		3.080	45,04	32,35
Blancs			194	2,83	2,03

(24) *Amb el suport de la Lliga i de totes les dretes.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Pere Llosas i Badia (25)	jaumí	*	art. 29		

(25) *Amb el suport de la Lliga. Era banquer.*

DISTRICTE: PUIGCERDA

Cens electoral: 10.745. Votants: 8.028. % Participants: 74,71. % Abstenció: 25,29 (26).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		4.678	58,27	43,53
Joan Dagàs i Puigbó (27)	reformista		3.334	41,52	31,02
Blancs			16	0,19	0,14

(26) *El Tribunal Suprem rebutjà les denúncies de coaccions i compra de vots fetes per Dagàs.*

(27) *Amb el suport governamental.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.894. Votants: 6.030. % Participants: 67,79. % Abstenció: 32,21.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		3.677	60,97	41,34
Josep Torras i Sampol (28)	UFNR		2.311	38,32	25,98
Blancs			42	0,69	0,47

(28) *Notari de Barcelona i ex-diputat per Torroella de Montgrí.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.332. Votants: 8.202. % Participants: 79,38. % Abstenció: 20,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juli Fournier i Cuadros	conservador datista	*	4.710	57,42	45,58
Gustau Peyra i Anglada (29)	maurista i Defensa Social		3.398	41,42	32,88
Blancs			94	1,14	0,90

(29) *Amb el suport dels jaumins.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 9.018. Votants: 6.364. % Participants: 70,56. % Abstenció: 29,44 (30).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Ballbé de Gallart (31)	liberal	*	3.173	49,85	35,18
Pere Rahola i Molinas (32)	Lliga Regionalista		3.136	49,27	34,77
Blancs			53	0,83	0,58

(30) *Les protestes de P. Rahola per coaccions governatives foren desestimades pel Tribunal Suprem i pel Congrés.*

(31) *Amb el suport dels republicans i dels jaumins.*

(32) *Amb el suport del cacic liberal Carles Cusi.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 13.643. Votants: 9.371. % Participants: 68,68. % Abstenció: 31,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ricardo Ramos Cordero (33)	conservador	*	5.100	54,42	37,38
Joan Moles i Ormella	UFNR		4.163	44,42	30,51

(33) *Amb el suport d'una coalició monàrquica que formen conservadors, liberals, carlins i integristes. Era vice-president de la Sociedad de Navieros i de la Cambra de Comerç de Barcelona.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 11.703. Votants: 7.275. % Participants: 62,16. % Abstenció: 37,84.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodés i Baldrich	UFNR		6.122	84,15	52,31
Marià Clúa i Anglès	conservador		1.052	14,46	8,98

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.268. Votants: 8.470. % Participants: 69,04. % Abstenció: 30,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià i Llussà (34)	catalanista	*	6.765	79,87	55,14
Domingo Cirici Ventalló (35)	jaumí		1.667	19,68	13,58

(34) *Amb el suport de la UFNR.*

(35) *Amb el suport de la Coalició Monàrquica.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Matheu i Ferrer (36)	liberal	art. 29			

(36) *Governador civil de Girona.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.783. Votants: 5.929. % Participants: 76,17. % Abstenció: 23,83 (37).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
José Vicente Sales Musoles	liberal	*	2.981	50,27	38,30
Eduard Aunós i Cau (38)	conservador dissident		2.915	49,16	37,45

(37) *Aunós denuncià davant el Tribunal Suprem intromissions del governador civil i del president de la Diputació, coaccions, vots falsos, etc..., però sense èxit.*

(38) *Té per òrgan «La Prensa», de Lleida.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Daniel Riu i Periquet	liberal	*	art. 29		

DISTRICTE: SORT-VELLA

Cens electoral: 8.982. Votants: 4.834. % Participants: 53,81. % Abstenció: 46,19.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet	liberal	*	4.074	84,27	45,35
Joan S. Griñó i Piñol (39)	Defensa Social o P. Catòlic Nacional		671	13,88	7,74

(39) *Amb el suport explícit de la Lliga; és integrista, i té també l'ajut dels carlins d'«El Correo de Lérida».*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny	reformista	*	art. 29		

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.697. Votants: 21.603. % Participants: 68,15. % Abstenció: 31,85.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (40)	liberal	*	9.260	21,43	14,60
Julià Nougués i Subirà	Conjunció Republicano- Socialista	*	8.221	19,02	12,96
Antoni Estivill i Llorach	»		6.021	13,93	9,49
Antoni M. ^a de Veciana i Llarí	conservador	*	6.405	14,82	10,10
Josep Vidal i Barraquer (41)	Lliga Regionalista		6.018	13,92	9,49
Josep de Suelves i Montagut, marquès de Tamarit	jaumí		4.493	10,39	7,08
Juan José Rocha y García	PRR		2.383	5,51	3,75
Blancs			87	0,40	0,27
Perduts			116	0,53	0,36

(40) *El gener del 1917, J. Nicolau renuncià a l'acta.*

(41) *Hisendat, president de la Federació Agrícola Catalano-Balear; fill de Cambrils.*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 12.299. Votants: 9.203. % Participants: 74,82. % Abstenció: 25,18 (42).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles Maristany i Benito	liberal	*	4.860	52,80	39,51
Joan Caballé i Goyeneche	reformista		4.222	45,87	34,32
Jaume Puig i Llevadot	PRR		96	1,04	0,78
Blancs			23	0,24	0,18
Perduts			2	0,02	0,01

(42) *Caballé denuncià compres de vots al Tribunal Suprem, el qual les desestimà.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 14.433. Votants: 8.413. % Participants: 58,29. % Abstenció: 41,71.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal	*	7.154	85,03	49,56
Lluís Companys i Jover	republicà		1.151	13,68	7,97
Navarrete	?		6	0,07	0,04
Blancs			92	1,09	0,63
Perduts			10	0,11	0,06

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 14.041. Votants: 10.112. % Participants: 72,01. % Abstenció: 27,99.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Marcellí Domingo i Sanjuán	republicà-BRA	*	5.822	57,57	41,46
Adolfo Navarrete (43)	maurista Unión Tortosina		4.252	42,04	30,28
Blancs			83	0,37	0,27

(43) *Amb el suport de totes les dretes, inclosos els liberals.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 10.535. Votants: 7.502. % Participants: 71,21. % Abstenció: 28,79 (44).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Albert Dasca i Boada (45)	liberal dissident	*	5.655	75,37	53,67
Albert Guasch i Robusté (46)	liberal		1.316	17,54	12,49
Casimir Fabra i Llovera	PRR		475	6,33	4,50
Blancs			49	0,65	0,46
Perduts			7	0,09	0,06

(44) *Moltes protestes per compra de vots i coaccions, que foren desestimades pel Tribunal Suprem.*

(45) *Considerat per la Lliga «candidat popular i anticaciquista», era soci del Círculo Liberal del distrito II, de Barcelona, i sembla ésser el candidat encasellat del govern.*

(46) *Ex-seguidor de Fernández Villaverde i ex-president de la Junta d'Obres del Port de Tarragona.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.521. Votants: 8.565. % Participants: 81,40. % Abstenció: 18,60 (47).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Samà de Sarriera, marquès de Vilanova i la Geltrú (48)	liberal	*	4.771	55,70	45,34
Jaume Carner i Romeu	UFNR		3.772	44,03	35,85
Blancs			20	0,23	0,19
Perduts			2	0,02	0,01

(47) *El Tribunal Suprem desestimà les protestes de Carner per compra de vots.*

(48) *Amb el suport dels jaumins.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Elecció complementària

Cens electoral: 11.479. Votants: 7.835. % Participants: 68,25. % Abstenció: 31,75.
Data de l'elecció: 24-IX-1916.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduardo Fernández del Pozo y del Rfo (49)	republicà	*	3.777	48,20	32,90
Santiago Masó i Valentí González Jubany (50)	Lliga Regionalista maurista		3.696	47,17	32,19
Joaquim Font i Fargas	jaumí		322	4,10	2,80

(49) *Amb el suport d'UFNR, PRR i liberals monàrquics.*

(50) *Es retirà el 15 de setembre.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Elecció compl.

Districte: Tarragona - Reus - Falset. Cens electoral: 31.427. Votants: 17.415.
% Participants: 55,41. % Abstenció: 44,59 (51). Data de l'elecció: 4-III-1917.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (52)	liberal	*	10.224	58,70	32,53
Antoni Estivill i Llorach	republicà		6.837	39,25	21,75
Blancs			306	1,75	0,97
Perduts			48	0,27	0,15

(51) *Les Corts foren dissoltes abans que hom aprovés l'acta.*

(52) *Amb el suport dels tradicionalistes.*

ELECCIONS DEL 24 DE FEBRER DE 1918

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 154.077. Votants: 66.769. % Participants: 43,33. % Abstenció: 56,67.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista *		38.020		
Albert Rusiñol i Prats	»	*	38.282		
Pere Rahola i Molinas	»	*	38.463		
Magí Morera i Galícia	»	*	38.033		
Narcís Batlle i Baró	jaumí (+ Lliga R.) *		36.981	56,84	24,63
Alejandro Lerroux García	Coalició d'Esquerres		27.278		
Francisco Largo Caballero	»		28.162		
Hermenegildo Giner de los Ríos	»	*	28.754		
Marcellí Domingo i Sanjuán (1)	»	*	28.617		
Joan Pich i Pon	»		26.607	41,76	18,09
Blancs			691	1,03	0,44
Nuls			238	0,35	0,15

(1) *Per sorteig, M. Domingo optà per l'acta de Tortosa.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.824. Votants: 6.874. % Participants: 63,50. % Abstenció: 36,50.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Gaspar Rosés i Arús	Lliga Regionalista *		5.878	85,51	54,30
Manuel Serra i Moret	Coalició d'Esquerres		103	1,49	0,95
Marcellí Domingo i Sanjuán			492	7,15	4,54
Antonio Maura			7	0,10	0,06
Alejandro Lerroux García			13	0,18	0,12
Hermenegildo Giner de los Ríos			1	0,01	—
Manuel Rius			5	0,07	0,04
Blancs			194	2,82	1,79
Nuls			106	1,54	0,97

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.455. Votants: 8.253. % Participants: 72,04. % Abstenció: 27,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
José Enrique de Olano y Loyzaga, comte de Fígols (2)	maurista	*	6.271	75,98	54,74
Joan Tresserras i Conill	liberal independent		1.890	22,90	16,49
Blancs			66	0,79	0,57
Nuls			26	0,31	0,22

(2) *Amb el suport de la Lliga.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.867. Votants: 5.535. % Participants: 70,35. % Abstenció: 29,65.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batlle (3)	Lliga Regionalista *		3.861	69,75	49,07
Francesc Moliner i Salcedo (4)	republicà federal				
Carlos Ibáñez Granchamp	liberal		1.630	29,44	20,71
Blancs			21	0,37	0,26
Nuls			9	0,16	0,11

(3) *Per sorteig, Cambó optà per l'acta de Barcelona, i hom convocà elecció parcial per al 30 de juny.*

(4) *Es retirà.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 16.826. Votants: 10.445. % Participants: 62,07. % Abstenció: 37,95 (5).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Lligé i Pagès	Lliga Regionalista *		5.451	52,18	32,39
Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola (6)	liberal		4.491	42,99	26,69
Julián Besteiro	PSOE		361	3,45	2,14
Blancs			129	1,23	0,76
Nuls			13	0,12	0,07

(5) *Les protestes del marquès d'Olèrdola foren rebutjades pel Tribunal Suprem.*

(6) *Amb el suport de la Coalició d'Esquerres, és a dir, del PRR, però no d'alguns nuclis republicans de Badalona i altres llocs, que votaren a Besteiro.*

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.746. Votants: 7.496. % Participants: 76,91. % Abstenció: 23,09 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles de Camps i d'Olzinelles, marquès de Camps	Lliga Regionalista *		3.813	50,86	39,12
Manuel González Vilart	conservador		3.660	48,82	37,55

(7) *Greus protestes del perdedor per compra de vots i coaccions; el Tribunal Suprem les desestimà.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 15.334. Vitants: 10.198. % Participants: 66,50. % Abstenció: 33,50 (8).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Claret i Asols (9)	Lliga Regionalista *		5.899	57,84	38,47
Jesús Pinilla i Fornell (10)	Coalició d'Esquerres		4.217	41,35	27,50
Jacint Vila	?		1	—	—
Blancs			64	0,62	0,41
Nuls			1	—	—

(8) *Pinilla denuncià que el vencedor havia comprat vots per valor de 150.000 pessetes, però el Tribunal Suprem donà l'acta per bona.*

(9) *Fabricant.*

(10) *PRC.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 11.456. Votants: 8.325. % Participants: 72,66. % Abstenció: 27,34.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Carles de Fortuny i Miralles (11)	Lliga Regionalista *		4.971	59,71	43,39
Manuel Serra i Moret (12)	Coalició d'Esquerres		3.228	38,77	28,17
Blancs			109	1,30	0,95
Nuls			17	0,20	0,14

(11) *Regidor de Barcelona; propietari i literat.*

(12) *PSOE.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 11.176. Votants: 8.871. % Participants: 79,37. % Abstenció: 20,63.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Llonch i Cañameras (13)	Lliga Regionalista *		4.454	50,20	39,85
Joan Salas Antón	Coalició d'Esquerres		3.498	39,43	31,29
Blancs			89	1,00	0,79
Nuls			30	0,33	0,26

(13) *Fabricant.*

DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 12.961. Votants: 8.582. % Participants: 66,41. % Abstenció: 33,79 (14).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Miracle i Mercader	Lliga Regionalista *		4.435	51,67	34,21
Lluís de Zulueta i Escolano	Coalició d'Esquerres		4.090	47,65	31,55
Francisco Rodán	?		5	0,05	0,03
Blancs			38	0,44	0,29
Nuls			19	0,22	0,14

(14) *Zulueta, reformista, féu una protesta general per coaccions i compra de vots, que tant el Tribunal Suprem com el Congrés rebutjaren.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 9.515. Votants: 7.126. % Participants: 74,89. % Abstenció: 25,11.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	independent *		3.515	49,32	36,94
Josep Rigol i Casanovas (15)	Lliga Regionalista		1.828	25,65	19,21
Antoni Marsà i Bragado	Coalició d'Esquerres		1.743	24,45	18,31
Blancs			31	0,43	0,32
Nuls			8	0,11	0,08

(15) *Industrial.*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.779. Votants: 8.545. % Participants: 79,27. % Abstenció: 20,73 (16).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bartomeu Trias i Comas (17)	jaumí *		4.351	50,91	40,36
Ramon Bach i Planell	regionalista dissident		2.889	33,40	26,80
Julián Besteiro Fernández	Coalició d'Esquerres		1.229	14,38	11,40
Blancs			73	0,85	0,67
Nuls			3	0,03	0,02

(16) *Protesta general del candidat Bach, desestimada pel Tribunal Suprem.*

(17) *Comerciant i propietari. Gerent d'«El Correo Catalán». Amb el suport de la direcció de la Lliga.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDEÈS

Cens electoral: . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomis	Coalició d'Esquerres	*	art. 29		

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.760. Votants: 5.687. % Participants: 48,35. % Abstenció: 51,65.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		4.386	77,12	37,29
Francisco Largo Caballero	Coalició d'Esquerres		1.187	20,87	10,09
Josep M. Homs	?		17	0,29	0,14
Altres			8	0,14	0,06
Blancs			83	1,45	0,70
Nuls			14	0,24	0,11

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.633. Votants: 8.625. % Participants: 74,14. % Abstenció: 25,86 (18).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bonaventura Sabater i Burcet (19)	Lliga Regionalista *		3.298	38,23	28,35
Francesc Layret i Foix (20)	Coalició d'Esquerres		2.965	34,37	25,48
Dalmacio Iglesias García	jaumí		2.241	25,98	19,26
Blancs			109	1,26	0,93
Nuls			12	0,13	0,10

(18) *Protestes del candidat jaumí, desestimades pel tribunal Suprem.*

(19) *Fabricant. Ex-conservador i cacic de Begur.*

(20) *PRC*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 14.286. Votants: 10.407. % Participants: 72,84. % Abstenció: 27,16.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Albert i Pey	Coalició d'Esquerres *		5.750	55,25	40,24
Joan Girona i Trius (21)	Lliga Regionalista		4.392	42,20	30,74
Altres			6	0,05	0,04
Blancs			253	2,43	1,77
Nuls			6	0,05	0,04

(21) *Metge de Barcelona.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.721. Votants: 6.371. % Participants: 65,53. % Abstenció: 34,47.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
August Pi i Sunyer	PRC	*	3.925	61,60	40,37
Pau Ferrer i Piera (22)	Coalició d'Esquerres		2.013	31,59	20,70
Altres			40	0,62	0,41
Blancs			342	5,36	3,51
Nuls			51	0,80	0,52

 (22) *PRR; metge d'en Lerroux.*
DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 8.354. Votants: 6.935. % Participants: 83,01. % Abstenció: 16,99 (23).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Fàbregas i Mas (24)	Lliga Regionalista *		3.743	53,97	40,80
Pere Llosas i Badia (25)	jaumí		3.147	45,37	37,67
Altres			3	0,04	0,03
Blancs			39	0,56	0,03
Nuls			3	0,04	0,03

 (23) *Llosas denuncià coaccions inqualificables, la compra de centenars de vots, substitució d'urnes i tota mena de manipulacions; el Tribunal Suprem recomanà, però, la validesa de l'elecció.*

 (24) *Metge i propietari.*

 (25) *Doctor en Filosofia i Lletres, banquer i propietari.*
DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 10.835. Votants: 6.800. % Participants: 62,75. % Abstenció: 37,25 (26).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		4.519	66,45	41,70
Isidre Riu i Puig (27)	Coalició d'Esquerres	*	2.159	31,75	19,32
Romà Clausolles i Serrapiñana	?		63	0,92	0,58
Altres			16	0,23	0,14
Blancs			38	0,55	0,35
Nuls			4	0,05	0,03

 (26) *Manca el resultat de cinc seccions en el total dels vots dels candidats vençuts.*

 (27) *Diputat provincial per Olot-Puigcerdà.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.977. Votants: 5.761. % Participants: 64,17. % Abstenció: 35,83.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		5.480	95,12	61,04
Julián Besteiro Fernández	Coalició d'Esquerres		107	1,85	1,19
Altres			63	1,09	0,70
Blancs			111	1,92	1,23

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.427. Votants: 7.017. % Participants: 67,29. % Abstenció: 32,71.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juli Fournier i Cuadros	conservador	*	6.321	90,08	60,62
Gustau Peyra i Anglada (28)	maurista		37	0,52	0,35
Pere Figueres	Coalició d'Esquerres		55	0,78	0,52
Julián Besteiro Fernández			162	2,30	1,55
Altres			116	1,65	1,11
Blancs			246	3,50	2,35
Nuls			15	0,21	0,14

(28) *Amb el suport inicial de la Lliga i de la Defensa Social, es retirà el 19 de febrer, en mancar-li l'ajut regionalista.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.963. Votants: 6.587. % Participants: 73,49. % Abstenció: 26,51 (29).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Santiago Masó i Valentí	Lliga Regionalista *		3.625	55,03	40,44
José Canalejas Rubio (30)	liberal romanonista		86	1,30	0,95
Lluís Ballbé de Gallart (31)	liberal albista		2.876	43,66	32,08
Altres			6	0,09	0,06
Blancs			88	1,33	0,98
Nuls			5	0,07	0,05

(29) *A Pontós fou trencada una urna, i Ballbé presentà protestes contra la Lliga, però el Tribunal Suprem donà per bona l'elecció*

(30) *Amb el suport dels republicans; es retirà la vetlla de les eleccions. Era nebot de José Canalejas Méndez i fill de l'ex-diputat pel districte Lluís Canalejas.*

(31) *Amb el suport d'alguns jaumins.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 14.082. Votants: 6.321. % Participants: 44,88, % Abstenció: 55,12.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Moles i Ormella (32)	Candidatura Concentració Popular *		5.413	85,63	38,43
Joan Marsal i Claró (33)	Coalició Monàrquica				

(32) *Recolzat per la Lliga, jaumins, mauristes, PRC, radicals de Josep Estadella —encara que «El Progreso» hi està en contra— i alguns liberals autonomistes.*

(33) *Es retirà el 20 de febrer. Era síndic dels corredors de Borsa de Barcelona; fill de la «provincia» de Lleida.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 11.966. Votants: 8.120. % Participants: 67,85. % Abstenció: 32,15.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Felip Rodés i Baldrich (34)	Concentració Popular *		7.767	95,65	64,90
Ramon Pla i Armengol (35)	Coalició d'Esquerres				

(34) *Amb el suport de la Lliga. Era aleshores ministre d'Instrucció Pública.*

(35) *Metge, PSOE.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Francesc Macià i Llusa (36)	Concentració Popular *		art. 29		
Faustí Ballvé (37)	dretes				

(36) *Amb el suport de la Lliga.*

(37) *Es retirà abans de la proclamació de candidats. Era advocat i president de la Federació Neutralista Catalana.*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.379. Votants: 8.061. % Participants: 77,66. % Abstenció: 22,34 (38).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Matheu i Ferrer (39)	liberal				
	autonomista	*	4.074	50,53	39,25
Joan Marsans i Peix	conservadir		3.944	48,92	37,99

(38) *Protestes del perdedor per coaccions i compra de vots, que Matheu també féu en sentit contrari; les denúncies es centren en els pobles d'Arañó, Ciutadilla, Bellpuig, Cervera, Montornés, ets..., però el Tribunal Suprem donarà l'acta per bona.*

(39) *Amb el suport de la Lliga i de la Concentració Popular, però sense formar-ne part.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.299. Votants: 5.936. % Participants: 74,86. % Abstenció: 25,14 (40).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Maria Trias de Bes (41)	Lliga Regionalista	*	3.888	65,49	49,03
Joan Serradell i Farràs	independent		2.048	34,50	25,82

(40) *Protesta general d'en Serradell, desestimada pel Tribunal Suprem.*

(41) *Amb el suport de liberals, jaumins i reformistes (Concentració Popular).*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 9.075. Votants: 7.367. % Participants: 81,17. % Abstenció: 18,83 (42).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Daniel Riu i Periquet (43)	liberal				
	autonomista	*	3.810	51,59	41,98
Antoni Gabarró i Torres	Lliga Regionalista		3.537	48,01	38,97

(42) *Moltes protestes d'en Gabarró, que el Tribunal Suprem rebutjà.*

(43) *D. Riu renuncià a l'escó el 28 de novembre del 1918.*

DISTRICTE: SORT-UIELLA

Cens electoral: 8.913. Votants: 5.846. % Participants: 65,58. % Abstenció: 34,42 (44).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduard Aunós i Pérez	Lliga Regionalista *		3.291	56,29	36,92
Emili Riu i Periquet	liberal autonomista		2.555	43,70	28,66

(44) *Ambdós candidats presentaren reclamacions i protestes; Riu afirmà que Aunós havia invertit 400.000 pessetes en comprar vots, compra que fou comprovada en diligències posteriors. El Tribunal Suprem recomanà, doncs, la nul·litat de l'elecció i la suspensió temporal del dret de representació del districte durant tota la legislatura. S'hi oposà, a les Corts, Bertran i Musitu, i defensà l'anul·lació Ossorio y Gallardo, el qual imposà el seu criteri després d'un animat debat.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.569. Votants: 5.777. % Participants: 76,32. % Abstenció: 23,68.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny (45)	Coalició d'Esquerres	*	3.396	58,78	44,86
Josep Rovira i Bruguera (46)	Concentració Popular (Lliga)		2.381	41,21	31,45

(45) *Protestes del candidat regionalista, que el Tribunal Suprem rebutjà. Llari era cunyat d'Emili Riu.*

(46) *Amb el suport de conservadors i jaumins. Era fabricant i comerciant. Ex-tinent d'alcalde de Barcelona.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 31.804. Votants: 22.057. % Participants: 69,35. % Abstenció: 30,65 (47).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (49)	liberal	*	8.355	18,94	13,13
Antoni M. ^a de Veciana i Llari	conservador	*	8.230	18,65	12,93
Julià Nougués i Subirà	Coalició d'Esquerres	*	8.116	18,39	12,76
Antoni Albafull i Vidal	Lliga Regionalista		8.089	18,33	12,72
Nicolau Juncosa i Sabater (48)	Coalició d'Esquerres		6.916	15,68	10,87
Marià Bordas i Flaquer (50)	jaumí				
Blancs			159	0,72	0,50
Perduts			228	1,03	0,72

(47) *A. Albafull impugnà, sense èxit, algunes actes de diversos pobles.*

(48) *Nacionalista republicà, ex-regidor de Barcelona i comerciant en vins.*

(49) *Ex-director general de Comerç.*

(50) *Es retirà a darrera hora. Era advocat i propietari; president del Cercle Tradicionalista de Barcelona.*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 12.397. Votants: 8.817. % Participants: 71,12. % Abstenció: 28,88.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Macià Mallol i Bosch (51)	republicà nacionalista	*	4.569	51,82	36,85
José Luis de Oriol Urigüen (52)	monàrquic independent		4.164	47,14	33,53
Emili Corbella	independent		0	—	—
Blancs			60	0,68	0,48
Perduts			23	0,26	0,18

(51) *Navilier; proclamat per tots els grups nacionalistes del districte, inclosa la Lliga.*

(52) *Amb el suport dels jaumins.*

DISTRICTE: ROQUETES.

Cens electoral: 14.731. Votants: 10.465. % Participants: 71,04. % Abstenció: 28,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal	*	4.194	40,07	28,47
Francesc Ripoll i Fortuñó	Lliga Regionalista		3.506	33,50	23,80
Josep Pérez de Rozas i Masdeu (53)	Coalició d'Esquerres		2.741	26,19	18,60
Blancs			02	0,19	0,13
Perduts			4	0,03	0,02

(53) *PRR; director d'«El Liberal», de Barcelona.*

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 14.061. Votants: 7.225. % Participants: 51,38. % Abstenció: 48,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Marcellí Domingo i Sanjuán	PRC	*	6.355	87,95	45,19
Joan Maria Soler i Planas (54)	maurista				
Joaquim Ferrer i Ferrer	monàrquic		471	6,51	3,34
Blancs			415	5,74	2,95
Perduts			57	0,78	0,40

(54) *Amb el suport dels jaumins i d'una «Unió de Dretes»; es retirà per dissensions en la coalició.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 10.617. Votants: 7.806. % Participants: 73,52. % Abstenció: 26,48.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Esplugas Montcusí (55)	Coalició d'Esquerres	*	3.995	51,17	37,63
Miquel Colom Cardany (56)	maurista				
Luis de Morenes García-Alesson, marquès d'Argüeso	monàrquic independent		3.745	47,97	35,27
Blancs			52	0,66	0,49
Perduts			14	0,18	0,13

(55) *Republicà catalanista.*

(56) *Advocat, nascut a Valls, tenia el suport de tots els partits, excepte els republicans; es retirà a darrera hora.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.545. Votants: 7.522. % Participants: 70,38. % Abstenció: 29,62.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Figueroa Marià (57)	Coalició d'Esquerres		3.419	45,45	32,42
Salvador Samà i de Sarriera, marquès de Vilanova i la Geltrú	liberal autonomista	*	4.014	53,36	38,06
Blancs			79	1,05	0,74
Perduts			10	0,13	0,09

(57) *PRR; ex-regidor.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Elecció complementària

Cens electoral: 7.867. Votants: 4.648. % Participants: 59,17. % Abstenció: 40,83.
Data de l'elecció: 30-VI-1918.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Rafael Vehils i Grom	Lliga Regionalista *		4.461	95,96	56,70
Carlos Ibáñez de Ibero (58)	liberal demòcrata				
Fabrés			128	2,75	1,63

(58) *Es retirà el 28 de juny.*

ELECCIONS DE L'U DE JUNY DE 1919

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 139.920. Votants: 69.226. % Participants: 49,47. % Abstenció: 50,53.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Narcís Batlle i Baró	jaumí (Lliga)	*	30.258		
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista	*	31.890		
Pere Rahola i Molinas	Lliga Regionalista	*	32.140		
Magí Morera i Galícia	Lliga Regionalista	*	31.307		
Albert Rusiñol i Prats	Lliga Regionalista	*	31.653	45,43	22,28
Alejandro Lerroux García	Coalició Republicana	*	23.519		
Hermenegildo Giner de los Ríos	»		22.642		
Gabriel Alomar i Vilallonga	»	*	24.008		
Josep Puig d'Asprer	»		23.361		
Miguel de Unamuno y Jugo	»		22.478	33,52	16,58
Manuel Girona i Vidal	UMN		11.354		
Ròmul Bosch i Alsina	»		11.300		
Gaietà Marfà i Clivillés	»		11.117		
Manuel Menacho Peirón	»		11.148		
Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola	»		11.179	16,20	8,02
Antoni Fabra i Ribas	PSOE		3.401		
Manuel Serra i Moret	»		3.308	4,84	2,40

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.772. Votants: 7.839. % Participants: 72,77. % Abstenció: 27,23.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Josep Maria Milà i Camps (1)	UMN	*	3.949	50,37	36,65
Gaspar Rosés i Arús	Lliga Regionalista		3.870	49,36	35,92

(1) *Amb el suport de jaumins dissidents.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.118. Votants: 8.096. % Participants: 72,81. % Abstenció: 27,19 (2).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
José de Olano y Loyzaga, comte de Fígols (3)	UMN	*	4.434	54,76	39,68
Joaquim Gomís i Cornet (4)	jaumí		1.996	24,65	17,95
Joan Tresserra i Conill	liberal independent		1.634	20,18	14,69

(2) *Els candidats vençuts acusaren el comte de Fígols de compres massives de vots, i els jaumins demanaren que s'anullés l'elecció, però el Tribunal Suprem la donà per bona, i el Congrés ho corroborà. El comte de Fígols renuncià a l'acta, optant per la de Girona, l'11 de juliol; no s'arribà a fer elecció complementària.*

(3) *Maurista.*

(4) *Fabricant.*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.862. Votants: 5.761. % Participants: 73,27. % Abstenció: 26,73 (5).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Rafael Vehils i Grau	Lliga Regionalista *		3.171	55,04	40,33
Miquel Salellas i Ferrer (6)	Catòlic independent		2.570	44,61	32,68

(5) *Havent denunciat el perdedor compra de vots i coaccions, el Tribunal Suprem recomanà l'anullació i noves eleccions, decisió ratificada pel Congrés malgrat el discurs de Cambó i el vot en contra dels radicals. La nova elecció, tanmateix, no s'arribà a celebrar.*

(6) *És un carlí dissident, patrocinat per la UMN.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 16.030. Votants: 9.975 % Participants: 62,22. % Abstenció: 37,78 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Lligé i Pagès (8)	Lliga Regionalista *		5.080	50,92	31,69
Josep Umbert i Rosàs (9)	liberal-demòcrata		4.805	48,17	29,97

(7) *Foren denunciades coaccions de l'alcalde de Badalona i compra de vots per part del candidat regionalista, que el Tribunal Suprem no considerà prou provades.*

(8) *Fabricant i hisendat.*

(9) *Tingué el suport del PRR i dels socialistes.*

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.522. Votants: 4.253. % Participants: 44,66. % Abstenció: 55,34.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Girona i Fernández Maqueira	monàrquic independent *		3.951	92,89	41,49
Josep M. ^a Catarineu i Grau (10)	Lliga Regionalista		228	5,36	2,39

(10) *Banquer, tenia el suport de totes les dretes del districte; es retirà a darrera hora davant la compra de vots realitzada pel seu contrincant.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 14.819. Votants: 9.604. % Participants: 64,80. % Abstenció: 35,20 (11).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Arderiu i Pascual (12)	Lliga Regionalista *		5.118	53,29	34,53
Jesús Pinilla i Fornell (13)	Coalició Republicana		4.392	45,73	29,63

(11) *Pinilla denuncià suborns, coaccions i compra de vots, però el Tribunal Suprem donà per bona l'elecció.*

(12) *Advocat manresà.*

(13) *PRC.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 11.559. Votants: 6.974. % Participants: 60,33. % Abstenció: 39,67.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Pere Guerau i Maristany	monàrquic				
Oliver, comte de Lavern (14)	independent	*	4.691	67,26	40,58
Manuel Serra i Moret (15)	PSOE		2.133	30,58	18,45

(14) *Amb el suport de la Lliga.*(15) *Amb el suport d'una Conjunció d'Esquerres formada per federals, radicals i nacionalistes.***DISTRICTE: SABADELL**

Cens electoral: 11.775. Votants: 8.115. % Participants: 68,91. % Abstenció: 31,09.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Layret i Foix	Coalició Republicana (PRC)	*	3.316	40,86	26,16
Francesc Llonch i Cañameras (16)	Lliga Regionalista		2.719	33,50	23,09
Enric Turull i Comadrán (17)	UMN (maurista)		1.954	24,07	16,59

(16) *Fabricant.*(17) *Fabricant, amb el suport, també, dels conservadors datistes.***DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Cens electoral: 12.397. Votants: 6.724. % Participants: 54,23. % Abstenció: 45,77.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Miracle i Mercader	Lliga Regionalista	*	4.363	64,88	35,19
Pedro Álvarez Gonzalvo (18)	Unió d'Esquerres Republicanes		2.306	34,29	18,60

(18) *Federal.***DISTRICTE: TERRASSA**

Cens electoral: 9.584. Votants: 7.130. % Participants: 74,39. % Abstenció: 25,61 (19).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	UMN	*	3.577	50,16	37,32
Domènec Palet i Barba (20)	Coalició Republicana		3.489	48,93	36,40

(19) *Diverses protestes contra Alfons Sala, que el Tribunal Suprem no considerarà suficientment provades.*(20) *Fabricant de gèneres de punt. PRC, comptava amb el suport de la Lliga.*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.647. Votants: 7.224. % Participants: 67,85. % Abstenció: 32,15.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Bartomeu Trias i Comas (21)	jaumí	*	4.155	57,51	39,02
Antoni Fabra i Ribas	PSOE		2.922	40,44	27,44
Lluís Ballbé de Gallart (22)	UMN				
Blancs			139	1,92	1,30

(21) *Amb el suport de la Lliga. Era propietari i comerciant.*(22) *Es retirà a darrera hora. Liberal albista i secretari de la UMN.***DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDEÈS**

Cens electoral: 10.917. Votants: 7.279. % Participants: 66,67. % Abstenció: 33,33.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomís	reformista	*	4.144	56,93	37,95
Carles de Fortuny	Lliga Regionalista		3.096	42,53	28,35

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.200. Votants: 6.844. % Participants: 61,10. % Abstenció: 38,90.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista	*	3.734	54,55	33,33
Benet de Pomés i de Pomar, comte de Sta. Maria de Pomés	UMN		2.536	37,05	22,64
Antoni Fabra i Ribas (23)	PSOE		498	7,27	4,44

(23) *Amb el suport dels federals.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.219. Votants: 8.096. % Participants: 72,16. % Abstenció: 27,84 (24).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
José Enrique de Olano y Loyzaga, comte de Fígols (25)	UMN (maurista i Defensa Social) *		3.133	38,70	27,92
Miquel Santaló i Parvorell (26)	Coalició Republicana		2.940	36,31	26,20
Carles Sanllehy i Girona (27)	Lliga Regionalista		1.933	23,88	17,23
Altres			5	0,06	0,04
Blancs i nuls			85	1,05	0,76

(24) *Protestes d'en Santaló per coaccions, compra de vots i detencions il·legals a favor del guanyador; el Tribunal Suprem les desestimà, igual que el Congrés, malgrat l'eloqüent discurs de Layret.*

(25) *Amb el suport dels mellistes.*

(26) *Professor de l'Escola Normal de Girona. PRC.*

(27) *Propietari i advocat, fill de l'alcalde de Barcelona.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 13.345. Votants: 5.396. % Participants: 40,43. % Abstenció: 59,57.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Salvador Albert i Pey	Coalició Republicana	*	4.617	85,56	34,59
Joan Gomis i Llambias (28)	tradicionalista		429	7,95	3,21
Altres			34	0,63	0,25
Blancs i nuls			246	4,55	1,84

(28) *Professor de l'Escola Normal de Girona i redactor d'«El Norte».*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.080. Votants: 5.974. % Participants: 65,79. % Abstenció: 34,21.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
August Pi i Sunyer (29)	federal	*	3.696	61,86	40,70
Manuel Garriga Nogués i Coll (30)	maurista - UMN		2.121	35,50	23,35
Altres			6	0,10	0,06
Blancs i nuls			145	2,42	1,59

(29) *Amb el suport de totes les esquerres, i també dels regionalistes.*

(30) *Ex-regidor de Barcelona.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 8.270. Votants: 7.156. % Participants: 86,52. % Abstenció: 13,48 (31).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Pons i Tusquets (32)	maurista - UMN *		5.227	73,04	63,20
Pere Sacrest i Dusol (33)	Lliga Regionalista		1.792	25,04	21,66
Altres			2	0,02	0,02
Blancs i nuls			103	1,43	1,24

(31) *Les protestes regionalistes per compra de vots, coaccions i irregularitats no foren considerades prou importants pel Tribunal Suprem ni pel Congrés.*

(32) *Amb el suport dels tradicionalistes mellistes.*

(33) *Fabricant i hisendat de Les Planes, de significació liberal.*

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 10.576. Votants: 6.065. % Participants: 57,34. % Abstenció: 42,66.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista *		3.568	58,82	33,73
Joan Dagàs i Puigbó	reformista		2.326	38,35	21,99
Isidre Riu i Puig (34)	PRC		96	1,58	0,90
Altres			16	0,26	0,15
Blancs i nuls			45	0,74	0,42

(34) *Diputat provincial.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.690. Votants: 4.871. % Participants: 56,05. % Abstenció: 43,95.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		4.785	98,23	55,06
Jaume Sagrera i Vizcaíno	maurista		6	0,12	0,06
altres			9	0,18	0,10
Blancs i nuls			64	1,31	0,73

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.136. Votants: 7.413. % Participants: 73,13. % Abstenció: 26,87.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Juli Fournier i Cuadros (35)	UMN	*	4.497	60,66	44,36
Lluís d'Ametller i Baquedano (36)	Coalició Republicana		2.845	38,37	28,06
Altres			13	0,17	0,12
Blancs i nuls			53	0,71	0,52

(35) *Conservador-datista, amb el suport dels mellistes.*

(36) *Ex-diputat provincial per la UFNR. Tenia el suport de la Lliga i dels radicals.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.627. Votants: 6.143. % Participants: 71,20. % Abstenció: 28,80. (37).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc de Moxó de Sentmenat, marquès de Sant Mori (38)	UMN	*	3.533	57,51	40,95
Josep M. ^a Blanch i Romeu (39)	Lliga Regionalista		2.557	41,62	26,63
Altres			5	0,08	0,05
Blancs i nuls			48	0,78	0,55

- (37) *Protesta del perdedor per trencament de l'urna a Crespià i altres abusos; el Tribunal Suprem la rebutjà, igual que el Congrés.*
 (38) *Hisendat, tenia el suport dels mellistes.*
 (39) *Propietari i comerciant.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 12.371. Votants: 7.421. % Participants: 59,98. % Abstenció: 40,02.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Moles i Ormella (40)	republicà autonomista PRC	*	3.449	46,47	27,87
Roger Sol i Mestre (41)	Concentració Monàrquica		3.277	44,15	26,48
Josep Estadella i Arnó	PRR		651	8,77	5,26
Blancs			125	1,68	1,01

- (40) *Amb el suport dels regionalistes.*
 (41) *Governador civil de Tarragona i militar de carrera. Maurista.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodés i Baldrich	nacionalista (Lliga)	*	art. 29		

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.097. Votants: 5.938. % Participants: 49,08. % Abstenció: 50,92.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià i Llussà Ignasi Gavín i Bagés (42)	nacionalista UMN i Elements Agraris	*	4.756	80,09	39,31
Blancs			1.152 38	19,40 0,64	9,52 0,31

(42) *Ric propietari de Masroig (Juneda).*

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.113. Votants: 6.561. % Participants: 64,87. % Abstenció: 35,13.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Marsans i Peix (43) Marcellí Domingo i Sanjuán Francesc Xuclà i Granell	FMA republicà ?	*	6.233	95,00	61,63
Blancs			195 27 100	2,97 0,41 1,52	1,92 0,26 0,98

(43) *Banquer.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep M. ^a Trías de Bes (44)	Lliga Regionalista	*	art. 29		

(44) *Catedràtic de la Universitat de Barcelona.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 9.732. Votants: 5.791. % Participants: 66,31. % Abstenció: 33,69.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Serradell i Farràs (45) Josep Maria Siscart	liberal - UMN independent	*	5.294	91,41	60,62
			362	6,25	4,14

(45) *Nascut a Organyà; advocat.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Daniel Riu i Periquet (46)	liberal - UMN	*	art. 29		

(46) *Ex-director general de duanes.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.326. Votants: 3.941. % Participants: 53,79. % Abstenció: 46,21.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Llari i Areny (47)	reformista	*	3.909	99,18	53,35
Àngel Feliu i Escala	conservador		19	0,48	0,26
Blancs			59	1,49	0,80

(47) *Amb el suport de la Lliga i, també, dels liberals.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 30.381. Votants: 16.614. % Participants: 54,68. % Abstenció: 45,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater	liberal - UMN	*	8.076	24,30	13,19
Antoni M. ^a de Veciana i Llari	conservador		7.290	21,94	12,00
Antoni Albafull i Vidal	Lliga Regionalista	*	7.673	23,09	12,63
Julia Nougués i Subirà	Coalició Republicana (federal)	*	8.377	25,21	13,79
Blancs			193	1,16	0,63
Perduts			713	4,29	2,35

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral . Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Pich i Pon	Coalició Republicana	*	art. 29		

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 14.463. Votants: 8.820. % Participants: 60,98. % Abstenció :39,02.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal - UMN	*	5.316	60,27	36,75
Josep Pérez de Rozas i Masdeu	Coalició Republicana (PRR)		3.475	39,40	24,03
Blancs			21	0,24	0,14
Perduts			8	0,09	0,05

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 14.223. Votants: 9.429. % Participants: 66,29. % Abstenció: 33,71.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Marcel·lí Domingo i Sanjuán	Coalició Republicana (PRC)	*	5.398	57,24	37,95
Diego de León Núñez-Robles (48)	monàrquic-agrari		4.001	42,43	28,13
Blancs			27	0,24	0,16
Perduts			4	0,04	0,02

(48) *Amb el suport de totes les dretes del districte, encapçalades per la UMN.***DISTRICTE: VALLS**

Cens electoral: 10.004. Votants: 6.717. % Participants: 67,14. % Abstenció: 32,86.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Miquel Colom i Cardany (49)	maurista - UMN	*	3.378	50,29	33,76
Josep M. ^a Rendé i Ventosa (50)	Lliga Regionalista		2.993	44,55	29,91
José Zaragoza Curto	PSOE		436	6,49	4,35
Blancs			50	0,74	0,50
Perduts			5	0,07	0,04

(49) *Advocat, nascut a Valls.*(50) *Propietari agrícola de l'Espluga de Francolí.***DISTRICTE: VENDRELL**

Cens electoral: 10.260. Votants: 7.193. % Participants: 70,10. % Abstenció: 29,30.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Figueroa i Marià	Coalició Republicana (PRR)	*	4.334	60,25	42,24
Arcadi d'Arquer i Vives (51)	UMN (maurista)		2.821	39,21	27,49
Blancs			25	0,40	0,28
Perduts			6	0,08	0,05

(51) *Amb el suport d'una coalició de totes les dretes del districte.*

ELECCIONS DEL 19 DE DESEMBRE DE 1920

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 151.804. Votants: 44.727. % Participants: 29,46. % Abstenció: 70,54. (1).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista	*	23.589		
Magí Morera i Galícia	»	*	23.551		
Pere Rahola i Molinas	»	*	23.819		
Albert Rusiñol i Prats	»	*	23.763		
Narcís Batlle i Baró (2)	jaumí (Lliga)	*	23.210	52,73	15,54
Alejandro Lerroux García	PRR	*	14.081		
Emiliano Iglesias Ambrosio	»	*	12.915	30,18	8,89
Jaume Cussó i Maurell (3)	UMN		7.831		
Benet de Pomés i de Pomar, comte de Sta. Maria de Pomés	»		7.544		
Emili Ragull Alabau (4)	»		7.544		
Andrés Martínez Vargas (5)	»		7.821		
Pablo Saenz de Barés	»		7.469	17,09	5,03

- (1) *La protesta de la UMN per l'actuació d'electors falsos fou rebutjada pel Tribunal Suprem.*
 (2) *Notari.*
 (3) *Industrial i economista. President del Foment del Treball.*
 (4) *Propietari; ex-soci de la Lliga.*
 (5) *Catedràtic i metge; ex-radical.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 10.876. Votants: 8.700. % Participants: 80,05. % Abstenció: 19,95 (6).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Santiago Güell i López, baró de Güell	FMA	*	5.341	61,39	49,10
Josep M. ^a Milà i Camps	UMN		3.329	38,26	30,60

- (6) *Protesta del candidat vençut per compra de vots «escandalosa i mai vista»; el Tribunal Suprem no la considerà provada, i donà l'elecció per bona.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.016. Votants: 7.219. % Participants: 65,53. % Abstenció: 34,47.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
José E. de Olano y Loyzaga, comte de Fígols	UMN (maurista)	*	4.430	61,36	40,21
Iu Minoves i Anglerill	Lliga Regionalista		2.677	37,08	24,30

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

Cens electoral: 7.873. Votants: 5.465. % Participants: 69,41. % Abstenció: 30,59 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Umbert i Rosàs	Lliga Regionalista *		3.066	56,10	38,94
Miquel Salellas i Ferrer	UMN (mellista)		2.394	43,80	30,40

(7) *El perdedor denuncià «pactes i confabulacions» que el Tribunal Suprem no considerà provades.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

Cens electoral: 16.874. Votants: 9.506. % Participants: 56,33. % Abstenció: 43,67.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Torras i Villà	UMN (liberal) *		4.900	51,54	29,03
Joan Lligé i Pagès	Lliga Regionalista		4.527	47,62	26,82

DISTRICTE: IGUALADA

Cens electoral: 9.980. Votants: . % Participants. . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Girona i Fernández Maqueira	FMA	*	art. 29		

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 15.558. Votants: 8.381. % Participants: 53,86. % Abstenció: 46,14 (8).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Creixell i Iglesias (9)	Lliga Regionalista *		5.288	63,09	33,98
Ramon Sostres i Llobet	UMN		2.968	35,41	19,07
Jesús Pinilla i Fornell (10)	republicà autonomista				

(8) *La protesta del candidat vençut per coaccions i suborns no fou admesa pel Tribunal Suprem.*

(9) *Amb el suport explícit dels jaumins.*

(10) *Es retirà.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 11.879. Votants: 6.507. % Participants: 54,77. % Abstenció: 45,23.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Moret i Català (11)	monàrquic independent	*	4.299	66,06	36,18
Manuel Serra i Moret	PSOE		2.048	31,47	17,24

(11) *Liberal; ex-governador de Lleida i Badajoz.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 11.795. Votants: 7.741. % Participants: 65,62. % Abstenció: 34,38.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Companys i Jover (12)	PRC	*	3.532	45,62	29,94
Manuel Folguera i Duran (13)	catalanista		3.013	38,92	25,54
Enric Turull i Comadrán	UMN (maurista)		1.048	13,53	8,85

(12) *Recolzat per radicals i federals.*(13) *Sota l'etiqueta d'un Bloc Nacionalista i amb el suport bàsic de la Lliga.***DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Cens electoral: 13.086. Votants: 5.422. % Participants: 41,43. % Abstenció: 58,57.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Miracle i Mercader	Lliga Regionalista	*	4.671	86,14	35,69
Josep Martí i Feced	PRR		695	12,81	5,31

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 10.028. Votants: 7.692. % Participants: 76,70. % Abstenció: 23,30 (14).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Alfons Sala i Argemí	UMN	*	3.835	49,85	38,24
Domènec Palet i Barba (15)	republicà autonomista		3.811	49,54	38,00

(14) *Protesta de caràcter general del candidat vençut, que el Tribunal Suprem considerarà mancada de fonament.*(15) *Amb el suport de la Lliga i del PRR.***DISTRICTE: VIC**

Cens electoral: 10.591. Votants: 7.476. % Participants: 70,58. % Abstenció: 29,42 (16).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ramon Vilaplana i Forcada (17)	regionalista independent	*	3.921	52,44	37,02
Bartomeu Trias i Comas	jaumí		3.484	46,60	32,89

(16) *Enèrgiques protestes del perdedor per pressions, compres de vots i intervencions de l'Ajuntament de Vic; el Tribunal Suprem no les considerarà prou justificades.*(17) *La Lliga no donà suport oficial a cap dels dos candidats.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDES

Cens electoral: 11.033. Votants: 7.064. % Participants: 64,02. % Abstenció: 35,98.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Zulueta i Gomís	reformista	*	4.041	57,20	36,62
Pere Garcías i Seguí (18)	autonomista independent		2.961	41,91	26,83
Josep Montaner i Esteve	PRR				

(18) *Agricultor i navilier.***DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ**

Cens electoral: 11.830. Votants: 4.518. % Participants: 38,19. % Abstenció: 61,81.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu (19)	Lliga Regionalista	*	4.518	100	38,19
Carles Crehuet i Roig	liberal				

(19) *Bertran i Musitu renuncià a l'acta el maig de 1921; hom convocà elecció parcial per al 13 de novembre de 1921.***PROVÍNCIA DE GIRONA****DISTRICTE: GIRONA**

Cens electoral: 11.329. Votants: 6.946. % Participants: 61,31. % Abstenció: 38,69 (20).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Narcís Pla i Deniel (21)	regionalista independent	*	3.444	49,58	30,40
Miquel Santaló i Parvorell (22)	republicà socialista		2.688	38,70	23,73
Antonio Goicoechea y Cosculluela (23)	UMN		723	10,41	6,38

(20) *Protestes d'en Santaló per compra de vots; el Tribunal Suprem les considerà improvades.*(21) *Pertany a la Federació Monàrquica Autonomista. Amb el suport dels jaumins, els tradicionalistes i la Lliga.*(22) *Amb el suport del PRR.*(23) *Maurista; ex-ministre de governació.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 13.332. Votants: 5.219. % Participants: 39,14. % Abstenció: 60,86.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Salvador Albert i Pey	republicà	*	4.008	76,80	30,06
Dionisio Ortego	reformista		1.104	21,15	8,28
Altres			104	1,99	0,78
Blancs i nuls			3	0,05	0,02

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.021. Votants: . % Participants: % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
August Pi i Sunyer (24)	republicà federal	*	art. 29		

(24) *Metge i catedràtic de la Universitat de Barcelona.*

DISTRICTE: OLOT

Cens electoral: 8.309. Votants: 5.227. % Participants: 62,90. % Abstenció: 37,10.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Pons i Tusquets	UMN (maurista)	*	2.865	54,81	34,48
Josep M. ^a Masramon i Villalta (25)	Lliga Regionalista		2.147	41,07	25,83
Altres			6	0,11	0,07
Blancs i nuls			37	0,70	0,44

(25) *Diputat provincial.*

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

Cens electoral: 10.460. Votants: 5.510. % Participants: 52,67. % Abstenció: 47,33.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista	*	4.558	82,72	43,57
Joan Dagàs i Puigbó	reformista				
Juli Fournier i Cuadros	UMN (conservador)		60	1,09	0,57
Altres			121	2,19	1,15
Blancs			76	1,37	0,72

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.625. Votants: 4.845. % Participants: 56,17. % Abstenció: 43,83.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista *		3.021	62,35	35,02
Juan de la Prida y Jorro (26)	UMN o independent		1.678	34,63	19,45
Altres			3	0,06	0,03
Blancs i nuls			39	0,80	0,45

(26) *Ex-diputat per Madrid i ex-governador de Girona. Tenia el suport de certs sectors d'esquerra.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.360. Votants: 8.005. % Participants: 77,26. % Abstenció: 22,74 (27).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Puig de la Bellacasa i Déu (28)	Lliga Regionalista *		3.985	49,79	38,46
Juli Fournier i Cuadros (29)	UMN		3.964	49,52	38,26
Blancs			56	0,70	0,54

(27) *La Junta Provincial, després que fossin presentades dues actes diferents del poble de Ventalló, proclamà diputat Lluís Puig, malgrat les protestes de l'altre candidat. El Tribunal Suprem, però, revisà l'expedient, atorgà a Fournier un total de 4.064 vots i proposà que hom el declarés vencedor. Al Congrés, la Lliga denuncià una àmplia operació de falsejament d'actes promoguda per la UMN, però l'informe del Suprem fou aprovat per 167 vots contra 39, el 15 de febrer de 1921.*

(28) *Ex-tinent d'alcalde de Barcelona.*

(29) *Datista; director general dels Registres i del Notariat.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.753. Votants: 5.772. % Participants: 65,94. % Abstenció: 34,06 (30).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola (31)	UMN (liberal) *		3.793	65,71	43,33
Manuel de Bofarull i Romañà (32)	catòlic-agrari		1.893	32,80	21,62
Albert Balari i Galf (33)	republicà federal				
Altres			12	0,21	0,13

(30) *El Tribunal Suprem rebutjà les protestes del perdedor per compra de vots i coaccions. El marquès d'Olèrdola hagué de renunciar a l'acta per a quedar-se amb la de Sort.*

(31) *Amb el suport dels tradicionalistes.*

(32) *Amb el suport de la Lliga i dels jaumins. Fill d'un ex-diputat del districte.*

(33) *Professor de l'Institut de Girona.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 13.187. Votants: 7.837. % Participants: 59,42. % Abstenció: 40,58.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Moles i Ormella (34)	republicà autonomista		3.585	45,74	27,18
Salvador Canals i Vilaró (35)	UMN	*	4.174	53,26	31,65

(34) *Amb el suport de la Lliga, jaumins i mauristes.*

(35) *Datista; sots-secretari de la presidència del govern. Tenia el suport de conservadors, liberals, integristes i tradicionalistes de Mella.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 12.027. Votants: 7.867. % Participants: 65,41. % Abstenció: 34,59.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Felip Rodés i Baldrich	nacionalista	*	4.613	58,63	38,35
Humbert Torres i Barberà (36)	republicà nacionalista		3.046	38,71	25,32

(36) *Ex-batlle de Lleida. Tenia el suport de jaumins i Joventut Republicana.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.387. Votants: 6.133. % Participants: 49,51. % Abstenció: 50,49.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Macià i Llussà	nacionalista	*	5.011	81,70	40,45
Felip Rodés i Baldrich	catalanista		1.092	17,80	8,81

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.247. Votants: 6.965. % Participants: 67,97. % Abstenció: 32,03.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Marsans i Peix	independent	*	6.881	98,79	67,15
Josep Matheu i Ferrer	liberal				

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.319. Votants: 4.853. % Participants: 66,30. % Abstenció: 33,70 (37).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Serradell i Farràs	UMN	*	2.521	51,94	34,44
Josep M. ^a Trias de Bes	Lliga Regionalista		2.285	47,08	30,91

(37) *La petició de nul·litat feta pel perdedor no va anar acompanyada, a criteri del Tribunal Suprem, de proves suficients.*

DISTRICTE SOLSONA

Cens electoral: 8.777. Votants: 5.465. % Participants: 62,26. % Abstenció: 37,74.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Eduard Aunós i Pérez	Lliga Regionalista *		5.322	97,38	60,63
Josep Estadella i Arnó	PRR		92	1,68	1,04

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.259. Votants: 5.715. % Participants: 69,19. % Abstenció: 30,81.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola	UMN	*	5.593	97,86	67,72
Daniel Riu i Periquet			25	0,44	0,30
Emili Riu i Periquet			3	0,05	0,03
Blancs			15	0,26	0,18

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.424. Votants: 5.853. % Participants: 78,83. % Abstenció: 21,17.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Daniel Riu i Periquet (38)	UMN	*	3.542	60,51	47,71
Marcellí Jordana	PRR				
Joaquim M. ^a de Nadal	FMA		2.289	39,10	30,83

(38) *Cunyat de J. Llari.*

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Cens electoral: 30.560. Votants: 15.133. % Participants: 49,52. % Abstenció: 50,48.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Josep Nicolau i Sabater (39)	UMN	*	9.130	30,16	14,93
Julià Nougués i Subirà (40)	republicà federal	*	7.509	24,81	12,28
Antoni Albafull i Vidal	Lliga Regionalista		5.628	18,59	9,21
Luis de Morenes y García	UMN (datista)	*	8.000	26,43	13,09
Alesson, marquès d'Argüeso					

(39) *Liberal; enginyer de camins i director del Canal d'Isabel II.*

(40) *Amb el suport del PRR.*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 12.347. Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Caballé i Goyeneche (41)	republicà independent	*	art. 29		

(41) *Molt pròxim al PRR.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 14.904. Votants: 8.093. % Participants: 54,30. % Abstenció: 45,70.

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Manuel Kindelán y de la Torre	UMN (liberal)	*	6.910	85,38	46,36
Josep Berenguer i Clos	republicà		1.086	13,41	7,28

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 14.223. Votants: 9.704. % Participants: 68,22. % Abstenció: 31,78

(42).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
José Martínez Villar (43)	monàrquic-agrari	*	4.937	50,87	34,71
Marcellí Domingo i Sanjuán	republicà		4.743	48,87	33,34

(42) *El Tribunal Suprem no considerarà prou provada la protesta de M. Domingo per falsificació d'actes; al Congrés, I. Prieto defensà llargament l'elecció de Domingo i hom féu acusacions mútues de tupinades i caciquisme. Malgrat el suport de la Lliga, liberals, reformistes i republicans, el dictamen del Suprem fou aprovat per 143 vots contra 51.*

(43) *Amb el suport del govern i de tots els elements d'ordre del districte, sota el nom de Coaligación Social de la Producción. Martínez Villar era advocat de Barcelona; sociòleg, intendent mercantil i director de la revista "Novedades".*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 9.909. Votants: 7.247. % Participants: 73,13. % Abstenció: 26,87 (44).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Miquel Colom Cardany	Lliga Regionalista *		4.031	55,62	40,68
Francesc de P. Maristany (45)	UMN (maurista)		3.098	42,74	31,26
Eugeni d'Ors i Rovira (46)	republicà				

(44) *Les protestes del candidat vençut per compra de vots i coaccions, sobretot del president de la Diputació i de l'alcalde de Valls, foren desestimades pel Tribunal Suprem.*

(45) *Fill del comte de Lavern.*

(46) *Es retirà a darrera hora.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.285. Votants: 6.650. % Participants: 64,65. % Abstenció: 35,35 (47).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Lluís Figuerola i Marià (48)	republicà autonomista	*	3.392	51,00	32,98
José L. Pascual de Zulueta (49)	datista		3.258	49,00	31,67
Francesc Rosell i Jané (50)	federal				

(47) *Després de greus incidents en l'escrutini del districte, i a manca de l'acta de Santa Perpètua, la Junta Provincial del Cens, sense proclamar diputat a ningú, elevà el cas al Tribunal Suprem, el qual, després de diverses gestions i verificacions, proclamà els resultats aquí reproduïts.*

(48) *Amb el suport del PRR.*

(49) *Amb el suport del govern i sota el nom de Candidatura de Coaligación Social de la Producción.*

(50) *Metge, president del Centre Federal de Barcelona.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Elecció complementària

Cens electoral: 11.830. Votants: 5.493. % Participants: 46,43. % Abstenció: 53,57. Data de l'elecció: 13-XI-1921.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		5.429	98,83	45,89
Carles Crehuet i Roig	liberal		23	0,41	0,19
Blancs			41	0,74	0,34

ELECCIONS DEL 29 D'ABRIL DE 1923

CIRCUMSCRIPCIÓ DE BARCELONA

Cens electoral: 160.091. Votants: 60.462. % Participants: 33,77. % Abstenció: 62,23 (1).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Francesc Cambó i Batlle	Lliga Regionalista	*	19.267		
Antoni Martínez i Domingo	»	*	19.508		
Pere Rahola i Molinas	»	*	19.000		
Magí Morera i Galícia	»	*	18.499		
Narcís Batlle i Baró	jaumí (Lliga)	*	16.856	30,80	11,63
Alejandro Lerroux García	PRR	*	17.177		
Emiliano Iglesias Ambrosio	PRR	*	15.491	27,01	10,20
Antonio Rovira i Virgili	Acció Catalana		15.163	25,08	9,47
Manuel Serra i Moret	PSOE		3.391		
Joan Salas Anton	PSOE		3.107	5,37	2,03
Josep Vilalta i Comes	Cambrà				
Frederic Schwartz i Luna (2)	de Llogaters		3.115	5,15	1,94
Blancs	liberal		2.269	3,75	1,42
			1.706	2,82	1,06

- (1) *La protesta de Rovira i Virgili sobre la falsetat de l'acta de diverses seccions del districte VII fou rebutjada pel Tribunal Suprem. El diputat J. Serradell defensà al Congrés l'elecció d'en Rovira, tot atacant la Lliga; intervingueren Ventosa, Trias de Bes, Saborit, i finalment el dictamen del Suprem fou aprovat en votació nominal.*
- (2) *Cap provincial del Partit Liberal.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

Cens electoral: 11.281. Votants: 8.456. % Participants: 75,75. % Abstenció: 24,25 (3).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Santiago Güell i López, baró de Güell	FMA	*	4.333	50,70	38,40
Josep Maria Milà i Camps	UMN		4.106	48,04	36,39
Lluís Sisquella i Oriol (4)	PRR				

- (3) *Protesta general d'en Milà i Camps per compra de vots; el Tribunal Suprem la desestimà.*
- (4) *Secretari de la Federación Regional de Juventudes Radicales.*

DISTRICTE: BERGA

Cens electoral: 11.132. Votants: 8.047. % Participants: 72,28. % Abstenció: 27,72.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Joan Palà i Claret (5)	independent	*	4.457	55,38	40,03
Josep Vidal i Tarragó	Lliga Regionalista		3.565	44,30	32,02

(5) *Patrocinat per la UMN.***DISTRICTE: CASTELLTERÇOL**

Cens electoral: 8.146. Votants: 5.197. % Participants: 63,79. % Abstenció: 36,21.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Ramon Albó i Martí	Lliga Regionalista	*	5.197	100	63,79
Miquel Salellas i Ferrer (6)	UMN (mellista)				

(6) *Presentat només per a evitar l'aplicació de l'article 29.***DISTRICTE: GRANOLLERS**

Cens electoral: 17.659. Votants: 11.473. % Participants: 64,97. % Abstenció: 35,03 (7).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Josep M. ^a Trías de Bes	Lliga Regionalista	*	5.896	51,39	33,38
Francesc Torras i Villà (8)	monàrquic albista		5.577	48,61	31,58

(7) *Nombroses i violentes protestes del candidat vençut, que denuncià el robatori de diverses actes, substituïdes per plecs en blanc. El Tribunal Suprem dictaminà la nullitat de l'elecció i una nova convocatòria al districte, i així fou aprovat pel Congrés.*(8) *Amb el suport dels radicals i d'alguns republicans nacionalistes.***DISTRICTE: IGUALADA**

Cens electoral: 10.033. Votants: 5.277. % Participants: 52,59. % Abstenció: 47,41.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Manuel M. Girona i Fernández Maqueira	monàrquic independent	*	5.277	100	52,59
José Ruiz Casamitjana (9)	independent de dreta				

(9) *Amb el suport de les entitats econòmiques (Foment del Treball, Federació Patronal, Lliga de Defensa Industrial, etc...); es retirà a darrera hora.*

DISTRICTE: MANRESA

Cens electoral: 16.313. Votants: 8.706. % Participants: 53,36. % Abstenció: 46,64 (10).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Josep Creixell i Iglesias Antoni Botifull i Font	Lliga Regionalista * ?		8.375	96,19	51,32

(10) *Els republicans del districte decidiren abstenir-se.*

DISTRICTE: MATARÓ

Cens electoral: 12.536. Votants: 7.232. % Participants: 57,68. % Abstenció: 42,32.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Lluís Moret i Català	liberal				
	romanonista	*	4.959	68,57	39,55
Antoni Marfà i Serra (11)	nacionalista		1.840	25,44	14,67
Joaquim Escofet i Cuscó	republicà		459	6,34	3,66

(11) *President de la Joventut Nacionalista de Mataró.*

DISTRICTE: SABADELL

Cens electoral: 12.439. Votants: 7.871. % Participants: 63,27. % Abstenció: 36,73 (12).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Lluís Companys i Jover (13)	PRC	*	4.792	60,88	38,52
Pere Pascual i Salichs (14)	nacionalista		2.644	33,59	21,25

(12) *Hom repartí i votà algunes candidatures amb el nom «Jordi Català Independent».*

(13) *Amb el suport de tots els republicans, PRR inclòs.*

(14) *Ex-alcalde de Sabadell. Tenia el suport de l'Acadèmia Catòlica i elements vinculats a Acció Catalana i a la Lliga.*

DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT

Cens electoral: 13.727. Votants: 8.149. % Participants: 59,36. % Abstenció: 40,64.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Antoni Miracle i Mercader (15)	Lliga Regionalista *		4.381	53,76	31,91
Pedro Álvarez Gonzalvo (16)	liberal		3.588	44,02	26,13
Antoni Serra i Cañameras (17)	nacionalista republicà		76	0,93	0,55

(15) *Amb el suport d'Acció Catalana.*

(16) *Amb el suport de la Unió Republicana del districte, rabassaires i altres forces.*

(17) *El candidat fou agredit a trets i pedrades en entrar al poble de Piera, el 26 d'abril. Havia estat radical.*

DISTRICTE: TERRASSA

Cens electoral: 10.949. Votants: 8.268. % Participants: 75,51. % Abstenció: 24,49.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Domènec Palet i Barba (18)	republicà nacionalista	*	4.359	52,72	39,81
Joan Marcet i Palet (19)	liberal-UMN		3.827	46,28	34,95

(18) *Amb el suport de la Lliga i de tots els republicans.*

(19) *Amb el suport dels elements salistes —A. Sala ja era senador— del Centre Terrassenc. Era banquer.*

DISTRICTE: VIC

Cens electoral: 10.817. Votants: 5.170. % Participants: 47,79. % Abstenció: 52,21.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Albert Rusiñol i Prats Bartomeu Trias i Comas (20) Ramon Vilaplana i Forcada	Lliga Regionalista * jaumí regionalista independent		4.731	91,50	43,73

(20) *Trias i Vilaplana es retiraren a darrera hora per tal d'evitar una lluita econòmicament onerosa entre afins, i hom decidí presentar un tercer candidat, únic, amb el suport de la lliga i dels jaumins.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDEÈS

Cens electoral: 11.340. Votants: 8.158. % Participants: 71,94. % Abstenció: 28,06 (21).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Enric Ràfols i Martí (22)	Lliga Regionalista *		3.527	43,23	31,10
Josep Zulueta i Gomis	reformista		2.829	34,67	24,94
Joan Casanovas i Maristany (23)	nacionalista republicà		1.774	21,74	15,64

(21) *Protestes de Zulueta per abusos i coaccions en diversos pobles (Fontrubi, Mediona, Sant Martí Sarroca, Sant Pere de Riudevilles, Torrelles de Foix, Santa Margarida, Monjos i Vilafranca); el Tribunal Suprem no les considerarà provades.*

(22) *Diputat provincial.*

(23) *Diputat provincial.*

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

Cens electoral: 11.984. Votants: 7.098. % Participants: 59,22. % Abstenció: 40,78 (24).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Josep Bertran i Musitu	Lliga Regionalista *		3.909	55,07	32,61
Joan Ventosa i Roig (25)	republicà federal		3.124	44,01	26,06

(24) *Protestes del perdedor per coaccions i compra de vots, que el Tribunal Suprem desestimà.*

(25) *Amb el suport de totes les esquerres, de la Unió de Rabassaires i, segons algunes versions, de la UMN.*

PROVÍNCIA DE GIRONA

DISTRICTE: GIRONA

Cens electoral: 11.653. Votants: 7.553. % Participants: 64,81. % Abstenció: 35,19 (26).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Narcís Pla i Deniel	independent catalanista	*	4.361	57,73	37,42
Joan Lladó i Vallès (27)	reformista		2.772	36,70	23,78
Ramon Noguer i Comet (28)	republicà federal				
Altres			1	0,01	—
Blancs o nuls			269	3,56	2,30

(26) *Les protestes del candidat vençut foren desestimades pel Tribunal Suprem.*

(27) *Amb el suport d'elements republicans, per bé que el Centre d'Unió Republicana hagi acordat l'abstenció. Té també el suport de la UMN i, en general, de les forces dinàstiques.*

(28) *Es retirà.*

DISTRICTE: LA BISBAL

Cens electoral: 13.738. Votants: 9.359. % Participants: 68,12. % Abstenció: 31,88 (29).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Salvador Albert i Pey (30)	nacionalista republicà	*	5.364	57,31	39,04
José Segura y Solsona (31)	UMN liberal albista		3.906	41,73	28,43
Altres			2	0,02	0,01
Blancs o nuls			87	0,92	0,59

(29) *Fou trencada una urna a Begur.*

(30) *Amb el suport de la Lliga.*

(31) *Comerciant de confeccions, alcoholer i advocat.*

DISTRICTE: FIGUERES

Cens electoral: 9.136. Votants: 6.663. % Participants: 72,93. % Abstenció: 27,07 (32).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Manuel Rius i Rius, marquès d'Olèrdola	liberal albista	*	3.476	52,16	38,04
Albert de Quintana i de León (33)	UMN nacionalista republicà		3.079	46,21	33,70
Altres			6	0,09	0,06
Blancs o nuls			102	1,53	1,11

(32) *L'Ajuntament de Figueres presentà querella contra el Governador civil pels abusos comesos pels agents de l'autoritat en contra dels republicans, al llarg de la jornada electoral. Segons la premsa republicana, les tupinades, compres de vots, etc..., sota la protecció policial i per ordre del governador, assoliren extrems increïbles. Les protestes del candidat republicà per coaccions i suborns foren, tanmateix, desestimades pel Tribunal Suprem.*

(33) *Advocat de Girona i diputat de la Mancomunitat. Amb el suport de la Lliga.*

DISTRICTE: OLOT.

Cens electoral: 8.469. Votants: 5.276. % Participants: 62,29. % Abstenció: 37,71 (34).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Ignasi de Ventós i Mir (35)	Lliga Regionalista	*	3.537	67,03	41,76
Adolf Puig i Ravenga	UMN (Concentració Olotense)		1.683	31,89	19,87
Altres			6	0,11	0,07
Blancs o nuls			128	2,42	1,51

(34) *Foren trencades urnes al districte II d'Olot, a Sant Feliu de Pallerols i a Besalú; el perdedor protestà per compra de vots, però el Tribunal Suprem donà per bona l'elecció.*

(35) *Propietari; ex-carlí.*

DISTRICTE: PUIGCERDA

Cens electoral: 10.454. Votants: 7.734. % Participants: 73,98. % Abstenció: 26,02 (36).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Joan Dagàs i Puigbó	reformista	*	3.889	50,28	37,20
Eusebi Bertrand i Serra	Lliga Regionalista		3.787	48,96	36,22
Altres			4	0,05	0,03
Blancs o nuls			27	0,34	0,25

(36) *Hom denuncià greus arbitriarietats dels delegats governatius en favor del candidat reformista, però el Tribunal Suprem les considerà improvades.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

Cens electoral: 8.853. Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	art 29		

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

Cens electoral: 10.736. Votants: 8.669. % Participants: 80,74. % Abstenció: 19,26 (37).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Juli Fournier i Cuadros	UMN (conservador)	*	4.349	50,16	40,50
Lluís Puig de la Bellacasa i Déu	Lliga Regionalista		4.268	49,23	39,75
Altres			2	0,02	0,01
Blancs o nuls			44	0,42	0,34

(37) *Protestes del perdedor, que foren desestimades pel Tribunal Suprem i pel Congrés, malgrat el llarg debat promogut per Joan Ventosa.*

DISTRICTE: VILADEMULS

Cens electoral: 8.895. Votants: 4.985. % Participants: 56,04. % Abstenció: 43,96.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Narcís Pla i Carreras (38)	Lliga Regionalista	*	4.028	80,80	45,28
Darús Romeu i Freixa, baró de Viver	UMN		730	14,64	8,20
Altres			28	0,56	0,31
Blancs o nuls			198	3,97	2,22

(38) *Fill de Narcís Pla i Deniel i nebot de Damià Mateu i Bisa.*

PROVÍNCIA DE LLEIDA

DISTRICTE: LLEIDA

Cens electoral: 13.891. Votants: 9.420. % Participants: 67,81. % Abstenció: 32,19 (39).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Joaquim Dualde i Gómez (40)	reformista		4.686	49,75	33,73
Manuel Florensa i Farré (41)	«Acción Leridana»		4.734	50,25	34,07

(39) *Degut a irregularitats en les actes de Belianes, Lleida (diverses seccions dels districtes I, II, III i IV), Vilanova de la Barca i altres indrets, el Tribunal Suprem atribuí 4.840 vots a J. Dualde, i 4.832 a M. Florensa, i proposà, doncs, la proclamació del primer com a diputat; malgrat la intervenció en contra de S. Canals, el dictamen fou aprovat pel Congrés el 7 de juny.*

(40) *Amb el suport de la Joventut Republicana i dels liberals ageletistes. Era catedràtic d'Universitat.*

(41) *Amb el suport bàsic de la Lliga, però també dels radicals d'Estadella, liberals d'en Serradell-Riu, mellistes i integristes. Havia estat governador civil de Logroño.*

DISTRICTE: BALAGUER

Cens electoral: 12.562. Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Felip Rodés i Baldrich	independent (Lliga)	*	art. 29		

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

Cens electoral: 12.667. Votants: . % Participants: . % Abstenció: .

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Francesc Macià i Llussà	nacionalista	*	art. 29		

DISTRICTE: CERVERA

Cens electoral: 10.408. Votants: 7.844. % Participants: 75,37. % Abstenció: 24,63 (42).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Josep Matheu i Ferrer (43)	Lliga Regionalista	*	4.720	60,18	45,34
José Alonso Martínez Beá (44)	romanonista liberal		3.124	39,82	30,01

(42) *El candidat vençut denuncià coaccions i suborns massius, que el Tribunal Suprem reconegué, tot proposant la nullitat i la suspensió de la representació parlamentària del districte; així fou aprovat pel Congrés en la sessió del 6 de juny.*

(43) *Ex-liberal i ex-governador de Girona.*

(44) *Nebot del comte de Romanones.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

Cens electoral: 7.320. Votants: 4.415. % Participants: 60,31. % Abstenció: 39,69.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Joan Serradell i Farràs	liberal (albista)	*	3.828	86,70	52,29
Santiago Estapé i Pagès (45)	Lliga Regionalista		29	0,65	0,39

(45) *Es retirà a darrera hora; comptava, en principi, amb el suport dels liberals riuistes.*

DISTRICTE: SOLSONA

Cens electoral: 8.944. Votants: 7.515. % Participants: 84,02. % Abstenció: 15,98 (46).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Eduard Aunós i Pérez	Lliga Regionalista	*	4.461	59,36	49,87
Antoni Gabarró i Torres (47)	independent		3.054	40,64	34,14

(46) *Havent sol·licitat el perdedor la revisió de l'expedient per compra de vots massiva, el Tribunal Suprem proposà la nul·litat de l'elecció i la suspensió del dret de representació del districte. Al Congrés, Aunós acusà la Lliga d'haver promogut ambdues candidatures per tal d'assegurar-se el triomf, i féu pública la seva sortida del partit. El dictamen del Suprem fou aprovat el 6 de juny.*

(47) *Ex-membre de la Lliga, comptava amb el suport dels seguidors d'en Felip Rodés, però també, oficiosament, de la Lliga.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

Cens electoral: 8.260. Votants: .% Participants: .% Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Emili Riu i Periquet (48)	albista liberal	*	art. 29		

(48) *Ex-sots-secretari d'Hisenda.*

DISTRICTE: TREMP

Cens electoral: 7.478. Votants: .% Participants: .% Abstenció: .

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Daniel Riu i Periquet	albista liberal	*	art. 29		

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

CIRCUMSCRIPCIÓ DE TARRAGONA - REUS - FALSET

Districte: Tarragona - Reus - Falset. Cens electoral: 31.190. Votants: 15.156.
% Participants: 48,59. % Abstenció: 51,41.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Josep Nicolau i Sabater (49)	liberal	*	10.408	34,33	16,68
Julià Nougués i Subirà	republicà	*	8.304	27,39	13,31
Eduard Recasens i Mercadé	Lliga Regionalista	*	9.224	30,43	14,78
Josep Prat i Prats	?		364	1,20	0,58
Luis de Morenes y García-Alesson, marquès d'Argüeso (50)	conservador		369	1,21	0,59
Blancs			203	1,34	0,65
Perduts			619	4,08	1,98

(49) *Director general d'obres públiques.*

(50) *Es retirà per a presentar-se a les eleccions senatorials.*

DISTRICTE: GANDESA

Cens electoral: 12.614. Votants: 9.179. % Participants: 72,76. % Abstenció: 27,24 (51).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Carles Maristany i Benito	Lliga Regionalista	*	4.992	54,38	39,54
Joan Caballé i Goyeneche	PRR		4.169	45,41	33,05
Blancs			16	0,17	0,12
Perduts			2	0,02	0,01

(51) *El perdedor denuncià compra de vots i coaccions per part de la companyia ferroviària MZA, el Banc de Catalunya i altres entitats i persones, però el Tribunal Suprem rebutjà les protestes.*

DISTRICTE: ROQUETES

Cens electoral: 15.293. Votants: 8.539. % Participants: 55,83. % Abstenció: 44,17.

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vots</i>	<i>% cens</i>
Manuel Kindelán y de la Torre	liberal	*	6.306	73,84	41,23
Josep Berenguer i Clos	republicà		643	7,49	4,18
Tomàs d'A. Pou de Foxà	Lliga Regionalista		1.560	17,63	9,84
Blancs			30	0,26	0,15
Perduts			2	0,01	—

DISTRICTE: TORTOSA

Cens electoral: 14.252. Votants: 8.805. % Participants: 61,78. % Abstenció: 32,22 (52).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Marcellí Domingo i Sanjuán	republicà (BRA)	*	4.432	50,33	31,09
José Martínez Villar (53)	conservador		1.194	13,56	8,37
Valentín González Bárcena	liberal garciaprietista		3.142	35,68	22,04
Blancs			28	0,30	0,18
Perduts			9	0,07	0,04

(52) *Protestes del candidat liberal per coaccions i violències; el Tribunal Suprem les desestimà.*

(53) *Amb el suport dels tradicionalistes.*

DISTRICTE: VALLS

Cens electoral: 9.897. Votants: 6.044. % Participants: 61,06. % Abstenció: 38,94 (54).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Albert Dasca i Boada (55)	liberal albista	*	4.073	67,38	41,15
Pau Robert i Rabadà (56)	republicà nacionalista		1.825	30,19	18,43
Tomàs Mallol i Bosch (57)	Lliga Regionalista				
Blancs			75	1,19	0,72
Perduts			71	1,05	0,64

(54) *Protestes del candidat vençut per coaccions i compra de vots, que el Tribunal Suprem desestimà.*

(56) *Diputat provincial.*

(55) *Propietari i fabricant*

(57) *Es retirà per enfermetat.*

DISTRICTE: VENDRELL

Cens electoral: 10.475. Votants: 8.312. % Participants: 79,35. % Abstenció: 20,65 (58).

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vots	% cens
Lluís Plandiura i Pou (59)	liberal romanonista		4.351	52,34	41,53
Lluís Figuerola i Marià	republicà autonomista		3.941	47,41	37,62
Blancs			10	0,12	0,09
Perduts			10	0,12	0,09

(58) *Protestes del perdedor per compra de vots, que el Tribunal Suprem desestimà.*

(59) *Comerciant; Comissari Regi de Belles Arts.*

PROVÍNCIA DE BARCELONA

DISTRICTE: GRANOLLERS

Elecció complementària

Cens electoral: 17.659. Data de l'elecció: 26-VIII-1923 (60).

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Francesc Torras i Villà (61)	liberal				
Josep M. ^a Trias de Bes (62)	Lliga Regionalista				

(60) *La Junta Provincial del Cens no proclamà diputat, i es limità a expedir certificacions dels vots obtinguts pels candidats, elevant el plet al Tribunal Suprem; aquest no tingué ocasió de dictaminar degut a l'immediat adveniment de la Dictadura.*

(61) *Amb el suport del PRR.*

(62) *Amb el suport dels jaumins, Acció Catalana i elements catòlics.*

Apèndix 3:
Diputats a Corts elegits a Catalunya
entre 1868 i 1899

Prèviament a qualsevol altre tipus d'explicació, s'han de deixar clars els postulats que conformen aquest apèndix. Com el títol ja avança, es pretén únicament posar a disposició dels estudiosos una primera base documental, a partir de la qual desenvolupar posteriorment estudis més amplis i aprofundits sobre les eleccions efectuades a Catalunya des de l'inici dels sexenni revolucionari fins als comicis de 1899, darrers dels celebrats durant el segle XIX. L'aportació de dades resta limitada a una relació nominal dels diputats a Corts, acompanyada —sempre que ha estat possible— del cens, votants i vots dels guanyadors en cada un dels districtes de Catalunya. El motiu pel que no s'expressen amb detall i sistemàticament els resultats complets per cada elecció i per cada districte imposa parlar de la font que ha fet viable aquesta recopilació.

A l'Arxiu del Congrés de Diputats de Madrid hi ha recollida informació relacionada amb tots els escrutinis celebrats a partir de 1810. Aquest material es troba organitzat per cada legislatura en dos tipus de registres: un, nominal, que relaciona alfabèticament els diputats amb expressió del seu domicili a Madrid i, només per alguns anys de la primera meitat de segle, de la seva professió; l'altre, és un registre territorial que divideix les províncies d'Espanya en districtes electorals i assenyala per cadascun el propietari de l'acta (1). Des de 1891 hi apareix habitualment el nombre d'electors, votants i vots dels guanyadors, xifres que abans d'aquesta data es registraven d'una manera molt assistemàtica. També s'hi especifica qualsevol canvi que s'esdevingués durant la legislatura en l'atribució de l'escó parlamentari: casos de renúncia, incompatibilitat, mort, anul·lació de la votació, etc. i els resultats de les eleccions parcials, cas que se'n convoquessin.

Aquest recull de dades s'ha d'entendre com un complement als estudis que sobre el comportament electoral dels catalans s'han realitzat, i s'estan desenvolupant (2), a fi i efecte de contribuir a bastir la història político-electoral de Catalunya durant els segles XIX i XX.

(1) De 1810 a 1823, Catalunya forma una única circumscripció electoral. A partir de 1833, a l'entrar en vigor la nova divisió provincial, també es dividí el Principat en diverses demarcacions electorals.

(2) Existeix una ressenya força completa — tant per Catalunya com per la resta de l'Estat espanyol — dels estudis existents sobre eleccions de la Monarquia i la II República, elaborada pel professor de la Universitat Autònoma de Barcelona Borja de Riquer «*La sociología electoral de la monarquía y de la segunda República española*» amb motiu del simposi «*Desarrollo regional, nacionalismos y regionalismos en España*», celebrat a Bad Homburg, 26-28 de juny de 1980.

Si es comença amb les eleccions a Corts Constituents de 1869 —primeres on es practicà el sufragi universal— és perquè es considera que amb la revolució de setembre de 1868 s'inicià la conformació del marc històric-electoral en què es mourà l'Estat liberal espanyol fins arribar a la gran crisi de la II República.

Durant aquest període històric, de més de mig segle de durada, l'Estat adoptarà diverses formes polítiques i cada canvi polític anirà acompanyat d'una variació en la pràctica del sufragi: d'una primera fase amb sufragi universal —Govern Provisional, Monarquia Constitucional d'Amadeu I i Primera República es passarà, amb la restauració de la Monarquia alfoncina, per uns anys de sufragi restringit a persones de cert poder econòmic o bé d'alguna mena de representativitat institucional (1879-1886), per tornar de bell nou al sufragi «universal» controlat pel caciquisme i mediatitzat pels interessos de la classe que estava en el poder entre 1891 i 1923. Durant l'interval primorriverista s'intentarà fer arrelar un tipus de sufragi corporatiu que desapareixerà en acabar el període d'excepció de la Dictadura per donar pas, amb la proclamació de la II República, a intents de pràctica electoral democràtica.

Tant qualitativa com quantitativament, els estudis circumscrits als comicis celebrats durant el segle XX fets fins ara, són més abundants que els desenvolupats sobre el segle XIX. Aquesta situació, penso que justifica qualsevol aportació informativa sobre el tema malgrat que sigui —com així passa en el cas que aquí es comenta— fragmentada i incompleta.

El fet d'haver investigat, en aquest treball que presentem, la problemàtica electoral catalana i l'haver comprovat les dificultats que s'han de salvar per a localitzar —i no sempre la recerca té un final feliç— el material bàsic amb el qual treballar, em porta a creure que tenir a mà una certa documentació sobre un fet històric concret, ajuda i anima a prosseguir-ne l'anàlisi. Crec que es podrà arribar a reconstruir el passat electoral català, del període delimitat en aquest apèndix, si es supleixen les limitacions de les dades inicials que figuren als quadres que adjunto, a base d'una exploració minuciosa d'altres fonts d'investigació, tal com s'ha fet pels anys 1901-1923 (3).

Malgrat que no entraré en l'anàlisi dels esmentats quadres de resultats, perquè no és aquest l'objectiu pretès, he reestructurat la seva presentació per tal de fer més suggerent la seva lectura. Per això, en lloc de reproduir cada província amb els seus corresponents distric-

En el cas de la província de Tarragona hi ha la Tesi Doctoral de Joaquim Molins presentada l'octubre de 1981 a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona sota el títol «*Elecciones y partidos en Tarragona (1910-1936)*». Pel que fa a la província de Lleida, Conxita Mir està per finalitzar la seva Tesi Doctoral sobre les eleccions del període 1890-1936. Desconec si sobre les eleccions de la Monarquia a la província de Barcelona s'està fent algun treball, però sí tinc notícies d'algunes investigacions que s'estan realitzant a la Universitat Autònoma de Barcelona sobre les eleccions de l'època republicana.

(3) Sobre la recerca de material pel període 1901-1923, vegeu el pròleg del present llibre.

tes, he optat per reunir en un únic bloc totes les dades disponibles per cada un dels districtes. Considero que d'aquesta manera és més fàcil de fer-se una idea global sobre quina ha estat l'evolució político-electoral de cada demarcació, en el sentit de copsar —i per posar alguns exemples— allò que es reflecteix a l'acta si aquesta és propietat exclusiva d'un diputat o d'una família —com Granollers, Vilanova i la Geltrú, Cervera, La Seu d'Urgell, Vilademuls, etc., representats durant una sèrie, força nombrosa, de legislatures pel mateix diputat— i quan s'inicià aquesta implantació personal. Ensenms, i amb totes les reserves que les xifres ens han de merèixer, donada la més que dubtosa fiabilitat dels escrutinis de la Restauració, també es pot arribar a establir si l'elecció fou disputada o no a base de comparar els votants del districte i els vots obtinguts pel guanyador. Alhora, el percentatge de vots sobre el cens permet esbrinar quina era la representativitat dels elegits; fins i tot serà possible capir si s'ha dibuixat una coherència de comportament en cada districte concatenant els distints blocs d'eleccions.

Tot i que els quadres que es presenten no són de difícil lectura, els precediré d'un breu comentari que, a més de facilitar-ne la interpretació, em permetrà remarcar alguns dels canvis operats en la pròpia mecànica electoral i en els límits geogràfics de les demarcacions: circumscripcions i districtes electorals.

La data de celebració de cada votació —primera columna dels quadres— va acompanyada de les inicials corresponents al govern que convocava l'elecció.

Durant el període d'interinitat obert per la revolució del 1868 i acabat el 2-I-1871 amb la proclamació del rei Amadeu I d'Espanya, es portà a terme una sola elecció, a Corts Constituents, convocada pel Govern Provisional (G. P.) i efectuada, per sufragi universal els dies 15, 16, 17 i 18 de gener de 1869. Catalunya estava dividida en 9 circumscripcions que elegien un total de 37 diputats: 6 a Barcelona, 5 a Manresa, 5 a Vic, 4 a Girona, 3 a Olot, 4 a Tarragona, 3 a Tortosa, 4 a Lleida i 3 a La Seu d'Urgell.

En la breu monarquia d'Amadeu I —Monarquia Constitucional (M. C.), on el rei fou elegit per les Corts Constituents de 1869— el cos electoral fou cridat 3 vegades a les urnes. Abans de la primera votació s'establí, com a conseqüència de l'aprovació de la llei electoral de 20-VIII-1870, una nova divisió electoral (4). Les circumscripcions foren transformades en districtes seguint un criteri de proporcionalitat amb la població i prenent com a base la divisió en partits judicials. El desig de neutralitzar i reduir la força de l'oposició al règim —carlisme i republicanisme— a partir de separar zones d'una mateixa influència ideològica, i obligar-la així a desenvolupar una activitat electoral fragmentada, sembla ésser pretensió bàsica de la nova normativa (5). Barcelona va romandre com a circums-

(4) Vegeu Llei de divisió electoral de 1-I-1871.

(5) Tret del cas de Girona, estudiat per la professora Rosa Virós en la seva Tesi Doctoral (inèdita) «*El comportamiento electoral de los municipios de la*

cripció electoral però limitada exclusivament a l'àmbit territorial de la ciutat que, alhora, es dividí en 5 districtes uninominals. Mentre, la província es dividia en 13 districtes de diputat únic: Arenys, Berga, Castellterçol, Gràcia, Granollers, Igualada, Manresa, Mataró, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vic, Vilafranca i Vilanova i la Geltrú. Manresa i Vic desapareixien com a circumscripcions amb més d'un candidat. En total, a la província de Barcelona s'elegien 18 diputats, dos més que l'any 1869.

Les províncies de Girona, Tarragona i Lleida es convertiren en demarcacions amb 8 districtes uninominals. Els de Girona foren La Bisbal, Figueres, Girona, Olot, Puigcerdà, Santa Coloma de Farners, Torroella de Montgrí i Vilademuls. La divisió de Tarragona restà així: Falset, Gandesa, Reus, Roquetes, Tarragona, Tortosa, Valls i El Vendrell. Els districtes lleidatans foren Balaguer, Les Borges Blanques, Cervera, Lleida, La Seu d'Urgell, Solsona, Sort-Viella i Tremp. Les tres províncies guanyaren un diputat cadascuna — 8 contra 7 — respecte el 1869.

Si la dinastia de la casa de Savoia no aconseguí establir-se, la República que la rellevà no gaudí de millor sort. Des de l'abdicació d'Amadeu I — 11-II-1873 — fins el retorn a la Monarquia borbònica a finals de 1874, la I República va viure sotmesa a una acusada inestabilitat política. Les úniques eleccions que aquest règim convocà, celebrades els dies 10, 11, 12 i 13 de maig, prengueren caràcter de constituents, doncs es pretenia delegar en les futures Corts la decisió sobre la forma política que hauria d'adoptar l'Estat: República Federal o República Unitària. En tant que la distribució dels districtes electorals restava invariable, el cos electoral s'incrementà amb la concessió del dret de vot als homes majors de 21 anys.

Amb el pronunciament del general Martínez Campos es posà fi formalment a una República que no aconseguí convertir-se ni en federal ni en unitària. Hom coneix la nova etapa històrica que s'estrenà amb la proclamació d'Alfons XII amb la denominació de Restauració Monàrquica. Entre 1874 i 1899 es celebraren 10 eleccions mitjançant dos tipus de sufragi: universal per a la votació de gener de 1876, censitari per les eleccions compreses entre 1879 i 1886, i altra vegada universal per les cinc consultes restants.

Les primeres eleccions de la monarquia restaurada, tot i celebrar-se sota la llei electoral de 1870 que proclamava el sufragi universal, no deixaren d'ésser una ficció democràtica comandada per Cánovas del Castillo, home fort del nou règim, per tal de procurar-se el revestiment legal necessari per a iniciar l'operació de consolidació de la Monarquia.

Les Corts sorgides d'aquests comicis elaboraren una nova Constitució que suprimí les conquestes democràtiques del 1869: sufragi universal,

província de Gerona en las elecciones para diputados a Cortes durante la II República española. Una aproximación a su base social y económica». Universidad de Barcelona. Facultat de Dret 1975, no conec cap altre intent encaminat a mesurar la influència en la divisió electoral de la llei de 1871.

llibertat de premsa, d'associació, de culte, etc. Però Cánovas va tenir prou habilitat política per evitar que la recuperació d'aquests principis abolits fos aspiració integrada exclusivament per les forces antidinàstiques. En aquest sentit, promou un entesa entre el seu partit — «liberal-conservador» — que assumiria el paper d'immobilista i els «liberals constitucionalistes» de Sagasta que, a partir d'acceptar el nou ordre constitucional de 1876, s'alçaren en defensors oficials de les llibertats suprimides.

La fórmula canovista de canviar el govern conservador per un altre de liberal, o a l'inrevés, cada vegada que hi hagués una crisi de govern difícil de salvar — i convocar seguidament eleccions que procuressin una còmoda majoria parlamentària al nou gabinet — substituirà a la tècnica del pronunciament militar, tan emprada en èpoques anteriors. Aquest bipartidisme fou consagrat el 1885 amb «el Pacto del Pardo», encara que ja havia començat a funcionar uns quants anys abans (6).

A partir de la Constitució redactada per les Corts de 1876 es promulgà una nova llei electoral, la de 28-XII-1878, que instaurava el sufragi restringit amb criteri censitari per tal d'afavorir a terratinents i propietaris agrícoles enfront d'industrials, comerciants i classes populars. El 20-IV-1879 tingué lloc la primera votació així regulada. Aquestes eleccions convocades, a igual que les anteriors, pel partit conservador estaven encaminades a afermar sòlidament el sistema canovista abans de començar a practicar el tornisme governamental.

Durant el govern liberal de 1886-1890 — únic que quasi arribà a complir el període de cinc anys de legislatura assenyalat per la Constitució abans de procedir a convocar noves eleccions— s'aprovà la llei electoral de 28-VI-1890 que, tot i ésser obra dels liberals, fou respectada pels conservadors en produir-se el canvi de torn. Aquesta llei restablia el sufragi universal i en conseqüència obria una nova conjuntura política que, ja des de les eleccions de 1891, anirà diferenciant les característiques de la «normalitat» monàrquica pactada anys endarrera per les dues forces governamentals.

Les demarcacions electorals de Barcelona foren les úniques que veieren modificats, lleugerament, els seus límits. La ciutat de Barcelona deixà, des de 1879, d'estar dividida en districtes uninominals, però conservà el mateix nombre de diputats que, fins 1898, continuen essent cinc per convertir-se en 7 el 1899. La província incorporà a la seva llista de districtes el de Sabadell el 1891 i deixà de comptar, amb el de Gràcia el 1899, que es fusionà amb la ciutat de Barcelona. Ni Lleida, ni Girona sofriren cap modificació en les seves respectives demarcacions; per contra, a Tarragona es reconvertiren tres districtes uninominals en la circumscripció conjunta de Tarragona-Reus-Falset, amb tres diputats a elegir. Aquesta nova redistribució restà invariable fins el 1923.

(6) El canvi de torn queda reflectit, en el quadres de resultats, amb la primera lletra del partit que convocava la votació colocada justament després de la data de celebració de cada elecció.

Les xifres d'electors i de votants que acudien a les urnes, així com les de vots aconseguits pels candidats guanyadors, les trobarem expressades en els quadres de resultats sempre que la font original ho tingués recollit. Només en els casos que ha estat factible, he obtingut els percentatges de participació —columna posterior al nombre de votants— i els percentatges de vots sobre cens i sobre votants —columnes que segueixen a la **de vots absoluts del candidat guanyador**—. La manca d'exhaustivitat observable en la recopilació dels resultats és corregida a partir de la reimplantació del sufragi universal —concretament des de 1893—, que comportà necessàriament una reelaboració del cens i una major meticulositat a l'hora d'enviar les actes de votació al Congrés per part de les Juntes Provincials del Cens. Per consegüent, només pels anys compresos entre 1891-1899 s'han trobat dades completes per a tots els districtes. En canvi, la ciutat de Barcelona —lloc on l'elecció era més disputada per les pròpies característiques de gran centre polític— compta amb dades de cens, votants i vots per cada una de les 15 eleccions aquí ressenyades (7).

He considerat convenient acompanyar els valors absoluts de les xifres percentuals, ja que en posseir una expressivitat més gràfica permeten que, tant la proporció de vots respecte al cens —o la d'electors presumiblement representats pels candidats guanyadors— com la correlació de forces que s'endevina entre els diversos aspirants a una determinada acta —expressada pel percentatge de vots sobre el total de votants—, tinguin un valor comparatiu.

El fet d'indicar aquests valors relatius individualitzats per candidats pot semblar que resta importància a l'existència de candidatures de llista en aquelles circumscripcions més poblades com Barcelona i Tarragona. No obstant, dues circumstàncies justifiquen, al meu entendre, que no s'hagi fet una agrupació per candidatures: la legislació electoral vigent no reconeix en cap moment altra figura que la del candidat i malgrat ésser comú que la gent voti amb paperetes distribuïdes per les propies organitzacions polítiques, cada elector té llibertat per a confeccionar la seva pròpia llista de candidats. El que aquesta pràctica —«panachage»— estigui més o menys estesa, o la possible circulació de paperetes de vot impreses amb noms pertanyents a distintes candidatures, condueix a que no sempre els aspirants a la representació parlamentària d'una mateixa llista de partit o coalició obtinguin quantitats de vots tan aproximades com per a identificar la composició de les diverses candidatures enfrontades donant una simple ullada a l'escrutini. Per tant, i en el cas de pretendre estructurar un agrupament mecànic per partits o coalicions desconeixent les raons que el guiaren, s'hauria pogut caure en el perill d'incloure en una mateixa candidatura a dos adversaris polítics.

És la relació nominal dels diputats electes la part d'aquest apèndix que permet establir un lligam més directe amb l'estudi que sobre les

(7) Només falta, com a tot Catalunya, el nombre d'electors votants i vots pel 1891, any en què entrà en funcionament el nou cens electoral.

eleccions legislatives del període 1901-1923 s'ha desenvolupat en aquest llibre.

Els asteriscs situats al costat del nom d'alguns diputats són per a indicar les proclamacions per elecció parcial; al mateix temps, les notes que figuren a peu de pàgina expliquen les causes que motivaren cada canvi. Algunes de les raons que provocaren la necessitat de comicis complementaris són molt concises, però això és el resultat de la transcripció, gairebé literal, de les notes que constaven al llibre de registre dels resultats. Quant als títols nobiliaris, es fa una única constatació en la primera elecció que el diputat ennoblit obté l'acta, tot i que després la renovés diverses vegades pel mateix districte (8).

Resulta sorprenent el poc interès demostrat, tant per les Juntes d'Escrutini Provincials com pel Congrés de Diputats, en recollir junt amb el nom dels guanyadors la filiació política que lluien quan obtenien l'acta. Sembla ésser que els escons parlamentaris eren considerats més aviat propietat particular dels diputats més que no pas resultat d'una lluita entre formacions polítiques. El desig inicial de paliar aquesta llacuna informativa a base d'indicar la filiació dels diputats inequívocament pertanyents a un partit polític concret ha estat finalment rebutjat. No hauria estat difícil anotar la filiació dels prohoms més importants dels partits monàrquics o republicans que representaren a Corts algun dels districtes catalans; però ha estat impossible — sense una consulta sistemàtica de la premsa de l'època — establir quina era la filiació en cada legislatura de la gran majoria dels proclamats, especialment dels guanyadors dels districtes rurals, car hem comprovat pel període 1901-1923 que els canvis d'etiqueta política per part d'un mateix candidat — fins i tot en l'interval de temps que separa una elecció d'altra — són força freqüents. És per això que he decidit homogeneïtzar la presentació dels quadres i deixar a futures investigacions la tasca d'omplir aquest i d'altres buits ja assenyalats amb anterioritat (9).

Finalment, no vull acabar aquesta presentació sense referir-me a la possibilitat de què hi hagi errors en alguns noms i cognoms ressenyats ja que no sempre s'haurà donat solució encertada a les dificultats interpretatives de la grafia de la font documental manuscrita emprada.

(8) En aquest cas es troba Salvador Samà i Torrents, Marquès de Marianao (Gandesa), o bé Joaquim Escrivà de Romaní, Marquès de Monistrol i d'Aguilar (Olot)

(9) El segon cognom d'alguns diputats no figurava al registre del Congrés ni l'he pogut completar fent una primera consulta a la Gran Enciclopèdia Catalana. Malgrat que en la majoria dels casos això no té massa importància, n'hi ha d'altres en què es planteja un dubte entre dos possibles candidats. L'exemple més clar està en Robert Robert que surt el 1872 diputat per Granollers. És tracta de R. Robert Casacuberta o R. Robert i Surfís?

CIRCUMSCRIPCIÓ - BARCELONA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants %</i>			<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>				
15-18/I 1869 (G. P.)	52.098			Estanislau Figueras i de Moragas	27.392		52,57				
				Francesc Pi i Margall	27.372		52,53				
				Gonçal Serraclara i Costa	27.154		52,12				
				Joan Tutau i Vergés	27.151		52,11				
				Santiago Soler i Pla	27.056		51,93				
				Pau Alsina	26.386		50,64				
	14.296			<i>Elecció complementària (1)</i>							
				Josep Tomàs i Salvany	13.259		92,74				
	59.085 15.967 27,02			<i>Elecció complementària (2)</i>							
				Gonçal Serraclara i Costa	10.400	17,60	65,13				
8-11/3 1871 (M. C.)	8.840	3.617	40,91	I	Estanislau Figueras i de Moragas	1.772	20,04	48,99			
	6.291	1.895	30,12	II	Estanislau Figueras i de Moragas	1.553	24,68	30,12			
	10.541	4.777	45,31	III	Josep Ferrer i Vidal	2.214	21,00	46,34			
	10.244	4.202	41,01	IV	Francesc Pi i Margall	2.616	25,53	62,25			
	13.693	5.083	37,12	V	Blas Pierrard Alcedar	3.622	26,45	71,25			
	8.840 2.028 22,94			<i>Elecció complementària (3)</i>							
				I	Pere Collaso i Gil	2.011	22,74	99,16			
				7.768	2.159	27,79	II	Paciano Masadas	1.206	15,52	55,85
				10.541	2.847	27,00	III	Antoni Castells de Pons (4)	2.606	24,72	91,53
	13.492	1.674	12,40	IV	Blas Pierrard Alcedar	1.241	9,19	74,13			
3-6/IV 1872 (M.C.)	8.940	3.901	43,63	I	Tomàs Fàbregas	2.086	23,33	53,47			
	6.282	4.403	65,89	II	Estanislau Figueras i de Moragas	2.191	34,87	99,52			
	9.145	3.287	35,94	III	Rafael Boet	2.007	21,94	61,05			
	10.595	2.932	27,67	IV	Francesc Pi i Margall	2.234	21,08	76,19			
	14.502	3.932	27,11	V	Santiago Soler i Pla	2.947	20,32	74,94			
24-27/VIII 1872 (M. C.)	9.166	2.316	25,26	I	Tomàs Fàbregas	1.190	12,98	51,38			
	7.009	1.838	26,27	II	Estanislau Figueras i de Moragas	1.214	17,32	66,05			
	8.873	1.282	14,44	III	José M. ^a de Orense-Milán de Aragón y Herrero	1.121	12,63	87,44			
	10.636	1.584	14,89	IV	Francesc Pi i Margall	1.574	14,79	99,36			
	14.624	2.410	16,47	V	Santiago Soler i Pla	1.701	11,63	70,58			

10-13/V 1873 (R)	12.644 8.409 10.378 — 18.715	2.513 2.951 2.323 3.318 6.116	19,87 35,09 22,38 — 32,68	I Benito Arabio Torres II Estanislau Figueras i de Moragas III Josep Anselm Clavé i Camps IV Francesc Pi i Margall V Santiago Soler i Pla	1.669 2.943 2.020 3.303 5.298	13,19 34,99 19,46 — 28,30	66,41 99,72 86,95 99,54 86,62
20-23/I 1876 (C)	— 6.727 9.626 11.808 14.328	2.137 1.558 1.785 2.752 4.573	— 23,16 18,53 23,30 31,91	I Pere Collaso i Gil II Pere Bosch i Labrús III Francesc de P. Rius i Taulet IV Camil Fabra i Fontanills V Emilio Castelar y Ripoll	2.119 882 1.011 1.115 2.041	— 13,11 10,50 9,44 14,24	99,15 56,61 56,63 40,51 44,63
	9.249	—	—	<i>Elecció complementària (5)</i> II Joan Jover i Serra	2.954		—
20/IV 1879 (C)	10.348	2.944	28,44	Manuel Duran i Bas Frederic Nicolau Francesc López i Fabra Francesc de P. Rius i Taulet Emilio Castellar y Ripoll	1.314 1.269 1.049 954 898	44,63 43,10 35,63 32,40 30,50	55,96 54,04 44,67 40,63 38,24
20/VIII 1881 (L)	9.915	3.682	37,13	Teodor Badó i Sureda (6) Camil Fabra i Fontanills Antoni Roger i Vidal Emilio Castellar y Ripoll (7) Frederic Marcet	2.369 2.209 2.157 886 875	23,89 22,27 21,79 8,93 8,82	64,34 59,99 58,58 24,06 23,76
27/IV/1884 (C)	9.783	3.890	39,76	Manuel Duran i Bas Josep Sert Frederic Nicolau Teodor Baró i Sureda (8) Camil Fabra i Fontanills	2.739 2.503 2.494 1.221 1.161	27,99 25,58 25,49 12,48 11,40	70,41 64,34 64,11 31,38 29,84
4/IV/1886 (L)	9.614	2.209	22,97	Frederic Nicolau Josep Vilaseca i Mogas Frederic Marcet Camil Fabra i Fontanills (9) Joan Rossell i Rubert	956 953 869 837 752	9,94 9,92 9,03 8,70 7,82	43,27 43,14 39,29 37,89 34,04
1/II/1891 (C)	—	—	—	Josep Vilaseca i Mogas Josep M. ^a Planas i Casals Andreu de Gard i de Roselló Francesc Pi i Margall (10) Manuel Ruiz Zorrilla (11)	6.917 6.964 6.844 4.551 —		
5/III/1893 (L)	52.673	15.144	28,75	Francesc Pi i Margall (12) Joan Sol i Ortega Tiberio Avila Rodríguez Josep Comas i Masferrer (13) Joan Rossell i Rubert	6.425 6.404 6.016 5.485 5.446	12,19 12,15 11,42 10,41 10,33	42,42 42,28 39,72 36,21 35,96

12/IV/1896				Joan Coll i Pujol	14.371	24,31	66,33
(C)	59.094	21.663	36,65	Joan Puig i Saladrigas	13.919	23,55	64,29
				Joan Rossell i Rubert	13.629	23,06	62,91
				Joan B. Orriols i Comas	7.345	12,42	33,90
				Eduard Maluquer i de Tirrell	7.265	12,29	33,53
<hr/>							
27/III/1898				Josep Comas i Masferrer	12.879	23,65	74,39
(L)	54.456	17.312	31,80	Joan Rossell i Rubert	12.585	23,11	72,69
				Joan Puig i Saladrigas	12.274	22,53	70,89
				Joan Sol i Ortega	6.101	11,20	35,24
				Emili Junoy i Gelabert	5.590	10,26	32,28
<hr/>							
16/IV/1899				Joan Sol i Ortega	7.566	8,18	82,04
(C)	92.384	9.222	9,98	Eduard Maluquer i de Tirrell	7.109	7,69	77,00
				Joan Puig i Saladrigas	6.651	7,19	72,12
				Marquès de Soto Hermoso	6.477	7,00	70,23
				Joan Sallarés i Pla	6.296	6,81	68,27
				Ròmul Bosch i Alsina	5.560	6,01	60,29
				Josep Cucurella i Tost	5.558	6,01	60,26

- (1) *Estanislau Figueras va optar per l'acta de Tortosa; Juan Tutau per la de Girona; i, Gonçal Serraclara fou sentenciat per un Consell de Guerra, abans 13-I-1870, data en que la sentència pasa a les Corts.*
- (2) *L'acta no s'aprovà fins el 16-XII-1870.*
- (3) *Estanislau Figueres optà per Falset. Respecte a les altres substitucions, desconec els motius que van portar a celebrar eleccions complementàries.*
- (4) *A la sessió de 22-I-1872 es declarà incapacitat per exercir el càrrec.*
- (5) *Pere Bosch, optà per l'acta de Vic.*
- (6) *Sense especificar-ne les raons es declara la vacant a la sessió del 15-II-1883.*
- (7) *E. Castelar, optà per l'acta d'Osca.*
- (8) *Teodor Baró renuncià al càrrec a la sessió de 26-XIII-1885.*
- (9) *Camil Fabra, renuncià al càrrec a la sessió de 2-IV-1889.*
- (10) *Francesc Pi i Margall optà per l'acta de València.*
- (11) *Manuel Ruiz Zorrilla produí un vacant al no presentar la credencial de diputat. Així es reconegué a la sessió de 8-VI-1892.*
- (12) *Francesc Pi i Margall optà per l'acta de Madrid.*
- (13) *Josep Comas i Masferrer renuncià a l'acta per haver estat nomenat diputat provincial pel primer districte electoral de Barcelona.*

DISTRICTE: ARENYS DE MAR

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	5.923			Eusebi Pascual i Casas	3.003		50,70
3-6/IV/1872 (M. C.)	5.403			Josep de Ratés	2.732		50,56
24-27/VIII/1872 (M. C.)	2.364			Eusebi Pascual i Casas	2.363		99,95
10-13/V/1873 (R)	3.555			Eusebi Pascual i Casas	3.555		100
20-23/I/1876 (C)	6.653			Joaquim de Cabirol	4.436		66,57
20/IV/1879 (C)	1.301			Enrique de Orosco y de la Fuente	652		50,11
20/VIII/1881 (L)	1.281			Enrique de Orosco y de la Fuente	1.262		98,51
27/IV/1884 (C)	1.140			Antoni Borrell i Folch	1.121		
4/IV/1886 (L)	1.047			Enrique de Orosco y de la Fuente	669		63,89
1/II/1891 (C)				Enrique de Orosco y de la Fuente	2.975		
5/III/1893 (L)	9.533	6.398	67,11	Josep M. ^a Planas i Casals	3.460	36,29	54,07
12/IV/1896 (C)	9.663	5.394	55,85	Josep M. ^a Planas i Casals	3.352	34,68	62,14
27/III/1898 (L)	9.642	6.295	65,28	Josep M. ^a Planas i Casals	3.776	39,16	59,98
16/IV/1899 (C)	9.643	3.944	40,90	Josep M. ^a Planas i Casals	3.926	40,71	99,54

DISTRICTE: BERGA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	7.242	4.683	64,66	Lluís Maria de Llauder i de Dalmases	4.538	62,66	96,90
3-6/IV/1872 (M. C.)		7.332		Ignasi de Sabater	3.804		51,88
24-27/VIII/1872 (M. C.)		1.559		Ignasi de Sabater (1) Federico Rusca Iglesias	1.022 535		65,55 34,31
10-13/V/1873 (R)		1.743		Federico Rusca Iglesias	1.742		99,98
20-23/I/1876 (C)		5.322 3.943		Josep Pascual i de Bonanza (2) Enrique Orozco *	3.760 3.916		70,65 9,931
20/4/1879 (C)		774		Manuel Duran i Bas	488		63,04
20/VIII/1881 (L)		781		Josep Pascual i de Bonanza (3) Joaquim Marin Carbonell	424 543		54,28
27/IV/1884		580		Joaquim Marin i Carbonell	354		61,03
27/IV/1884 (L)		541		Joaquim Marin i Carbonell (4) Joaquim Marin Carbonell *	536 407		99,07 75,23
1/II/1891 (C)	—	—	—	Lluís Maria de Llauder i de Dalmases	2.572		
5/III/1893 (L)	8.370	5.719	68,32	Joaquim Marin i Carbonell	3.403	40,65	59,50
12/IV/1896 (C)	8.165	5.934	72,67	Joaquim Marin i Carbonell	2.982	36,52	50,25
27/III/1898 (L)	9.353	6.666	71,27	Joan Ferrer i Vidal	3.410	36,45	51,15
16/IV/1899 (C)	9.488	6.906	78,78	Antonio Rosal Sala	3.719	39,19	53,85

(1) *Elecció anul·lada; es proclama com guanyador el segon candidat, F. Rusca.*

(2) *En la sessió de 10 de novembre de 1876, es declara incompatible el càrrec de diputat amb el que exercia a l'exèrcit de Cuba.*

(3) *A la sessió de 14 d'octubre de 1881 es deixà sense efecte la proclamació — no fent al·lusió a les raons d'incompatibilitat de l'any 1876 —, i es va admetre i proclamar J. Marin. Cal assenyalar que la xifra de vots de J. Marin fou rectificada «a posteriori».*

(4) *Renuncia el càrrec i es celebrà nova elecció. Acta aprovada el 16-XII-89.*

* *elecció complementària*

DISTRICTE: CASTELLTERÇOL

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	5.731			Josep Maluquer i de Tirrell	2.495		43,53
3-6/IV/1872 (M. C.)	7.124			Josep Maluquer i de Tirrell	6.743		94,65
24-27/VIII/1872 (M. C.)	4.264			Anicet Mirambell	1.697		39,79
10-13/V/1873 (R)	3.648			Joan Martí i Farrats	1.419		38,89
20-23/I/1876 (C)	7.329			Nil M. ^a Fabra i Deàs	4.529		61,79
20/IV/1879 (C)	1.072			Antoni de Barnola	633		59,04
20/VII/1881 (L)	1.357	1.207		Antoni Rodó i Casanovas (1) Frederic Pons i Montells *	680 1.069		50,11 88,56
27/IV/1884 (C)	995			Antoni de Barnola	965		96,98
4/IV/1886 (L)	1.788			Ramon de Rocafort i Casamitjana	892		49,88
1/II/1891 (C)				Ramon de Rocafort i Casamitjana	2.755	40,04	62,85
5/III/1893 (L)	6.879	4.383	63,71	Ramon de Rocafort i Casamitjana	3.822		
12/IV/1896 (C)	6.915	5.375	77,22	Josep M. ^a Rius i Badia	5.359	77,49	99,70
27/III/1898 (L)	6.841	4.634	67,73	Josep M. ^a Rius i Badia	4.554	66,56	98,27
16/IV/1899 (C)	6.781	4.150	61,20	Ramon de Rocafort i Casamitjana	4.097	60,41	98,72

(1) Elecció anul·lada per sentència del Tribunal d'actes (sessió de 9-IV-83).

* elecció complementària

DISTRICTE: GRÀCIA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	4.133			Baldomer Lostau i Prats	2.773		67,09
3-6/IV/1872 (M. C.)	3.084			Francesc Puigjaner i Gual	3.005		97,43
24-27/VIII/1872 (M. C.)	2.250	629		Nicolas Salmeron Alonso (1) Baldomer Roig *	2.238 320		99,46 50,87
10-13/V/1873 (R)	7.291			Jeroni Fuillerat i Arjona	3.644		49,97
20-23/I/1876 (C)	16.285	4.004	24,58	Josep M. ^a Nadal i Vilardaga	1.739	10,67	43,43
20/IV/1879 (C)	815			Josep M. ^a Nadal i Vilardaga (2)	266		32,66
20/VII/1881 (L)	899			Vicent de Romero i Baldrich	834		92,76
27/IV/1884 (C)	1.184			Roque Labajo Arenas	1.053		88,93
4/IV 1886 (L)	1.235	957		Francisco M. ^a de Borbón y Castellví (3) Josep Bosch i Serrahima *	586 836		47,44 87,35
1/II/1891 (C)	21.651	11.382	52,57	Marià Puig i Valls (4)	5.285	24,40	46,43
	21.651	8.971	41,43	Nicolàs Salmeron Alonso	7.422	34,28	82,73
5/III/1893 (L)	23.043	8.893	38,59	Nicolàs Salmeron Alonso	7.389	40,60	59,50
12/IV/1896 (L)	25.237	11.055	43,80	Francisco M. ^a de Borbón y Castellví	8.319	32,96	75,25
27/III/1898 (L)	24.844	3.559	14,32	Nicolàs Salmeron Alonso	2.483	9,99	69,76
16/IV/1899 (C)	Desapareix com districte uninominal						

(1) *Optà per l'acta de Badajoz.*

(2) *L'acta fou declarada greu i l'admissió del diputat no tingué lloc fins el 13-I-1881.*

(3) *L'elecció fou anul·lada per sentència del Tribunal d'Actes.*

(4) *A la sessió celebrada l'11-III-1892 es donà compte de l'anul·lació de l'elecció. L'acta de N. Salmeron s'aprovà a la sessió de 6-XII-1892.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: GRANOLLERS

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	9.140			Antoni Ferratges i Mesa (1)	2.425		26,53
3-6/IV/1872 (M. C.)	7.526			Antoni Ferratges i Mesa	5.419		72,00
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.716			Robert Robert	1.955		52,61
10-13/V/1873 (R)	3.573			Juan Fernández Latorre	2.082		58,27
20-23/I/1876 (C)	5.312			Marià Maspons i Labrós	2.612		49,17
20/IV/1879 (C)	1.518			Marià Maspons i Labrós	1.032		67,98
20/VIII/1881 (L)	1.668			Antoni Ferratges i Mesa (2)	1.511		90,58
	1.615			Antoni Ferratges i Mesa *	1.610		99,69
27/IV/1884 (C)	1.643			Antoni Ferratges i Mesa	1.100		66,95
4/IV/1886 (L)	1.758			Antoni Ferratges i Mesa (3)	1.492		84,86
	1.761			Antoni Ferratges i Mesa (4) *	1.761		100
	—			Antonio López Muñoz *	784		—
1/II/1891 (C)				Antoni Ferratges i Mesa (Marquès de Mont-roig)	2.972		
5/III/1893 (L)	11.961	7.654	63,99	Antoni Ferratges i Mesa	4.519	37,78	59,04
12/IV/1896 (C)	11.718	9.044	77,18	Manuel Planas i Casals (5)	9.020	76,97	99,73
	11.840	6.996	59,08	Marià Puig i Valls *	6.996	59,08	100
27/III/1898 (L)	11.830	7.101	60,02	Antoni Ferratges i Mesa (6)	7.045	59,55	99,21
	11.850	5.552	46,85	Alvaro Carbajal Melgarejo (Marquès del Cenete) *	5.478	46,22	98,66
16/IV/1899 (C)	11.952	7.120	59,57	Felip Ricart de Cordoba (Marquès de Santa Isabel)	6.009	50,27	84,39

(1) A la sessió de 22-I-1872 es declarà incapacitat per l'exercici del càrrec de diputat.

(2) Es presentà la seva renúncia a la sessió de 21-II-1883.

(3) A la sessió de 2-XII-1887 va cessar en el càrrec.

(4) Sense jurar el càrrec, li fou admesa la seva renúncia en la sessió de 6-VI-1890.

(5) Fou nomenat senador vitalici, el 1-VII-1896.

(6) Fou nomenat senador vitalici, el 30-V-1898.

* Elecció complementària.

DISTRICTE: IGUALADA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	8.799	5.797	65,88	Frederic Gomis i Mestre	2.483	28,21	42,73
3-6/IV/1872 (M. C.)		3.631		Frederic Gomis i Mestre	3.348		92,20
24-27-VIII 1872 (M. C.)	9.001	482	5,35	Salvador Sanpere i Miguel	482	5,35	100
10-13/V/1873 (R)	9.559	1.561	16,33	Salvador Sanpere i Miguel	1.483	15,51	95,00
20-23/I/1876 (C)	7.924	4.646	58,63	Antoni Castell de Pons	1.922	24,25	41,36
20/IV/1879 (C)		1.003		Manuel Camacho Fernández	638		63,60
20/VIII/1881 (L)				Bartomeu Godó i Pié	735		
27/IV/1884 (C)		957		Francesc Gomà i Ferran	735		76,80
4/IV/1886 (L)				Bartomeu Godó i Pié	614		
1/II/1891 (C)				Josep M. ^a Rius i Badia	2.698		
5/III/1893 (L)	9.429	6.375	67,82	Carles Godó i Pié	3.994	42,35	62,45
12/IV/1896 (C)	9.414	6.055	64,31	Carles Godó i Pié	3.175	33,72	52,43
27/III/1898 (L)	9.227	5.582	60,49	Josep Balcells i Cortada	5.522	59,84	98,92
16/IV/ 1899 (C)	9.207	5.356	58,17	Ramon Godó i Lallana	3.650	39,64	68,14

DISTRICTE: MANRESA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (C. C.)				Antoni M. ^a Fontanals Gabriel Baldrich i Palau (1) Victor Balaguer i Cirera Adolf Joarizti i Lasarte Robert Robert i Casacuberta	20.307 19.798 19.763 19.229 19.075		
8-11/III/1871 (M. C.)	10.882	7.174	65,86	Joaquim Escuder	3.594	33,02	50,09
3-6/IV/1872 (M. C.)		6.431		Eduard Reig	3.249		50,52
24-27/VIII/1872 (M. C.)		2.763		Joaquim Escuder	2.704		97,86
10-13/V/1873 (M. C.)		3.856		Narcís Monturiol i Estarriol	3.856		100
20-23/I/1876 (C)		7.398		Eduard Reig	6.100		81,23
20/IV/1879 (C)		1.515		Eduard Reig (2)	1.276		84,16
20/VIII/1881 (L)		1.272		Josep Mas i Martínez	1.246		97,95
27/IV/1884 (C)		3.392		Ramon de Rocafort i Casamitjana	1.269		37,41
4-IV 1886 (L)		1.199 1.123 1.342		Francesc Toda i Tortosa (3) Francesc Toda i Tortosa * Pere Cort i Gisbert *	1.029 757 1.342		91,95 67,40 100
1/II/1891 (C)				Josep M. ^a Cornet i Mas	3.032		
5/III/1893 (L)	11.717	6.402	54,63	Emili Junoy i Gelabert	3.779	32,25	59,02
12/IV/1896 (C)	11.626	5.195	44,68	Domènec Sert i Badia	4.821	28,99	92,80

27/III/1898 (L)	11.521	6.464	56,10	Josep Collaso i Gil	6.445	55,94	97,70
16/IV/1899 (C)	11.495	6.891	59,94	Leonci Soler i March	6.891	59,94	100

(1) *A la sessió de 1-XI-1870 es declarà la plaça vacant.*

(2) *Es participà la seva mort a la sessió de 3-I-1881.*

(3) *La primera renúncia es comunicà a la sessió de 2-IV-1887. Posteriorment, cessà en el càrrec el 23-III-1889. Es celebrà nova elecció el 23-IV-1889, que per anul·lació s'hagué de repetir el 18-VIII-1889. En aquesta darrera votació sortí elegit Pere Cort.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: MATARÓ

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	5.773			Rafael Serrano i Magrinyà	3.342		57,89
3-6/IV/1872 (M. C.)	4.800			Antonio González Llorente	2.621		54,60
24-27/VIII/1879 (M. C.)	1.551			Pere Cisa i Cisa	1.542		99,41
10-13/V/1873 (R)	5.608			Antoni Carné i Mata	2.946		52,53
20-23/I/1876 (C)	4.309			Joaquim Valentí i Fontrodona	3.416		79,27
20/IV/1879 (C)	1.295			Joaquim Valentí i Fontrodona	759		58,61
20/VIII/1881 (L)	790	1.080		Francesc Taulina i Garriga (1) Josep Garcia i Oliver * (2)	770 673		97,46 62,31
27/IV/1884 (C)	1.144			Joaquim Valentí i Fontrodona	1.120		97,80
4/V/1886 (L)	830			Lluís Soler i Pla	438		52,77
1/II/1891 (C)				Delmir de Caralt i Matheu	2.478		
5/III/1893 (L)	10.307	5.044	48,93	Lluís Soler i Pla	3.202	31,06	63,48
12/IV/1896 (C)	10.768	4.919	45,68	Bartomeu Bosch i Puig	3.780	35,10	76,84
27/III/1898 (L)	11.158	7.597	68,08	Pablo Cruz Orgaz	7.321	65,56	96,36
16/IV/1899 (C)	10.754	6.471	60,17	Salvador de la Trinitat Rius i Torres	6,214	57,78	96,02

(1) *A la sessió de 28-IX-1881 es declarà incapacitat per a exercir el càrrec.*

(2) *Es donà compte de la seva mort a la sessió de 5-I-1884.*

DISTRICTE: SABADELL

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>			<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
	Fins 1891 no apareix Sabadell com districte uninominal.							
1/II/1891 (C)					Pau Turull i Comadran (1)	2.693		
5/III/1893 (L)	9.020	4.473	49,58		Francesc Pi i Margall (2)			
	9.084	5.894	64,88		Timoteo Bustillo López *			
12/IV/1896 (C)	9.282	5.000	53,86		Timoteo Bustillo López	3.298	35,46	65,84
27/III/1898 (L)	9.282	3.988	42,96		Timoteo Bustillo López	3.969	42,76	99,52
16/IV/1899 (C)	9.271	5.391	58,14		Timoteo Bustillo López	3.401	36,68	63,08

(1) *A la sessió de 5-XII-1892 es donà compte del seu traspàs.*

(2) *Optà per l'acta de Madrid.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: SANT FELIU DE LLOBREGAT

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	5.976	3.647		Adolf Joarizti i Lasarte (1) Francesc Soler i Matas *	3.543 1.931		59,28 52,94
3-6/IV/1872 (M. C.)	3.803			Joan Martí i Torres	2.874		75,57
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.098			Josep Rubau Donadeu i Corcellés	1.549		50,00
10-13/V/1873 (R)	7.678			Josep Rubau Donadeu i Corcellés	4.403		57,42
20-23/I/1876 (C)	7.728			Antoni Sedó i Pàmies	7.238		93,65
20/IV/1879 (C)	1.185			Antoni Sedó i Pàmies	1.050		88,60
20/VIII/1881 (L)	1.032	1.216		Miquel Elias i Marchal (2) Josep Ramoneda i Monés *	376 787		36,43 64,72
27/IV/1884 (L)	1.065			Antoni Sedó i Pàmies	769		72,20
4/IV/1886 (L)	1.022			Josep Ramoneda i Monés	634		62,03
1/II/1891 (C)	13.117	6.986	53,26	Josep Comas i Masferrer	3.473	26,47	49,71
5/III/1893 (C)	12.805	5.921	46,23	Joan Martí i Torres	2.816	21,99	44,55
12/IV/1896 (C)	14.122	5.031	35,62	Josep M. ^a Cornet i Bergadà	4.455	31,54	88,55
27/III/1898 (L)	13.160	4.922	37,40	Josep Roig i Bergadà	4.026	30,59	81,79
16/IV/1899 (C)	9.962	5.675	56,96	Lluís Sedó i Guichard	2.324	23,32	40,95

(1) *Optà pel districte de Terrassa.*

(2) *Elecció anul·lada pel Tribunal d'actes.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: TERRASSA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	6.843			Adolf Joarizti i Lasarte	3.805		55,60
3-6/IV/1872 (M. C.)	6.924			Lluís de Ramon	3.690		53,29
24-27/VIII/1872 (M. C.)	4.648			Joan Pla i Mas	2.833		60,95
10-13/V/1873 (R)	4.969			Joan Pla i Mas	2.351		47,31
20-23/I/1876 (C)	10.000	6.241	62,41	Pau Turull i Comadran	4.097	40,97	65,64
20/IV/1879 (C)	2.297			Pau Turull i Comadran	1.367		59,51
20/VIII/1881 (L)	1.973			Joaquim Planas i Borrell	1.936		98,12
27/IV/1884 (C)	1.995			Pau Turull i Comadran	1.737		87,06
4/IV/1886 (L)	2.193			Joan Maluquer i Viladot	1.812		82,62
1/II/1891 (C)	7.493	4.559	60,84	Pere Bosch i Labrós (1)	1.923	25,66	42,18
	7.495	4.331	57,78	Antoni Sedó i Pàmies *	2.423	32,44	55,94
5/III/1893 (L)	7.576	4.367	57,64	Alfons Sala i Argemí	2.473	32,64	56,62
12/IV/1896 (C)	8.013	4.223	52,70	Alfons Sala i Argemí	4.221	52,67	99,95
27/III/1898 (L)	8.098	3.202	39,54	Alfons Sala i Argemí	3.189	39,38	99,59
16/IV/1899 (C)	8.409	3.654	43,45	Alfons Sala i Argemí	3.653	43,43	99,97

(1) *Tot i que fou proclamat per la Junta d'Escrutini, no presentà la credencial i a la sessió de 22-II-1892 s'anullà l'acta.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: VIC

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (C. C.)	38.474		José Fernández Cueto Juan Bautista Topete Eduard Maluquer i de Tirrell Ramon Vinader i Nubau Antoni Ferratges i Mesa	15.184 15.051 14.945 12.443 11.814		39,46 39,11 38,84 32,34 30,70
			<i>Elecció Complementària (1)</i>			
	18.953		Josep Puig i Llagostera Eusebi Pascual i Casas	9.730 7.318		51,33 38,61
			<i>Elecció Complementària (2)</i>			
			Lluís M. ^a de Llauder i Dalmases	10.603		—
8-11/III/1871 (M. C.)	5.184		Ramon Vinader i Nubau	4.274		82,44
3-6/IV/1872 (M. C.)	3.715		Frederic Pons i Montells	3.068		82,58
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.117		Fèlix Macià i Bonaplata	1.557		49,95
10-13/V/1873 (R)	3.913		Josep Bach i Serra	3.913		100
20-23/I/1876 (C)	4.490		Pere Bosch i Labrús	2.022		45,03
20/IV/1879 (C)	846		Pere Bosch i Labrús	542		64,06
20/VIII/1881 (L)	620		Pere Bosch i Labrús	434		70,00
27/IV/1884 (C)	759		Pere Bosch i Labrús	740		97,49
4/IV/1886 (L)	830		Ignasi M. ^a de Despujol (Marquès de Palmerola)	554		66,74
1/II/1891 (C)	9.121	6.305	Ignasi M. ^a de Despujol (3) Manuel de Llanza i Pignatelli (Duc de Solferino)	3.099 2.813	33,97 30,84	49,15 44,61

5/III/1893 (L)	9.233	6.210	67,25	Albert Rusinyol i Prats	3.417	37,00	55,02
12/IV/1896 (C)	9.362	5.219	55,74	Joaquim Badia i Andreu	5.174	55,26	99,13
27/III/1898 (L)	8.989	4.595	51,11	Josep Soley i Aloy	4.584	50,99	99,76
16/IV/1899 (C)	9.179	4.928	53,68	Ramon d'Abadal i Calderó	2.490	27,12	50,52

- (1) *José Fernández Cueto va morir el mes de desembre de 1869. Juan B. Topete optà per l'acta de Madrid el 3-III-1869.*
- (2) *A la sessió del 15-III-1870 s'acordà efectuar nova votació per a cobrir la vacant produïda per Eusebi Pascual i Casas.*
- (3) *A la sessió de 6-XII-1892 s'anullà l'Elecció del Sr. Despujol i es proclamà al Sr. Duc de Solferino.*

DISTRICTE: VILAFRANCA DEL PENEDES

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)				Francesc Pi i Margall (1) Rafael de Llanza i Esquivel	2.740 2.821		
3-6/IV/1872 (M. C.)		5.397		F. d'Assis Martorell i Badia	1.929		35,74
24-27/VIII/1872 (M. C.)		3.040		Miquel Baltà i Pujol	1.821		59,90
10-13/V/1873 (R)		3.271		Francesc Company i Ferreras	1.830		55,94
20-23/I/1876 (C)		6.040		Josep Puig i Llagostera	6.040		100
20/IV/1879 (C)	1.962	1.350	68,80	Josep Puig i Llagostera (2)	723	36,85	53,55
	1.962	1.558	79,40	Josep M. ^a Planas i Casals *	1.211	61,72	77,72
20/VIII/1881 (L)		1.501		F. D'Assis Martorell i Badia	1.429		95,20
27/IV/1884	1.818	1.401	77,06	Josep M. ^a Planas i Casals	1.020	56,10	72,80
4/IV/1886 (L)		1.366		Josep Collaso i Gil	1.179		86,31
1/II/1891 (C)				Josep Elias de Molins	5.431		
5/III/1893 (L)	12.308	6.943	56,41	Baldomer Lostau i Prats	4.337	35,32	62,46
12/IV/1896 (C)	12.205	7.707	63,14	Josep Elias de Molins	5.618	46,06	72,89
27/III/1898 (L)	12.765	7.354	57,61	Joan M. ^a Forgas i Frígola	5.442	42,63	74,00
16/IV/1899 (C)	9.711	6.281	64,67	Carles M. ^a de Moy i Saurí	3.459	35,61	55,07

(1) El 31-X-1871, R. de Llanza ocupà el lloc de F. Pi i Margall.

(2) A la sessió de 24-XII-1879 es donà compte del seu traspàs.

* Elecció complementària.

DISTRICTE: VILANOVA I LA GELTRÚ

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)				Victor Balaguer i Cirera	3.898		
3-6/IV/1872 (M. C.)	9.477	6.467	68,23	Victor Balaguer i Cirera	4.914	51,85	75,98
24-27/VIII/1872 (M. C.)	9.477	3.615	38,14	Victor Valaguer i Cirera	1.880	19,83	52,00
10-13/V/1873 (R)		3.144		Josep M. ^a Vallès i Ribot	3.106		98,79
20-23/I/1876 (C)		4.525		Victor Balaguer i Cirera	3.906		86,32
20/IV/1879 (C)		1.150		Victor Balaguer i Cirera	1.030		89,56
20/VIII/1881 (L)		1.231 1.392		Victor Balaguer i Cirera (1) Victor Balaguer i Cirera *	1.157 1.392		93,98 100
27/IV/1884 (C)		1.533		Victor Balaguer i Cirera	1.505		98,17
4/IV/1886 (L)		1.579 1.027		Victor Balaguer i Cirera (2) Salvador de Samà i de Torrents (Marquès de Marianao) *	1.237 995		78,34 96,88
1/II/1891 (C)				Josep A. Ferrer i Soler	4.500		
5/III/1893 (L)	11.058	7.333	66,31	Josep M. ^a Vallès i Ribat (3) Josep A. Ferrer i Soler	3.620 3.771	32,72	49,36
12/IV/1896 (C)	11.522	7.432	64,50	Marià Puig i Valls	4.103	35,61	64,50
27/III/1898 (L)	11.328	6.449	56,92	Frederic Travé i Escardó	6.312	55,72	97,87
16/IV/1899 (C)	10.065	5.895	58,59	Joan Ferrer i Vidal	5.811	57,73	98,57

(1) i (2) *En ambdós casos, renuncià a l'acta i s'efectuaren noves eleccions.*

(3) *A la sessió de 29-I-1895 es donà compte de l'acord del Congrés de rectificar l'escrutini general a favor del Sr. J. R. Ferrer.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: GANDESA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	5.737			Matias Valls i Llaberia	3.358		58,53
3-6/IV/1872 (M. C.)				Sense dades			
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.976			Josep Franquet i Dara	3.239		8.146
10-13/V/1873 (R)	9.459	2.995	31,66	Josep Compte i Pedret	2.714	28,69	90,61
20-23/I/1876 (C)	8.643	6.629	76,69	Eduard Gasset i Matheu	6.629	76,69	100
20/IV/1879 (C)	1.511			Josep Ferrer i Forés	1.390		91,99
20/VIII/1881 (C)	2.564	1.833	71,48	Pere A. Torres i Jordi (1)	1.241	48,40	67,70
		1.689		Pere A. Torres i Jordi *	1.689		100
27/IV/1884 (C)	1.641			Josep Ferrer i Forés	1.022		62,27
4/IV/1886 (L)	1.496			Pere A. Torres i Jordi (2)	1.141		76,27
	1.100			Federico de Loygorri y Latorre*	1.100		100
1/II/1891 (C)				Salvador de Samà i de Torrent (Marquès de Marianao)	2.220		
5/III/1893 (L)	10.853	7.823	72,12	Salvador de Samà i de Torrent	3.129	28,92	40,09
12/IV/1896 (C)	11.180	6.574	58,80	Salvador de Samà i de Torrent	3.929	35,14	59,76
27/III/1898 (L)	10.991	6.814	61,99	Joaquim de Sarriera i Milans	6.799	61,85	99,77
16/IV/1899 (C)	11.207	5.241	46,76	Enric de Llanés i de Clariana	2.814	25,10	53,69

(1) A la sessió de 10-VII-1882 renuncià el càrrec.

(2) A la sessió de 22-XII-1888 s'aprovà la seva renúncia.

* Elecció complementària.

DISTRICTE: ROQUETES

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	10.518	7.495	71,25	Joaquim Piñol i Navas	3.826	36,37	51,04
3-6/IV/1872 (M. C.)	10.320	6.696	64,88	Joaquim Piñol i Navas	4.094	39,67	61,14
24-27-VIII 1872 (M. C.)	10.407	4.205	40,40	Clement Escardó i Llasat	2.552	24,52	60,68
10-13/V/1873 (R)	11.168	5.235	46,87	Antonio Kres i Muñoz	5.187	46,44	99,08
20-23/I/1876 (C)	8.106	6.140 5.331	65,76	Juan Carnicero y San Román (1) Albert Bosch i Fustegueras *	6.140 —	—	100 —
20/IV/1879 (C)		1.721		Albert Bosch i Fustegueras (2) Albert Bosch i Fustegueras *	1.260 1.601		73,21 93,08
20/VIII/1881 (L)		2.078		Albert Bosch i Fustegueras	961		46,24
27/IV/1884 (C)		1.876		Francisco Martínez Corbalán	1.722		91,79
4/IV/1886 (L)		1.431 1.605		Augusto Kobbe Calves * Carlos Groizard Coronado (3)	1.601 1.270		99,75 88,74
1/II/1891 (C)	10.848 10.855	8.659 7.935	79,82 73,09	Albert Bosch i Fustegueras (4) Francisco J. Bores Romero *	4.147 7.934	38,22 73,09	47,89 99,98
5/III/1893 (L)	11.082	8.462	76,35	Vicente López Puigcerver	3.813	34,40	45,06
12/IV/1896 (C)	11.546	9.436	81,72	Miquel Castellà i Borràs	9.436	81,72	100
27/III/1898 (L)	11.730	8.551	72,93	Vicente López Puigcerver	8.548	72,87	99,96
16/IV/1899 (C)	11.797	8.371	70,95	Vicente López Puigcerver	4.136	35,05	49,40

(1) *A la sessió de 28-II-1878, s'acceptà la seva renúncia.*

(2) *A la sessió de 10-III-1880, s'acceptà la seva renúncia.*

(3) *A la sessió de 15-VII-1889, s'acceptà la seva renúncia.*

(4) *Fou nomenat senador i a la sessió de 28-I-1892, s'accepta la renúncia.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: TARRAGONA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (G.P.)	30.116			Joan Prim i Prats Pere Mata i Fontanet Celestino Oloraga Frederic Gomis	17.261 16.594 15.956 15.323		57,31 55,10 34,63 33,04
				<i>Elecció complementària (1)</i>			
	12.251			Pere Bové i Monseny Joan Palau i Generés	9.690 9.588		79,09 78,26
8-11/III/1871 (MC)	6.732			Francesc Rispa i Perpinyà	3.527		52,39
3-6/IV/1872 (M. C.)	5.060			Magí Lladós i Rius	1.836		36,28
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.358 1.045			Pau Bosch i Barrau (2) Joan J. Borrell i Miquel *	2.261 1.030		67,33 98,56
10-13/V/1873 (R)	4.993			Josep M. ^a Torres	4.963		99,39
02-23/I/1876 (C)	4.528			Plàcid de Montoliu i de Sarriera	3.785		83,59

CIRCUMSCRIPCIÓ: TARRAGONA - REUS - FALSET

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
20/IV/1879 (C)	4.392			Marià Pons i Espinós Pere A. Torres i Jordi Plàcid de Montoliu i de Sarriera	2.104 1.748 1.513		47,90 39,79 34,34
20/VIII/1881 (L)				Pere Nolasc Gay i Sardà Frederic Pons i Montells (3) Marià Rius i Montaner	2.130 2.126 1.241		
27/IV/1884 (C)				Marià Pons i Espinós (4) Teodor González i Cabanne Marià Rius i Montaner (Comte de Rius)	2.088 1.803 1.805		
4/IV/1886 (L)				Pere Torres i Jordi (5) Marià Rius i Montaner Jeroni Marín i Lluís	1.764 1.413 1.144		
1/II/1891 (C)				Salvador Viada i Vilaseca Joan Vilella i Llauredó Jeroni Marín i Luis	6.223 5.243 7.229		
5/III/1893 (L)	31.722	20.834	65,67	Marià Rius i Montaner (6) Joan Cañellas Tomas Josep M. ^a Vallés i Ribot (7)	6.810 6.623 6.258	21,46 20,87 19,72	32,68 31,78 30,03
12/IV/1896 (C)	31.796	12.510	39,34	Jerònim Marín i Luis Joan Cañellas Tomas Josep de Suelves i Montagut	7.535 6.852 6.404	23,69 21,54 20,14	60,23 54,77 51,19
27/III/1898 (L)	31.582	19.010	60,19	Joan Cañellas Tomas Pere Nolasc Gay i Sardà Josep de Suelves i Montagut	7.739 5.527 5.204	24,50 17,50 16,47	40,71 29,07 27,37
16/IV/1899 (C)	31.750	15.530	48,91	Francesc Pi i Margall Joan Cañellas Tomas Ramon de Morenes y Garcia Alesson	6.433 5.757 5.366	20,26 18,13 16,58	41,42 37,07 34,55

(1) *El 3-III-1869, Joan Prim i Prats, optà per l'acta de Madrid. El 17-III-1869 morí Celestino Oloraga.*

(2) *Optà per l'acta del Vendrell.*

(3) *A la sessió de 20-III-1882 es donà compte de la seva renúncia.*

(4) *A la sessió de 26-XII-1885 es donà compte de la seva renúncia.*

(5) *Cesà en el càrrec de diputat el 12-II-1887.*

(6) *A la sessió de 19-XI-1884 es donà compte de la seva mort.*

(7) *El 5-II-1895 optà per l'acta de La Bisbal.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: REUS

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	10.143	5.115	50,42	Buenaventura Abarzuza Ferrer	3.957	39,01	77,36
3-6/IV/1872 (MC)	10.229	6.275	61,34	Buenaventuar Abarzuza Ferrer	3.772	36,87	60,11
24-27/VIII/ 1872 (MC)	10.229	1.871	18,29	Buenaventura Abarzuza Ferrer	1.831	17,90	97,86
10-13/V/1873 (R)	11.167	3.941	35,29	Josep Güell i Mercadé	2.939	26,31	74,57
20-23/I/1876 (C)	9.882	5.748	58,16	Marià Pons i Espinós	3.027	30,63	52,66
20/IV/1879 (C)				Incorporat a la circumscripció de TARRAGONA - REUS - FALSET			

DISTRICTE: FALSET

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)		7.162		Estanislau Figueras i de Moragas	4.141		57,81
3-6/IV/1872 (MC)	10.371	6.940	66,91	Marià Rius i Montaner	3.556	34,28	51,23
24-27/VIII/ 1872 (MC)	10.113	5.218	51,59	Joaquim Rius i Montaner	3.207	31,71	61,46
10-13/V/1873 (R)	11.036	4.223	38,26	Agustí Sardà i Llaveria	4.223	38,26	100
20-23/I/1876 (C)	11.036	5.348	48,45	Marià Rius i Montaner	4.216	38,20	78,83
20/IV/1879 (C)				Incorporat a la circumscripció de TARRAGONA - REUS - FALSET			

DISTRICTE: TORTOSA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (G.P.)		21.301		Marià Rius i Montaner Estanislau Figueras i de Moragas Josep Compte i Pedret	10.810 10.473 9.462		50,74 49,16 44,42
8-11/III/1871 (MC)	9.466	6.132	64,77	Manuel Bes i Hevijer	4.354	45,99	71,
3-6/IV/1872 (MC)	9.725	4.317	44,39	Fermí Villamil i Cancio	4.030	41,43	93,35
24-27/VIII/ (MC)	1872 9.483	3.655	38,54	Fermí Villamil i Cancio	3.655	38,54	100
10-13/V/1873 (R)	10.426	4.771	45,76	Manuel Bes i Hevijer	4.759	45,64	99,74
20-23/I/1876 (C)		4.506		Manuel de Salamanca y Negrete	4.461		99
20/IV/1879 (C)		1.335		Josep M. ^a Despujol (1) Josep Brunet *	940 638		70,41
20/VIII/1881 (L)		1.271		Josep Bosch i Carbonell	658		51,77
27/IV/1884 (C)		1.777		Carles Martín i Murga	1.473		82,89
4/IV/1886 (L)		1.095		Frederic Pons i Montells	975		89,04
1/II/1891 (C)				Teodor González i Cabanne	3.706		
5/III/1893 (L)	10.618	6.327	59,58	Josep Canyé i Baulenas	5.350	50,38	84,55
12/IV/1896 (C)	11.022	6.438	58,41	Luciano López Davila	4.714	42,76	73,22
27/III/1898 (L)	11.610	5.849	50,37	Rafael Ibarra Belmonte	5.842	50,31	99,88
16/IV/1899 (C)	11.615	7.401	63,71	Teodor González i Cabanne	3.887	33,46	52,51

(1) *A la sessió de 28-I-1880 es comunicà la seva mort.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: VALLS

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>		<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	7.702		948		Frederic Gomis i Mestre (1) Ignasi Carbó i Ortega *	3.961 947		51,42 99,89
3-6/IV/1872 (MC)	3.524				Ramon Grau i Prats	2.113		59,96
24-27/VIII/1872 (MC)	2.743				Pere Rodón i Gallissà	1.846		67,29
10-13/V/1873 (R)	3.653				Josep Tomas i Salvany	3.651		99,94
20-23/I/1876 (C)	4.526				Josep Batllé i Vidal	3.258		71,98
20/IV/1879 (C)	1.520				Josep Castellet i Sampsó	894		58,81
20/VIII/1881 (L)	1.983	1.328	66,96		Josep Castellet i Sampsó	1.305	65,80	98,26
27/IV/1884 (C)	1.171				Joaquim Oliver i Garcia	857		73,18
4/IV/1886 (L)	1.351				Gabriel Ballester i Boada	1.296		95,92
1/II/1891 (C)					Gabriel Ballester i Boada	3.083		
5/III/1893 (L)	10.752	7.930	73,75		Gabriel Ballester i Boada	3.970	36,92	50,06
12/IV/1896 (C)	10.745	5.949	55,36		Pere A. Torres i Jardí	5.835	54,30	98,08
27/III/1898 (L)	10.685	7.470	69,91		Josep Orga i Sans	3.797	35,53	50,82
16-IV 1899 (C)	11.030	6.303	57,14		Frederic de Ramon i de Sancibrian	3.488	31,62	55,33

(1) *Optà per Igualada.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: VENDRELL

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	6.547			Narcís M. ^a de Castellví i de Vilallonga	3.110		47,50
3-6/IV/1872 (MC)	4.645			F. Xavier Calbó i Trillas	2.523		54,31
24-27/VIII/1872 (MC)	2.968			Pau Bosch i Barrau	1.649		55,55
10-13/V/1873 (R)	2.002			Pere Bobé i Monseny	1.482		74,02
20-23/I/1876 (C)	4.796			Joaquim de Castellarnau i Balcells	3.947		82,29
20/IV/1879 (C)	1.133			Joaquim de Castellarnau i Balcells	1.011		89,23
20/VIII/1881 (L)				Joan Cañellas Tomas	1.168		
27/IV/1884 (C)	1.070			Joaquim de Castellarnau i Balcells	962		89,90
4/IV/1886 (L)	1.036			Joan Cañellas Tomas	955		92,18
1/II/1891 (C)				Joan Dessy Martos	3.905		
5/III/1893 (L)	10.357	5.962	57,55	Joan Fontana i Esteve	2.134	20,60	35,79
12/IV/1896 (C)	10.356	7.305	70,53	F. Xavier Tort i Martorell	3.955	38,19	54,14
27/III/1898 (L)	10.333	7.041	68,14	Joan Matheu i Sabater	3.138	30,36	44,56
16/IV/1899 (C)	10.552 10.5454	6.398 7.281	60,63 69,10	Antoni Rossell i Brú (1) Isidre Gassol i Civit *	3.409	32,30	53,28

(1) A la sessió de 22-VII-1899 es donà compte de la seva mort.

* Elecció complementària.

DISTRICTE: GIRONA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (CC)		37.752		Pere Caimó i Bascós Josep Toribi d'Ametller i Isern Francesc Sunyer i Capdevila Joan Tutau i Vergés	20.177 20.174 20.140 20.117		53,44 53,43 53,34 53,28
		31.329		<i>Elecció complementària (1)</i> Josep Toribi d'Ametller i Isern Pere Caimó i Bascós	15.448 15.388		39,27 39,12
8-11/III/1871 (MC)	9.010	7.775	86,29	Emili Sicars	3.893	43,20	50,07
3/6/IV/1872 (MC)	8.200	5.132	62,58	Praxedes Mateo Sagasta	4.507	54,96	87,82
24-27/VIII/1872 (MC)	5.664	1.855	32,75	Anicet Puig i Descals	1.096	19,35	59,08
10-13/V/1873 (R)	5.935	3.507	59,09	Joaquim Riera i Bertran (2) Domènec Puigoriol	1.961 1.532	33,04 25,81	55,91 43,68
20-23/I/1876 (C)	7.141	3.525	49,36	Pelagi de Camps i de Mates	2.244	31,42	63,65
20/IV/1879 (C)	5.809	915	15,75	Pelagi de Camps i de Mates	813	13,99	88,85
20/VIII/1881 (L)	1.658	1.077	64,95	Joan Fabra i Floreta	607	36,61	56,36
27/IV/1884 (C)		877		Josep M. ^a Vehí i Ros	773		88,14
4/IV/1886 (L)	1.532	783 757	51,10	Joan Fabra i Floreta (3) Miquel de la Guàrdia i Corencia *	709 756	42,27	90,54 99,86
1/II/1891 (C)				Pere Bosch i Labrús	2.281		
5/III/1893 (L)	9.234	5.366	58,11	Joan Fabra i Floreta (4) José Herrero Sánchez	2.146 2.062	23,24 22,33	39,99 38,42
12/IV/1896 (C)	9.664	5.886	60,90	Josep Pella i Forgas	2.993	30,97	50,84

27/III/1898 (L)	9.884	5.766	58,33	José Herrero Sánchez	4.360	44,11	75,61
16/IV/1899 (C)	9.854	4.913	49,85	José Herrero Sánchez	3.427	34,77	69,75

- (1) *Ambdós candidats havien estat sentenciats en rebel·lió per un Consell de Guerra. Les Corts quedaren assabentades de la sentència el 13-I-1870. La rebel·lió fa referència a l'alçament federalista de La Bisbal, dirigit per Pere Caimó, però ignoro en què consistí la sentència i quan s'efectuaren les noves eleccions.*
  - (2) *A la sessió de 2-VI-1873, J. Riera fou declarat incapacitat pel càrrec de diputat i es proclamà al segon candidat, D. Puigoriol.*
  - (3) *Renuncià al càrrec a la sessió de 29-X-1889.*
  - (4) *A la sessió de 6-II-1895 el Congrés informà de la proclamació del segon candidat J. Herrero Sánchez.*
- * *Elecció complementària.*

DISTRICTE: FIGUERES

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants %</i>			<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	6.926			Joan Tutau i Vergés	4.632		66,87
3-6/IV/1872 (MC)	7.735			Ricardo Ayuso Espinosa	4.001		51,72
24-27/VIII/1872 (MC)	3.086			Francesc Sunyer i Capdevila	3.079		99,77
10-13/V/1873 (R)	5.738			Francesc Sunyer i Capdevila	5.723		99,73
20-23/I/1876 (C)	2.930			Severino Arias Giner	2.639		90,06
20/IV/1879 (C)	1.725	733	42,49	Fernando de Moradillo y Patchot	687	39,88	93,72
20/VIII/1881 (L)	957			Manuel Henrich i Girona	506		52,87
27/IV/1884 (C)	848			Luis Moreno y Gil de Borja	483		56,95
4/IV/1886 (L)	843			Tomas Roger i Larrosa	466		55,27
1/II/1891 (C)				Josep M. ^a Vallès i Ribot	2.501		
5/III/1893 (L)	9.096	6.596	72,51	Teodor Baró i Sureda	3.565	39,19	54,04
12/IV/1869 (C)	9.242	5.157	55,79	Mariano Vilallonga Ibarra	3.285	35,54	63,69
27/III/1898 (L)	8.430	6.042	71,67	Mariano Vilallonga Ibarra	3.220	38,19	53,29
16/IV/1899 (C)	9.191	6.191	67,35	Mariano Vilallonga Ibarra	3.421	37,22	55,25

DISTRICTE: LA BISBAL

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>		<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	6.817				Josep M. ^a de Orense Milán de Aragón y Herrero	5.974		87,63
3-6/IV/1872 (MC)	4.455				Antonio Orense	4.455		100
24-27/VIII/1872 (MC)	3.805				Antonio Orense (1)	3.805		100
10-13/V/1873 (R)	7.742				Miquel Matas i Gamirà	5.222		67,45
20-23/I/1876 (C)	9.500	6.563	69,08		Josep M. ^a Vehí i Ros	2.727	28,70	41,55
20/IV/1879 (C)	1.647	1.094	66,42		Albert Camps i Armet	587	35,64	53,65
20/VIII/1881 (L)	— 1.597	1.024 896	— 56,10		Francesc Sala i de Pou (2) Albert Camps i Armet *	507 505		49,51 56,35
27/IV/1884 (C)	1.730	723	41,79		Albert Camps i Armet	692	40	95,71
4/IV/1886 (L)	1.013				Albert Camps i Armet	581		57,35
1/II/1891 (C)					Pere Puig i Calzada	2.686		
5/III/1893 (L)	11.147	7.181	64,42		Josep M. ^a Vallès i Ribot	2.984	26,76	41,55
12/IV/1896 (C)	11.144	7.067	63,41		José de la Cerda y Alvear (Comte de Villar)	3.560	31,94	50,37
27/III/1898 (L)	11.561	7.374	63,78		Ramiro Alonso Padierna de Villapadierna	4.258	36,83	57,74
16/IV/1899 (C)	11.525	7.213	62,58		Josep Lletget i Sardà	3.946	34,23	54,70

(1) *A la sessió de 20-III-1873 renuncià al càrrec.*

(2) *Per sentència del Tribunal d'Actes, s'anullà l'elecció.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: OLOT

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15/18/I/1869 (CC)	22.662	18.582	81,99	Joaquim Olivas Fernando del Pino Joaquim de Cors i Guinart	14.181 13.515 12.641	62,57 59,63 55,78	76,31 72,73 68,02
8-11/III/1871 (MC)		6.987		Domènec de Miguel i de Bassols	4.834		69,18
3/6/1872 (MC)		6.054		Alexandre de Roca i Blanch	3.755		62,02
24-27/VIII/1872 (MC)		1.045		Narcís Guillero i Tomàs (1)	961		91,96
10-13/V/1873 (R)		970		Francesc Sunyer i Capdevila	970		100
29-23/I/1876 (C)	7.571	3.734	49,31	Josep Florejachs de Berart	3.734	49,31	100
20/IV/1879 (C)		433 575		Josep Florejachs de Berart (2) Salvador Torroella Marimon *	421 575		95,03 100
20/VIII/1881 (L)	801	530	66,16	Pere Diez Romero	230	28,71	43,39
27/IV/1884 (C)	701	518	73,89	Joaquim Escrivà de Romaní (Marquès de Monistrol i d'Aguilar)	323	46,07	62,35
4/IV/1886 (L)		356		Joaquim Escrivà de Romaní	326		91,57
1/II/1891 (C)				Joaquim Escrivà de Romaní	5.113		
5/III/1893 (L)	11.132	4.687	42,10	Joaquim Escrivà de Romaní	4.574	41,08	97,58
12/IV/1896 (C)	7.186	4.481	62,35	Joaquim Llorens Fernández de Córdoba	2.455	34,16	54,78
27/III/1898 (L)	7.070	3.168	44,80	Joaquim Llorens Fernández de Córdoba	2.986	42,23	94,25
16/IV/1899 (C)	6.956	3.253	46,76	Carles de Camps i d'Olzinelles (Marquès de Camps)	3.246	46,66	99,81

(1) A la sessió de 23-III-1873 s'acceptà la seva renúncia.

(2) A la sessió de 21-II-1880 es comunicà la seva mort.

* Elecció complementària.

DISTRICTE: PUIGCERDÀ

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants %</i>			<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)	6.675			Joan Fabra i Floreta	3.788		56,74
3-6/IV/1872 (MC)	6.899			Joan Fabra i Floreta	4.385		63,55
24-27/VIII/1872 (MC)	3.584			Adolf Clavé i Flaquer	3.577		99,80
10-13/V/1873 (R)	3.196			Francesc de P. Roque i Feliu	1.703		53,28
20-23/I/1876 (C)	2.677			Joan Fabra i Floreta	2.063		77,06
20/IV/1879 (C)	1.011			Fèlix Macià i Bonaplata	1.005		99,40
20/VIII/1881 (L)	989			Fèlix Macià i Bonaplata	832		84,12
27/IV/1884 (C)	929			Fèlix Macià i Bonaplata	477		51,34
4/IV/1886 (L)	935	806		Fèlix Macià i Bonaplata (1) Josep d'Oriola i Cortada (Compte de la Vall de Marlés) *	502 563		53,68 69,85
1/II/1891 (C)				Josep d'Oriola Cortada	4.936		
5-III/1893 (L)	9.182	6.437	70,10	Pere A. Torres i Jordi	3.665	39,91	56,93
12/IV/1896 (C)	9.260	7.460	80,56	Ferran Puig Mauri (Marquès de Santa Anna)	5.777	62,38	77,43
27/III/1898 (L)	9.825	7.780	79,19	Ferran Puig Mauri	7.606	77,41	97,76
16/IV/1899 (C)	9.663	7.610	78,75	Ferran Puig Mauri	6.208	64,24	81,57

(1) *A la sessió de 24-II-1890 es donà compte de la seva renúncia.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: SANTA COLOMA DE FARNERS

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (MC)		5.613		Antoni Vicens i Pujol	2.815		50,15
3-6/IV/1872 (MC)		5.129		Albert de Quintana i Combis	4.246		82,78
24-27/VIII/1872 (MC)		2.098		Antoni Vicens i Pujol	1.271		60,58
10-13/V/1873 (R)		9.324		Rafael Boet i Moreu	1.770		45,10
20-23/I/1876 (C)		5.042		Alejandro Shée Saavedra (1) Agustí Vilaret i Cendrich *	4.699 3.951		93,23 78,36
20/IV/1879 (C)		1.059		Agustí Vilaret i Cendrich	552		52,12
20/VIII/1881 (L)				Antoni Mataró i Vilallonga	629		
27/IV/1884 (C)		893		Antoni Mataró i Vilallonga	671		75,13
4/IV/1886 (L)		1.088		Josep M. ^a Pallejà i de Bassa	947		87,04
1/II/1891 (C)				Antonio Comyn Crooke	2.777		
5/III/1893 (L)	8.370	5.312	63,46	Antonio Comyn Crooke	2.575	30,76	48,47
12/IV/1896 (C)	8.163	4.515	55,31	Josep Muro i Carratalà	2.595	31,78	57,47
27/III/1898 (L)	8.398	5.002	59,56	Antonio Comyn Crooke	3.013	35,87	60,23
16/IV/1899 (C)	8.519	4.320	50,71	Antonio Comyn Crooke	4.307	50,50	99,69

(1) *El 3-VII-1877 fou anomenat senador vitalici.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: TORROELLA DE MONTGRÍ

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)		7.305		Joan de Vidal de Llobatera Iglesias	3.192		43,69
3-6/IV/1872 (M. C.)	10.423	6.771	64,90	José López de Castilla	4.086	39,20	60,34
24-27/VIII/1872 (M. C.)	10.423	1.547	14,82	Eusebi Corominas i Cornell	1.546	14,83	99,93
10-13/V/1873 (R)	12.093	2.609	21,57	Eusebi Corominas i Cornell	2.443	20,20	93,63
20-23/I/1876 (C)		4.465		Albert de Quintana i Combis	3.889		87,09
20-IV/1879 (C)	2.200	1.146	52,09	Narcís Pagés i Prats	721	32,77	62,91
20/VIII/1881 (L)		1.270 1.127		Albert de Quintana i Combis (1) Albert de Quintana i Combis *	792 1.125		62,36 99,82
27/IV/1884 (C)		1.215		Albert de Quintana i Combis	660		54,32
4/IV/1886 (L)		1.343 1.034 1.297		Albert de Quintana i Combis (2) Pere A. Torres i Jordi (3) * José Herrero Sánchez *	713 1.032 1.297		53,09 99,80 100
(C)				Robert Robert i Surís (Compte de Serra i St. Iscle)	6.694		
5/III/1893 (L)	9.673	6.172	63,80	Pompeu de Quintana i Serra	5.289	54,67	85,69
12/IV/1896 (C)	9.722	5.725	58,88	Pompeu de Quintana i Serra	5.712	58,75	99,77
27/III/1898 (L)	9.796	6.808	69,49	Joaquim Aldrich i de Pagès	3.995	40,78	58,68
16/IV/1899 (C)	9.973	6.624	66,51	Joaquim Aldrich i de Pagès	3.841	38,51	57,98

(1) *A la sessió de 18-I-1883 s'acceptà la seva renúncia.*

(2) i (3) *Ambdós candidats renunciaren al càrrec, el primer el 17-II-1888, i el segon el 27-II-1889.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: VILADEMULS

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)		6.198		Lluís de Frellez i Noguero	2.862		46,17
3-6/IV/1872 (M. C.)		6.975		José Alvarez Mariño	4.906		70,33
24-27/VIII/1872 (M. C.)		1.531		Joan Tutau i Bergés	1.531		100
10-13/V/1873 (R)		3.177		Joan Tutau i Bergés	3.177		100
20-23/I/1876 (C)		2.582		José Alvarez Mariño	2.538		98,29
20/VIII/1881 (C)		1.276		José Alvarez Mariño	929	49,41	90,54
20/IV/1879 (L)	1.880	1.026	54,57	José Alvarez Mariño	1.134		88,87
27/IV/1884 (C)		1.264		José Alvarez Mariño	1.240		98,16
4/IV/1886 (L)		1.119		José Alvarez Mariño	593		52,99
1/II/1891 (C)	8.322 8.378	6.140 5.511	73,78 65,77	José Alvarez Mariño (1) Gustavo Ruiz y López Falcón *	2.519 3.856	30,26 46,02	41,02 69,96
5/III/1893 (L)	8.361	6.370	76,18	Gustavo Ruiz y López Falcón	3.183	38,06	49,75
12/IV/1896 (C)	8.605	5.065	58,86	Frederic Rahola i Tremols	5.036	58,52	99,42
27/III/1898 (L)	8.428	6.770	80,32	Luis Canalejas Méndez	4.204	49,88	62,09
16/IV/1899 (C)	8.378	3.506	41,84	Gustavo Ruiz y López Falcón	3.138	37,45	89,50

(1) *A la sessió de 2-VI-1892 s'acceptà la seva renúncia, presentada en ésser anomenat — per Reial Decret — Director Gerent del «Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Madrid».*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: BALAGUER

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>		<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)					Romualdo Palacios	2.421		
3-6/IV/1872 (M. C.)		6.873			Francisco Martínez Brau	4.712		68,55
24-27/VIII/1872 (M. C.)		2.889			Romualdo Palacios	2.885		99,51
10-13/V/1873 (R)		4.246			Ramon Castejon	4.199		98,89
20-23/I/1876 (C)	9.210	7.336	79,65		Joaquim Bañeres i Gordell	7.315	79,42	99,71
20/IV/1879 (C)		1.426			Joaquim Bañeres i Gordell	1.069		74,96
20/VIII/1881 (L)					Francisco Martínez Brau	856		
27/IV/1884 (C)		1.551			Josep M. ^a de Martorell i Fivaller Duque de Almenara Alta	1.278		82,39
4/IV/1886 (L)		1.347 1.199			Francisco Martínez Brau (1) Enrique de Luque i Alcalde *	1.204 814		89,38 67,88
1/II/1891 (C)					Ricart de Martorell i de Fivaller (Marquès de Paredes)	4.106		
5/III/1893 (L)	9.547	6.224	65,19		Enrique de Luque i Alcalde (2) Marià Clua i Angles *	2.383 5.438	24,96	38,29
12/IV/1896 (C)	9.673	7.164	74,06		Emilio Vivanco Menchaca	7.164	74,06	100
27/III/1898 (L)	9.713	5.867	60,40		Adolfo Calzado Sanjurjo	5.837	60,09	99,49
16/IV/1899 (C)	9.662	6.431	66,56		Manuel Vivanco Menchaca	4.822	49,91	74,98

(1) *Traspassà pel gener de 1889.*

(2) *A la sessió de 15-III-1895 fou declarat incompatible el càrrec de diputat amb el de Registrator de la Propietat de Balaguer.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: LES BORGES BLANQUES

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	6.454	1.748		Federico Gomiz Merta (1) Josep Teixidó i Jové *	2.704 1.223		41,89 69,96
3-6/IV/1872 (M. C.)	4.519			Josep Teixidó i Jové	2.476		54,79
24-27/VIII/1872 (M. C.)	3.221			Antoni Mola i Argemí	3.221		100
10-13/V/1873 (R)	3.627			Antoni Mola i Argemí	1909		52,63
20-23/I/1876 (C)	7.789	6.378	81,88	Enrique Vivanco Menchaca	6.371	81,79	99,89
20/IV/1879 (C)	1.183	1.101		Manuel Vivanco Menchaca (2) José Canalejas Casas *	983 1.101		83,09 100
20/VIII/1881 (L)	1.610			Jaume Nuet i Minguell (Comte de Torregrossa)	1.170		72,76
27/IV/1884 (C)	1.545			Genaro Vivanco Menchaca	1.218		78,83
4/IV/1886 (L)	1.299			Adolfo Calzado Sanjurjo	609		46,88
1/II/1891 (C)				Genaro Vivanco Menchaca	4.134		
5/III/1893 (L)	10.715	4.977	46,44	Adolfo Calzado Sanjurjo	2.599	24,26	52,22
12/IV/1896 (C)	10.949	6.884	62,87	Ramon de Dalmau i Olivart (Marquès d'Olivart)	6.852	62,58	99,54
27/III/1898 (L)	11.104	6.587	59,32	Cipriano Garijo Aljama	3.871	34,86	58,77
16/IV/1899 (C)	11.073	6.412	57,99	Ramon de Dalmau i Olivart	2.671	24,12	41,66

(1) *Optà per l'acta d'Igualada.*

(2) *A la sessió de 3-I-1881 es donà compte de la seva renúncia.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: CERVERA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)		6.440		Francesc Gassol i Jové	3.386		52,57
3-6/IV/1872 (M. C.)		4.739		Ramon Ferrer i Iglesias	2.759		58,21
24-27/VIII/1872 (M. C.)		2.220		Gregori Moncasi i Castell	1.287		57,97
10-13/V/1873 (R)		1.970		Joaquim Pi i Margall	1908		86,85
20-23/I/1876 (C)		6.334		Manuel Alonso Martínez y Martín	6.330		99,93
20/IV/1879 (C)		1.616		Manuel Alonso Martínez y Martín	921		56,99
20/VIII/1881 (L)		1.696		Manuel Alonso Martínez y Martín (1)	1.192		70,28
		1.945		Vicente Alonso Martínez y Martín *	1.945		100
27/IV/1884 (C)		1.709		Gustau de Bofill i Capella	1.210		70,80
4/IV/1886 (L)		1.590		Vicente Alonso Martínez y Martín	1.390		87,42
1/II/1891 (C)				Vicente Alonso Martínez y Martín	6.061		
5/III/1893 (L)	9.199	5.335	57,99	Vicente Alonso Martínez y Martín	3.130	34,03	58,67
12/IV/1896 (C)	9.262	6.892	74,41	Vicente Alonso Martínez y Martín (2)	3.446	37,21	50
				Gustau de Bofill i Capella	3.446		
27/III/1898 (L)	9.358	5.721	61,13	Vicente Alonso Martínez y Martín	5.721	61,13	100
16/IV/1899 (C)	9.237	5.027	54,42	Vicente Alonso Martínez y Martín	5.019	54,34	99,84

(1) *Optà per l'acta de Burgos deixant lliure la de Cervera que, en nova votació, guanyà amb el 100% dels vots el seu fill Vicente Alonso.*

(2) *Ambdós candidats són considerats com possibles diputats fins la sessió de 6-VI-1896 durant la que es proclamà a Vicente Alonso.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: LLEIDA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (G. P)	45.300	28.264	62,39	Ramon Castejón Miquel Ferrer i Garcés Josep Bori i Rosich Emilio Castelar	14.607 14.605 13.880 13.689	32,24 32,24 30,64 30,21	51,68 51,67 49,10 48,43
8-11/III/1871 (M. C.)	9.316	4.608	49,46	Jaume Nuet i Minguell	3.522	37,87	76,43
3-6/IV/1872 (M. C.)				Sense dades			
24-27/VIII /1872 (M. C.)	8.503	2.090 2.606		Simón Griz Benites (1) José M.ª Patiño *	2.086 2.606	24,53	99,80 100
10-13/V/1873 (R)		2.054		Albert Camps i Pairat	2.022		98,44
20-23/I/1876 (C)		4.939		Ramon Soldevila i Clavé	4.937		99,95
20/IV/1879 (C)		1.081		Ramon Soldevila i Clavé	268		24,79
20/VIII/1881 (L)		1.352 969		Jaume Nuet i Minguell (Comte de Torregrossa) (2) José M.ª Celleruelo *	997 969		73,74 100
27/IV/1884 (C)		1.425		Ramon Soldevila i Clavé	1.104		77,47
4/IV/1886 (L)		1.147		Miquel Agelet i Besa	958		83,52
1/II/1891 (C)				Jaume Nuet i Minguell (Comte de Torregrossa)	3.089		
5/III/1893 (L)	10.619	6.897	64,94	Miquel Agelet i Besa	3.831	36,07	55,54

12/IV/1896 (C)	10.729	4.659	43,42	Ramon Soldevila i Clavé	4.638	42,23	99,55
27/III/1898 (L)	10.862	5.662	52,12	Miquel Agelet i Besa	5.613	51,68	99,13
16/IV/1899 (C)	10.947	4.354	39,77	Joaquín Gómez y Gómez Pizarro (Marquès de Barzanallana)	3.393	30,99	77,93

(1) *A la sessió de 23-IX-1872 es comunicà el seu traspàs.*

(2) *Optà per l'acta de Les Borges.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: LA SEU D'URGELL

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
15-18/I/1869 (G. P)	29.064	18.233	62,73	Josep Ignasi Llorens Pere Castejon Antoni Benavent	16.338 15.856 15.113	56,21 54,55 51,99	89,60 86,96 82,88
8-11/III/1871 (M. C.)	9.683	6.622	68,38	J. Ignasi Dalmau i de Baquer	2.911	30,06	43,95
3-6/IV/1872 (M. C.)		5.361		Ramon Fagle	3.757		70,08
24-27/VIII/1872 (M. C.)		2.461		Ramon Nouvilas	2.460		99,99
10-13/V/1873 (R)		2.511		Ramon Nouvilas	2.511		100
20-23/I/1876 (C)		5.016		Constancio Gambel y Aybar	5.016		100
20/IV/1879 (C)		1.465		Josep Porrúa i Moreno	1.142		77,95
20/VIII/1881 (L)		1.118		Isidre Boixader i Solana	817		73,07
27/IV/1884 (C)		1.573 1.591		Josep Porrúa i Moreno (1) Xavier Tost i Martorell *	885 837		56,26 52,60
4/IV/1886 (L)		1.402		Isidre Boixader i Solana	983		70,11
1/II/1891 (C)				Ramón Martínez de Campos y Rivera (Duc de La Seu)	3.320		
5/III/1893 (L)	8.322	5.753	69,13	Ramón Martínez de Campos y Rivera	2.881	34,62	50,08
12/IV/1896 (C)	8.316	4.300	51,71	Ramón Martínez de Campos y Rivera	4.276	51,42	99,44
27/III/1898 (L)	8.341	5.382	5,938	Ramón Martínez de Campos y Rivera	5.382	59,35	99,96
16/IV/1899 (C)	7.850	4.803	61,18	Ramón Martínez de Campos y Rivera	4.789	61,01	99,71

(1) *A la sessió de 13-IV-1885 s'informà, sense especificar-ne els motius, del seu cessament com diputat.*

DISTRICTE: SOLSONA

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>	<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	8.525	7.449	87,37	Joan Civit d'Alvareda	2.891	33,91	38,81
3-6/IV/1872 (M. C.)		9.232		Manuel Sánchez García	5.835		63,20
24-27/VIII/1872 (M. C.)		2.180		Eusebi Pascual i Casas (1)	2.177		99,86
		1.768		Carles Martrà *	1.634		92,42
10-13/V/1873 (R)		3.353		Carles Martrà	3.353		100
20-23/I/1876 (C)	9.572	7.175	74,95	Manuel de Azcarraga	7.008	73,21	97,67
20/IV/1879 (C)		1.720		Federico Hoppe	1.030		59,88
20/VIII/1881 (L)		1.739		Manuel de Azcarraga (2)	1.661		95,51
		1.598		Manuel de Azcarraga *	1.598		100
27/IV/1884 (C)		1.357		Manuel de Azcarraga	689		50,77
4/IV/1886 (L)		1.828		Manuel de Azcarraga	1.587		86,81
1/II/1891 (C)				Miquel Agelet i Besa	5.209		
5/III/1893 (L)	8.720	5.206	59,70	Joan Maluquer i Viladot	3.566	40,89	68,49
12/IV/1896 (C)	8.948	5.572	62,27	Joan Maluquer i Viladot	3.031	33,87	54,40
27/III/1898 (L)	8.956	6.174	68,94	Joan Maluquer i Viladot	5.883	65,69	95,29
16/IV/1899 (C)	8.878	6.506	73,28	Isidre Valls i Pallerola	3.337	37,59	51,29

(1) *Optà per l'acta d'Arenys de Mar.*

(2) *Sense fixar-ne els motius, pel febrer de 1883 renuncià al càrrec.*

* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: SORT - VIELLA

<i>Elecció</i>	<i>Cens Votants</i>		<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	6.420			Joan Vidal i Carlà	3.481		54,22
3-6/IV/1872 (M. C.)	4.768			Bonaventura Agulló i Prats	2.965		62,18
24-27/VIII/1872 (M. C.)	2.993			Josep Canut i Especier	2.992		99,99
10-13/V/1873 (R)	3.828			Francisco de P. Canalejas	2.067		53,99
20-23/I/1876 (C)	8.577	2.958	6.036	Rómulo Moragas Broz (1) José Ferreras *	2.890 5.666	66,06	97,70 93,87
20/IV/1879 (C)	1.779			Miguel Cabezas	1.767		99,32
20/VIII/1881 (L)	2.007			Luis de León y Cataumbert	1.148		57,19
27/IV/1884 (C)	1.960			Luis de León y Cataumbert	1.571		80,15
4/IV/1886 (L)	1.764			Luis de León y Cataumbert	1.349		76,47
1/II/1891 (C)				Luis de León y Cataumbert	4.134		
5/III/1893 (L)	8.379	5.657	6.106	Luis de León y Cataumber (2) Ricardo García Trapero *	5.555 5.700	66,29	98,20 93,35
12/IV/1896 (C)	8.380	6.071	72,45	Ricardo García Trapero	5.960	71,12	98,12
27/III/1898 (L)	8.341	5.382	64,52	Ricardo García Trapero	5.382	64,52	100
16/IV/1899 (C)	8.257	4.868	58,96	Joan Torres i Vilanova	3.337	35,12	59,57

(1) *El 31-III-1876 s'acceptà la seva renúncia del càrrec de diputat.*

(2) *Nomenat Senador Vitalici, deixà lliure l'escó parlamentari.*

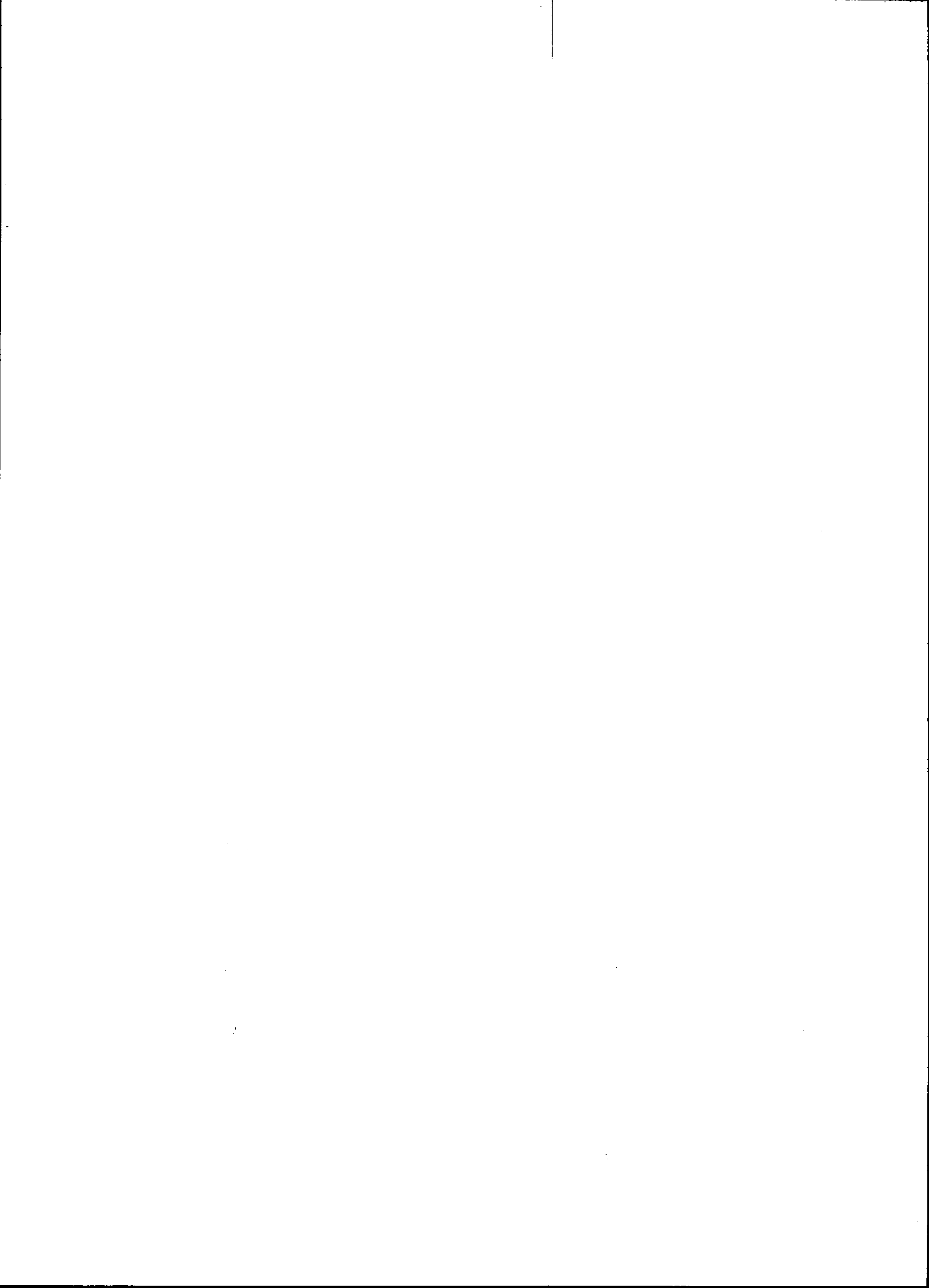
* *Elecció complementària.*

DISTRICTE: TREMP

<i>Elecció</i>	<i>Cens</i>		<i>Votants</i>	<i>%</i>	<i>Diputats electes</i>	<i>Vots</i>	<i>% C</i>	<i>% V</i>
8-11/III/1871 (M. C.)	6.543				Joaquim M. ^a de Sulia	3.552		54,28
3-6/IV/1872 (M. C.)	8.856				P. Antoni Torres i Jordi	5.203		58,49
24-27/VIII/1872 (M. C.)	2.867				Bernardo García (1)	2.865		99,93
	1.571				Antoni M. ^a Fontanals *	1.073		68,30
10-13/V/1873 (R)	4.107				Buenaventura Abarzuza	4.107		100
20-23/I/1876 (C)	8.083				Rafael Cabezas Montemayor	8.082		99,98
20/IV/1879 (C)	2.052				Rafael Cabezas Montemayor	1.930		94,05
20/VIII/1881 (L)	2.288	1.585	69,27		Rafael Cabezas Montemayor	709	30,98	44,73
27/IV/1884 (C)	1.382				Rafael Cabezas Montemayor	1.354		97,97
4/IV/1886 (L)	1.632				Rafael Cabezas Montemayor	1.010		61,88
1/II/1891 (C)					Rafael Cabezas Montemayor	4.752		
5/III/1893 (L)	8.525	6.358	74,58		Rafael Cabezas Montemayor	3.847	45,13	60,50
12/IV/1896 (C)	8.511	5.464	64,20		Rafael Cabezas Montemayor	5.461	64,16	99,96
27/III/1898 (L)	8.390	6.026	71,82		José Moragas Saiz	3.075	36,65	51,03
16/IV/1899 (C)	8.284	6.196	74,79		José San Miguel de la Gandaria	6.149	74,23	99,24

(1) *Optà per l'acta de Grazelema.*

Índex de noms

- Abadal i Calderó, Ramon d', 39, 68, 165, 224, 636.
- Abadal Soldevila, Andreu, 544.
- Abadal i de Vinyals, Ramon d', 339, 471, 501, 530.
- Abarzuza Ferrer, Buenaventura, 643, 665.
- Acher, Juan B. («el Poeta»), 345.
- Adell i Borrell, Germà, 138, 517, 527.
- Agelet, Família, 112, 170, 358.
- Agelet i Besa, Miquel, 40, 101, 170, 205, 441, 493, 660, 663.
- Agelet i Garrell, Josep, 101, 112, 170, 223, 441, 442, 515, 526, 536.
- Agelet i Romeu, Antoni, 170, 536.
- Aguilar, Màrius, 211.
- Aguilera y Gamboa, Enrique (Marquès de Cerralbo), 222.
- Agulló, Ferran, 193, 251, 361.
- Agulló i Prats, Bonaventura, 664.
- Alba Bonifaz, Santiago, 62, 217, 218, 219, 232, 234, 241, 242, 244, 272, 338, 342, 351, 370, 376, 558.
- Albafull i Vidal, Antoni, 218, 259, 264, 296, 300, 326, 331, 456, 474, 527, 555, 576, 587, 597.
- Albareda, Vicent, 345.
- Albert i Despujol, Carles d', 275.
- Albert i Pey, Salvador, 25, 169, 173, 183, 186, 208, 211, 227, 232, 237, 250, 256, 263, 287, 294, 299, 301, 324, 330, 357, 366, 427, 430, 459, 534, 546, 559, 570, 583, 593, 604.
- Albertí i Gubern, Santiago, 19, 20, 32, 62, 76, 92, 93, 96, 120, 121, 158, 163, 194, 195, 217, 235, 271, 273, 339.
- Albó i Martí, Francesc, 100, 502, 513.
- Albó i Martí, Ramon, 149, 356, 469, 529, 600.
- Alcalà - Zamora, 273.
- Aldrich i de Pagès, Joaquim, 655.
- Alfons XII, 616.
- Alegret i Vidal, Jaume, 24, 71, 102, 139, 172, 185, 187, 458, 507, 518, 528, 539, 541.
- Alfons XIII, 14, 32, 59, 89, 91, 94, 158, 159, 191, 193, 201, 210, 217, 271, 275, 278.
- Alier i Casi, Llorenç M. d', 130, 170, 184, 525.
- Allendesalazar, Manuel, 308, 309, 337.
- Alomar i Vilallonga, Gabriel, 197, 206, 217, 219, 220, 232, 242, 247, 283, 296, 301, 314, 316, 345, 472, 475, 478, 542, 555, 579.
- Alonso Martínez, Vicente, 40, 82, 442.
- Alonso Martínez Bea, José, 359, 445, 606.
- Alonso Martínez Martín, Dionisio, 71, 82, 100, 101, 173, 359, 442, 504, 515.
- Alonso Martínez y Martín, Manuel, 659.
- Alonso Martínez y Martín, Vicente, 659.
- Alòs, Marquès d', 276.
- Alsina, Pau, 620.
- Álvarez Fuster, José M., 41,496.
- Álvarez Gonzalvo, Pedro, 287, 357, 591, 601.
- Alvarez Mariño, José, 656.
- Amadeu I, 614, 615, 616.
- Álvarez, Melquíades, 199, 223, 244, 287, 348.
- Amado, Julio, 307.
- Ametlla, Claudi, 22, 25, 211.
- Ametller i Baquedano, Luis de, 294, 584.

- Ametller i Isern, Josep Toribi, 648.
 Andrade, Benito Mariano, 276, 287.
 Anglès i Preñanosa, Jaume, 66, 153, 464, 498, 545.
 Antich Subirana, Josep, 183, 197, 206, 274, 473, 532, 542.
 Arabio Torres, Benito, 621.
 Arderiu i Pascual, Antoni, 580.
 Ardid Bernard, Lorenzo, 104, 153, 177.
 Argemí i de Martí, Lluís, 249.
 Arias Giner, Severino, 650.
 Arlegui y Bayones, Miguel, 310, 322, 329, 330, 339.
 Armiñán Pérez, Luis de, 40, 101, 115, 493, 514, 519.
 Arquer i Vives, Arcadi d', 296, 588.
 Artola, Miquel, 37.
 Arumí i Sauri, Joaquim, 101, 112, 515, 530.
 Atalayuelas, Marquès de, 506.
 Aunós i Cau, Eduard, 209, 221, 228, 233, 550, 561.
 Aunós i Pérez, Eduard, 263, 325, 331, 359, 366, 440, 441, 575, 596, 607.
 Àvila Rodríguez, Tiberio, 36, 97, 462, 467, 487, 508, 621.
 Ayuso Colina, Primitivo, 71, 83, 506.
 Ayuso Espinosa, Ricado, 650.
 Azcárate, 544.
 Azcárraga, Manuel de, 663.
 Azcárraga, Marcelo de (General Azcárraga), 32, 89, 442.
- Bach i Planell, Ramon, 256, 569.
 Bach i Serra, Josep, 635.
 Badia i Andreu, Joaquim, 636.
 Balaguer i Cirera, Víctor, 629, 638.
 Balari, Albert, 223, 324, 594.
 Balcells i Cortada, Josep, 35, 71, 82, 83, 101, 463, 487, 504, 515, 628.
 Baldrich i Palau, Gabriel, 629.
 Ballbé de Gallart, Lluís, 232, 256, 263, 293, 560, 572, 582.
 Ballester i Boada, Gabriel, 646.
 Ballvé, Faustí, 258, 573.
 Balmes, Jaume Llucà, 288.
 Baltà i Pujol, Miquel, 637.
 Bañeras i Gordell, Joaquim, 657.
 Barbé i Huguet, Pau, 80, 110, 501, 511.
 Barberà, Marquès de, 276.
 Barco Cosme, Joan, 209, 210, 211, 552, 554.
 Barella Arrant, Miquel, 549.
 Barella Arrant, Manuel, 549.
- Barnola, Antoni de, 625
 Baró i Sureda, Teodor, 94, 106, 109, 174, 621, 622, 650,
 Barrera i Maresma, Martí, 311.
 Barriobero y Herrán, Eduardo.
 Bas y Vasallo, Federico Carlos, 309, 310.
 Bassols, Frederic, 294.
 Bastardas i Sempere, Albert, 104, 211.
 Batlle i Baró, Narcís, 246, 282, 313, 344, 346, 353, 362, 386, 476, 478, 480, 482, 566, 579, 589, 599.
 Batllé i Vidal, Josep, 646.
 Benavent, Antoni, 662.
 Benet, J., 158.
 Benot, Eduardo, 92, 97, 121, 128.
 Berenguer i Clos, Josep, 597, 608.
 Bergamín, Francisco, 309.
 Bernal de Puga, Cipriano, 39, 490.
 Bertran i Musitu, Josep, 40, 104, 110, 126, 168, 173, 182, 204, 263, 294, 323, 334, 338, 339, 357, 412, 414, 416, 511, 522, 533, 546, 558, 570, 575, 582, 592, 598, 603.
 Bertrana, Prudenci, 211.
 Bertrand i Serra, Eusebi, 127, 173, 183, 187, 208, 232, 256, 263, 294, 299, 324, 330, 357, 365, 426, 427, 430, 523, 535, 540, 547, 560, 571, 584, 593, 605.
 Bes i Hevijer, Manuel, 645.
 Besteiro Fernández, Julián, 250, 256, 322, 567, 569, 572.
 Blanch i Romeu, Josep M., 585
 Blasco, Albert, 276.
 Blasco i Ibáñez, Vicent, 62, 150.
 Boada i Borrell, Tomàs d'A., 70, 502.
 Boet i Moreu, Rafael, 620, 655.
 Boet i Vigas, Andreu, 543, 556
 Bofarull, Josep Oriol de, 172, 538.
 Bofarull i Palau, Manuel de, 115, 127, 145, 183, 324, 519, 524, 535.
 Bofarull i Romaña, Manuel de, 324, 594.
 Bofill i Mates, Jaume (Guerau de Liost), 314, 339.
 Bofill i Perera, Josep M., 200, 548.
 Bofill i Roig, Josep M., 81, 97, 502.
 Boix, Cristina, 17.
 Boixader i Solana, Isidre, 662.
 Boladeres i Romà, Guillem, 543.
 Bolòs i Saderra, Joaquim de, 285.
 Bonmatí i de Cendrà, Manuel, 100, 111, 512.
 Borbó i de Borbó-Parma, Jaume de, 221, 222, 28,5 317, 346.
 Borbón y Castellví, Francisco M.^a de, 626.

- Bordas i Flaquer, Marià, 144, 249, 259, 520, 531, 576.
- Bores Romero, Francisco J., 640.
- Bori i Rosich, Josep, 660.
- Borrell i Folch, Antoni, 623.
- Borrell i Miquel, Joan J., 641.
- Borrell i Sol, Josep, 255.
- Bosc, Bartomeu, 99.
- Bosch i Alsina, Ròmul, 280, 313, 479, 533, 579, 622.
- Bosch i Barrau, Pau, 169, 534, 641, 647.
- Bosch i Carboll, Josep, 645.
- Bosch i Catarineu, 232, 558.
- Bosch i Fustegueres, Albert, 41, 640.
- Bosch i Gaucès, Lluís, 502.
- Bosch i Herrero, Enric, 41, 51, 82, 102, 128, 495, 506, 516.
- Bosch i Labrús, Pere, 621, 622, 634, 635, 648.
- Bosch i Puig, Bartolomé, 68, 500, 508, 631.
- Bosch i Serrahima, Josep, 626.
- Botella, Vicenç, 311.
- Botifull i Font, Antoni, 601.
- Bové i Monseny, Pere, 641, 647.
- Bravo Portillo, Manuel, 307.
- Brossa i Roger, Jaume, 220, 475, 546, 555.
- Brunet, Josep, 645.
- Buen y del Cos, Odón de, 66, 67, 69, 74, 96, 465, 467, 489, 498, 508, 510.
- Bugallal y Araujo, Gabino (comte de Bugallal), 309.
- Bula, Isart, 105, 345.
- Burgos y Mazo, Manuel de, 307.
- Bustillo López, Timoteo, 39, 80, 489, 500, 632.
- Caballé i Goyeneche, Joan, 128, 172, 184, 199, 209, 234, 326, 360, 366, 456, 457, 527, 538, 522, 563, 597, 608.
- Cabezas, Miguel, 664.
- Cabezas Montemayor, Rafael, 442, 665.
- Cabot i Rovira, Joaquim, 344.
- Cabré, Josep, 313.
- Cabirol, Joaquim de, 623.
- Caimó i Bascós, Pere, 648, 649.
- Calbó i Trillas, F. Xavier, 647.
- Calvet i Pintó, Eduard, 144, 520.
- Calzado Sanjurjo, Adolfo, 657, 658.
- Camacho Fernández, Manuel, 628,
- Cambó i Batlle, Francesc, 31, 33, 84, 91, 95, 122, 123, 126, 131, 136, 137, 138, 152, 166, 169, 183, 187, 188, 191, 193, 216, 226, 241, 244, 246, 251, 254, 256, 257, 262, 267, 272, 273, 274, 282, 290, 293, 298, 313, 320, 321, 329, 332, 334, 338, 344, 350, 351, 352, 354, 361, 362, 364, 365, 369, 377, 390, 440, 456, 466, 468, 471, 476, 478, 480, 482, 508, 513, 520, 521, 530, 534, 540, 543, 556, 567, 579, 580, 589, 599,
- Campmany i de Roura, Ricard, 542.
- Camps i Armet, Albert, 651.
- Camps i de Mates, Pelagi de, 648.
- Camps i d'Olzinelles, Carles de (Marquès de Camps), 36, 39, 165, 195, 218, 237, 430, 471, 472, 474, 491, 530, 542, 555, 567, 652.
- Camps i Pairat, Albert, 660.
- Canalejas, Francisco de P., 664.
- Canalejas Casas, José, 658.
- Canalejas Méndez, José, 39, 59, 71, 90, 159, 187, 191, 192, 572.
- Canalejas Mendez, Luis, 70, 81, 100, 115, 173, 428, 492, 503, 514, 519, 572, 656.
- Canalejas Rubio, José, 173, 256, 572.
- Canals i Vilaró, Salvador, 83, 102, 325, 331, 366, 443, 458, 507, 528, 595, 606.
- Cañellas i Tomàs, Joan, 41, 71, 102, 495, 506, 515, 526, 647.
- Cánovas del Castillo, Antonio, 20, 31, 42, 192, 333, 616, 617.
- Canut i Especier, Josep, 644.
- Canyé i Baulenas, Josep, 645.
- Caralt, Comte de, 276.
- Caralt i Matheu, Delmir, 631.
- Caralt i Sala, Josep M. de, 216, 276.
- Carbajal Melgarejo, Alvaro, 627.
- Carbó i Ortega, Ignasi, 646.
- Cardoner i Viñals, Damià, 548.
- Carles Maria Isidre de Borbó, 42.
- Carné i Mata, Antoni, 631.
- Carner i Romeu, Jaume, 24, 66, 91, 121, 122, 128, 131, 160, 172, 184, 185, 187, 195, 209, 211, 234, 235, 458, 459, 464, 498, 528, 539, 541, 553, 564.
- Carnicero y San Román, Juan, 640.
- Carrasco Formiguera, Manuel, 339.
- Carreras i Candi, Francesc, 161.
- Carro, Leandro, 345.
- Casanova, Rafael, 293.
- Casanovas i Maristany, Joan, 357, 602.
- Casas, José, 177.
- Casas i Aixèr, Joan, 70, 81, 502.

- Cases i Carbó, Joaquim, 70, 81, 503.
 Castejón, Pere, 662.
 Castejón, Ramon, 657, 660.
 Castelar, Emilio, 660.
 Castell de Pons, Antoni, 628.
 Castellà i Borràs, Miquel, 640.
 Castellar y Ripoll, Emilio, 621, 622.
 Castellarnau i Balcells, Joaquim de, 647.
 Castellósrius, marquès de, 275.
 Castellet i Sampsó, Josep, 646.
 Castells i Ballespí, Rosend, 101, 112, 171, 516, 537.
 Castells de Pons, Antoni, 620.
 Castellví i de Vilallonga, Narcís M. de, 647.
 Catarineu i Grau, Josep M., 293, 580.
 Cayo del Rey, Marquès de, 525.
 Celleruelo, José M., 660.
 Cerda y Alvear, José de la (Comte de Villar), 651.
 Chopitea, Alfons de, 101, 515.
 Cierva y Peñafiel, Juan de la, 121, 243, 271, 277, 290, 291, 301, 307, 321, 338, 415.
 Cirici - Ventalló, Domingo, 198, 444, 548, 561.
 Cisa i Cisa, Pere 631.
 Ciurana Hernández, Francesc de, 204, 505, 546.
 Civit d'Alvareda, Joan, 663.
 Claret i Asols, Josep, 556, 568.
 Clausolles i Serrapiñada, Romà, 571.
 Clavé i Camps, Josep Anselm, 621.
 Clavé i Flaquer, Adolf, 653.
 Climent i Corberà, Eliseu, 92.
 Clua i Anglès, Marià, 70, 82, 100, 111, 145, 504, 514, 525, 561, 657.
 Coderch i Serra, Rafael, 55, 497, 502.
 Codina i Sert, Genís, 85, 507.
 Coll i Pujol, Joan, 622.
 Collaso i Gil, Josep, 218, 276, 630, 637.
 Collaso i Gil, Pere, 620, 621.
 Colom i Cardany, Miquel, 296, 300, 326, 331, 458, 577, 588, 598.
 Colominas Maseras, 179.
 Coma i Cros, Joan, 282.
 Comas, Francesc, 311.
 Comas i Masferrer, Josep, 68, 224, 621, 622, 633.
 Comín de Angulo, Juan, 521, 545.
 Company i Farreras, Francesc, 637.
 Companys i Jover, Lluís, 199, 223, 234, 242, 257, 311, 318, 324, 330, 333, 348, 356, 365, 369, 415, 416, 457, 458, 563, 591, 601.
 Compte i Pedret, Josep, 639, 645.
 Comyn Crooke, Antonio, 39, 654.
 Connelly Ullman, Joan, 158.
 Corbella, Emili, 576.
 Córdoba, Felip Ricart de (Marquès de Santa Isabel), 627.
 Cornellà i Roca, Pere, 17, 19, 20, 427.
 Conet i Mas, Josep M., 35, 463, 487, 629, 633.
 Corominas i Cornell, Eusebi, 39, 69, 80, 100, 111, 128, 145, 199, 429, 487, 499, 512, 523, 655.
 Coromines i Montanya, Pere, 163, 166, 177, 179, 194, 195, 196, 206, 211, 216, 219, 226, 230, 235, 458, 470, 472, 474, 530, 542, 555.
 Cors i Guinart, Joaquim de, 652.
 Corts i Gisbert, Pere, 629, 630.
 Costa y Martínez, Joaquín, 21, 62, 70, 81, 205, 502.
 Crehuet i Roig, Carles, 317, 323, 334, 592, 598.
 Creixell i Iglesias, Josep, 356, 590, 601.
 Cruells i Sallarès, Jaume, 149, 153, 182, 187, 469, 529, 532.
 Cruz Orgaz, Pablo, 631.
 Cucó i Giner, Alfons, 92.
 Cucurella i Tost, Josep, 622.
 Cusí de Miquelet, Carles, 183, 198, 208, 221, 227, 232, 251, 535, 548, 559, 560.
 Cussó Maurell, Jaume, 313, 480, 589.
 Dagàs i Puigbó, Joan, 287, 294, 318, 357, 426, 547, 560, 584, 593, 605.
 Dalmases, Lluís de, 196, 276.
 Dalmau i de Baquer, J. Ignasi, 662.
 Dalmau i Olivart, Ramon de (Marquès d'Olivart), 658.
 Damians i Toli, Lluís G., 531, 556.
 Danyans, Eugenio Demetrio, 69, 500.
 Dasca i Boada, Albert, 209, 223, 229, 234, 276, 360, 458, 539, 553, 564, 609.
 Dato Iradier, Eduardo, 32, 147, 192, 193, 194, 198, 215, 216, 217, 242, 243, 245, 271, 272, 309, 310, 311, 313, 321, 327, 332, 333, 337, 443.
 Despujol, Ignasi M. de (Marquès de Palmerola), 635, 636.
 Despujol, Josep. M., 645.
 Dessy Martos, Joan, 169, 531, 647.
 Déu i Ros, Joan, 70, 183, 503, 534.
 Díaz González, Eusebio, 165, 174, 471, 530.

- Dias Morell, Vicente, 557.
 Diez Romero, Pere, 652.
 Domènech i Montaner, Lluís, 36, 66, 76, 462, 464, 487, 498.
 Domingo i Sanjuán, Marcellí, 209, 211, 217, 223, 234, 235, 236, 242, 243, 246, 247, 252, 255, 257, 259, 260, 266, 267, 273, 274, 295, 300, 314, 318, 326, 331, 360, 366, 454, 456, 457, 458, 459, 476, 538, 553, 564, 566, 577, 586, 588, 597, 609.
 Donadeu i Corcellés, Josep Rubau, 633.
 Doval, 277.
 Dualde i Gómez, Joaquim, 233, 359, 360, 366, 443, 606.
 Duran, Josep, 97.
 Duran i Bas, Manuel, 31, 288, 621, 624.
 Duran i Ventosa, Lluís, 33, 149.
 Duverger, Maurice, 24.
- Elias i Marchal, Miquel, 633.
 Elias de Molins, Josep, 38, 68, 487, 498, 637.
 Elosegui, José de 130, 526.
 Enríquez, Antonio, 222.
 Escardó i Llasat, Clement, 640.
 Escoda, Frederic, 285.
 Escofet i Cuscó, Joaquim, 357, 601.
 Escrivà de Romaní, Joaquim (Marquès de Monistrol i d'Aguilar), 619, 652.
 Escuder, Antonio, 509.
 Escuer, Joaquim, 629.
 España y de Orteu, José de, 65, 465, 498.
 Esplugas i Moncusí, Joan, 458, 577.
 Esquedo i Zaragoza, Josep M., 92, 97.
 Estadella i Arnó, Josep, 250, 287, 296, 299, 325, 359, 443, 573, 585, 596, 606.
 Estapé i Maristany, Pau, 489.
 Estapé i Pagès, Santiago, 168, 196, 235, 359, 532, 542, 607.
 Estartús Eras, Pere, 547.
 Estévez, Nicolás, 115, 123, 468, 519, 520.
 Esteve, Martí, 350.
 Estivill i Llorach, Antoni, 199, 223, 229, 233, 242, 563, 565.
- Fabra i Deàs, Nil M., 625.
- Fabra i Floreta, Joan, 648, 653.
 Fabra i Fontanills, Camil, 621, 622.
 Fabra i Llovera, Casimir, 564.
 Fabra i Puig, Ferran, 35, 463, 487.
 Fabra i Ribas, Antoni, 197, 284, 293, 473, 479, 542, 579, 582.
 Fàbregas, Tomàs, 620.
 Fàbregas i Mas, Francesc, 571.
 Fabregat, Alfons, 552.
 Fabrés, 267.
 Fagle, Ramon, 662.
 Farguell i de Magarola, Manuel, 182, 531, 543, 555.
 Felip i Galícia, Ramon, 258.
 Feliu i Escala, Angel, 587.
 Feliu i Pérez, Bartomeu, 65, 465, 498.
 Fernández Almagro, Melchor, 31, 32, 59, 61, 89, 122, 210, 217, 231, 244, 272, 273, 308, 338, 341.
 Fernández Cueto, José, 635, 636.
 Fernández Latorre, Juan, 627.
 Fernández del Pozo y del Río, Eduardo, 169, 183, 204, 208, 227, 233, 236, 237, 429, 534, 546, 559, 565.
 Ferratges i Mesa, Antoni (Marquès de Mont-Roig i del Cenete), 627, 635.
 Ferratjes Domínguez, Robert, 499.
 Ferrer, David, 217.
 Ferrer, M., 221, 249, 285, 346.
 Ferrer i Busquets, Lluís, 130, 524.
 Ferrer i Ferrer, Joaquim, 316, 577.
 Ferrer i Fores, Josep, 639.
 Ferrer i Garcés, Miquel, 660.
 Ferrer i Guàrdia, Francesc, 158, 177, 546.
 Ferrer i Iglesias, Ramon, 659.
 Ferrer i Piera, Pau, 251, 256, 571.
 Ferrer i Soler, Josep A., 638.
 Ferrer i Vidal, Joan, 490, 511, 624, 638.
 Ferrer i Vidal, Josep, 620.
 Ferrer-Vidal i Soler, Lluís, 66, 144, 182, 188, 195, 218, 282, 344, 464, 472, 474, 498, 510, 520, 531, 540, 542, 555.
 Ferreras, José, 664.
 Figueres, Pere,
 Figueres i de Moragas, Estanislau, 620, 621, 622, 644, 645.
 Figuerola i Marià, Lluís, 258, 300, 326, 331, 360, 459, 577, 588, 598, 609.
 Figueroa y Torres, Alvaro de (Comte de Romanones), 90, 191, 192, 215, 217, 219, 223, 230, 232, 242, 272, 273, 274, 277, 278, 301, 307, 342, 359, 376, 505, 606.
 Florejachs de Berart, Josep, 652.
 Florensa i Farré, Manuel, 359, 366, 443, 606.

- Focela, Martí, 274.
 Folguera i Duran, Manuel, 324, 591.
 Font i Fargas, Joaquim, 236, 237, 565.
 Fontana i Esteve, Joan, 647.
 Fontana i Esteve, Lluís, 71, 102, 506, 518.
 Fontanals, Antoni M., 629, 665.
 Forgas i Frígola, Joan M. 68, 99, 490, 511, 637.
 Fortuny i de Miralles, Carles, 101, 112, 515, 568, 582.
 Fortuny i Portell, Marià, 65, 122, 165, 174, 465, 471, 498, 530.
 Fournier i Cuadros, Juli, 170, 227, 233, 256, 263, 330, 357, 365, 428, 535, 548, 560, 572, 584, 593, 594, 605.
 Franquesa Sivilla, Antonio, 69, 80, 500.
 Franquet, José R., 172, 538.
 Franquet i Dara, Josep, 639.
 Frellez i Noguerol, Lluís de, 656.
 Fuente Asenció, Ricardo, 71, 83, 102, 129, 145, 172, 506, 517, 527, 539.
 Fuillerat i Arjona, Jeroni, 626.
 Fuster, Marià, 505.
- Gabarró i Torres, Antoni, 359, 366, 574, 607.
 Gallart, Arturo, 491.
 Gambel y Aybar, Constancio, 662.
 Garay i Robant, Josep M. de, 40, 491.
 García, Bernardo, 665.
 García Blaha, José, 508.
 García del Corral, Ildefons L., 100, 509.
 García i Oliver, Josep, 631.
 García de Polavieja y del Castillo, Camilo, 31.
 García Prieto, Manuel (Marquès d'Alhucemas), 90, 191, 192, 242, 244, 271, 272, 273, 340, 341, 342, 343, 370.
 García Quejido, Antonio, 38, 69, 490, 501.
 García Trapero, Ricardo, 442, 664.
 Garcías i Seguí, Pere, 324, 592.
 Gard i de Roselló, Andreu de, 621.
 Garijo Aljama, Cipriano, 51, 493, 658.
 Garriga i Massó, Joan, 71, 101, 112, 130, 171, 184, 195, 440, 472, 505, 515, 525, 537, 542.
 Garriga-Nogués, Josep, 276.
 Garriga-Nogués, Manuel, 196, 583.
 Gascón Cervantes, Santiago, 71, 102, 113, 496, 506, 517.
- Gaspar Mata, Domingo, 188, 540.
 Gasset y Chinchilla, Rafael, 32.
 Gasset i Matheu, Eduard, 639.
 Gassol i Civit, Isidre, 641.
 Gassol i Jové, Francesc, 659.
 Gavín i Bages, Ignasi, 286, 295, 444, 586.
 Gay i Sardà, Pere Nolasc, 642.
 Giner de los Ríos, Hermenegildo, 104, 149, 150, 166, 194, 196, 206, 219, 299, 237, 246, 259, 283, 315, 345, 469, 470, 474, 476, 478, 529, 530, 542, 552, 555, 566, 579.
 Giró i Prats, Joan, 345.
 Girona, J., 184.
 Girona i Fernández Maqueira, Manuel M., 299, 232, 348, 356, 365, 580, 590, 600.
 Girona i Trius, Joan, 570.
 Girona i Vidal, Manuel, 275, 280, 479, 579.
 Girona i Vilanova, Ignasi, 94, 95, 105, 126, 130, 137, 144, 466, 508, 521, 531.
 Godó i Lallana, Ramon de (Comte de Godó), 39, 68, 100, 109, 125, 276, 488, 499, 509, 628.
 Godó i Lluçà, Joan, 125, 144, 521, 532, 543.
 Godó i Pié, Bartomeu, 628.
 Godó i Pié, Carles, 628.
 Goicoechea y Cosculluela, Antonio, 277, 324, 325, 330, 592.
 Gomà i Ferran, Francesc, 628.
 Gómez i Gómez-Pizarro, Joaquín, (Marquès de Barzanallana), 70, 504, 661.
 Gomis i Cornet, Joaquim, 579.
 Gomis Llambias, Joan, 285, 583.
 Gomis i Mestre, Frederic, 628, 641, 646.
 Gomiz Merta, Frederico, 658.
 González Alonso, Alfonso, 274.
 González Bárcena, Valentín, 360, 609.
 González Cabanne, Teodoro, 71, 506, 642, 645.
 González i Casanova, Josep Antoni, 273, 274.
 González Jubany, 565.
 González Llorente, Antonio, 631.
 González Rothwos, Carlos, 244.
 González Vilart, Manuel, 232, 276, 543, 556, 567.
 Graells i Rovirova, Joan, 169.
 Grau i Prats, Ramon, 646.
 Griera i Dolcet, Josep, 182, 183, 187, 532.
 Grigny, Marquès de 205, 276.
 Griñó i Piñol, Joan S., 221, 228, 562.

Griz Benites, Simón, 660.
 Guardia i Corencia, Miquel de la, 645.
 Guasch i Robusté, Anselm, 71, 102, 223,
 234, 506, 516, 564.
 Gubern i Fàbregas, Santiago, 194.
 Güell i López, Joan Antoni (Comte de
 Güell), 275.
 Güell i López, Santiago (Baró de Güell),
 282, 330, 365, 589, 599.
 Güell i Mercadé, Josep, 643.
 Guerra del Río, Rafael, 178, 315, 322,
 345, 553.
 Guillerna y de las Heras, Ricardo de,
 71, 82, 101, 505, 515.
 Guillero i Tomàs, Narcís, 652.
 Guimerà i Jorge, Àngel, 247.
 Guzman, Enric, 620.

Henrich i Girona, Manuel, 650.
 Herrero Sánchez, José J., 39, 429, 491,
 512, 648, 649, 655.
 Hidalgo Saavedra, Ignacio, 41, 51, 493.
 Hilario Ayuso, José, 102, 517, 527.
 Homs, Josep M., 570.
 Homs i Moncosí, J. Andreu, 83, 507.
 Hoppe, Federico, 663.
 Huelin Serra, Fernando M., 39, 68, 99,
 100, 110, 490, 501, 511, 522.
 Hurtado i Miró, Amadeu, 49, 106, 126,
 131, 137, 146, 522.

Ibáñez Granchamp, Carlos, 567.
 Ibáñez de Ibero, Carlos, 267, 578.
 Ibarra Belmonte, Rafael, 645.
 Iglesias Ambrosio, Emiliano, 102, 129,
 166, 177, 194, 196, 209, 219, 283,
 314, 321, 323, 328, 345, 353, 355,
 356, 360, 361, 363, 364, 377, 390,
 470, 472, 474, 480, 482, 518, 526,
 530, 542, 555, 589, 599.
 Iglesias García, Dalmacio, 169, 183,
 198, 204, 221, 222, 227, 228, 236,
 249, 256, 257, 285, 429, 534, 546,
 559, 570.
 Iglesias Posse, Pablo, 38, 69, 197, 465,
 473, 489, 500, 517, 542, 556.
 Inglada Sagalà, Pedro, 71, 507, 553.
 Isart Bula, Pablo, 96, 467, 508.

Janer i Gironella, Josep Erasmo de, 122.
 Jansana i Llopart, Antoni, 532, 557.
 Jardí, Enric, 173.
 Jiménez Moya, 177.
 Joaniquet i Extremo, Aureli, 275.
 Joaritz i Lasarte, Adolf, 629, 633, 634.
 Jonama, José.
 Jonama i Vergoñós, Antoni, 128, 523.
 Jordana, Marcellí, 596.
 Jorro Barber, Mariano, 40, 494.
 Jover i Piñán, Gregori, 82, 505.
 Jover i Serra, Joan, 621.
 Juli i Casals, Lluís, 510.
 Juncosa i Sabater, Nicolau, 250, 259,
 264, 576.
 Junoy i Gelabert, Emili, 50, 66, 69, 85,
 96, 104, 122, 148, 199, 464, 466,
 468, 487, 498, 499, 500, 506, 508,
 517, 518, 520, 622, 629.
 Junyent i Rovira, Miquel, 131, 144,
 221, 222, 249, 285, 522, 533.

Kindelán y de la Torre, Manuel, 102,
 113, 171, 209, 211, 234, 263, 276,
 300, 326, 360, 366, 454, 457, 517,
 538, 552, 554, 563, 576, 587, 597,
 608.
 Kobbe Calves, Augusto, 640.
 Kres i Muñoz, Antonio, 640.

Labajoz Arenas, Roque, 626.
 Lacomba Avellán, Juan A., 243.
 Lamarca, Pedro, 153.
 Laporta, Miquel, 97, 196.
 Largo y Caballero, Francisco, 246, 247,
 250, 254, 255, 259, 260, 265, 267,
 284, 314, 415, 476, 566, 570.
 Lasala i Borderes, Pere, 70, 82, 504.
 Layret i Foix, Francesc, 149, 169, 211,
 217, 219, 220, 232, 242, 243, 257,
 263, 294, 295, 299, 301, 308, 311,
 315, 316, 318, 324, 326, 333, 389,
 415, 469, 475, 529, 531, 555, 570,
 581.
 León y Cataumbert, Luis de, 442, 664.
 León Núñez-Robles, Diego de, 588.
 Lerroux García, Alejandro, 13, 34, 36,
 45, 47, 54, 61, 62, 66, 67, 73, 74,

- 76, 78, 91, 92, 95, 96, 105, 108, 111, 113, 120, 121, 123, 127, 129, 133, 136, 148, 149, 151, 166, 172, 177, 179, 193, 195, 196, 200, 201, 202, 206, 209, 211, 215, 216, 219, 229, 230, 233, 237, 244, 246, 251, 252, 254, 257, 259, 262, 266, 267, 283, 296, 302, 314, 321, 322, 323, 328, 345, 353, 354, 355, 356, 360, 363, 364, 387, 390, 400, 462, 464, 466, 468, 469, 470, 472, 474, 476, 478, 480, 482, 487, 498, 508, 520, 526, 529, 530, 542, 543, 547, 550, 555, 559, 566, 571, 579, 589, 599.
- Linares y Pombo, Arsenio (General Linares), 32.
- Litrán, Cristóbal, 153, 531.
- Lladó i Vallè, Joan, 100, 126, 144, 200, 358, 429, 490, 499, 509, 521, 547, 603.
- Lladós i Rius, Magí, 641.
- Llançà de Bobadilla, Francesc de B. de (Baró de Permisan), 198, 551.
- Llanés i de Clariana, Enric, 639.
- Llanza i Esquivel, Rafael de, 637.
- Llanza i Pignatelli, Manuel de (Duc de Solferino), 129, 131, 198, 285, 635, 636.
- Llarí i Areny, Josep, 101, 130, 138, 171, 184, 199, 205, 209, 258, 263, 287, 295, 299, 440, 441, 444, 445, 505, 526, 537, 551, 562, 575, 587, 596.
- Llauder i de Dalmases, Lluís M. de, 624, 635.
- Lletget i Sardà, Josep, 69, 80, 172, 500, 510, 539, 651.
- Lligé i Pagès, Joan, 567, 580, 590.
- Llonch i Cañameras, Francesc, 568, 581.
- Llorens, Josep Ignasi, 662.
- Llorens Fernández de Córdoba, Joaquim, 652.
- Llosas i Badia, Pere, 127, 145, 183, 198, 204, 208, 227, 249, 256, 263, 430, 523, 534, 547, 559, 571.
- Lloyd George, David, 205.
- Lluhí i Rissech, Joaquim, 121, 194.
- López i Bru, Claudi (Marquès de Comillas), 276.
- López de Castilla, José, 655.
- López Davila, Luciano, 645.
- López i Fabra, Francesc, 621.
- López de Montenegro, 110, 510.
- López Muñoz, Antonio, 627.
- López Puigcerver, Vicente, 82, 102, 113, 115, 166, 173, 454, 457, 495, 506, 517, 519, 527, 640.
- Lostau i Prats, Baldomer, 626, 637.
- Loygorri y Latorre, Federico, 639.
- Luaje, 358.
- Luque i Alcalde, Enrique de, 657.
- Macià i Bonaplata, Fèlix, 635, 653.
- Macià i Llussà, Francesc, 22, 26, 122, 130, 138, 145, 148, 170, 173, 184, 185, 209, 228, 233, 243, 258, 295, 299, 301, 318, 325, 331, 333, 339, 359, 369, 375, 439, 440, 443, 444, 445, 468, 520, 525, 536, 549, 561, 573, 586, 595, 606.
- Maestre i Laborde-Boix, Francesc (Comte de Salvatierra), 308.
- Mallol i Bosch, Macià, 258, 263, 456, 576.
- Mallol i Bosch, Tomàs, 609.
- Maluquer i de Tirrell, Eduard, 622, 635.
- Maluquer i de Tirrell, Josep, 625.
- Maluquer i Viladot, Joan, 246, 442, 634, 663.
- Mañé i Flaquer, Joan, 288.
- Marcet, Frederic, 621.
- Marcet i Palet, Joan, 357, 602.
- March, Juan, 440.
- Marfà, Gaietà, 196, 280, 479, 579.
- Marfà i Serra, Antoni, 357, 601.
- Marial i Tey, Juli, 128, 523.
- Mariano Vivo, Manuel, 172, 539.
- Marin Carbonell, Joaquim, 498, 624.
- Marín i Lluís, Jeroni, 642.
- Maristany, Francesc de P. 326, 331, 598.
- Maristany i Benito, Carles, 234, 360, 366, 456, 457, 563, 608.
- Maristany i Oliver, Pere Guerau (Comte de Lavern), 35, 47, 171, 188, 293, 298, 440, 463, 487, 532, 537, 540, 581, 598.
- Maristany i Sensat, Salvador, 68, 69, 500.
- Marsà i Bragado, Antoni, 569.
- Marsal i Claró, Joan, 258, 573, 299, 317, 325, 331, 445, 574, 586.
- Marsans i Peix, Joan, 258, 263, 295, 595.
- Marsans i Peix, Lluís, 445.
- Marsans i Rof, Josep, 276.
- Martí i Farrats, Joan, 625.
- Martí i Feced, Josep, 323, 591.
- Martí i Julià, Domènec, 131.
- Martí i Torres, Joan (Xic de les Barraquetes), 194, 633.
- Martí i Ventosa, Marià, 276.
- Martín i Murga, Carles, 645.
- Martín Rodríguez, Basilio, 37.
- Martínez Anido, Severiano, 310, 311,

- 315, 319, 320, 322, 328, 329, 332, 337, 339, 389, 390, 415.
- Martínez Brau, Francisco, 657.
- Martínez de Campos y Antón, Arsenio (General Martínez Campos). 40, 442, 494, 525, 616.
- Martínez de Campos y Rivera, Miguel (Marquès de Baztán), 130, 145, 442, 525.
- Martínez de Campos y Rivera, Ramón (Duc de La Seu), 40, 51, 54, 55, 71, 82, 130, 442, 494, 525, 622.
- Martínez Corbalán, Francisco, 640.
- Martínez Cuadrado, Miguel, 18, 52, 59, 83, 113, 147, 187.
- Martínez i Domingo, Antoni, 344, 362, 458, 482, 553, 599.
- Martínez Montañés, Juan, 277, 310.
- Martínez Vargas, Andrés, 313, 481, 589.
- Martínez Villar, José, 317, 326, 331, 360, 457, 597, 609.
- Martorell, Joan, 223.
- Martorell i Badia, Francesc d'Assis, 637.
- Martorell i Fivaller, Josep M. (Duc de Almenara Alta), 657.
- Martorell i de Fivaller, Ricard de (Marquès de Paredes), 657.
- Martrà, Carles, 663.
- Mas, Teodor de, 285.
- Mas i Martínez, Josep, 629.
- Masadas, Paciano, 620.
- Masó i Valentí, Santiago, 227, 233, 236, 237, 428, 559, 565, 572.
- Maspons, F., 488.
- Maspons i Anglasell, Francesc, 488.
- Maspons i Labrós, Marià, 627.
- Masramon i Villalta, Josep, 593.
- Massó i Llorenç, 361.
- Massó i Simó, Lluís, 172, 173, 538.
- Mata i Fontanet, Pere, 641.
- Mataix i Soler, Santiago, 101, 112, 516.
- Matamala, Vescomte de, 244.
- Mataró i Vilallonga, Antoni, 654.
- Matas i Gamirà, Miquel, 651.
- Mateo Sagasta, Práxedes, 648.
- Matheu i Ferrer, Josep, 171, 184, 209, 248, 249, 258, 263, 317, 325, 359, 440, 445, 537, 550, 561, 574, 595, 606.
- Matheu i Sabater, Joan, 41, 496, 647.
- Maura y Gamazo, Gabriel, 32, 59, 61, 89, 122, 210, 217, 231, 244, 272, 273, 308, 338, 341.
- Maura i Montaner, Antoni, 54, 60, 61, 84, 89, 91, 99, 121, 149, 152, 157, 158, 159, 178, 191, 192, 198, 245, 271, 273, 277, 278, 280, 291, 296, 301, 293, 321, 338, 390, 415, 566.
- Mauri i Arnalot, Ramon, 130, 526.
- Mauri i Vidal, Narcís, 505.
- Mayner i Socias, Ramon, 71, 83, 102, 129, 172, 184, 186, 199, 200, 205, 209, 455, 506, 516, 526, 538, 552.
- Meaker, Gerald H., 308, 316, 345.
- Menacho Peirón, Manuel, 280, 479, 579.
- Méndez Bajarano, Mario, 102.
- Menéndez de Parra, José, 515, 525.
- Miguel i de Bassols, Domènec de, 652.
- Milà i Camps, Josep M. (Comte del Montseny), 286, 440, 579, 589, 599.
- Milà i Camps, Pere, 130, 171, 184, 205, 209, 228, 440, 526, 537, 550.
- Milà i Fontanals, Manuel, 288.
- Milà i Pi, Josep, 80, 501.
- Milans del Bosch i Carrió, Joaquim, 274, 277, 307, 310.
- Millán y Albiag, Dionisio, 219, 474, 555.
- Minoves i Anglerill, Iv, 589.
- Mir i Curcó, Conxita, 14, 17, 440, 446.
- Mir i Miró, Josep Antoni, 41, 51, 92, 123, 468, 496, 520, 551.
- Miracle i Mercader, Antoni, 323, 357, 416, 569, 581, 591, 601.
- Mirambell, Anicet, 625.
- Miró i Trepà, Joan, 232, 545, 557.
- Miò i Trepà, Laureà, 126, 182, 199, 208, 232, 413, 414, 416, 522, 532, 545.
- Mola i Argemí, Antoni, 658.
- Molas i Batllori, Isidre, 19, 24, 25, 49, 64, 70, 76, 90, 93, 114, 121, 157, 159, 179, 186, 193, 207, 218, 276, 295.
- Moles i Ormella, Joan, 130, 170, 184, 209, 228, 233, 250, 257, 263, 287, 295, 296, 299, 325, 441, 443, 524, 536, 549, 561, 573, 585, 595.
- Moliner i Salcedo, Francesc, 567.
- Molins, Joaquim, 614.
- Moncasi i Castell, Gregori, 659.
- Monegal i Nougués, Trinitat, 196, 499.
- Montaner i Esteve, Josep, 592.
- Montero Ríos, Eugenio, 61, 90, 119.
- Montiu i Reñe, Salvador, 170, 537, 550.
- Montoliu i de Sarriera, Plàcid de, 641, 642.
- Monturiol i Estarriol, Narcís, 629.
- Moradillo y Patchot, Fernando de, 650.
- Moragas Broz, Rómulo, 664.
- Moragas Saiz, José, 40, 51, 494, 665.
- Morales Pareja, Miguel, 237.
- Morenes y García Alesson, Luis de (Marquès de Argüeso), 326, 360, 597, 608.
- Morenes i Garcia Alesson, Ramon de (Comte de l'Asalto), 41, 71, 83, 102,

- 145, 331, 495, 506, 516, 526, 577, 642.
- Moreno y Gil de Borja, Luis, 650.
- Morera i Galícia, Magí, 218, 246, 282, 313, 344, 474, 476, 478, 480, 482, 536, 555, 566, 579, 589, 599.
- Moret i Català, Lluís, 317, 323, 330, 357, 365, 590, 601.
- Moret y Prendergast, Segismundo, 90, 100, 119, 158, 159, 200, 218.
- Morote i Greus, Lluís, 81, 503.
- Motos Martínez, Antonio, 41, 51, 493.
- Moxó de Sentmenat, Francesc de (Marquès de Sant Mori), 286, 585.
- Moy i Sauri, Carles M. de, 68, 501, 637.
- Muntadas i Muntadas, Carles, 489.
- Muntañola i Carné, Pere, 128, 145, 527.
- Muñoz, Bonaventura, 535.
- Muñoz García Lomas, Juan, 198, 548.
- Muro i Carratalà, Josep, 654.
- Nadal i Ferrer, Joaquim M. de, 219, 275, 276, 326, 596.
- Nadal i Vilardaga, Josep M., 626.
- Nakens, José, 92, 96, 467, 508.
- Navarrete y de Alcázar, Adolfo, 145, 234, 527, 563, 564.
- Nicolau, Frederic, 621.
- Nicolau i d'Olwer, Lluís, 339.
- Nicolau i Sabater, Josep, 184, 205, 209, 229, 233, 238, 259, 264, 276, 296, 300, 326, 331, 336, 454, 455, 538, 552, 563, 565, 576, 587, 597, 608.
- Nin i Pérez, Andreu, 211.
- Noguer i Comet, Ramon, 211, 357, 603.
- Nougués i Subirà, Julià, 25, 41, 51, 71, 83, 102, 129, 172, 184, 186, 200, 205, 209, 223, 229, 233, 250, 259, 264, 274, 287, 296, 300, 301, 326, 331, 336, 454, 455, 456, 459, 495, 506, 516, 526, 538, 552, 563, 576, 587, 597, 608.
- Nouvilas, Ramon, 662.
- Nuet i Minguell, Jaume (Comte de Torregrossa), 658, 660.
- Nuix i d'Espona, Antonio de, 171.
- Ojesto, Pedro P., 502.
- Olano y Loyzaga, José Enrique de (Comte de Fígols), 249, 262, 276, 294, 298, 303, 414, 415, 429, 566, 579, 583, 589.
- Olivas, Joaquim, 652.
- Olivella, 361.
- Oliver i García, Joaquim, 646.
- Oloraga, Celestino, 641, 642.
- Oms, Santiago M., 274, 558.
- Orense, Antonio, 651.
- Orense-Milán de Aragón y Herrero, José M.^a, 620, 651.
- Orga i Sans, Josep, 41, 51, 496, 646.
- Oriol y Urigüen, José Luis de, 258, 576.
- Oriola i Cortada, Josep D' (Comte de la Vall de Marlés), 653.
- Orosco y de la Fuente, Enrique, 623, 624.
- Orriols i Comas, Joan B., 622.
- Ors i Rovira, Eugeni D', 326, 598.
- Ortego Ferrer, Dionisio, 223, 227, 318, 324, 559, 593.
- Ortiz de Zarate, Enrique, 493.
- Ossorio y Gallardo, Àngel, 139, 200, 263, 575.
- Pabón y Suárez de Urbina, Jesús, 31, 121, 159, 187, 191, 244, 271, 276, 337, 350.
- Padierna de Villapadierna, Ramiro Alonso, 39, 55, 70, 100, 492, 497, 503, 513, 651.
- Padrós i Rubio, Carles, 188, 540, 544, 557.
- Pagès i Prats, Narcís, 655.
- Palà i Claret, Joan, 356, 600.
- Palacín i Soldevila, Ricard, 358.
- Palacios, Romualdo, 657.
- Palau i Generés, Joan, 641.
- Palet i Barba, Domènec, 293, 323, 330, 457, 465, 581, 591, 662.
- Palet de Rubí, 194.
- Pallejà i de Bassa, Josep M., 654.
- Par i Tusquets, Antoni, 545.
- Paraíso, Basilio, 62.
- Pascual i de Bonanza, Josep, 624.
- Pascual i Casas, Eusebi, 623, 635, 636, 663.
- Pascual i Salichs, Pere, 356, 601.
- Pascual de Zulueta, José L., 317, 326, 551, 598.
- Patiño, José M., 660.
- Pedraza de la Pascua, Pedro, 183, 535.
- Pedregal, 342.
- Pella i Forgas, Josep, 95, 106, 466, 508, 648.
- Pereña i Puente, Manuel, 51, 70, 82, 101, 111, 443, 493, 504, 514.
- Pereña i Reixachs, Alfred, 242, 441.

- Pérez de Rosas i Masdeu, Josep, 457, 576, 587.
Pérezagua, Facundo, 127, 521.
Pestaña Núñez, Angel, 308, 316, 339, 416.
Peyra i Anglada, Gustau, 548, 560, 572.
Peyra i Vildosola, Gustau, 198, 227, 233, 286.
Pi i Arsuaga, Francesc, 39, 80, 126, 153, 168, 489, 500, 510, 521, 529.
Pi i Margall, Francesc, 25, 36, 39, 41, 45, 47, 52, 55, 81, 111, 153, 178, 201, 425, 455, 462, 487, 491, 495, 497, 620, 621, 622, 632, 637, 642.
Pi i Margall, Joaquim, 659.
Pi i Sunyer, August, 242, 251, 256, 263, 266, 294, 299, 324, 357, 427, 571, 583, 593.
Pi i Sunyer, Josep M., 339.
Pi i Sunyer, Pere, 96, 97, 100, 237, 466, 508, 514.
Pich i Pon, Joan, 127, 247, 255, 259, 283, 296, 300, 456, 476, 522, 532, 566, 587.
Pierrard Alcedar, Blas, 620.
Pilares, Marquès de, 244.
Pinilla i Fornell, Jesús, 217, 223, 323, 558, 568, 580, 590.
Pino, Fernando del, 652.
Piñol, Francisco, 96, 467, 508.
Piñol i Grau, Alfons, 198.
Piñol i Navas, Joaquim, 640.
Pla i Armengol, Ramon, 258, 573.
Pla i Carreras, Narcís, 357, 605.
Pla i Deniel, Enric, 325.
Pla i Deniel, Narcís, 80, 324, 325, 330, 332, 358, 366, 428, 429, 501, 592, 603, 605.
Pla i Janini, J. 103.
Pla i Mas, Joan, 634.
Plaja i Tapis, Bonaventura M., 100, 109, 115, 169, 182, 509, 531, 543, 556.
Plana i Santaló Alexandre, 211.
Planas i Borrell, Joaquim, 634.
Planas i Casals, Josep Maria, 38, 65, 68, 224, 487, 621, 623, 637.
Planas i Casals, Manuel, 627.
Plandiura i Pou, Lluís, 360, 366, 459, 609.
Pomés i de Pomar, Benet de (Comte de Santa Maria de Pomés), 165, 294, 313, 471, 480, 530, 582, 589.
Pons i Enric, Lluís G., 50, 80, 125, 144, 488, 498, 508, 520.
Pons i Espinós, Marià, 642, 643.
Pons i Montells, Frederic, 625, 635, 642.
Pons i Serra, Alexandre M., 64, 85, 99, 507, 508, 520.
Pons i Tusquets, Lluís, 330, 584, 593.
Porrua i Moreno, Josep, 662.
Pou de Foxà, Tomàs d'A., 360, 608.
Pozas, Juan, 345.
Pradera Larumbe, Víctor, 273.
Prat, Lluís de, 535.
Prat i Prats, Josep, 608.
Prat de la Riba i Sarrà, Enric, 33, 66, 94, 95, 123, 152, 203, 218, 324.
Prida y Jorro, Juan de la, 237, 324, 594.
Prieto y Tuero, Indalecio, 322, 331, 597.
Prim i Prats, Joan, 641, 642.
Primo de Ribera i Orbaneja, Miguel, 13, 23, 368, 369, 376, 377, 390, 403, 415, 426, 444.
Puig d'Asprer, Josep, 37, 153, 283, 478, 487, 521, 529, 579.
Puig de la Bellacasa i Déu, Lluís, 198, 330, 357, 547, 594, 605.
Puig i Cadafalch, Josep, 95, 122, 165, 166, 319, 466, 468, 471, 508, 520, 530.
Puig i Calzada, Pere, 651.
Puig i Descals, Anicet, 648.
Puig i Llagostera, Josep, 635, 637.
Puig i Llevadot, Jaume, 563.
Puig i Mauri, Ferran (Marquès de Santa Anna), 39, 69, 100, 127, 430, 492, 503, 513, 521, 523, 653.
Puig i Ravenga, Adolf, 604.
Puig i Saladrigas, Joan, 35, 463, 487, 622.
Puig i Valls, Marià, 626, 627, 638.
Puigjaner i Gual, Francesc, 626.
Puigoriol, Domènec, 648, 649.
Pujol i Thomas, Pere, 531.
Pujol i Molas, Pere, 488.
Quadras i Feliu, Manuel de (Baró de Quadras), 276.
Queraltó i Ros, Jaume (Doctor Queraltó) 197, 206, 219, 220, 226, 231, 232, 473, 475, 542, 555.
Querol i Subirats, Agustí, 527.
Quintana, Ròmul, 37, 487.
Quintana i Combis, Albert de, 654, 655.
Quintana de León, Albert de, 357, 427, 548, 604.
Quintana i Serra, Pompeu de, 655.
Rabassa i Satorras, Francesc J., 41, 495.
Ràfols i Martí, Enric, 357, 602.
Ragull i Alabau, Emili, 313, 481, 589.
Rahosa i Llorenç, Darius, 128.
Rahola i Molinas, Pere, 127, 128, 172,

- 195, 196, 216, 218, 232, 246, 282, 313, 344, 362, 475, 476, 478, 480, 482, 524, 539, 542, 560, 566, 579, 589, 599.
- Rahola i Trèmols, Frederic, 70, 95, 105, 106, 144, 168, 428, 466, 503, 508, 521, 532, 542, 656.
- Ramon, Lluís de, 634.
- Ramon i de Sancibrian, Frederic, 646.
- Ramoneda i Monés, Josep, 633.
- Ramonich i de Mas, Lluís, 649.
- Ramos Cordero, Ricardo («El Africano»), 209, 288, 233, 258, 443, 549, 561.
- Ratés, Josep de, 623.
- Raventós Chivillés, Salvador, 115, 352, 519.
- Raventós i Domènech, Manuel, 128, 458, 490, 528.
- Recasens i Mercader, Eduard, 366, 456, 608.
- Reglà i Campistol, Joan, 17.
- Reig, Eduard, 629.
- Rendé i Ventosa, Josep M. 296, 458, 588.
- Ribera i Rovira, Ignasi, 254.
- Riera, Vicente C. 274.
- Riera i Bertran, Joaquim, 648, 649.
- Rigol i Casanovas, Josep, 569.
- Rigordosa, Roman, 37, 487.
- Ripoll i Fortuñó, Francesc, 576.
- Riquer, Borja de, 18, 19, 20, 32, 35, 36, 44, 46, 63, 65, 91, 120, 142, 395, 401, 613.
- Rispa i Perpinyà, Francesc, 641.
- Riu i Vendrell, Ramon, 242.
- Riu i Periquet, Daniel, 204, 209, 228, 250, 258, 263, 276, 295, 325, 326, 331, 348, 359, 441, 442, 444, 445, 550, 562, 574, 586, 596, 607.
- Riu i Periquet, Emili, 40, 71, 101, 112, 129, 145, 146, 171, 184, 204, 209, 223, 228, 233, 250, 258, 263, 276, 325, 348, 359, 441, 442, 445, 494, 494, 505, 515, 526, 537, 551, 562, 575, 596, 607.
- Riu i Puig, Isidre, 183, 256, 294, 535, 571, 584.
- Rius i Badia, Josep M., 625, 628.
- Rius i Montaner, Joaquim, 644, 645.
- Rius i Montaner, Marià, (Comte de Rius), 642, 644, 645.
- Rius i Rius, Manuel (Marquès d'Olerdola), 22, 255, 280, 290, 291, 313, 324, 325, 330, 331, 334, 357, 365, 371, 427, 428, 441, 479, 566, 567, 579, 594, 596, 604.
- Rius i Taulet, Francesc de Paula, 428, 621.
- Rius i Torres, Salvador de la Trinitat, 68, 69, 80, 125, 168, 500, 510, 521, 631.
- Rivière y Chovany, Fernando, 276.
- Robert i Casacuberta, Robert, 619, 627, 629.
- Robert i Rabadà, Pau, 360, 609.
- Robert i Suris, Robert (Marquès de Robert, 1888 - Comte de Serra i Sant-Isclé, 1891,) 40, 52, 100, 127, 138, 144, 145, 146, 170, 173, 198, 428, 492, 503, 513, 524, 529, 619, 627, 655.
- Robert i Yarzabal, Bartomeu (Doctor Robert), 22, 31, 36, 65, 462, 487.
- Roca i Blanch, Alexandre de, 652.
- Roca i Roca, Josep, 80, 81, 110, 131, 149, 199, 500, 510.
- Rocafort i Casamitjana, Ramon de, 38, 488, 625, 629.
- Rocha García, Juan José, 229, 563.
- Rodán, Francisco, 569.
- Rodó i Casanovas, Antoni, 625.
- Rodon i Gallissà Pere, 646.
- Rodés i Baldrich, Felip, 130, 138, 170, 173, 184, 209, 211, 228, 233, 235, 244, 248, 258, 263, 264, 271, 284, 295, 325, 331, 359, 440, 441, 444, 445, 525, 536, 549, 550, 561, 573, 585, 595, 606, 607.
- Roger i Larrosa, Tomàs, 70, 81, 503, 650.
- Rodríguez Méndez, Rafael, 96, 466, 508.
- Roger i Vidal, Antoni, 621.
- Roig, Baldomer, 626.
- Roig i Armengol, Ramon, 126, 522.
- Roig i Bergadà, Josep, 69, 80, 109, 110, 216, 276, 412, 489, 500, 510, 511, 633.
- Roig i Torres, Rafael, 525.
- Romanich i Mas, Lluís, 515, 526.
- Romero i Balrich, Vicent de, 626.
- Romero i Maura, Joaquim, 34, 36, 45, 46, 47, 60, 61, 62, 66, 92, 96.
- Romero Robledo, Francisco, 37, 366.
- Romeu i Freixa, Daríus (Baró de Viver), 605.
- Romeu i Torrent, Daríus (Baró de Viver), 428.
- Romeu i Voltà, Silvestre, 557.
- Ronald Kelly, James, 20.
- Roque i Feliu, Francesc de P., 653.
- Rosa, Rafael la, 222, 285.
- Rosa Pier, Pere la, 40, 51, 494.
- Rosal Sala, Antonio, 80, 125, 126, 173, 488, 498, 508, 624.
- Rosés i Arús, Gaspar, 555, 566, 579.

- Rossell i Brú, Antoni, 647.
 Rosell i Jané, Francesc, 598.
 Rossell i Rubert, Joan, 621, 622.
 Rosselló, Francesc, 70, 503.
 Roure, Família, 111,
 Roure i Brauguet, Francesc, 100, 111,
 512.
 Roure i Prats, Jaume, 40, 50, 81, 100,
 169, 491, 502, 534.
 Rovira i Bruguera, Josep, 575.
 Rovira i Santacana, Salvador, 533.
 Rovira i Virgili, Antoni, 194, 195, 211,
 339, 344, 350, 352, 353, 355, 360, 361,
 362, 363, 364, 390, 416, 482, 599.
 Rovirosa i Blanch, Raimon, 552.
 Robau Donadeu i Corcellés, Josep, 126
 168, 522, 533.
 Ruiz Casamitjana, José, 356, 600.
 Ruiz de Grijalba, Gustavo, 70, 81, 100,
 223, 503, 513, 524.
 Ruiz y López Falcón, Gustavo, 656.
 Ruiz Zorrilla, Manuel, 621, 622.
 Rumeu i Torrent Darius (Baró de Vi-
 ver, 357.
 Rusca Iglesias, Federico, 624.
 Rusiñol i Prat, Albert, 36, 39, 65, 66,
 76, 77, 94, 99, 109, 195, 218, 246,
 282, 313, 344, 356, 462, 464, 472,
 474, 476, 478, 480, 487, 498, 511,
 542, 555, 566, 579, 589, 602, 636.
- Sabater, Ignasi de, 624 .
 Sabater i Burcet, Bonaventura, 70, 81,
 100, 110, 111, 256, 257, 429, 502,
 512, 546, 570.
 Saborit, 599.
 Sacrest i Dusol, Pere, 584.
 Saenz de Barés, Pablo, 313, 481, 589.
 Sagarra i de Castellarnau, Josep Maria
 de, 24.
 Sagasta Praxedes Mateo, 20, 32, 42, 59,
 90, 192, 311, 333, 341, 617.
 Sagnier i Vilavecchia, Joaquín, 68, 99,
 125, 168, 182, 232, 276, 498, 508, 520,
 530, 542, 55.
 Sagrera i Vizcaíno, Jaume, 584.
 Sala i Argemí Alfons (Comte d'Egara),
 39 80, 110, 126, 169, 208, 227, 231,
 256, 275, 276, 289, 290, 293, 298,
 319, 323, 330, 356, 414, 416, 490,
 500, 510, 533, 545, 557, 569, 581,
 591, 634.
 Sala i Cava, Antoni, 38, 68, 84, 99, 488,
 499, 507, 602.
 Sala i de Pou, Francesc, 651.
 Salamanca y Negrete, Manuel de, 645.
- Salas i Anton, Joan, 67, 232, 250, 345,
 390, 414, 465, 483, 498, 544, 557,
 568, 599.
 Salellas i Ferrer, Miquel, 285, 356, 531,
 580, 590, 60.
 Sales Musoles, José Vicente, 222, 233,
 561.
 Salisachs i Jané, Pere, 545.
 Sallarés i Pla, Joan, 622.
 Salmerón, Pablo, 149.
 Salmerón y Alonso, Nicolás, 36, 62, 66,
 73, 74, 76, 79, 96, 104, 105, 111,
 122, 136, 138, 148, 443, 462, 464,
 466, 468, 487, 498, 505, 508, 513,
 514, 515, 516, 520, 626.
 Salvatella i Gibert, Joaquim, 97, 100,
 111, 128, 169, 183, 208, 209, 227,
 233, 235, 427, 512, 523, 534, 547,
 549, 559.
 Samà de Sarriera, Salvador (Marquès de
 Vilanova i la Geltrú), 172, 199, 209,
 234, 264, 457, 458, 538, 539, 553,
 564, 577.
 Samà i de Torrents, Salvador de (Mar-
 quès de Marianao), 172, 223, 457,
 619, 638, 639.
 Samblancat i Salanova, Àngel, 197, 206,
 217, 219, 220, 473, 475, 542, 555.
 San Benardo, Conde de, 506.
 San Miguel de la Gandaria, José, 665.
 San Román de Ayala, Marquès de, 275.
 Sánchez Bertrán de Guevara, Toribio,
 166, 470, 530.
 Sánchez García, Manuel, 663.
 Sánchez Guerra, José, 192, 338, 339,
 340.
 Sánched Ortiz, Modesto, 489.
 Sánchez de Toca, Joaquín, 192, 307, 308.
 Sanllehy i Alrich, Domènec Joan, 294.
 Sanllehy i Girona, Carles, 294, 299, 583.
 Sanpere i Miguel, Salvador, 628.
 Santaló i Parvorell, Miquel, 295, 299,
 324, 325, 357, 429, 583, 592.
 Santediümenge i Navarra, Magí, 122, 165,
 198, 471, 530,
 Sanz, Gonzalo, 345.
 Saracibar y de la Cámara, Julio de, 170,
 536.
 Sardà i Llaveria, Agustí 644.
 Sarriera i Milans, Joaquim de, 639.
 Schwartz i Luna, Frederic, 344, 355, 363,
 483, 599.
 Sedó i Guichard, Lluís A., 282, 344,
 633.
 Sedó i Pàmies, Antoni, 633, 634.
 Segarra i Vilalta, Estanislau, 171, 536,
 Seguí i Rubinat, Salvador, 308, 311, 316,
 537.

- Segura y Solsona, José, 357, 604.
 Sentmenat i Patiño, Joaquim (Marquès de Sentmenat), 165, 196, 275, 471, 530.
 Serra i Cañameras, Antoni, 601.
 Serra i Moret, Manuel, 250, 255, 284, 293, 318, 323, 345, 390, 479, 483, 566, 568, 579, 581, 590, 599.
 Serra i Rafart, Andreu, 522.
 Serraclara i Costa, Gonçal, 620, 622.
 Serraclara i Costa, Josep M., 40, 50, 123, 196, 468, 492, 520.
 Serradell i Farràs, Joan, 258, 295, 299, 331, 348, 359, 366, 371, 442, 445, 574, 586, 599, 606, 607.
 Serrano i Magrinyà, Rafael, 631.
 Sert, Josep, 621.
 Sert i Badia, Domènec, 40, 51, 494, 629.
 Shée Saavedra, Alejandro, 654.
 Sicars, Emili, 648.
 Silvela y de Le Vielleuze, Francisco, 31, 32, 33, 54, 59, 60, 61, 84.
 Siscart, Josep M., 586.
 Sisquella i Oriol, Lluís, 599.
 Sivatte i Llopart, Manuel M., 65, 465, 498.
 Sol i Mestre, Roger, 296, 299, 589.
 Sol i Mestre, Romà, 139, 296, 441.
 Sol i Ortega, Joan, 36, 37, 45, 49, 67, 78, 109, 123, 128, 149, 150, 166, 197, 463, 465, 468, 469, 470, 487, 489, 520, 529, 530, 621, 622.
 Sol i Torrens, Josep, 41, 101, 111, 493, 514.
 Solà i Morales, Joaquim de, 285.
 Solanes i Mestres, Joan, 173, 538.
 Soldevila, Ramon 130.
 Soldevila i Boixader, Carles Maria, 166, 470, 530.
 Soldevila i Carreras, Manuel, 70, 443, 504, 514.
 Soldevila i Claver, Ramon, 660.
 Soler i March, Leonci, 50, 69, 80, 166, 168, 182, 416, 489, 499, 509, 521, 532, 544, 630.
 Soler i Matas, Francesc, 633.
 Soler i Palet, Domènec, 416.
 Soler i Pla, Lluís, 631.
 Soler i Pla, Santiago, 620, 621.
 Soler i Planas, Joan M., 577.
 Soley i Aloy, Josep, 636.
 Soriano, Ricardo, 533.
 Soriano y Barroeta, Rodrigo, 170, 535.
 Sostres i Llobet Ramon, 590.
 Soto Hermoso, Marquès de, 622.
 Stallmann, Rudolf (Baró de König), 307.
 Suárez Inclán, 219.
 Suelves i Montagut, Josep de (Marquès de Tamarit), 41, 51, 71, 83, 102, 129, 145, 198, 205, 209, 233, 455, 495, 506, 516, 526, 538, 552, 563, 642.
 Sulia, Joaquim M. de, 665.
 Suñol, Antoni, 196.
 Sunyer i Capdevila, Francesc, 149, 469, 529, 648, 650, 652.
 Sunyol i Casanovas, Ildefons, 66, 91, 121, 122, 148, 464, 468, 498, 520.
 Tarruella, Josep, 166, 470, 530.
 Taulina i Garriga, Francesc, 631.
 Teixidó i Jové, Josep, 658.
 Tierno Galván, Enrique, 185.
 Toda i Nuño de la Rosa, Francesc, 509.
 Toda i Tortosa, Francesc, 509, 629.
 Tomàs i Boir, Josep, 361.
 Tomàs i Salvany, Josep 620, 646.
 Tona i Xiberta, Baldomer, 196.
 Topete, Juan Bautista, 635, 636.
 Torras i Sampol, Josep, 127, 138, 145, 146, 170, 524, 529, 535, 560.
 Torras i Vilanova, Joan, 40, 70, 494.
 Torras i Villà, Francesc, 330, 356, 365, 370, 371, 590, 600, 610.
 Torres, Josep M., 641.
 Torres, Maria del Carme, 139, 441.
 Torres i Barberà, Humbert, 211, 242, 295, 325, 331, 441, 444, 595.
 Torres i Jordi, Pere A., 639, 642, 646, 653, 655, 665.
 Torres Picornell, Pau, 545.
 Torres i Planas, Sebastià, 36, 462, 487.
 Torres i Vilanova, Joan, 664.
 Torroella i Cardoner, Josep, 170, 534.
 Torroella Marimon, Salvador, 652.
 Tort i Martorell, Francesc, 167, 534.
 Tort i Martorell, Xavier, 71, 507, 647.
 Travé i Escardó, Frederic, 50, 100, 109, 115, 488, 509, 638.
 Tresserras i Conill, Joan, 566, 579.
 Trevilla y Paniza Riago, 359.
 Trias de Bes, Josep M., 263, 259, 331, 356, 365, 370, 371, 416, 442, 574, 586, 595, 599, 600, 610.
 Trias i Comas, Bartomeu, 227, 249, 256, 262, 293, 298, 317, 323, 346, 356, 556, 569, 582, 591, 602.
 Trías i Domenech, Martí, 544.
 Trías i Roma, 285.
 Turull i Comadrán, Enric, 276, 294, 324, 544, 581, 591.
 Turull i Comadrán, Pau, 632, 634.
 Tusell, Javier, 21.
 Tutau i Vergés, Joan, 620, 622, 648, 650, 656.

- Ulled i Altemir, Josep, 165, 178, 205, 315, 322, 345, 548.
- Umbert i Rosas, Josep, 293, 580, 590.
- Unamuno, Miguel de, 283, 345, 478, 579.
- Urquia y Redecilla, Juan de, 41, 51, 102, 113, 128, 495, 516 527, 552.
- Valentí i Camp, Santiago, 129, 217, 528.
- Valentí i Fontrodona, Joaquim, 631.
- Vallès i Casadevall, Josep M. 20, 161.
- Vallès i Ribot, Josep M., 36, 40, 50, 55, 66, 81, 84, 100, 111, 122, 128, 131, 138, 166, 427, 455, 462, 464, 468, 470, 487, 491, 497, 498, 502, 512, 520, 530, 638, 642, 650, 651.
- Valls i Creus, Jaume, 169, 533.
- Valls i Llaberia, Matias, 639.
- Valls i Pallerola, Isidre, 40, 71, 442, 494, 505, 663.
- Valls i Taberner, Ferran, 24 550.
- Valls i Vicents, Josep M., 70, 82, 504.
- Vancells, Carreras, Miguel, 275.
- Vázquez de Mella y Fanjul, Juan B., 65, 72, 285, 465, 498.
- Veciana i Llarí, Antoni M. de, 209, 233, 259, 264, 286, 296, 300, 456, 552, 563, 576, 587.
- Vehí i Ros, Josep M., 648, 651.
- Vehils i Grom, Rafael, 267, 578, 580.
- Ventós i Mir, Ignasi de, 430, 604.
- Ventosa i Calvell, Joan, 100, 127, 173, 183, 208, 216, 222, 232, 244, 252, 256, 257, 259, 263, 271, 272, 299, 330, 357, 427, 430, 513, 523, 535, 548, 560, 572, 584, 594, 599, 605.
- Ventosa i Roig, Joan, 357, 603.
- Verdaguer i Callís, Narcís, 165, 208, 232, 471, 530, 545, 558.
- Verdes Montenegro, 465.
- Viada i Vilaseca, Salvador, 642.
- Viadiu, Josep, 311.
- Vicens i Pujol, Antoni, 654.
- Vidal i Barraquer, Josep, 221, 233, 563.
- Vidal i Carlà, Joan, 664.
- Vidal i Comas Ricard, 71, 506.
- Vidal de Llobatera Iglesias, Joan de, 361, 655.
- Vidal i Ribas, Emili, 275, 276.
- Vidal i Tarragó, Josep, 600.
- Vila, Jacint, 568.
- Vila i Miralles Lluís, 69, 168, 182, 499, 532, 544, 566.
- Vila Tarazona, Mateo, 127, 145, 523, 538.
- Vilahur, Josep M., 222, 324, 358.
- Vilallonga, Manuel, 345.
- Vilallonga Ibarra, Mariano, 650.
- Vilalta, Enric, 37, 487.
- Vilalta i Comes, Josep, 344, 483, 599.
- Vilanova, Mercè, 17.
- Vilanova, Pere, 127, 144.
- Vilaplana, 258.
- Vilaplana i Forcada, Ramon, 323, 330, 356, 591, 602.
- Vilaret i Cendrich, Agustí, 654.
- Vilaseca i Mogas, Josep, 621.
- Vilella i Llauredó, Joan, 445, 642.
- Villamil i Cancio Fermí, 645.
- Villanueva i Mas, Pere
- Villaverde, Raimundo Fernández, 31, 32, 89, 90.
- Vinader i Nubau, Ramon, 635.
- Vinaixa, Josep Jordi, 128 523.
- Viñamata Josep, 169, 531.
- Virós, Maria Rosa, 17, 19, 421, 428, 615.
- Vivanco Menchaca, Emilio, 657.
- Vivanco Menchaca, Enrique, 658.
- Vivanco Menchaca, Genaro, 41, 658.
- Vivanco Menchaca, Manuel, 70, 493, 504, 657, 658.
- Vives, Pere, 285.
- Weyler i Nicolau, Valerià, 32.
- Wezolowski, José, 102.
- Wilson, Thomas Woodrow, 273.
- Xuclà i Granell, Francesc, 586.
- Zaragoza Curto, José, 588.
- Zulueta i Escolano, Lluís de, 166, 179, 199, 470, 530, 569.
- Zulueta i Gomis, Josep, 25, 80, 99, 126, 182, 186, 199, 208, 227, 232, 255, 287, 299, 318, 324, 330, 357, 365, 414, 415, 416, 501, 511, 522, 533, 545, 558, 569, 582, 592, 602.
- Zurdo de Olivares, Lluís, 196, 197, 206, 473, 542.

1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

Investigació sobre les onze eleccions a Diputats a Corts celebrades durant el primer terç del segle XX, estudiant l'evolució de les forces polítiques i analitzant la resposta dels electors tant en els 35 districtes unipersonals com a la circumscripció de Barcelona.

Inclou també una relació dels diputats a Corts elegits a Catalunya entre la revolució de 1868 i finals del segle XIX, junt a un primer recull dels resultats electorals.

ALBERT BALCELLS (Barcelona, 1940), director d'aquesta obra i redactor d'una part, es doctorà per la Universitat de Barcelona l'any 1967 i és professor d'història contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona des de l'any 1969. La seva bibliografia inclou: *El sindicalisme a Barcelona, 1916-1923* (1965); *El problema agrari a Catalunya: la qüestió rabassaire, 1890-1936* (1968), tesi doctoral que li valgué el premi Nova Terra de 1967; *Crisis económica y agitación social en Cataluña de 1930 a 1936* (1971); *Ideari de Rafael Campalans* (1974); *El arraigo del anarquismo en Cataluña* (1974); *Trabajo industrial y organización obrera en Cataluña, 1900-1936* (1974); *Cataluña contemporánea*, en dos volums (1974 i 1977). Ha dirigit la *Història dels Països Catalans* (1980) i ha redactat bona part del tercer volum d'aquesta obra. També és autor, amb Emili Giralt i Josep Termes, del llibre *Els moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes. Cronologia, 1800-1939* (1967), i amb aquests autors i d'altres ha col·laborat destacadament en la realització de la *Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes* (1972).

JOAN B. CULLA I CLARÀ (Barcelona, 1952), llicenciat en història contemporània per la Universitat de Barcelona el 1975, des del 1977 és professor a la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ultra participar en la redacció de la *Història de Catalunya* d'A. Rovira i Virgili-J. Sobrequés, la *Gran Enciclopèdia Catalana* i d'altres obres col·lectives, ha publicat *El catalanisme d'esquerra, 1928-1936* (1977) i nombrosos articles sobre les organitzacions polítiques a la Catalunya de la Restauració i de la Segona República, principalment a les revistes *L'Avenç* i *Serra d'Or*.

CONXITA MIR I CURCÓ (Torregrossa, Lleida, 1952), és llicenciada en història contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1977 i és professora del Departament de Teoria de l'Estat de la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de la Universitat de Barcelona des de l'any 1979. El treball *Les eleccions del Parlament de Catalunya de l'any 1932 a la circumscripció de Lleida* fou la seva tesi de llicenciatura que li valgué el premi Jaume Sarri per a estudis històrics sobre el Principat, adjudicat l'abril de 1978 per l'Institut d'Estudis Catalans. Actualment està preparant la tesi doctoral sobre les eleccions realitzades a la mateixa circumscripció electoral de Lleida durant la Restauració Monàrquica i la Segona República. Ha col·laborat a les revistes *Perspectiva Social* i *L'Avenç* de Barcelona. És també professora de l'ICESB.